

אבות ישראל - על פרקי אבות

הרב אברהם ישראל שליט"א

דרשות מוסריות בשילוב משלים ומעשיות נפלאים על פרקי אבות - התשי"ע
בהסכמת מורנו הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א ראש ישיבת "חזון עובדיה"
ובהסכמת מורנו הגאון הרב חיים רבי שליט"א ראש מוסדות "עטרת חכמים"

• [הקדמה](#) • [פרק א'](#) • [פרק ב'](#) • [פרק ג'](#) • [פרק ד'](#) • [פרק ה'](#) • [פרק ו'](#)

הקדמה

פרק א'

משנה א

הו מתונים בדן
ועשו סיג לתורה

משנה ב

על התורה
על העבודה
ועל גמילות חסדים

משנה ג

אל תהיו משמשים על מנת לקבל פרס

משנה ד

והוי מתאבק בעפר רגליהם
הוי שותה בצמא את דברייהם

משנה ה

יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך
ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה

משנה ו

עשה לך רב

וקנה לך חבר
הוי דו את כל האדם לכף זכות

משנה ז

הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע
אל תתיאש מן הפרענות

משנה ח

משנה ט

משנה י

אהוב את המלאכה, ושנא את הרבנות

משנה יא

חכמים, הזהרו בדבריכם

משנה יב

כל אחד יכול להיות רודף שלום
אוהב את הבריות

משנה יג

נגד שמא אבד שמה
ודלא יליף קטלא חיב
ודאשתמש בתגא, חלף

משנה יד

אם אין אני לי מי לי
ואם לא עכשיו, אימתי

משנה טו

משנה טז

עשה לך רב והסתלק מן הספק

משנה יז

ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה

משנה יח

דיו, אמת ושלוש
על הדין ועל האמת
על האמת

פרק ב

משנה א

והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה
הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה
שכר עברה כנגד הפסדה
דע מה למעלה ממך
וכל מעשיך בספר נכתבים

משנה ב

תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון

משנה ג

משנה ד

אל תפרש מהצבור
אל תאמין בעצמך
ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע
אל תאמר לכשאפנה אשנה

משנה ה

לא עם הארץ חסיד
לא הבישן למד ולא הקפדן מלמד
במקום שאין אנשים השתדל להיות איש

משנה ו

משנה ז

מרבה תורה מרבה חיים
מרבה צדקה מרבה שלום

משנה ח

כיצד זוכים לזכרון

משנה ט

עין טובה ועין רעה
הרואה את הנולד
הלוה ואינו משלם

משנה י

שוב יום אחד לפני מיתתך
והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה

משנה יא

עין הרע
יצר הרע
שנאת הבריות

משנה יב

יהי ממון חברך חביב עליך כשלך
התקן עצמך ללמוד תורה
וכל מעשיך יהיו לשם שמים

משנה יג

אל תהי רשע בפני עצמך

משנה יד

נאמן בעל מלאכתך לשלם לך שכר פעלתך

משנה טו - טז

הפועלים עצלים

פרק ג

משנה א

לתן דין וחשבון

משנה ב

שנים שאין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים
אחד שיושב ועוסק בתורה

משנה ג

משנה ד

משנה ה

על תורה

משנה ו

משנה ז

תן לו משלו כי הכל שלו

המפסיק ממשנתו

משנה ח

משנה ט

משנה י

שינה של שחרית
ישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ

משנה יא

מחלל את הקדשים
המלבין פני חברו
המפר בריתו של אברהם אבינו

משנה יב

הוי מקבל את כל האדם בשמחה

משנה יג

גדרים סיג לפרישות

משנה יד

משנה טו

הכל צפוי והרשות נתונה

משנה טז

הכל נתון בערבון
החנות פתוחה והחנוני מקיף

משנה יז

אם אין תורה אין קמח

משנה יח

פרק ד

משנה א

גבור הכובש את יצרו
עשיר השמח בחלקו

משנה ב

מצוה גוררת מצוה
עברה גוררת עברה
שכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה

משנה ג

אל תהי בז לכל אדם
אין לך אדם שאין לו שעה
ואין לך דבר שאין לו מקום

משנה ד

חילול השם

משנה ה

הנהגה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם

משנה ו

משנה ז

משנה ח

משנה ט

משנה י

משנה יא

תשובה כתריס (מגן) בפני הפרענות

משנה יב

משנה יג

פרוש א
פרוש ב

משנה יד

משנה טו

משנה טז

משנה יז

יפה שעה של תורה ומעשים טובים בעולם הזה

משנה יח

אל תשתדל לראות את חברך בשעת קלקלתו

משנה יט

משנה כ

אל תסתכל בקנקן

משנה כא

תאווה

משנה כב

הילודים למות והמתים לחיות
על כרחך אתה נולד

פרק ה

משנה א

משנה ב

משנה ג

עשרת הנסיונות

משנה ד

משנה ה

משנה ו

משנה ז

משנה ח

משנה ט

משנה י

משנה יא

קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד

משנה יב

משנה יג

משנה יד

משנה טו

משנה טז

משנה יז

מחלקת הלל ושמאי

משנה יח

המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו

משנה יט

רוח נמוכה ורוח גבוה

משנה כ

עז פנים לגיהנם

משנה כא

משנה כב

משנה כג

פרק ו

משנה א

תורה לשמה
ומוחל על עלבונו

משנה ב

משנה ג

משנה ד

משנה ה

כתר גדול מכתרם

משנה ו

משנה ז

משנה ח

[משנה ט](#)

[משנה י](#)

[משנה יא](#)

הקדמה

אודה אל חי שמך, וארוממך, וזכר רב טובך, אני מזכיר היום. מודה אני לפניך על החסד העצום שזכיתני להיות מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות, וזאת עליך על כלנה שזכיתנו להיות ממזכי הרבים בתורה שבעל פה ובתורה שבכתב, ותהלות לאל עליון התקבלו דברינו בקרב שוחרי תורה ולומדיה, ועלו ספרינו על שלחן מלכים, והכל בחסדי ה' עלי ולא בזכותי כלל ועקר.

ולך נא ראה מה שכתב רבנו הרמב"ם בפתיחה למונה נבוכים: "המעתיק ספר, ומרביצו בישראל, הוא כאלו דורש דברים אלה ברבים לאלפים ולרבבות מפני אדם".

והפרי מגדים בהקדמה לאורח חיים כתב: "והנה עט סופר שליח הלב, ולפעמים יותר פועל מהדבור, כי הדבור במקומו, וכתב למקום רחוק ולרבים וכו', ועל כן לקחתי עטי אתי ורשמתי מה שלמדתי".

וכן כתב היעב"ץ במגדל עוז (עלית הכתיבה), שאם כותב חדושי תורה ומוסר אותם לרבים, אין קץ לשכרו, צדקתו עומדת לעד, ובנדאי אין הרבצת תורה גדולה מזו, זכות הרבים תלויה בו, כי יעמיד תלמידים הרבה, ישוטטו רבים ותרבה הדעת את ה', ביחוד אם הוא דר במקום שאין התורה חביבה, ובשעת המכנסים פזר דבריך בארבע רוחות העולם, ולא ימלט שימצאו מקומות שדברי תורה חביבים עליהם ויעשו פרי תבואה וכו', ויתקיימו על ידך כי לא תשכח מפי זרעו. ע"כ.

הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל שו"ת נודע ביהודה, בהקדמתו לספר ה"צ"ח" (מסכת פסחים) כתב שם בגדל ענותנותו בזו הלשון: וצריך אני להודיע, כי כל דברי הם לתלמידים, אבל לגדולי הדור המה יכולים לחדש דברים הטובים יותר, כי אני בעני הכינותי מנחת עני, אמנם גם לגדולים

מִמֶּנִּי לַפְעָמַיִם יְהִיָּה לָהֶם תּוֹעֵלֶת, וְעַל כָּל פְּנִיִּם אֲרוּיַח לָהֶם הַזִּמּוֹ, וְדַבֵּר שְׂיִגְעַתִּי כַּמָּה שָׁעוֹת, הֵם יִמְצְאוּ מוֹכָן לַפְּנִיָּהֶם. ע"ש.

וּבִאֲמַת זֶה מָה שֶׁהִתְפַּוְנַתִּי לַעֲשׂוֹת בְּחַבּוּר הַנוֹכַחִי, שֶׁכָּל מִי שְׂיִרְצֶה לְהִרְצוֹת בְּפָנַי הָרַבִּים בְּעֵינַי מוֹסֵר, בְּפֶרֶט בְּיָמִים אֵלּוּ שְׁנוֹהֲגִים כָּל יִשְׂרָאֵל לְלַמֵּד פְּרָקֵי אַבוֹת, יוֹכֵל לְהַעֲזֹר בְּסִפֵּר הַנוֹכַחִי שֶׁבוּ מְקַבְּצִים פְּרוּשִׁים קָלִים וּבְרוּרִים, בְּשִׁלּוּב מְשָׁלִים וּמַעֲשִׂיּוֹת, הַמוֹשְׁכִים אֶת הַלְּבָבוֹת, וְלֹא יִצְטָרֵךְ לַפְתַּח הָרַבָּה סְפָרִים וּלְבַזְּבוּ זִמּוֹ רַב לְצָרֵךְ זֶה.

וּמָה נֶעֱמָו לְחַפֵּי דְבָרָיו הַמְּלַהֲיָבִים שֶׁל רַב רַבֵּן הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁלוֹם מְשַׁאשׁ ז"ל, רַבָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, בְּמַכְתָּבוֹ לְמָרְן פֶּאֶר הַדּוֹר שְׁלִיט"א בְּרֹאשׁ סְפָרוֹ הַגָּדוֹל יְבִיעַ אוֹמֵר חֶלֶק י', שְׁפַתָּב:

בְּקִבְלִי אֶת סְפָרוֹ הַחֲדָשׁ יַעֲנֵךְ עַץ אַבוֹתִי, עַל מַסְכַּת אַבוֹת, הַפְּתַעֲתִי לְרֵאוֹת, אֶת הַסִּיעֵתָא דְשִׁמְיָא שְׂיֵשׁ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, שְׁעַם כָּל עֲבוּדָתוֹ הַגָּדוֹלָה עִם הַחֲבּוּר, דְּבַר שְׂאִין לוֹ קָץ וְתַכְלִית, לְסוּבָב נְתִיבוֹת אֶרֶץ, וּלְכַתֵּת רַגְלָיו בְּעָרִים הַקְּרוּבוֹת וְהַרְחוֹקוֹת, לְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם וּלְהַחֲזִיר אֲנָשִׁים בְּתִשׁוּבָה, לְתוֹרָה וְלִדְתָהּ, וּלְגַדֵּל בְּנֵיהֶם לְתוֹרָה, עִם כָּל זֶה מוֹצֵא מְקוֹם וּזְמַן, לְחַבֵּר סְפָרִים יְקָרִים מְסַפְּרִים, בַּש"ס, בְּהַלְכָה, בְּאַגְדָה, רֵאשׁוּ שֶׁל זֶה בְּצַד זָנְבוֹ שֶׁל זֶה.

וְגַם סְפָרוֹ זֶה הַחֲדָשׁ, מְצָא חוֹן בְּעֵינַי, כִּי הוּא יַחֲדֵד בְּמִינוֹ, לְפָרֵשׁ כָּל מְשֻׁנָּה מִמַּסְכַּת אַבוֹת, עַל פִּי הַש"ס וְכו', וְשׁוּב פּוֹנֶה בְּהִבְיָאוֹ מַעֲשִׂיּוֹת יְקָרֵי הַמְּצִיאוֹת, שְׂיֵשׁ בְּתוֹכָם חֲכָמָה נְפִלְאָה, וּמוֹסֵר הַשְּׁכָל, וְהוּא מְשַׁמַּח אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים, וְכָל חַכְמֵי וְנַבּוֹן יִמְצָא מְבַקְשׁוֹ, בְּן פּוֹרְתַי יוֹסֵף. ע"ש.

קָרָאתִי אֶת שֵׁם הַסֵּפֶר "אַבוֹת יִשְׂרָאֵל", כְּדִי לְרַמֵּז אֶת שְׁמֵי וְשֵׁם מְשַׁפְּחָתִי, שְׂיִשְׂרָאֵל הוּא שֵׁם מְשַׁפְּחָתִי, וְ"אַבוֹת" בְּגִימַטְרִיא קִטְנָה = 14 עִם הַכּוֹלֵל, וְגַם שְׁמֵי 'אַבְרָהָם' בְּגִימַטְרִיא קִטְנָה = 14. נִעְזְרֵתִי בְּסִפְרֵי זֶה בְּסִפְרֵים הַחֲשׁוּבִים - יַעֲנֵךְ עַץ אַבוֹתִי, 'יַחַל יִשְׂרָאֵל', 'אַמְרֵי שְׁפָר', וְעוֹד.

בְּצִאתִי מִן הַקֹּדֶשׁ, אֲבָרֵךְ אֶת הוֹרֵי וְאֶת כָּל בְּנֵי מְשַׁפְּחָתִי, וּבְעֵקֶר אֶת נֹת בֵּיתִי רַעֲיָתִי הַחֲשׁוּבָה שְׁתַּחֲיָה, אֲשֶׁר מוֹסְרֵת עֲצָמָה לְמַעַן הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּלְמַעַן זְכוּי הָרַבִּים, וְגַדוֹל הַיְלָדִים, תִּהְיֶה מְשַׁכְּרֵתָה שְׁלָמָה מֵאֵת ה', וְנִזְכָּה לְרֵאוֹת נַחַת וְשִׁלּוּה מְכָל יוֹצְאֵי חֲלָצִינוּ, וְלֹא תִּמּוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּינוּ וּמִפִּי זְרַעֲנוּ עַד עוֹלָם. אָמֵן.

וּלְסִיּוּם, הַרִינִי מְגַלָּה דְעַתִּי שֶׁכָּל מְטָרְתִי בְּחַבּוּר זֶה וּבִשְׂאָר הַחַבּוּרִים שְׂזַכִּיתִי לְהוֹצִיא וְשְׂאֲזָכָה לְהוֹצִיא בַּס"ד], לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּלְעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֵי שְׂצוֹנָנוּ לְלַמֵּד וּלְהַעֲלוֹת עַל הַכְּתוּבִים כָּל דְּבַר הַמִּתְחַדֵּשׁ כְּפִי שְׁלִמְדוֹנוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל. וְכָל הַמְּחַשְׁבוֹת הַפְּסוּלוֹת וְשְׂאִינָם רְאוּיּוֹת, אֲשֶׁר הִמָּה מַעֲצַת

הַיֵּצֵר הָרַע, הַרִינִי מִבְּטָלִים בְּטוֹל גָּמוּר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא, וּכְדַבֵּר שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ. וְכָל דְּבוּרֵי וּמַעֲשֵׂי הוּא פְּדִי לִיחַד שְׁם ה' וְשִׁכְנִיתִיה בְּלִי שׁוּם פְּנִיחָה זָרָה כָּלֵל וְעַקָּר.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי כְּשֵׁם שְׁעִזְרַתְנִי בְּחֶסֶד עֲלִיוֹן וּבְרַחֲמִים מְרֻבִּים לְסִיִּם סֵפֶר זֶה, כֵּן תַּעֲזֹרְנִי לְהִתְחִיל וּלְסִיִּם עוֹד סִפְרִים אַחֲרֵים טוֹבִים וּמִתְקַנִּים שְׂיִהְיוּ לְתוֹעֵלַת הַרְבִּים וַיַּעֲמְדוּ לְדוֹר דְּוֹרִים. וְנִזְכָּה לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה אֲנַחְנוּ וְזָרְעֵנוּ וְזָרַע זָרְעֵנוּ עַד עוֹלָם. וַיִּתְקַיֵּם בִּי הַפְּסוּק: "בְּהִתְהַלֵּכְךָ תִּנְחָה אוֹתְךָ בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ וְהִקִּיצוֹת הִיא תִּשְׁיַחֲדֶךָ". "ה' עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם".

פרק א'

משנה א

מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמִסְרָה לִיהוֹשֻׁעַ,
וְיִהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים לְנָבִיאִים,
וְנָבִיאִים מִסְרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הֵם
אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, הָיוּ מְתוּנִים בַּדִּין,
וְהִעֲמִידוּ תִלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סִיג
לְתוֹרָה:

הו מתונים בדין

אחד הפרושים למתינות בדין, הוא, שגם אם רואה האדם שמדת הדין מתוחה עליו, ופוקדים אותו יסורים ללא הפוגה, יש לו להיות מתון בדין, ואל יחטא בלשונו, ואל ירהר במחשבתו כלפי שמים, שהרי כל מה שנעשה הוא אך ורק לטובתו, גם אם בעיני הבשר שלנו לא נראית לנו התועלת שיש באותה צרה.

כשהאדם מתון, אזי יש ביכולתו להתגבר על הצרה שפקדה אותו, אבל כשהאדם אינו נוהג במתינות ובסבלנות, הרי מלבד שאינו יוצא מהבעיה שבה הוא נמצא, הלוא בנוסף לכך נפלה עליו צרה הרבה יותר גדולה, שהרי הוא מרגיש שהי' תברך אינו אוהב אותו והוא צועד לבד במערקה נגד מדת הדין שפגעה בו, ואוי ואבוי יהיה לו בדרך שפזו, שסופה יאוש ונפילות ושאר מרעין בישין.

הנה לפנינו מעשה, שימחיש לנו עד כמה מועילה מדת המתינות וקבלת הדין באהבה, כדי להוציא את האדם מהמקום הכי גרוע והכי מסוכן שיכול להיות.

מספר על רבנו גרשום מאור הגולה [שחי לפני כ-1000 שנה], שלא זכה להפקד בבנים מאשתו הראשונה, ולכן יעצה לו אשתו שיקח אשה נוספת, שמע הרב לעצת אשתו ונשא אשה נוספת.

והנה מאת הי' חלתה בתו של המלך ולא מצאו תרופה למפתה, אולם רבנו גרשום בחכמתו הרבה הצליח לרפא אותה ובעבור כך רצה המלך לתת לו ממון רב, אך הרב סרב לקבל ממון. וכשנודע הדבר לאשתו השנייה שהיתה אוהבת ממון כעסה על כך והחליטה לנקם בו על כך, ולכן העלילה עליו עלילות שוא אצל המלך, ובגין כך כלא אותו המלך במבצר גבוה שהיה סגור ללא שום פתח, והיה מן הנמנע להמלט ממנו.

אך רבנו גרשום לא נפל לעצבות ויאוש אלא היה שרוי ברוגע ושלווה והחל לחשב כיצד לצאת ממקום זה. מחו הגאוני אמר לו שהמהנדס שתכנן את המבצר, חשש שאולי הוא עצמו יפלא כאן אי פעם, ובודאי השאיר לו פתח מסוים ולא גלה על כך למלך. הוא התחיל למשש אבן אחר אבן, עד שאחת מהן התרופפה ונפתח לפניו חלון גדול. אך עדין לא היה יכול לצאת בגלל הגבה הרב.

והנה להפתעתו הרבה ראה את אשתו הראשונה יושבת בתחתית המבצר ובוכה על גורלו של בעלה, מיד קרא לאשתו ואמר לה שתביא תולעת משי וגויק ותשלח את התולעת לראש המבצר ואחריה תשלח את הגויק שירדף אחריה, וכמוכן התולעת תנוס מפניו, וממילא תולעת המשי תפריש חוטי משי ואז תקשר הרבנית חוט דק לחוט משי וכשיגיע החוט לידי הרב

תקשר הרבנית לחוט זה חוט עבה יותר וכך יצא הרב מהמבצר לחיים טובים ולשלום (ומאז עשה רבנו גרשום את החרם הידוע שלא לקחת שתי נשים).

כמה מוסר השכל יש ללמד ממעשה רב זה, שגם בשעות גורליות של סכנת חיים, אין לפול ליאוש ועצבות אלא יש להתעודד ולשמח, ועל ידי כך אפשר לצאת מכל צרה וצוקה.

אין יאוש

מחסרי האמונה חיייהם אינם חיים, שכן חששותיהם אינם פוסקים, וכך ארוע שאינו שגרת החולף עליהם, מלווה ב'דפיקות לב'. ולעמדתם, בעלי האמונה - אמונתם מסיעת להם להעביר את חיייהם בהשקט ובטח, וגם אם עוברים עליהם ארועים קשים במיוחד, הם אינם מאבדים את צלילות דעתם, אלא ממשיכים לפנות לכתבת הנכונה [בורא עולם].

לפנינו מעשה נורא שימחיש לנו עד כמה מוטל על האדם להזהר שלא להרים ידים ולפול ליאוש גם במשברים הקשים ביותר הפוקדים אותנו.

בני זוג שלא נפקדו במשך כ-15 שנה בזרע של קיימא, החליטו להפרד ללא מריבות וחכוכים, ולפנות כל אחד לדרכו.

והנה, זמן קצר לאחר נתינת הגט, נודע שהאשה מעברת. נו, לכאורה אין כל בעיה, ישא האיש את גרושתו מחדש, ויקים בכך מצות מחזיר גרושתו. אבל, הבשורה הזו הכתה את בני הזוג לשעבר בהלם, שכן האיש היה פהן, ואסור לו לשאת גרושה. הבכיות והצער, עלו עד לשמי - שמים.

הבעל בא אל הגאון רבי חיים קניבסקי, כאשר כל אחד מבין שבפי הגאון לא היתה יכולה להיות בשורה כל שהיא. "אינני רואה כל דרך שתוכל לשאת את גרושתך מחדש", אמר הרב, והציע לו לעלות לביתו של חמיו, מרו הרב אלישיב שליט"א.

הבכי הנורא חזר על עצמו גם בבית הרב אלישיב, שספק ידיו בצער רב, ואמר שבודאי אסור לכהן לישא מחדש את הגרושה. גזרה היא משמים, ואתם קבלו דין שמים עליכם. הדבר היחיד שביכולתי לומר לך הוא; שתגש לכתל המערבי ותתפלל להי' יתברך שיושיע אותך.

הפהן האמלל שמע את הדברים, ומיד בצאתו מבית הרב נסע לפתל המערבי. וזאת יש להדגיש, שהחל למן הרגע הראשון, שבו נודעה בשורת העבור, לא אבד מידענו זה את עשתונותיו, והאמונה שפעמה בו חזקה גם את כל הסובבים אותו.

בבואו לשריד בית מקדשנו, נצב ליד האבנים ו'הרעיש' את המקום בזעקות ובכיות נוראיות. האנשים מסביבו הבינו שמדבר בצרה גדולה במיוחד, אך לא העזו לגשת אל המתפלל ולהציע את עזרתם.

לאחר זמן ממשך שבו עמד והתפלל ושפך את שיחו לפני מי ששכן את שמו במקום הזה, מרגיש הכהן בדפיקות על גבו. הוא מסתובב אחורנית, ורואה לפניו אברך תלמיד חכם, המנסה להתענין מה מציק לו.

לאחר שהוא מספר את ספורו המאד פאוב, פונה אליו התלמיד חכם ושואל אותו: האם יש לך אבא? הכהן לא הבין את השאלה, אבל השיב שאכן יש לו אבא, אבל הוא זקן מפלג, ונמצא בבית אבות באמריקה, וכמעט שאינו מתקשר עם האנשים שמסביבו.

אמר התלמיד חכם: אם אתה שואל לעצתי, טוס לאמריקה, וספר לאביך את שעבר עליך. הכהן ניסה לומר לו שנית, שאביו נמצא במצב שקשה מאד לתקשר אתו, ובכלל - לשם מה לעשות את המאמץ הגדול הזה ולטוס לחו"ל כדי לספר לאבא הקשיש את הספור. אבל התלמיד חכם כבר לא שמע את הדברים, והלך לדרכו.

התישב הכהן בדעתו, וחשב מה עבר עליו ביממה האחרונה, והחליט שאם מרן הרב אלישיב אמר לו לגשת ולהתפלל בפתל, ובעת התפלה בפתל נגש אליו אדם שאיננו מכירו, ומיעץ לו לטוס לחו"ל, אולי בכל זאת פדאי לעשות את המאמץ הזה.

לא חלפו דקות ספורות, והכהן הזמין פרטיס טיסה, וכעבר יממה וחצי הוא היה כבר ליד אביו, בבית האבות. האבא לא דבר, אבל עשה רושם כמי שמאזין לדברי בנו. הצות הרפואי שהיה צמוד לקשיש, אמר מראש לבן, שאבא שלו כבר לא הוציא מפיו מילה אחת במשך חודשים ארבעים, ולכן שלא יצפה שהזקן יפתח עתה את פיו.

בעת שספר הבן לאביו את שעבר עליו, הרבה הבן לבכות, והנה קרה הלא יאמן. האבא פתח את פיו, ואמר לבן, במלים ברורות, שהוא אינו הבן שלו, אלא ילד מאמץ, שגדלו לאחר השואה, וממילא אינו פה, ולכן אין לו כל בעיה להנשא מחדש לגרושתו...

אי אפשר לתאר את צהלת השמחה שנשמעו בחדרו של הקשיש בבית האבות באמריקה. רואים אנו כמה צריך האדם להתעודד ולהתאושש מהצרות הפוקדות אותו, ולהשים בטחונו בה' יתברך שיוציאהו מאפלה לאורה ומחשכה לאור.

המתינות גורמת להבין את מידת הדין

השגחה פרטית מלנה כל יהודי מרגע לידתו ועד אחרית ימיו. הקדוש ברוך הוא מנהל את עולמו לפי הבנתו לטובת האדם, וגם פשהדבר נראה לו רע, בעצם הוא רק לטובה, ואם ימתין בסבלנות, יגלה עד כמה הכל היה בסוף אף ורק לטובתו ולהצללתו, ועל ידי כך לבין מדוע היה צריך שתפגע בו מדת הדין.

לפנינו מעשה שהיה בסוף מלחמת העולם השנייה, שימחיש לנו עד היכן מגיעים פני הדברים.

לאחר שארצות הברית החלו להלחם נגד הנאצים, ימח שמם, הנאצים נסוגו בכל החזיתות, אף לא נתנו ליהודים מנוחה, הם לקחו אותם למחנה "ברגן בלזן" שבגרמניה, והמצב במחנה היה קשה מנשוא. רעב צמא ומחלות, היו רק חלק מן הצרות שאפפו את יושבי המחנה. המחנה היה מחלק לאגפים, ובאחד מהם היו גם חילים רוסיים שבויים.

בקר אחד, הגיעו הנאצים לאגף זה, והכריזו: אנחנו יודעים כי בעוד כמה ימים יגיעו הנה האנגלים, ואנו רוצים שתספרו להם כמה טוב היה לכם אצלנו, לכן הביאו לכם לחמניות טריות.

הרעב ששרר במחנה היה נורא, בלתי נתן לתאור. אחד היהודים שנצול משם מספר, שבמשך חמש שנים כמעט ולא אכל, וכל מחשבתו היתה נתונה רק לשאלה איך להשיג אוכל.

אם היה נשאל באותו רגע מה היה מעדיף: להשתחרר או לחמניה? היה מבקש לחמניה! המח נעשה אטום, ולא היה מסגל לחשב על שום דבר מלבד אוכל.

הוא נעמד בתור, וכשהביט לעבר סל הלחמניות, ראה שלא נותרו בו הרבה לחמניות. התעורר בלבו החשש שמא בדיוק כשיגיע יגמרו הלחמניות. מחשבה זו, גרמה לו לדפיקות לב מואצות, זעה קרה נגרה ממנו מרב פחד.

התור מתקדם, ששה אנשים לפניו. הוא מביט ורואה שנשארו שבע לחמניות, מה שאומר שהוא יזכה באחרונה. והנה מתקדמים לאט לאט ובאמת קבל את הלחמניה האחרונה.

הוא היה מאשר, הנה בידו הלחמניה. אמנם קטנה, אבל טרייה וריחנית. באותו רגע הבחין לפתע שליד החיל הגרמני מנחים סלים מלאים בלחמניות.

מיד עלה בדעתו רעיון: אם יש כל כך הרבה לחמניות, מדוע לא לקחת עוד אחת, הרי הנאצי ודאי לא יזכה אותו בין כל כך הרבה יהודים. ואז כשהנאצי שאל מי הבא בתור, אמר היהודי: "אני", וקבל עוד לחמניה. בידיו היו שתי לחמניות טריות. הוא היה מאשר.

לפתע הוא מרגיש יד לופתת את צוארו, וקול מאים לוחש באזניו: "ראיתי אותך יהודי!" הוא הסתכל לראות מי הדובר, וראה שזה לא היה נאצי, אלא חיל רוסי שבו. אותו רוסי בריון תפס בו בחזקה ואמר: תן לי את הלחמניה השניה!

היהודי ערף לעצמו חשבון: הוא הרי אסיר כמוני, מה פתאום שאתן לו. ולכן אמר לו בתקף שאינו רוצה לתת לו את הלחמניה.

תפס אותו הרוסי עם עוד שני בריונים רוסיים, והכניסו אותו לתוך הצריף, שם חבטו בו קשות ובעטו בו באכזריות, כמעט הוציאו את נשמתו. וכשהיו בטוחים שנפח את נשמתו, נטלו ממנו את הלחמניות והלכו.

היהודי הרגיש את צלו של מלאך המוות פורש עליו את כנפיו. נשא עיניו למרום וקרא: רבונו של עולם, דוקא עכשו למות, רגע לפני השחרור?! אם רצית לקחת לי את נשמתי, במשך החמש השנים האלה שהייתי כאן, היו לך מאות הזדמנויות לעשות זאת. וכך כשהוא מלא טענות כלפי מעלה, אבד את הכרתו.

כשהתעורר מעלפזו, ראה שמש זורחת. הוא לא הבין איך זה יכול להיות. חמש שנים הוא לא ראה שמש זורחת כשהוא קם, שהרי הנאצים היו מעירים את כלם בארבע לפנות בקר למסדר. ומי שלא קם, לא זכה לקום יותר... אז איך יתכן שהוא ישן, והשמש זורחת?

לאט לאט חדרה למחו ההכרה: הנאצים כבר אינם נמצאים כאן, הם ברחו, השתחררו. אבל למה כזה שקט מסביב? הביט סביבו וראה שכלם מתים. הלחמניות היו מרעלות!!! אבל עליו נגזר לחיות, ולכן הקדוש ברוך הוא דאג שיקחו ממנו את הלחמניות, אמנם הוא סרב לתת אותם, אז לכן הוא קבל מכות, כדי שיוכל להמשיך לחיות...

הכל לטובה

לפנינו מעשה נוסף הקשור לנושא הקודם, שממנו נלמד עד כמה צריכים להודות לה' יתברך על הטובות וגם על המכות שמקבל האדם, וכבר אמר דוד המלך בתהלים: "יסר יסרני זה ולמות לא נתנני", כלומר, שהיסורים באו לאדם במקום המות, ולכן צריך לקבלם באהבה, מפני שלולא היסורים, לא היה אותו אדם בין החיים חלילה.

בספר "ויאמר אברהם", הביא מעשה בנפוליון קיסר צרפת, שהיה הולך וכובש ארצות. והנה בשעה שנלחם נגד רוסייה, הגיע לעיר אחת שהיתה מבצרת מאד, ובשום אופן לא עלתה בידו להבקיע את חומות העיר. לכן

מִצָּא לְנִכּוֹן לְבָנוֹת מִצּוֹר סָבִיב לָהּ, וְלַהֲקִיף אֶת הָעִיר בְּחִילוֹתָיו, וְכֹךְ גָּרַם
שָׂאִין יוֹצֵא וְאִין בָּא לְתוֹכָהּ, עַד שֶׁתִּפְּל הָעִיר לְיָדוֹ וְתִכְנַע.

עֲבַר זְמַן מַה וְלֹא נִרְאוּ שׁוֹם סִימְנֵי כְּנִיעָה, [בְּנִרְאָה שֶׁהָיָה מְלֵאֵי גְדוּל שֶׁל מְזוֹן בְּתוֹךְ
הָעִיר]. הִתְחִילוּ הַיְּאוֹשׁ וְהַעֲצָבוֹת לְכַרְסֵם בְּלֵב צְבָאוֹת נְפוּלָיוֹן, מִכִּיּוֹן שֶׁהָיָה
עֲלֵיהֶם לְהַמְצֵא זְמַן מִמְשָׁךְ בְּתַנְאֵי שְׂדֵה קָשִׁים בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁכִּמָּה
מִהַקְצִינִים הָעִיזוּ לְגֹשֶׁת אֶל נְפוּלָיוֹן בְּהַצָּעָה שֶׁיִּנְטֹשׁ אֶת הַמְצוֹר, וְיָשׁוּבוּ
לְבֵיתָם.

בְּרֵאוֹת נְפוּלָיוֹן אֶת הַיְּאוֹשׁ, הֶעֱלָה הַצָּעָה נוֹעֵזֶת, שֶׁהוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ יַחַד
עִם רֹאשׁ הַקְּצִינִים, יִתְחַפְּשׁוּ בְּלְבוּשׁ כְּפָרָיִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכִּירֵם אִישׁ, וְיַחַדְדוּ
אֶל תּוֹךְ הָעִיר לְרַגְלֵ אוֹתָהּ, וְלִדְעַת מְקָרוֹב אֶת הַמְצַב הַשׁוֹרֵר, שֶׁסָּם וְהָיָה אִם
מִצָּבִים בְּכִי רַע, וּמִשִּׁיכּוֹ בְּעֵקֶשׁנוֹת לְצוּר עַל הָעִיר, עַד שֶׁיִּכְבְּשׁוּהָ. וְאִם עֲדִין
יֵשׁ לָהֶם מְזוֹן רַב, בְּלִית בְּרִירָה יְסוּגוֹ מִכָּאן וְיָשׁוּבוּ לְבֵיתָם.

הַהַצָּעָה נִתְקַבְּלָה, וְנְפוּלָיוֹן וּמִמְקָדוֹ הִתְחַפְּשׁוּ, וְנִכְנְסוּ בְּלִילָה בְּסֵתֵר אֶל תּוֹךְ
הָעִיר. הֵם הִתְחִילוּ לְהִסְתַּוֵּבֵב בְּמִקְוֹמוֹת הַתְּרַפָּה, עַד שֶׁהִגִּיעוּ אֶל בֵּית
הַמְּרֹזֵחַ.

בְּבֵית הַמְּרֹזֵחַ הָיוּ נִמְצָאִים בְּאוֹתָהּ הַשָּׁעָה אֲנָשֵׁי הַצָּבָא הַרוֹסִים שׁוֹתִים
לְשִׁכְרָה, כְּדֵי לְהִשְׁכִּיחַ אֶת הָרַעֵב הַמְּצִיק לָהֶם. נְפוּלָיוֹן וְהַקְּצִין עָקְבוּ אַחֵר
שִׁיחוֹת הַחֲמִילִים וְקְצִינֵיהֶם, וְנוֹכְחוּ לְשִׁמוּעַ שֶׁהָרַעֵב כְּבִיד בְּאַרְצָה, וְלֹא תִשָּׂאֵר
לָהֶם בְּרִירָה אֲלֵא לְהַכְנַע בְּפָנָיו צְבָאוֹ שֶׁל נְפוּלָיוֹן.

דְּבָרִים אֵלּוֹ שֶׁמָּחוּ אֶת נְפוּלָיוֹן, וְהוּא כְּבָר הַתְּפוֹנֵן לְעֹזֵב אֶת הַמְּקוֹם וְלַחְזוֹר
לְבִסִּיסָם.

אִךְ לְפִתְעַ הִסְתַּכַּל בְּפָנֵיהֶם חֵיל רוֹסִי, אֲשֶׁר פָּעַם בִּקֵּר בְּצָרְפֵת, וְרָאָה אֶת
נְפוּלָיוֹן. הוּא פָּנָה לְחֻבְרֵיו וְאָמַר: הַבֵּיטוּ בְּכַפְרֵי הַיּוֹשֵׁב כָּאן, אֲנִי מוֹכֵן
לְהִשְׁבַּע שְׂזָה נְפוּלָיוֹן וְלֹא אַחֵר.

דְּבָרִים אֵלּוֹ זְעֵזְעוּ אֶת לְבָם שֶׁל נְפוּלָיוֹן וְהַקְּצִין, אִךְ לְמִזְלָם דְּבָרֵי הַחֲמִיל לֹא
נִכְנְסוּ בְּאֲזְנֵי חֻבְרֵיו, וְהַקְּצִין הִמְמַנֶּה עָלָיו גָּעַר בּוֹ וְאָמַר לוֹ: חֲדַל לָךְ מִדְּבָרֵי
שְׁטוֹת אֵלּוֹ, אִיךְ יִתְּכוּ שֶׁנְפוּלָיוֹן בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ יִגִּיעַ לְכָאן וְעוֹד בְּצוּרָה
רְשָׁלְנִית כְּזֹאת?!

הַקְּצִין שָׁנְלוֹה לְנְפוּלָיוֹן, בְּרִצּוֹתוֹ לְטִשְׁטֹשׁ אֶת זְהוּתָם וּלְהַסִּיר מֵהֶם כָּל
מִשְׁכִּיכַת עֵין, מַה עֲשֵׂה? פֶּקֶד עַל נְפוּלָיוֹן לְהַגִּישׁ לוֹ כּוֹס שִׁכָּר מִהַמּוֹזֵג. נְפוּלָיוֹן
תִּפְּשׂ אֶת כּוֹנְתוֹ, וְהִזְדַּרְזוּ לְקוֹם וּלְהַבִּיא אֶת מִבְּקָשׁוֹ.

עֵינֵי הַחֲמִילִים הָיוּ נְעוּצוֹת בְּנְפוּלָיוֹן. וְהִנֵּה כְּשֶׁבָּא נְפוּלָיוֹן עִם הַכּוֹס בְּיָדוֹ,
עֲשֵׂה תְנוּעָה רְשָׁלְנִית בְּכוֹנָה, וְהַפִּיל אֶת הַכּוֹס מִיָּדוֹ. הַקְּצִין הִתְנַפֵּל עַל
נְפוּלָיוֹן וְנָתַן לוֹ סְטִירָה בְּתוֹסֶפֶת בְּעִיטָה, וּגְלָגְלוּ אֶרְצָה. כְּשֶׁקָּם, זָכָה מִמֶּנּוּ
לְעוֹד סְטִירָה מְצַלְצֶלֶת, וּמֵהָר לְנוֹס הַחוּצָה.

המסבים שם פָּרְצוּ בַּצְחוֹק עַל הַמַּחְזָה, וְלַעֲגוּ לַחֲבֵרָם עַל חֲלוּמוֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו, שֶׁהָרִי אִם הָיָה זֶה נְפוּלִיּוֹן, מִי הָיָה מַעֲזוֹ לְהָרִים יָד וְרָגַל עָלָיו וּלְהַכּוֹתוֹ וּלְבַזּוֹתוֹ.

נְפוּלִיּוֹן וְהַקְצִין עָזְבוּ מִיַּד אֶת הָעִיר וְחָזְרוּ לְמַחְנֵיהֶם. לְאַחַר שֶׁהִגִּיעוּ לְמַחְנֵה, נָפַל הַמַּפְקֵד לְרַגְלֵי נְפוּלִיּוֹן הַקִּיסָר, וּבִקֵּשׁ שִׁיִּסְלַח לוֹ עַל פְּשָׁעוֹ בְּמַה שֶׁהִרְהִיב עוֹז לְהַכּוֹת וּלְהַשְׁפִּיל אוֹתוֹ. הוּא הִתְנַצֵּל וְאָמַר כִּי עָשָׂה כֵּן לְהַצִּיל אֶת הַקִּיסָר בְּזֶה שֶׁטִּשְׁטַטשׁ כָּל סִימֹן מְזֵהוּתוֹ.

נְפוּלִיּוֹן חִבְּקוֹ וְנִשְׁקוֹ וְאָמַר לוֹ: אֲלֵמָּלָא יִכְלַתִּי לָתֵת לָךְ מַכּוֹת וּלְהַעֲנִיק לָךְ בְּזִיוֹנוֹת וּבְזֵה לְהַעֲלוֹתָךְ לְכַס הַמְּלוּכָה, הָרִי כָּךְ הָיָה עָלֵי לַעֲשׂוֹת. אַךְ הָיִיתָ וְאִין הַדְּבָר בְּאַפְשָׁרוּתִי, לְכֵן הַכֶּרֶת תִּוְדָתִי תִּהְיֶה בְּזֵה, שֶׁתַּחַת הַמַּכּוֹת וְהַחֲרָפָה שֶׁהִעֲנַקְתָּ לִּי וְהַצַּלְתָּ חַיִּי, אֲנִי אַעֲלֶךָ בְּדַרְגָּה הַגְּבוּהָה בְּיוֹתֵר, וְאַתָּן לָךְ מַתָּנוֹת רַבּוֹת וְיִקְרוּת.

כַּעֲבוּר יָמִים אֶחָדִים הִבְקָעָה הָעִיר, וְנְפוּלִיּוֹן וְחִילוֹ נִכְנְסוּ לְתוֹכָהּ בְּתִרְעוּת מַלְחָמָה וּכְבֻשׁוּהָ.

מוֹסֵר הַהַשְׁכָּל שֵׁישׁ לְלַמֵּד וּלְהַפִּיק מִמַּעֲשֵׂה זֶה הוּא, שֶׁלִּפְעָמִים הָאָדָם עוֹמֵד לְפִי רַע מַעֲשִׂיו בְּפָנָי גְּזֵרוֹת קִשּׁוֹת מִשְׁמַיִם, וּבִתְמוּנָה לְכָךְ מְקַבֵּל יְסוּרִין וְחִלָּאִים הַבָּאִים בְּתוֹר אֲתוּתִים שִׁיִּפְקַח הָאָדָם אֶת עֵינָיו, וְיִצְעַד בְּדַרְךְ הַיְשָׁרָה.

וְהָיָה אִם הָאָדָם תּוֹפֵס וּמַבִּין אֶת מִטְרַת הַיְסוּרִים, וּמְטִיב אֶת מַעֲשָׂיו, כְּפִי שֶׁהִבִּין נְפוּלִיּוֹן שֶׁהַמַּכּוֹת שֶׁסָּפַג הָיוּ אַךְ רַק לְטוֹבָתוֹ וּלְהַצֵּלָתוֹ, אֲזִי אֲשַׁרְיוּ וְאֲשַׁרִי חֻלְקוֹ.

אוּלָּם אוֹי וְאַבּוֹי הָיָה לְנְפוּלִיּוֹן אֵילוֹי הָיָה קָם וְגוֹעֵר בְּמַפְקֵד שְׁלוֹ, וּמוֹחָה בּוֹ עַל כָּךְ שֶׁהִכָּה בּוֹ, שֶׁהָרִי אִם הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן, בּוֹדָאִי לֹא הָיָה יוֹצֵא מִשָּׁם חַי.

כָּךְ הַדְּבָר גַּם בְּאֲשֶׁר הַיְסוּרִים בָּאִים עַל הָאָדָם, יֵשׁ לוֹ לְקַבֵּלם בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת, וְלִשְׁמוֹחַ בָּהֶם, עַל שֶׁבָּאוּ לוֹ כְּעֶזֶר וְסִיּוּעַ כְּדִי שִׁיִּתְקוּן אֶת מַעֲשָׂיו, וּבְזֵה יִצִּיל אֶת חַיָּיו גַּם בְּעוֹלָם הַזֶּה וְגַם בְּעוֹלָם הַבָּא.

כשמקבלים מכה צריך להתבונן למה היא באה

סֵפֶר הַרַב הַצַּדִּיק שֶׁמִּשׁוֹן פִּינְקוּס זַצ"ל, עַל אָדָם אֶחָד, שֶׁלֹּא עָלִינוּ נִפְטָרָה בְּתוֹ הַקְּטָנָה. וּמֵאַחַר שֶׁהָיָה לוֹ כְּמָה שֶׁאֵלוֹת, הוּא פָּנָה לְגֵאוֹן רַבִּי שְׁלֹמָה זְלַמֵּן אוֹיְעֵרֶבֶד זַצ"ל.

רַבִּי שְׁלֹמָה תְּפִס אֶת יָדוֹ שֶׁל הָאָב וְאָמַר לוֹ: אַתָּה מְרַגֵּשׁ אֶת הַיָּד שְׁלִי? "כֵּן", עָנָה הָאָב. שָׂאל הַרַב: וְהָרִי אַתָּה לּוֹבֵשׁ שְׁעוֹן, וּמַדּוּעַ אֵינְךָ מְרַגֵּשׁ אֶת

השֵׁעוֹן? אֵלֵא, לְשֵׁעוֹן הַתְּרַגְלֵת, אֲבָל אֲנִי תַפְסֵתִי אוֹתָךְ בְּהַפְתָּעָה, לָכֵן אֶתְּנֶה מְרַגֵּשׁ אוֹתִי.

אָמַר לוֹ הָרֵב: הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תַפֵּס אוֹתָךְ, הוּא רוֹצֵה שְׁתַּרְגֵּשׁ אוֹתוֹ, מֵה שְׁקָרָה לָךְ נוֹעַד כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשָּׁכַח שִׁישׁ בּוֹרֵא לְעוֹלָם, כִּי כָּל אִסוּן הוּא מִמֶּשׁ בֵּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם. הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבִיכּוֹל אוֹמֵר לָנוּ: "דַּבֵּר רַאשׁוֹן תִּדְעוּ שְׂאֲנִי כָּאן, תִּדְעוּ שִׁישׁ בּוֹרֵא לְעוֹלָם!"

וּמִסַּפְרִים כִּי בְּרַגְעִים הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁל 'פְּסִיחָה' בִּתּוֹ שֶׁל הַחִידוּשִׁי הָרִי"מ נֶאֱשָׁר הִיָּתָה אַחַת מֵעֲשָׂרֵת יְלָדָיו שֶׁנִּפְטְרוּ עַל פְּנֵי רַח"ל, יָשַׁב אָבִיחָה סָמוּךְ לַחֲדָרָה שְׁקוּעַ בְּמַחְשָׁבוֹתָיו. לְפָתַע פָּנָה לְעוֹמְדִים מְסֻבִּיבּוֹ וְאָמַר: "כְּשֶׁמְקַבְּלִים סְטִירַת לַחֵי מִן הַשָּׁמַיִם, צְרִיכִים לְהִתְבּוֹנֵן וְלִלְמַד לְדַעַת מִדּוּעַ מְקַבְּלִים זֹאת!"

הַאֲתוֹתִים עוֹזְרִים לְמִי שִׁישׁ לוֹ שֶׁכֵּל

סֵפֶר הַצְּדִיק רַבִּי אֵלִיָּהוּ לְאֶפְרָאן זַצ"ל עַל עֲצֻמוֹ, שֶׁכְּשֶׁהָיָה יָלֵד קָטוֹן, הָיָה שׁוֹבֵב, וּפְעַם אַחַת נִכְנַס לְתוֹךְ הַבַּיִת כְּשֶׁהוּא מְשַׁחֵק בְּכַדּוֹר, וּבְלִי כֹנֵה פָּגַע בְּכָלִי זְכוּכִית שֶׁהָיָה מְנַח עַל הַשְּׁלַח, וְהִפִּילוֹ עַל הָאָרֶץ וּשְׁבָרוֹ.

נִכְנַסָּה אָמוֹ לַחֲדָר כְּשֶׁהָיָה מְבַהֵלֵת מִקּוֹל הַנִּפְּץ, וּכְשֶׁרָאָתָה מֵה גֵרֵם בְּנָה, הִחֲלָה לְהַמְטִיר עָלָיו צְעָקוֹת וּנְזִיפוֹת. קִבֵּל הַיָּלֵד אֶת הַנְּזִיפָה אָמוֹ, וְהַצְּדִיק עָלָיו אֶת הַדִּין.

וְהָיָה בְּאוֹתָהּ הַעֵת, נִכְנַס תִּרְנַגּוֹל מִהַחֲצַר לַבַּיִת, וְעָף עַל עֲרַמַת כּוֹסוֹת שֶׁנִּשְׁטְפוּ לֹא מִכֶּבֶד, וּכְתוּצָאָה מִכָּדָר, נִפְּלוּ אוֹתָם הַכּוֹסוֹת וְנִשְׁבְּרוּ. שׁוּב הָאֵם הַמְּבַהֵלֵת נִכְנַסָּה בְּחֲרָדָה וּבְכַעַס לְתוֹךְ הַחֲדָר, אֵךְ הַפְּעַם גִּלְתָּה שְׂאִין זֶה אֵלֵא מֵעַלְלֵיו שֶׁל אוֹתוֹ תִּרְנַגּוֹל בְּלִבָּד, וְנֶאֱמַרְתָּ קִשׁוֹת וְקָרָאָה "אוֹי וְאֵבּוּי".

הַיָּלֵד שֶׁצָּפָה אֶת כָּל הַמַּחֲזָה וְאֶת תְּגוּבַת אָמוֹ, נִפְּגַע מִכָּדָר מְאֹד, וְהִחֵל לְבַכּוֹת. כְּשֶׁרָאָתָה זֹאת אָמוֹ, נִגְשָׁה אֵלָיו וְלִטְפָה אוֹתוֹ וְשִׁאֲלָה: מִדּוּעַ אֶתְּנֶה כֵּה עֲצוּב?

הַשִּׁיב הַיָּלֵד וְעָנָה לָהּ בְּקוֹל בְּכִיָּה: יוֹדַע הָיִיתִי עַד כֵּה שֶׁאֶת אוֹהֶבֶת אוֹתִי כְּמוֹ כָּל אִמָּא אוֹהֶבֶת. אֵלֵא שֶׁהַיּוֹם הִתְאַכְזַבְתִּי קִשׁוֹת מִמֶּךָ, וְגִלְתִּי שְׂאִינְךָ אוֹהֶבֶת אוֹתִי, שֶׁהָרִי כְּשֶׁשְׁבַרְתִּי אֲנִי רַק כּוֹס אַחַת בְּלִבָּד, הִתְיַחֵסֶת אֵלַי קִשׁוֹת וּפָגַעְתְּ בִּי.

וּכְשֶׁהַתִּרְנַגּוֹל שְׂאִינוֹ בְּנֵךְ שְׁבַר עֲרַמַת כּוֹסוֹת, בְּטוּחַ הָיִיתִי שֶׁתִּמְרָטִי אֶת נוֹצוֹתָיו, וְהָיָה הַסְּתַפְקָת דּוֹקָא בְּאַנְחָה בְּלִבָּד, אִם כֵּן הָרִי שְׂאֲנִי גְרוּעַ בְּעֵינַיִךְ אֵף מִהַתִּרְנַגּוֹל!

אמרה האם לבנה: בני, הרי אתה ילד פקח, ודוקא בשל כך שאתה מסגל להבין, לכן פעסתי עליך מדוע אינך מתנהג כהבנתך, מפני שאני דורשת מבני מחמדי התנהגות ההולמת אותו, וכל הפעס והצעקות נובעים אך ורק מתוך אהבה בלבד כדי שתשפר את מעשיך.

אך מה לי לצעק ולהכות בכעס את התרנגול, וכי הדבר יועיל? והרי אין לו שכל ואינו מסגל להבין ולהשפיל ולהתבונן מה המטרה שבמכות, ולכן לא הפיתי אותו.

אמר רבי אליהו: מכאן למדתי מוסר השכל, שהקדוש ברוך הוא נותן מכות ויסורים למי שיש לו שכל בראשו, ויכול להבין מה מטרת היסורים שבאו עליו, ואותם יסורים נועדו כדי ללמד את האדם שלא יחזר על טעותו פעם נוספת, ולכן מוטל על האדם להיות מתון וסבלן כשפוגעת בו מדת הדין, וכך יוכל להבין מה רוצה ממנו ה' יתברך.

לא כל מה שאנו רוצים זה טוב

לפעמים אדם חושב, שבגלל שה' יתברך לא נותן לו את כל מה שהוא מבקש ממנו, הרי זה סימן שאינו אהוב בעיני ה', ובגלל זה נופל ליאוש ועצבות, וחושב שאינו שווה כלום. אבל צריך לדעת שלא כל מה שנראה לנו שהוא טוב עבורנו, הוא אכן טוב לנו.

והדברים יתבארו במשל שהובא בספר "ומתוק האור": מספר על ילד קטן וחנני, עם לחיים ורדות, ופאות יפות, שעלה לאוטובוס. פנה אליו הנהג בחיידך ושאל אותו: חמוד, איך קוראים לך? השיב הילד: קוראים לי יוסי.

והיכן אתה לומד? השיב הילד: "בחיידר". ומה אתה רוצה שאעשה למענך? אמר הילד: נהג, בבקשה ממך תעשה תאוונה...

שאל הנהג: מה לעשות?! אמר הילד: "תאונת דרכים"... מה תאום לעשות תאוונה?

אמר הילד: לא יודע, אני כל הזמן שומע על תאונות דרכים, ורציתי פעם אחת לראות איך זה נראה. אז אנא ממך, עשה תאונת דרכים...

אומר לו הנהג: בשום פנים ואופן לא אעשה תאוונה! התחיל הילד לבכות. דמעות זלגו על לחייו, וממש כבר ראו שלולית על הרצפה, אבל הנהג בשום אופן אינו מוכן למלאות את הבקשה המוזרה...

בספור הזה, כל אחד מבין שהנהג צודק ולא הילד. אבל עלינו לדעת כי לפעמים גם אנו מבקשים מהקדוש ברוך הוא דברים שהם בבחינת

יְתֹאמְרָה' עֲבוּרֵנוּ, וְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא יוֹדֵעַ זֹאת, בְּרַב רַחֲמָיו לֹא נִעְנָה לְבִקְשׁוֹתֵינוּ.

רַק שְׁאַנְחֵנוּ לֹא מְבִינִים זֹאת, וּבוֹכִים... אָבֵל הָאֵמֶת הִיא שֶׁהִכֵּל אֶדְוֶר וְרַק לְטוֹבָה!

ועשו סיג לתורה

אוֹמֵר רַבֵּנוּ יִחְזַקְאֵל לְוִינְשֵׁטִין זַ"ל, שֶׁמְחֻבְּתֵנוּ לַעֲשׂוֹת גְּדָרִים וְסִיגִים כְּדֵי שֶׁלֹּא נִכְשַׁל בְּחֶטָא. רַק לְאַחַר עֲשִׂית הַסִּיגִים, יֵשׁ לְאָדָם תִּקְוָה שֶׁיּוּכַל לְבַטֵּחַ שֶׁלֹּא יִפּוֹל בְּיַדֵי הַיֵּצֶר הָרָע, וּמִבְּלַעֲדֵי הַגְּדָרִים, קֶשֶׁה מְאֹד לְהִזְהַר שֶׁלֹּא לְהִכְשֵׁל בְּעֵבֶרָה.

אֵל יִחְשַׁב הָאָדָם כִּי בְּקִלּוֹת יוּכַל לְבָרַח מִהַחֶטָא, כִּי הַיֵּצֶר הָרָע שׁוֹלֵחַ אֶת חֲצִיו מִמְּרַחֵק, בְּעֵת שֶׁאֵין הָאָדָם מְרַגֵּשׁ כָּלֵל שְׁעוֹמֵד הוּא קְרוֹב לְעֵבֶרָה. עַל כֵּן, רַק כְּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה גְּדָרִים וְסִיגִים, וְיִרְחִיק אֶת עַצְמוֹ אֶף מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָם קְרוֹבִים מִמֶּשׁ לְחֶטָא, יוּכַל לְהַחֲלֵץ מִתַּחֲבוּלוֹת הַיֵּצֶר.

הַגָּאוֹן רַבֵי יְהוּדָה צְדָקָה זַ"ל, הִיָּה מְדַבֵּר עִם תַּלְמִידָיו בְּעֵנִינֵי זְהִירוֹת, שֶׁחֲבִיבִים לְהִזְהַר וּלְהִתְרַחֵק מִפְּנֵי מִכְשׁוֹל שֶׁל עֵבֶרָה, עַד הַקְּצָה הַשְּׂנִי שֶׁל הַגְּבוּל.

וְאָמַר עַל כֵּן מְשַׁל לִ"חֲפֵץ חֲשׂוּד" שֶׁהִתְגַּלָּה פְּתֹאוֹם בְּרַחוּב, וְחוֹשְׁשִׁים אוּלֵי זֶה פְּצָצָה הָעֲלוּלָה לְגֵרֵם הָרֵס וְאֶבְדָּן נִפְשׁוֹת. בְּאִים אֲנִשֵׁי הַמְּשֻׁטָּרָה, וּמְצִיבִים גְּדָר בְּפָנֵי הָעוֹבְרִים וְשׁוֹבִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהִתְקַרֵּב לְמָקוֹם בְּגִלְלַת הַסַּכָּנָה.

הֵיכֵן מְצִיבִים אֶת הַמַּחֲסוֹם? הֲוֵה אוֹמֵר, בְּמִרְחַק שֶׁל עֲשָׂרוֹת מְטָרִים מִן הַחֲפֵץ, וְלֹא בְּקִרְבָּתוֹ מִמֶּשׁ, כְּדֵי שֶׁאֶפִּילוֹ אִם יַעֲבוֹר מִיִּשְׁהוּ מִן הַגְּדָר, עֵדִין לֹא יִתְחַפֵּד בִּ"פְּצָצָה" וְיִפְגַּע חֲלִילָה.

הַנִּמְשָׁל, אוֹמֵר הָרַב: מוֹצָאִים אָנוּ שֶׁחֲכָמֵינוּ ז"ל הִתְקִינוּ סִיגִים וְגְדָרוֹת כְּדֵי לְהִרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרָה. לְדַגְמָא; חֲשָׁשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ אוּלֵי אָדָם יִאֲחַר לְקָרָא קְרִיאַת שְׁמַע כָּל הַלֵּילָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עֲמוּד הַשָּׁחַר, עֲמָדוֹ וְקָבְעוּ אֶת סוּף הַזְּמַן בְּחֻצוֹת, מִתּוֹךְ כּוֹנֵה מִיִּחְדָּת; שֶׁאֶפִּילוֹ אִם יַעֲבוֹר אֶת חֻצוֹת בְּלֹא קְרִיאַת שְׁמַע, עֵדִין יֵשׁ שְׁהוֹת לְפָנָיו לְקָרָא בְּדִיעְבַד אַחֲרֵי חֻצוֹת - וְעֵדִין לֵילָה הוּא.

וְכַמוֹ כֵּן הִזְהִירוּ אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יִקְרָא לְאוֹר הַיָּר, כִּדִּי שֶׁלֹּא יָבוֹא לְהַטּוֹתוֹ וּלְתַקְנוֹ וַיַּעֲבֵר עַל חֻלוּל שַׁבָּת. וְכִךְ רָאוּי לוֹ לְאָדָם לְגַדֵּר אֶת עַצְמוֹ בְּסִיגִים בְּכָל עֲנִינָיו, כִּדִּי שֶׁלֹּא יָבוֹא אֶף פְּעַם לִידֵי עֲבָרָה.

מִסְפָּר כִּי פְּעַם הִגִּיעַ לַעֲיָרָה קִטְנָה רוֹכֵל, שֶׁבְּאַמְתַּחְתּוֹ הָיוּ סִפְרֵי קוֹדֶשׁ רַבִּים. נִגַּשׁ אֵלָיו אָדָם מִתּוֹשָׁבֵי הַמְּקוֹם אֲשֶׁר "זָכָה" לְתֹאֵר שֶׁל 'בוֹר וְעַם הָאָרֶץ', וּבִקֵּשׁ לְקִנּוּת סְדוּר.

חִטֵּט הָאִישׁ בְּאַמְתַּחְתּוֹ שֶׁל הַרוֹכֵל, וּלְמַרְבִּית הַפְּלֵא בָּחַר לְבִסּוֹף דְּוִקָּא בְּסְדוּרוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב מֵעַמְּדִין, סְדוּר הַמְּכִיל פְּרוּשִׁים נֶרְחָבִים וּבְנוֹסָף לְכָךְ יִשְׁנָה הַקְּדָמָה אַרוּכָה בְּתַחֲלַת הַסְּדוּר וּבִסּוֹף הַסְּדוּר.

תָּמָהּוּ כּוּלָם לְפֶשֶׁר מַעֲשָׂיו וּשְׁאַלוּהוּ: אֵתָּה שְׂאִינְךָ מִבֵּין אֲפִילוֹ תֵּג אֶחָד מִכָּל אוֹתָם פְּרוּשִׁים עֲמוּקִים, לְשֵׁם מָה אֵתָּה זְקוּק לְסְדוּר כֹּה גְדוֹל וְיָקָר, מִדּוּעַ לֹא תִקְנֶה אֶת הַסְּדוּר הַפְּשוּט וְהַזּוֹל בְּיֹתֵר?

הַסְּבִיר הָאִישׁ: אֲכֹן בּוֹר וְעַם הָאָרֶץ אֲנִי, אוּלַּם בְּנֵי לְדָאֲבוּנֵי גְרוּעִים מִמֶּנִּי בְּהֶרְבֵּה, שֶׁהָרִי לִי לְכָל הַפְּחוּת יֵשׁ יַחַס שֶׁל כְּבוֹד כְּלָפִי הַסְּדוּר. לְעַמַּת זֹאת, בְּנֵי כָּלֵל לֹא מִבִּינִים מֵהוּ סְדוּר, וְהֵם מְזַלְזְלִים בְּסְדוּר, וְכוֹתְבִים בּוֹ, וְקוֹרְעִים אוֹתוֹ.

וְלָכֵן הִחֲלַטְתִּי שֶׁטוֹב אֶעֱשֶׂה אִם אֶקְנֶה סְדוּר שְׂדֵפִיו הֵרָאשׁוּנִים הֵם הַקְּדָמָה וּבְשׂוּלֵי כָּל עַמּוּד נִמְצָא פְּרוּשׁ, אִם יִכְתְּבוּ בּוֹ אוֹ יִקְרְעוּ אוֹתוֹ, יַעֲשׂוּ זֹאת לְכָל הַפְּחוּת בְּדֵפִי הַהַקְּדָמָה וּבִפְרוּשׁ שֶׁמִּסְבִּיב לְדָף, וְכִךְ לֹא יִפְגְּעוּ בְּגוּף הַסְּדוּר עַצְמוֹ, וְהַדְּפִים שֶׁמִּסְבִּיב יִהְיוּ מֵעִין גְּדֵר וְסִיג לְתַפְלָה עֲצָמָה...

כִּךְ לְהַבְדִּיל יֵשׁ לְנַהֵג בְּכָל דְּבַר שֶׁל קְדוּשָׁה, שֶׁאִם אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁעֲלוּל לְהַכְּשֵׁל בְּדָבָר מְסִים, יַעֲשֶׂה לְעַצְמוֹ סִיג וְגֵדֵר כִּדִּי שֶׁלֹּא יִכְשֵׁל בּוֹ, וְכִפִּי שֶׁצּוּוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא לְאֲכוֹל חֶלֶב וּבֶשֶׂר, כִּדִּי שֶׁלֹּא נִגִּיעַ לִידֵי בֶשֶׂר וְחֶלֶב, וְנִעֲבֵר חֲלִילָה עַל אִסוּר מִהַתּוֹרָה. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזָה.

העובר על הסיג נכשל בעברה

סִפְר רַבֵּנוּ הֵבִין אִישׁ חֵי זִיעִ"א: מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּבַעַל מְלוֹן אֶחָד, שֶׁהָיוּ לוֹ חֲדָרֵי הָאָרְחָה לְכָל עוֹבְרֵי אוֹרַח, וְהָיוּ נִכְנָסִים אֵלָיו סוֹחְרִים וְעוֹבְרֵי אוֹרַח, וְלֵאחֲרַי שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים וְיֹשְׁנִים, הָיוּ מְשַׁלְּמִים לוֹ עֲבוּר כָּךְ.

לְבַעַל הַמְּלוֹן הָיְתָה בֵּת אַחַת יָפָה עַד מְאֹד, וְהָיְתָה יוֹשְׁבֵת שֵׁם בְּחֲדָרָה הַמֵּינִיחַד לָהּ, וְלֹא הָיְתָה יוֹצֵאת מִפְּתַח חֲדָרָה חֹחוּצָה. וְאַבְיָה צָנָה אוֹתָהּ,

שָׁאם יִגַּשׁ אִישׁ אֶחָד מֵהָאוֹרְחִים לְתוֹךְ חֲדָרָה כְּדֵי לָתֵת לָהּ אֵיזָה חֶפֶץ
בְּמִתְנָה, לֹא תִקְבַּל מִמֶּנּוּ אֶפִּילוּ אִם יִתֵּן לָהּ דָּבָר יָקָר מְאֹד, מִפְּנֵי שְׂפִתְכֶן
שְׂאוֹתוֹ הָאִישׁ רוֹצֵה לְהַפְשֵׁל עִמָּה בְּעֵבְרָה, וְלָכֵן הוּא מִפְתָּה אוֹתָהּ עַל יָדֵי
דְּבָרִים יְקָרִי עֲרֹךְ.

הַבַּת הִיְתָה שׁוֹמֶרֶת מְצוֹת אָבִיהָ, וְלֹא הִיְתָה מְקַבֶּלֶת מִיַּד שׁוֹם אִישׁ
מְאוּמָה. וַיְהִי הַיּוֹם, וַיָּבֵא לְבֵית הַמְּלוֹן הַהוּא סוֹחֵר אֶחָד, וְהִיְתָה לוֹ סְחוּרָה
יְקָרָה מְאֹד וְתַכְשִׁיטֵי נָשִׁים נְדִירִים מְאֹד שֶׁהִיוּ מְשַׁבְּצִים בְּאַבְנֵים טוֹבוֹת
וּמְרַגְלִיוֹת, אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא בְּאוֹתוֹ מְקוֹם כְּמוֹתֶם אֶפִּילוּ מִקְצַת מִן הַמְּקַצָּת.

חֲדָרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ סוֹחֵר, הָיָה קְרוֹב לְחֲדָרָה שֶׁל הַבַּת, וְחִלּוֹן חֲדָרוֹ פּוֹנֶה לְחִלּוֹן
חֲדָרָה. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הוֹצִיא הַסוֹחֵר אֶת סְחוּרָתוֹ מִתּוֹךְ הַתְּבָה, וְהִיָּה מְסִדֵּר
אוֹתָם זֶה עַל זֶה יָפָה, רְאֵתָה הַבַּת מִחִלּוֹן חֲדָרָה אֶת תַּכְשִׁיטֵי הַנָּשִׁים, וְהִיוּ
לְפָלֵא בְּעֵינֶיהָ, כִּי לֹא רְאֵתָה תַּכְשִׁיטִים כְּאֵלוֹ מִיָּמֶיהָ.

אוֹתוֹ סוֹחֵר בְּרֵאוֹתוֹ אֶת יוֹפִיָּה שֶׁל הַבַּת, חָשַׁק בָּהּ מְאֹד, וְחָשַׁב בְּלִבּוֹ לָתֵת
לָהּ שְׁנֵי צְמִידִים וּשְׁנֵי נְזָמִים יְקָרִים בְּמִתְנָה, כְּדֵי שְׂיֻכַּל לְקִנּוּת אֶת לְבָהּ,
וּלְאַחַר מִכֵּן יוֹכַל לַעֲשׂוֹת עִמָּה מַה שֶׁלִּבּוֹ חֶפֶץ.

נִגַּשׁ אֵלֶיהָ וְאָמַר לָהּ: הִנֵּה לָךְ צְמִידִים וּנְזָמִים אֵלוֹ בְּמִתְנָה. הַבַּת, אָף עַל פִּי
שְׂהִיְתָה שׁוֹמֶרֶת מְצוֹת אָבִיהָ שְׂצוּהָ עָלֶיהָ לֹא לְקַחַת מִיַּד אִישׁ מְאוּמָה, עִם
כָּל זֶה חָשַׁק לְבָהּ בְּאוֹתָם תַּכְשִׁיטִים, וְלִקְחָה אוֹתָהּ מִיָּדוֹ וּנְכַנְסָה מֵהָר
לְחֲדָרָה וְסָגְרָה אֶת הַדֶּלֶת וְאֶת הַחִלּוֹנוֹת.

לְמַחֲרָת נִגַּשׁ הַסוֹחֵר אֶל חֲדָר הַבַּת כְּדֵי לְהַכְנִס אֶצְלָהּ וּלַעֲשׂוֹת דְּבַר עֵבְרָה,
וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה שְׂמַעַת שֶׁקְּבָלָה הַבְּחוּרָה אֶת הַמִּתְנָה, סָגְרָה חֲדָרָה עָלֶיהָ
וְסָתְמָה אֶת הַחִלּוֹנוֹת, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּחֲדָרָה וְאִין יוֹצֵא וְאִין בָּא, כִּי הִיְתָה
יָרְאָה מֵהָאִישׁ הַהוּא, פֶּן יַעֲזִיז פָּנָיו לְקָרֵב אֵלֶיהָ מִחֲמַת הַמִּתְנָה שֶׁנָּתַן לָהּ.

כַּאֲשֶׁר רְאָה הַסוֹחֵר כִּי אֵינּוּ יְכוֹל לְגַשֵּׁת אֵלֶיהָ, חָרָה אַפּוֹ וְאָמַר בְּלִבּוֹ: כְּשֵׁם
שֶׁהִיא רְמַתָּה אוֹתִי, כִּדְ אֲנִי אֲרַמָּה אוֹתָהּ!

כְּשֶׁהָאִיר הַבֶּקֶר, לִפְנֵי שְׂנַפְתַּח הַבַּיִת מְלוֹן וְעַדִּין אָף אֶחָד לֹא יָצָא מִשָּׁם,
הַחֵל הַסוֹחֵר לְצַעֵק בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת צְעָקָה גְּדוֹלָה וּמְרָה, וַיֹּאמֶר: נִגְנַב
מִסְחוּרָתִי שְׁנֵי צְמִידִים, וּשְׁנֵי נְזָמִים!!!

מִיַּד הַחֵלּוֹ לְחַפֵּשׂ אֶת הַתַּכְשִׁיטִים בְּחֲדָרֵי הָאוֹרְחִים וּבְכַלְיָהֶם, עַד שֶׁהִגִּיעוּ
לְחֲדָרָה שֶׁל הַבַּת, וְשָׁם נִמְצְאוּ הַתַּכְשִׁיטִים, וְנִתְבָּרַר לְעֵינֵי הַכֹּל כִּי הִיא
גְּנַבְתָּם... מִיַּד הוֹדִיעַ זֹאת לְמִשְׁטָרָה, וְלִקְחוּ אֶת הַבַּת לְבֵית הַכְּלָא אֲשֶׁר
אֲסוּרִים שָׁם הַגְּנָבִים.

אֲמָרָה הַבַּת: נִלְקַחְתִּי לְבֵית הַכְּלָא אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי כְּלוּם, אֶךְ צָדִיק
ה' בְּכָל דְּרָכָיו, כִּי אֲנִי גְּרַמְתִּי זֹאת לְעַצְמִי, בְּגִלְלִי שֶׁקְּבָלְתִּי מִיַּד הָאִישׁ הַהוּא
מִתְנָה, וְלֹא שְׂמַעְתִּי לְמִצְוֹת אָבִי אֲשֶׁר צוּנִי וְאָמַר לִי לֹא לְקַבֵּל מִתְנָה.

כָּד גַּם לְעַנְיָנוּ, מִי שְׁאִינוּ שׁוֹמֵר עַל הַגְּדֵר, וְאִינוּ עוֹשֶׂה גְדָרִים לְעֲצֻמוֹ, וּמְרַשֶׁה לְעֲצֻמוֹ לְקַחַת מִתְּנוֹת מִהֵיזָר, כְּגוֹן לִישׁוֹן עוֹד קֶצֶת עַל חֲשִׁבוֹן הַתַּפְּלָה, לְטִיֵּל וּלְבַלּוֹת עַל חֲשִׁבוֹן לְמוֹד תּוֹרָה, לְקַבֵּל עִתּוֹן בְּמִתְּנָה בְּתַחֲנִת דָּלֶק, וּלְהַסְתַּכֵּל וְ"לְהַנּוֹת" מִמְּרֵאוֹת אֲסוּרוֹת, וְכֵן כָּל מִינֵי דְבָרִים הַדּוֹמִים לָזֶה, הָרִי בְּסוּפוֹ שֶׁל דָּבָר יִתְפָּס בְּקִלְקֻלָּתוֹ, וַיִּגְלֶה אֶת טְעוּתוֹ עַל שֶׁפָּרַץ אֶת הַגְּדֵר.

משנה ב

שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה.
הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם
עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוֹת
חֲסָדִים:

על התורה

הַעֲמוּד הָרֵאשׁוֹן שֶׁעָלָיו עוֹמֵד הָעוֹלָם, הוּא לְמוֹד הַתּוֹרָה. וְאָמְרוּ בְּמִסְכַּת
בָּבָא בְּתָרָא (נ): אֵין פְּרַעֲנוֹת בָּאָה לְעוֹלָם אֶלָּא בְּגִלּוֹל עַמִּי הָאָרֶץ שְׁאִינָם
עוֹסְקִים בְּתוֹרָה.

וּמוּבָא שָׁם בְּגִמְרָא, מַעֲשֵׂה שְׂאֲנָשֵׁי הַמַּלְכוּת הִטִּילוּ עַל אֲנָשֵׁי טְבַרְיָה לַעֲשׂוֹת
כְּתָר יָקָר לְמַלְךָ. בָּאוּ תוֹשְׁבֵי טְבַרְיָה אֶצֶל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא, וְדָרְשׁוּ שָׁגַם
הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים יִשְׁתַּתְּפוּ בְּהוֹצָאוֹת עֲבוּר הַכְּתָר.

אָמַר לָהֶם הַרְבֵּ: תַלְמִידֵי חֲכָמִים אֵינָם צְרִיכִים לְהִשְׁתַּתֵּף! אָמְרוּ לוֹ: אִם
כֵּן, נִבְרַח מִהָעִיר. אָמַר לָהֶם: בְּבִקְשָׁה תִבְרַחוּ. וְאָכֵן חָצִי מִהַתּוֹשְׁבִים בְּרַחוּ.

כְּשֶׁשָּׁמְעוּ זֹאת אֲנָשֵׁי הַשְּׁלֵטוֹן, הוֹדִיעוּ לְתוֹשְׁבֵי טְבַרְיָה שֶׁנִּשְׁאַרוּ, שֶׁהֵם
יִשְׁלְמוּ מִחֲצִית מִדְּמֵי הָעֵטָרָה שֶׁל הַמֶּלֶךְ. בָּאוּ שְׂאֵרֵי הַתּוֹשְׁבִים, וְאָמְרוּ

לְרַבֵּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא, אִם לֹא יִשְׁתַּתְּפוּ עִמָּנוּ תַלְמִידֵי הַחֲכָמִים גַּם אָנוּ נִבְרַח מִהָעִיר. אָמַר לָהֶם: בְּבִקְשָׁה וַתִּבְרָחוּ.

בְּרָחוּ כָּלֶם מִהָעִיר, וַנִּשְׁאַרוּ בְּטַבְּרִיָּה רַק תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְאִזּוּ קִבְּלוּ הוֹדְעָה מִהַשְּׁלֹטוֹנוֹת שֶׁהַמֶּלֶךְ מָחַל עַל כָּל דְּמֵי הָעֵטְרָה, וּפְטַר אוֹתָם. אָמַר רַבִּי: רְאִיתֶם שָׂאִין פְּרָעָנוֹת בָּאָה אֶלָּא בְּשִׁבִיל עַמֵּי הָאָרֶץ.

הִבֵּט וַיִּרְאֶה עַד כַּמָּה פָּחַם שֶׁל לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה הוּא גָדוֹל, וְכָל צָרָה וּגְזָרָה שֶׁבָּאָה לְעוֹלָם, הִרִי הִיא בְּגִלְלֵי אֵלוּ שֶׁלֹּא לוֹמְדִים תּוֹרָה. וְאֵלוּ אוֹתָם שֶׁלוֹמְדִים, הֵם עַמּוּדֵי הַתְּנוּף שֶׁל הָעוֹלָם וְלָכֵן פְּטוּרִים מִלְּשָׁלֵם מִסִּים וְכַדוּמָה.

התורה מצילה ממות

לִפְנֵינוּ מַעֲשֵׂה שְׂאֵרֵע בְּיַמֵּינוּ, אֲשֶׁר מִמָּנוּ נִלְמַד עַד כַּמָּה לַמוֹד הַתּוֹרָה אֲכֹן מְגוֹן וּמַצִּיל אֶת הָאָדָם מִכָּל דְּבַר רַע, וּמִכָּל פְּגַע וְצָרָה.

מַעֲשֵׂה בִיהוּדֵי מְלוֹנְדוֹן, שֶׁלֹּא וַתֵּר מַעוּדוֹ עַל שְׁעוֹר הַדֹּף הַיּוֹמִי. לוֹמְדֵי הַשְּׁעוֹר בּוֹ הוּא מִשְׁתַּתֵּף מְסַפְּרִים, שֶׁהַמְּסִירוֹת שֶׁלוֹ לְלַמוּד, גּוֹרְמֹת לְהַתְּפַעְלוֹת מְרַבָּה בְּקֶרֶב כָּל חֲבָרָיו, הַמְּצַיְנִים אֶת הָעֵבֶדָה שֶׁמְשַׁגֵּיִם שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, הַפְּסֻדִים וְרוֹחִים, מַעוֹלָם לֹא נִכְנסוּ לְמַעַרְכַּת הַשְּׁקוּלִים שֶׁלוֹ.

לְעֵתִים תְּכּוּפוֹת הוּא נִשְׂאָר שְׁעָה אַרוּכָה אַחֲרֵי הַשְּׁעוֹר, וּמִתְּפַלְּפֵל עִם פְּגִידַת הַשְּׁעוֹר וְהַלּוֹמְדִים בְּעֵנֵינוּ הַסְּגִיָּה שֶׁנִּלְמַדָּה זֶה עֵתָה. מַצִּדוֹ, כָּל הַלְּקוֹחוֹת יְכוּלִים לְהַמְתִּין לוֹ בְּסִבְלָנוֹת עַד שֶׁהוּא יִסִּים אֶת הַמַּשָּׂא וּמִתָּן הַהֲלָכָתִי, וְרַק לְאַחַר מִכּוֹן יִתְפַּנֵּה אֲלֵיהֶם.

וְהִנֵּה פַעַם אַחַת אַרְעֵ לּוֹ אוֹנֵס גָּמוֹר, וְהָאִישׁ נֶאֱלָץ לְנִסְע לְדַרְכוֹ לִפְנֵי הַשְּׁעוֹר. אוֹלָם, לֹא אִישׁ כְּמוֹהוּ יִתֵּר עַל הַדֹּף הַיּוֹמִי. בְּדוֹר הַקְּלָטוֹת וְהַדִּיֶּסְקִים שֶׁל יַמֵּינוּ, לֹא צָרִיךְ לְהִיּוֹת 'מִשְׁכָּלֵל' מִדֵּי כְּדֵי לְקַחַת קְלָטָה עִם הַדֹּף הַיּוֹמִי שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, לְהַכְנִיסָה לְמַכְשִׁיר הַטִּיפֵ בְּרִכְבּוֹ, וְלִשְׁמַע.

וְכֵן עֲשֵׂה מְיַדְעֵנוּ הַגְּבִיר הַלּוֹנְדוֹנִי. מִיַּד בְּתַחֲלַת הַדֶּרֶךְ סָגַר אֶת כָּל הַפְּלָאפוֹנִים שֶׁלוֹ, הַפְּעִיל אֶת הַטִּיפֵ, וְהַחֲלִל לְהַתְּעַנֵּג עַל דְּבַרֵי הַסְּגִיָּה שֶׁל הַדֹּף הַיּוֹמִי, וְלֹא הַתְּבַטֵּל לְרַגַע.

בְּהִיוֹתוֹ כְּבָר בְּאוֹטוֹסְטִרְדָּה שְׁמַחוּץ לְלוֹנְדוֹן, נִסְעָה לִפְנֵינוּ מִשְׂאִית גְּדוּלָּה וְאַרוּכָה בְּמַהִירוֹת אִטִּית בְּמִיחָד, וְהוּא רָצָה לְעוֹקְפָה. הָאִישׁ מִתְּכוּנָן לְעִבּוֹר לְנִתִּיב הַנְּגִידֵי כְּדֵי לְעַקוֹף, וּלְפַתֵּע הוּא שׁוֹמֵעַ קוֹל סִירְנָה מִשְׁטִרְתִּית.

היהודי שלנו היה בטוח שניידת משטרה נוסעת מאחרי, ומבקשת גם היא לעקוף את המשאית, ולכן הפעילו השוטרים את הסירנה, כדי שיחזרו למסלול ויניח להם לבצע את העקיפה לפניו.

היהודי העשיר ציית לסירנה, וחזר לנתיב הנסיעה שלו, תוך שהוא ממתיך לעקיפתה של הניידת. הוא ממתיך, אבל הניידת לא באה. גם במראה שבתוך הרכב, ובאלו שבצדדים, אי אפשר היה לאתר את הניידת עם האורות המהבהבים. הניידת נעלמה כאלו בלעה אותה האדמה.

ואז כעבור 3-4 שניות נוספות, הוא מבחין במסלול הנגדי במשאית ענקית, מה שנקרא 'סמיטריקלר', החולפת לידו במהירות רבה, המתרת על פי החק באוטוסטרדה האנגלית.

לבו של האיש החסיר פעימה, מכיון שגם המשאית הנוסעת בנתיב שלו הייתה ארוכה, ולכן אם היה עוקף, הוא לא היה מצליח לסיים את העקיפה בתוך 3-4 שניות, ואם לא היה חוזר מיד בגלל הסירנה לנתיב שלו, מי יודע מה היה קורה. גם לאחר שהמשאית שבאה ממול חלפה, הוא ממשיך לחפש את הניידת, ואינו מוצא.

הוא עוזב את החפשים אחרי. הניידת, ובינתיים הוא רואה שבשול הפחד מהמשאית שהגיעה ממול, אבד מעט את השליטה בענייני הסגיה שבה היה עוסק, והחליט להחזיר את הקלטת כמה דקות אחורנית, כדי להאזין שוב לקטע שהשמע בזמן זה.

והנה שוב נשמעת לה הסירנה, הפעם הוא כבר לא חפש את הניידת. היהודי שלנו הבין לפתע את גדל הנס שארע לו. יושב שחקים ראה את הסכנה הנשקפת לו מהמשאית שממול, ובדיוק ברגע שבו בקש לעקוף את המשאית שנסעה בנתיב שלו, השמעה בקלטת סירנה משטרותית שהוקלטה בעת השעור בקלטת - לפני למעלה מ- 25 שנה!!!

וכדי שהדברים יהיו ברורים כל צרכם, וכדי להבין את גדל השכר שמשלים השם יתברך למי שקובע עתים לתורה, נבאר את מה שקרה.

הקלטת שרכש היהודי העשיר בלונדון, הכילה את הדף היומי שהוקלט בשעור בירושלים לפני למעלה ממחצית יובל שנים. המקום בו הוקלט השעור, היה בית מדרש קטן וצנוע בשכונת מאה שערים, והקלטות נמכרו גם בלונדון.

בעת שמגיד השעור הירושלמי אמר את שעורו, עברה בחוץ ניידת משטרותית, והשמיעה את הסירנה שלה. רק יודע תעלומות יוכל לדעת את סוג הארוע שבו השמעה הסירנה בירושלים, ורק הוא ידע שבעוד 25 שנים, יסע אותו יהודי לונדוני במכוניתו, ויסתכן בעקיפה, והדרך היחידה להחזירו אל נתיב הנסיעה שלו תהיה באמצעות סירנה.

וְצָרִיךְ לְצִיין פֶּרֶט חָשׁוּב נוֹסֵף שֶׁסֵּפֶר הָאִישׁ הַהוּא בְּעֶצְמוֹ, לְאַחַר שְׁנוּדַע לוֹ עַל הַנִּסְתָּלוּת הַגָּדוֹל. הָאִישׁ סֵפֶר, שֶׁפָּאָשֶׁר הַתְּיָשׁוּב בְּרִכּוּב, וְהַתְּכּוּנָה לְהַתְּחִיל בְּנִסְיָעָה, הַסִּתְּפֵק הָאִם לְעִין לְפָנֵי הַנִּסְיָעָה בְּכּוֹתְרוֹת עֵתוֹן הַבִּקּוּר שֶׁהוֹצִיא מִתְּבַת הַדָּאָר שְׁלוֹ, אוֹ לְפִתּוֹחַ אֶת הַיּוֹם בְּשַׁעוֹר הַמְּקַלֵּט שֶׁל דָּף הַיּוֹמִי, וּלְהַתְּחִיל מִיַּד בְּנִסְיָעָה.

הַחֲלִטְתִּי לְשִׁמוּעַ קוֹדֵם כָּל אֶת הַשַּׁעוֹר, וְרַק אַחַר כֵּן בְּסִיּוּמָה שֶׁל הַנִּסְיָעָה – 'לְקַרְא אֶת הַכּוֹתְרוֹת', סֵפֶר הָאִישׁ לְנוֹכְחֵי. וּבְעֶצְמָם זֶה מֵה שֶׁגָּרַם לוֹ לְהַנְצִיל מִמּוֹת בְּטוֹחַ.

כְּאִשֶׁר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רֹאֶה אֶת הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁהָאָדָם מְעַנִּיק לְלַמּוּד תּוֹרָה, וּמִתְּגַבֵּר עַל עֶצְמוֹ, וּמְחַלֵּיט לְפִתּוֹחַ אֶת הַיּוֹם בְּשִׁמְיַעַת הַשַּׁעוֹר, הַרִי שְׁגָם זְכוּת זוֹ מִמְּקַדָּת בְּפִקְדוֹן שֶׁל מַעֲלָה, וּמִלְמַדָּת עָלָיו סִגְוֹרָה לְפָנֵי בּוֹרָא עוֹלָם, שֶׁשׁוֹלַח לוֹ אֶת סִיּוּמָת הַהַצְלָה הַפְּרִטִית שְׁלוֹ. (בְּרִכֵי גַפְטִי).

דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה אִפְשָׁר לְדַעַת מֵה רִצוֹן ה'

כְּתַב רַבִּי פִּנְחָס הוֹרְבִיץ [בְּעַל "הַהַפְּלָאָה"] לְבָאָר אֶת הַמְּשֻׁנָה "דַּע מֵה לְמַעֲלָה מִמָּד, עִין רֹאֶה וְאֵין שׁוֹמַעַת וְכָל מַעֲשֵׂיךְ בְּסֵפֶר נְכֹתְבִים": זְכוּר אָדָם שֶׁהַדּוֹרוֹת מִתְּמַעֲטִים, וְדַע כִּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת הָיוּ לְדוֹרוֹת שֶׁ"לְמַעֲלָה מִמָּד", בְּעֶבֶר הִיְתָה נְבוּאָה, וּכְשֶׁהָיָה צָרָךְ בְּהוֹכַחַת הַדּוֹר, הָיָה הַנְּבִיא מוֹכִיחַ וּמְלַמֵּד. [שְׁמוּאֵל הַנְּבִיא נִקְרָא "הַרֹאֶה", נְבִיאִים אַחֵרִים נִקְרָאוּ בְּשֵׁם "צוֹפֵה" וְ"חוֹזֵה", הַרִי לָנוּ שְׁדוֹרוֹת רֵאשׁוּנִים הָיוּ בְּבַחֲיַנַת "עִין רֹאֶה"].

לְאַחַר מִכּוֹן, כְּשֶׁפִּסְקָה הַנְּבוּאָה מִיִּשְׂרָאֵל, הָיוּ מְשַׁתְּמָשִׁים בְּבַת קוֹל, וּכְמוֹ שְׁמוּבָא בְּגִמְרָא פְּעָמִים רַבּוֹת, שֶׁיִּצְתָה בַּת קוֹל וְאִמְרָה דְּבַר מְסִים. כָּל אֵלוֹ בְּבַחֲיַנַת "אֵין שׁוֹמַעַת".

וְאֵלוֹ כִּיּוֹם, כְּשֶׁאֵין לָנוּ בְּמִי לְהַתְּיַעֵץ וְלֹא אֵל מִי לְפָנוֹת, הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה הִיא בְּבַחֲיַנַת "וְכָל מַעֲשֵׂיךְ בְּסֵפֶר נְכֹתְבִים". וְכֵן הָיָה רַבִּי חַיִּים מְוֵלַאזְיִין אוֹמֵר: כִּיּוֹם הָיָה בְּזִמּוֹן הַהַסְּתֵר, "כָּל מַעֲשֵׂיךְ בְּסֵפֶר נְכֹתְבִים", לְכָל שְׁאֵלָה, צָרִיךְ הָאָדָם לְמַצוֹא פְּתוּרָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה, כִּי אֵין לָנוּ שׁוֹם דְּבַר מְלַבֵּד הַתּוֹרָה.

עַל הַעֲבוּדָה

בְּזִמּוֹן שְׁבִית הַמְּקַדָּשׁ הָיָה קָיָם, הִיְתָה עֲבוּדַת הַקְּרִבָּנוֹת אַחַת מִהַעֲמוּדִים הַמְּחִזְיָקִים אֶת הָעוֹלָם. אֲבָל כִּיּוֹם שֶׁבְּעוֹנוֹת הַרְּבִים חָרַב בֵּית מְקַדָּשֵׁינוּ,

"וינשלקמה פרים שפתינו", כלומר, אנו משלמים לבוֹרָא עולם את התפלה שאנו מתפללים אליו במקום להקריב פרים.

פעם באה אשה אל המגיד ממזריץ' [תלמידו של הבעל שם טוב], ואמרה לו: שמעתי שהרב עושה נפלאות, ואני רוצה בו. ענה לה הרב: בסדר, רק תשימי על השלחן מאתים וחמשים אלף זהובים...

אמרה האשה: רבי, זה הון עתק. אמר הרב: זו העסקה ואיני מוכן להתפשר. הלכה האשה, וחזרה לאחר תקופה עם מרבית הסכום.

אמר לה הרב: דברתי על כל הסכום, אגורה לא פחות. התרגזה האשה ואמרה: אתה חושב שאני זקוקה לך? אני אתפלל, ויהי יתן לי!

אמר המגיד ממזריץ': עכשו יהיה לה בו. אני לא יכול לתת לה בו, אבל בעזרת התפלות שהיא תתפלל, אפשר לקבל בו. היום אנשים שכחו שיש תפלה, ובמקום להתפלל, על כל דבר הולכים לרבנים לבקש ברכה. מה עם התפלה? ה' יתברך רוצה שבניו ידברו אתו.

להתפלל שהכל יעבור בשלום

מספרים שפעם אחת, צנה הבעל שם טוב שיביאו לו יין ממדינת בסרביה, בהשגחה גדולה ושמייה יתרה בתכלית הפשרות, ומסר הדבר לתלמידו רבי דוד. נסע ר' דוד בעצמו לאותו מקום, התעכב שם שני חדשים - אלו ויתשרי.

כל ית עבודת היין, השגיח בעצמו על כל פרט ופרט, ודאג שפון הרגע הראשון שקנה את הענבים, כל פעלה ופעלה תהיה בתכלית הפשרות למהדרין מן המהדרין, וגם לאחר חג הסוכות התעכב שם עוד כמה שבועות עד לאחר גמר תסיסת היין, עד שמלאו את החביות ביין.

בדרך חזרה היתה לו יגיעה רבה, כי הדרכים אז היו כבר משבשות בגלל מזג האויר החרפי והסוער, ונסע ממש במסירות נפש, עד כדי כך שפעם אחת טבעו רגליו בבוץ, ובאו מים עד נפש, ועל אף הכל לא הסיח דעתו כלל משמירת היין אפילו לרגע קט.

לאחר עמל ויגע רב, עלה בידו להביא את היין בשמייה מעלה ובכשרות מהדרת לעיר בה שהה הבעל שם טוב. מיד בהגיעו רץ בחפזון אל הבעל שם טוב כדי לספר לו שהביא את היין בשמייה מעלה כפי חפצו.

והנה באותו הרגע שעמדה העגלה עם חביות היין לפני ביתו של הבעל שם טוב, עבר שם ברכיבה חיל אחד משומריו של אדון העיר, שתפקידו היה לשמור שלא יביאו יין שרף לעיר, ולא זו משם עד שאלצם לפתח את

החביות, והכניס פנימה את השפוד שלו כדי לטעם, ואחר שראה שהם חביות יין, המשיך בדרךכו, אך היין המהדר נהפך ל"יין נסך", ונאסר על ידי נגיעתו של הגוי.

צער גדול ויגון רב היה לרבי דוד, כל טרחתו הגדולה ויגיעתו העצומה היתה להביל וריק. נכנס בבכייה לבעל שם טוב ואמר לו: יודיעני רבנו מה חטאי ומה פשעי כי התחייבתי בענש גדול זה.

אמר לו הרב: עונש זה הגיע לך עבור שמסרת נפשך בשמירת היין, ושכחת מעקר השמירה, היה לך להתפלל לה' שיעזר לך לשמור את היין היטב, ובשביל ששכחת להתפלל לשומר האמתי, עלה לך כך.

מזה נלמד עד כמה מוטל על האדם חוב גמור להתפלל קודם כל לבורא עולם, ולאחר מכן רשאי לפנות לבשר ואדם שיעזרו לו, אבל אין לבטח בבשר ואדם שאין לו תשובה, ורק לה' לבדו הישועה.

לבקש מה' עזרה

מספרים שבאחד מבתי החולים, היתה מחלקה קשה מאד, שבדרך כלל עבדו בה שלושה רופאים. לילה אחד היה מחסור ברופאים. לקחו רופא אחד ואמרו לו כך: אתה תהיה אחראי על מחלקה זו, דע לך דבר אחד, יתכן שכל הלילה יעבור בשקט, אבל אם לפתע חולה מסים יתעורר, וחולה שני יזדקק לטיפול, ובנוסף לכך יגיע עוד מקרה חרום, אתה לא תסתדר לבד. במצב כזה, עליך להרים טלפון ולבקש עזרה, ומיד יזעיקו לך עוד רופאים.

ואכן כך ארע, חולה לפתע התעורר וכו'. אותו רופא רץ ממיטה למטה, ולא הספיק, ולבסוף אחד החולים מת באותו לילה. תבעו אותו למשפט באשמת רשלנות רפואית, והוא עמד לפני השופט וטען: זה היה למעלה מכחתי, לא הייתי מסגל להתמודד עם הכל.

אבל התובע טען פנגדו: הרי הזהירו אותך מראש, שאם לא תסתדר, תזעק לעזרה, מדוע לא עשית זאת, לפיכך אתה אשם בגרימת מות ברשלנות!!!

אומר הרב פינקוס זצ"ל: כאשר אדם יטען לפני הקדוש ברוך הוא "חייבת אותי במצות ו'הגית בו יומם ולילה', אסרת עלי לדבר לשון הרע, צוית אותי לשמור על העינים ועל האזנים וכו', לא יכלתי לעמוד בזה.

הַתְּשׁוּבָה תְּהִיָּה: לָמָּה לֹא בִקְשָׁתָ עֲזָרָה?! מִדּוּעַ לֹא פָּנִיתָ אֶל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּתְּפִלָּה?! אִם הֵייתָ עוֹשֶׂה זֹאת וְהֵייתָ אוֹמֵר "אֲנִי ה' עֲזָר לִי", הֵייתָ מִקְבֵּל אֶת עֲזָרְתוֹ יִתְבָּרַךְ. זוֹ תְּהִיָּה הַתְּבִיעָה כְּלַפֵּינוּ.

זוֹהִי בְּעֵצָם הַתְּפִלָּה, וְאִין הַפְּנִיָּה לַתְּפִלַּת הָעֲמִידָה, אֲלֵא כְּבִיכּוֹל לְקַחַת אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲתָנוּ, וְלִהְיוֹת אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַחַיִּים שְׁלָנוּ, וְלִפְנֵי אֱלֹהֵי כָּל רָגַע, וְאִז הַכֹּל יִסְתַּדֵּר בְּאַרְחַ פֶּלֶא.

עֲלֵינוּ לְדַעַת שֶׁה' יִתְבָּרַךְ הוּא כֹּל יָכוֹל, וּמִי שֶׁנִּמְצָא עִם ה' יִתְבָּרַךְ, אִין לְשַׁעַר וְאִין לְתַאֵר מֶה שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת לְמַעַנְנוּ. אֲבָל צְרִיכִים לִהְיוֹת אִתּוֹ כֹּל הַזְּמַן!

יִשְׁנֶם הַסְּבוּרִים שֶׁכִּמוֹ שֶׁבְּמִכּוֹנֵית כְּשֶׁנִּגְמַר הַמִּצְוָה מִבְּקָשִׁים מִחֵבֵר שְׂיִתּוֹ דְּחִיפָה לְמִכּוֹנֵית וְאִז הַמִּכּוֹנֵית מִמְּשִׁיכָה לְנִסְעַ לְבַד בְּכַחוֹת עֲצָמָה, כִּי כְּשֶׁקִּשָׁה זֹעֲקִים לְקַבֵּ"ה, וְכִשְׁזֹכִים לְסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא אוֹמְרִים לוֹ: "תּוֹדָה לָךְ ה' אֲנִי כָּבֵר מִסְתַּדֵּר לְבַד".

מִי שֶׁחֹשֵׁב כִּי, טוֹעָה טְעוֹת יְסוּדִית. אָדָם זְקוּק שֶׁבוֹרָא עוֹלָם יְדַחֵף אוֹתוֹ כֹּל רָגַע, עַד שֶׁמְשִׁיחַ יְבוֹא. רַק לְבוֹרָא עוֹלָם יֵשׁ אֶת הַכַּחַ וְהַמְּשָׁלָה, וְהוּא מַחְזִיק אֶת כָּל הָעוֹלָם, וְהוּא מַחְזִיק גַּם אוֹתָנוּ. אָדָם מַצְדוֹ יָכוֹל רַק לְסוּבֵב קִצַּת אֶת הַהֶגְהָ יְמִינָה שְׁמֵאלָהּ, אֲבָל בְּלִי ה' יִתְבָּרַךְ אִי אֶפְשָׁר לַעֲבוֹר אֶת הַחַיִּים. וְלָכֵן חוֹבָה לִפְנֵי אֱלֹהֵי עָרֵב וּבִקֵּר וְצָהָרִים.

ועל גמילות חסדים

בְּמִסְכַּת רֵאשׁ הַשָּׁנָה (דף יח.) מוּבָא, שֶׁרַבָּא וְאַבְיֵי מִבֵּית עֲלִי הָיוּ, וְרַבְּצָה עֲלֵיהֶם הַקְּלָלָה שְׂיִמוּתוֹ בְּקִצּוֹר יָמִים וְשָׁנִים, אוֹלָם רַבָּא עֵסַק בְּתוֹרָה וְלָכֵן חֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְאֵלּוֹ אַבְיֵי שְׁעֵסַק גַּם בְּתוֹרָה וְגַם בְּגִמְלוֹת חֲסָדִים, חֵי שְׁשִׁים שָׁנָה.

וְהַקְּשָׁה הַגָּאוֹן הָרַב שְׁטֵינְמָן שְׁלִיטָ"א, צָרִיךְ בְּאוֹר, שֶׁהָרִי כְּשֶׁאַבְיֵי עֵסַק בְּגִמְלוֹת חֲסָדִים, בְּוֹדָי רַבָּא עֵסַק בְּתוֹרָה, וְאִם כֵּן, הָרִי תִלְמוּד תּוֹרָה שְׁקוּל כְּנֶגֶד כָּל הַמַּצּוּוֹת וְחֹשׁוֹב יוֹתֵר מִגִּמְלוֹת חֲסָדִים, וּמֶה הֵייתָ הַטְּעָנָה עַל רַבָּא שֶׁבְּגִלָּל זֶה מֵת לִפְנֵי אַבְיֵי?

וּבְאֵר הָרַב: מֶה יוֹתֵר מִזֵּין בְּשָׂר אוֹ מִים? וְוֹדָי שֶׁבְּשָׂר. אֲבָל לְלֹא מִים, לֹא נִתֵּן לְבִשָּׁל כָּלֵל אֶת הַבְּשָׂר. תּוֹרָה בְּוֹדָי שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה יוֹתֵר מִגִּמְלוֹת חֲסָדִים, אֲבָל כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה כְּרֵאוּי, צְרִיכִים גִּמְלוֹת חֲסָדִים, מְשׁוּם שֶׁגִּמְלוֹת חֲסָדִים הִיא ה"מִים" שֶׁעַל יָדָם מְבַשְּׁלִים אֶת ה"בְּשָׂר".

~ גמילות חסדים היא הרגל המחזיקה את העולם

אומרים בשם רבנו אלימלך מליז'נסק, שעד תקופתו של רבנו האר"י, היה עמוד התורה מחזיק את העולם. ומימות האר"י, התחיל עמוד העבודה להחזיק את העולם [דהיינו התפלה]. מכאן ואילך עמוד הגמילות חסדים הוא העקר, ורשאי האדם לדחות את התורה והעבודה, מפני מצות גמילות חסדים שהיא העקר בימינו. (ממעגנות הנצח).

מספר על רבה של העיר פראג רבי יחזקאל לנדא הוא בעל ה"נודע ביהודה" ששם דגש מיחד על כך שבני קהלתו יעסקו במצוות גמילות חסדים. הוא היה דורש בתקף מבעלי הבתים, שיעסקו בגמילות חסד הן בגופם והן בממונם.

אולם לדאבון לבו, הוא נוכח לדעת שאין הצבור שש לקיים את המצוה כהלכתה, ואף נוהג בה בזלזול.

מה עשה? נכנס לשיבה ששכנה בבית הכנסת הגדול בפראג ובה היה נותן שעור מידי יום ביומו, סגר את הגמרא, ויצא לטייל בשוק המרפזי של העיר.

הדבר הפליא את אנשי העיר, שהרי מעולם לא נראה רבם מטייל להנאתו ברחובה של עיר. הם פנו אליו ושאלו: רבנו, מה קרה?

אמר להם: שלחן שעומד בדרך כלל על שלוש רגלים, אם חסרה רגל אחת, עדין נתן על ידי תכנון מדקדק להעמידו בזוית מסוימת, ולהחזיקו על שתי רגלים רחבות ובריאות.

אך אם גם אחת מן השתיים היא רגל שבורה ורופפת, שוב אין אפשרות להשתמש בשלחן, אלא אם כן יעשו אחת מן השתיים - או שיתקנו את הרגל הרעועה, או שישירו גם את הרגל האחרונה, וכך יהיה נתן לנצלו לכל הפחות כמגש.

המשיך הרב ואמר: העולם שלנו עומד על שלוש רגלים, רגל העבודה, היא עבודת הקרבנות בבית המקדש. רגל זו אינה קיימת, כי אין לנו בית המקדש בעוונותינו. נשארו לנו רק שתי רגלים - התורה וגמילות חסדים.

אולם אם אינכם מוכנים להחזיק את הרגל השנייה של גמילות החסדים, ואתם מניחים לה להשטט ולפול, אם כן נשארה רק התורה, דהיינו נשארו כאן בעיר רק התלמידים שלי והשיעורים שאני אומר בישיבה.

אלא שעל רגל אחת בלבד אין העולם יכול לעמוד, ולכן אם אין אתם נוטלים לידיכם את האפשרות הראשונה ומתקנים את הרגל השנייה הרופפת, דהיינו את הגמילות חסדים, אזי אין לי ברירה, ואני פועל לפי האפשרות האחרת. אני מסיר גם את הרגל הראשונה שהיא התורה, וכך

עוֹלָמְנוּ יִשְׁעוּן חֲלִילָה עַל הָאָרֶץ לֵלֵא יִכְלֹת עֲמִידָה. כִּד פִּקַּח הָרַב אֶת עֵינֵיהֶם,
וּפְתַח אֶת לְבָבָם לְגַמְלוֹת חֲסָדִים.

מעלתו של הגומל חסדים

לְפַעֲמִים נִדְמָה לְאֲנָשִׁים, שֶׁאָדָם הַהוֹלֵךְ בְּצוּרָה פְּשׁוּטָה וְעוֹבֵד בְּמִקְצוֹעַ
שְׂאִינוּ מְכַבֵּד, אִין מָה לְהַתְּפַעֵל מִמֶּנּוּ וּמִמַּעֲשָׂיו, שֶׁהָרִי מָה כְּבֹר אֲפֹשֶׁר
לְמִצּוֹא בְּאֶחָד כְּזֶה, אֲבָל שְׂרוּאִים אָדָם הַדּוֹר בְּלְבוּשׁוֹ, וְזִקְנוֹ אַרוּךְ וּמְסֻדָּר,
וְנוֹדַע שְׁמוֹ בְּרַבִּים, אֲזִי נוֹהֲגִים בּוֹ כְּבוֹד וּשְׂמִחִים לְהִיּוֹת בְּמַחְצָתוֹ. הַסְּפוּר
שֶׁלְּפָנֵינוּ יִמְחִישׁ לָנוּ לְאִיזָה מַעֲלוֹת יָכוֹל לְהִגִּיעַ אָדָם פְּשׁוּט, בְּזָכוֹת גְּמִילוֹת
חֲסָדִים שֶׁעָשָׂה פֶּעַם בְּחַיּוֹ.

מַעֲשֵׂה בְּאִישׁ אֶחָד שֶׁהָיָה תַלְמִיד חֲכָם חֲסִיד וְעָנִיו, וּבִקֵּשׁ מֵאֲלֹהֵיו לְהוֹדִיעוֹ
מִי יִהְיֶה אֶחָד מִחֲבָרָיו בְּעוֹלָם הַבָּא, וְצָם יָמִים רַבִּים וְהַרְבֵּה בַתְּפִלָּה
וְתַחֲנוּנִים, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ בְּחִלוֹם, שֶׁפְּלוֹנִי הִקְצַב יִהְיֶה מִחֲבָרָיו בְּעוֹלָם הַבָּא.
הַקִּיץ הַחֲסִיד מִשְׁנָתוֹ וְהָיָה דוֹאֵג וְנֶאֱנַח עַד מָאֵד.

חִזַּר שְׁנִית לְהַתְּעַנּוֹת וּלְחִלוֹת אֶת פְּנֵי ה' שִׁיּוּדִיעוֹ מִי יִהְיֶה חֲבָרוֹ, וְשׁוּב אָמְרוּ
לוֹ בְּחִלוֹם שֶׁכְּבֹר הוֹדִיעוֹ לוֹ שֶׁחֲבָרוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא הוּא פְּלוֹנִי הִקְצַב! כְּשׁוֹמְעוֹ
דָּבַר זֶה, נִדְהָם וְנֶאֱנַח וּבִכָּה בְּכִי גְדוֹל עַל דְּבַר זֶה.

וְהִנֵּה שָׁמַע קוֹל קוֹרָא אֵלָיו מִהַשָּׁמַיִם וְאוֹמֵר: לוֹיֵלָא שְׂאֲתָה חֲסִיד וַיֵּשׁ בְּךָ
מַעֲשִׂים טוֹבִים, הָיִיתָ חָיֵב מִיָּתָה. מִדּוּעַ חָרָה לְךָ עַל שֶׁשָּׂמַעְתָּ שֶׁהִקְצַב הוּא
מִחֲבָרֶיךָ? הִידְעָתָ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה הִקְצַב מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁלֹּא יוֹכֵל כָּל אָדָם
לַעֲשׂוֹת, וּמַעֲלָתוֹ מַעֲלָה גְדוֹלָה בְּעוֹלָם הַבָּא.

קָם הַחֲכָם בְּבִקְרָה, וְהִלְךְ לְחַנּוּתוֹ שֶׁל הַקְצַב, וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ וְאָמַר לוֹ: רְצוֹנִי
שֶׁתוֹדִיעֵנִי מַעֲשֵׂיךָ וְחֲסָדֶיךָ בְּעוֹלָמְךָ. אָמַר לוֹ הַקְצַב: אֲדוֹנִי, אֲתָה רוֹאָה
מְלֹאכְתִּי, וּמִמָּה שֶׁאֲנִי מְרוֹיַח, אֲנִי נוֹתֵן חֲצִי לְצַדִּיקָה, וּמִהַחֲצִי הַשְּׁנִי אֲנִי
מְפָרְנֵס אֶת נַפְשִׁי וּנְפֹשׁוֹת בְּנֵי בֵּיתִי.

אָמַר לוֹ הַחֲכָם: אֲנָשִׁים רַבִּים נוֹתְנִים צַדִּיקָה יוֹתֵר מִזֶּה, אֲבָל הוֹדִיעֵנִי אִם
עֲשִׂיתָ דְּבַר גְּדוֹל שֶׁלֹּא יוֹכֵל לַעֲשׂוֹת שׁוּם אָדָם אַחֵר!

הַחֲרִישׁ הַקְצַב שְׁעָה גְדוֹלָה, וְאָז אָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי, זְכַרְתִּי דְּבַר שֶׁעָשִׂיתִי לְפָנֶי
כְּמָה שָׁנִים, וְזֶה תוֹכֵן הַסְּפוּר:

בְּאֶחָד הַיָּמִים הָיִיתִי מִתְּעַסֵּק בְּמִלְאכְתִּי, וְהִנֵּה אֶרְחַת גּוֹיִים בָּאָה וְכַמָּה
שְׁבוּיִים עִמָּם, וּבִינֵיהֶם נַעֲרָה קִטְנָה בּוֹכָה בְּמַר נֶפֶשׁ. קָרַבְתִּי אֵלֶיהָ וְאָמַרְתִּי
לָהּ: בְּתִי, לָמָּה תִּבְכִּי וְלָמָּה תִּצְעָקִי? וְתֹאמְרִי לִי: אֲדוֹנִי, אֲנִי יְהוּדִיָּה, וְאֲנִי

מִפְּחָדֶת שְׁמָא יוֹצִיאֲנִי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִכָּלֵל יִשְׂרָאֵל, וְרָצוֹנִי שֶׁהַיְהוּדִים יִפְדּוּנִי מִיַּד הָעַרְלִים הַלָּלוּ.

כְּשׁוֹמְעֵי דְבַרְיָה, חִמְלִיתִי עָלֶיךָ וְאִמְרִיתִי לָהּ: אֲנִי אֶפְדֶּךָ! הִלְכִיתִי לְאֲדוֹנֶיךָ, וְקִנִּיתִי אוֹתָהּ בְּדָמִים מְרֻבִּים יוֹתֵר מִמְּמוֹנִי, וְהִבֵּאתִיךָ לְבֵיתִי, וְגִדְלִיתִיךָ עַד שְׁבָגְרָה.

זָכַנִי ה' יִתְבָּרֵךְ לְבֵן יַחִיד, וְכִשְׁהִגִּיעַ בְּנִי לְגִיל 21, דְּבַרְתִּי עִמוֹ, וְאִמְרִיתִי לוֹ שְׂרָצוֹנִי שִׁישָׂא אֶת הַנְּעֶרָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה, וְאֲנִי אֶתֶּן לָהֶם בְּגָדִים וְתַכְשֵׁיטִים חֲשׂוּבִים מְאֹד. וַיֹּאמֶר לִי בְּנִי: הֲנִנִּי בְּיָדֶיךָ עֹשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ!

שְׁמַחְתִּי לְשִׂמּוֹעַ שְׁבָנִי מִסְּפִים לְנִשׂוֹא אוֹתָהּ, וְהִכְנַתִּי לָהֶם כָּל צְרִיכֵיהֶם, מִחוּט וְעַד שְׂרוּף גַּעַל לֹא חִסְרִיתִי דְבָר, וְעֲשִׂיתִי סְעוּדָה גְדוֹלָה לְכַבוֹד הַחֶפֶה, וְלֹא הִנְחִיתִי מִכָּל בְּנֵי עִירִי אֶחָד שֶׁלֹּא בָּא לְחֶפֶה, וְגַם כָּל הָעֲנִיִּים בָּאוּ, וְהוֹשַׁבְתִּי אוֹתָם עִם בְּנֵי הָעִיר כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְבַּיְשׁוּ, וְשִׁמְתִי לִפְנֵיהֶם מֵאֲכָלִים וּמַעֲדָנִים, וְאָכְלוּ וְשָׂתוּ, וְהָיוּ שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב.

וְהִנֵּה שְׁמַתִּי לֵב, שֶׁבְּאֶחָד הַשְּׁלַחְנוֹת לֹא הָיוּ אוֹכְלִים כָּלוּם, נִגְשַׁתִּי לְשֵׁם וְשִׂאלִיתִי: אַחֵי לָמָּה אֵינְכֶם אוֹכְלִים כָּלוּם? שְׁמָא מְצִאתֶם בְּמִטְעָמֵי אֵיזָה דְבָר לֹא טוֹב? וַיֹּאמְרוּ לִי: הָעֲנִי הַזֶּה שֶׁהוֹשַׁבְתָּ עִמָּנוּ, בּוֹכָה מִהָעֵת שֶׁיָּשֵׁב כָּאן עַד עַכְשָׁו, וְלָכֵן אָנוּ לֹא נוֹכַל לְאָכּוֹל מִפְּנֵי אֲנַחְתּוֹ.

לְקַחְתִּי אֶת הָעֲנִי בְּיָדִי, וְהוֹצֵאתִיו לְחוּץ וְאִמְרִיתִי לוֹ: אַחֵי, הוֹדִיעֲנִי מַה יֵשׁ לָךְ וְאֵל תַּעֲלִים מִמֶּנִּי כָלוּם, אִם יֵשׁ לָךְ חוֹבוֹת, אֶתֶּן לָךְ מִמּוֹן לְשֵׁלֶם, וְאִם אֶתָּה צְרִיךְ הַלְוָאָה, אֶתֶּן לָךְ.

וַיֹּאמֶר לִי הָעֲנִי: אֵין עָלַי חוֹב וְאֵינִי צְרִיךְ הַלְוָאָה, אֲבָל אֲנִי בּוֹכָה עַל הַנְּעֶרָה שֶׁאֶתָּה מְשִׂיא אוֹתָהּ לְבִנְךָ, שֶׁהִיא מְעִיר פְּלוֹנִית, וְאֲנִי קִדְשִׁיתִיךָ לִפְנֵי כַּמָּה שָׁנִים, וְהִיא מְאָרְסֶת לִי, וְהִנֵּה שֹׁטֵר הָאֲרוּסִין בְּיָדִי. הוֹצִיא הָעֲנִי אֶת הַשֹּׁטֵר וְהִרְאָה לִי שֶׁאֲכֹן הִיא מְאָרְסֶת לוֹ.

אִמְרִיתִי לוֹ: הֵאֵם יֵשׁ לָךְ סִימָן בַּנְּעֶרָה הַזֹּאת שֶׁהִיא שְׁלֶךְ? וַיֹּאמֶר לִי: רְאִיתִי אוֹתָהּ פַּעַם אַחַת בְּבֵית אָבִיךָ, וְרְאִיתִי בְּגוּפָהּ סִימָן כְּזֶה וְכְזֶה בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי. הֵאֲמַנְתִּי לְדַבְּרִיו, וְאִמְרִיתִי לוֹ שֶׁאֲנִי אֲמַלֵּא אֶת רְצוֹנוֹ.

קָרָאתִי לְבְּנִי וְאִמְרִיתִי לוֹ: בְּנִי, אֶתָּה עֹשִׂית רְצוֹנִי וְהִסְכַּמְתָּ לְהִתְחַתֵּן עִם הַנְּעֶרָה הַזֹּאת, וְעַתָּה רְצוֹנִי שֶׁתְּמַלֵּא אֶת בִּקְשִׁיתִי. וַיֹּאמֶר לִי בְּנִי: כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר לִי אֶעֱשֶׂה וְלֹא אֲמַרָה אֶת פִּיךָ.

אִמְרִיתִי לְבְּנִי: הַנְּעֶרָה הַזֹּאת הִיא מְאָרְסֶת לְאָדָם אַחֵר, וְאוֹתוֹ אָדָם נִמְצָא כָּאן, וְלָכֵן עֹשֶׂה רְצוֹנִי וְתֵן לוֹ אֶת הַנְּעֶרָה וְהוּא יַחְגוּג אֶת הַחֲתָנָה בְּמִקּוֹמָךְ.

הִסְפִּים בְּנִי לְדַבְּרִי, וְהִבְאֵנוּ אֶת הָאִישׁ הָאוֹרֵחַ וְאֶת הַנְּעֶרָה, וְעָרְכוּ אֶת הַחֶפֶה וְלֹאחֵר הַחֲתָנָה, הִבֵּאתִי לָהֶם כָּל מַה שֶׁהָיָה מוֹכֵן בְּבֵית עֲבוּר בְּנִי,

וַיֵּשְׁבוּ עִמִּי יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁרָצוּ לָשׁוּב לְעִירָם, וְאַתָּן לָהֶם מִתְּנֹנֹת טוֹבוֹת וַיְצַדְהוּ לְדָרְךָ וְאַשְׁלַחֶם בְּשָׁלוֹם, וְשִׂאֲלַתִּי בְּכָל יַעַת לְעוֹבְרֵי דָרְךָ בְּשָׁלוֹמָם.

כְּשֶׁשָּׁמַע הַחֶכֶם אֶת הַסְּפֹר שֶׁסָּפַר לוֹ הַקָּצֵב, אָמַר לוֹ בְּהִתְפַּעְלֹת: בְּרוּךְ אַתָּה לְהִי הַנְּחֹת אֶת לִבִּי וְשִׁמְחַתְּנִי, כִּי אַתָּה עֲתִיד לְהִיֹּת אֶחָד מִחֻבְרֵי בְּעוֹלָם הַבָּא. (אוצר המדרשים עמוד 320).

גמילות חסדים עד היכן

מַעֲשֵׂה הָיָה בִּיהוּדֵי צְדִיק וְשִׁמוֹ רַבִּי שְׂרָגָא פִּיבֵּל, שֶׁהָיָה מְנַהֵל גְּמִי"ח שֶׁל הַלְוָאוֹת. בְּאֶחָד הַיָּמִים בָּא אָדָם אֶחָד לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַלְוָאָה גְּדוֹלָה לְמִשְׁךָ זְמַן מְסִים. רַבִּי שְׂרָגָא פִּיבֵּל כְּדָרְכּוֹ נִעְנָה לוֹ בְּמֵאוֹר פָּנִים, וְהַלְוָה לוֹ.

עָבַר זְמַן רַב, וְאָף זְמַן הַפְּרַעוֹן עָבַר, וְהַסּוֹחֵר לֹא עָמַד בְּהִבְטָחָתוֹ. כְּמִנְהַגוֹ לֹא תָבַע רַבִּי שְׂרָגָא אֶת חוּבוֹ, וְלֹא הִזְכִּיר דָּבָר בְּפָנֵי הַלְוָה.

לְיָמִים, נִזְקַק רַבִּי שְׂרָגָא עֲצָמוֹ לְסָכוּם כֶּסֶף נָפַר. זָכְרָה רַעֲיָתוֹ אֶת הַחוּב הַגְּדוֹל שֶׁחִיב לָהֶם אוֹתוֹ סוֹחֵר, וְהַחְלִיטָה לְגַשֵּׁת אֵלָיו וּלְבַקֵּשׁוֹ שִׁפְרַע אֶת חוּבוֹ, הוֹאִיל וְהָיָה יְדוּעַ לָהּ שֶׁיֵּשׁ בְּאִפְשָׁרוֹתָיו לְהַחְזִיר אֶת הַהַלְוָאָה.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר פָּנְתָה אֵלָיו וּבִקְשָׁה מִמֶּנּוּ שִׁיחְזִיר אֶת הַחוּב, עָנָה לָהּ הַסּוֹחֵר בְּעִזּוֹת וּבְחֻצְפָּה, וְסָרַב לְהַחְזִיר אֶת הַכֶּסֶף. נִסְעָרַת חֲזָרָה הָאִשָּׁה לְבֵיתָהּ, וּבִקְשֵׁי רַב עָלָה בְּיָדֶיהָ לְהַרְגִיעָהּ.

עָבַר זְמַן, וְשׁוֹב הוֹפִיעַ אוֹתוֹ סוֹחֵר בְּבֵית רַבִּי שְׂרָגָא, אוֹלָם לֹא עַל מְנַת לְהַחְזִיר אֶת חוּבוֹ הַיָּשׁוּן, אֶלָּא כְּדֵי לְבַקֵּשׁ הַלְוָאָה נוֹסֶפֶת, וְהַבְּטִיחַ שֶׁעַד תִּאֲרִיךְ מְסִים יִפְרַע גַּם אֶת הַהַלְוָאָה הַחֲדָשָׁה וְגַם אֶת חוּבוֹ הַיָּשׁוּן.

נִדְהָם רַבִּי שְׂרָגָא מֵעִזּוֹת הַמִּצַּח שֶׁל אוֹתוֹ סוֹחֵר, וְאָמַר לוֹ: עָלִי לְחָשׁוֹב בְּדָבָר, וְעַכְשָׁו יָדָּ לְבֵיתָךְ, וְאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת תְּשׁוּבָתִי בְּהִקָּדָם.

שָׁמְעָה זֹאת אִשְׁתּוֹ וְטָעְנָה כְּנֹגַד בְּעָלָהּ: כִּי צָד אֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹת עַל הַדְּעַת לְתַת לְאָדָם כְּזֶה הַלְוָאָה נוֹסֶפֶת לְאַחַר הַתְּנַהֲגוֹת כְּפוּיֹת טוֹבָה שְׂכָזוֹ, אִין לִי סִפְקָ שְׂאָף אֶת הַהַלְוָאָה הַחֲדָשָׁה לֹא יִפְרַע!

אָמַר לָהּ בְּעָלָהּ בְּנִיחוּתָא: וְכִי טוֹבִים אָנּוּ מִיהוּדֵי זֶה? הָרִי בְּכָל שָׁנָה בְּפָרֶס חֲדָשׁ אֶלּוּל וְהַיָּמִים הַנּוֹרְאִים, עוֹמְדִים אָנּוּ לְפָנֵי כֶּסֶם הַמִּשְׁפָּט, וּמִבְּקָשִׁים מִהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיִּסְלַח וְיִמַּח לָנוּ עַל כָּל חֲטָאֵינוּ, וּבְשַׁעָה שְׂאָנּוּ מִבְּקָשִׁים אֶת הַסְּלִיחָה וְהַמְּחִילָה מֵאֵת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּמִתְחַיְבִים לְחַזֵּר בְּתִשׁוּבָה שְׂלֵמָה, הָרִי אָנּוּ מִתְּכַוְּנִים לְכָךְ בְּרָצִינוּת, וְרוֹצִים בְּכָל לִפְנוֹ לְשָׁנוֹת אֶת דְּרַכְנוֹ לְטוֹבָה. בְּקִשׁוֹתֵינוּ וּתְפִלוֹתֵינוּ חוֹזְרוֹת וְנִשְׁנוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְאָף עַל פִּי כֵן שׁוֹב חוֹזְרִים אָנּוּ לְסוֹרְנוֹ בְּכָל שָׁנָה.

הרי אף יהודי זה מתכונן כָּרְגַע בְּכָל לְבוֹ לְהַחְזִיר אֶת חוּבוֹ הַיָּשׁוּן, וּלְפָרֵעַ אֶת הַחֶדֶשׁ, אִם יִקְבַּל אֶת הַהֲלוּאָה. אִם כֵּן, הָאִם אֵין אָנוּ חַיִּבִים לְמַלְא אֶת בְּקִשְׁתּוֹ? אִם נִגְמֹל חֶסֶד עִם אוֹתוֹ יְהוּדֵי לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין, כִּדְּגַם יִתְנַהֵג עִמָּנוּ הִי יִתְבָּרֵךְ לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין. וְאָכֵן נִתְּנוּ לְאוֹתוֹ הָאִישׁ אֶת הַהֲלוּאָה.

משנה ג

אֲנִטִּיגְנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ קִבֵּל מְשִׁמְעוֹן הַצְּדִיק.
הוּא הִיָּה אוֹמֵר, אֵל תִּהְיוּ כְּעֹבְדִים
הַמְּשִׁמְשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנַת לְקִבֵּל פָּרַס,
אֲלֵא הָיוּ כְּעֹבְדִים הַמְּשִׁמְשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא
עַל מְנַת לְקִבֵּל פָּרַס, וַיְהִי מוֹרָא שְׁמַיִם
עֲלֵיכֶם:

אל תהיו משמשים על מנת לקבל פרס

לְכַאוֹרָה הַדְּבָר תְּמוּהָ, וְכִי יֵשׁ עֲבוּדָה לְלֹא תִגְמוּל? וְאִם כֵּן מִדּוּעַ יֵשׁ צָרָה
לוֹמֵר לְאָדָם שֶׁיַּעֲבֹד אֶת ה' לֹא עַל מְנַת לְקִבֵּל פָּרַס, וְהָרִי אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא חֲשׂוֹד חֵס וְשְׁלוֹם שֶׁלֹּא יִשְׁלַם שְׂכָר טוֹב לְמִי שֶׁעָשָׂה אֶת רְצוֹנוֹ?

אוּלָּם נִתֵּן לְבֹאֵר זֹאת עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסְכֵּת סְנֵהֲדָרִין (דף צ"ב): בְּשַׁעֲה
שֶׁהַפִּיל נְבוּכַדְנֶצַּר הִרְשַׁע אֶת חֲנֻנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזָרְיָה לְכַבֵּשׁ הָאֵשׁ, אָמַר לוֹ
הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיחֻזְקָאֵל, לֵדָּ וְהַחֲיָה אֶת הַמַּתִּים שֶׁהַמִּית נְבוּכַדְנֶצַּר
בְּבִקְעַת דּוּרָא.

לְאַחַר שֶׁהַחַיָּה אוֹתָם יַחְזִקְאֵל, בָּאוּ הָעֲצָמוֹת וְטָפְחוּ לוֹ לְאוֹתוֹ רָשַׁע עַל פָּנָיו.
שָׁאֵל נְבוּכַדְנֶצַּר: מַה טֵּיבָן שֶׁל עֲצָמוֹת אֵלּוּ וּמַהִיכֵן הֵם בָּאוּ? אָמְרוּ לוֹ
חֲכָמָיו: יַחְזִקְאֵל הַנְּבִיא מַחִיָּה מֵתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא.

כְּשִׁשְׁמַע זֹאת נְבוּכַדְנֶצַּר, פָּתַח פִּיו וְהִחַל לְשַׁבַּח אֶת ה' יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן אָמַר:
אֲתוּהִי כַּמָּה רַבְרַבִּין וְתַמְהוּהִי כַּמָּה תַקִּיפִין, מַלְכוּתִיהָ מַלְכוּת עֲלָם
וְשִׁלְטָנָה עִם דָּר וְדָר [פְּרוּשׁ: אוֹתוֹתָיו מֵאֵד גְּדוֹלִים, וּמוֹפְתָיו הַתְּמוּהִים מֵאֵד חֲזָקִים, מַלְכוּתוֹ
מַלְכוּת עוֹלָמִים, וּמִמְשָׁלְתוֹ בְּזִמְנוֹ כָּל הַדּוֹרוֹת].

אָמַר ר' יֶצְחָק, אֲלֵמְלָא בָּא מְלֵאךְ וְסִטְר לְנְבוּכַדְנֶצַּר עַל פִּיו, בִּקְשׁ לְגִנּוֹת כָּל
שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסִפְר תְּהִלִּים [שֶׁהָיָה מְסַדֵּר שְׁבָחוֹת נְאוֹת יוֹתֵר מִדָּוִד,
וְאֵלּוּ אָמְרוּ, הָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטֵה אַחֲרֵיהֶן יוֹתֵר מֵאַחֲרֵי הַשִּׁירוֹת שֶׁחִבֵּר דָּוִד בְּסִפְר תְּהִלִּים].

תַּמָּה רַבִּי שְׁלוֹם שֶׁבְּדָרוֹן תַּמְיָהָה עֲצוּמָה. מַה זֶה שָׂאִין מְנִיחִים לְנְבוּכַדְנֶצַּר
לוֹמַר שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת לְבוֹרָא עוֹלָם, וְעוֹד סוֹטְרִים אוֹתוֹ עַל פִּיו? מַה עִם
ה' בְּחִירָה". נְבוּכַדְנֶצַּר מְשִׁתּוֹקֵק לוֹמַר שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת נְאוֹת יוֹתֵר מִדָּוִד
הַמֶּלֶךְ, הַנִּיחוּ לוֹ וַיֹּאמֶר?

אָמַר הַרְבֵּי רַעֲיוֹן נִפְלָא בְּשֵׁם הָאֲדָמוּ"ר רַבִּי מְנַחֵם מְנַדֵּל מְקוֹצֵק זַ"ל: חֵס
וְשְׁלוֹם שֶׁיִּסְגְּרוּ אֶת פִּיו. לֹא נוֹטְלִים מֵהָאֲדָם אֶת ה' בְּחִירָה", וְלֹא רוֹצִים
לְהַשְׁקִיט אוֹתוֹ וְאֶת קִילוּסִיו, אֲלֵא רוֹצִים רַק לְבַחֵן אוֹתוֹ.

דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה, מְשַׁבַּח וּמְקַלֵּס לְבוֹרָא עוֹלָם בְּכָל הַמְצָבִים, מִתּוֹךְ סִבֵּל
וְצַעַר, יְסוּרִין וְרַדִּיפוֹת, שֶׁר אֶת שִׁירוֹתָיו, כְּפִי שֶׁכָּתוּב בְּתְהִלִּים: "חֲסֹד
וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה", וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת (ד' ט' ס'), אִם חֲסֹד,
אֲשִׁירָה. וְאִם מִשְׁפָּט, אֲשִׁירָה. כְּלוֹמַר גַּם כְּשֶׁמִּדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בּוֹ, הָיָה דָּוִד
הַמֶּלֶךְ שֶׁר וּמְשַׁבַּח אֶת ה' יִתְבָּרֵךְ. זֶהוּ כְחוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, אֵלּוּ הֵן שִׁירוֹתָיו
וְתַשְׁבְּחוֹתָיו.

נְבוּכַדְנֶצַּר אֲמַנֵּם מְשַׁבַּח לְבוֹרָא עוֹלָם, אֲבָל בְּאִיזָה מְצָב? כְּשֶׁהוּא נִמְצָא
בְּפִסְגַּת מַלְכוּתוֹ, בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְאִזּוּ בָּא מְלֵאךְ וְסִטְרוּ עַל פִּיו, כְּדִי לְבַחֵן
אוֹתוֹ הָאֵם גַּם לְאַחַר שֶׁקִּבֵּל סְטִירָה מִמְשִׁיךְ הוּא לוֹמַר שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת,
וּנְבוּכַדְנֶצַּר נִשְׁתַּתֵּק.

נִמְצָאנוּ לְמַדִּים, שֶׁהַשְּׁבָחִים שֶׁמְשַׁבְּחִים הָרָשָׁעִים, הֵם מִן הַשְּׁפָה וְלַחוּץ וְלֹא
מִתּוֹךְ ה' לֵב". וְלָכֵן אוֹמַר הַתַּנָּא - אֵל תִּשְׁמַשׁ אֶת ה' עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס
כְּפִי שֶׁעָשָׂה נְבוּכַדְנֶצַּר, אֲלֵא כְּדָוִד, שֶׁעָבַד אֶת ה' שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס.

בטל דבר בטלה אהבה

אדם שעובד את ה' יתברך כאותם אנשים שכל עבודתם תלויה בפרס
שעתידים לקבל מהמעסיק שלהם, אזי ברגע שאין הם מרוצים מהתמורה
שנתן להם המעסיק, אין הם ממשיכים בעבודה. כך גם העובד את ה', לא
יעשה זו בשביל נגיעות אישיות, אלא יעשה זאת לשם שמים.

בספרו "נפלאים מעשיך" מספר רבנו ה"בן איש חי, על יהודי ושמו טוביה,
שחי במדינה מסלמית, וכהן בה כשופט העליון. עמדתו הבכירה נתנה
בידו כח והשפעה, ועל פיו נשק כל דבר.

הגויים לא יכלו לקבל את הצלחתו, והעלילו עליו עלילה, ובשל כך הוא
היה צפוי לענש חמור. בדרך נס נודעה לו המזימה, והוא ברח על נפשו.

בדרך מנוסתו, הגיע טוביה לשפת נהר רחב ללא אפשרות לחצותו. הזדמן
לשם נכרי שהכירו בימי גדלתו כשופט, ושאלו הנכרי: במה אוכל לעזור
לך אדוני השופט?

השיב טוביה: אני זקוק בדחיפות לעבור את הנהר. אמר לו הגוי: יודע
אני לשחות היטב, ואדם חזק אני, עליה על גבי, ואעבירך את הנהר
בשחיה! כשהתקרבו לצד השני של הנהר, הודה טוביה לגוי ואמר: לעולם
לא אשכח לך זאת, הצלת את חיי.

אמר לו הנכרי: ברצוני לבקרך בקרוב בארמון המלך, שם תוכל להשיב
לי כגמולי. נאנח טוביה ואמר: לצערי לא אחזר עוד לארמון המלך.
נאלצתי לברח משם מחמת עלילת שוא שהעלילו עלי.

הכפרי נדהם בשומעו את דברי השופט, וכשהוא נושם ונושף בכבדות,
שאל את השופט בעל הממדים: וכי אינך משמש עתה יותר בתפקידך
כשופט? החל השופט לספר לו על מצבו ואת כל אשר קרהו...

הכפרי העיף והמאכזב חשב לעצמו: מה לי ולמשא כבד זה, וכי מה תועלת
תצמח לי אם אינו משמש עתה בפעל כשופט, ומי יודע אם אי פעם יחזר
למשרתו, אין לי חפץ לא בו ולא בטובתו. ומיד זרק את השופט למים.

כך להבדיל הנמשל: אדם שעושה רצון בוראו מתוך מטרה לקבל שכר
וטובת הנאה, הרי אינו מראה בכך שאוהב את השם, ולכן מסגל הוא
באחד מן הימים לבלעט ולזרק מעליו את הכל.

הדבר עלול להיות מצוי אצל בעלי תשובה שחזרו בתשובה בגלל
שהבטיחו להם שמי שחוזר בתשובה, נפתחים לו כל השערים הטובים
וכו', וכשרואים שאין הדברים מתקיימים כפי שהם צפו, אזי הם יכולים
לפרק מעליהם הכל.

אולם כשעושים את המצוות לשם שמים ולא על מנת לקבל שכר, הרי
זאת ראייה אמתית שאנו אוהבים את הקדוש ברוך הוא, ולא נעזב אותו

אפילו כשלא נקבל שכר על המצוות, אלא אדרבה גם כשיש יסורים
ובעיות חס ושלום, שמחים אנו לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון
בוראנו.

משנה ד

יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן
איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יועזר
איש צרדה אומר, יהי ביתך בית ועד
לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי
שותה בצמא את דברייהם:

והוי מתאבק בעפר רגליהם

פרש רבנו עובדיה מברטנורא, שתלך אחרי חכמי ישראל, שהמהלך בדרךך,
מעלה אבק ברגליו, וההולך אחריו, מתמלא מהאבק שהוא מעלה ברגליו.

כך צריכים התלמידים לתת לרב ללכת בראש, ולהנהיג אותם בדרךך
הישרה, וכאשר הולכים אחרי הוראת הרבנים, אף על פי שהדרך נראית
מאבקת ולא ברורה, אבל בסופו של דבר מגיעים למקום הנכון שאליו אנו
צריכים להגיע.

מספרים שפעם הגיע הצדיק רבי אליהו לופיאן להיכל ישיבת "תפארת צבי", שם כהן רבי שלום שבדרון כמשגיח רוחני שנים רבות. רבי אליהו שוחח עם צעירי הצאן בדברי מוסר ויראת שמים.

בסיום תפילת ערבית פנה רבי אליהו לצאת מהאולם. התלמידים לוו אותו ביראת כבוד, ולפתע משהו מוזר התרחש שם, משהו שפנטזט בלב הנוכחים.

לפתע השתטח רבי שלום לרגע קצר על רצפת ההיכל באותו מקום שעמד לפני כן רבי אליהו לופיאן. הבחורים הביטו זה בזה במבט שמבקש הסבר, הם לא האמינו שרבים נוהג במוזרות כזו.

עד שהספיקו להרהר במה שעניניהם רואות, קם רבי שלום על רגליו, והמשיך ללוות את רבי אליהו לכוון היציאה. משנפרדו מרבי אליהו, קרא רבי שלום את סימן השאלה הגדול שעמד על פני תלמידיו. הוא ידע שהוא חיב להם תשובה.

פנה הרב לתלמידיו ואמר: רציתי לקיים פשוטו כמשמעו את מאמר חכמינו ז"ל במשנה "והוי מתאבק בעפר רגליהם של תלמידי חכמים", ולכן השתטחתי באותו מקום שעמד רבי אליהו לופיאן...

הרב הוא המנצח

פעם פנה יהודי פשוט אל הרב ושאל: השוחט עובד עבודה קשה בבית המטבחים בחרף ובקיץ, המלמד מסור לתלמידיו ומשקיע בהם כל כחו, מזכיר הקהלה עובד במשרדו מבקר עד ערב, הבולן והשמש קמים באשמרת הבקר ועומדים על משמרתם. כל אלו המשרתים בקדש מקבלים משכרת בדין ובישר.

אבל הרב יושב ולומד בביתו כמו מלך, ולא יודע מה זה קור ומה זה חום, ואינו עובד עבודה גופנית, ועם כל זה הוא מקבל משכרת הגונה, על מה ולמה מגיע לו משכרת זו?

השיב לו הרב: כפרי אחד הגיע פעם לעיר, ולקחו אותו לקונצרט של תזמורת.

חזר הכפרי לביתו וספר לידידיו: בקרתי בקונצרט וראיתי איך חברי התזמורת מתאמצים במלאכתם, חלקם נושפים בחצוצרות בכל כחם עד טפת נשמתם האחרונה, המתופף מנענע את ידיו ורגליו, ולמרות זאת שמעתי שמשכרתם זעומה.

לַעֲמֵת זֹאת, עָמַד שֵׁם ה' מְנַצֵּחַ", וְרֵאִיתִי שְׂאִינוֹ מִתְאַמֵּץ כָּלֵל, הוּא מְחֻזָּק שְׂרָבִיט בְּיָדוֹ וְעוֹשֶׂה תְּנוּעוֹת לְיָמִין וְלִשְׂמָאל, וְכַפֵּי שְׂמֹסְרוֹ לִי, הוּא מְקַבֵּל מִשְׁפָּרֵת הַגּוֹיָה וְנִכְבְּדָה, פִּי כַּמָּה יוֹתֵר מִכָּל הַנְּגִנִים.

הַסְּבִירוֹ לֹו חֲבָרָיו: אֲכֹן כָּלֵם עוֹבְדִים, אֲבָל הַכֵּל בְּזֻכוֹת הַמְּנַצֵּחַ שְׂמִדְרִיךְ אוֹתָם פִּיצַד לְנֶגֶן...

וְהַנְּמִשָּׁל הוּא, שֶׁהָרַב הוּא "הַמְּנַצֵּחַ", הַשְּׂרָבִיט בְּיָדוֹ, וְלֵלֵא הָרַב, לֹא הָיוּ מִסְתַּדְרִים כָּל אוֹתָם בְּנֵי מְלָאכָה שֶׁהַזְּכָרֵת לְמַעֲלָה, וְלָכֵן מַגִּיעַ לֹו הַכֵּל.

אָדָם שְׂחִי בְּהַרְגָּשָׁה שֶׁהָרַב הוּא הַמְּנַצֵּחַ עֲלָיו, וְהוּא הַמְּדַרִיךְ אֶת דַּרְכּוֹ וְלֵלֵא הָרַב חֲיָיו אֲבוֹדִים, אֲזִי יִכְבֵּד אֶת חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מְכַבֵּד אֶת הוֹרָיו וְאֶת עַצְמוֹ, שֶׁהָרִי אָדָם צָרִיךְ אֶת רְבוּתָיו יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר צָרִיךְ אֶת הוֹרָיו, וְכָל עַצְמוֹתוֹ תְּלוּי בְּרַבּוֹ, וְלָכֵן יֵשׁ לְהַכְנִיעַ לְרַבּוֹ וְלִקְבֹּל אֶת מְרוֹתָיו.

הוּ שוֹתֵה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם

הַחֲסִיד יַעֲבִיץ מְבַאֵר אֶת הַמְּשֻׁנָּה, שֶׁפִּידוּעַ טִבַּע הָאָדָם לְקוֹץ בְּדָבָר שֶׁהוּא רָגִיל וְשִׁגְרָתִי. לָכֵן בָּא הַתְּנָא וּמוֹרָה לָנוּ שֶׁלֹּא יֵאמָר הָאָדָם "כִּבְרַ שְׂמַעְתִּי דְּבָר זֶה פְּעָמִים רַבּוֹת", אֲלֵא "הָיוּ שׁוֹתֵה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם", וּמָהוּ צִמָּאוֹן? לְהַרְגִישׁ תְּמִיד כְּאִלּוּ זֶה הַפְּעַם הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁאַתָּה לּוֹמֵד וְשׁוֹמֵעַ דְּבָרֵי תוֹרָה מִפִּי הַחֲכָמִים.

כִּיּוֹצֵא בְּזֶה סֵפֶר רַבִּי יַצְחָק זִילְבֶּרְשְׁטַיִן שְׂלִיט"א עַל הָרַב אַרְיֵה לּוִין זְצ"ל, שֶׁהַזְּמַן לְדַבֵּר בְּפָנֵי תַלְמִידִים הָעוֹמְדִים לְפָנָיו בַּר מְצוּהָ בְּבֵית סֵפֶר מִמְלַכְתִּי בֵּית אֲבִיב, וְסֵפֶר לָהֶם אוֹדוֹת הַמְּפָגֵשׁ הָאַחֲרוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בְּבֵית הַכֵּלָּא שֶׁל הַבְּרִיטִים, בְּצֵל הַגְּרָדוֹם, עִם הַנְּדוֹנִים לְמֹות בְּרִזְנֵי וּפִינְשְׁטַיִן הַיִּיד.

הָרַב בָּא לְהַנִּיחַ לָהֶם תְּפִלִּין, וְהֵם מְאֹד הִתְרַגְּשׁוּ וּבָכוּ בְּכִי גְדוֹל שְׁזוֹ הַפְּעַם הָאַחֲרוֹנָה בְּחַיֵּיהֶם שֶׁיִּנְיָחוּ תְּפִלִּין. הַנְּדוֹנִים לֹא יָכְלוּ לְהַפְרֵד מִהַתְּפִלִּין, וְהַצְּמִידוֹ אוֹתָן לְלִבָּם, וְנִשְׁקוּ אוֹתָן לֹא הָרַף.

אָמַר הָרַב לּוִין לְתַלְמִידִים: וְכִי רַק בַּפְּעַם הָאַחֲרוֹנָה צָרִיכִים לְהַתְרַגֵּשׁ וְלִבְכוֹת כְּשֶׁמְנִיחִים תְּפִלִּין, וְכִי דוֹקָא אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לַחֲיוֹת רַק שְׁעוֹת מִסֵּפֶר צָרִיךְ לְשִׁפּוֹף לְבוֹ עַל הַתְּפִלִּין, הָרִי מִי שֶׁכָּל הַחַיִּים עוֹמְדִים לְפָנָיו וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁפִּיעַ עֲלָיו לֹא הָרַף חוֹ וְחֹסֵד וְרַחֲמִים, הָרִי בְּרוּר שֶׁלֹּא אָדָם כְּזֶה רָאוּי לְהַתְרַגֵּשׁ וּלְהוֹדוֹת לֵה' יִתְבָּרַךְ בְּכָל כְּחוֹ וּבְכָל מְאוּדוֹ.

כִּדְּ גַם צָרִיכִים אָנוּ לְהַרְגִישׁ כְּשֶׁשׁוֹמְעִים אוֹ קוֹרְאִים דְּבַר תּוֹרָה שֶׁכָּבֵר לְמַדְנּוּ בְּעֵבֶר. כְּמוֹ הַהִתְלַהֲבוֹת שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם צִמָּא כְּשֶׁרוֹאֶה מִים, אֵף עַל פִּי

שְׁכַבְר שְׁנַיִם רַבּוֹת הוּא שׁוֹתֶה אֶת אוֹתָם הַמִּים. כָּד צְרִיכָה לְהִיּוֹת
הַהִתְלַהֲבוֹת לְגַבֵּי דְבָרֵי תוֹרָה.

וּכְמוֹ כֵן כְּתוּב מִרְן הַשְּׁלָחוֹן עָרוּדָה (סִימָן סֵא סְעִיף ב) עַל הַפְּסוּק "אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם" רְצוֹנוֹ לֹאמֹר: בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כַּחַדְשִׁים, וְלֹא כְּמִי שְׁכַבְר שְׁמַע
אוֹתוֹ הַרְבֵּה פְּעָמִים שְׁאִינוֹ חָבִיב אֲצִלוֹ.

משנה ה

יוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר, יְהִי
בֵּיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָהּ, וְיִהְיוּ עֵינַיִם בְּנֵי בֵּיתְךָ,
וְאֵל תִּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה. בְּאִשְׁתּוֹ
אָמְרוּ, קַל וְחֹמֶר בְּאִשְׁתְּ חֲבֵרוֹ. מִכָּאֵן אָמְרוּ
חֲכָמִים, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם מִרְבֶּה שִׂיחָה עִם
הָאִשָּׁה, גּוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ, וּבּוֹטֵל מִדְּבָרֵי
תוֹרָה, וְסוֹפּוֹ יוֹרֵשׁ גִּיהֶנָם:

יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עיניים בני ביתך

הַתֵּנָא בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שְׁלֹא מִסְפִּיק שִׂיחָיָה בֵּיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָהּ, אֶלָּא יִהְיוּ
עֵינַיִם בְּנֵי בֵּיתְךָ, כְּלוּמַר גַּם כְּאֲשֶׁר מְגִיעִים אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים לְלֹא שׁוֹם יַחֲוֹס
וּמַעֲמַד, תֵּן לָהֶם הַרְגָּשָׁה טוֹבָה כְּדִי שְׁיִרְגִּישׁוּ כְּמוֹ בְּנֵי בֵּית, וּתְכַבֵּד אוֹתָהּ
בְּכַבּוֹד הַרְאוּי לָהֶם.

לפנינו מעשה שהיה, שממנו נלמד שלא העקר להכניס אורחים לביתו, אלא העקר הוא לקבלם בסבר פנים יפות ולתת להם הרגשה טובה, ולהראות להם שנעים לו שהם באו לשהות במחצתו ולאכל על שלחנו.

כתוב במדרש על הפסוק במשלי (טו, יז): "טוב ארחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו". אמר רבי לוי, כנגד מי אמר שלמה פסוק זה? כנגד שני בני אדם שפגעוהו.

בשעה שימד שלמה ממלכותו והיה מחזר על הפתחים בשביל פרנסה, פגשו בו שני בני אדם שהיו מכירים אותו, בא אחד מהם ונשתטח לפניו, ואמר לו: אדוני המלך, אם רצונך לגלגל עמי היום.

מיד הלך עמו, והעלהו לעליה וזבח שור, והביא לפניו מטעמים רבים, והתחיל משמיע לו דברי מלכותו, ואמר לו: זכור אתה שעשית כן וכך ביום פלוני שהיית מלך. מיד כיון שהזכיר לו ימי מלכותו, התחיל שלמה בוכה וגועה, וכן כל אותה סעודה, עד שעמד משם שבע מבכיתו.

למחרת פגש אותו חברו, התחיל משתטח לפניו, ואמר לו: אדוני המלך, רצונך שתגלגל עמי היום? אמר לו: שמא אתה מבקש לעשות לי כמו שעשה חברך אתמול? אמר לו: אדוני המלך, איש עני אני, אם רצונך, לגלגל עמי היום במעט ירק שיש לי.

באותה שעה הלך לביתו ורחץ לו ידיו ורגליו, והביא לו מעט ירק, והתחיל אותו האיש לנחמו, ואמר לו: אדוני המלך, שבועה נשבע הקדוש ברוך הוא לאביך שאינו פוסק מלוכה מזרעו, אלא כן היא דרכו של הקדוש ברוך הוא - מוכיח וחוזר ומוכיח, שנאמר "כי את אשר יאהב ה' יוכיח", אבל הקדוש ברוך הוא מחזירך למלכותך.

כיון ששמע שלמה כן, שבע. לאחר שחזר שלמה למלכותו, כתב בחכמתו: "טוב ארוחת ירק ואהבה שם" שאכלתי אצל העני, "משור אבוס ושנאה בו" שהאכילני אותו עשיר שהזכיר לי את צערי.

לחנך את ילדיו להכנסת אורחים

ספר הרב ישראל לאו שליט"א בספרו "יחל ישראל": הפרתי אישית רב חשוב, שספר לי מעשה שארע. בעירה קטנה בליטא בבית הוריו, היה חק בל יעבור, שאין נגשים לשלחן השבת ללא אורחים.

אולם פעם אחת הנהג הקבוע עמד להתבטל. היה זה ליל שבת חרפי, האדמה הייתה בוצית עקב גשם זלעפות שימד ללא הפסקה. קר מקפיא

ואפלה מחלטת שררו ברחבות, ומנעו מן האנשים לצאת החוצה, איש לא הזדמן לעיירה באותה שבת.

אבי המשפחה לא מצא בבית הפנסת אורח. רטוב עד לשד עצמותיו שב האב לביתו ואמר בעצב: 'אין את מי להביא אין נפש חיה בחוץ'.

אולם האם שהיתה רגילה לארח אורחים בשבת, סרבה לקבל את דבריו ואמרה: איך יתכן שנסע ללא אורח, איזה מסר חיובי נעביר לילדינו בכך שיראו שנתן לאכול מבלי לחלק את ארוחותינו עם אדם אחר. היא לא הסכימה לגשת לקדוש עד שימצא אורח, והציעה להזמין בחורים מן הישיבה שבעיירה הסמוכה.

האב טען שהישיבה רחוקה והדרך לשם קשה, ובנוסף לכך, מזג האוויר זה סוער. אולם האם בשלה: הילדים חייבים לדעת שאין שלחן שבת ללא אורחים, זהו יסוד חשוב בחינוך!

המשימה להביא בחור מן הישיבה, הטלה על הילד מספר הספור, והוא נאלץ ללכת בגשם השוטף לעיירה הסמוכה. הדרך ארכה זמן רב, והילד הגיע לישיבה נוטף מים ורועד מקור.

הזמין הילד את הבחורים לבוא עמו לסעודה, אך מי מהם יאות לצאת במזג אוויר כזה עד לעיירה השכנה. עמד הילד באמצע בית המדרש, ופרץ בבכי מר.

נגש אליו אחד הבחורים ושאלו: מדוע אתה בוכה? ספר הילד את ספור המעשה ואמר: כיצד אוכל לאכזב את אמי ולחזור הביתה ללא אורח? כששמע זאת הבחור, אמר לו: אני אבוא איתך. בהגיעם לבית, נעשה סוף סוף הקדוש והחלו בסעודה, עד שלבסוף אותו בחור נעשה שם בן בית, ונשא את בת מארחיו לאשה.

כיצד בודקים אם האשה טובה

מספר במדרש, שלאחר שגרש אברהם את ישמעאל מביתו, הלך ישמעאל ולקח לו אשה מבנות מואב ושמה 'עשירה'. לאחר 3 שנים, הלך אברהם לראות את ישמעאל, ונשבע לשרה שאינו יורד מן הגמל במקום שישמעאל שרוי שם.

הגיע אברהם לביתו של ישמעאל, ומצא שם את אשתו. אמר לה: היכן הוא ישמעאל? אמרה לו: הלך הוא עם אמו להביא פרות ותמרים מן המדבר. אמר לה: תני לי מעט לחם ומעט מים כי עיפה נפשי מדרך המדבר. אמרה לו: אין לי לא לחם ולא מים! אמר לה: כשיבא ישמעאל, הניח לו.

תגיד לו במלים האלו: "החלף את מפתן ביתך, מפני שאינה טובה לך ולא ראויה לך!"

כשָׁבָא יִשְׁמְעָאֵל לְבֵיתוֹ, אָמְרָה לוֹ אֲשֶׁתּוֹ אֵת הַדְּבָרִים, וְהִבִּין יִשְׁמְעָאֵל מֵהַ הִיְתָה כְּנִתּוֹ שֶׁל אָבִיו, וְשָׁלַח אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ.

הִלְכָה אִמּוֹ וְלָקְחָה לוֹ אִשָּׁה מִבֵּית אָבִיהָ וַיִּפְטִימָהּ שְׁמָה. לְאַחַר ג' שָׁנִים נֹסְפוֹת, הִלְךְ אַבְרָהָם לְרֵאוֹת אֵת יִשְׁמְעָאֵל, וְהִגִּיעַ לְשֵׁם בְּחָצֵי הַיּוֹם, וּמָצָא אֵת אֲשֶׁתּוֹ הַחֲדָשָׁה שֶׁל יִשְׁמְעָאֵל. אָמַר לָהּ: הֵיכֵן הוּא יִשְׁמְעָאֵל? אָמְרָה לוֹ: הִלְךְ לְהִבְיֵא פְרוֹת וּתְמָרִים מִן הַמִּדְבָּר. אָמַר לָהּ: תִּנֵּי לִי מְעַט לֶחֶם וּמְעַט מִיַּם כִּי עַיִף אֲנִי מִהַדְרֹךְ. מִיַּד הוֹצִיאָהּ וְנָתְנָה לוֹ.

עָמַד אַבְרָהָם וְהָיָה מִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּנוֹ, וְנִתְמַלֵּא בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׁמְעָאֵל מְכַל טוֹב, וּמְמוֹן וּבְרָכוֹת. וּכְשָׁבָא יִשְׁמְעָאֵל סִפְרָה לוֹ אֲשֶׁתּוֹ אֵת הַדְּבָרִים שֶׁהָיוּ עִם אָבִיו, וַיִּדַע יִשְׁמְעָאֵל שֶׁעַד עַכְשָׁו רַחֲמָיו עָלָיו כְּרַחֵם אֵב עַל בָּנָיִם. (יִלְקוּט שְׁמַעוֹנֵי פְרָשֶׁת וַיְרָא רַמְזוֹ פב).

מִכָּאֵן לִוְמָדִים אָנוּ, שֶׁהַמְּבַחֵן הַגְּדוֹל שֶׁנָּתַן לְאָדָם לְבַחֵן אֵת הָאִשָּׁה שְׁעוֹמֵד לְהִתְחַתֵּן עִמָּהּ, הָאֵם רְאוּיָה הִיא לוֹ אוֹ לֹא, זֶהוּ עַל יְדֵי שֶׁבִּוְחַן אוֹתָהּ אִם הִיא אוֹהֶבֶת לְהַכְנִיס אוֹרְחִים בְּעֵין יָפָה, אוֹ שֶׁעִינֵיהָ צְרוּת בְּאוֹרְחִים.

ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה

מִרְן הַחִיד"א כָּתַב לְבָאֵר אֵת סְמִיכוֹת תְּחִלַּת הַמְּשָׁנָה "וַיְהִיו עֲנִיִּים בְּנֵי בֵּיתְךָ", לְהַמְשִׁךְ הַמְּשָׁנָה "וְאֵל תִּרְבֶּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה", שֶׁבָּאוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁלֹּא תִתְיַעַץ עִם אֲשֶׁתְךָ בְּעֵנְיֵן הַבָּאֵת עֲנִיִּים בְּבֵיתְךָ, כִּי הָאִשָּׁה עֵינָה צְרָה בְּאוֹרְחִים.

וְלָכֵן אִם יֵשׁ צָרְךָ לְהַזְמִין אוֹרְחִים לְבֵיתוֹ [כְּגוֹן שֶׁאֵין לָהֶם הֵיכֵן לַעֲשׂוֹת שְׁבֵת, וְאֵין מִי שְׁמוּכֵן לְהַכְנִיסָם לְבֵיתוֹ], וַיֵּשׁ חֲשֵׁשׁ שֶׁאֲשֶׁתּוֹ תִתְנַגֵּד לְכָךְ, יֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיסָם לְבֵיתוֹ אִף נֶגֶד רְצוֹנָהּ שֶׁל אֲשֶׁתּוֹ.

וְדוּמָה הַדְּבָר לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין וְאֲשֶׁתּוֹ מְסַרְבֶּת לוֹ, וְכִי יַעֲלֶה עַל הַדְּעַת שֶׁיִּשְׁמַע לָהּ בְּגִלְל "שְׁלוֹם בֵּית"?! כִּךָ הַדְּבָר גַּם לְגַבֵּי הַכְּנִסַּת אוֹרְחִים שֶׁגְּדוּלָה יוֹתֵר מִהַקְּבֵלַת פְּנֵי שְׂכִינָה. וְכַמוֹכֵן שֶׁצָּרִיךְ הַבֶּעַל לַעְזֹר וּלְסַיֵּעַ לְאֲשֶׁתּוֹ בְּמַצּוֹה זוֹ, וְלֹא לְהַטִּיל עָלֶיהָ אֵת כָּל הָעֵל.

ומעשה שהיה, בליל חג סוכות דפק בביתו של ראובן איש עני, ובקש להתארח אצלו ברח, כי אין לו מקום אחר לאכול ולישון. רעייתו של ראובן לא רצתה לארח את העני, ונדע ראובן שאם יכניס את האורח, יגרם הדבר לקצת מתיחות בביתו, ובא לשאול את הרב יצחק זילברשטיין שליט"א האם בכל זאת יכניס את העני, או שמא גדול השלום ולא יכניס את האורח.

השיב לו הרב, ששמע בשם הרב הקדוש מרימנוב, שאפילו אם יבוא לו מחלקת עם אשתו על ידי הכנסת אורחים, לא ישגיח על זה, משום שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה.

והוסיף להביא ראיה לזה מלוט, שקבל אורחים בביתו [את שני המלאכים], אף על פי שאשתו התנגדה לכך. וראיה לכך שהתנגדה, שהרי גלתה לכלם על דבר האורחים, ולכן עוד באותו לילה התקבצו כל אנשי סדום מסביב לביתם כדי לפגוע בהם. (חשוקי חמד).

אין להרבות שיחה

המשנה אומרת שאין להרבות שיחה עם האשה. ומשמע שדוקא עם האשה אין להרבות שיחה, אבל עם גברים מתר להרבות שיחה, והרי אחד מהקננים של התורה זה "מעוט שיחה", ואם כן גם אם שאר בני אדם אין להרבות שיחה.

אמנם הדברים יתבארו על פי המעשה שכתב רבנו יוסף חיים בספרו חסדי אבות: המעשה בחכם אחד שהיה יושב בחדרו ועוסק בתורה, והיה בחדר השני הסמוך לחדרו, קבוצה של נשים, ואשה אחת הייתה דברנית מאד, והיתה יושבת ומדברת עמהן משך שלשה שעות בלי הפסק, ומחמת כן, נטרד החכם מלמודו, וחרה לו הדבר מאד.

קם החכם ונכנס לחדר שלהן, ואמר לה: חכמים אמרו "עשרה קבין שיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו הנשים ואחת כל העולם כולו", ואת כבר גמרת את כל התשעה חלקים של הנשים, ונכנסת להשתמש גם בחלק העשירי של הגברים!?

האשה ההיא הייתה משפלת וחכמה, ותאמר לו: מה יש בכך שאני גמרת את כל התשעה חלקים של הנשים ונכנסתי בחלק העשירי של הגברים, וכי בגלל זה אני נקראת גזלנית? והרי החלק של הגברים שייך גם לנשים!?

אמר לה החכם: מדוע את אומרת שאינך גוזלת מהחלק העשירי של הגברים, והרי אין לנשים אלא תשעה חלקים, וכיון שאת מודה שגמרת

את התשעה חלקים ותכנס לחלק העשירי, הרי את גוזלת מן החלק של הגברים!?

ותאמר לו האשה: אם אתה חכם, צריך אתה לדקדק בדברי חכמים שאמרו "תשעה נטלו נשים, ואחד כל העולם כלו", ולא אמרו "ואחת נטלו האנשים". וכיון שאמרו "כל העולם כלו", נמצא שהחלק העשירי, שתפים בו אנשים והנשים ביחד, שהרי בכל העולם כלו כלולות גם הנשים.

נמצאנו למדים, שאם אני נכנסתי בחלק העשירי, עודני משתמשת בשלי, כי החלק העשירי הוא משתף לכלנו. בכך נצחה אותה אשה את אותו חכם.

לפי זה מבאר הבן איש חי, מאחר שהאנשים והנשים שוים בחלק העשירי של הדבור, בא התנא לעורר את האנשים במעוט שיחה, ולכן אמר בלשון מליצה "אל תרבה שיחה עם האשה", פרוש, אל תרבה שיחה לא רק בתשעה חלקים שהם של הנשים דוקא, אלא אפילו בחלק העשירי שהוא משתף עם האשה, אל תרבה בו, ובזה רמז לאדם שימעט השיחה עם כל אדם אפילו עם אנשים.

משנה ו

יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר, עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם לכף זכות:

עשה לך רב

אומר המדרש שמואל: אם תלמד תורה מהרבה רבנים ולא תעשה לך רק רב אחד, עלול אתה להתבלבל, שהרי אין דעות בני אדם שוות, וגם לא דעותיהם של תלמידי חכמים, זה אומר כך וזה אומר כך, על כן "עשה לך רב", דאג שיהיה לך רב מבהק חכם שרב תורתך ממנו, ממנו תקנה תורה ודרך חיים שבה תלך ותצעד לכל אורך הדרך.

ומשל למה הדבר דומה, לאדם שיושב ליד שלחן ערוך, העמוס מיני מאכלים טובים לרוב, וסוגי יין שונים. כל מאכל ומשקה כשילעצמו הוא מעדן פריא וערב לחיך, אבל כשכל אלה מערבבים יחד, יהיה הטעם טפל, והתערבת אף עלולה לגרם לבעיות עכול ולשאך מחלות. כך הוא הדבר לגבי הרב, אף שכל הרבנים טובים, אבל יש להמנע מערבובי ובליבול הדעת.

וקנה לך חבר

כדי לזכות לחבר טוב, צריך לקנותו ולהשקיע בו, כדי להראות לו שאכן אהבתו אינה מן השפה ולחוץ אלא אהבתו אהבת נפש, שפידוע הנתונה גורמת לאהבה.

חבר טוב הוא חבר שהוכיח את נאמנותו, שחברותו עמדה במבחן, ולא חבר שחושב איזו תועלת יפיק מהחברות עמו, אלא חבר כזה שהוא "לך" חבר, ולא לעצמו, שדורש את טובתך ולא רק את טובת עצמו. חבר כזה צריך "לקנות" ולהשקיע רבות כדי לרכשו.

הפסוק אומר: "ואהבת לרעך כמוך אני השם". מדוע בחר הקדוש ברוך הוא להזכיר את שמו דוקא במצוה זו, ומה הרמז שרצה לרמז לנו בכך?

התשובה לכך נמצאת במעשה הבא: מעשה בשני סוחרים יהודים, האחד מבגדד והשני מאלכסנדריה, שמתוך קשרי המסחר שביניהם הגיעו לכלל ידידות אמיצה על אף המרחק הרב שהיה ביניהם.

והנה לימים, ירד הסוחר האלכסנדרני מנכסיו, והגיע עד פת לחם, והחל לפשט ידו בחוצות העיר, הוא לא היה מסגל לכך, אך מנין יביא לחם?

אמרה לו אשתו: לך לבגדד לידיך, וספר לו על מצבך, והוא לבטח יעזר לך. שמע האיש בעצת אשתו, ונצא לדרך. ימים ולילות פתת רגליו בדרךכים, עד שהגיע לבגדד. לעת ערב נכנס בשערי העיר כשהוא באפיסת כחות מחלטה.

להכניס לבית ידידו בשעת לילה מאחרת, ובמצב מזנח כפי שהוא נראה, הוא לא רצה, על כן, חפש אחר מקום נטוש להניח בו את ראשו. משמצא בפאתי העיר חרבה ריקה מאדם, החליט ללון בה וללכת לבית ידידו למחרת כשהאיר היום.

הוא נשכב באחת מפנות החרבה ונרדם. באמצע הלילה, נעור לקולות מריבה בין שני שודדים שרבו על חלוקת שלל, תוך כדי מריבה, שלף האחד חרב, ודקר את שתפו למנות. בפחד רב נצמד הסוחר לפנתו לבל יראהו השודד, ולא העז לזוז ממקומו גם לאחר שהרוצח עזב את המקום.

בבקר הגיעו שוטרים לחורבה, ומצאו בה את גופת הנרצח, ואת מידעו הסוחר. כיון שהיה זר במקום, ואף חזותו הייתה חשודה, סברו השוטרים כי הוא הרוצח, ואלצוהו להודות במעשה.

הסוחר שהיה מלאש ומדכדך, אבד את כוח ההתמרדות, והודה ברצח על אף שלא בצע הוא. האיש הובא לפני השופט, ונגזר דינו למות.

הובילוהו לתליה בכפר העיר כשהמון העם נאסף לחזות בתלייתו. בין הנאספים עמד הסוחר הבגדאדי אשר זהה את הנדון למוות כידידו, וכמי שהכירו שנים רבות, לא האמין האיש במעשה שיוחס לידידו, והחל מפלס דרכו לעבר עמוד התליה.

כשהגיע לגרדום, התפרץ בסערת נפש לעבר התלוינים ואמר: יש לכם טעות, הורידוהו מהגרדום, אני הוא הרוצח!

זהה הנדון למוות את ידידו הבגדאדי, ובשארית כחותיו צעק אל הסובבים אותו: אל תאמינו לו, האיש הזה אינו שפוי בדעתו, אני הוא הרוצח, לי מגיע הענש ולא לו!

הקהל שהיה נוכח לחלופי הדברים הללו, השתתק בהלם, ואף התלין נותר על עומדו משתומם. מחזה כזה טרם ראה מעודו. המקרה הגיע אל המלך, ואף הוא היה נפעם לשמע ספור המעשה.

הזמין אליו המלך את שני האנשים, ובקש מהם לספר לו את האמת לאמתה, מי מהם הוא הרוצח, והוסיף המלך ואמר: אני מבטיח לכם שאם אשתכנע באמתות הדברים, לא אוציא איש מכם להורג.

ספרו השנים איש איש את ספורו, ומשסיימו קם המלך ממקומו נרגש, וקרא: מימי לא פגשתי שני חברים כמוכם, חברים שכל אחד מוכן לההרג כדי להציל את חברו. יש לי בקשה אליכם, אנא צרפוני לחברתכם, רוצה אני להיות החבר השלישי שלכם. מעריצים יש לי הרבה, ורבים הם הסרים למשמעתי, אך חבר אמתי כזה שיהיה מוכן לההרג בשבילי. עם שנים כמוכם רוצה אני להתחבר.

וְזֶה כְּוֹנֵת הַפְּסוּק "וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעַף כְּמוֹד" אִם אוֹהֵב אֶתְּהָ אֶת חֲבֵרְךָ כְּפִי שְׂאוֹהֵב אֶתְּהָ אֶת עֲצָמֶךָ, אִז "אֲנִי הַשֵּׁם", אֲנִי ה' כְּבִיכּוֹל רוֹצֵה גַם כִּן לְהַצְטָרֵף לְחֲבֵרוֹת זֹ, עַל חֲבֵרוֹת כְּזֹ שְׂרוּיָה הַשְּׂכִינָה. לְחֲבֵרוֹת אֲמִיץָה כְּזֹ מִתְּכֹן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹמְרוֹ "וּקְנָה לְךָ חֲבֵר".

אל תרבה בחברים

דְּקָדַק הַתְּנָא לומר בְּמִשְׁנֵתֵנו "קְנָה לְךָ חֲבֵר", כְּלוֹמַר חֲבֵר אֶחָד וְלֹא הֲרַבָּה חֲבֵרִים, מִפְּנֵי שְׂרַבּוּי הַחֲבֵרִים אֵינוֹ מוֹעִיל כָּל כָּךְ לְאָדָם, וּבִפְרֻט יֵשׁ לְלַמֵּד אֶת הַנְּעַר הַצָּעִיר, שְׂאִין לְהֵם לְהִתְלַהֵב מִחֲבֵרִים הֲרַבִּים, וְלֹא לְהִמְשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶם, כִּי הֵם מְסִיעִים וְעוֹזְרִים רַק מְתֵי שְׂיֵשׁ לְהֵם טוֹבֵת הַנְּאָה, אֲבָל לֹא יַעֲמְדוּ לְאָדָם בְּשַׁעַת צָרָתוֹ, וּבְזָמַן אֲמֵת, לְמִי אֲכַפֵּת אִם אֶתְּהָ חֵי אוֹ מֵת.

רְבוּתֵינוֹ מְסַפְּרִים עַל פִּילוֹסוֹף אֶחָד, שְׂצֻנָּה אֶת בְּנוֹ לְפָנָי מוֹתוֹ וְאָמַר לוֹ: בְּנִי כְּמָה אוֹהֵבִים קְנִיתָ בְּחֵיֶיךָ? עָנָהוּ בְּנוֹ: כְּבָר קְנִיתִי לִי מָאָה אוֹהֵבִים! אָמַר לוֹ הַפִּילוֹסוֹף: אֵל תֵּאָהֵב וְאֵל תִּהְלַל הָאוֹהֵב טָרַם שְׂתִנְסַחֵהוּ וְתִבְחַנְהוּ. וְתִדַּע בְּאֵמֶת, כִּי אֲנִי שְׂנוֹלְדִתִּי לְפָנֶיךָ, לֹא קְנִיתִי בְּכָל חַיִּי כִּי אִם חֲצִי אוֹהֵב, וְאֶתְּהָ אֵיךְ קְנִיתָ מָאָה? וְעַתָּה לְךָ וּבְחִנָּם אִם תִּמְצָא בְּכֻלָּם חֲבֵר אֶחָד טוֹב.

אָמַר לוֹ הַבֵּן: אָבִי, אֵיךְ אֲבַחֵנִם? אָמַר לוֹ: בְּנִי, לְךָ וְקַח עִגָל אֶחָד וְתִמְיִתְהוּ, וְתִנְתַּחֲהוּ לְנִתְחִים, וְשִׂימָם בְּשֶׁק, וְהַשֵּׁק יִהְיֶה מֵלֵא בְּדָם מְבַפְּנִים וּמְבַחוּץ, וְלֶךְ אֶל אֶחָד מֵאוֹהֲבֶיךָ וְאָמַר לוֹ: אֶהוּבִי וְרַעִי, הִנְנִי מִפִּיל תִּחְנַתִּי לְפָנֶיךָ שְׂתִקְבֵר בְּבֵיתְךָ אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר הִרְגִּיתִי וְהִנְחִיתִי אוֹתוֹ בְּשֶׁק, וְאִישׁ לֹא יָדַע מֵאוֹמָה מִכָּךְ, וְהַצִּילֵנִי מִן הַצָּרָה הַזֹּאת.

הִלְךְ הַבֵּן וְעָשָׂה כֵן. וַיֵּלֶךְ אֶל אֶחָד מֵאוֹהֲבָיו וַיֹּאמֶר לוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר צֻוֵּהוּ אָבִיו. וַיַּעֲנֵהוּ הָאוֹהֵב: אוֹהֲבִי! לְךָ וְשֵׂא הַמֵּת עַל כְּתֻפֶךָ וּקְבֵרְהוּ, וְתִסְבּוֹל הַצָּרָה לְבַד, כִּי בְּבֵיתִי לֹא תִכְנַס. וַיֵּלֶךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹהֲבָיו, וְכֹאֲשֶׁר עָנָהוּ הָרִאשׁוֹן כֵּן עָנָהוּ הַשֵּׁנִי וְכֵן כָּלֶם.

שֵׁב הַבֵּן אֶל אָבִיו וְסַפֵּר לוֹ אֶת כָּל מַה שְׂקָרָה לוֹ. וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו: הִנֵּה קָרָה לְךָ כְּאֲשֶׁר אָמַר הַפִּילוֹסוֹף, "רַבִּים הָאוֹהֲבִים בְּמִסְפָּר וְלַעֲת הַצּוֹרֵךְ הֵם מַעֲטִים". וְעַתָּה לְךָ אֵל הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ שֶׂהוּא חֲצִי אוֹהֲבִי, וּרְאֵה כִּיצַד יִנְהַג עִמָּךְ.

וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמֶר לוֹ כְּאֲשֶׁר אָמַר אֵל אוֹהֲבָיו. וַיַּעֲנֵהוּ הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ: בֵּא עִמִּי אֶל בֵּיתִי בְּסִתֵּר שֶׁלֹּא יִרְאוּךָ הַשְּׂכֵנִים. וַיּוֹצִיא כָּל אִישׁ מֵעֲלִיו, וְאֲשֵׁתוֹ וְכָל בְּנֵי בֵיתוֹ, וַיִּחְפֹּר הַקְּבֵר בְּבֵיתוֹ, וַיְהִי כִּי רָאָה זֹאת הַנְּעַר, הַבֵּן הַכֵּל, וַיּוֹצִיא הָעִגָל מִן הַשֵּׁק וַיִּרְאֵהוּ לוֹ מְנוּתַח, וְהוֹדָה לוֹ עַל אֲמוּנָתוֹ הַטּוֹבָה וְאֶהְבֶּתוֹ הַנִּכּוֹנָה עִם אָבִיו.

וַיִּלְדֵּךְ וַיִּסְפֹּר לְאָבִיו אֲשֶׁר קָרָה לוֹ עִם חֲצֵי אוֹהֲבוֹ, וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו: עַל זֶה
הָאוֹהֵב אָמַר הַפִּילוֹסוֹף: "זֶה אוֹהֵב נְאֻמָּן הָעוֹזֵר אוֹתָךְ בַּעֲתַת יִשְׁטַמְדֵךְ
הַזְּמַן". (אוֹצֵר הַמִּדְרָשִׁים עֲמוּד שִׁט).

הוֹי דִּן אֵת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת

חֻבַּת הָאָדָם הִיא לְדוֹן כָּל אֶחָד לְכַף זְכוּת. גַּם כַּאֲשֶׁר נִרְאָה לָנוּ בְּרוּר
שְׂאִיזָה מִיִּשְׁהוּ פָּגַע בְּנוֹ אוֹ עָשָׂה נִגְדָנוּ אִיזָה דְּבַר, יֵשׁ לְדוֹן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת
וְלִהְתַּנְהַג בְּסִבְלָנוּת.

הַמְתִּינוּת וְהַסְבְּלָנוּת הִיא טוֹבָה וְחֲשׂוּבָה בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן, וַיֵּשׁ
לְהִמָּחִישׁ זֹאת עַל פִּי מִשָּׁל: לְאָדָם אֶחָד הִיָּה כָּלֵב שֶׁשָּׁמַר עַל בֵּיתוֹ בְּנִאֲמָנוּת,
וְלֹא פָּעַם גֵּרַשׁ מִן הַבַּיִת גְּנָבִים וְחִיּוֹת רָעוֹת. הָאִישׁ לֹא חָשַׁשׁ מֵעוֹלָם לְעֹזֵב
אֶת בֵּיתוֹ, בִּיּוֹדְעוֹ שֶׁכָּלֵבוֹ יִשְׁמַר עָלָיו מִכָּל מִשְׁמַר.

פְּעַם הִלְדֵךְ הָאִישׁ לִיעַר לְכָרוֹת עֲצִים, וְהִשְׁאִיר אֶת בְּנוֹ הַקָּטָן בְּבֵיתוֹ,
כְּשֶׁהִכְלֵב עוֹמֵד לְשִׁמּוֹר עָלָיו. וְהִנֵּה כְּשֶׁחֲזַר הָאִישׁ מִהַיעַר וְהִתְקַרֵּב לְדַלַּת
בֵּיתוֹ, מָצָא כְּתָמִי דָם גְּדוֹלִים עַל הַרְצָפָה.

הָאִישׁ נִבְהַל וְקָרָא בְּקוֹל לְבָנוֹ, אֵד הִבֵּן לֹא עָנָה. קָרָא שׁוּב, וְלֹא הִיָּה מַעֲנָה.
כְּשֶׁנִּגַּשׁ לְמִטָּתוֹ, הִיָּלֵד לֹא הִיָּה שָׁם.

בְּפִנֵּת הַחֶדֶר שָׁכַב הַכָּלֵב שֶׁעַל פִּיו הָיוּ כְּתָמֵי דָם. חָשַׁב הָאָב שֶׁאֲכֹן הַכָּלֵב
טָרַף אֶת בְּנוֹ, וְעַם הַקָּרְדָּם שֶׁהִיָּה בְּיָדוֹ, הוֹרִיד אֶת רֹאשׁ הַכָּלֵב, וַיֵּשֶׁב לְבָכּוֹת
בְּקוֹל בְּכִי מֵרַע מוֹת בְּנוֹ.

לְקוֹל בְּכִיָּתוֹ הִתְעוֹרַר הִבֵּן שֶׁנִּרְדָּם מֵאַחֲוָרֵי הַבַּיִת, וּבָא אֶל הָאָב הַנִּדְהָם,
וְסִפֵּר לוֹ עַל הַחֶסֶד שֶׁעָשָׂה עִמוֹ הַכָּלֵב הַיּוֹם.

הוֹצִיא הִיָּלֵד אֶת אָבִיו הַחוּצָה, וְהִנֵּה רוֹאֵה הָאָב פָּגַר שֶׁל זָאֵב מוּטָל עַל
הַרְצָפָה בְּחֶצֶר. לוֹלֵא הַכָּלֵב שֶׁהִצִּיל אֶת הִבֵּן מִשִּׁינֵי הַזָּאֵב, לֹא הִיָּה עוֹד בְּנוֹ
בְּחַיִּים. רָאֵה לְמָה הוֹבִילָה הַפְּזִיזוּת וְהַחוּסָר בְּכַף זְכוּת.

אוֹמֵר רַבֵּנוּ הַחֶפֶץ חַיִּים: לְפַעֲמַיִם אָדָם מִבְּקֵשׁ מִחֲבֵרוֹ הַלְוָאָה אוֹ טוֹבָה
אַחֲרָת, וְהַחֲבֵר אֵינּוּ מִמְּלֵא אֶת מִבְּקָשׁוֹ. נִרְאָה לְמִבְּקֵשׁ כִּי חֲבֵרוֹ אֵינּוּ מִמְּלֵא
אֶת בְּקִשְׁתּוֹ מֵרַע לֵב, שֶׁהָרִי כָּלְפִי חוּץ נִרְאָה שֶׁמִּצָּבוֹ טוֹב, וּבְיָדָיו יֵשׁ לוֹ
מָמוֹן כְּדִי לְהַלְוֹת לוֹ.

אָד יתכן שְׁבִאָמֶת מִצְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ דְּחוּק בְּיוֹתֵר, וְהוּא נוֹהֵג בְּמַעֲמַד שֶׁל גָּבִיר, כְּדִי לְשִׁמּוֹר עַל מַעֲמָדוֹ הַקּוֹדֵם בֵּין חֲבֵרָיו הַסּוֹחֲרִים, עַל מְנַת שְׂיִמְשִׁיכוֹ לְנֵהֵל עִמּוֹ קְשָׁרֵי מִסָּחֵר, אָד מִצְבּוֹ הָאֲמִתִּי רְחוּק מִלְּהִיּוֹת מִזְהִיר.

עַל כֵּן מִזְהִיר הַתְּנָא בְּאֲבוֹת וְאוֹמֵר: "אֵל תִּדְּיִן אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמַקּוֹמוֹ", תְּחִלָּה עֲלֶיךָ לְהִבִּין אֶת סְבוֹת הַתְּנַהֲגוֹתוֹ, וְכִשְׁתַּעֲמוֹד עַל שׁוֹרְשֵׁי מַעֲשָׂיו, מֵרַב הַסְּכוּיִים שֶׁתִּדְּוִנוּ לְכַף זְכוּת.

מעלתו של הדן לכף זכות

בְּמִסְכַּת תַּעֲנִית (כא:) מְסַפֵּר עַל אָבִיא אוֹמְנָא, שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים לוֹ 'שְׁלוֹם' כָּל יוֹם מִן הַשָּׁמַיִם, וְלֹא־בִּי רַק פֶּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, וְהָיָה אֲבִי מִצְטַעֵר עַל כֵּן. אָמְרוּ לוֹ: אֵין אַתָּה יְכוֹל לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשָׂיו שֶׁל אָבִיא אוֹמְנָא, וְלָכֵן לֹא מִגִּיעַ לְךָ שְׁלוֹם בְּכָל יוֹם כְּמוֹהוּ.

יוֹם אֶחָד שָׁלַח אֲבִי זוּג חֲכָמִים שֶׁיִּבְדְּקוּ אֶת מַעֲשָׂיו שֶׁל אָבִיא אוֹמְנָא. הֵלְכוּ לְבֵיתוֹ, וְהִאָּכִילָם וְהִשְׁקָם וְהִצִּיעַ לָהֶם מִצְעוֹת כְּדִי לִישׁוֹן בְּלִילָה. בְּבִקּוֹר קָמוּ, וְגִלְלוּ אֶת הַמִּצְעוֹת שֶׁל אָבִיא אוֹמְנָא, וְלָקְחוּ אוֹתָם לְלֹא רְשׁוּת, כְּדִי לְמוֹכְרָם בְּשׁוּק.

וְהִנֵּה הֵם רוֹאִים בְּשׁוּק אֶת אָבִיא אוֹמְנָא. אָמְרוּ לוֹ: כִּמָּה שְׁוִים הַמִּצְעָעִים הֵלְלוּ? אָמַר לָהֶם: כֵּן וְכֵן, וְלֹא הִקְפִּיד עֲלֵיהֶם עַל שֶׁלָּקְחוּ לוֹ אֶת הַמִּצְעָעִים, וְגַם לֹא הִסְכִּים לְקַחְתָּם בְּחִזְרָה, אֲלֵא אֲדַרְבֵּה אָמַר לָהֶם שֶׁנִּתֵּן לָהֶם אוֹתָם בְּמִתְנָה גְמוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁחָשַׁב שֶׁהִזְדַּמֵּן לָהֶם פְּדִיוֹן שְׁבוּיִים, וּמִתְבַּיֵּשִׁים הֵם לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּעֲזֹר לָהֶם, וְלָכֵן הִחְלִיט לָתֵת לָהֶם אוֹתָם בְּמִתְנָה.

אִז הִבִּינוּ כָּלֶם מִדוּעַ אוֹתוֹ צָדִיק זֹכֵה לְקַבֵּל שְׁלוֹם מִן הַשָּׁמַיִם בְּכָל יוֹם, שְׁאֵין רַבִּים וְשָׁלְמִים לֹא יְכוּלִים לְהִגִּיעַ לְדַרְגָּה שְׁפָזוּ.

לדון את אשתך לכף זכות

לְפַעֲמִים קוֹרָה שֶׁהִבְעֵל בָּא הַבֵּיתָה לְאַחַר יוֹם עֲבוּדָה מְפָרָד, וּמוֹצֵא שֶׁהַבֵּית לֹא מְסֻדָּר, אוֹ שְׂאִין אוֹכֵל, אוֹ שֶׁאֲשֵׁיתוֹ אֵינָה נִמְצָאת בַּבֵּית, אוֹ שֶׁלֹּא כִּבְסָה לוֹ מְכַנְסִים וְכְדוּמָה.

עֲלִיו לְדַעַת, שֶׁאֲשֵׁיתוֹ הִיא רַק בֶּן אָדָם וְאֵינָה רוֹבּוֹט, וּבּוֹדָאֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִבָּה מִצְדָּקָת לְמַעֲשֵׂיהָ, וּמְחוּיֵיב הַבְּעֵל לְדוֹן אֶת אֲשֵׁיתוֹ לְכַף זְכוּת.

הבעל צריך לדעת שאשתו מצפה ממנו שיבין שהיא נמצאת במצוקה מסוימת שגרמה לה להתנהג כך, ומצפה ממנו לחם, אהבה ועזרה. ואם אינו דן אותה לכף זכות, הרי הוא עלול להפסיד מכך.

דגמא מוחשית להתנהגות בבית עם האשה, מוצאים אנו בגדול התנאים - הלל הזקן, שהזמין אורח לביתו לארוחת צהרים. כשהגיע הלל עם האורח לביתו, ישב עמו שעה ארבע, עד שאשתו הגישה את הסעודה.

אמר לה הלל: בתי, מפני מה לא הגשת את הסעודה מיד? אמרה לו: עני אחד בא אל ביתי, ואמר לי שהיום הוא נושא אשה, ואין לו סעודה כלל. מיד נטלתי את כל הסעודה שהכנתי לארוחת הצהרים, ונתתי אותה לעני, ונגשתי ללוי ולאפות עסה אחרת, ובישלתיו אוכל אחר, והנחתי לפניכם.

אמר לה הלל הזקן: בתי, אף אני לא דנתי אותך אלא לכף זכות, שכל המעשים שאת עושה, אינם אלא לשם שמים. (מסכת דרדך ארץ רבה).

ראה עד היכן יש לדון לכף זכות. גם בזמנים של לחץ שהאורח המכבד כבר נמצא על השלחן, והאוכל משום מה איננו מוכן ומזומן, אין להתפרץ על האשה ולהטיף לה מוסר על חסר האחריות שלה, מפני שלעולם לא תדע מה מנע ממנה להמנע ממה שהטלתה עליה לעשות.

ללמד זכות גם על מי שנראה שאין מה ללמד עליו

מפאת חסר היכלת של האדם לראות תמונה כוללת ולדון "את כל האדם", לוקים רבים ואף טובים בפגם זה של נטיה לדון לכף חובה, ולכן דנים לכף חובה אפילו אנשים כשרים וצדיקים. אלמלא נטיה מגנה זו, היה נמנע צער רב מאנשים שנפלו קרוב לחשדות שוא.

החובה לדון לכף זכות קיימת גם במקום שישנן עבדות המוכיחות לכאורה כנגד החשוד, והמעשה שלפנינו יוכיח על כך.

בעירה ברדיצ'וב, הלך לעולמו גביר העירה, אשר יצא שמעו לשמחה כקמצן מפלג. החברא קדישא דרשו ממשפחתו סכום כסף גדול, אולם היו רשעים התנגדו לתשלום הכבד שהטל עליהם, באומרים שאין הם אשמים, ואין הם חייבים לשאת בתוצאות התנהגותו של הנפטר.

ענין הופות הגיע עד רבי לוי יצחק מברדיצ'וב, והוא קרא אליו את אנשי החברא קדישא לברור העניין.

לאחר ששמע מיהו הנפטר, הורה להם הרב שלא ידרשו כסף רב עבור הקבורה. הוא אף הודיע שהוא עצמו ישתתף בלווייה. בראות התושבים

את רבם צועד אחר ארון הנפטר, פסקו ממלאכתם, ויצאו גם הם לחלק
כבוד אחרון למת.

עם תם הלונה, נגשו חשובי העיר אל הרב, ותמהו באוזניו על פשר יחסו
אל העשיר הנפטר שהיה ידוע בקמצנותו הרבה.

אמר להם הרב: גליתי את פנימיותו הטובה בזכות שלושה דיני תורה
שהובאו לפני, ואשר מהם עמדתי על אופיו האמתי של האיש.

דין התורה הראשון היה לפני שנים רבות, כשהגיע סוחר לעירנו, ובגדו
סכום כסף גדול שהפקידו בגדיו סוחרים אחרים כדי שיבצע קניות
עבורם.

משסים הסוחר את קניותיו, רצה לשלם, אך אז נוכח לדעת שהארנק
נעלם. ברב צערו ויאושו התעלף. רופא שהוחש להחיותו, הצליח לעוררו,
אך משנזכר הסוחר באשר ארע לו, אבד הכרתו שוב, וכמעט שלא היה
נתן לעוררו. אמרו הרופאים: אם לא ימצא הכסף, חזיו של האיש בסכנה.

לפתע, בעוד כלם עומדים אובדי עצות, הגיע הגביר שנפטר, והודיע כי
מצא את האבדה. הוא הושיט את סכום הכסף לסוחר שהתעורר מעלפונו
לאחר שהידיעה על מציאת הכסף חדרה להכרתו.

מאחר יותר, הגיע לבית הגביר אדם שהזדהה בפניו כגנב שנטל את כספו
של הסוחר, ואמר לסוחר: התפעמתי לנכח גדל המעשה שעשית, ברצוני
לכפר על מעשי ולמסר לך את הכסף שעמי, תמורת הכסף שנתת לסוחר.

אולם העשיר סרב לקבל את הכסף באומר: היתה זו זכות גדולה עבורי
להציל בכספי נפש מישראל, אינני מוותר על המצוה שעשיתי. משלא
הגיעו לעמק השווה, פנו השנים אלי, ואני פסקתי לטובת העשיר הנדיב,
שאינו חיב לקבל את הכסף מהגנב.

דין התורה השני היה זמן מה לאחר מכן. אדם בעירנו התקשה בפרנסת
ביתו. פמוצא אחרון החליט לצאת לעיר אחרת כדי לחפש שם מקור
פרנסה. אשתו חששה שאם יעזוב את הבית, מצבם רק יחמיר, וכי היא
וילדיה ישארו ללא פרוטה, לכן לא הסכימה לנסיעה.

אלא שהבעל נחוש היה בדעתו לצאת לדרך. לפתע עלה רעיון במוחו. הוא
פנה ואמר לאשתו: מידי שבוע תיגשי לגביר (הנפטר), ותבקשי ממנו את
משכרתי עבור הטרחה שטורח אני עבורו בנסיעתי זו.

האשה האמינה לדברי בעלה, ושבוע לאחר שנסע, היא נגשה למשרדו של
הגביר, ובקשה מגזברו את המשכרת המבטחת. הגזבר פמובן לא הבין על
איזו משכרת היא שחה, ומשלא הצליח לשכנע אותה בטענותיה, קרא
לגביר כדי שיסיע לו להפטר מהאשה המוזרה.

כְּשֶׁשָׁמַע הַגִּבּוֹר אֶת טַעֲנוֹת הָאִשָּׁה, הִבִּין מִבֵּן דְּבָרֶיהָ אֶת אֲשֶׁר אָרַע, וְהוֹרָה לְגִזְבֹּר לְשֵׁלִם לְאִשָּׁה אֶת מִשְׁפָּרַת בַּעֲלָהּ מִיַּד שְׂבוּעַ בְּשָׂבוּעַ.

לְאַחַר זְמַן אַרְוֹךְ חֵזֵר הִבְעֵל לְאִשְׁתּוֹ וְלִילְדָיו, וְהוּא הִתְפַּלֵּא לְמִצּוֹא בֵּית מְסֻדָּר שֶׁלֹּא חָסַר בּוֹ מְאוּם. לְשִׂאלָתוֹ כִּיצַד הֵם הִסְתַּדְּרוּ עַד כֹּה? עֲנָתָה הָאִשָּׁה, כִּי אֲכֹן הִיא קִבְּלָה אֶת הַמִּשְׁפָּרַת מִן הַגִּבּוֹר מִיַּד שְׂבוּעַ.

הִבְעֵל שִׂידַע אֶת הָאֱמֶת שֶׁאֵין לוֹ וְלַגִּבּוֹר שׁוּם עֶסֶק, הִתְפַּעֵל מְטוֹב לְבוֹ שֶׁל הַגִּבּוֹר, וְאָץ אֵלָיו לְהִשִּׁיב לוֹ אֶת כֶּסְפוֹ. אֲלָא שֶׁהַגִּבּוֹר מֵאֵן לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף חֲזָרָה, וְהִבְהִיר לַבְעֵל שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵן לְמִכּוֹר אֶת הַמִּצְוָה שֶׁזָּכָה בָּהּ בְּיִשְׂרָאֵל.

שְׁנֵיהֶם הִגִּיעוּ אֵלַי לְדִין תּוֹרָה, וְשׁוֹב פְּסָקִיתִי לְטוֹבַת הַגִּבּוֹר שֶׁאֵינוֹ חַיֵּב לְקַבֵּל מִהַבְעֵל אֶת הַכֶּסֶף בְּחֲזָרָה.

דִּין הַתּוֹרָה הַשְּׁלִישִׁי, הָיָה בְּעֵקֶבּוֹת הַלְוָאָה אוֹתָהּ בְּקֶשׁ מִן הַגִּבּוֹר אֶחָד הַסּוֹחֲרִים בְּעִיר שְׂיִרְד מִנְכָסִיו. לְשִׂאלָתוֹ שֶׁל הַגִּבּוֹר מִי יְהִיָּה עָרֵב לְהַלְוָאָה, הִשִּׁיב אוֹתוֹ סוֹחֵר: 'הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא'. הַסְּפִים הַגִּבּוֹר לַבְּקָשָׁה, וְנָתַן לוֹ אֶת הַהַלְוָאָה.

בְּהִגִּיעַ זְמַן הַפְּרָעוֹן, לֹא הָיָה לְסוֹחֵר אֶת סְכוּם הַכֶּסֶף הַדְּרוּשׁ, וְרַק לְאַחַר שָׁנָה הוּא בָּא אֶל הַגִּבּוֹר וּבִיָּדוֹ סְכוּם הַפְּרָעוֹן. לְהַפְתָּעוֹתוֹ, סָרַב הַגִּבּוֹר לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף, בְּטַעֲנָה כִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָעָרֵב לְהַלְוָאָה כִּבָּר הִשִּׁיב לוֹ אֶת הַכֶּסֶף.

אֲלָא שֶׁהַסּוֹחֵר לֹא חָפֵץ בְּמִתְנַת חֲנָם, וְרָצָה לְהִשִּׁיב אֶת חוּבוֹ. מִשְׁעָמַד הַגִּבּוֹר בְּסִירוּבוֹ, נִגְשׂוּ אֵלַי הַשְּׂנִיִּים, וְשׁוֹב פְּסָקִיתִי לְטוֹבַת הַגִּבּוֹר, שֶׁאֵינוֹ חַיֵּב לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף חֲזָרָה.

מוֹסֵר הַהֶשְׁכֵּל הַנִּלְמָד מִמַּעֲשִׂים אֱלוֹהִים הוּא, שֶׁיֵּשׁ לְדוֹן אֶת כָּל כְּלוֹ שֶׁל הָאָדָם לְכַף זְכוּת. אִישׁ אֵינוֹ יָכוֹל לְדוֹן אֶת "כָּל הָאָדָם", וְלָכֵן חוֹבָה לְדוֹן מְסַפֵּק אֶת כְּלוֹ לְזְכוּת. וְאִפְּלוֹ אָדָם שֶׁכָּל הַסּוֹבְבִים אוֹתוֹ רְאוּ בּוֹ קִמְצָן מֵאֵין כְּמוֹהוֹ, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר הָיָה נְדִיב לֵב בְּאִפְּן יוֹצֵא דָפֶן, וְעִנּוּתָנוּתוֹ וְהַקְפָּדָתוֹ עַל מִתֵּן בְּסִתֵּר, הֵן הֵם שֶׁהִסְתִּירוּ אֶת מַעֲשָׂיו עַד שֶׁאִפְּלוֹ בָּנָיו לֹא הִפְרִיחוּ.

כפי שאדם דן את חברו כך ידונו אותו

כְּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שְׂמוּאֵל, כִּי בְּשַׁעַה שֶׁהָאָדָם בָּא לִפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹצֵה כִּי הָאָדָם יִסְפִּים עִם פְּסַק הַדִּין שֶׁיִּפְסְקוּ עָלָיו, אֲדָּ מֵאַחַר שֶׁאֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ, וְעַל כָּל עוֹוֹן שִׁיּוּכִיחוּ לוֹ שַׁעֲשֵׂה, הוּא יִמְצָא הַסְּבָרִים לָמָּה לֹא מִגִּיעַ לוֹ לְהַעֲנִשׁ.

לְכוּ לִפְנֵי שְׂדֵנִים אֶת הָאָדָם, הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְלַמֵּד אֶת הָאָדָם אֶת כָּל דֵּינֵי הַתּוֹרָה. כַּעַת הוּא מִבִּין לְעֵמֶק אֶת חֲמַרְת הָעוֹוֹנוֹת, וַיִּוְדַע מֵהוּ עוֹנֵשׁ שֶׁל כָּל הַחַטָּאִים. עֲכָשׁוּ מְצִיגִים לִפְנֵי מְקָרִים שׁוֹנִים, וְכַבֵּיכּוֹל נוֹתְנִים לוֹ לְהַכְרִיעַ בָּהֶם אֶת הַדִּין; מֵה דֵינוּ שֶׁל הָעוֹבֵר עַבְרָה פְּלוֹנִית, מֵה עוֹנֵשׁוּ שֶׁל הָעוֹשֶׂה חַטָּא אֶלְמוּנִי, וְכוּ הִלָּאָה.

הָאָדָם חוֹרֵץ אֶת הַדִּין בְּבִטְחָה לְאוֹר הַיָּדַע שְׂרָכֵשׁ, וּמְכָרִיעַ לֹא הַסּוֹס לְחוּבָה כְּפִי שֶׁלְמַד מִן הַתּוֹרָה שֶׁלְמִדוּהוּ. וְאִז לְאַחַר פְּסָקֵי הַדִּין, מְרָאִים לוֹ כִּי אֵלוּ עֲבֵרוֹתָיו וְאֵלוּ חַטָּאָיו, וּלְמַעֲשֶׂה הוּא חָרַץ אֶת דֵינוּ בְּמוֹ פִיו. כַּעַת שׁוֹב אֵין בִּידוֹ בְּמָה לְהַצְטַדֵּק, וְכָל שְׁנוֹתֵר לוֹ הוּא לְהַצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין.

וְכַד נִהַג נִתְן הַנְּבִיא, כְּאֲשֶׁר נִשְׁלַח עַל יְדֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהוֹכִיחַ אֶת דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל מַעֲשֶׂה בֵּת שֶׁבַע. הוּא בָּא אֵלָיו בְּעֵקֵפִין, וּמִתְחִיל לְסַפֵּר לוֹ עַל עֲשִׂיר אֲשֶׁר גָּזַל אֶת כְּבִשְׁתּוֹ הַיְחִידָה שֶׁל הָעֵנִי. דָּוִד שׁוֹמֵעַ זֹאת, "וַיִּחַר אֵף דָּוִד בְּאִישׁ הָעֲשִׂיר מְאֹד, וַיֹּאמֶר אֵל נִתְן: חֵי ה' כִּי בֵן מִוֹת הָאִישׁ הַעֲשֶׂה זֹאת, וְאֶת הַכְּבִשָּׁה יִשְׁלַם אַרְבַּע־עֶתִים".

אִז פּוֹנֵה אֵלָיו נִתְן הַנְּבִיא בְּאֶפֶן יִשִּׁיר, וַאֲזוֹמֵר לוֹ: "אֵתָה הָאִישׁ!!! לְאַחַר שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ חָרַץ אֶת דֵינוּ, לֹא נוֹתֵר לוֹ בְּמָה לְהַצְטַדֵּק, וְהוּא אֶכּוּ מוֹדָה וַאֲזוֹמֵר: "חַטָּאתִי לְהֵשֵׁם".

אוֹלָם, אוֹמֵר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, אָדָם שֶׁמְרַבֶּה לְדוֹן אֶת הַזִּילַת לְכַף זְכוּת, הָרִי כְּשִׁיבְקָשׁוֹ מִמֶּנּוּ חוֹוֹת דַּעַת עַל מַעֲשָׂיו שֶׁל הַשֵּׁנִי, מִיַּד יְדוֹן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת כְּפִי שֶׁהָיָה רָגִיל לְדוֹן בְּעוֹלָם הַזֶּה, וּמִמִּילָא גַם אוֹתוֹ יְדוֹנוּ בְּאוֹתָהּ מִדָּה, וַיֵּשׁ לוֹ סְכוּי גְדוֹל לְצִאת נְקִי בְּדִין. הָרִי לִפְנֵינוּ מְלִיץ יִשָּׁר שְׁיֻכַּל לְזְכוּת אֶת הָאָדָם בְּיוֹם הַדִּין הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא.

המכנה המשותף לרב חבר וכף זכות

כּוֹתֵב הַחִידָ"א זצ"ל בְּסִפְרוֹ רְאִית הָעוֹן, שְׂרָאִשִׁי תְבוֹת שֶׁל רַב חֲבֵר דָּן הֵם עוֹלָם בְּגִימְטְרִיא 212, כְּמִנְיָן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל "רִיב" וְגַם "רְבִי". הָיָה אוֹמֵר, שְׂאֵם אֶכּוּ הַצְּלִיחַ אָדָם לְעֲשׂוֹת לְעֲצָמוֹ רַב, וְקִנְיָה לוֹ חֲבֵר, וְאֵף דָּן אֶת כָּל אָדָם לְכַף זְכוּת, הָרִי הוּא מְבִטֵּל מַעֲצָמוֹ כָּל רִיב וּמִדּוֹן, וְאֵף עֲתִידוֹ מְבִטֵּחַ, וּמוֹעֵתֵד לְהַגִּיעַ לְדֶרְגַת וּמַעֲמַד חֲכָם, וַיִּקְרָא בְּשֵׁם "רְבִי".

נתאי הארבי אומר, הרחק משכן רע, ואל
תתחבר לרשע, ואל תתיאש מן הפרענות:

הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע

הנה התנא אומר לגבי שכן רע, שצריך להתרחק ממנו, ואין זה מספיק שאינו מתחבר אליו, ואלו לגבי הרשע, מספיק רק לא להתחבר אליו, אבל אפשר לגור בסביבתו ובשכנותו, ואף לומר לו שלום וכדומה. וצריך באור מדוע השכן הרע גרוע יותר מהרשע.

ונראה לומר, ששכן רע אינו אדם שמחלל שבת או אוכל מאכלות אסורות וכדומה, אלא הוא אדם החובש כפה לראשו ואף לובש ציצית בבגדו, ויתכן שיש לו גם כובע וחליפה, אבל מזלזל הוא במצוות, כפי שאמרו חכמינו ז"ל במסכת ברכות (דף ח.), כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל - נקרא שכן רע.

לפיכך בא התנא ומזהיר אותנו להתרחק דוקא מאותו שכן, מפני שלפעמים עלול האדם להיות משפיע ממנו לרעה, שהרי חזונו מסנוורת את האדם, וגורמת לו ללמד ממעשיו הרעים, שהרי אם "צדיק" כזה מזלזל בתפלה בצבור וכדומה, וכי אני יותר טוב ממנו? ולכן חלה החובה להתרחק משכן כזה.

אבל מאדם רשע שחזונו החיצונית גורמת לנו להתרחק מחברתו, אין כל כך חשש שאם לא נתרחק ממנו, נבוא חלילה לחקות אותו ולהדמות לו במעשיו. ולכן מזהיר אותנו התנא שמספיק רק שלא נתחבר לרשע, אבל להיות בסביבתו ובשכנותו, אין כל כך חשש, ואדרבה יכול הוא להשפיע על אותו רשע להתקרב לדרך הישרה.

דגמא לכך רואים אנו בעוונות הרבים, נשים חרדיות המדקדקות במצוה קלה כבחמורה, ההולכות בלבושי שחץ וגרוי, כגון מלבושים צרים, וסוגי פאות האסורות לכל הדעות.

והדבר תמוה, כיצד ואיך נשים צדקניות וחשובות יראות ה' המוסרות נפשם על התורה של בעליהן ושל בניהן, והנה כאן נתפסות בפריצות נוראה שאין לה שום היתר, ואין רוח חכמים נוחה מהן. מנין להן הלכה והעז הזה לקום בחציפות נגד גדולי ישראל, הרי זה פלא של טמטום, וכיצד הצליח כח הרע לטפש אותם עד כדי כך, הלא גם לטפש בן אדם צריך להאחז במשהו של אמת, ובאיזו אמת נאחזות אותן נשים יראות ה' נשות בני תורה.

אלא לפי האמור, המהלך הוא פשוט. אותן נשים שהיצר צד ברשתו, אלו הן נשים מועטות שאמנם נשות בני תורה הן, אלא שאין תוכן כבדן, שאת פנימיותן רק הקדוש ברוך הוא יודע, ולכן נתנה ליצר רשות מן השמים לצודן ברשתו. ומאחר שמגלגלים חובה על ידי חיב, השתמש בהן היצר כדי שישמשו דגמא לנשים אחרות שהן באמת יראות ה'.

ואז כשאותן נשים צדקניות רואות את השכנות החרדיות שלהן הולכות בבגדים חצופים ופאה נוכרית מודרנית, אומרות הן לעצמן: מה, אני יותר צדיקה מפלונית אשת בן תורה המהלכת בפאה מודרנית? ומזה נתפשט הנגע בנשים רבות שהיו שכנות של נשים רעות בדעותיהן, וזה מה שגרם להם השכנות.

ולכן אמר התנא "הרחק משכן רע" שנראה דתי וחרדי, אבל אין תוכן כבדן, ויכול הוא להשפיע עליך יותר מרשע גמור.

לפנינו מעשה שיוכיח לנו, עד כמה יכול האדם להיות משפיע לרעה, משכנים חרדים העושים מעשים שאסור לעשות.

בישיבתו של הרבי מקוצק, היו בוחנים את הבחורים שבאים להתקבל לישיבה, האם הם מסגלים להיות עם האמת גם כאשר הדבר הוא נגד הזרם ונגד החברה.

פעם אחת בא בחור להתקבל לישיבה. אמר לו הרבי שקשה לו לשוחח עמו היום, ולכן כדאי שישאר ללון בישיבה, ולמחרת ידבר עמו. סדרו לאותו בחור חדר בפנימיה, ודאגו להרדימו בחדר נח ונעים.

בבקר השכם קמה קבוצת בחורים להתפלל עם הניץ החמה, ובחזרתם פתחו את החלונות והעירו את הבחור. לתדהמתו ראה הבחור את אותם בחורי ישיבה אוכלים ושותים, והחל להוכיחם שאסור לאכול קודם התפלה.

הבחורים החלו לצחוק עליו ואמרו לו שהוא "מחמיר", ולעגו לו על דבריו, עד שלאט לאט התרפף הבחור והחל לאכול יחד אתם.

לאחר התפלה נגש הבחור לרבי מקוצק, אך הרבי הודיע לו שאינו מקבלו לשיבה מחמת שנכשל ב"מבחן" ואכל לפני התפלה. בכה הבחור והתחרט, אך לא נתקבל לשיבה, מפני שעקר העבודה היא - לא להיות משפיע ממה שאחרים עושים גם אם נראה להם שהם חרדים וצדיקים יותר ממך!

רואים אנו מספור זה, שמאחר שאותו בחור היה בחברתם של בחורי ישיבות הנראים כיראי שמים, אף על פי שהיה בטוח וברור לו שאינם נוהגים כשורה ובודאי אין להם שום היתר לאכול לפני התפלה, בכל זאת ההתחברות לשכנים אלו גרמה לו להקל לעצמו בדברים האסורים, ובזה היה כשלונו.

וכך כותב מורנו הרב חיים רבי שליט"א: שכן שעושה רעש בלילות, ומשמיע שירים בקול רם, ומפריע למנוחת השכנים, ולפעמים גם בנזיל זורקים קלפות בחדר מדרגות וכדומה, נכון שזה נגד ההלכה, אבל יש לדונו לכף זכות, כי בנזיל שובבים קצת, ואשתו לא משתלטת עליהם, וצריכים לותר להם עד כמה שאפשר, ולהרבות אהבה ואחווה, וכמוכן שאסור לשונאם או לספר עליהם לשון הרע ורכילות וכיוצא בזה.

וכן חבר שיש לו בעיה בגשמיות, כגון שהוא אוהב לאכול ולהנות יותר מדי, ומתנהג בצורה זולה מדי, כל זה לא נורא, ועדין אין זה נחשב לחבר רע, כי זה בגשמיות בלבד, ולא משפיע על אחרים.

אבל חבר לספסל בבית הכנסת ובבית המדרש, אשר הוא אדיש בעבודת ה', ומתנהג בליצנות, ומדבר שטויות, אין לו רמה רוחנית, ומתלהב מהנאות של העולם הזה, ומדבר על כך הרבה, זה חבר שמצוה בחכמה רבה להתרחק ממנו. (הנהגות יום יום).

שכנים טובים גם לאחר מיתה

דרך אגב, כתב בספר "קב הישר" (פרק ו) בשם "ספר חסידים", מעשה בצדיק אחד שהיה קבור בין אנשים רשעים, והיה בא בכל לילה בחלום לאוהביו וקרוביו, וצעק להם בקול בכי שיוציאוהו משם. ואמר אותו הצדיק, שטעם לזה, כי בעבור שסביבותיו קבורים רשעים, מונעים מלהודיע לו סודי התורה ונפשו יבשה בלתי לחוחית. ולא היו לקרוביו מנוחה ממנו עד שהכרחו להוציא אותו מן הקבר ולקבר אותו במקום אחר.

ועל כן החסידים הראשונים שבארץ ישראל, היו נוהגים לקנות להם קבר בבית הקברות בהיותם בחיי חיהם, אצל אנשים כשרים הידועים להם שהיו צדיקים, וגם היו נוהגים להתפלל שם באותו מקום, והיו אומרים

שם קצת דברי תורה, והיו נוהגים לתן שם צדקה, ובזה היו מטהרים ומקדשים המקום שהיה מוכן להם שם להקבר. ומחמת אותה קדושה, היו גורמים שלא תתקרב לשם הסטרא אחרא לאחר מותם.

ובספר "יקרא דחיי" (הערה 359) הביא דברי מרן השלחן ערוך ביורה דעה (סימן שסב) שכתב, שאין קוברים רשע אצל צדיק, אפילו רשע חמור אצל רשע קל. וכן אין קוברים צדיק וכשר ובינוני אצל חסיד מפלג.

וכתב על זה, שרואים מכאן, שעל האדם לעמל כל ימי חייו, על מנת שגם לאחר פטירתו יזכה ל"שכנים" טובים. וכיום באחד מבתי העלמין בארץ יש חלקה רגילה של שומרי שבת, ויש חלקה הנקראת "חלקת חרדים", ואחד הגדרים על מנת שיוכל האדם להכניס לחלקה זו הנקראת חלקת חרדים, שלא היה לנפטר בביתו טלויזיה.

להתרחק משכנו הרע

רבינו יוסף חיים בספרו חסדי אבות הקשה, הרי אם צריך להתרחק משכנו רע, כל שכנו שלא יתחבר לרשע, ומדוע היה צריך להזהיר את האדם על כך?

וכתב לבאר זאת על פי מעשה בחסיד שבא אצל הרמב"ם לפני יום פפור, ואמר לו: ביום פפורים מזכירים כמה עונות של עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים, ואני יודע בעצמי שלא חטאתי בהם, ואיך אשקר ואומר שחטאתי בהם?

השיב לו הרמב"ם: חכמינו ז"ל אומרים, שכל המתגאה, הרי זה כאלו עובד עבודה זרה, וכן הכועס כאלו עובד עבודה זרה, והמלבין פני חברו ברבים כאלו שופך דמים, וכן פיוצא בזה.

נמצא שאין אתה משקר בכך שאתה מתנודה על עבודה זרה וכדומה, מפני שלא יתכן שתוכל להאמין בעצמך שלא כעסת, ולא התגאתה, ולא הלבנת פני חברך מעולם.

נמצאנו למדים, שיש עון גמור שהוא עון עבודה זרה, ויש דבר שהוא שכן לאותו עון ואינו אותו עון ממש, אלא שהעושה אותה נחשב לו כאלו עשה את העוון עצמו.

וזה שרמז התנא "הרחק משכנו רע" לא רק שצריך אתה להתרחק מן הרע עצמו, אלא התרחק גם מדבר שהוא שכן של הרע, כגון גאווה, וכעס, וכיוצא בזה, ואז ממילא אל תתחבר לרשע זה, כלומר, שאם לא תתרחק מהשכן של הרע, דהיינו מהכעס וכדומה, הרי אתה נעשה חברו של הרשע

שְׁעוּבַד עֲבוּדָה זָרָה, מִפְּנֵי שְׂגָם אֶתָּה נֶחְשָׁב לְעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, אֲבָל אִם הִתְרַחַקְתָּ מִהַמִּדּוֹת הַרְעוּת, אִין אֶת נַעֲשֶׂה חִבְרוּ שְׁל הַרְשָׁע.

אל תתיאש מן הפרענות

כַּאֲשֶׁר פּוֹקְדִים אֶת הָאָדָם צָרוֹת וּפְרַעֲנוּיֹת, אִין לוֹ לְבוֹא חֲלִילָה לְיַדֵּי יְאוּשׁ, אֶלָּא יִתְחַזֵּק בְּאַמוּנָה וּבִשְׂמִיחָה, וְעַל יְדֵי כֹּךְ יִהְיֶה לוֹ קַל יוֹתֵר לְהִתְגַּבֵּר עַל הַצָּרָה שֶׁפִּקְדָה אוֹתוֹ. אֲבָל אִם יִפּוֹל חֲלִילָה לְיְאוּשׁ, הָרִי לֹא רַק שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵאוֹתָהּ צָרָה, אֶלָּא נִכְנָס לְצָרָה נוֹסֶפֶת, שֶׁעֲלוּלָה לְהַפִּיל אוֹתוֹ לְעוֹד צָרוֹת רַבּוֹת, וּמִי יוֹדֵעַ מָה יִהְיֶה סוּפוֹ.

וּמִסִּפְרִים עַל רַבֵּי שְׂמִיחָה בּוֹנִים מִפְּשִׁיֶסְחָא, שֶׁהֵיָה נֹכַח לְיַד שִׁפְתֵי הַנֶּהָר, וְהֵנָּה יְהוּדֵי אֶחָד הֶחְלִיק לְנֶהָר הַגּוֹעֵשׁ וְהֵיָה עוֹמֵד בְּסַכַּנַת חַיִּים. זְעָקוֹ הַנוֹכַחִים בְּתַרְדֵּה - הַצִּילוּ! הַצִּילוּ! הִיְהוּדֵי טוֹבֵעַ.

הַתְּקַרְב רַבֵּי בּוֹנִים לְנֶהָר, וְקָרָא בְּצַחוּק לְעֵבֶר הִיְהוּדֵי: כְּשֶׁתִּפְגּוֹשׁ אֶת הַלְוִיָּתָן בְּקַרְקַעִית הַיָּם, מָסַר לוֹ דְרִישֵׁת שְׁלוֹם מִמֶּנִּי! הַדְּבָר שֶׁעָשָׂע אֶת הִיְהוּדֵי, וְנָתַן לוֹ כַּחוֹת תְּדַשִּׁים, וְהַחֵל שׁוּב לְהֶאֱבֵק בְּמַעֲרַבְלַת הַיָּם, עַד שֶׁהַצִּלִּים לְהַחֲלֵץ מִהַנֶּהָר בְּשָׁלוֹם.

כְּשֶׁיֵּצֵא מִהַנֶּהָר פָּנָה מִיַּד לְרַב וְאָמַר לוֹ: הַצִּלְתָּ אוֹתִי מִמָּוֶת, אֶלְמָלָא אִמְרַתְּ אֶת דְּבַרֵּיךְ הַמְשַׁעֲשָׁעִים, וְדַאי הָיִיתִי טוֹבֵעַ מְרַב יְאוּשׁ וּבִלְבוּל שְׁזָרְעוּ בִּי כָּל הָעוֹמְדִים מִסָּבִיב בְּצַעֲקוֹת הַשֶּׁבֶר שֶׁלָּהֶם, וְרַק אֶתָּה בְּחֻכְמַתְּךָ הַצִּלְתָּ לְעוֹרְרָנִי לְשִׂמְחָה וּלְרַצוֹן לַחַיִּים.

אָמַר לוֹ הָרַב: עַל זֶה נֶאֱמַר "כִּי בִשְׂמִיחָה - תִּצְאוּ" כְּלוֹמַר, עַל יְדֵי הַשְׂמִיחָה, אָדָם יוֹצֵא מִכָּל הַצָּרוֹת...

יֵשׁ לְזַכֵּר תְּמִיד, שֶׁכָּל יְהוּדֵי שְׂשִׂמְחָה, הוּא גוֹרֵם שְׂמִיחָה לְבוֹרָא עוֹלָם, וְיְהוּדֵי עָצוּב, גוֹרֵם חֲלִילָה צָעַר לְבוֹרָא עוֹלָם, כְּפִי שֶׁבֵּאֵר הַמַּהְרֵשׁ"א אֶת דְּבַרֵּי הַגְּמָרָא בְּמַסְכֵּת תַּעֲנִית (דף טז). כ.ב.

קח את החיים בקלות

כְּתַב בְּסִפְר "חֻבּוֹת הַלְּבָבוֹת" (בַּחֲקֻדְמָה): וְיִדְעָתִי כִּמָּה שְׂכָלִים אֲבָדוּ בְּעֵבוֹר הַמוֹרָא, וְכִמָּה חֲסָרוֹנִים גָּרַם אוֹתָם הַפְחָד. כְּלוֹמַר, שֶׁאָדָם לוֹקַח כָּל דְּבָר לְלֵב, גוֹרֵם לְעַצְמוֹ צָרוֹת רַבּוֹת וְרַעוּת.

וְאָמְרוּ עַל כֶּךָ מִשָּׁל: בֵּימֵי קִדְמוֹנִים הָיָה עוֹף אֶחָד הַשּׁוֹכֵן בְּחוֹף הַיָּם, אֲשֶׁר דָּגֵי הַיָּם הָיָה מְזוֹנוֹ וְיָצְדָתוֹ, וְהֵיכָה דָּגִים אֶחָד זָרָק אֶת חַפְתּוֹ וְהֵעֲלָה בָּהּ דָּג אֶחָד. רָאָה הָעוֹף מֵרְחוֹק אֶת הַדָּג הָעוֹלָה מִן הַיָּם עַל יְדֵי הַחֲפָה, וּמָהָר לְבַלֵּעַ אוֹתוֹ.

אוֹלָם, נִתְפָּשָׂה הַחֲפָה בְּגֵרוֹנוֹ, וְלֹא יָדַע כִּיצַד לְהִשְׁתַּחֲרַר וּלְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ הָאוֹמְלָלָה. וּכְשֶׁהוֹשִׁיט הַדָּג אֶת יָדוֹ לְקַחְתּוֹ, הִתְנוּעָעָה הָעוֹף תְּנוּעָה חֲזָקָה בְּכָל כַּחוֹ, וּבָרַח לוֹ לִנְפִשׁוֹ. וּמֵאֵז פָּחַד לֶאֱכֹל דָּגִים מִפְּנֵי שְׂחִשֵּׁשׁ אוֹלֵי שׁוֹב יִלְכֹּד בְּחֲפָה הַטְּמוּנָה בְּאֶחָד מֵהַדָּגִים, וְכֵן עָמַד עַד שְׁמַת מֵרַעֲב...
רַחֲמָנָא

כֶּךָ גַּם דּוֹמִים אוֹתָם אֲנָשִׁים שְׂנוֹפְלִים לְמִשְׁבָּרִים, וְאֵינָם מְנַסִּים לְצַאת מֵהֶם, אֲלֵא נִכְנָסִים לְתוֹךְ עֲצָמָם, וְגוֹמְרִים אֶת יְמֵיהֶם בְּמִרְיוֹת וְדַכְאוֹן נַפְשִׁי.
רַחֲמָנָא

אל תקח ללב

פַּעַם שָׁמַע אֶלְכֶסְנֶדֶר מוֹקֵדוֹן מֵרַבּוֹ "אַרִיסְטוֹ", שֶׁהִדְאָגָה וְהֵעֲצָבוֹת אוֹכְלִים וּמְכֻלִים אֶת לֵב הָאָדָם. וְכִיּוֹן שֶׁרָצָה אֶלְכֶסְנֶדֶר לְבַדּוֹק אִם אַכֵּן הַדְּבָרִים נִכּוֹנִים אוֹ לֹא, לָקַח מֵיָנִי בְּהִמּוֹת שְׂדוּמוֹת בְּטַבְּעוֹן לְאָדָם, וְכֵלָא אוֹתָם יָמִים רַבִּים בְּמִקוֹמוֹת חֲשׂוּכִים, וְנִתְּנוּ לָהֶם מְזוֹן רַק כִּדֵי חִיוֹתָם. לְאַחַר זְמַן מָה, הוֹצִיאָם וּשְׁחָטָם, וּכְשֶׁהוֹצִיא אֶת לֶבָם, נוֹכַח לְדַעַת שֶׁלֶבָם כֵּלָה וְנָמַס, וְיָדַע כִּי אֲמַת אָמַר לוֹ רַבּוֹ. (צִמַח צְדִיק).

לְפִי זֶה, אֲפֹשֶׁר לְהַבִּין אֶת הַמְּלִים שֶׁנִּפְּוֹצוֹת הַיּוֹם "אוֹכֵל אֶת הַלֵּב", "אֲכַלְתָּ לִּי אֶת הַלֵּב", שֶׁאַכֵּן אָדָם שְׁלוֹקַח כָּל דְּבַר לֵלֵב, הָרִי הוּא אוֹכֵל וּמִמִּיס אֶת לְבוֹ. וְלֹא לְחִנָּם שׁוֹמְעִים אָנוּ הַיּוֹם עַל הַתְּקִפוֹת לֵב, שֶׁבָּץ לֵב, דּוֹם לֵב וְכַדוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁכֵּלָם לּוֹקְחִים אֶת הַכֵּל לֵלֵב, וְאֵז הַלֵּב פְּשׁוּט מְאֹד קוֹרֵס. אֲבָל כְּשֶׁלוֹקְחִים הַכֵּל בְּקִלּוֹת וְלֹא מִתְיַאֲשִׁים מֵהַפְּרָעָנוֹת, עַל יְדֵי זֶה זוֹכִים לֵלֵב בְּרִיא וְלִנְפֶשׁ בְּרִיאָה וְחֲזָקָה.

יש על מה להיות שמח

מַעֲשֵׂה בְּבַחֲוֹר יִשְׁיבָה אֶחָד הָיָה מִשְׁתַּדֵּל מְאֹד לְקַיֵּם מִצְוֹת וּלְלַמֵּד תּוֹרָה, אֲךָ לֹא הָיָה מְצַלִּיחַ בְּלִמּוּדוֹ וּתְפִלוֹתָיו הָיוּ לֵלֵא כְּוָנָה וְכוּי, וְלָכֵן נִפְּל בְּרוּחוֹ עַד מְאֹד.

פְּנָה אֵלָיו רֵאשׁ הַיִּשְׁיבָה וְעוֹדְדוֹ: שְׁמַע בְּנִי, אֲתָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ מְלִיוֹנִים אֲנָשִׁים שְׂמִקְנָאִים בְּךָ? אָמַר לוֹ הַבַּחֲוֹר: מִי מְקַנָּא בִּי? וּבְכֹלל בְּמָה יֵשׁ לְקַנָּא בִּי?

הסביר לו ראש הישיבה, שמליוני מתים מקנאים בו שהוא חי ויכול לקיים מצוות שעל ידן יזכה לחיי העולם הבא, ואלו אותם מתים אינם יכולים לקיים שום מצוה ואפילו צדיקים שמתו מקנאים בו. נלכו גם אסרו להכנס עם ציצית מגלה לשום בית הקברות, מפני קנאת המתים, ואפילו לקבר רבי שמעון בר יוחאי אסור, מפני טעם זה. ואיך לא תשמח שאתה יכול לעשות מה שצדיקים אינם יכולים לעשות!].

ועל כן, כל יהודי צריך להיות בשמחה תמיד, על כך שזוכה כל יום לחיות ולעשות מצוות בכל זמן שהנשמה באפו, ובגין כך יש לו לברח מהיאוש.

משנה ח

יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר, אל תעש עצמך בעורכי הדין. וכשיהיו בעלי דין עומדים לפניך, יהיו בעיניך כרשעים. וכשנפטרים מלפניך, יהיו בעיניך כזכאיו, כשקבלו עליהם את הדין:

משנה זו מורה לדין, שבעת הדין בבית הדין, עליו להתייחס לשני בעלי הדין כאל שני חשודים, אף אם הוא מכיר אותם כאנשים ישרים וטובים שאינם מסגלים לעשות רמיה, בכל זאת עליו להפגין יחס שוה של חשדנות כלפי השניים.

וכתב מרן השלחן ערוך בחשן משפט (סימן יז סעיף ו): אם באו לפניך אחד כשר ואחד רשע, לא יאמר זה רשע וחקתו משקר, וזה בחזקת שאינו משנה בדבורו, ולכן אטה את הדין על הרשע. אלא לעולם יהיו שני בעלי הדין בעיניו כרשעים, ובחזקה שכל אחד מהם טוען שקר, וידון לפי מה שיראה לו מן הדברים.

וְהוֹסִיף עַל כֶּדֶד הַשְּׁפָתַי כִּהְיוֹן (שֵׁם ס"ק יג) בְּשֵׁם "סֵפֶר חֲסִידִים", שְׂאִין לְהַסְתַּכֵּל
בְּפָנַי בְּעֵלְי הַדִּין בְּעֵת שְׁשׁוּטְחִים הֵם אֶת טִיעוּיָנֵיהֶם, כִּיּוֹן שְׂאִסוּר לְהַסְתַּכֵּל
בְּפָנַי אָדָם רָשָׁע!

הַגָּאוֹן רַבִּי מֹשֶׁה זָאב וּוְאֵלֶּף, הָיָה אֶחָד הַמְּיַחֵד מִן הַמַּעֲמָדִים לְכַהֵן כָּרֵב
הָעִיר בִּיאֲלִיסְטוֹק, וּשְׁנַיִם מִחֲשׁוּבֵי פְרַנְסִי הָעִיר רַבִּי זִימֵל אֶפְשֵׁטִין, וְרַבִּי
קוֹפֵל הַלְפָרִין, עָשׂוּ מֵאֲמָצִים כְּבִירִים, וּבְרַב הַשְּׁפָעָתָם נִבְחָר הַגָּאוֹן לְרִבֵּה
שֶׁל הָעִיר.

שְׁנֵי הַפְּרַנְסִים הָאֵלֶּה הָיוּ עֹשִׂירִים מְאֹד, וְהֵם הָיוּ שְׁתַּפִּים בְּכָל עֶסְקִיָּהֶם,
וְגַם יָדָם הָיְתָה פְּתוּחָה לְכָל דָּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה לְצָרְכֵי יְהוּדֵי הָעִיר, מְקוֹאוֹת
טְהָרָה, בְּתֵי כְּנִסְיוֹת, וּבְתֵי מְדַרְשׁוֹת וְכִדּוּמָה, וּבְנוֹסֶף לְכָדֵי הֵם עֲצָמָם הָיוּ
לְמַדְנִים וְקוֹבְעֵי עֵתִים לְתוֹרָה.

וְהֵנָּה פָּרַץ בִּינֵיהֶם סְכָסוֹד כְּסָפִי בְּעֵנֵי עֶסְקִיָּהֶם, וְהַחֲלִיטוּ לְהַבִּיא אֶת
הַדְּבָרִים לְפָנַי הַגָּאוֹן רַבִּי מֹשֶׁה זָאב, עָרַב לְפָנַי בּוֹאֵם לְבֵית הַדִּין, הַתְּכַוֵּנְנוּ
בְּעֲצָמָם כָּל אֶחָד בְּפָנַי עֲצָמוּ בְּעִיּוֹן בְּחָשׁוֹן מִשְׁפָּט וּבִסְפָרֵי הַפּוֹסְקִים, כְּדֵי
לְהוֹכִיחַ צְדָקָת טַעְנוֹתֵיהֶם, עַל פִּי הַהֲלָכָה.

וְהֵנָּה בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁבָּאוּ לְהַתְּדִין לְפָנַי הָרַב וּבֵית דִּינּוֹ, נִכְנַס הַשְּׁמֵשׁ שֶׁל בֵּית
הַדִּין כְּשֶׁהוּא מְבַהֵל, וְהוֹדִיעַ לָרַב כִּי שְׁנֵי הַפְּרַנְסִים בָּאוּ לְבֵית הַדִּין
וּמִמֵּתִינִים בְּפֶרוֹזְדוֹר. אָמַר לוֹ הָרַב בְּנַחֲת, לֵד וְתִשְׁאַל אוֹתָם לָשֵׁם מַה בָּאוּ
לְכָאוּ, אִם לְצַרְדֵּי הַקְּהֵלָה, אוֹ שְׂיֵשׁ לָהֶם דִּין תּוֹרָה.

יָצָא הַשְּׁמֵשׁ וְחִזַּר וְהוֹדִיעַ כִּי הֵם בָּאוּ לְדוֹן בְּעֵנֵינִים בְּפָנַי רַבְּנוֹ. אָמַר הָרַב,
אִם כֵּן יִמְתֵּינּוּ וְיִכְנָסוּ לְפִי הַתּוֹר שֶׁל הַמִּתְדִּינִים.

כְּשֶׁנִּכְנָסוּ שְׁנֵי הַפְּרַנְסִים שֶׁלְשַׁל הָרַב אֶת טְלִיתוֹ עַל עֵינָיו, וְלֹא אָמַר לָהֶם
שְׁלוֹם, וְלֹא בִקֵּשׁ מֵהֶם לְשֶׁבֶת, אֶלָּא נִגַּשׁ מִיַּד לְדִיוֹן בְּעֵנֵינִים.

פָּתַח וְאָמַר: זִימֵל וְקוֹפֵל מִי מִכֶּם הַתּוֹבֵעַ, שֶׁהוּא יְהִיָּה הַטּוֹעֵן הָרֵאשׁוֹן?
אוֹתָם פְּרַנְסִים שֶׁהִכֵּל קָרְאוּ לָהֶם בְּתֵאֵר "רַבִּי" בְּגִלְל עֲשָׂרָם וְחִכְמָתָם,
נִפְגְּעוּ מְאֹד מִיַּחְסוֹ שֶׁל הָרַב אֲלֵיהֶם, וְהַתְּמַרְמוֹ בְּלִבּוֹתָם עַל קְבֻלַּת פְּנִים
כְּזֹאת מִצַּד הָרַב, שֶׁקָּרְאָם בְּשֵׁמוֹתָם בְּלִי תֵאֵר "רַבִּי", וְגַם לֹא נָתַן לָהֶם
שְׁלוֹם כְּדָרְכוֹ תְּמִיד, וְכִמְעַט נִסְתַּתְּמוּ טַעְנוֹתֵיהֶם.

פָּתַח ר' זִימֵל וְאָמַר, אֲנִי הַתּוֹבֵעַ, וְהַתְּחִיל לְסַדֵּר אֶת טַעְנוֹתָיו בְּקִצּוֹר נִמְרָץ,
בְּלִי הֶרְאִיּוֹת מִהַשְּׁלָחוֹן עָרוּדֵי וְהַפּוֹסְקִים שֶׁהִכִּין לְפָנַי כֵּן. כְּשֶׁשִּׂים, פָּנָה הָרַב
אֶל הַפְּרַנְסֵי הַשְּׁנַיִם, וְאָמַר: קוֹפֵל, מַה יֵשׁ לָךְ לְהַשִּׁיב עַל טַעְנַת זִימֵל? גַּם קוֹפֵל
עָנָה בְּקִצּוֹר נִמְרָץ לְגוֹף הָעֵנִין, מְבַלִּי לְהוֹכִיחַ אֶת טַעְנוֹתָיו עַל פִּי הַפּוֹסְקִים.

כְּשֶׁסִיּוּמוֹ, צָוָה עֲלֵיהֶם הָרַב לְצֵאת הַחוּצָה, וְהִתְחִיל לְשֵׂאת וּלְתֵת בְּחֻמְתּוֹ הַגְּדוֹלָה וּבְבִקְיֵאוֹתָיו הָעֲצוּמָה עִם חֲבֵרָיו הַדִּינָיִים. וְלֵאחֵר שֶׁהִגִּיעוּ לְפֶסֶק הַדִּין, צָוָה הָרַב לְהַכְנִיס שׁוֹב אֶת פְּרִנְסֵי הַקְּהָל כְּדֵי לְשִׁמּוֹעַ אֶת פְּסַק הַדִּין. לְאַחֵר מִתֵּן פְּסַק הַדִּין, שָׁאַל הָרַב: הֵם אַתֶּם מְקַבְּלִים עֲלֵיכֶם לְבַצֵּעַ אֶת פְּסַק הַדִּין כְּדַת? שָׁנִיחֵם הִשִּׁיבוּ: "כֵּן".

וּמִיַּד הִפְשִׁיל הָרַב אֶת טְלִיתוֹ מֵעַל פְּנָיו כְּלָפֵי רֵאשׁוֹ, הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ לְקִרְאתָם, וְעָמַד וְאָמַר: שְׁלוֹם רַבִּי זִימְל, שְׁלוֹם רַבִּי קוֹפֶל, בְּרוּכִים הֵבְאִים, וְצָוָה לְשַׁמֵּשׁ לְהִבְיֵא מִיַּד כְּבוֹד וְקָפָה לְכָל אֶחָד מֵהֶם.

אָמְרוּ לוֹ הָעֲשִׂירִים: רַבֵּנוּ, עַד עֵתָה הֵינּוּ זִימְל וְקוֹפֶל, וְרַק עַכְשָׁיו נַעֲשִׂינוּ רַבִּי זִימְל וְרַבִּי קוֹפֶל? וּמַדּוּעַ לֹא נִתֵּן לָנוּ רַבֵּנוּ שְׁלוֹם בְּבוֹאֵנוּ לְבֵית הַדִּין?

הִשִּׁיב לָהֶם הָרַב: וְהֵלֵא מִשְׁנָה מִפְּרֻשֵׁת הִיא בְּמִסְכַּת אָבוֹת - "וּכְשִׁיִּהְיוּ בְּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנָיִךָ יְהִיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּרֹשְׁעִים", וְהִנְבִּיא יִשְׁעִיָּה אוֹמֵר "אֵין שְׁלוֹם אָמַר ה' לְרֹשְׁעִים".

אוּלָּם לְאַחֵר שֶׁקִּבְּלֵתֶם עֲלֵיכֶם אֶת הַדִּין, חֲזַרְתֶּם לְצַדִּיקְתְּכֶם וְיוֹשְׁרְכֶם, וּבְרוּכִים תִּהְיוּ בְּכָל הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּתוֹרָה. כִּךָּ הִיא מִדְּתָם וְצַדִּיקְתָּם שֶׁל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁאִין לָהֶם מִשׁוֹא פְּנִים בְּמִשְׁפָּט.

משנה ט

שְׁמַעוֹן בֶּן שֵׁטַח אוֹמֵר, הָיִי מְרַבָּה לְחַקוֹר
אֶת הָעֵדִים, וְהָיִי זָהִיר בְּדַבְּרֶיךָ, שֶׁמָּא
מִתּוֹכֶם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר:

הָיִיתָ שֹׁעֵל פִּי שְׁנֵי עֵדִים יְקוּם דָּבָר, עֲלוּלִים שְׁנֵי עֵדֵי שַׁקֵּר לְהִבְיֵא לְאַשְׁמַתּוֹ שֶׁל אָדָם חַף מִפְּשַׁע, וְאִף לְגַרְם לְהוֹצֵאתוֹ לְהוֹרֵג, וּכְפִי שֶׁמְצִינּוּ שֶׁכָּאֲשֶׁר נִתְּמָנָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן שֵׁטַח לְנִשְׂאֵי, בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ לוֹ שֶׁיֵּשׁ שְׁמוֹנִים נָשִׁים מְכַשְׁפוֹת בְּמַעֲרָה בְּאֶשְׁקֵלוֹן.

מיד עמד רבי שמעון בן שטח, ביום סגריר וגשום וכנס שמונים בחורים בעלי קומה, ולקח אותם עמו אל המערה, ונתן ביד כל אחד מהם פד חדש וטלית נקייה ומקופלת בתוכו, והם כפו הכפדים על ראשם.

לפני שנכנס למערה לבדו, אמר לבחורים: כשתשמעו את הצפצוף שלי פעם אחת, לבשו מיד טליתותיכם, וכשתשמעו צפצוף פעם שנית, הכנסו כלכם כאחד אל המערה, ומיד כשתכנסו, כל אחד ואחד מכם יעשה עצמו כאילו בא לחבק אחת מהן, ומיד תגביהו אותן מן הקרקע, כדי שלא יוכלו לכשף אתכם, שכל מכשף שהגביהת אותו מן הקרקע אינו יכול לכשף כלל.

כשנכנס למערה אמרו לו המכשפות: היאך באת לכאן כשבגדך יבשים בשעה שמטרות עוז יורדות ממרומים? אמר להן בין הטפין הייתי מהלך. אמרו לו: ומה באת לעשות כאן? אמר להן מכשף אני, ובאתי ללמד וללמד, עשו לפני מה שאתן יכולות, ואחר כך אעשה כן גם אני.

אמרה אחת מהן איזו מילה של פשוף, פתאום הביאה פת לכלן. אמרה מכשפה אחרת איזה פשוף, והביאה בשר מבשל. האחת הביאה יין והשניה תבשילים.

אמרו לו: ואתה מה יכול לעשות? אמר להן: יכול אני לצפצף שתי צפצופים, ואני יביא לכאן שמונים בחורים עטופים טליתות יבשות, והם ישמחו בכן ואתן תשמחו בהם.

צפצף פעם אחת ומיד לבשו טליתותיהם. צפצף פעם שנית, ונכנסו כלם כאחד אל המערה. אמר להם: כל אחד מכם יטול את בת זוגו. מיד נגשו אליהם והרימו אותם באויר, והביאו אותן לבית הדין, ודנו את דינן, וגזרו עליהן דין מות, כמו שנאמר "מכשפה לא תחיה", ותלו אותן.

כאב הדבר לקרובי משפחתן של המכשפות, ובאו שנים מהם והעידו עדות שקר על בנו של ר' שמעון בן שטח, והעלילו עליו שעבר עברה שיש בה חיוב מיתת בית דין, ונגמר דינו להרג. כשהוציאוהו כדי לסוקלו, אמר: אם יש בי עון זה, לא תהיה לי כפרה עולמית, ואם אין בי עון זה, תהיה מיתתי כפרתי על כל עונותי, והקולר תלוי בצואר העדים.

שמעו זאת העדים, ובאו והודו שהם עדי שקר, ואמרו שהעידו עדות שקר בגלל המעשה שעשה אביו לנשים המכשפות. רצה אביו להחזירו לביתו.

אמר לו בנו: אבא, אם בקשת שתבא תשועה על ידי, עשה אותי כמפתן הבית שכלם דורכים עליו, ותניח לי, מפני שיש הלכה מפרסמת שפיון שהעד אמר את עדותו, שוב אינו חוזר ואומר עדות אחרת, ולכן אף על פי שהעדים הודו שהעידו שקר, אינם נאמנים.

כשראה רבי שמעון בן שטח מה נגרם לבנו פתוצאה מחסר חקירה עמוקה ומרבה לעדים, הורה במשנתו שיש להרבות בחקירת העדים, כדי לדעת

את אמתות הדין, על מנת שלא תצא תקלה מתחת ידי הדיינים חס ושלום.

משנה י

שְׁמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן קָבְלוּ מֵהֵם. שְׁמַעְיָה
אוֹמֵר, אֶהוּב אֶת הַמְּלָאכָה, וּשְׁנָא אֶת
הַרְבָּנוֹת, וְאֵל תִּתְּוֹדַע לְרִשׁוֹת:

אהוב את המלאכה, ושנא את הרבנות

שואל רבי דוד מאמשינוב, אל מי דברי המשנה מכוונים, האם אל הרב או אל בעל המלאכה, הלא הרב אינו יודע לעשות מלאכה, ואם יעסק בה מי ילמד תורה וידון את ישראל, ואם כן מדוע אמרו לו לאהב את המלאכה? כמו כן, בעל המלאכה אינו יכול להיות רב, ואם כן לשם מה הזהירו אותו שישנא את הרבנות.

ואפשר ליישב, שהתנא בא ללמד את האדם הבטלן שאינו חפץ ללמוד תורה, וגם אינו חפץ לעבוד בכל עבודה שמציעים לו, אלא אם כן תהיה העבודה לפי כבודו ולפי רוחו, אבל עבודה בזויה אינו מוכן לעבוד, ולכן יושב כל היום בביתו, ומבילה את זמנו בכל מיני דברי בטלה.

ועל זה בא התנא ואומר: אהב את המלאכה ואל תאהב את הבטלה, וגם אם המלאכה שהציעו לך היא לא לפי כבודך, תשנא את הרבנות, כלומר אל תהיה רברבן ותתנשא לקבל עבודה עם משרה מכבדת, אלא תשנא את הרברבנות, מפני שכל מלאכה מכבדת את בעליה, והעקר שלא תהיה בטל.

המדַרְשׁ מְסַפֵּר עַל אַנְדְרִינוֹס קִיסָר, שֶׁעָבַר בְּאַחַד מִשְׁבִּילֵי טְבָרְיָה, וְרָאָה זֶקֶן חוֹפֵר חֲפִירָה בְּקֶרְקַע כְּדִי לְנִטְעַע עֲצֵי תְּאֵנִים. אָמַר לוֹ: זֶקֶן! אִם לֹא חֲסַכְתָּ בִּימֵי צְעִירוֹתְךָ, לִשְׂוֹא תַעֲבַד עִכְשָׁו, כִּי לֹא יוֹעִיל בִּימֵי זְקֻנוֹתְךָ! אָמַר לוֹ הַזֶּקֶן: אָכֹן יִגְעַתִּי בְּצְעִירוֹתִי, וְגַם אֵיִיגַע בְּזְקֻנוֹתִי.

שָׁאֲלוּ אַנְדְרִינוֹס: בֶּן כַּמָּה אַתָּה? אָמַר לוֹ: בֶּן מֵאָה שָׁנִים. אָמַר לוֹ: אַתָּה בֶּן מֵאָה וְחוֹשֵׁב שְׁעוֹד תִּזְכֶּה לְאָכֹל מִפְּרוֹת עֲצִים אֵלֶּה שֶׁהֵנָּךְ נוֹטֵעַ? אָמַר הַזֶּקֶן: אִם אָכֹן אֶזְכֶּה וְאֶאֱרִיךְ יָמַי, הֲרֵי שְׂאוּכַל מִהַפְּרוֹת. וְאִם לֹא, כְּשֵׁם שֶׁיִּגְעוּ אָבוֹתַי וְאֲנִי אֶכְלֶתִּי, כִּדְ אֲנִי יִגַע עַל מְנַת שְׂיִזְכוּ וַיֵּאכְלוּ בְנֵי. אָמַר לוֹ הַקִּיסָר, אִם תִּזְכֶּה לְאָכֹל מִפְּרוֹת אֵלֶּוּ, תִּבְיֵא גַם לִי מֵהֶם.

עָבְרוּ הַשָּׁנִים, וְגָדְלוּ עֲצֵי הַתְּאֵנִים וְהִנִּיבּוּ פְּרוֹת. אָמַר הַזֶּקֶן; הֲגִיעַ הַעֵת לְהִבִּיא מִפְּרוֹת אֵלֶּוּ לְקִיסָר. לָקַח סַל וּמְלֵאוֹ בַּתְּאֵנִים, וְהִלְךְ לְאַרְמוֹן הַקִּיסָר. שָׁאֲלוּ הַקִּיסָר: מַה רְצוֹנְךָ? הִזְדַּהֵה הַזֶּקֶן: אֲנִי הוּא הַזֶּקֶן שֶׁנִּטְעַתִּי עֲצִים, וַיְכַבֹּדוּ בְּקֶשׁ מְמִנִי לְהִבִּיא לוֹ מֵהֶם, וְאָכֹן בָּאתִי לְקַיֵּם אֶת בְּקִשְׁתְּךָ וְהִבֵּאתִי לְךָ מֵאוֹתָם פְּרוֹת. מִיַּד צִוָּה הַמֶּלֶךְ לְפָנוֹת אֶת הַתְּאֵנִים מִהַסְּלֶסְלָה, וּלְמַלְאוֹת בְּמִקוֹמָם דִּינָרֵי זָהָב.

שִׁכְנַתּוֹ שֶׁל הַזֶּקֶן, הִיְתָה צָרַת עֵינָו וְרָעָה, וַיִּכְשַׁמְעָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה, הִחֲלָה לְהִצִּיק לְבַעֲלָהּ וְאָמְרָה לוֹ: טִפֵּשׁ! רֵאֵה כַּמָּה הַמֶּלֶךְ אוֹהֵב תְּאֵנִים, וּמִשְׁלֵם תַּמּוֹנָתָם דִּינָרֵי זָהָב, לְךָ גַם אַתָּה וַעֲשֵׂה כְמוֹ שֶׁעָשָׂה שְׁכֵנְךָ.

בְּלִית בְּרִירָה לָקַח הַזֶּקֶן שֶׁק, וּמְלֵאוֹ בַּתְּאֵנִים, וְהִלְךְ לְאַרְמוֹן הַקִּיסָר, וְאָמַר לוֹ: שְׁמַעְתִּי שֶׁכַּבֹּדוֹ אוֹהֵב תְּאֵנִים, וְהִבֵּאתִי לְךָ שֶׁק מְלֵא תְּאֵנִים. מִיַּד צִוָּה הַמֶּלֶךְ שֶׁיַּעֲמִידוּהוּ בְּשַׁעַר הָעִיר, וְכָל מִי שֶׁעוֹבֵר שָׁם יִקַּח תְּאֵנָה מִהַשֶּׁק, וַיִּזְרַק בְּפָנָיו. וְכִד עָשׂוּ. וְכִד חָזַר אוֹתוֹ הָאִישׁ לְבֵיתוֹ אָבֵל וְחָפוּי רֹאשׁ.

בְּמַעֲשֶׂה זֶה רוֹצִים רַבּוֹתֵינוּ לְלַמֵּדנוּ, שֶׁבוֹרָא עוֹלָם חֲפָץ בְּחֲרִיצוֹת וּמַעֲשֵׂה יָדַיִם, וְאֵינּוּ חֲפָץ בְּבִטְלָה, וְגַם אַנְדְרִינוֹס הַתְּפִיעַל מְחֲרִיצוֹתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ יְהוּדֵי זֶקֶן שֶׁהֲגִיעַ לְגִיל שִׁיבָה, וְלִמְרוֹת זֹאת לֹא יֵשֵׁב בְּטַל בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא עָבַד וּפָעַל בְּחֲרִיצוֹת רַבָּה, לְלֹא שׁוּם הִתְחַשְׁבוֹת בְּגִילוֹ וּשְׁנוֹתָיו הַמְּפֹלְגִים.

יֵשׁ לְהַמְחִישׁ יְסוּד זֶה בְּמַעֲשֶׂה הַבָּא: אָדָם צָעִיר הֵחַל מְגַדֵּל עֵגֶל פְּעוּט בֶּן יוֹמוֹ, וּמֵאַחַר וּבֵיתוֹ הָיָה עַל רֹאשׁ הָהָר, הָיָה נֶאֱלָץ לְרִדַת דָּרֶךְ מְדַרְגוֹת רַבּוֹת לְמִקוֹם מְרָעָה וּלְמִי הַמַּעֲיָן שֶׁהָיָה בְּעַמְקָ שְׁבַתְחַתִּית בֵּיתוֹ.

לפִּיכָךְ, יוֹם יוֹם הִיָּה מְרִים בְּזוּעוֹתָיו אֶת הָעֵגֶל, מוֹרִידוֹ לְמִטָּה וּמַעֲלֵהוּ לְמַעֲלָה בְּכַחוֹ וּבְמוֹ יָדָיו בְּקִלּוֹת. אוֹלָם הַיָּמִים חֲלָפוּ, וְהַצֵּעִיר הַזֶּדֶקוֹ, וְהָעֵגֶל הַתְּבַגֵּר, אֲבָל בְּכָל זֹאת לֹא שָׁנָה הַזֶּקֶן אֶת הָרֵגֶלוֹ.

עוֹבֵר אוֹרַח שֶׁהַזֶּדֶמֶן לְמָקוֹם, הַתְּבוּנָה בְּמַעֲשֵׂהָ, וְהַפָּה בְּתַדְהֶמָּה, וְלֹא הָאֲמִין לְמַרְאֵה עֵינָיו. הַחֲלִיט אוֹתוֹ עוֹבֵר אוֹרַח לְגֶשֶׁת לְאוֹתוֹ זֶקֶן, וּשְׂאֵלוֹ: אֲבִקֵּשׁ אֶת סְלִיחַתְךָ אֲדוֹנָי, הֲאִם אַתָּה אָדָם מִן הַיְשׁוּב, אוֹ שָׂמָא מִשְׂתִּידָךְ אַתָּה לְמִשְׁפַּחַת הַשָּׂדִים?

זֶקֶן הַזֶּקֶן אֶת גְּבוּתָיו וְעָנָה לוֹ בְּנֶעֱם: אָדָם אֲנִכִּי כָּכָל הָאֲנָשִׁים, וּמִדּוּעַ רְאִיתָ לְשֵׂאוֹל שְׂאֵלְתְּךָ זֶה?

הַשִּׁיב לוֹ הָאִישׁ: מִשׁוּם שֶׁמִּצָּאֲתִי אָדָם שֶׁפּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה גְבוּרָה פְּלֵאִית. כִּיצַד אָדָם בְּגִילְךָ בְּמֵאֲמָץ קָל, מְסַגֵּל לְהָרִים מִשְׁקָל שֶׁל שׁוֹר, וְלַהֲעֵלוֹתוֹ לְרֹאשׁ הַהָר? עָנָה לוֹ הַזֶּקֶן: יְדִידִי, הַסּוּד וְהַיְסוּד בְּמַעֲשֵׂה זֶה הוּא - מִשׁוּם שֶׁהַתְּרַגְּלָתִי מֵאִזּוֹ יָמֵי קָדָם לְבִצָּע יוֹם יוֹם פְּעֵלָה זֶה, וְלְמִרוֹת שֶׁבִשְׂעָתוֹ הֵייתִי צֵעִיר יוֹתֵר וְגַם מִשְׁקָל הָעֵגֶל הִיָּה קָטָן יוֹתֵר, עִם כָּל זֶה הוֹאִיל וְהַהֲרֵגֶל נִקְבָּע בִּי וְנַעֲשֶׂה כְּטַבֵּעַ, הָרִי שֶׁהַשִּׁינוּיִים הַקְּלִים בְּכָל יוֹם לֹא הִשְׁפִּיעוּ עָלַי, וְעַל כֵּן, גַּם כִּיּוֹם חָשׁ וּמְרַגֵּשׁ אֲנִי עֲדִין אֶת חוֹסְנִי וְאֶת כַּחַי בְּמוֹתָנִי.

כֵּן הִנְמַשֵּׁל: אָדָם שֶׁבִשְׂעָת בַּחֲרוּתוֹ הֲרֵגֶל לְעֵבֹד בְּמֶרֶץ, וּבָרַח מִהַעֲצָלוֹת וְהַכְּבֵדוֹת, לֹא חִפֵּשׁ חַיִּים קְלִים, אֲזִי גַם כְּשִׁיזְקִין, עֲדִין יִהְיֶה כַּחוֹ בְּמוֹתָנִי וְיוֹכֵל לְהַמְשִׁיד לְנַהֵל אֶת חַיָּיו בְּבְרִיאוֹת וּבְחַוְזָקָה. אֲבָל אוֹתוֹ שֶׁלֹּא הֲרֵגֶל בְּכָךְ, הָרִי כְּשֶׁמִּתְבַּגֵּר, אֵינּוּ מִתְפַּקֵּד כְּרֹאוֹי, וְצָרִיךְ שֶׁכָּל דָּבָר יַעֲשׂוּ עִבוּרוֹ, וְחַיָּיו אֵינָם חַיִּים.

נְסִים בְּדַבְרֵי בַעַל הַתְּנִיָּא שְׁכוֹתֵב: נִתְאַר לְעַצְמֵנוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים נֶאֱבָקִים בִּינֵיהֶם. הָאֶחָד אֲמַנֵּם חֲזָק יוֹתֵר מֵרַעְהוּ, אֵדָּ גַם עָצַל מְאֹד בְּכָל פְּעֻלוֹתָיו. לְעִמָּתוֹ, הַשֵּׁנִי נִיחַן בְּזְרִיזוֹת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּכַח פִּיזִי. כְּנִרְאָה שֶׁהַחֲלָשׁ וְהַזְרִיז יִנְצַח בְּמֵאֲבָק, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא זְרִיזוֹת קֹשֶׁה מְאֹד לְנִצָּח.

יִשְׁנֵם הַרְבֵּה שִׁטוֹת לְנִצָּח אֶת הַיֶּצֶר הָרַע, אֲבָל גַּם אִם תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹל, אִם תִּהְיֶה עֲצָלָן וְכַבֵּד, אֲזִי הַיֶּצֶר הָרַע יִנְצַח אוֹתְךָ, וְלֹא יַעֲזֹר לְךָ כָּל הַכַּחוֹת שֶׁבְּרִשׁוֹתְךָ!!!

כְּתַב הַ"תְּפִאָרַת יִשְׂרָאֵל", שֶׁעַל יְדֵי רַבּוּי שִׁינָה, לֹא רַק שֶׁהוּא מְפָסִיד אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר מְכֹל, אֲלָא גַם יִתְיַיֶּשׁן שֶׁכָּלוּ וַיֵּאֱבֹד חֲרִיצוֹתוֹ. וְאִם כֵּן, "כֵּן אָדָם מֵה לְךָ נִרְדָּם..."

משנה יא

אַבְטַלְיוֹן אֹמֵר, חֲכָמִים, הִזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם,
שֶׁמָּא תַּחֲבֹבוּ חֹבֵת גָּלוּת וְתִגְלוּ לְמָקוֹם מִיָּם
הָרָעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים
אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמִים
מִתְחַלֵּל:

חכמים, הזהרו בדבריכם

המשנה מורה לנו להזהר בדברינו, כדי שחס ושלום לא תצא תקלה ממלה שלא נאמרה במקום ובזמן המתאים, כמו שקרה אצל אנטיגנוס איש סוכו, שהיו לו שני תלמידים צדוק ובייתוס, וכשאמר להם אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו', טעו בדבריו, ואמרו: וכי יעלה על הדעת שפועל יעשה מלאכה כל היום, ולא יטול את שכרו? סימן שאין עולם הבא, ולא תחית המתים. ובגלל זה יצאו לתרבות רעה ונעשו כופרים.

לכן היה מזהיר אבטליון, שיש לומר דברים מפרשים וברורים היטב, כדי שלא יתנו לאחרים מקום לטעות בדבריהם.

לעתים תוספת מילה מיתרת, עלולה לגרום הרס וחרבון, עד כדי כך שמסגל הדבר לחולל מלחמות ושפיכות דמים.

וכדי להמחיש זאת, יש להדגים מה שמספרים אודות מלך אחד, ששלח אגרת למלך של המדינה השכנה למדינתו, וכתב לו בזה הלשון: "שלח לי סוס כחול שזנבו שחור ואם לא..."

ענה לו המלך השני: אין לי סוס כמו שאתה רוצה, ואלו היה לי סוס כזה...

כְּשֶׁקִבַּל הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן אֶת תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַשֵּׁנִי, כָּעַס מְאֹד, וְהִכְרִיז מִלְחָמָה עַל הַמְּדִינָה הַשְּׂכֵנָה, וְהַמִּלְחָמָה אַרְכָּה חֹדְשִׁים רַבִּים, וְנִשְׁפָּד דָּם רַב, אוֹצְרוֹת אֲבָדוּ, וּרְכוּשׁ הַשְּׂמַד, עַד שֶׁלְּבַסּוֹף נִפְגְּשׁוּ שְׁנֵי הַמֶּלְכִים יַחְדָּיו, עַל מְנַת לַיִשָּׁב אֶת הַסְּכָסוֹד.

וְאִז שָׁאַל הַמֶּלֶךְ הַשֵּׁנִי אֶת הָרִאשׁוֹן: לָמָּה הִתְכַּוְּנַת בְּמָה שְׁאַמְרַתָּה "וְאִם לֹא...?" הַשֵּׁיב הַמֶּלֶךְ: פְּשׁוּט מְאֹד כְּוֹנְנֵי הֵיְתָה, שְׂאִם לֹא תִמְצָא סוּס בְּצַבֵּעַ זֶה, אֲזִי כָּל צַבֵּעַ אַחֵר גַּם יִהְיֶה טוֹב.

שָׁאַל הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן: וְלָמָּה הִתְכַּוְּנַת אֶתָּה כְּשֶׁשְׁלַחְתָּ לִּי "וְאִם הִיָּה לִי סוּס כְּזֶה...?" עָנָה הַמֶּלֶךְ: פְּשׁוּט מְאֹד הִתְכַּוְּנַתִּי, שְׂאִילוֹ הִיָּה לִי סוּס כְּזֶה, בְּרִצּוֹן הֵייתִי שׁוֹלַח לָךְ אוֹתוֹ.

וְאִז שְׁנִיחֵם פָּרְצוּ בְּקִרְיָאָה וְאָמְרוּ: אֵיזוֹ שְׂטוּת עֲשִׂינוּ בְּהִכְרִיזָנוּ מִלְחָמָה אִישׁ עַל רֵעֵהוּ בְּגִלְל חֹסֶר הַבְּנָה. וְאִז כָּרְתוּ בְּרִית שְׁלוֹם, וְכָתְבוּ אֶת הַסְּפוּר בְּסִפֵּר הַיָּמִים שֶׁל שְׁתֵּי הַמְּדִינּוֹת.

לְמַדִּים אָנוּ מִסְּפוּר זֶה, שֶׁלְּפַעֲמִים בְּגִלְל חֹסֶר הַבְּנָה וְחֹסֶר הַתְּבוּנּוֹת בְּדַבְּרֵיוֹ שֶׁל הַשֵּׁנִי, אֶפְשָׁר לְהַבִּיא חֶרֶבֶן גְּדוֹל, וְלַבְּעִיּוֹת גְּדוֹלוֹת, וְלָכֵן מִחוּבְּתוֹ שֶׁל כָּל אָדָם, לְדַקְדֵּק בְּדַבְּרֵיוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא יִתֵּן לְאַחֲרִים מְקוֹם לְטָעוֹת.

לְפָנֵינוּ מַעֲשֵׂה נוֹסֵף, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְמַד שׁוֹב עַד כְּמָה צָרִיךְ לְהִזְהַר מִמֶּלֶה לֹא בְּמִקּוֹם, וְיֵשׁ לְשַׁקּוֹל כָּל מִילָה שְׂמוּצִיאִים בְּשַׁקֵּל הַקֹּדֶשׁ, וְרַק לְאַחַר מִכּוֹן נִתֵּן לְאוֹמְרָה, כְּדִי שֶׁלֹּא תִגָּרַם מְכַשׁוּל וְתִקְלָה.

מַעֲשֵׂה בְּשִׁלִּיחַ תַּלְמִיד חֲכָם מִצִּפּוֹן הָאָרֶץ, שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְגָּנְטִינָה לְשֵׁם גְּבִיַת כְּסָפִים לִישִׁיבָה מְסִימָת. בְּשִׁבְתָּ עָלָה אוֹתוֹ תַּלְמִיד חֲכָם לְתִבְּהָ, וְדָרַשׁ דְּבָרֵי אֱלֻקִּים בְּטוֹב טָעַם וְדַעַת. הַצְּבוּר שָׁתָה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיו הַנִּלְהַבִּים, וְהִתְרַשְּׁם מְאֹד מִדְּבָרֵי תוֹרָתוֹ.

בְּצֵאת הַשְּׁבֵת שׁוֹב דָּרַשׁ הָרַב, וְהַחֲלִיט כִּי כָּעַת כְּבָר הַקְּרָקַע מְכַשֶּׁרֶת לְעִרְיַכַת מַגְבִּית, וּפְנָה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה שֶׁחָלָה תִּפְנִיַת דְּרִסְטִית בְּצִבּוּר, וְאוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ מִקּוֹדֵם רְתוּקִים לְמוֹצָא פִּי, הִחֲלוּ לִפְתּוֹעַ לְהִזְעִיף לוֹ פָּנִים, וְלִשְׁלַח לְעֶבְרוֹ מִבְּטִי בּוּז. הוּא גַם רָאָה שְׂגָם בְּקִשֵׁי תוֹרְמִים לוֹ כְּמָה פְּרוּטוֹת.

הָרַב פָּנָה אֲלֵיהֶם וְשָׁאַל בְּתַמִּיחָה: מַה קָרָה? מַדּוּעַ פְּתֵאוּם נִשְׁתַּנּוּ פְּנִיכֶם אֲלֵי?

קם הגבאי ושאל: האם כבוד הרב כותב ומגיה ספרי תורה? הרב המפתע השיב: "כן". פני כלם חוורו, והחלו להתלחש ולומר: הנה אמת נכון הדבר!!!

הרב בקש לשמוע במה מדבר, ואז אמר לו הגבאי: עכשו נודע לנו, כי כבודו לוקח בעירו את ספרי התורה כביכול להגהה, ואחר כך מוכר אותם בגנבה, ובא לחוץ לארץ עד שישכחו מהדבר, ומעמיד פני חסיד, וכך מנהגך הרע תמיד.

הרב תפס את עצמו לבל יאבד עשתונותיו, ושאל את הגבאי באפוק: מאיפה אתה יודע את זה? הגבאי השיב, שאיש פלוני אמר את זה. שאל הרב את אותו האיש האם הוא אמר כך? השיב האיש: לא אמרתי שהרב גונב תמיד ספר תורה, אלא שהרב גנב פעם אחת ספר תורה.

שאל הרב: האם ראית אותי גונב ספר תורה? השיב האיש: לא, אבל איש פלוני אמר שהוא ראה.

נגשו לאותו האיש ושאלו: אתה ראית את הרב גונב ספר תורה? "לא", השיב האיש, אמרתי שהרב גנב ספר, אבל לא אמרתי ספר תורה.

שאל הרב: ומנין אתה יודע שגנבתי ספר? השיב האיש: איש למדן וחכם שהיה בקהל, הוא אמר כך בפרוש.

נגשו לחכם הלמדן ושאלו האם הוא אמר זאת? השתומם החכם ואמר: אני לא אמרתי שהרב גנב ספר, אני בסך הכל אמרתי שדרשה כזאת יפה שהרב דרש, מן הסתם הרב לא המציא מעצמו, אלא גנב אותה מאיזה ספר...

משנה יב

הלל ושמיאי קבלו מהם. הלל אומר, הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:

כתב רבנו עזריה מפאנו זיע"א בספרו גלגולי נשמות (אות קטו) שאהרון והלל היו משורש אחד. ובזה מובן להפליא מה שהיה הלל אומר ומצינה: "הוי מתלמידיו של אהרון", מפני שגם הוא עצמו היה משורש נשמתו של הלל. (הדר יעקב).

כל אחד יכול להיות רודף שלום

לכאורה קשה, מדוע היה צריך הלל לומר לנו להיות מתלמידיו של אהרון הכהן, היה מספיק לומר לנו שנהיה רודפי שלום כפי שנאמר בתהלים: "בקש שלום ורדפהו". ולמה היה צריך להזכיר את הנהגתו של אהרון הכהן?

ונראה לומר, שרצה הלל ללמד מוסר לאותם בני אדם שטוענים שאינם יכולים למחול לפלוני, ולסלח לאלמוני, משום שמטבעם הם אנשים קשים ולבם לא נותן להם לסלוח לשני כל כך מהר, וכמו שיש טוענים "אני טיפוס פגיע", או "אני לא מסוגל לשכח ולסלח לו על מה שעשה לי", או "זה האפי שלי".

לפיכך בא הלל ללמדנו, שאין זו סבה מצדקת, שהרי אהרון היה כהן, וכידוע הכהנים קפדנים מטבעם, ובאים מהר מאד לידי כעס [עיין במסכת בבא בתרא (דף קס"ג)], ובכל זאת היה אהרון עובד על מדותיו, ואוהב שלום ורודף שלום, ולא היה מחזיק במריבה.

ואם אהרון היה מסוגל לעשות כן על אף טבעו הקפדן, הרי שכל אחד מאתנו יכול להשתדל להיות מתלמידיו של אהרון, ולעבד על מדותיו, כדי להרבות שלום בעולם.

ועל כגון זה שח הגאון רבי אליהו הכהן מאיזמיר בספרו מעשה אליהו: מעשה שהיה בימי ארסטו, אשר היה חכם גם בחכמת שרטוטי ידים, ובא לעירו איש אשר כמוהו בזה החכמה, וכדי לנסותו לקח ארסטו שענה לבנה מאד, והניח ידו על השענה, ונרשמו שם כל שרטוטי ידו, ונתן חתיכות השענה ביד תלמידיו כדי שיראו אותם לאותו חכם שבא, לראות אם יכיר באלו השרטוטים אם הם טובים או רעים.

כיון שראה אותם החכם, אמר שהאיש שיש לו אלו השרטוטים, הוא אדם רצחן ורשע, וידו בכל העברות, וגם הוא חכם מאד. באו התלמידים והגידו כן לארסטו, ולגלגו על החכם שאמר כן, בראותם שארסטו היה פרוש מאלו המעשים.

אמר להם ארסטו: אמת אמר, ובאמת שהוא חכם גדול, וכל מה שאמר עלי אמת, משום שכן מחיב עלי מזלי, וכן מורים שרטוטי ידי. אמנם חכמתי גוברת על רע מזלי, ומבטלת אותו. וכך כל אדם יכול לעבוד על עצמו ולשנות את טבעו הרע, ולהיות כאהרן הכהן.

אוהב את הבריות

אחת הדגמאות לאהבת הבריות, מספרים לנו חכמינו ז"ל במדרש, על משה רבנו ע"ה.

משה רבנו היה יוצא לראות את שלום אחיו, ולחזות בסבלותם, וכשראה עד כמה עם ישראל סובלים, חפש תפקיד שדרכו יוכל לסייע לאחיו היהודים, מבלי שירגיש בכך פרעה.

ולכן הציע לפרעה שהוא ישמש כ"שר העבודה", האחראי על יעול העבודה, ועל שפור התפוקה. פרעה הסכים לכך, ומשה יוצא במסגרת תפקידו החדש לראות את שלום אחיו.

כאשר ראה משה את סבלם של ישראל, היה בוכה ואומר: חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליכם, שאין לה מלאכה קשה ממלאכת הטיט. והיה נותן כתפיו, ומסיע לכל אחד ואחד מהן.

כשהיה רואה משוי גדול על אדם קטן, ומשוי קטן על גדול, ומשוי איש על אשה, ומשוי אשה על איש, ומשוי זקן על בחור, ומשוי בחור על זקן, מיד היה מסדר את המשא לפי כחות האנשים, ועושה כאלו הוא מסיע בכך לפרעה.

כאשר ראה אותם סוחבים משאות כבדים, נפשו יצאה אליהם מצער. מה עשה? נגש אל אחד מהם ואמר בתקף כאלו הוא נוזף בו: ככה סוחבים? תניח את הלבנה על גבי, ואני אראה לה איך סוחבים לבנה.

נדדם אותו יהודי, ולא העז להמרות את פי השר, וכך נשא משה על גבו את אותה לבנה, בלי שאותו יהודי הרגיש שמשה עשה בשבילו את העבודה.

אחר כך נגש משה ליהודי אחר, וראה אותו מתקשה בבנייה ובהנחת הטיט כראוי. גם אליו נגש משה כמעיר לו על עבודתו, ואמר לו: לא כך עושים, תן לי ואני אראה לה איך לעשות. לקח משה את הטיט, ועשה מלאכתו של אותו יהודי.

כָּךְ הִלֵּךְ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִיְהוּדֵי לַיהוּדֵי כַּדֵּי לַעְזֹר לָהֶם בַּפֶּעַל, בְּלִי שְׂיִרְגִישׁוּ עַד כִּמָּה הוּא נוֹשֵׂא בְעַל עַמּוֹם.

מִמִּשְׁיָד הַמְדַרְשׁ וְאוֹמֵר: אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶתְּהַנְחֵת עֲסָקִיד וְהִלְכֵת לְרֵאוֹת בְּצַעֲרֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶת בְּהֶן מְנַהֵג אַחִים, אֲנִי מְנִיחַ אֶת הַעֲלִיּוֹנִים וְאֶת הַתַּחְתּוֹנִים וְאֶדְבֵר עִמָּךְ!

רְאֵה עַד כִּמָּה אוֹהֵב ה' אֶת אוֹתָם בְּנֵי אָדָם שְׁנוֹשְׂאִים בְּעַל עִם הַשָּׂנִי, וְאוֹהֲבִים אֶת עַם יִשְׂרָאֵל, וּמִשְׁתַּדְּלִים לַעְזֹר וּלְסַיֵּעַ לָהֶם עַד כִּמָּה שְׂאֲפֹשֶׁר.

וּמִסֵּפֶר עַל הַמְקַבֵּל הָאֱלֹקִי הַבָּבֶא סָאֲלִי זִיעִי"א, שְׁנִכְנַס אֵלָיו אָדָם, וְתִנְהַ בְּפָנָיו אֶת צַעֲרוֹ. שְׁהֵה זְמַן רַב בְּחִדְרוֹ וְאַחֵר כָּךְ יֵצֵא מִהָרֶב בְּמֵאוֹר פְּנִים.

מִשְׁרָתוֹ שֶׁל הָרֶב נִכְנַס לְמִסֹּר לְרַב אֶת עֲנִיָּנוּ שֶׁל הַבָּא אַחֲרָיו, וְרָאָה אֶת הָרֶב גּוֹעֵה בְּבִכְיָה עֲצוּמָה. כְּשֶׁהִבְחִין הָרֶב בְּכַנְיֻסַת הַמִּשְׁרָת, אָמַר לוֹ: "לְעִיתִים כֹּה כּוֹאֵב אֲנִי אֶת כְּאֵב הַזּוֹלַת, עַד שְׂאֲנִי מִתְפַּלֵּל שְׂיִחַתְּכוּ שְׂתִי יָדִי, וְיִהְיוּ כִפְרָה לְמַעַן יִרְפֵּא יְהוּדֵי מִיִּסּוּרָיו..."

להתבזות למען השני

מִסֵּפֶר עַל הַגָּאוֹן רַבֵּי חַיִּים מִבְּרִיסק זצ"ל, שְׁהֵיָה נוֹהֵג לְעִתִּים לְטִיֵּל בְּבְרִיסק, וְלַחֲשֹׁב בְּלִמּוּד, וְהֵיָה לְבוּשׁ כִּיהוּדֵי פְּשוּט לְלֹא הַכּוֹבַע וּבִגְדֵי רַבָּנִים.

פְּעַם אַחַת כְּשֶׁחָלַף לִיד תַּחֲנַת הַרְכָּבַת, פָּגַשׁ בּוֹ אוֹרַח שְׂיָרַד מִהַרְכָּבַת, וּשְׂאֵלוֹ לְכַתְּבַת הָאֲכַסְנְיָה שְׂאֵלֶיהָ הַזְּמַן לְהַתְאַרַח, הִצִּיעַ לוֹ הָרֶב שְׂיִלְוֶהוּ, וְרָאָה לוֹ הֵיכָן הַבֵּית.

לְאַחֵר כִּמָּה פְּסִיעוֹת, אָמַר אוֹתוֹ יְהוּדֵי לְרַב, כִּי הַמְטָעוֹן שְׂהִבִּיא כְּבֵד, וְהוּא מְבַקְשׁוֹ שְׂיִסַּיֵעַ לוֹ, וְיִשָּׂא אֶת הַמְזוֹדָה הַגְּדוֹלָה בְּיָדָיו. הָרֶב הִסְכִּים וְנִשָּׂא אֶת הַמְזוֹדָה בְּמִשְׁךָ כָּל הַדֶּרֶךְ הָאֲרָכָה.

כְּשֶׁרָאָה הָאוֹרַח כִּי הָאָדָם הָאֲלֻמוֹנִי שְׁנַזְדַּמֵּן לוֹ מִתְקַשֶּׁה לְסַחֵב, וְאִף מְבַקְשׁוֹ מִדֵּי פְּעַם שְׂיִסַּיֵעַ לוֹ מַעַט וְיִחַלִּיף עִמּוֹ אֶת הַמְטָעוֹן לְכַמָּה רְגָעִים, הִשִּׁיב לוֹ הָאִישׁ: "אֵין לִי כֹחַ, הִגַּעְתִּי עִכְשָׁו מִהַדֶּרֶךְ, וְלֹא יִזְיַק לָךְ אִם תִּמְשִׁיךְ לְסַחֵב". כָּךְ אָמַר לוֹ הָאוֹרַח כִּמָּה פְּעַמִּים, עַד שְׂהִגִּיעוּ לְרַחוּב הַסְּמוּךְ לְכַתְּבַת הַמִּיַּעֲדָת, וְאָז הִרְאָה לוֹ הָרֶב בְּאַצְבָּעוֹ עַל הַבֵּית שֶׁהוּא מַחְפֵּשׁ, וּבִקֵּשׁ לְהַפְרִד מִמֶּנּוּ לְשָׁלוֹם.

אָמַר הָאוֹרַח: אִם כְּבֵר עֲזָרַת לִי עַד עִכְשָׁו, אוֹלִי תִלְוֶה אוֹתִי וְתִשָּׂא אֶת חֲבִילוֹתַי עַד לְכַתְּבַת מִמֶּשׁ? אִךְ הָרֶב אָמַר: עַד כָּאן, יוֹתֵר אֵינְנִי יָכוֹל. הָאוֹרַח הַפְּצִיר בּוֹ שְׂיַעֲשֶׂה עִמּוֹ טוֹבָה שְׁלֵמָה שְׂהִרִי אֵין הַמְצוּה נִקְרָאת אֲלֵא

על שם גומרה, והמתחיל במצוה אומרים לו גמור, ואם כבר סחב והתייגע כל הדרך, שישלים את המצוה עד תמה. אך הרב סרב בכל תוקף.

למחרת שאל בעל האכסניה את האורח, אם ברצונו לבקר את רב העיר ולתת לו ברפת שלום פנהוג? האורח הסכים מיד, וילכו שניהם לבית הרב. אך כשהגיעו לביתו של הרב, חשכו עיניו של האורח. האיש שאותו נצלתיו ועשיתיו לנושא משאות, הוא הוא רב העיר.

מיד הביע צער, ובקש מחילה, אך הרב השיב לו: אין לך מה להצטער, לא קרה כלום. אמר האורח: שאלה אחת לי אל הרב, לאחר שכבר ראה הרב שאינני מכיר וחסכים ללכת עמי ולשאת את המזונות דרך כה ארכה, מדוע התעקש שלא לשאת את הפסיעות האחרונות עד הבית ולגמור את המצוה?

אמר לו הרב: אכן באמת הייתי צריך לליוותך עד הבית כדי שיהיה מעשה חסד שלם, אך חששתי שאם בעל האכסניה יראה אותנו צועדים כך ברחוב, יתנפל עליך ויגער בך על שהטרחת את רב העיר, ולכן החלטתי שמוטב ואפרד ממך קודם, ולא אגרם לך לבשת פנים.

ראה עד כמה גדלה אהבת הבריות של אותו צדיק, שלא רק שלא חס על כבודו למען הזולת, אלא חס יותר שלא יפגעו באותו יהודי שהשתמש בו כפועל.

לשמור על כבודו של השני

מספר על הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, שכשהגיע לפרקו ובא אצל חותנו לעתיד כדי לעשות שבת, ארע שבאותו שבת הגיע עוד בחור לאותה העיר, בנוגע לשדוד אחר, ורבי עקיבא איגר הכירו, וכפי שנהוג אז, הוצרך רבי עקיבא איגר לשא דרשתו בבית הכנסת.

אולם, בגלל חששו לכבודו של החור השני, דבר חצאי דברים והקהל לא הבינו את דבריו, ונתבזה שם בזיונות נוראים. חותנו פעס מאד על אותו אדם שהציע לו את השידוד, אבל ישב בשתיקה.

לאחר מכן, עלה החור השני ונשא את דרשתו, ובמוצאי שבת נגמר השידוד של אותו החור, וחזר בכבוד לעירו.

לאחר שעזב אותו בחור את העיר, נגש רבי עקיבא איגר אל מחותנו, ובקשו שינסהו בשבת הבאה ויראה כיצד הוא דורש. עשה המחנך את בקשתו, והזמינו לשבת הבאה שישא דרשה בבית הכנסת. ואז ראו כולם את כחו הגדול בתורה.

חֹתְנָנוּ בְּקֶשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה וְסְלִיחָה עַל שְׂפָעֵס עָלֵינוּ, וְשָׂאֵל אֶת רַבִּי עֲקִיבָא אֵינָר, מַה יִּפְשֵׁר הַתְּנַהּגוּתוֹ בְּשָׁבוּעַ שְׁעֵבֵר שֶׁדַּבֵּר כְּאַחַד הַרִיקִים?

עָנָה וְאָמַר: הִשְׁשֵׁתִי לְכַבֹּדוֹ שֶׁל הַבְּחֹר הַשְּׂנִי שֶׁיִּתְבַּזֶּה לְאַחַר שִׁישְׁמְעוּ כּוֹלֵם אֶת דְּרָשְׁתִּי, עַל כֵּן עָשִׂיתִי אֶת עֲצָמִי כְּבְחֹר פֶּשׁוּט, וְאִז הַתְּרוּמָם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַשְּׂנִי.

הִנֵּה לְפָנֵינוּ דִּגְמָא שֶׁל אֲהַבַּת הַבְּרִיּוֹת כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה מוֹכֵן לְהַשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ וְלִסְבֹּל עַלבוֹנוֹת, הָעֵקֶר שֶׁלְשֵׁנִי תִהְיֶה הַקְּלָה וְהַרְגָּשָׁה טוֹבָה. וּבִוְדָאֵי שְׂאִין לְרַמֵּס וּלְגַנוֹת אֶת הַשְּׂנִי, כְּדִי לְגַדֵּל וּלְרוֹמֵם אֶת כְּבוֹדוֹ, כִּי לֹא בְּכֹף חֶפֶץ הִ'.

אהבת הבריות מקרבת לתורה

נִרְאָה לְבָאֵר אֶת הַמְשָׁנָה "אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵם לַתּוֹרָה", שֶׁעַל יָדֵי שְׂמֵרָאִים אֲהַבָה וְחֶבֶד לְבְרִיּוֹת, רַק אִז נִתֵּן לְקַרְבֵם לַתּוֹרָה. אָבֵל אִם בָּא לְהוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּפָנִים זֹעֲפוֹת, אוֹ שֶׁרְצוֹנוֹ לְהַחֲזִיר בְּתִשׁוּבָה אָדָם שֶׁרְחוֹק מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְאִינוֹ מֵרָאֶה לוֹ סִבָּר פָּנִים יְפוֹת, אִזִּי לֹא יַעֲלֶה בְּיָדוֹ לְהוֹכִיחַ וּלְקַרֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְכַמִּים הַפָּנִים לְפָנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם.

וּמִסְפָּרִים עַל הַצַּדִּיק רַבִּי אֲרִיָּה לְוִין, שֶׁפָּעַם כְּשֶׁגִּמַּר תִּפְלְתוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, לְאַחַר שִׁיִּצָּא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵיתוֹ וּפָנָיו כְּמִלְאָךְ הִ' צְבָאוֹת, בְּדַרְךָ נִגַּשׁ אֵלָיו אִישׁ שְׂאִינוֹ שׁוֹמֵר תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּבְיָדוֹ סִיגְרִיָּה דְלוּקָה, וְשָׂאֵל אֶת הָרַב: אֵיפֹה מַלּוֹן "הַמְּלֹךְ דְּדוּד" בִּירוּשָׁלַיִם.

לְמֵרוֹת שְׂאוֹתוֹ אִישׁ הַתְּנַהּג בְּחֻצְפָּה בָּזָה שֶׁבִקֵּשׁ טוֹבָה מִהָרַב בְּעוֹד שֶׁבְּיָדוֹ סִיגְרִיָּה דְלוּקָה, בְּכָל זֹאת נֶעְנָה הָרַב בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת וְאָמַר: לֹא אוֹכֵל לְהַסְבִּיר לָךְ מִהֶמְקוֹם הַזֶּה הֵיכָן הַמַּלּוֹן, לָכֵן אֲנִי בְּעֲצָמִי אֲבוֹא עִמָּךְ.

כְּשֶׁהִלְכוּ בְּדַרְךָ, אוֹתוֹ הָאִישׁ הִחְצוֹף הַמְשִׁיף לְעֵשׂוֹן כְּרָגִיל, וְהָרַב כְּדַרְכּוֹ בְּקִדְשׁ, הַתְּנַהּג עִם הַיְהוּדִי בְּאֲרָךְ אַפִּיִים. לְאַחַר כְּרַבֵּעַ שְׁעָה, כְּשֶׁנִּתְּנָה הָיָה לְרֵאוֹת אֶת הַמְּקוֹם, אָמַר לוֹ הָרַב: "זֶהוּ הַמַּלּוֹן שֶׁרָצִיתִי".

כְּשֶׁרָאָה אוֹתוֹ אָדָם אֶת הַתְּנַהּגוּתוֹ שֶׁל הָרַב כְּלַפְּיוֹ, אָמַר לוֹ: דַּע לָךְ שִׁישׁ לִי לֵב קָשָׁה מְאֹד, אִף אָחַד לֹא שָׁבֵר לִי אֶת הַלֵּב. הִיחִידִי שֶׁשָּׁבֵר אֶת לְבִי זֶה אֲתָה, כִּי לְמֵרוֹת שֶׁהַתְּנַהּגוּתִי לֹא הָיִיתִי רְצוּיָה, בְּכָל זֹאת לֹא כָּעֶסֶת עָלַי,

וְעַל כֵּן אָנִי מִבְּטִיחַ לָךְ, אִם יֵשׁ אֲנָשִׁים כְּמוֹךָ בְּעוֹלָם, אָנִי לֹא מַעֲשֶׂן יוֹתֵר בְּשַׁבָּת.

לִפְנֵי שָׁנִים רַבּוֹת חִי לוֹ בְּנַחַת וּבְשִׁלְוָה יְהוּדֵי בָּשֶׁם שְׁמִשׁוֹן. כָּל מִכְרִיו כְּנֹו אוֹתוֹ בְּפֶחַד בָּשֶׁם "שְׁמִשׁוֹן הַגְּבוּר". תֵּאָר זֶה נִתֵּן לוֹ בְּגִלְל כְּחוֹ הָרֵב וּמְרֵאָהוּ הַמוֹצֵק. מְרֵאָהוּ הַטִּיל אֵימָה עַל כָּל רוֹאֵיו, וְכֻלָּם נִרְעָדוּ מִשְׂרָק הַזְּכָר שְׁמוֹ שֶׁל שְׁמִשׁוֹן.

שְׁמִשׁוֹן נִהַג לְקַחַת בִּ"הַלְוָאָה" מִצָּרֵי מְזוֹן, אֵךְ הָיָה שׁוֹכֵחַ לְהַחְזִיר אוֹתָהּ. אֵף אֶחָד לֹא הֵעִיז לְהַעִיר לוֹ אוֹ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְפָרַע אֶת הַהַלְוָאָה, כִּי כְּאִשֶּׁר מִיִּשְׂרָאֵל הָיָה מְזָכִיר לְשְׁמִשׁוֹן בְּעֵדִינּוֹת שֵׁישׁ אֵיזָה שֶׁהוּא חוֹב קָטָן שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם, הָיָה שְׁמִשׁוֹן שׁוֹאֵג בְּקוֹלוֹ הָעֶבֶה וְנוֹעֵץ מִבֶּט רָצְחָנִי לְעֵבֵר אוֹתוֹ אֲדָם, עַד שֶׁאוֹתוֹ הָאִישׁ הָעֵדִיף לְשַׁכַּח אֶת הַחוֹב.

כִּךְ נִמְשָׁךְ הַדָּבָר, עַד שֶׁסְּבָלְנוּתָם שֶׁל הַסּוֹחָרִים פָּקְעָה, וְהֵם פָּנּוּ לָרֵב בְּתִלּוּנָה עַל מַעֲשָׂיו שֶׁל "שְׁמִשׁוֹן הַגְּבוּר". הָרֵב שָׁלַח אֶת שְׁמִשׁוֹ לְקַרְא לְשְׁמִשׁוֹן, וּמֵאַחַר שֶׁיָּדַע שְׁמִשׁוֹן אֶת כְּחוֹ שֶׁל הָרֵב, הִתְיַצֵּב בְּזִרְיוֹת לִפְנֵיו, וְשָׁאַל מֶה הָרֵב רוֹצֵה.

הָרֵב הִחַל לְהוֹכִיחַ אוֹתוֹ עַל מֶה שֶׁהוּא מַעֲוִלָּל בְּשׁוֹק, וְעַל הַתְּנַהֲגוּתוֹ הַקְּלוּקָלֵת. שְׁמִשׁוֹן בְּעֵזוֹת מִצַּח, הִכְחִישׁ אֶת כָּל הַטְּעֵנוֹת נֶגְדּוֹ, וְהוֹסִיף, שֶׁהוּא מוֹכֵן שֶׁהָרֵב יָבִיא אֶת הָעֵדִים שֶׁטּוֹעֲנִים נֶגְדּוֹ, וְנִכַּח עִם מִי הָאָמֵת.

אָנוּ בְּטַח מְבִינִים לְבַד, שֶׁאֵף אֶחָד לֹא הֵעִז לְתַבֵּעַ אֶת שְׁמִשׁוֹן לְדִין תּוֹרָה, שֶׁהָרֵי זֶה מִפֶּשַׁע סְכֵנֵת נְפֻשׁוֹת, וְכִךְ הַמְּשִׁיךְ שְׁמִשׁוֹן בְּדַרְכּוֹ הָרַעָה מִיָּמִים יְמִימָה.

בְּאַחַד הַיָּמִים, הִגִּיעָה לְשׁוֹק אֲלֵמָנָה מֵאַחַד הַיְשׁוּבִים הַסְּמוּכִים, שֶׁהַחֲלִיטָה לְצֵאת לְמַכּוֹר יָרְקוֹת וּפְרוֹת כְּדִי לְפָרֵנס אֶת עַצְמָהּ וְאֶת עוֹלָלָיָהּ. הִיא הִצִּיבָה שְׁנֵי אֲרָגָזֵי יָרְקוֹת וּפְרוֹת הָעוֹנָה, וְצִיפְתָּה לְקוֹנִים.

לְפָתַע שְׁמַעָה רַעַשׁ עָמוּם בְּשׁוֹק, אֲנָשִׁים הִחֲלוּ מִתְרוֹצְצִים בְּבִהָלָה לְמִקּוֹמוֹת שׁוֹנִים. הִיא לֹא יָחֶסֶה לְכָךְ חֲשִׁיבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא לֹא הִכִּירָה עֵדִין אֶת שְׁמִשׁוֹן. לֵיד דּוֹכְנָה עָצַר שְׁמִשׁוֹן הַגְּבוּר, בְּחַר כְּמָה פְרוֹת וּיָרְקוֹת, תִּחַב אוֹתָם לְחִיקוֹ, וְהַמְּשִׁיךְ לְדַרְכּוֹ.

הָאִשָּׁה פָּנְתָה לְשְׁמִשׁוֹן וְאָמְרָה לוֹ: אֲדוֹנִי, שְׁכַחְתָּ לְשַׁלֵּם עַל הַפְרוֹת וְהַיָּרְקוֹת.

שְׁמִשׁוֹן שֶׁלַח לְעֵבֶרָה מִבֶּט זֹעֵם וְאָמַר בְּקוֹל גָּס : לִפְנֵי שָׂאתָ בְּכָל־ל פּוֹתַחַת
אֶת הַפֶּה שֶׁלָּךְ, תִּבְרָרִי מִיְהוּ "שְׁמִשׁוֹן הַגְּבוּר". תִּגְיָדִי יָפָה "תּוֹדָה"
שֶׁהִסְתַּפַּקְתִּי בְּמוֹעֵט, וְלֹא לְקַחְתִּי מִמֶּךָ יוֹתֵר.

כְּשֶׁשָּׁמְעָה זֹאת הָאִשָּׁה, הִחֲלָה לְצַעֵק לְעֵבֶר הַסּוֹחֲרִים שֶׁיִּחְזִירוּ לָהּ אֶת
הַגְּנֵבָה, וְכִשְׂרָאֲתָה שָׂאף אַחַד לֹא זָז, פְּנִתָה אֵלֵיהֶם וְשָׂאֲלָה מִדּוּעַ אֵינָם
מְגִישִׁים לִי עֲזָרָה?

אָמְרוּ לָהּ : אָנוּ לֹא מִתְעַסְקִים עִם שְׁמִשׁוֹן, לְכִי לָרֵב וְתִתְבַּעֵי אוֹתוֹ לְדִין
תּוֹרָה!

הָאִשָּׁה עָשְׂתָה כְּדִבְרֵיהֶם, וְנִגְשָׁה הַיִּישָׁר לְבִיתוֹ שֶׁל הָרֵב. כְּשֶׁשָּׁמַע הָרֵב אֶת
טַעֲנוֹתֶיהָ, אָמַר : זֶהוּ זֶה, יֵשׁ לָנוּ דִין תּוֹרָה עִם שְׁמִשׁוֹן. וּמִיָּד שֶׁלַח לְקָרָא לוֹ.

שְׁמִשׁוֹן הִגִּיעַ דֵּי מֵהָר כִּי הוּא יָדַע שֶׁלֹּא כְּדָאִי לוֹ לְהִסְתַּבֵּךְ עִם הָרֵב. הָרֵב
הוֹרָה לָאִשָּׁה לֹאמֹר בְּפִנֵּי שְׁמִשׁוֹן אֶת טַעֲנוֹתֶיהָ כְּלַפְּיוֹ. וְהִיא הִחֲלָה לְסַפֵּר
כִּיצַד הִיא הִגִּיעָה לְשׁוֹק עִם אַרְגָּזֵי הַפְּרוֹת וְהִירְקוֹת שֶׁעָמְלָה בְּגִידוּלָם,
וְשְׁמִשׁוֹן לָקַח וְלֹא שָׁלַם מְאוּמָה.

פְּנָה הָרֵב לְשְׁמִשׁוֹן וְשָׂאֵל : מָה יֵשׁ לָךְ לֹאמֹר כְּנֶגֶד טַעֲנוֹתֶיהָ? שְׁמִשׁוֹן לֹא
הִכְחִישׁ, הוּא הוֹדָה כִּי אַכּוֹן לָקַח מִמֶּנָּה פְּרוֹת וִירְקוֹת, אֲבָל דַּעַתּוֹ הִיָּתָה
לְשָׁלֵם לָהּ כְּשִׂיְהִיָּה לוֹ כֶּסֶף...

כָּל הַנוֹכְחִים גִּיחְכוּ לְשִׁמְעַת דְּבָרָיו שֶׁל שְׁמִשׁוֹן. אָף אַחַד לֹא זָכַר שְׁשִׁמְשׁוֹן
שָׁלֵם אֵי פֶעַם עֵבוֹר מִשְׁהוּ. הָרֵב הוֹדִיעַ לְשְׁמִשׁוֹן כִּי עָלְיוֹ לְקַיֵּם אַחַד
מֵהַשְּׁנָיִים אוֹ לְהַחְזִיר לְרוֹכְלֵת אֶת כָּל הַסּוֹחֲרָה שֶׁלָּקַח מִמֶּנָּה, אוֹ לְשָׁלֵם לָהּ
כָּאֵן וְעִכְשָׁו אֶת הַתְּשָׁלוּם הַמְּלֵא.

הָרֵב הוֹסִיף וְהִזְהִיר אֶת שְׁמִשׁוֹן : אִם מִיִּשְׁהוּ יִתְבַּע אוֹתָךְ פֶּעַם נוֹסֶפֶת לְדִין
תּוֹרָה וְתִצָּא חַיֵּב בְּדִין, אֲנִי מוֹדִיעַ לָךְ שֶׁאֲטִיל עֲלֶיךָ עוֹנֵשׁ כְּבֵד. שְׁמַעוֹן שָׁלַם
לָאִשָּׁה אֶת הַסְּכּוּם עֵבוֹר הַפְּרוֹת וְהִירְקוֹת, אָךְ בְּצִאתוֹ מִחֻדְר בֵּית הַדִּין,
סָנַן מִבֵּין שְׁנָיו : "אֲנִי עוֹד אֶתְחַשְּׁבֵן עִם הָרֵב!!!"

כְּעֵבוֹר מְסַפֵּר יָמִים הַזְּמַן הָרֵב לְהִיּוֹת סֹנֶדֶק בְּבִרְיַת מִלָּה שֶׁתִּתְקַיֵּם מִחוּץ
לְעִיר. הָרֵב הוֹרָה לְשְׁמִשׁוֹן לְשָׁכַר עֲגָלָה וְלִצְאָת לְדָרָךְ.

וְהֵנָּה הַבְּחִין הַשְּׁמֵשׁ כִּי בְּמֶרְחַק מֵהֶם, נִתֵּן הָיָה לְרֵאֵוֹת אֶת שְׁמִשׁוֹן
מְנַסָּה לְמִצּוֹא מְסַתּוֹר. הַשְּׁמֵשׁ סִפֵּר עַל כֶּף לָרֵב, וְאָמַר שְׁמוּטָב לְשׁוֹב הַבְּיָתָה
מִשּׁוּם הַסְּכָנָה.

הָרֵב הוֹרָה לְעִגְלוֹן לְעַצֵּר בְּצַד הַדָּרָךְ כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל מִנּוּחָה. הָרֵב נָגַשׁ לְאַחַד
הַעֲצִים הַסְּמוּכִים וְהִחֵל לְהִתְפַּלֵּל. לְאַחַר הַתְּפִלָּה, נִשְׁעַן הָרֵב עַל אַחַד
הַעֲצִים וְשָׁקַע בְּמַחְשָׁבוֹת. לְאַחַר דַּקּוֹת אַרְבּוֹת, שָׁב הָרֵב אֶל הַכְּרֶפֶת
וְהוֹרָה לְעִגְלוֹן לְהִמְשִׁיךְ לְנִסְעָה.

הכרפורה לא הספיקה לנסע הרבה, והנה לפתע זנק שמשון מבין העצים ובמו ידיו עצר את הסוסים. שמשון פתח את דלת הכרפורה, תפס את ידיו של הרב והחל לנשקם כשמעיניו זולגות דמעות חמות, ובקש מחילה מהרב.

הרב הרגיעו ואמר כי הוא מוחל לו, בתנאי שמכאן ולהבא הוא ישנה את התנהגותו הרעה. שמשון הבטיח לרב בכל לבו כי הוא יהפך לאדם חדש, ולא יעשה לאף אחד רע.

לאחר שהלך שמשון לדרך, פנה השמש אל הרב, ובקש הסבר כיצד ידע שמשון לא יעשה להם רע?

השיב לו הרב: אתה בודאי מכיר את הספור עם יעקב ועשו, שכאשר רצה עשו להרוג את יעקב אמרה רבקה ליעקב, שיברח וילך ללבן "עד שוב חמת אחיך", כלומר, עד שעשו יפסיק לשנא אותך.

יעקב חשב בלבו: כיצד אדע ששנאתו של עשו כלפי פסקה, וכי הוא ישלח לי מכתב שהוא מתגעגע אלי? ואם אני אקבל מכתב שכזה, האם אוכל לסמוך על כך? אולי זו מלכודת?

אלא רבקה רמזה לו באומרה "עד שוב אף אחיך ממך", שכאשר אתה יעקב תפסיק לחוש שנאה כלפי אחיך שבגללו אתה עוזב את הבית, יהיה זה לך לסימן שעשו הפסיק לשנא אותך.

אמר הרב: כך גם קרה אתנו. אני מאד כעסתי על שמשון, ולבי היה מלא טינה כלפיו. כעת כאשר עמדתי להפגש אתו, התבוננתי בכך שלמרות כל התנהגותו, הרי הוא יהיה בדיוק כמוני, וגם הוא בנו של אבינו שבשמים, ולשנא אותו זה אסור.

כאשר התבוננתי והתעמקתי במחשבה זו, הרגשתי בלבי כי הפעם והטינה שלי כלפיו החלו להעלם, ולבי התמלא רחמים ואהבה כלפיו. לכן הייתי בטוח שאותם רגשות מפעמים אף בלבו של שמשון, ולכן לא פחדתי להמשיך בדרך ולהפגש אתו.

נמצאנו למידים, שכאשר רוצים לקרב יהודי לדרך התורה, יש תחלה להתמלא עליו באהבה ולחשב עליו מחשבות טובות, ואז גם הוא יחשב כלפיו מחשבה חיובית, ויהיה לו קל ונעים לקבל את דברינו, ועל ידי כך נוכל לקרבו לתורה.

וכיוצא בזה פרשו את הפסוק במשלי: "אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך", אל תאמר לאדם "אתה לץ ורשע" וכיוצא בזה, שאין תוכחה כזאת מתקבלת על און שומעת. אלא תראה לו אהבה וחבה, ותאמר לו: אתה איש חכם ובעל דרך ארץ ומכתר בנימוסים, ואין לך לעשות מעשה כזה שהוא הפך התורה.

וְרָאָה עוֹד בְּמִסְכַּת שַׁבָּת (דף לא.), כִּיצַד קִפְדָּנוֹתוֹ שֶׁל שְׂמַאי דְחָתָה שְׁלוֹשָׁה
גוּיִים שֶׁלֹּא יִתְגַּיְרוּ, וְעֲנִוְתָנוֹתוֹ שֶׁל הֵלֵל, קָרְבָּה אוֹתָם תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה,
וְכָל יְמֵיהֶם הָיוּ מְשֻׁבְּחִים אוֹתוֹ עַל כָּךְ.

משנה יג

הוּא הָיָה אוֹמֵר, נֶגַד שְׂמַא, אֶבֶד שְׂמַה.
וְדָלָא מוֹסִיף, יִסִּיף. וְדָלָא יִלִּיף, קִטְלָא חִיב.
וְדֹאשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא, חֵלְף:

נגד שמא אבד שמה

הַתַּנָּא מְלַמְּדֵנוּ, שְׂאָדָם שְׁרוּצָה לְהַגְדִּיל אֶת שְׁמוֹ כְּדִי לְקַבֵּל כְּבוֹד וְשִׁרְרָה,
אֲזִי לֹא רַק שְׂאִינוּ מְקַבֵּל אֶת מְבַקְשׁוֹ, אֲלָא בְּנוֹסֵף לְכָךְ מְאֹבֵד אֶת הַמַּעַט
שֶׁהָיָה בִּידוֹ, וְנִמְצָא שְׂיָצָא קָרַח מִזָּה מִזָּה.

וְכִמוֹ שְׂאָמְרוּ בְּמִסְכַּת סִנְהֶדְרִין (קו.), שֶׁהַגָּמֵל תִּבַּע מִהַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ, שְׂיִתֵּן
לוֹ קָרְנִים כְּפִי גְדֵלוֹ, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ אֵף לְבָרִיּוֹת הַקִּטְנוֹת מִמֶּנּוּ [כְּגוֹן הַצִּבִּי וְהָאֵיל
(בְּדוּמָה)]. וְיָמָּה "הַרְנוּיִח" הַגָּמֵל בְּתַבִּיעָתוֹ? גִּזְזוּ לוֹ גַּם אֶת הָאֲזָנִים, כְּאֲשֶׁר
עֵינֵינוּ הָרוֹאוֹת, שְׂאֲזָנָיו קִטְנוֹת בְּיַחַס לְגוֹדְלוֹ.

כְּךָ גַּם מִי שֶׁמְבַקֵּשׁ גְּדֵלָה וְכְבוֹד לְעַצְמוֹ, יַחֲסֵר מִמֶּנּוּ גַם מְעַט הַכְּבוֹד שֶׁיֵּשׁ
לוֹ, כִּי גְאוֹת אָדָם תִּשְׁפִּילֵנוּ, וְכִמוֹ שְׂאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִסְכַּת סוּטָה (דף
ט"ו), עַל כִּמָּה אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים שֶׁלֹּא הִסְתַּפְּקוּ בְּמָה שֶׁקִּבְּלוּ, וְלִבְסוּף אֲבָדוֹ אֶת
הַכֹּל וְאֵף אֶת חֵייהֶם.

הפסדו של קרח

וַיְדוּעַ שְׂרַבְנֵנוּ הָאָרִי אָמַר שׁ"צַדִּיק כְּתָמָר יִפְרָח" - סוֹפֵי תְבוֹת - קֶרַח. וְאוֹתוֹ קֶרַח שֶׁהָיָה צַדִּיק וּבַעַל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְעָשִׂיר גְדוֹל, עֵינֵינוּ הָיְתָה צָרָה, וְלָכֵן הָיָה כּוֹאֵב לוֹ מִדְּוֵעַ לֹא מִנּוּ אוֹתוֹ לְהִיּוֹת נָשִׂיא, וְלָכֵן הִחְלִיט לְקַחַת אֶת הַנְּשִׂאוֹת בְּכַח. וְסוֹפּוֹ הָיָה שֶׁלֹּא רַק שֶׁלֹּא זָכָה לְהִיּוֹת נָשִׂיא, עוֹד בְּנוֹסָף לְכַד אֲבָד אֶת כָּל מַה שֶׁהָיָה לוֹ, וְעַד הַיּוֹם נִשְׁאָר זְכָרוֹ לְרָעָה. וְהַתְקַיֵּם בּוֹ מַה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא "נִגְדַּד שְׂמָא אֲבָד שְׂמָה".

וְאוֹמֵר רַבֵּי שְׂמָחָה בּוֹנֵם מִפְּשִׁיסָחָא, קֶרַח אִישׁ אֲשֶׁכּוֹלוֹת הָיָה, וְרָאוּי לְהִיּוֹת מְנַהֵיג, וּמִפְּנֵי מַה הִפְסִיד? מִפְּנֵי שֶׁלְקַח לְעַצְמוֹ גְדוֹלָה בְּכַח, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח קֶרַח", הוּא לֹא הִמְתִּינִן עַד שֶׁתִּגִּיעַ שְׁעָתוֹ וַיִּבְחָרוּ בּוֹ לְמִנְהֵיג וְלִנְשִׂיא, אֲלָא דְחַק הַשְּׁעָה וְרָצָה לְהַמְלִיךְ אֶת עַצְמוֹ, וַיִּכְבֵּר אֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, שֶׁכָּל הַדְּחַק אֶת הַשְּׁעָה, שְׁעָה דוֹחֶקְתוּ.

לְפִיכֵן נֶאֱמַר "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתַּבְלַע אוֹתָם", מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הֵם לֹא חָפוּ בְּסִבְלָנוֹת לְשַׁעֲתָם, אֲף הָאֲדָמָה לֹא הִמְתִּינָה לְבוֹא שְׁעָתָם, דְּהֵינּוּ לְזַמֵּן בּוֹ יָשׁוּבוּ אֵלֶיהָ קֶרַח וְכָל עַדְתּוֹ לְאַחַר מוֹתָם, אֲלָא מִיַּד בְּלָעָה אוֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה.

המחפש גדלה הגדולה בורחת ממנו

מִסְפָּר עַל גְּאוֹן אֶחָד [שֶׁלֹּא הָיָה נִמְנָה עִם "עַדְתַּי הַחֲסִידִים"], שֶׁשָּׂאֵל פְּעַם אֶת "הַחוּזָה מְלוֹבְלִין": מִדְּוֵעַ יִנְהָרוּ רַבִּים אֶל כְּבוֹדוֹ לְלִמּוּד, וַיְמַה רָאוּ בְּכָבוֹדוֹ שֶׁכָּלֵם נוֹסְעִים אֵלָיו, וְלָמָּה לֹא יָבוֹאוּ גַם אֵלָי, הֲלוֹא אֲנִכִּי תִלְמִיד חֲכָם גְדוֹל יוֹתֵר מִכְּבוֹדוֹ?

הַשִּׁיב לוֹ הַצַּדִּיק בְּנַחַת: גַּם בְּעֵינַי יִפְלֵא שֶׁהֵם בָּאִים אֵלָי, יוֹדְעֵי אֲנִי אֶת עֲרַפֵּי הַשִּׁפְלָה, מִי אֲנִי וַיְמַה אֲנִי כִּי רַבִּים יָבוֹאוּ אֵלָי לְדְרוֹשׁ אֶת דְּבַר ה', וְלָמָּה לֹא יֵלְכוּ בְּאֶמֶת אֶל כְּבוֹדוֹ אֲשֶׁר יִדְעֵתִיו לְגְאוֹן מִבְּהַק סִינֵי וְעוֹקֵר הָרִים.

אוֹלָם אוֹלֵי הַיָּמִים הַנּוֹתְנִת, מְשׁוּם שֶׁאֲנִי מִתְפַּלֵּא עַל שֶׁהֵם בָּאִים אֵלָי, לָכֵן בָּאִים דְּוָקָא אֵלָי, וּמִפְּנֵי שֶׁכְּבוֹדוֹ מִתְפַּלֵּא לָמָּה לֹא יָבוֹאוּ אֵלָיו, עַל כֵּן אֵינָם בָּאִים אֵלָיו...

וְכַתֵּב בְּסִפְר "עֲרַבֵי נַחַל" לְבָאָר מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמִסְכַּת סְנֵהֲדָרִין (דף יד. ב): "הֵיוּ קוֹבֵל וְקִיָּם", כְּלוֹמַר, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁמְשַׁפִּיל אָדָם יִדְעֵתוֹ וּבוֹרַח מִהַכְּבוֹד, יֵאָרִיף יָמִים.

וְהַדְּבָר נִכּוֹן עַל פִּי הַטְּבַע, כִּי אִישׁ הַמְתַּנְּגָאָה וְעוֹשֶׂה כָּל מִינֵי פְעֻלוֹת כְּדֵי לְהַתְנַגֵּדֵל, הָרִי בְּסוֹפּוֹ שֶׁל דְּבַר הַרוֹדֵף אַחַר כְּבוֹד הַכְּבוֹד בּוֹרַח, וְנִעְשֶׂה תְּמִיד

ההפך מכוונתו, ותוחלת ממשכה מחלת לב. מה שאין כן שפל רוח יאריך ימים. וזה פשוט.

אחד ממלכי המזרח בקש למצוא לו יועץ ישר ונאמן. כדי לבדוק למי ראוי לתת משנה נכבדה זו, החליט לערוך נסיון. קרא לחמשה האנשים שייצא להם שם של חכמים ונבונים, וכשבאו לפניו, ראו מיד שעל ידו השמאלית של המלך חמש טבעות, ועליהן חמשה יהלומים גדולים מאד.

המלך פנה אליהם ואמר: קראתי לכם כדי שתאמרו לי את האמת, אמרו נא לי מה דעתכם על כחי וגבורתי ועל תפארת ממלכתי האדירה.

ארבעה מהאנשים שראו את היהלומים הגדולים והיפים שנצצו והבריקו לפני עיניהם, היו בטוחים שהמלך יתן אותם להם, ועל כן הרבו בהשמעת דברי שבח על גדולתו של המלך, והשוו אותו לגבורים ולאנשי השם שהיו לפניו, וקבעו שהוא עולה עליהם במעלותיו, ופיארו את חכמתו וכו' וכו'.

לאחר שתמו דבריהם של הארבעה, הוריד המלך ארבע טבעות מאצבעותיו, ונתן לדוברים. אחר כך פנה לחמישי, ושאל אותו: מדוע אתה יושב בשקט, אמור אף אתה מה דעתך עלי?

אמר האיש: עוצמתך היא פקדון שהאל מסר ביך, כדי שתשתמש בו לטובת העמים היושבים בממלכתך, ובטוח אני, שיבוא היום בו תידרש למסר דין וחשבון על השימוש בפקדון זה. תפארתך ושמך הגדול יאבדו אם תעסק בכבוש מדינות, ותבלה זמך במשטה ובהוללות, במקום שתתמסר למלוי תפקידיך המרבים.

כששמע זאת המלך אמר לו: לך לא אתן טבעת, לך אתן את ידידותי, ובעצתך אבטח, השאר לידי תמיד, והיה לי ליועץ.

למחרת באו ארבעת האחרים ואמרו למלך, כי הסוחר אשר ממנו קנה את היהלומים רמה אותו, ואותם יהלומים שנתן להם הם מזוייפים.

צחק המלך ואמר: גם אני ידעתי זאת, אבל נהגתי עמכם בהתאם, כשם שהערתם עלי רוב שבחים מזויפים, אף אני הבאתי לכם יהלומים מזויפים, שלמתי לכם בדיוק לפי הערך של סחורתכם, ומה לכם איפוא כי תלינו עלי.

אתה הראת לדעת, שאותם אנשים שחפשו את טובתם, אבדו את מה שרצו, ואלו אותו שברח מהנאת הטובה ומקיבול השכר, והלך בדרך הישרה ללא חנופה, זכה שהתרומם שמו יותר מכלם. כך העובד את ה' יתברך באמת ובתמים, ולא בשביל לגדל את שמו, אזי שמו הולך לפניו,

ודלא יליף קטלא חיב

פרושו, שכל מי שאינו לומד בזמן שיכול ללמד, הרי הוא חיב מיתה, משום שהתורה היא חיינו ואורח ימינו, ומי שאינו לומד תורה, אין מה שיחיה אותו.

וידוע המעשה במסכת ברכות (סא:), שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. אמר לו: עקיבא, אין אתה מתירא מפני מלכות?

אמר לו: אמשל לך משל, למה הדבר דומה - לשועל שהיה מהלך על גב הנמר, וראה דגים שהיו מתקבצים במקום למקום, אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאים עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם כשם שדורו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה, אלא טפש אתה! ומה במקום חיותנו אנו מתיראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה!

והנמשל: אף אנחנו, עכשו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב עליה "כי הוא חידך וארץ זמיר" אנו מתיראים, אם אנו הולכים ומתבטלים ממנה - על אחת כמה וכמה.

אמרו: לא היו ימים מועטים עד שתתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו גם את פפוס בן יהודה וחבשוהו אצל רבי עקיבא. אמר לו: פפוס! מי הביאך לכאן? אמר לו: אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אזי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים.

והקשה הרב שלמה לוינשטיין שליט"א בספרו "ומתוק האור", על איזה דברים בטלים נתפס פפוס בן יהודה?

ותרץ בשם הגאון מוילנא, שבמסכת תענית (יח:). מספר על לוליניוס ופפוס שהיו שני אחים, וצדיקים גמורים היו. ופעם אחת נמצאה בת המלך הרוגה, ואמרו הגויים שהיהודים הרגוה, וגזרו גזרה על שונאיהן של ישראל.

הלכו לוליניוס ופפוס ואמרו למלך: אנו הרגנוה. כששמע זאת המלך, גזר להרוג רק אותם בלבד, ובכך פדו והצילו את שאר היהודים.

וְהִנֵּה לִפְנֵי שְׁהוֹצִיאוּם לְהוֹרֵג, הַנִּיחוּ אוֹתָם בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְשֵׁם פֶּגֶשׁ פְּפוּס אֶת רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר לוֹ: "אֲשַׁרְיָךְ שְׁנַת־פֶּסֶת עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, וְאוֹי לוֹ לְפָפוּס שְׁנַת־פֶּסֶס עַל דְּבָרִים בְּטָלִים", כְּלוּמַר, שְׂאָף עַל פִּי שְׂאֵנִי נִתְפַּסְתִּי כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת הַיְהוּדִים מִמּוֹת, אָבֵל הַצֵּלַת נַפְשׁוֹת לְעַמַּת לַמּוֹד תוֹרָה, נֶחֱשֵׁב כְּדָבָרִים בְּטָלִים...

(הערה - אָמַר הַמְּחַבֵּר: הִנֵּה בְּמִסְכַּת מְגִלָּה (טו) אָמְרוּ "גְּדוֹל תַּלְמוּד תוֹרָה יוֹתֵר מִהַצֵּלַת נַפְשׁוֹת", כְּלוּמַר שְׂאֵם אָדָם יָשֵׁב וְלָמַד, וְלַעֲמֹתוֹ חִבְרוּ הַלֵּךְ לְהַצִּיל נַפְשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שְׂכָרוֹ שֶׁל הַלּוּמָד יוֹתֵר גְּדוֹל מִזֶּה שְׁהַצִּיל. אָבֵל וְדַאי שְׂמִי שֶׁלּוּמָד וְרוּאָה יְהוּדֵי טוֹבֵעַ, וְאִין מִי שְׂיַעֲזֹר לוֹ, חֲבִיב לְהַפְסִיק מִלְמוּדוֹ וְלְהַצִּילוֹ. וְזֶה כְּוִנַּת הַגָּאוֹן מוֹיִלְנָא, שְׂאָף שְׁפָפוּס הַצִּיל נַפְשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, מִכָּל מְקוֹם שְׂכָרוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא גְּדוֹל יוֹתֵר, עַד כְּדֵי כִּף שְׁפָפוּס נֶחֱשֵׁב לְגִדּוֹ כְּמִי שְׁהִתְעַסֵּק בְּדָבָרִים בְּטָלִים. וְק"ל).

וְלִפִּי זֶה מוֹבֵן יוֹתֵר מִדּוּעַ מִי שְׂאֵינּוּ לוֹמְדֵי חֲבִיב מִיִּתְּהָ, שְׂהָרִי אִם הִיָּה לוֹמֵד, הִיָּה מְגִן לֹא רַק עַל עַצְמוֹ, אֲקָלָא עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, וְכִשְׂאֵינּוּ לוֹמֵד, הָרִי הוּא וְכָל הָעוֹלָם בְּסַכָּנָה, וְהָרִי הוּא מְקַפֵּחַ בְּכַף חַיֵּי אָדָם, וְלָכוֹ יֵשׁ לְקַפֵּחַ גַּם כֵּן אֶת חַיָּיו וְלַחֲבִיבוֹ מִיִּתְּהָ.

וְכִבֵּר סִפְרֵי הָאֲדָמוֹ"ר רַבִּי מְנַחֵם מְקוֹצֵק לְחִסְדֵּי, שְׂפַעַם אַרְעֵי בְּיוֹם פּוּרִים שְׂכָל הָעוֹלָם הָיוּ עֲסוּקִים בְּאוֹתוֹ זְמַן בְּסַעוּדַת פּוּרִים וּבְשִׂאָר מְצוּוֹת הַיּוֹם, וּבְדִיוֹק בְּאוֹתָהּ שְׂעָה יָשֵׁב הָרַב מִבִּיאָלָא וְעַסֵּק בְּתוֹרָה, וְנִעְשָׂה רַעַשׁ גְּדוֹל בְּשָׁמַיִם מְזֵה, כִּי אֲלִמְלָא הוּא הִיָּה לוֹמֵד, כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ הִיָּה נִמְצָא לֹלָא תוֹרָה וְהִיָּה עֲלוּל לְהַחֲרֹב, וְלָכוֹ נִתְּנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם בֶּן צְדִיק שְׂהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה הִלָּא הוּא הָאֲדָמוֹר מְסוֹכְטָשׁוּב - בְּעַל הָאֲבִינֵי נִזְר.

מִרְן הַחֲפֵץ חַיִּים זַ"ל, הִיָּה רְגִיל לְסַפֵּר, שְׂמַצָּא פַעַם אֶת הַגָּאוֹן ר' יִשְׂרָאֵל מְסַלְנֵט זַ"ל בְּהִתְבּוֹדְדוּתוֹ, שְׂהִיָּה חוּזֵר בְּמִשְׁךָ מְסַפֵּר שְׂעוֹת לֹלָא הַפְּסֵק, אֶת מְאָמַר מְשַׁנְתֵּינוּ "וּדְלָא יְלִיף קִטְלָא חֲבִיב..."

ודאשתמש בתגא, חלף

מְפָרֵשׁ ר' עוֹבְדֵיָה מְבִרְטִנוּרָא, שְׂהַמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכַתְרָה שֶׁל תוֹרָה כְּאָדָם הַמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכִלְיוֹ, חֲלָף וְעֵבֵר מִן הָעוֹלָם. כְּלוּמַר, אָסוּר לְאָדָם שְׂלוּמָד תוֹרָה, לְנַצֵּל זֹאת כְּדֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכַתֵּר תוֹרָה לְצַרְכָּיו הָאִישִׁיִּים.

וְכִמוֹ שְׂמַסְפָּרִים עַל רַבִּי יִשְׂרָאֵל הַמְּגִיד מְקוֹז'ינִיץ, שְׂהִיָּה שְׂקִדָּן גְּדוֹל בְּלַמּוּד הַתוֹרָה עוֹד מְשַׁחַר יְלָדוּתוֹ, וְאָבִיו שְׂהִיָּה בְּעַצְמוֹ גְּדוֹל בְּתוֹרָה הַקְּפִיד מְאֹד עַל מִדַּת הַהִתְמַדָּה שֶׁל בְּנוֹ, וְאָכֹן כָּל עֵרֵב הִיָּה חוּזֵר יִשְׂרָאֵל הַקְּטָן בְּשִׂעָה מְאֻחֶרֶת מִבֵּית הַמְּדָרֵשׁ.

בְּלֵיל רֵאשׁוֹן שֶׁל חֲנֻכָּה, רָצָה הַיֶּלֶד לְלַכֵּת לְבֵית הַמְדַרְשׁ וּלְלַמֵּד פְּהַרְגֵּלוֹ, אָדָּא אָבִיו חָשַׁשׁ שֶׁמָּא יִתְפַּתֵּה הַיֶּלֶד לְשַׁחַק עִם הַיְלָדִים בְּמִשְׁחָקֵי חֲנֻכָּה, וּבִקְשׁ לְמוֹנְעוֹ מִלְּלַכֵּת.

אָמַר הַיֶּלֶד: אָבִיא, קִבַּלְתִּי מִמֶּךָ שְׁלוֹשׁ פְּרוּטוֹת לְכַבּוֹד חֲנֻכָּה, וְקִנִּיתִי בָהֶן יָר, אֲנִי הֵנַח לִי לְלַכֵּת לְלַמֵּד כָּל עוֹד יִבְעַר הַיָּר, וְאֲנִי מִבְּטִיחַ לָךְ כִּי בְּרִגְעַ שְׂיִכְבֶּה, אֲחַזֵּר הַבַּיִתָּה.

יָשַׁב יִשְׂרָאֵל הַצָּעִיר בְּבֵית הַמְדַרְשׁ שְׁקוּעַ בְּלִמּוּד, עַד כִּי לֹא שָׁם לֵב שֶׁהַיָּר כָּבָה, וְהִשְׁעָה הַתְּאֲחָרָה. כְּשֶׁהִגִּיעַ לְבֵיתוֹ, חָשַׁד אָבִיו כִּי אֶכּוֹן חָשָׁשׁוֹ הַתְּאֲמִת, וּבְנֵו הַתְּפִתָּה לְשַׁחַק בְּמִשְׁחָקֵי חֲנֻכָּה, וּלְפִיכָךְ הִכְהוּ נִמְרָצוֹת. יִשְׂרָאֵל הַקָּטָן לֹא אָמַר מְלָה לְהַצְדִּיקוֹ, וְקִבַּל עָלָיו אֶת הַדִּין בְּשִׁקְטָא.

לְיָמִים, כְּשֶׁסָּפַר אֶת הַמַּעֲשֵׂה לַחֲסִידָיו, שָׁאָלוּהוּ: רַבֵּנוּ, מִדּוּעַ לֹא אָמַרְתָּ לְאָבִיךָ אֶת הָאֲמִת? הֲשִׁיב לָהֶם בְּתִמְיָה: וְכִי אֲנִצֵּל וְאֶהְיֶה מִכְתָּרָה שֶׁל תּוֹרָה, וְהִלֵּא הַזֶּקֶן אָמַר בְּמִפְרָשׁ "וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַנְא חֲלָף"?

סֵפֶר תַּלְמִיד חֶכֶם מִתְּלִמְיַדֵי הַגָּאוֹן ר' עֲזָרָא עֲטִיָּה זצ"ל, רֵאשׁ יִשְׁיַבַת פּוֹרְת יוֹסֵף, שֶׁכָּאֲשֶׁר רָאָה אֶת רַבּוֹ לומֵד שְׁעוֹת רַבּוֹת בְּהַתְּמַדָּה, הִגִּישׁ לוֹ כּוֹס קָפָה, וּכְשֶׁהָרִים רֵאשׁ הִישִׁיבָה אֶת רֵאשׁוֹ וְרָאָה אֶת תַּלְמִידוֹ, הִסְכִּים לְקַבֵּל אֶת הַקָּפָה מִיָּדוֹ, אָדָּא בְּתַנְאֵי שְׂיָבִיא לוֹ כּוֹס רִיקָנִית נוֹסֶפֶת.

מֵהָר הַתַּלְמִיד וְהִבִּיא לוֹ כּוֹס רִיקָה. אֲחִזּוּ רַבּוֹ בְּיָדוֹ, וְהוֹשִׁיבוּ לְיָדוֹ, וְהוֹרִיק חֲצִי מִהַמִּשְׁקָה לְכוֹס הַרִיקָנִית, וְהוֹשִׁיטָה לְתַלְמִידוֹ שְׂיִשְׁתֶּה עִמּוֹ. וּכְשֶׁרָאָה אֶת תַּלְמִידוֹ מִסְמִיק וּמְחוֹיֵר, הִסְבִּיר לוֹ רַבּוֹ: הֲרִי הַמִּשְׁנָה אוֹמַרְת "דְּאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַנְא חֲלָף", הֲאִם רְצוֹנָךְ לְהַכְשִׁילָנִי? עַל כֵּן רַק אִם תִּהְיֶה אֲתָה נִהְיֶה מִהַמִּשְׁקָה, אֲזִי יִרְשֶׁה גַם לִי לְהַנּוֹת מִמֶּנּוּ.

רְאוּ אֵיזוֹ מִדַּת חֲסִידוֹת נִהַג אוֹתוֹ גְּדוֹל בְּעַצְמוֹ, שֶׁהָרִי הָיָה זֶה תַּלְמִידוֹ, וּבְנוֹסָף לְכָךְ אוֹתוֹ תַּלְמִיד הַחֲלִיט מַעֲצָמוֹ לְהַכִּין כּוֹס קָפָה לְרַבּוֹ, וְעַם כָּל זֹאת חָשַׁשׁ וְהִחְמִיר עַל עַצְמוֹ. כְּזֶה רָאָה וְקִדַּשׁ.

הוא הִיָּה אומר, אם אין אֲנִי לִי, מי לִי.
וְכִשְׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אֲנִי. וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ,
אֵימָתִי:

אם אין אני לי מי לי

אומר הלל הזקן, אם אני לא אשתדל בכחות עצמי לצבר לי זכויות בקיום התורה והמצוות, מי לי - מי יקים אותן עבורי, ומי יוכל לזכות אותי ולעזור לי בעולם הבא, אם לא אתאמץ אני בעצמי לזכות בהן כִּאֲן בְּעוֹלָם הַזֶּה.

בפרקי רבי אליעזר (פרק לד), ובספרי המוסר משלו משל, לאדם שהיו לו שלשה אוהבים, פעם הזמן אותו האיש להתנצב לפני המלך, ולמסר דין וחשבון על מעשיו.

פחד מות אחז אותו, ובצר לו הלך וקרא לאחד מאוהביו, ובקש ממנו שיבוא עמו אל המלך. השיב לו אותו אוהב: אני אינני זו מביתך, אני רק שולח את ברכתך שתצליח.

פנה האיש לאהובו השני ובקש ממנו שיבוא עמו. הבטיח לו אותו אוהב שאמנם ילווה אותו עד פתח ארמונו של המלך, אבל לא יותר מזה.

אולם כשפנה לאהובו השלישי, הבטיח לו אותו אוהב שילך עמו, וליווה אותו אל המלך, וגם הליץ טוב בעדו עד שיצא משם ללא שום פגע.

הנמשל הוא: לאדם יש אוהבים רבים, כגון ממונו, בני ביתו, והתורה והמצוות. בשעת חוליו קורא לאהובו החביב עליו, הלא הוא ממונו, ומפזר ממנו לרופאים כדי שישעוהו. אבל לממון יש מגבלת, וכשנגזרה גזרה, אין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ה', והממון דומם ואינו זו ממקומו, אלא נשאר בכספת, כדי ששבניו יחלקו אותו ביניהם.

לאחר מכן קורא הוא לאשתו ובני ביתו, והם אומרים לו שאין בידם לעשות מאומה. אך מלואים אותו בדרך האחרונה לקבר, ואומרים לו: לך בשלום ותניח ותעמד לגורלך לקח הימין.

לאחר שהתאכזב משני אהוביו, קורא לאהובו השלישי, התורה והמצוות והמעשים טובים שסגל בימי חייו, והם הולכים לפניו, ואומרים לו: עד שלא תגיע לשם, אנו מקדימים אותך, ומלמדים עליך זכות אצל מלכו של עולם, שנאמר: "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאסף".

לפיכך באה המשנה ללמד את האדם, שלפני שאתה דואג לרכושך ולגשמיות של אשתך ושל ילדיך, דאג קודם כל לרוחניות שלך, מפני שאם אתה לא תדאג לעצמך, אזי לא יעזר לך לא ממונה ולא קרובי משפחתך.

ואם לא עכשיו, אימתי

רבי ישראל מסלנט היה אומר: שלושה דברים צריך אדם לחשב בשעה שהוא נגש ללמד. דבר ראשון עליו לחשב, שכל התורה אינה אלא דף אחד. דבר שני, שהוא האדם היחיד עלי אדמות וכל העולם נוצר בשבילו. ודבר שלישי, שהיום זהו יומו האחרון עלי אדמות!!!

כשיושב אדם ומנסה להתמודד עם דף גמרא, או עם הלכה סבוכה, בא היצר ומסיתו: "עזוב, זו גמרא קשה והלכה מסבכת, וגם אם תתעמק בהם לא תבין אותם, עבור לגמרא אחרת קלה יותר, ולהלכה ברורה יותר".

אולם כשיטול האיש לידו את הגמרא האחרת, ואת ההלכה הברורה, שוב יבוא היצר ויסיתו באותן המלים, וכך בעצת היצר יפתח האדם גמרא ויסגרה, ויפתח אחרת ויסגר גם אותה בלי ללמד מאומה.

או יבוא היצר ויאמר: "דפים רבים כל כך יש בגמרא, והרי ממילא לא תוכל לעולם לסיים הכל, מוטב תסגר את הגמרא ותקח לך ספר ספורים או עתון [דתי]".

לפיכך אומר רבי ישראל סלנטר, אילו היה בן אדם יודע שיש רק דף אחד בכל התורה, ומלכתחילה לא נתן הקדוש ברוך הוא אלא דף אחד אשר כל הלומד אותו נעשה לתלמיד חכם מפלג, אזי הסתכלותו על אותו דף הייתה שונה בתכלית, והיה אומר לעצמו: מה הבעיה, וכי דף אחד אינני מסוגל ללמד? ואז היה משקיע את כל מרצו וכחותיו בדף זה.

והנה לפעמים היצר הרע ברב ערמתו, עלול לתקוף את האדם מכוון אחר ולומר לו: לא עליך מטלת המלאכה של למוד תורה, אתה עובד ומפרנס משפחה, הנח את הלמוד לאלה אשר תורתם אמנותם, ומדוע לך לבזבז את זמנך?!

אוֹלָם אִם יַחֲיֶה הָאָדָם בְּהַרְגָּשָׁה כְּאֵלוֹ הוּא הַיְחִיד בְּעוֹלָם, וַיֹּאמֶר "אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי" רַק אֲנִי לֹמֵד תּוֹרָה בְּעוֹלָם, וְאִם אֲנִי לֹא אֶלְמֵד, הִיא חֲלִילָה תִּתְבַּטֵּל וְתִשְׁתַּכַּח מִהָעוֹלָם. בְּאוֹפֹן כֵּזֶה לֹא יִמָּצָא סְבוּת לְהִתְבַּטֵּל מִלְמוּדוֹ, כִּי כָּל הָעוֹלָם עוֹמֵד עָלָיו בְּרַגְעֵהָ, וְתִלּוּי אֵד וְרַק בּוֹ.

נְקוּדָה שְׁלִישִׁית שְׁצָרִיד הָאָדָם לַחֲשֹׁב בְּעֵת מְלַחֲמָתוֹ בַּיָּצָר: "הַיּוֹם יוֹמֵי הָאֲחֵרוֹן, מִה שְׁאַסְפִּיק הַיּוֹם זֶהוּ הַרוּחַ שְׁלִי, וְאֵין לִי מָחָר!" בְּכֵן יִתְפַּטֵּר מִטְעָנוֹתָיו שֶׁל הַיָּצָר הָאוֹמֵר לוֹ: עֲכָשׁוּ אֶתְּהָ עֵינַי, עֲכָשׁוּ אֶתְּהָ עֶסוּק וְלַחוּץ, תִּשְׁלִים בְּפֶעַם אַחֲרֵת, לֹא נוֹרָא אִם לֹא הִבְנַתְּ, תִּמְשִׁיד מָחָר.

אָבֵל אִם אָדָם אוֹמֵר לְעֲצָמוֹ: "אִם לֹא עֲכָשׁוּ אֵימְתִי", כְּלוֹמֵר, אֵין פֶּעַם אַחֲרֵת, יֵשׁ לִי אֵד וְרַק אֶת הַיּוֹם הַזֶּה בְּלִבְד, בְּאוֹפֹן כֵּזֶה הָרִי הוּא מְשַׁתִּיק וּמְבַטֵּל אֶת טְעָנוֹת הַיָּצָר הָרַע, וְכֵן יָכוֹל הוּא לְהִמְשִׁיד לְעִבּוּד אֶת ה' וְלְעִסְק בְּתוֹרָה.

תעשה את המטל עליך

הָאָדָמוֹ"ר מְגוֹר בְּעַל הַ"שְׁפֵת אֶמֶת" כְּתִב בְּשֵׁם סִבּוֹ בְּעַל הַחִידוּשֵׁי הָרִי"מ, שְׁבֹאֵר אֶת הַמְשָׁנָה כֵּן: לְכֹל אָדָם יֵשׁ אֶת תְּפִקִּידוֹ הַמִּיחֵד רַק לוֹ, וְלִכֵּן "אִם אֵין אֲנִי לִי", דְּהֵינּוּ אִם אֲנִי לֹא אַעֲשֶׂה אֶת הַמְטָל עָלַי, "מִי לִי", אֵין אָדָם אַחֵר בְּעוֹלָם שְׂיֻכַּל לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּמִקוּמִי, שְׁהִרִי לִשְׁנֵי יֵשׁ תְּפִקִּיד וּמְשִׁימָה אַחֲרֵת וְשׁוֹנָה בְּעוֹלָם.

"וְאִם לֹא עֲכָשׁוּ, אֵימְתִי", דְּהֵינּוּ לְכֹל שְׁעָה וְשְׁעָה יֵשׁ אֶת הַסְּגֻלָּה הַמִּיחֵדָת אֵד וְרַק לָהּ, וְעַל כֵּן, אִם הָאָדָם אֵינוֹ מְשִׁיג אֶת מַה שְׂיֻכַּל לְהַשִּׁיג בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, שׁוֹב לֹא יֻכַּל לְתַקֵּן אֶת הַדְּבָר, שְׁהִרִי בְּשְׁעָה הַבְּאָה לֹא יֻכַּל לְהַשִּׁיג אֶת מַה שְׁהַפְסִיד בְּשְׁעָה הַקּוֹדֶמֶת.

בְּמִסְכַּת בְּרִכּוֹת (דף י:) מוּבָא שְׁכַּאֲשֶׁר עָלָה סְנַחְרִיב לְהַלְחֵם עִם יִשְׂרָאֵל וְלִכְבֹּשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, הִלְךְ חִזְקִיָּהוּ הַמְּלִיךְ וְסָתַם אֶת מִי גִיחוֹן שְׁהִיּוֹ יוֹצְאִים מִירוּשָׁלַיִם אֶל מַחוּץ לַחוּמָה, כְּדִי שְׁלֹא יִגִיעַ מַיִם לְסְנַחְרִיב וְחִיָּלָיו. וְחֻכְמִים לֹא הִסְפִּימוּ עִמּוֹ עַל כֵּן.

וְהִנֵּה מְסַפֵּר רַבֵּנוּ הַחִיד"א בְּסִפְרוֹ שֵׁם הַגְּדוֹלִים (מְעַרְכֵת ח אֹת כֹּא) שְׁעַד הַיּוֹם בְּיוֹם שְׁשֵׁי בְּחֻצוֹת, הַהוֹלֵךְ אֶצֶל אֶחָד מִשְׁעָרֵי יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הוּא סְמוּךְ לְמַגְדֵל, שׁוֹמֵעַ קוֹל מַיִם רַבִּים שְׁהוֹלְכִים מִתַּחַת לְאַרְץ.

ובזמן שרַבְנוּ חַיִּים וַיֵּטֵאל זִיעֵ"א הָיָה בִירוּשָׁלַיִם, בָּא שׁר אֶחָד תִּקְוִי
הַנִּקְרָא "בֵּאוּ סִיפִי" וַיֵּדַע שֶׁמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל סָתַם מִי גִיחוּן, וְשָׁאל אִם נִמְצָא
הַיּוֹם מִי שְׂיוֹכֵל לִפְתַּח אֶת מִי גִיחוּן בַּחֲזָרָה, וְאָמְרוּ לוֹ הַגּוֹיִים, שֶׁיֵּשׁ חֲכָם
שֶׁהוּא אִישׁ אֱלוּקִי וְשִׁמוֹ ר' חַיִּים וַיֵּטֵאל, וּבִדְאִי שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְתַּחוֹ.

שָׁלַח הַשָּׂר לִקְרֹא לוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי, וְאָמַר לוֹ: גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ שֶׁתִּפְתַּח אֶת הַנֶּהָר
הַזֶּה שֶׁסָּתַם הַמֶּלֶךְ שְׁלָכְס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶצְרָךְ הַרְבֵּה לְעִיר, וְעָלֶיךָ מוּטָל
לִפְתַּחוֹ, וְאִם אֵינְךָ עוֹשֶׂה כֵן דָּמָךְ בְּרֹאשְׁךָ.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, רַבְנוּ חַיִּים וַיֵּטֵאל עָשָׂה קְפִיצַת הַדֶּרֶךְ וְהִלְךְ לְדַמְשֶׁק, וּבָא
אֵלָיו רַבְנוּ הָאָר"י זצ"ל בַּחֲלוּם וְאָמַר לוֹ: לֹא טוֹב עֲשִׂיתָ שֶׁבְּרַחֲתָ, מִפְּנֵי שֶׁזֶה
הַשָּׂר הָיָה גִלְגּוּל סִנְחַרִּיב, וְלָכֵן נִקְרָא "אָבוּ סִיפִי", שֶׁבְּעֶרְבֵי פְרוּשׁוֹ "אָבִי
הַתְּרַבּוּת", וְאֵתָה יֵשׁ בְּךָ נִיצוֹץ חֲזָקִיָּה הַמֶּלֶךְ, וְהִיָּתָה שְׁעַת הַכֹּשֶׁר לְתַקּוֹן
וְלִפְתַּח מִי גִיחוּן, כִּי שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹן חֲכָמִים עָשָׂה זֹאת חֲזָקִיָּה הַמֶּלֶךְ ע"ה, וּבְזֶה
הִיָּתָה אֲתַחֲלֶת דְּגֵאוּלָּה.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת רַבְנוּ חַיִּים וַיֵּטֵאל, אָמַר לוֹ: לֹא רְצִיתִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁמוֹת
הַקֹּדֶשׁ כְּדִי לִפְתַּח אֶת מִי גִיחוּן. אָמַר לוֹ הָאָר"י: אֵלּוּ לֹא הִשְׁתַּמְשַׁתָּ
בְּשִׁמוֹת הַקֹּדֶשׁ כְּדִי לְבָרַח וְלִבֹּא לְדַמְשֶׁק, הַחֲרָשְׁתִּי. אָבֵל מֵאַחַר
שֶׁהִשְׁתַּמְשַׁתָּ לְצַרְךָ כֵּן, אִם כֵּן הֵייתָ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ גַּם לְצַרְךָ זֶה, וְהָיָה
קְדוּשַׁת הַשֵּׁם וְתַקּוֹן גָּדוֹל.

אָמַר לוֹ רַבֵּי חַיִּים: אִם כֵּן, אֶחָזֵר לִירוּשָׁלַיִם וְאֶפְתַּח אֶת מִי גִיחוּן? אָמַר לוֹ
הָאָר"י: חֲלָפָה כְּבֵר הַשְּׁעָה, וְעֵבֵר הַזְּמַן הָרֵאשִׁי לְכֵךְ. מִמַּעֲשֵׂה זֶה נִלְמַד עַד
כְּמָה יֵשׁ לְאָדָם לְקַיֵּם אֶת הַמִּטְוֵל עָלָיו בְּזִמְנוֹ וּבְעֵתוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאָבֵד אֶת
הַזְּמַן הָרֵאשִׁי לְכֵךְ, וְלֹא יוֹכֵל לְתַקּוֹן אֶת אֲשֶׁר קִלְקַל.

משנה טו

שְׂמֵאֵי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קִבֵּעַ. אָמַר מְעַט
וְעֲשֵׂה הַרְבֵּה, וְהָיִי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם
בְּסִבֵּר פָּנִים יְפוֹת:

נראה שהקשר של תחלה המשנה לסופה, הוא, שאף על פי שחייב האדם לעשות תורתו קבע ולא להתבטל מלמוד התורה שלא לצורך, ומטל עליו למעט בדבורים בטלים ולהרבות במעשים טובים ובעבודת הבורא, עם כל זה, מוטל עליו גם לקבל כל אדם בסבר פנים יפות, ואין בני אדם צריכים לסבל ממנו התנהגות שאינה הגונה, בגלל שהוא שקדן וממהר ללמודו וחיב להספיק עוד כמה דפי גמרא וכדומה.

וכיוצא בזה היה מזהיר רבי ישראל סלנטר ואומר: הנה יש אדם, אשר מרב חרדתו הגדולה מיום הדין בעשורת ימי תשובה, פניו זועפות כל היום, וכמעט לבו בל עמו, ועל ידי כך הוא נכשל ביחסו עם הבריות, מבלי לקבלם בסבר פנים יפות, ואינו מתנהג עמם בכבוד הראוי להם.

וצין לכך דגמא אחת: פעם בערב יום הכפורים בלכתו של רבי ישראל סלנטר אל בית הכנסת לתפלת ערבית, פגש בתלמיד חכם אחד מגדולי היראים, אשר פחד ה' וחרדת הדין של היום הקדוש היו נפרים על פניו, ודמעתו על לחיו.

רבי ישראל פנה אליו באיזו שאלה נחוזה, ומגדל חרדתו ועצבונו של אותו האיש, לא השיב לו מאומה.

אמר רבי ישראל: כאשר עברתי מעל פני האיש, חשבת בלבי, מה אני אשם שהאיש הזה ירא ומפחד מיום הדין, ומה זה נוגע אלי, הלא מדרכי ההטבה עם הבריות, וגמילות חסדים, חייב הוא להשיבני בנחת רוח ובסבר פנים יפות, ולא להתנהג כלפי בפנים זועפות...

כיוצא בזה מספרים על אחד מתלמידיו האמידים של ר' ישראל מסלנט, שהזמין את רבו להתארח אצלו בסעודת ליל שבת, והקדים וספר לרבו שביתו מתנהל לפי כל הדורי ההלכה, והמבשלת במטבחו היא אשה אלמנה כשרה וצנועה, וגם אשתו נכנסת ויוצאת ועיניה פקוחות על כל דבר. בלילי שבתות עורכים סעודה גדולה ועוסקים בדברי תורה, ומזמרים זמירות שבת, וכך מאריכים בשלחן עד שעה מאחרת בלילה.

לאחר ששמע הרב את כל פרטי הליכותיו, הסכים לקבל את ההזמנה רק בתנאי שיקצרו בסעודת ליל שבת בשעתים...

בלית ברירה, קבל התלמיד את התנאי התמוה של רבו, ומשום כך הגישו בפזיזות מנה אחר מנה, ובטורם עברה שעה, הגשו המים האחרונים פנהוג לפני ברפת המזון. כל טעמו של שלחן השבת הנפלא פג ונעלם.

התלמיד נפגע מכך קשות, ופנה ושאל את רבו: ילמדנו רבנו איזה פגם מצא בהנהגת שלחני, ולשם מה הזדרזו כל כך לסיים את הסעודה?

רבי ישראל לא השיב דבר, ובקש להזמין את האלמנה המבשלת, ואמר לה: אנא סלחי לי גברת על אשר עייפתי אותך הערב, ובגללי היית נאלצת למהר ולהגיש ללא שהות מנה אחר מנה שלא כדרךך.

השיבה המבשלת: כל הברכות תחולנה על ראש הרבי, הלואי וכבודו יתארח בביתנו בכל לילי השבתות. בעל הבית שלי רגיל להאריך בסעודה עד שעה מאחרת בלילה, ואני עיפה מעבודתי במשך כל היום, עד שרגלי כושלות ממש מרב עיפות.

והנה הודות לכבוד הרב, הזדרזו הערב, ואני כבר חופשייה ללכת לביתי לסעד עם ילדי ולנוח...

אז פנה ר' ישראל לתלמידו ואמר: כמדמני, קבלת תשובה לשאלתך, ופתרון לתמהונך. אמנם הנהגתך נאה ומהדרת, אבל במה דברים אמורים, אם איננה פוגעת באחרים. אבל כשאתה עושה מצוות והדורים על חשבון השני שסובל מכך, אין זה רצון ה' יתברך, ועליך להמנע מכך.

עוד מספרים על רבי ישראל, שפעם אחת לא יכול היה להיות נוכח בשעת אפיית המצה השמונה שבהידורה דקדק מאד. תלמידיו שנטלו את מלאכת האפייה על עצמם, שאלוהו לאלו הדורים עליהם לשים לב במיוחד.

ר' ישראל בקש מהם להזהר במיוחד - לא לצער את האשה העוסקת בלישת הבצק, ולא להאיץ בה, משום שהיא אלמנה, וכל לחץ עליה שתמהר במעשיה, יש בו אסור של "אלמנה לא תענון".

והוסיף ואמר: אין בשרות המצה שלמה רק שמדקדקים בהלכות הפסח בבין אדם למקום, אלא רק אם מדקדקים בנוסף לכך גם בהלכות ש"בחשן משפט" שבין אדם לחברו...

לקבל כל אדם בסבר פנים יפות

מספרים על רבי לוי יצחק מברדיטשוב, שהיה מארח בספתו כל ארחי פרחי שעברו בעירו לצד שאר נזקקים ועלובי נפש. פנו אליו חסידיו ונסו להניאו מכך, אמרו לו: אולי כדאי שיואיל רבנו להזמין לספתו "אושפיזין" אורחים מכבדים יותר תלמידי חכמים רבנים ואנשי מעשה,

שָׁכַן מֵה לְאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים וְעֲלוּבִים אֵלּוּ בְּסִפְת קוֹדֶשׁוֹ, הָרִי אֵין זֶה מִתְּאִים לְכַבּוֹד הַסֶּפֶה וְלְכַבּוֹד הַתּוֹרָה.

הַשִּׁיב לָהֶם ר' לִוִי יִצְחָק בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל צְרוּפָה שְׁהִיְתָה כֹּה אוֹפִינִית לוֹ : כְּאֲשֶׁר אָבוֹא לְבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, אֲבַקֵּשׁ גַּם אֲנִי לְהַפְנִס וְלִישֵׁב בְּסִפְת עוֹרוֹ שֶׁל לְוִיָּתָן עִם כָּל הַצְּדִיקִים. יַעֲצְרוּ אוֹתִי בַּפֶּתַח וַיְגִידוּ לִי : "לִוִי יִצְחָק מֵה לָךְ כָּאֵן, וְכִי אֵינְךָ יוֹדֵעַ שֶׁבְּמִקּוֹם זֶה רַק צְדִיקִים יָבוֹאוּ בּוֹ?"

אוֹמֵר לָהֶם : נִכּוֹן, אֵינְנִי רְאוּי לְהַפְנִס לְמִקּוֹם זֶה שְׂיֵאָה רַק לְצְדִיקִים וְלֹא לְאֲנָשִׁים כְּמוֹנִי, אֲךָ גַּם אֲנִי בְּסִפְתִּי שְׁלִי לֹא בְּרַרְתִּי בֵּין אוֹרְחֵי, וְלֹא שְׁלַחְתִּי יְהוּדֵי אַחַד מְסוּפְתִי, אֶת כָּלֵם קִבְּלִתִּי בְּשִׂמְחָה, וְלִכָּל הַבָּאִים פֶּתַחְתִּי אֶת דְּלִתִּי כָּל יְהוּדֵי בְּאֲשֶׁר הוּא.

מִסְפָּר עַל הָאֲחִים הַקְּדוּשִׁים רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ וְרַבִּי זוֹשָׁא זִיעַ"א, שֶׁהִיוּ עוֹרְכִים גְּלוּת בְּמִשְׁךָ כַּמָּה שָׁנִים, וְהִיוּ עוֹבְרִים מְעַיְרָה לְעַיְרָה לְלֹא לָחֵם לְאָכוּל, וְלֹא בְּגָד לְלַבֵּשׁ. בְּדַרְכָּם הָיוּ לוֹמְדִים וּמְלַמְדִים, וּמְפִיזִים אֶת תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת.

בְּמִסְעוֹתֵיהֶם הָיוּ מְגִיעִים מִפַּעַם לְפַעַם לְעַיְרַת 'לוֹדְמִיר'. גְּבִיר הַעֲיָרָה סָרַב לְהַכְנִיסָם לְבֵיתוֹ, בְּטַעֲנָה שֶׁאֵין זֶה לְכַבּוֹדוֹ לְאַרְחַ זוּג קְבָצָנִים בְּבֵיתוֹ. לְעַמְתּוֹ הָיָה יְהוּדֵי אַחַר בְּעַיְרָה, שֶׁהָיָה עֲנִי מְרוּד, אֲךָ בָּעַל יָב זָהָב וּנְשָׂמָה טְהוֹרָה, וְהוּא אֲכַסֵּן אֶת הָאֲחִים בְּרָצוֹן וּבְשִׂמְחָה.

לְיָמִים יָצָא שָׂמֶם בְּעוֹלָם. הַרְבֵּי ר' אֱלִימֶלֶךְ וְהַרְבֵּי ר' זוֹשָׁא, נוֹדְעוּ כְּצְדִיקִים יְסוּדֵי עוֹלָם, וְרַבִּים הִתְדַּפְּקוּ עַל דְּלִתוֹתֵיהֶם לְבַקֵּשׁ הַדְּרָכָה וּבְרָכָה. חֲסִידֵיהֶם קִנּוּ לָהֶם עֲגָלָה מְהֻדָּרַת רְתוּמָה לְסוּסִים אֲבִירִים, וְהֵם הִמְשִׁיכוּ לְנוֹעַ מַעִיר לְעִיר וּלְהַפִּיץ תּוֹרָה וְחֲסִידוֹת.

יוֹם אַחַד הִגִּיעוּ שׁוֹב לְעִיר 'לוֹדְמִיר'. כְּשֶׁשָּׁמַע גְּבִיר הַעֲיָרָה עַל בּוֹאֵם שֶׁל שְׁנֵי הָאֲחִים הַחֲשׁוּבִים, יָצָא לְקִרְאָתָם וְהִזְמִינָם אֵלָיו הַבֵּיתָה. אָמְרוּ לוֹ הָאֲחִים : בְּבַקְשָׁה, יָכוֹל אַתָּה לְקַחַת אֶת הָעֲגָלָה וְהַסּוּסִים, וְאֵנּוּ גִלְךָ אֶל אוֹתוֹ יְהוּדֵי עֲנִי שֶׁהֵינּוּ מִתְאַרְחִים אֲצִלּוֹ עַד הַיּוֹם.

לְתַמִּיהַת הָעֶשִׂיר לְפֶשֶׁר תְּשׁוּבַתָם, הִשִּׁיבוּ לוֹ : הֲלֹא אָנּוּ לֹא הִשְׁתַּנִּינוּ, אֲלָא נִשְׂאָרְנוּ אוֹתָם אֱלִימֶלֶךְ וְזוֹשָׁא כְּפִי שֶׁהֵינּוּ בְּבִיקוּרֵינוּ הַקּוֹדְמִים בְּעַיְרָה. אִם כֵּן, מֵה נִשְׁתַּנָּה שְׁכַעַת אַתָּה יוֹצֵא לְקִרְאָתָנוּ וּמִבְּקֵשׁ לְהַכְנִיסֵנוּ לְבֵיתְךָ, אֵין זֶה אֲלָא מְשׁוּם שְׁכַעַת יֵשׁ עִמָּנוּ עֲגָלָה וְסוּסִים, לָכֵן אֲמַרְנוּ לָךְ שֶׁתִּקַּח אֶת סוּסֵינוּ וְעֲגָלָתָנוּ וְתֵאָרַח אוֹתָם בְּבֵיתְךָ...

פעם אחת, נכנס איש לחדרו של רבי צבי חנוך מבנדין באמצע אספת רבנים חשובים. קבלו הרב באהבה ובכבוד מלכים, ואף קרא לרבנית להביא כבוד לאורח היקר. הביאה הרבנית מגדנות לכבוד האורח כשהיא סקרנית, ותמהה לדעת מי האורח היקר והחשוב הזה שאין היא ובני ביתה מכירים אותו.

לאחר שהלך האורח ונסתיימה האספה, נכנסה הרבנית אל חדר הרב והתעניינה מי הוא האורח? 'אינני יודע', השיב הרב, 'זהו 'אורח'...

ישמע חכם ויוסף לקח מכל המעשיות הללו, שאין לכבד ולקבל בסבר פנים יפות רק אנשים חשובים בעלי משרה או מעמד כל שהוא, אלא כפי שאומר התנא "הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", ולא משנה כיצד הוא נראה ומה מעמדו החברתי.

משנה טז

רְבִּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לָךְ רַב,
וְהִסְתַּלַּק מִן הַסֵּפֶק, וְאַל תִּרְבֶּה לַעֲשׂוֹר
אָמְדוֹת:

עשה לך רב והסתלק מן הספק

בעל "כנסת ישראל" מפרש דברי התנא, והקדים מעשה שהיה בשני גדולי ישראל רבי פנחס הורוץ (בעל ה"הפלאה"), ואחיו רבי שמעלקא מניקולשבורג זצ"ל, שנסעו יחד אל המגיד ממעזריטש זיע"א.

כְּשֶׁשָׁמַע זֹאת הִגָּאון רַבִּי יִחְזַקְאֵל לְנֹדָא הִי'נוֹדַע בִּיהוּדָה", חָרָה לוֹ עַל חֲבֵרוֹ
בְּעַל הַהִפְלָאָה, לָמָּה לוֹ הִנְסִיעָה אֶל הַרְבֵּי, הֲלֹא כָּל זֶה הוּא בְּטוֹל תּוֹרָה
עֲבוּרוֹ?!

כְּשֶׁהִגִּיעַ בְּעַל הַהִפְלָאָה לְמַחוּז חֲפָצוֹ, סִפֵּר לְמַגִּיד מִמַּעֲזָרִיטֵשׁ אֶת הַקְּפָדְתוֹ
שֶׁל הִי'נוֹדַע בִּיהוּדָה" עַל שְׁנִסְעֵ אֱלִיוֹ. אָמַר לוֹ הַמַּגִּיד, כִּי קוֹשִׁיָּה זֹו יִשְׁנָה
מְאֹד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסְכֵּת זְבַחִים (דף קטו.). עַל הַפְּסוּק "וַיִּשְׁמַע יְתָרוֹ", מָה
שָׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא וְנִתְגַּיֵר? קָרִיעַת יָם סוּף וּמְלַחְמַת עַמְלֵק!

וְלִכְאוּרָה קֶשֶׁה, מָה תְּמִיחַת הַגְּמָרָא מָה שָׁמַע יְתָרוֹ, הֲרִי מְפָרֵשׁ בְּתוֹרָה
שֶׁשָׁמַע כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם?

אוּלָּם לְפִי קוֹשִׁיָּת הַנוֹדַע בִּיהוּדָה עֲלֵיכֶם, קֶשֶׁה גַּם כָּאן, לָמָּה הָיָה לוֹ
לְיְתָרוֹ לְטָרַח וְלִילָדָה אֶל חֲתָנּוֹ מִשֶּׁה רַבֵּנוֹ, הֲלֹא גַם בְּבֵיתוֹ הָיָה יָכוֹל לְקַנּוֹת
יְרֵאת שָׁמַיִם וְלַחֲזֹר בְּתִשׁוּבָה, וְאִם כֵּן מָה שָׁמַע שָׂבָא, וּבָא עַד לְמִשָּׁה.

אֲלָא הִתְרוּץ הוּא, כִּי "עַמְלֵק" בְּגִימְטְרִיא = "סִפֵּק", לְלַמְדֵנוּ שֶׁעַמְלֵק מְטִיל
תְּמִיד סִפֵּק בְּאִמוּנָה בָּה' יְתִבְרַךְ, וְאֶפִּילוֹ אַחַר קָרִיעַת יָם סוּף שֶׁכְּתוּב שֶׁ
"וַיִּאֱמִינוּ בָּה' וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ", בְּכָל זֹאת בָּא עַמְלֵק וְהַכְּנִיס סִפֵּק בְּאִמוּנַת
יִשְׂרָאֵל [כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "הִישׁ ה' בְּקִרְבֵנוּ אִם אֵינוֹ", וּמִיָּד לְאַחַר מִכּוֹ נֶאֱמַר "וַיִּבֹא עַמְלֵק
וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל"].

עַל כֵּן בָּא יְתָרוֹ אֶל מִשָּׁה כְּדִי לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ הַתְּחִיָּקוֹת בְּאִמוּנָה, וְלְהוֹצִיא
אוֹתוֹ מִסְּפִקוֹתָיו. וְלָכֵן צָרִיכִים לְנִסְעַ מַעַת לַעַת לָרַב, כִּי הוּא יְתָרָךְ לוֹ אֶת
הַקְּשִׁיּוֹת וְהַסְּפִקוֹת שֶׁמְנַקְרוֹת בְּמוֹחוֹ שֶׁל הָאָדָם בְּעִנְיַי אִמוּנָה וּבְטָחוֹן.

כְּאֲשֶׁר שָׁמַע הִגָּאון הַנוֹדַע בִּיהוּדָה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי בְּעַל הַהִפְלָאָה,
נִתְפַּעַל מְאֹד, וְהַחֲלִיט לְנִסְעַ אֶל הַמַּגִּיד. אָמְנָם כְּשֶׁנִּסְעַ לְשָׁם, שָׁמַע כִּי הַמַּגִּיד
הַקְּדוֹשׁ נִסְתַּלֵּק מִן הָעוֹלָם, וְהִצְטַעַר עַל כֵּךְ מְאֹד מְאֹד.

וְזֶה כְּוֹנֵת הַתֵּנָא בְּאוּמְרוֹ "עֲשֵׂה לָךְ רַב", שֶׁלְעֵתִים קְרוּבוֹת תִּלְדָּה אֱלִיוֹ כְּדִי
לְשָׁמוֹעַ דְּבָרֵי תוֹכְחָתוֹ, וְעַל יְדֵי כֵּךְ "הַסְּתַלֵּק מִן הַסְּפִק" שֶׁהַרְבַּ יִסְלַק מִמֶּךָ
אֶת הַסְּפִקוֹת בְּאִמוּנָה, וְתִזְכֶּה לְקַנּוֹת מִמֶּנּוּ יְרֵאת שָׁמַיִם וּמִדּוֹת טוֹבוֹת
וְתִתְחַזֵּק בְּעֲבוּדַת ה' יְתִבְרַךְ, וְתִעַקֵר בְּכֵךְ אֶת הָעַמְלֵק שֶׁבְּתוֹכְךָ.

הרב מסלק את הספקות

מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה אֲצֵל הִגָּאון רַבִּי מְרֻדְכִי בְּנֵט, שֶׁהֲצָרָךְ לְהַתְּרַחֵץ בְּמַעֲיָנוֹת
הַרְפוּאָה שֶׁל 'קְאָרְלִסְבֵּד', וְשֶׁם נִפְגַּשׁ עִם "רַב" רְפוּרְמִי מַעֲיָרָה אַחַת
שֶׁבְּאֶשְׁכְּנָז, וְאוֹתוֹ "רַב" הַתְּפָאָר בְּפָנָיו כִּי כָּל עִנְיַי קִהְלָתוֹ הִדְתִּיִּם נְחֻתְכִים
עַל פִּיו.

תָּהָה רַבִּי מְרַדְּכִי עַל קִנְקֵנוּ, וּמִצָּאוּ רִיק מִכָּל יְדִיעַת הַתּוֹרָה. שְׂאֵל אוֹתוֹ רַבִּי מְרַדְּכִי: מָה עוֹשֶׂה כְּבוֹדוֹ כְּשֶׁבִנִּי קִהְלָתוֹ בְּאִים אֱלֹוֹ בְּשִׂאֵלוֹת שֶׁל אֲסוּר וְהִיתָר, אוֹ שֶׁל הַלְכוֹת טְרָפוֹת, כְּשֶׁצָּרִיךְ לָתֵת לָהֶם תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה - כְּשֶׁר אוֹ טָרֵף? עָנָה לוֹ הָרַב הַרְפוֹרְמִי, אֲנִי נוֹהֵג לְהַטְרִיף מִסָּפֵק.

אָמַר לוֹ רַבִּי מְרַדְּכִי: אֲסַפֵּר לְכְבוֹדוֹ מַעֲשֵׂה: יְהוּדִי אֶחָד הָיָה גֵר בְּכִפּוּר רְחוֹק מֵעִיר פְּרִנְקִפוּרְט, וְהָיָה מְגִדֵּל עוֹפוֹת, אֲוֹזִים וְתַרְנֻגּוֹלוֹת לְשִׁחִיטָה, הוּא הָיָה נֹגֵשׁ לְשׁוֹחֵט שֶׁל הַכֶּפֶר כְּדִי לְשַׁחוּט אֶת הָעוֹפוֹת, וְהַכֶּפֶרִי הָיָה מוֹכֵר אֶת בְּשָׂרָם וְשׁוּמֵנָם שֶׁל הָעוֹפוֹת לְבִנֵי הַכֶּפֶר, וּמִזֵּה הַתְּפָרִיט. כְּשֶׁמִּצָּאוּ אִיזָה שְׂאֵלָה בְּעוֹף, כְּגוֹן מַחֵט בְּקִרְקָבוֹ אוֹ שֶׁבֵר בְּגֵף וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, הָיָה הַכֶּפֶרִי רוֹתֵם אֶת סוּסוֹ וְנוֹסֵעַ לְפְרִנְקִפוּרְט לְשִׂאֵל אֶת רַב הָעִיר, כְּדִי שְׂיִוְרָה לוֹ הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה.

פְּעַם אַחַת נִכְנַס לִיָּצוֹן אֶחָד לְבֵיתוֹ שֶׁל הַכֶּפֶרִי, וְאָמַר לוֹ: לָמָּה לָךְ לְנוֹסֵעַ הָעִירָה מְרַחֵק שֶׁל כְּמָה פְּרִסָּאוֹת, לְשִׂאֵל אֶת הָרַב אִם כְּשֶׁר אוֹ טָרֵף, וּבִפְרִט בִּימוֹת הַחֲרָף. שָׁמַע נָא לְעֲצָתִי, כְּתוּב בַּתּוֹרָה, "וּבִשֶׁר בְּשִׂדָּה טְרָפָה לֹא תֹאכְלוּ, לְכָלֵב תִּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ".

מִכָּאֵן מוֹכַח שֶׁהַבֶּשֶׂר הַטָּרֵף מְגִיעַ לְכָלֵב, לָכֵן אִם תִּהְיֶה אִיזוֹ לָךְ שְׂאֵלָה בְּעוֹף אִם הוּא כְּשֶׁר אוֹ טָרֵף, הַנִּח אֶת הָעוֹף בְּמִקּוֹם מְסוּיִים כְּדִי שְׂיִהְיֶה נִרְאָה לְעֵינֵינוּ שֶׁל הַכָּלֵב, וְאִז אִם יֹאכְלֵנוּ הַכָּלֵב, סִימָן שֶׁהוּא טָרֵף, וְאִם לֹא, בּוֹדָאִי שֶׁהוּא כְּשֶׁר...

הַכֶּפֶרִי שְׂהָיָה עִם הָאָרֶץ, שָׁמַח עַל הָעֲצָה, וּמֵאִז הָיָה נוֹהֵג לָתֵת עוֹף שְׂיִשׁ בּוֹ שְׂאֵלָה בְּהַלְכָה לְפָנֵי הַכָּלֵב, וְהַכָּלֵב אֶכֶל אֶת כָּל הָעוֹף רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְקָרְבוֹ.

לְאַחַר כְּחֻדֵּשׁ יָמִים, הִחֲלִיט הַכֶּפֶרִי שׁוּב לְנוֹסֵעַ אֶצֶל רַב הָעִיר. כְּשֶׁרָאָהּ רַב הָעִיר, שְׂאֵל אוֹתוֹ: מִפְּנֵי מָה לֹא בָאתָ זֶה זְמַן רַב לְשִׂאֵל שְׂאֵלוֹת עַל הָעוֹפוֹת?

הִשִּׁיב לוֹ הַכֶּפֶרִי: אֲדוֹנֵי הָרַב, אֲמַנָּם שְׂאֵלוֹת רַבּוֹת הָיוּ לִי בְּעוֹפוֹת, אֲלָא שְׂהַכָּלֵב שְׁלִי הָיָה פּוֹסֵק בָּהֶם לְהַטְרִיף אוֹ לְהַכְשִׁיר. שְׂאֵל אוֹתוֹ הָרַב: וְעַכְשָׁו לָמָּה בָאתָ אֵלַי? הִשִּׁיב הַכֶּפֶרִי לְתַמּוֹ: הַכָּלֵב שְׁלִי הוּא מְחַמֵּיר יוֹתֵר מִדָּאִי, וְתַמִּיד הוּא רַק מְטְרִיף אֶת הָעוֹפוֹת...

פְּנָה הַגָּאוֹן רַבִּי מְרַדְּכִי אֶל "הָרַב" הַרְפוֹרְמִי וְאָמַר: וְגַם כְּבוֹדוֹ הוֹלֵךְ בְּאוֹתָהּ שִׁיטָה לְהַחְמִיר מִסָּפֵק, וְאִין זוֹ דְרָכּוֹ שֶׁל הָרַב, אֲלָא כְּפִי שְׂאוּמְרַת הַמְּשֻׁנָּה "עֲשֵׂה לָךְ רַב, וְהִסְתַּלַּק מִן הַסָּפֵק!!!".

הרב מסלק את הדינים

פְּרוּשׁ נוֹסֵף לְמִשְׁנֵה נִרְאָה לְבֹאֵר עַל פִּי מֵה שְׁמִסְפֵּר בְּסִפּוֹר "חֹוֹט הַמְּשׁוֹלֵשׁ",
שְׁאֵחָד מִתְּלַמִּידֵי הַחֲתָם סוֹפֵר זְצ"ל, חֵלָה, וְהַתִּיַּאֲשׁוּ חֲכָמֵי הָרוֹפְאִים
לְמִצּוֹא לוֹ רְפוּאָה, וְהִיָּה קָרוֹב לְמוֹת.

הַחֲתָם סוֹפֵר נִכְנָס לְחִדְרוֹ שֶׁל הַתְּלַמִּיד הַגּוֹסֵס, וְצָוָה לְכָל הַבַּחוּרִים שֶׁהֵיוּ
שָׁם לְצֵאת. אֶחָד הַתְּלַמִּידִים הַתְּחַבָּא שָׁם כְּדִי לְרֹאוֹת מֵה יַעֲשֶׂה הָרֵב, וְשָׁמַע
שֶׁהָרֵב שׁוֹאֵל אֶת הַחוּלָה: מֵה אֶתָּה רוֹאָה?

הַתְּלַמִּיד הַשֵּׁיב, שֶׁרוֹאָה שְׁחוֹשְׁבִים עָלָיו בְּשָׂמִים לְדוֹן אוֹתוֹ לְמִיתָה, וְכֵלָם
הַכְרִיעוּ לְחוּבָה, רַק דִּיּוֹן אֶחָד אָמַר שְׁצָרִיכִים לְהַצִּילוֹ בְּזָכוֹת רַבּוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא
יִגְרַם כָּל כֶּף צַעַר לְרַבּוֹ הַחֲתָם סוֹפֵר, בְּאוֹבְדוֹן תְּלַמִּידוֹ הַתְּחַבֵּב.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הָרֵב, אָמַר: אִם כֵּן, טוֹב הַדְּבָר, וְרֹאוּי לְהַצִּיל אוֹתָךְ מִן הַדִּין!
וְאֵכֵן הַתְּלַמִּיד נִרְפָּא מִחוּלָיו וְשָׁב לְאִיתָנוּ.

וּלְפִי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ, "עֲשֵׂה לָךְ רֵב, וְהִסְתַּלַּק מִן הַסִּפְק", הַמִּילָה 'סִפְק'
מִרְכַּבַּת מְאוֹתִיּוֹת 'פִּסְק', שֶׁבְּזָכוֹת זֶה שֵׁיֵשׁ לְאָדָם רֵב, זֹכָה הוּא לְהִסְתַּלַּק
מִהַפִּסֵּק שֶׁנִּגְזַר עָלָיו בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, מְשׁוּם שֶׁבְּשָׂמִים מִתְּחַשְׁבִים בְּרַבּוֹ
שֶׁלֹּא יִגְרַם לוֹ צַעַר כְּשֵׁיַעֲנֵשׁ תְּלַמִּידוֹ.

=INDEX_WRITE

משנה יז

שְׁמַעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמַי גִּדְלָתִי בֵּין
הַחֲכָמִים, וְלֹא מְצֵאתִי לְגוֹף טוֹב אֶלָּא
שְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר, אֶלָּא
הַמַּעֲשֵׂה. וְכָל הַמְרַבֵּה דְּבָרִים, מִבִּיא חֲטָא:

ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה

כתב רבי עובדיה מברטנורא, שאין דבר יותר טוב לאדם כמו מי ששומע את חרפתו ושתיק. וכתוב במדרש: כי כל מי שמחרפים אותו, ויכול להשיב ואינו משיב, נקרא חסיד.

וכתוב במדרש שוחר טוב על הפסוק בתהלים (פרק טו): לא תתן חסידך לראות שחת: אמר רב הונא בשם רבי אלכסנדר, כל מי ששומע קללתו ושתיק, נקרא חסיד, ודוד שמע קללתו ושתיק, בדין הוא שיקרא חסיד.

מתי היה הדבר הזה שדוד שתיק? כאשר ברח דוד המלך מפני אבשלום, עשה דרכו בנחל קדרון ובמעלה הזיתים, עם העם אשר אתו. והנה בעברו את הר הזיתים סמוך לעיר בחורים, יוצא לקראתו שמעי בן גרא שהיה ראש הסנהדרין, ומקלל את דוד המלך קללה "נמרצת" [ראשי תבות - נואף, מואבי, רוצח, צורר, תועבה], ואף סוקל אותו באבנים, ומעפר אותו בעפר.

וכה אמר שמעי לדוד בקללו אותו: "צא צא איש הדמים, ואיש הבליעל". ויתן ה' את המלוכה ביד אבשלום בנד, כי איש דמים אתה".

כששמע זאת אבישי בן צרויה, אמר אל המלך: למה יקלל הכלב המת הזה את אדני המלך, אעברה נא ואסירה את ראשו, שהרי הוא מורד במלכות.

אבל דוד המלך שומע את חרפתו, ובגדלות נפשו אומר: הוא מקלל כי קללתו מגיעה לי, מפני שה' אמר לו לקלל את דוד, ולכן הניחו לו שימשיך לקלל. כך המשיך דוד ללכת בשתיקה, ושמעי הולך על צלע ההר וממשיך בשלו.

על שתיקתו זו של דוד ששמע חרפתו ולא השיב דבר, זכה ונהיה רגל רביעית במרכבה יחד עם שלושת אבות העולם, אברהם יצחק ויעקב.

נתבונן מה היה קורה אילו היה דוד מחליט לענות לשמע, ולהתנגס בו על שבה וחרף אותו, אף אם אכן היה שומר בכך על כבודו לפי שעה, אבל היה מפסיד מכף לדורי דורות ולנצח נצחים. אבל כששתיק, התברר שהשתיקה עצמה הביאה אותו לדרגה רוחנית עצומה, שלא זכה לה אף אחד מגדולי הדורות, חוץ מהאבות הקדושים.

סוף הדבור חרטה

אמר רבי יהודה החסיד מרגנסבורג: כשאני מדבר אני מתחרט, וכשאני מדבר אני מתחרט. עד שלא דברתי אני שליט ומושל על דבורי, אבל כשיצא הדבור מפי, הדבור מושל בי.

בספר "קב הישר" (פרק א) כתב: צריך האדם לידע, שאין הקדוש ברוך הוא ותרו, ואפילו על דבור קל אינו מותר. בא וראה מה שקתב הרב החסיד בספר "רכב אליהו", מה שארע בימי:

אשה אחת הייתה יושבת בין שארי נשים, והיו מספרות אשה אחת עם חברתה, בענין התשובה של דין וחשבון שצריך כל אדם לתן על מעשיו. פתחה אשה אחת בדרך שחוק ואמרה: אני בבואי לפני יום הדין בבית דין של מעלה, וישאלו אותי למה עשית כך וכך, אעשה את עצמי אלמת שלא אוכל להשיב. ולא היו ימים מועטים, עד שנעשית אותה אשה אלמת עד יום מותה.

השתיקה מגלה את הפנימיות

בבבל היו מעורבות בין בני ישראל משפחות פסולות, שמקורן אינו טהור. לא תמיד היה נתן לדעת אלו הן המשפחות המיחסות, ואלו לא. אולם היה לחכמים סימן הכר לכך - כשהיה לשתני משפחות איזה ריב ביניהם, אותה משפחה שהיתה שותקת ולא עונה למחרפים, נחשבה למיוחסת.

גם באשר רבו שנים זה עם זה, הראשון מבין השנים ששתק ולא המשיד להשיב לרעהו, ידעו לומר עליו כי הוא מיחס יותר מן השני. משום כך קבעו חכמים בקדושין (דף עא:): "שתיקותיה דבבל היינו יחוסא", כלומר, בבבל, השתיקה היא הראיה ליחוסו של האדם.

תענית דבור עדיף מצום

החפץ חיים זצ"ל כותב בספר "משנה ברוחה" (סימן תקעא אות ב), כי אדם שרוצה לגזר על עצמו תענית לשם כפרת עוונותיו, מוטב לו שיקבל על עצמו תענית דבור, ולא התנזרות מאכילה, בעוד שמתענית דבור לא יהיה לו כל נזק גופני הרי שעל ידי הצום יחלש גופו, והוא יתרפה בעבודת הבורא ובלמוד התורה.

אותו רעיון כתב גם הגר"א באגרותו, שצריך האדם לייסר את עצמו על ידי רסון פיו ותאוותיו, ולא בתעניות ובסגופים גופניים.

מתיקות התורה בזכות שתיקה

פעם בקש בחור אחד מרבי יצחק לונשטיין שליט"א להכניס עמו אל הגאון רבי אהרן ליב שטינמן שליט"א, כדי לשוחח עמו, אולם הוא הזהיר מראש את רבי יצחק שלא יתערב בשיחה זו, והשנים נכנסו אל הקדש פנימה.

בחדרו של הרב, פתח הבחור את פיו ושאל: האם כבוד הרב אוהב סטיק?
רבי אהרן התבונן בו ושאל: מה זה סטיק?

הבחור השיב: סטיק זה בשר משבח, מיחד במינו. "אינני מכיר דבר כזה", נענה הרב. הבחור המשיך: אולי ירצה הרב לטעם סטיק? ביכלתי להביא לו לטעם מן הבשר הטעים הזה?! הרב לא הגיב לשאלתו.

המשיך הבחור ושאל: האם הרב אוהב גלידה? שאל הרב: מה זה גלידה?
אמר הבחור: כדאי שהרב יטעם פעם ויבין, כדאי מאוד לטעם גלידה מפעם לפעם...

בשלב זה התבונן הרב שטינמן על רבי יצחק ושאל: מה רוצה הבחור הזה?
רבי יצחק כמעט הדרך את הבחור מן החדר, אולם הבחור תפס בו ואמר:
המתן רגע, הלא אמרת לי שתתן לי לדבר ולא תתערב.

ואז פנה הבחור אל הרב שטינמן ואמר: אני מסתובב כבר כעשר שנים ביישובות, מחפש ובודק, אך לא מוצא את מקומי... כלם אומרים לי שאני צריך להרגיש טעם בלמוד, אך אין לי טעם... לרב אין טעם בסטיק ובגלידה, והוא גם לא רוצה לטעם מהם, על אף שאני אומר שהם טעימים מאוד. ולי אין טעם בלמוד, ועל אף שכלם אומרים לי שטוב ללמד, אינני מבין מה כלם רוצים מחיי!...

שמע הרב את דבריו ושאל: מהו המאכל המתוק ביותר שקיים בעולם?
הבחור הרהר רגע קט ואחר כך השיב: "דבש".

המשיך הרב לשאול: האם יתכן שמישהו יאמר על דבש שהוא מר? השיב הבחור: רק אם דעתו השתבשה עליו, אבל אדם שפוי לעולם לא יאמר כך.

גם אדם בר דעת מסגל לומר שהדבש מריר, הבהיר הרב, במקרה שיש לו פצעים על לשונו, הם גורמים למרירות בפה, מציקים וכוואבים, והוא נורמלי לחלוטין...

הַמְשִׁיךְ הָרַב וְאָמַר: אֵינְנִי מְפִירָךְ וְאֵינְנִי יוֹדֵעַ מִי אַתָּה, אָבֵל יִתְכֶן שְׁעַל לְשׁוֹנֵךְ יֵשׁ פְּצָעִים רוֹחֲנִיִּים שֶׁל לְשׁוֹן הָרַע, נְבוּל פֶּה, וּשְׁקָרִים. פְּצָעִים מְסוּג זֶה, עֲלוּלִים לְגֵרִם לְמַרְיֵרוֹת רַבָּה וְלְהַרוֹס אֶת הַטַּעַם בְּלִמּוּד. אִם אַתָּה אָכֵן לֹקֵה בְּכֶךְ, כָּדָאֵי שְׁתַּרְפֵּא אֶת פְּצָעֶיךָ עַל יָדֵי שְׁתִּיקָה, וּמִיָּד תִּרְגִּישׁ בְּטַעַם הַמְתוֹק שֶׁל הַתּוֹרָה!!!

זכה לכל התורה בזכות השתיקה

מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה עִם הַגָּאוֹן רַבִּי חִזְקִיָּה מְדִינִי, שֶׁבְּצַעֲרֵירוֹתָו הָיָה לוֹמֵד בְּבֵית מְדֻרָשׁ שְׁהַחֲזֵק עַל יָדֵי יְהוּדֵי אֲמִיד. לְמַרְוֹת שְׁהִיָּה לְבֵית הַמְדֻרָשׁ זְמַנִּים קְבוּעִים לְלִמּוּד, הָרַב מְדִינִי שְׁמָאֵד אָהֵב לְלַמֵּד תּוֹרָה, הָיָה מְשַׁכֵּים לְבוֹא בְּבִקְרָה, וְעוֹזֵב מְאַחֵר בְּעָרֵב. בְּגִלְלַת הַתְּמַדָּה זֶה, הִיְהוּדֵי הָאֲמִיד שְׁהַחֲזִיק אֶת הַבֵּית הַמְדֻרָשׁ, חֲבַב אוֹתוֹ מְאֹד, וְהָיָה נוֹתֵן לוֹ טוֹבוֹת שֶׁלֹּא הָיָה נוֹתֵן לְאַחֵרִים.

אִישׁ אֶחָד שְׁהִיָּה בָּא הַרְבֵּה לְבֵית הַמְדֻרָשׁ, קִינָא בְּרַב מְדִינִי, כִּי חָשַׁב שְׁהָרַב מְדִינִי הָיָה מְקַבֵּל יוֹתֵר כְּסָף מְאַנְשִׁים אַחֵרִים הַלּוֹמְדִים בְּבֵית הַמְדֻרָשׁ, וְלָכֵן הִחְלִיט עַל תְּכַנְיַת לְהַתְנַקֵּם בּוֹ. הוּא נָתַן שַׁחַד לְעוֹזְרֵת הַגּוֹיָיָה שְׁהִיָּתָה מְנַקָּה אֶת בֵּית הַמְדֻרָשׁ, כְּדִי שְׁהִיא תֹאמַר לְאַנְשִׁים שְׁהָרַב מְדִינִי נִיֶּסֶה לְפַתּוֹת אוֹתָהּ לְעֵבֶרָה.

יוֹם אֶחָד מְקַדָּם בְּבִקְרָה, כְּאֲשֶׁר הָרַב מְדִינִי הִגִּיעַ לְבֵית הַמְדֻרָשׁ, הַעוֹזְרֵת שְׁהִיָּתָה מְנַקָּה אֶת בֵּית הַמְדֻרָשׁ, רָצָה בְּצַעֲקוֹת נוֹרְאוֹת לְרַחוּב, וְטַעְנָה שְׁהָרַב מְדִינִי נִיֶּסֶה לְפַתּוֹת אוֹתָהּ לְעֵבֶרָה.

אֲנָשִׁים רַבִּים רָצוּ לְבֵית הַמְדֻרָשׁ כּוֹלֵל הָאִישׁ שְׁתַּכְנֵן אֶת כָּל הַסְּפּוֹר, וְהַתְּחִילוּ לְצַעֵק עַל הָרַב מְדִינִי, וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ אֵיךְ הוּא הֵעִז לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה. הָאִישׁ שְׁקִינָא בְּרַב, שְׁכַנַּע אֶת הַצַּבּוֹר לְלַכֵּת לְבֵיתוֹ שֶׁל הָעֵשִׂיר, וְלְדַרְשׁ מִמֶּנּוּ שִׁיִּפְטֹר אֶת הָרַב מְדִינִי מִהַמְּקוֹם, וַיִּפְסִיק לְתַמְדָּה בּוֹ.

וְאָכֵן הִלְכוּ הָאֲנָשִׁים, וְסִפְרוּ לְעֵשִׂיר מַה שְׁקָרָה בְּבֵית הַמְדֻרָשׁ. כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הָעֵשִׂיר, אָמַר לָהֶם לְחֹזֵר לְבֵית הַמְדֻרָשׁ, וְהוּא כְּבָר יַחְקֹר אֶת הָעֵנִין. בְּמִשְׁךְ כָּל אוֹתוֹ הַזְּמַן שְׁהִיוּ צַעֲקוֹת בְּבֵית הַמְדֻרָשׁ, הָרַב מְדִינִי לֹא הִפְסִיק אֶת לְמוּדוֹ לְרַגַע, וְאִפִּילוֹ לֹא טָרַח לְהַשִּׁיב לְאַשְׁמוֹת שְׁלָהֶם.

הִיְהוּדֵי הָאֲמִיד הִגִּיעַ לְבֵית הַמְדֻרָשׁ, וְהִסְתַּכֵּל עַל הָרַב מְדִינִי בְּמִשְׁךְ חֲצִי שָׁעָה. לְאַחַר מִכֵּן הִכְרִיז הָעֵשִׂיר, שְׁהָרַב מְדִינִי הוּא אִישׁ קְדוֹשׁ, וּמִי שְׁיֹזְצִיא עָלָיו דְּבָה, לֹא יוּכַל שׁוּב לְהַפְּנִס לְבֵית הַמְדֻרָשׁ שְׁלוֹ. בְּנוֹסָף לְכֶךְ הוּא גַם פִּיטֹר אֶת הַעוֹזְרֵת הַמְרַשָּׁעַת, וְאֵף אֶחָד לֹא הֵעִז לְדַבֵּר עָלָיו עוֹד.

עָבְרוּ כְּמָה יָמִים, וְהִנֵּה בִקְרָא אֶחָד כְּאֲשֶׁר הָרַב מְדִינֵי הָיָה לֹמֵד לְבַדּוֹ בְּבֵית
הַמְדַרְשׁ, נִגְשָׁה אֵלָיו הָעוֹזֵרֶת, וּבִכְתָּהּ לִפְנֵי וְאָמְרָה לוֹ: אַתָּה יוֹדֵעַ אֵת
הָאֲמֶת שֶׁאֲנִי שֶׁקְרָתִי כְּאֲשֶׁר הָאֲשֶׁמְתִי אוֹתָךְ, אֲבָל זֶה לֹא אֲשֶׁמְתִי, כִּי פְלוֹנִי
נָתַן לִי שְׂחָד, וְלָכֵן עָשִׂיתִי מַה שֶּׁהוּא אָמַר לִי. וְכַעַת הַכֶּסֶף שֶׁהוּא נָתַן לִי
כָּבֶר נִגְמַר, וְעַכְשָׁו אֵין לִי עֲבוּדָה, לָכֵן רְצוֹנִי לְהוֹדִיעַ בְּפִמְבִי שֶׁאַתָּה חַף
מִפֶּשַׁע, וּפְלוֹנִי הוּא שְׂיָזֵם אֶת כָּל הָעֲנִיָּו!

הָרַב מְדִינֵי חָשַׁב עַל הָעֲנִיָּו, מֵצַד אֶחָד הַהוֹדְעָה הַפְּמֵבִית שֶׁל הָעוֹזֵרֶת תְּהִיָּה
לְטוֹבָתוֹ, שֶׁכֻּלָּם יִדְעוּ שֶׁהוּא חַף מִפֶּשַׁע. אֲבָל מֵצַד שֵׁנִי הוּא הַבִּיּוֹן שֶׁזֶה יִגְרֹם
חֲלוּל הַשֵּׁם, שֶׁהָרִי כִּיִּצַד מְסַגֵּל אָדָם שֶׁלֹּמֵד תּוֹרָה לְהַעֲלִיל עֲלֵיהָ עַל
תַּלְמִיד חֶכֶם בְּגִלָּל הַקְּנָאָה שֶׁבְּעָרָה בּוֹ.

לָכֵן הֶחְלִיט הָרַב, שֶׁלְמָרוֹת שֶׁהוּא יִהְיֶה מִכָּד, אֲבָל עָלָיו לְדַאֵג שֶׁלֹּא יִהְיֶה
חֲלוּל הַשֵּׁם, וְלָכֵן אָמַר לְעוֹזֵרֶת: יֵשׁ לִי רְעִיוֹן יוֹתֵר טוֹב, בְּמִקוֹם לְגִרְם בּוֹשָׁה
וְחֲלוּל ה', אֲנִי אֲמַצָּא לָךְ עֲבוּדָה אַחֲרֶת, וְאֵת אֵל תִּגְלִי אֶת אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה. הִיא
הִסְכִּימָה לָכֵד, וְהָרַב מְדִינֵי שָׁמַר עַל הַבְּטָחָתוֹ, וְשִׁכְנַע אָדָם אַחֵר בְּקִהְלָה
לְקַבֵּל אוֹתָהּ לְעֲבוּדָה.

אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁהִשְׁמִיץ אֶת הָרַב מְדִינֵי, נִפְטַר תּוֹךְ שְׁבוּעָה, וְהוּא לָקַח אֶת
לְקַבֵּר אֶת סוּדוֹ. אוּלָם הָרַב מְדִינֵי נִזְכָּר, שֶׁאַחֲרֵי הַסְּפּוּר הַזֶּה, הוּא קִבֵּל
בְּהִירוֹת יֵתֵר בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְהוּא הִרְגִישׁ שֶׁכַּעַת הוּא קִבֵּל אֶת כָּל הַתּוֹרָה
בְּמַתְנָה, וְאֵכֵן הִתְפָּרַס כְּאֶחָד מְגִדוּלֵי הַדּוֹר, וְחִבֵּר אֶת הַחֲבוּרִים הַנוֹדְעִים
”שִׁדָּה”

מצוה לא לומר דבר שאינו נשמע

בְּמִסְכַּת יְבָמוֹת (דף טו:) אָמְרוּ: כְּשֶׁם שֶׁמְצָוָה לֹמֵר דָּבָר שֶׁנִּשְׁמָע, כֵּן מְצָוָה
שֶׁלֹּא לֹמֵר דָּבָר שֶׁלֹּא נִשְׁמָע. לְפַעְמִים צְרִיכִים חֻכְמָה וּבִינָה יִתְרָה, לְדַעַת
מֵתִי הַשְׁתִּיקָה יָפָה, וּמֵתִי יֵשׁ סְכוּיִים שֶׁדְּבָרָיו יַעֲשׂוּ פְרוֹת.

וְכִמוֹ שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה עִם הַצַּדִּיק רַבִּי יִשְׂרָאֵל מְוִיזְנִיצָא, שֶׁפָּנָה אֶל הַגַּבְּאִי
מִשְׁמֵשׁוֹ בְּקִדְשׁ, וְאָמַר לוֹ: בֵּא גִלְךָ וּנְטִיל. כְּשִׁינְצָאוּ לְדַרְךָ, הִגִּיעַ הָרַב לְבֵיתוֹ
שֶׁל מְנַהֵל בִּנְקָה יְדוּעָה.

כְּשֶׁהִגִּיעַ לְשֵׁם דָּפַק עַל הַדְּלֵת, בָּעַל הַבַּיִת פָּתַח אֶת הַדְּלֵת וְהוֹפְתַע לְרֵאוֹת
אֶת הָרַב בָּא לְבֵיתוֹ. הַמְנַהֵל קִבֵּל אֶת הָרַב בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת, וְהִכְנִיסוֹ בְּכָל
הַדְּרַת הַכְּבוֹד לְיַד הַשְּׁלֶחָן, וְהִגִּישׁ כְּבוֹד קַל.

בָּעַל הַבַּיִת לֹא הִרְהִיב עוֹז לְשֶׁאוֹל אֶת הָרַב מֵדוּעַ הוּא בָּא לְבֵיתוֹ, אֲבָל פָּנָה
בְּלַחֲשֵׁה אֶל הַגַּבְּאִי וּשְׁאָלוֹ לְפֶשֶׁר דָּבָר. הַשִּׁיבוּ הַגַּבְּאִי: גַּם אֲנִי אֵינְנִי יוֹדֵעַ
לְמָה בָּא הָרַב לְכָאן.

לְאַחַר מִכּוֹן קָם הַרְבֵּי מִכְסָּאוֹ וְנִפְרָד מִבַּעַל הַבַּיִת. בָּעַל הַבַּיִת יָצָא אַחֲרָיו לְלוֹוֹתוֹ, וְאִזּוֹ פָּנָה אֶל הָרֵב בְּשֵׂאֵלָה: יִסְלַח לִי כְבוֹד הָרֵב עַל שְׂאֵלָתִי, בְּרָצוֹנִי לְדַעַת מַה סִּבַּת הַבְּקוֹר. הַשֵּׁיב לוֹ הַרְבֵּי: בְּאֵתִי לְבַיִת כְּבוֹדוֹ לְקַיֵּם מִצְוָה, וְקִיַּמְתִּיהָ.

תָּמָה בָּעַל הַבַּיִת: אֵיזָה מִצְוָה? הַשֵּׁיב לוֹ הַרְבֵּי: רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ "כָּשֶׁם שֶׁמִּצְוָה לֹא מֵרָחֵק דְּבַר הַנְּשָׁמַע, כִּדְּ מִצְוָה שֶׁלֹּא לֹא מֵרָחֵק דְּבַר שֶׁלֹּא נִשְׁמָע", וְאֵלּוֹ יִשְׁבְּתִי בְּבֵיתִי וְכְבוֹדוֹ בְּבֵיתוֹ, לֹא הֵייתִי מְקַיֵּם אֶת מִצְוֹת הַזֶּה"ל, וְלָכֵן הֵייתִי צָרִיד לְבוֹא אֶל בֵּיתוֹ, וְלִשְׁתַּק שָׁם, וְאִזּוֹ תִּתְקַיֵּם מִצְוֹת חַכְמִים כְּתוּבָה.

אָמַר לוֹ הַגָּבִיר: מִי אָמַר לְכְבוֹדוֹ שֶׁאֲנִי לֹא אֶשְׁמָע, אוֹלַי כֹּן אֶשְׁמָע לוֹ?! הַרְבֵּי הַשֵּׁיב: יוֹדַע אֲנִי שֶׁכְּבוֹדוֹ לֹא יִשְׁמָע! כִּכֹּל שֶׁהַרְבֵּי סָרַב לֹא מֵרָחֵק מֵהוּ הַדְּבַר, כִּדְּ גָבְרָה סִקְרָנוֹתוֹ שֶׁל מְנַהֵל הַבֵּנֶק יוֹתֵר וְיִתֵּר לְדַעַת מֵהוּ הַדְּבַר, וְהַפְּצִיר מְאֹד בְּרַבֵּי שִׁינְגָלָה לוֹ מֵהוּ הַדְּבַר שֶׁאֲנִי נִשְׁמָע.

לְבַסּוֹף נִעְתָּר לוֹ הַרְבֵּי, וְאָמַר לוֹ: יִשְׁנֶה אֶלְמָנָה שֶׁשׁוֹכֶנֶת בְּבַיִת בְּשִׁכּוֹנֵתֵנוּ, וְהִיא עֲנִיָּה מְרוּדָה וְעֲלִיָּה לְכֻלָּל אֶת שְׁבַעַת יְתוּמִיָּה, וְהִיא חִיָּבַת לְבֵנֶק שְׁלָכְס דְּמִי מִשְׁכְּנָתָא שֶׁצָּרִיכָה לְשֵׁלֶם מִדִּי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ, וּמִכִּיּוֹן שֶׁאֵין בְּאֶפְשָׁרוּתָה לְשֵׁלֶם, שְׁלַחְתֶּם אֵלֶיהָ הַתְּרָאָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁאֵם לֹא תִשְׁלֶם, בֵּיתָה יִמְכַר בְּמִכְרָה פְּמִבֵּית, וְהִיא וְהֵיתוּמִים יוֹצְאוֹ הַחוּצָה, וְרָצִיתִי מְאֹד מִכְבוֹדוֹ שִׁיּוֹתֵר עַל הַחוּב שֶׁל הָאֶלְמָנָה.

עָנָה לוֹ הַגָּבִיר, אֲבָל אֲדוֹנֵי הָרֵב, אֵיךְ אֶפְשֵׁר דְּבַר זֶה, וְכִי אֲנִי הַבְּעָלִים שֶׁל הַבֵּנֶק? אֲמַנֶּם אֲנִי מְנַהֵל הַבֵּנֶק, אֲבָל אֵינְנִי בָּעַל הַבֵּנֶק, וְהַחוּב הוּא כְּמָה מֵאוֹת רַבָּל, וְאֵם כֹּן אֵיךְ אוֹכַל לְוֹתֵר עַל מִכְתָּב הַהַתְּרָאָה שֶׁכְּתַבְתִּי.

הַפְּסִיקוֹ הַרְבֵּי וְאָמַר: הֲלֹא כֹה דְּבַרִּי, אֲשֶׁר דְּבַרְתִּי, שֶׁאֲתָה לֹא תֵאבְּה וְלֹא תִשְׁמָע, וְהַתְּחִיל הַרְבֵּי לְהַבִּיעַ צַעַר וְלְהַתְּמַרְמֵר, אֵיךְ עֲבַרְתִּי בְּגִלְלָה עַל דְּבַרִּי חַכְמִים, וְאִמְרַתִּי דְּבַר שֶׁלֹּא נִשְׁמָע!!!

הַרְבֵּי הַפְּסִיק אֶת הַשִּׁיחָה וּפָנָה עוֹרָף, וְהִלָּךְ לוֹ. דְּבַרִּי הָרֵב נִכְנָסוּ לְלִבּוֹ שֶׁל הַמְּנַהֵל כְּחֵץ מְקֻשָּׁת, וְלֹא נִתְּנוּ לוֹ מְנוּחַ, לְבַסּוֹף קָבַל אֶת הַחוּב עַל עֲצָמוֹ, וְשֵׁלֶם מִכִּיסוֹ אֶת כָּל הַחוּב שֶׁל הָאֶלְמָנָה לְקַפַּת הַבֵּנֶק, וְהָאֶלְמָנָה נִשְׁאַרָה בְּבֵיתָה עִם הֵיתוּמִים שְׁלָה. כִּשֶׁשְׁמָע הַרְבֵּי בְּרָד אֶת הַגָּבִיר שֶׁיִּזְכָּה כָּל יְמָיו לְעֹשֶׂר

רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה
דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת
וְעַל הַשְּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ח) אֱמֶת וּמִשְׁפָּט
שְׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם :

דין, אמת ושלום

עולמנו זקוק גם לדין, גם לאמת, וגם לשלום. אולם על כל איש ובעקר על הדין, מטלת החובה להבחין אימתי ראוי להשתמש בכל אחד משלושת הדברים. לעתים יש לנהג על פי הדין מבלי לסטות ימין ושמאל, ולעתים יש ללכת בדרך האמת או השלום.

בספר "מדרש שמואל", הביא דברי רבי מתתיהו היצחקי, שנתן דגמא לכך משלושה מקרים שונים.

המקרה הראשון, היה בעת שרבי שמעון בן שטח ראה איש רוזף אחר רעהו, ובגדו סכין שלופה. האיש הבורח, נס לתוך מערה, והרוזף נכנס אחריו. לאחר רגעים אחדים, יצא הרוזף ובגדו הסכין מגאלת בדם. נכנס רבי שמעון בן שטח למערה, וראה כי האדם שברח אליה, שוכב שם הרוג.

פנה רבי שמעון לרוצח ואמר לו: רשע! מי הרג את האיש הזה? או אני או אתה, ואם אני לא הרגתי, אז אתה בודאי הרגת וחוב אתה מיתה. אבל מה אעשה שאין דמך מסור בגדי, שהרי התורה אמרה "על פי שנים עדים יומת המת", ומאחר שאין כאן עדים, אי אפשר להרגך על פי הדין.

רואים אנו, שהאמת נותנת כי הרוצח יומת, שהרי דם הנרצח בראשו, וכמו שאמרה תורה "נפש תחת נפש". אולם הדין קובע כי אין הורגים אדם בלא שיהיו שני עדים שיעידו בפני הדיינים על מעשה הרצח.

זהו מקרה בו הדין אינו עולה בקנה אחד עם האמת, ושמעון בן שטח נהג כמדת הדין ולא כמדת האמת.

מקרה שני מצינו, שרבי שמעון בן שטח לקח שמונים בחורים בעלי קומה, ולקח אותם עמו אל המערה שהיו בה שמונים מכשפות, וכל אחד

מהבחורים לקח מכשפה אחת בידו, והביאו אותו לפני בית הדין, ותלו את כלן על עץ ביום אחד.

והנה על אף שמן הדין אשה אינה נתלית [כמו שאמרו במסכת סנהדרין (דף כה:)], מכל מקום מאחר שראה שהשעה צריכה לכך, מפני שהעם היה פרוץ באסור זה, והיה צריך לפעל באפן כזה למען יראו וייראו, במקרה כזה, האמת גוברת על הדין, משום שיש צורך לעשות סיג ולמנע את הפרצה שנפרצה בישראל.

ועל כגון זה אמר דוד המלך בתהלים: "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שפאשר צריך לעשות למען כבוד שמים כדי שתצא האמת לאור, יכולים חכמים להפר את דיני התורה לשם כך.

והנה אף על פי שהאמת היא גדולה ודוחה לפעמים את דיני התורה, בכל זאת מצינו בגמרא (במות סה:) שגדול השלום יותר מהאמת, ולפעמים מצוה וחובה לשנות את האמת כדי להשפין שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו.

וכמו שכתוב באבות דרבי נתן: הוי מתלמידיו של אהרן, שהיה אוהב שלום ורודף שלום. כיצד? הרי שהיו שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, היה הולך אהרן ויושב אצל אחד מהם, ואומר לו: ראיתי את חברך פלוני, שהוא אוכל את לבו ובוכה בדמעות שלי, ואומר "אוי לי שכך אמרתי לחברי, היאך אשא את עיני למולו ואראהו, בשתי וגם נכלמתי ממנו שאני הוא שחטאתי לו". ויושב אהרן ומדבר על לבו, עד שמסיר את השנאה מלבו.

לאחר מכן הולך אהרן ויושב אצל השני, ומדבר על לבו כפי שדבר עם האדם הראשון, עד שמסיר את השנאה מלבו.

באחד הימים, היו נפגשים שני החברים זה עם זה, והיו מתחבקים ומתנשקים זה עם זה, ועושים שלום ביניהם. וכיוצא בזה היה עושה כאשר הייתה מריבה בין בעל לאשתו. כזה ראה וקדש.

כיצד השכינו רבותינו שלום

ב"ספר חרדים" (פרק ח) כתב, שאומנותו של אהרן הכהן הייתה להתבטל מתלמודו כדי ללכת לשלום במקומו, והיה רודף שלום גם במקומות אחרים כשהיה שומע שיש מחלוקת. וכן היה פה צפת הרב רבי יוסף סאראגוסי רבו של הרב רבי דוד בן זמרא (הרדב"ש), שהיה משים שלום תמיד בין אדם לחברו ובין איש לאשתו אפילו בין הגוים, וזכה לראות

את אליהו. ובמקום שראהו [קרוב לציון התנא רבי יהודה בר אלעאי] שם חצב לו קבר.

ספר הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א על הגאון רבי חיים בלעיש זצ"ל שהיה אב בית הדין בתוניס, ופעם בא לפניו איש אחד שרצה לגרש את אשתו, בגלל שאשתו אינה יודעת לנקות ולסדר את הבית, והיא מפזרת ובלגניסטית גדולה, ולכן רוצה להתגרש ממנה. הרב הזמין אותו שיבא אליו מחר לביתו בשעה 1.00 בצהריים, והוא יכין לו את הגט.

הלך הרב לביתו, ובקש מאשתו הרבנית שתבלגן את הבית לפני שיבוא אותו האיש לקבל גט. עשתה הרבנית כדבריו, והפכה את הבית לסדום ועמורה ולתוהו ובהו. הנעלים היו על השלחן והפרות והירקות היו מפזרים בסלון, והבגדים במטבח וכו'.

למחרת בשעה 1.00 הגיע אותו האיש לבית הרב עם אשתו כדי לגרשה. והנה פשנכנסו לבית הרב, עמד האיש משתאה ומשתומם לגדל החרפן והבלגן שיש בביתו של הרב. ואז פנה לאשתו ואמר לה: אם שורר כזה בלגן בביתו של הרב, הרי אצלנו בבית הרבה יותר טוב, ואם כן, בואי ונחזר הביתה...

בספר "שלוש אהלות" הביא מעשה בשני סוחרים יהודים במרוקו, שהיו ידידים טובים, לאחד הסוחרים קראו חיים, ולשני קראו דוד. לחיים הייתה בת יפה מאד, וכשראה אותה דוד, חשקה נפשו בה, וביקש מאביה לתת לו אותה לאשה. חיים הסכים לכך, והכין את כל מה שנחוץ לבתו ולחתונתה, וסדרו את החפה ברב עם ובשמחה גדולה.

לאחר החתונה, עברה הבת לגור בבית בעלה העשיר, והוא אהב אותה מאד. כעבור תקופה קצרה, היו ופוחים ביניהם, ודוד רב עם אשתו הצעירה. האשה נעלבה מאד, והלכה לבית אביה חיים.

בעלה בקש מחיים ידידו שישלח בחזרה את בתו אליו, אבל חיים סרב לשלח את בתו, ואמר לו: לא חתנתי את בתי בכדי שתחיה חיי מריבות וצער. בעלה יכול לתת לה גט, ואם אינו רוצה, היא תשאיר בביתי כל ימי חייה.

הפעל שלח שליחים, וביקש להחזיר את אשתו, אך אביה סרב להחזיר את בתו לבעלה. הבעל פנה למשל העיר שיתערב גם הוא בדבר, ואכן המושל שלח מכתב לחיים, וביקש ממנו להחזיר את בתו לבעלה. חיים פתב

תשובה מנמסת למושל שהפעם הוא לא יוכל למלא את בקשתו, ומוטב שהמושל יסיר את ראשו מעליו, מאשר להחזיר את בתו לאיש שמענה אותה.

הבעל שאהב את אשתו, לא יכל להשלים עם העבדה שאשתו אינה חוזרת אליו. בצר לו פנה לרבי מאיר בן עטר, ויתחנן לפניו להשפיע על חיים שישלח את בתו מביתו.

ואכן באחד הערבים, הלך הרב לביתו של חיים, ובחדר האורחים ישבו סוחרים ואורחים רבים. רגילים היו במרוקו, שכל מי שנכנס לחדר האורחים, חולץ נעליו ליד הפתח, ונכנס לחדר האורחים. רבי מאיר ראה את כל זוגות הנעלים המנחות לפני הפתח, והפיר את נעליו של חיים בעל הבית.

מיד התכופף הרב והחזיק בנעל של חיים, ונשק אותה פעמים רבות. חיים ראה את הרב מנשק את נעלו, ומיד צעק לקראתו, ואמר לו: רבי, מה אתה עושה, מדוע אתה מעליב אותי? אני מוכן למלא כל בקשותיך, רק אל תעשה את המעשה הזה לנשק את נעלי.

אמר לו ר' מאיר: אם כן, שלח מיד את בתך לבית בעלה, ואז אפסיק. האב הכרח למלא את בקשת הרב, והלך לבתו ואמר לה: הערב את חוזרת לבית בעלך. וכך היה.

מספרים על הרב הגאון רבי מרדכי לבטון זצ"ל שהיה הרב הראשי בחלב שבסוריה, שפעם אחת רצה איש אחד לגרש את אשתו, ולכן נגש אל הרב ואמר לו שרצונו להתגרש. אמר לו הרב: חזור מחר עם אשתך, ואסדר לכם גט.

כשיצא האיש מבית הרב, אמר הרב לשמשו: מחר כשיבוא האיש הזה עם אשתו, תבוא ותלחש באוזני איזה משהו, ואני אכעס ואצעק עליך, ואתה תראה את עצמך כאלו נעלבת ותברח מהר מבלי להשיב על כעסי.

ואכן למחרת באו האיש ואשתו לפני הרב. הרב צנה על הסופר שיכתב את הגט, ובינתים בא השמש, והחל ללחש משהו באוזני הרב. הרב כעס מאוד וצעק על השמש, והשמש יצא מהמקום בבחילה רבה.

שאל האיש את הרב: מדוע כבוד הרב כעס וצעק על השמש בצורה כזו? אמר לו הרב: האיש הזה עבר כל גבול, הוא לא מתבייש, עוד לפני שאשתך קבלה את הגט, הוא בקש ממני שאזרוז את כתיבת הגט, כי הוא רוצה להתחתן איתה...

כְּשֶׁשָׁמַע הָאִישׁ אֶת דְּבַרֵי הָרֵב, הִתְחַרַּט עַל שְׂבָקָשׁ לְגַרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וּבְקָשׁ
מִהָרֵב לְהַפְסִיק לְכַתֵּב אֶת הַגֵּט...

על הדין ועל האמת

מִסְפָּר עַל הַגְּאוֹן רַבִּי שְׁמַעֲלֵקָה, שְׂבָעַת שְׂפָהוּן כְּרַבָּה שֶׁל נִיקְלִשְׁבוֹרֵג, הָיוּ
מִקֵּל וְתַרְמִיל תְּלוּיִים בְּקַבֵּיעוֹת עַל אֶחָד הַקִּירוֹת בְּבֵית דִּינּוֹ. שְׁאַלוּהוּ
פְּרָנְסִי הַקְּהֵלָה, מַהִי הַסִּבָּה לְתַלוֹת אֶת שְׁנֵי הַחֲפָצִים הַלְלוּ עַל הַקִּיר?

הַשִּׁיב לָהֶם רַבִּי שְׁמַעֲלֵקָה: דָּעוּ לָכֶם אַתֶּם פְּרָנְסִי הַקְּהֵלָה, כִּי אֶצְלִי אֵין
מִשׁוֹא פְּנִים בְּדִין, יְהִיָּה אֲשֶׁר יְהִיָּה אֲנִי לֹא אֶטָּה מִשְׁפָּט וְלֹא אֶכִּיר פְּנֵי אִישׁ
בְּבֵית דִּינִי, אֶלָּא יִקַּב הַדִּין אֶת הָהָר.

אֵדָּ אִם אֶחָד מִכֶּם לֹא יְהִיָּה מְרוֹצָה מִדְּרַכֵּי זֶה, הֲרִינִי מוֹכֵן בְּכָל עֵת וּבְכָל
שָׁעָה לְהַסְתֵּלֵק מִן הַרְבֵּנוֹת, וְלָכוֹן כְּבָר הַכְנַתִּי לִי לְנֶגֶד עֵינַי אֶת מִקְלִי
וְתַרְמִילִי, שְׁעַמְהֶם אֶצֵּא לְנִדּוּד בְּדַרְכֵיכֶם, וְאִף אִם אֶאֱלָץ חֲלִילָה לְחַזֵּר עַל
הַפְּתָחִים, לֹא יִרְתִּיעַ אוֹתִי הַדְּבָר...

על האמת

אוֹמֵר הָרֵב פִּינְקוּס זַ"ל: אֶצְלָנוּ מִצְטִיֵר שְׁהָאֶסוּר לְשַׁקֵּר, נֶאֱמַר רַק
בְּמִקּוֹם שְׁעַל יְדֵי הַשְּׁקָר, נִגְרַם נֶזֶק לְמִישָׁהוּ, אֲבָל לּוֹמֵר סֵתֶם שְׁשָׁמִי בְּעַרְיָל,
בְּשָׁעָה שְׁשָׁמִי הָאֱמֵתִי הוּא שְׁמַעְרִיָל, אֵין בְּזָה שׁוֹם עָוֹל, שְׁהָרִי דְבָר זֶה
בְּעֵצֶם לֹא מִשְׁנָה לְאִף אֶחָד, וְאִף אֶחָד לֹא יִרְוִיחַ אוֹ יִפְסִיד מִשְׁהוּ אִם אוֹמֵר
שְׁשָׁמִי הוּא שְׁמַעְרִיָל, וְכִיּוֹן שְׁאֲנִי לֹא רוֹצָה שְׁיִדְעוּ אֶת שְׁמִי, מִדּוּעַ לֹא לְשִׁנוֹת
וְלוֹמֵר שְׁקוֹרְאִים לִי בְּעַרְיָל.

כִּדּוּ הוּא הַמְּבִט הַפְּשׁוּט עַל עֵנְנוּן זֶה שֶׁל אֱמֵת וְשַׁקֵּר. אֲבָל לְאֱמֵתוֹ שֶׁל דְּבָר,
מְבִט זֶה מְטַעֵה מִיִּסּוּדוֹ, שְׁהָרִי גַם אִם לְאִף אֶחָד בְּעוֹלָם לֹא אֶכְפַּת מֵהוּ
שְׁמִי, אֲבָל כְּשֶׁהוֹצֵאתִי מִפִּי דְבָר שֶׁהוּא שַׁקֵּר, פְּשׁוּט הִרְסֵתִי אֶת הָעוֹלָם,
שְׁהָרִי עֵצֶם הַמְּצִיאוֹת שֶׁל שַׁקֵּר הִיא נֶגֶד כָּל מְצִיאוֹת הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שְׁהָעוֹלָם
קִיָּם עַל הָאֱמֵת.

וּמִסְפָּרִים עַל רַבְּנֵנוּ הַחֲפָץ חַיִּים, שְׁהִיָּה מִקְפִּיד מְאֹד עַל עֵנְנוּן זֶה שֶׁל אֱמִירַת
הָאֱמֵת. אִם אֶחָד הִיָּה שׁוֹאֵל אֶת חֲבֵרוֹ: "מַה הַשָּׁעָה?", וְחֲבֵרוֹ הִיָּה מִתְחִיל
לוֹמֵר לוֹ: "נִדְמָה לִי שֶׁהַשָּׁעָה כִּדּוּ וְכִדּוּ", הוּא הִיָּה מִתְרַגֵּז, מַה זֹאת אוֹמְרַת
"נִדְמָה לִי", אִם אֶתָּה יוֹדֵעַ תֹּאמַר בְּרוּרוֹת "הַשָּׁעָה כִּדּוּ וְכִדּוּ", וְאִם אֵינְךָ

יודע, אל תענה כָּלל, או תאמר פשוט שאינך יודע!

למות למען האמת

מספרים על הצדיק רבי רפאל מברשיד זיע"א, ששלח פעם את תלמידו לראות מה מזג האויר בחוץ. חזר התלמיד ואמר לרבו שמטפטף טפות בחוץ. מתי מטפטף - שאל אותו הרב? ענה לו התלמיד: עכשו!

מיד קם הרב והטיף לו מוסר: כיצד יכול אתה לומר לי שעכשו מטפטף, הרי אתה נמצא פה בחדר, ואולי בינתיים ברגע זה הפסיק הגשם לטפטף בחוץ?! זכלת לענות ולומר שכשהיית בחוץ, ירדו טפות של גשם...

אותו רבי רפאל לא רק הנה "נאה דורש", אלא גם "נאה מקים", וכפי שנראה בספור שלפנינו:

אדם אחד נחשד שעבר על עברה פלילית, והיות והדבר לא היה ברור, החליטו השופטים, שאם שני צדיקי הדור רבי משה מסווארו, ורבי רפאל מברשיד ישבעו שיהודי זה חף מפשע, הרי הם משחררים אותו. ואם לאו, הרי הם הורגים אותו!

רבי משה לא הסס, והסכים להשבע על כך, מפני שפקוח נפש דוחה אסור שבועת שוא, ובפרט שבחיו של הנאשם, תלויים גם חיי אשתו ובניו. אבל רבי רפאל שמדת האמת היתה היסוד העקרי בחייו, ומעולם לא הוציא מפיו דבר שקר, לא היה יכול להוציא מפיו שבועת שוא, ואף על פי שתמיד היה מוכן להפקיר את נפשו למען כל יהודי, הפעם הקשיח את לבו.

בהגיע המועד האחרון של המשפט, בכתה משפחתו של הנאשם בפני רבי רפאל, שלא יפקיר את חיי קרובם. ורבי רפאל היה יושב בחדרו הסגור, ובוכה לבורא עולם שיקח אותו מהעולם, כדי שלא יצטרך להוציא שקר מפיו [נדעתו היתה, שלאחר שיגלו שהוא מת, יבטלו השלטונות את הגזרה, ויסתפקו בשבועתו של רבי משה, ובזה ינצל היהודי בלי שהרבי יצטרך לשקר].

וכך היה בוכה כל הלילה, עד שפרחה נשמתו הקדושה, ובבקר שבאו לקחתו להעיד בבית משפט, גילו שהוא מת...

כמה מוסר השכל יש ללמד מכך, שהרב היה מוכן למות, והעקר שלא להוציא מפיו דבר שקר. ומאיתנו לא דורשים למות למען האמת, אלא לפחות לחיות עם האמת, ולא לחפש את השקר.

פרק ב

משנה א

רבי אומר, איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם? כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרו של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה.

והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה

יש מצוות שהאדם מקדיש להן יותר זמן ומחשבה מן האחרות. הדבר עומד בדרך כלל ביחס הפוך לשכיחותן. ככל שהמצוה נדירה יותר, כך ההתלהבות והדקדוק בכל פרטי המצוה גבוהים יותר.

נשווה למשל את יחס האדם למצוות קריאת שמע, או למצוות שופר, ארבעת המינים, מצה, או ברכת החמה, ככלן מצוות עשה שהזמן גרמן, אף ההתלהבות והשקעה והדקדוק בכל הפרטים, רבים לאין ערוך באותן מצוות המתקיימות אחת לשנה.

אם כן, מצוות קריאת שמע ותפלה, עלולות להחשב כ"מצוה קלה" עקב שכיחותם, משום היות האדם רגיל בהם. על כך הזהיר התנא ואמר, שישים האדם לב וישגיח באותה מצוה "קלה" "כבחמורה", שיעבד על עצמו להתחדש ולשמוח במצוה זו, כאלו היא מצוה נדירה, שהרי כל המצוות נתנו מאל אחד ואין הבדל ביניהם.

המצוה נמדדת לפי מה שמעריכים אותה

מספר על יהודי שהיה זקוק לסכום כסף גדול על מנת להשיא את בתו. כשבא לפניו רבו לבקש ברכה, ברכו הרב ואמר לו: לך לביתך, והצעה עסקית הראשונה שתצע לך, תקבלה, כיון שבעיסקה הראשונה שתבוא לידך, תשרה ברכת ה'.

שמח ומעודד חזר היהודי לביתו, והיה בטוח שדברי רבו יתקיימו במלואם. בדרך ששה במלון, ופגש שם קבוצת סוחרים שישבו ודנו בעסקיהם. כשראה אחד מהם את היהודי מתקרב אליהם, רצה להתבדח מעט על חשבונו, ולכן שאלו האם רצונו לעשות עמו עסקה?

כיון שהיהודי זכר את הוראת רבו, השיב מייד בחיוב. אמר לו הסוחר: האם תסכים לקנות את העולם הבא שלי במטבע אחת? ענה היהודי: "כן"! בתמימות ובלא הסוס, הוציאו גליון, ונסחו שטר מכירה כדת וכדין, והעמידו שני עדים, ובקנו קנה מהסוחר את העולם הבא שלו.

כאשר שב הסוחר לביתו, ספר לאשתו את המקרה המבדח שארע לו במלון. לשמע הדברים, אמרה לו אשתו ברצינות: לך מייד אל הקונה, וקנה ממנו את העולם הבא בחזרה, ואם לא תעשה כן, הרי דורשת ממך גט מייד...

תחלה חשב הסוחר שאף היא מתלוצצת, אך היא בשלה אינני מוכנה בשום אופן לחיות עם איש שמכר את העולם הבא שלו. בלית ברירה שב הסוחר ליהודי, ובקשו למכור לו בחזרה את העולם הבא.

היהודי סרב בעקשנות לבטל את העסקה, ואמר: עסק זה עסק, ואינני מסכים לבטלו. הסוחר ניסה להרבות במחיר השטר, אך לא עזר לו דבר.

נותנה לסוחר רק ברירה אחת - ללכת אל רבו של הקונה, ולהתחנן לפניו שישפיע על תלמידו, שייסכים למכור לו את עולמו בחזרה, משום ששלום ביתו תלוי בזה.

כְּאִשֶׁר שָׁמַע הָרַב אֶת טַעֲנוֹת הַצְּדִדִּים, אָמַר הָרַב: צוֹדֵק תִּלְמִידִי, אֲבָל אוֹכֵל לְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו לְמַכּוֹר לָךְ בְּחֻזְרָה אֶת הָעוֹלָם הַבָּא רַק אִם תִּשְׁלַם לוֹ עֲבוּרָה מֵחִיר הַגּוֹן. אָמַר לוֹ הַסּוֹחֵר: כָּכֵל אֲשֶׁר תִּבְקֹשׁ אֲתָן.

אָמַר לוֹ הָרַב: הִנֵּה תִלְמִידִי צָרִיךְ לְהַשִּׂיא אֶת בֵּיתוֹ. אִם תִּשְׁלַם לוֹ אֶת כָּל הַהוֹצָאוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעֵנִין זֶה, אֲצַוֶּה אוֹתוֹ לְמַכּוֹר לָךְ אֶת הָעוֹלָם הַבָּא שְׁלָךְ. הַסְּכִים הַסּוֹחֵר, וְנָתַן אֶת כָּל הַסְּכִים הַנִּדְרָשׁ, וְאִז נַעֲשֶׂה קִנְיָן בֵּין הַצְּדִדִּים, וְהִכַּל שָׁב עַל מְקוֹמוֹ בְּשָׁלוֹם.

לְאַחַר מָכוֹן, נִגַּשׁ הַסּוֹחֵר לְרַב וּשְׁאַלוֹ: אֲמַנָּם עֲשִׂיתִי כָכֵל אֲשֶׁר צִוִּיהָ עָלַי הָרַב, אֵךְ יֵאמַר לִי רַבֵּנוּ הֵיכֵן הַצְּדִק? הֲרִי אֶתְמוּל שְׁלַם לִי הֵיהוּדִי מִטְּבַע אֶחָד עֲבוּר ה"סְחוּרָה", וַיִּכְבֵּר הַיּוֹם עָלָה הַמִּחִיר בְּאַלְפֵי מִטְּבַעוֹת?

עָנָה לוֹ הָרַב: מִחִיר הַסְּחוּרָה נִקְבָּע לְפִי עֲרָכָה. אֶתְמוּל זִלְזַלְתָּ בְּעֶרְךָ חִלְקָךְ בְּעוֹלָם הַבָּא וְהֵעֲרַכְתָּ אוֹתוֹ בְּמִחִיר שֶׁל מִטְּבַע אֶחָד, אִם כֵּן זֶה הִיָּה שְׂוִיו בְּעֵנֶיךָ. אוֹלָם תִּלְמִידִי שֶׁקָּנָה אֶת הָעוֹלָם הַבָּא שְׁלָךְ תִּמְוֹרֵת אוֹתוֹ מִטְּבַע, וְכַעַת הוּא מְעֲרִיךְ וּמַחְשִׁיב אֶת הָעוֹלָם הַבָּא יוֹתֵר מֵאַלְפֵי מִטְּבַעוֹת, מִמִּילָא עָלָה עֶרְךָ הָעוֹלָם הַבָּא, וְכָל מָה שֶׁשִּׁילַמְתָּ כְּדִי לְקַנּוֹתוֹ בְּחֻזְרָה, בְּצִדֵּק וּבִישׁוּר שְׁלַמְתָּ.

זֶה הַכָּלֵל, כִּמָּה שֶׁנִּעְרִיךְ יוֹתֵר אֶת הַמְצוּה [ולא מְשִׁנָּה אִיזוֹ מְצוּה נַעֲשֶׂה], כִּי יַעֲלֶה הָעֶרְךָ וְהַשְׁכָּר שֶׁל אוֹתָהּ מְצוּה. אֲבָל אִם אָדָם מְאַבֵּד תִּפְלָה בְּצַבוּר בְּגִלְל רִיוּח שֶׁל כִּמָּה שְׁקָלִים, אֲזִי מֵרָאֵה הוּא שֶׁמְצוֹת הַתִּפְלָה שָׁוֶה בְּעֵינָיו פְּחוֹת מִכִּמָּה שְׁקָלִים, וּלְפִי זֶה יִקָּבֵל אֶת שְׁכָרוֹ לְעֵתִיד לְבָא. וְכֵן הוּא בְּכָל הַמְצוֹת כָּלֵם.

הוֹי מַחֲשֵׁב הַפֶּסֶד מְצוּה כִּנְגַד שְׂכָרָה

לְפַעֲמִים אָדָם נִצְרָךְ לְקַיֵּם מְצוּה מְסוּיִימַת, אֵךְ חוֹשֵׁשׁ שָׂאֵם יִקְיֵם אֶת אוֹתָהּ מְצוּה, עֲלוּל לְהִגָּרֵם לוֹ נֶזֶק כְּסָפִי וְכַדוּמָה, וְלָכוֹן נִמְנַע הוּא מִקִּיּוֹם הַמְצוּה. לְפִיכֵךְ בָּא הַתֵּנָא לְלַמְדֵנוּ, שֶׁיֵּשׁ לְחַשֵּׁב אֶת הַהֶפְסֵד שֶׁעֲלוּל לְהִגָּרֵם לוֹ בְּגִלְל עֲשִׂיית הַמְצוּה, כִּנְגַד הַשְׁכָּר שֶׁעֲתִיד לְקָבֵל בְּעוֹלָם הַבָּא וְלְפַעֲמִים גַּם בְּעוֹלָם הַבָּא עֲבוּר אוֹתָהּ מְצוּה.

סֵפֶר רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁהָיָה לָהּ תַּנּוּר בְּחֻצְרָה שֶׁהָיָה אוֹפָה בוֹ כָּל יוֹם פֶּת עֲבוּרָה וְעַבוּר בְּנֵי מְשַׁחֲתָהּ. יוֹם אֶחָד קָרָה שְׂאֵחֵר אַפִּייתָהּ, בָּא עָנִי בְּבִכְיָה, וְהִתְחַנֵּן לְפָנֶיהָ שֶׁתִּתֵּן לוֹ לֶאֱכוֹל. הוֹצִיָּאָה הָאִשָּׁה

כִּפֹּר לַחֵם וְנִתְּנָה לוֹ. וְהִנֵּה מִיַּד לְאַחַר מִכּוֹן בָּא עֲנִי אַחֵר וְהִתְחַנֵּן לִפְנֵיהֶּ שְׂתִיתוּ
לוֹ מֵהַ לֶּאֱכֹל. הוֹצִיָאָה הָאִשָּׁה כִּפֹּר נוֹסֵף וְנִתְּנָה לוֹ, וְהַחֲיִיתָה אֶת נַפְשׁוֹ.

בְּרֵאוֹת הָאִשָּׁה שְׁלֹא נִשְׂאָר לָהּ בְּבֵיתָהּ מֵהַ לֶּאֱכֹל, לְקַחָהּ אֶת שֵׁק הַחֲטִיִּים
עַל כְּתֻפָּהּ, וְהִלְכָה אֶל תַּחֲנִת הַקָּמַח שֶׁהִיָּתָה עַל יַד שְׂפַת הַיָּם, כְּדִי לְטַחֹן
שָׁם אֶת הַחֲטִיִּים. בְּעוֹבְרָהּ לִיד שְׂפַת הַיָּם, פְּתָאוֹם בָּאָה רוּחַ חֲזָקָה וְהַעִיפָה
אֶת הַשֵּׁק אֶל תוֹךְ הַיָּם, וְלֹא נִשְׂאָר לָהּ מֵהַ לֶּאֱכֹל.

בְּצֵר לָהּ הִלְכָה לְבֵית הַמְדַרְשׁ, וְסִפְרָה אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂה לִפְנֵי הָרַב. אָמַר לָהּ
הָרַב: חֲכִי בְּתִי עַד שֶׁאֲתַבּוֹנֵן בְּדַבָּר. וְהִנֵּה, תוֹךְ כְּדִי כָּד, בָּאוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים
וּבִיָּדָם אֲרֻנֵּק מֵלֵא זְהוּבִים וּרְצוֹנִים לְתָרֵם אֶת הַכֹּל בֵּית הַמְדַרְשׁ, וְסִפְרוּ
שְׁבִהִיּוֹתָם בְּאֵינִיהָ בְּלֵב יָם, פְּתָאוֹם נִתְקַלָּה הָאֵינִיהָ בְּסַלַּע קָשָׁה, וְנַעֲשָׂה בָּהּ
חוֹר, וְהִתְחִיל לְהַכְנִס לְתוֹכָהּ מַיִם, וְהִיָּה חֲשֵׁשׁ שְׁעַם הַמְּשֻׁד זְרִימַת הַמַּיִם
לְתוֹכָהּ, תִּטְבַּע הָאֵינִיהָ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ בְּתוֹךְ הַיָּם.

מִיַּד עָמְדוּ וְנָדְרוּ נֶדֶר גָּדוֹל לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם יַעֲשֶׂה לָהֶם הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ
נֶס, וְיִצְיִלֵם שְׁלֹא יִטְבְּעוּ בַיָּם, יִקְדִּישׁוּ אֶת הָאֲרֻנֵּק הַזֶּה לְבֵית הַמְדַרְשׁ. וְהִנֵּה
מִיַּד כָּאֲשֶׁר כָּלוּ לְדַבֵּר אֶת דְּבָרֵיהֶם, שָׁמְעוּ קוֹל חֲבָטָה סָמוּךְ לְנִקְבַּת שֶׁל
הָאֵינִיהָ, וּמִיַּד הִפְסִיקוּ הַמַּיִם לְזָרֵם לְתוֹכָהּ, וְאַחֵר כָּד הִגִּיעוּ בְּשָׁלוֹם לְחוּף
מִבְּטָחִים, וְלָכוּ בָּאוּ אֶל בֵּית הַמְדַרְשׁ לְשֵׁלֵם אֶת נֶדְרָם אֲשֶׁר נָדְרוּ לְהַשֵּׁם
יִתְבַּרֵּךְ.

אָמַר לָהֶם הָרַב: לָכוּ לְרֵאוֹת מֵהַ סֵּתֵם אֶת הַחוֹר שֶׁל הַסְּפִינָה. נִכְנָסוּ
הָאֲנָשִׁים לְתוֹךְ הָאֵינִיהָ, וּמִצְאוּ שֵׁק מֵלֵא חֲטִיִּים שֶׁסָּגַר אֶת הַחוֹר שֶׁל הָאֵינִיהָ,
וְהִבִּיאוּ אוֹתוֹ לְבֵית הַמְדַרְשׁ.

שָׂאֵל הָרַב אֶת הָאִשָּׁה, הֲאִם הַשֵּׁק הַזֶּה אֶת שְׁלֵד? כֵּן, הַשִּׁיבָה הָאִשָּׁה. אָמַר
לָהּ הָרַב: עֲתָה רְאִי נָא אֵיזָה זְכוּת זָכוּ אוֹתָךְ מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהַחֲיִית
נִפְשׁ הָעֲנִיִּים בְּלַחֵם שֶׁנִּתְּתָ לָהֶם, עֲתָה זְכוּת עוֹד לְהַצִּיל כָּל אֲנָשֵׁי הָאֵינִיהָ,
שֶׁהָרוּחַ הַעִיפָה אֶת הַשֵּׁק לַיָּם, וְהַשֵּׁק סָגַר אֶת הַחוֹר שֶׁנִּקְבַּת אֶת הָאֵינִיהָ, וְאִז
חָדְלוּ הַמַּיִם לְזָרֵם לְאֵינִיהָ. אֲשֶׁרִיךְ וְטוֹב לָךְ.

מִסְפּוֹר זֶה נִלְמַד, שֶׁאִף אִם פְּעָמִים רַבּוֹת נִרְאָה לְאָדָם שֶׁנִּגְרַם לוֹ נֶזֶק אוֹ
הִפְסֵק כָּל שֶׁהוּא כְּתוֹצָאָה מִכָּד שֶׁקִּיִּים מַצּוּה מְסוּיִימַת, אִין לוֹ לַחֲשֹׁב כָּד,
אֶלָּא יָדַע שֶׁשְׂכַר הַמַּצּוּה עֲתִיד לְחַזֵּר אֵלָיו בְּקָרוֹב, וּלְפַצוֹת אוֹתוֹ עַל הַהִפְסָד
שֶׁנִּגְרַם לוֹ.

סִפֵּר מֶרֶן רַבֵּנוּ עוֹבְדֵיָה יוֹסֵף עַל הָאֲדוֹן הַיָּקָר מִרַבְּנוּ פּוֹלִיטִי ז"ל [שֶׁהִיָּה גִבְאֵי
יְשִׁיבַת פּוֹרַת יוֹסֵף], שֶׁבְּעוֹדוֹ בְּטוֹרְקִיָה, וְהִיָּה לוֹ שָׁם בֵּית חֲרָשֶׁת לְבַגְדִים. נִכְנָס
אֵלָיו קָצִין גְּבוּהָ מֵהַצָּבָא הַטּוֹרְקִי, שֶׁהִיָּה אַחֲרָאֵי לְמַלְבוּשֵׁי וּבַגְדֵי הַצָּבָא,
וְרָצָה לְרַכּוֹשׁ מִמֶּנּוּ עֲשָׂרוֹת אֲלָפִים חֲלִיפוֹת לְצָבָא.

השעה הייתה קרוב לזמן תפילת מנחה, ולכן בקש ממנו שיידחה את המקח הזה לעוד חצי שעה, כדי שישפיק ללכת לבית הכנסת להתפלל ולחזור. סרב הקצין לבקשתו, ולא רצה להמתין, ומיד הלך וקנה מאיש אחר שהיה גם לו בית חרשת לבגדים.

לאחר שחזר מר פוליטי מבית הכנסת, חשב ומצא שהפסיד שלשים אלוף זהובים, מבטול העסקא הזאת, בשביל תפילת המנחה, והיה שמת ונותן תודה להשם ותברך על שעמד בנסיון, למרות הפסד הממון.

לא עבר זמן רב, ונוכח הקצין שהסחורה שקנה אצל האיש האחר לא הייתה ראוייה בשביל הצבא, וחזר בחזרה למר פוליטי, וקנה ממנו את החליפות לצבא, והרויח כפלים מן הרויח הראשון.

שכר עברה כנגד הפסדה

כאן מלמדנו התנא, שלפעמים האדם כביכול נהנה מעשיית עברה, אבל לאחר מכן עתיד להפסיד מכף רבות, ולא משתלמת לו ההנאה הרגעית מהעברה שחלפה והלכה ולא נשאר ממנו שום דבר טוב, אלא רק זכרונות פואבים.

החכם יודע לקחת מצוות בעודו חי כאן בעולם החולף, ולא מבזבז את זמנו בשביל הנאות העולם הזה החולפות כהרף עין.

והמשילו משל: אדם אחד היה הולך ביער, והנה שמע קול צעקה הקורא לעזרה, התקרב האיש לראות מהיכן בוקע קול הצעקות, והנה רואה הוא עגלה מהדרת שוקעת בנהר ואדם אחד שהיה נמצא בתוכה קורא לעזרה. מהר האיש וחילץ את אותו אדם מהעגלה והצילו ממות לחיים. והנה לתדהמתו מתברר שאותו אדם הוא לא פחות מאשר המלך של מדינתו. שמח המלך שמחה גדולה על שנצל על ידו ממות, ולכן אמר לו שברצונו להעניקו לו מתנה יקרה... מחר תבוא לארמוני ותפנס מהבקר עד הערב לחדר האוצרות שלי, ותקח משם כל מה שתחפץ...

שמע זאת האיש ושמח שמחה גדולה. למחרת בבקר התייצב האיש בפנתח הארמון וקבל רשות להפנס לארמון. והנה לפני שהגיע לחדר האוצרות של המלך, הכינו לכבודו מאכלים טובים ומשקאות חריפים וכלי זמר וזמרים מעלים ועוד כל מיני הפתעות. אותו האיש שהיה רעב וצמא אמר לעצמו הרי יש לי זמן רב עד הערב, ומה אני צריך למהר כל כך, אוכל קצת אשתה קצת כדי שיהיה לי כח לאסוף הרבה אוצרות יקרות ערך. ואכן אכל ושתה ולגם עוד כוסית ועוד משקה חריף אחר, וגם שמע קצת

שירים יפים ולאחר שהתעייף אמר: אנוח קצת כדי שאאגור כח לאסוף אוצרות. וכך נרדס אותו האיש...

והנה לקראת הערב נגשו אליו שומרי המלך והעירוהו משנתו, ואמרו לו: "תם זמנך, ועליך לעזב מיד את הארמון". ואותו האיש יצא אבל וחפוי ראש ללא שום אוצר מאוצרות המלך...

הבה נתבונן כמה טפש הוא אותו האיש, והרי אם היה מתאפק עד הערב, ומושיך ידו מכל אותם תפנוקים שהוכנו בעבורו, הרי הוא היה האדם המאושר ביותר במשך כל ימי חייו, אבל בשביל הנאות של רגע, איבד את כל אושר חייו...

כך גם בענייני העולם הזה, אדם שרוב ימיו ושנותיו מבלה בהנאות ובהבלי העולם הזה, ואינו דואג לאסוף אוצרות רוחניות לעולם הבא, אזי כשיגיע הזמן לעזוב את העולם, ישאר ללא שום אוצר, ואז יבכה רבות על מר גורלו ועל הפסדו הגדול. וזה מה שמלמדים אותנו רבותינו, שאדם הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולא נשאר לו שום הנאה מהבלי העולם הזה, וכשיבוא לפני הקדוש ברוך הוא ויראה את האוצרות שהפסיד, יבכה רבות על בזבוז זמנו היקר מפי.

והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי
עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן
שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין:

דע מה למעלה ממך

ישנם בני אדם, שמתביישים לעשות מעשים אסורים ליד אנשים, אבל בסתר עושים הם ככל העולה על רוחם, ואינם מתחשבים בכך שה' יתברך רואה ומביט עליהם. וכבר אמר הנביא ירמיהו: "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא".

ועל כגון זה מצינו במסכת בבא קמא (דף עט:) : שאלו תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי את רבם, מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן ושכאשר גנב נתפס בגנבתו, משלם כפל, ולפעמים פי ארבעה וחמשה. ואלו הגזלן משלם רק את הקרן.

אמר להם: הגזלן השווה את כבוד העבד לכבוד האדון, כלומר, הגזלן אינו ירא מבני אדם כמו שאינו ירא מהקדוש ברוך הוא, שהרי הגזלן חומס ולוקח ממון בגלוי ולעין כל.

ואלו הגנב לא השווה כבוד העבד לכבוד האדון, אלא מפחד הוא מפני אדם יותר מאשר מפחד מהקדוש ברוך הוא, ולכן בא לגנב בלילה בשעה שאין בני אדם רואים אותו, ואינו חושש מכך שבורא עולם רואה את מעשיו, ועתיד להענישו על כך.

כך דרשם של בני אדם, שתמיד חוששים "מה יגידו עלי", "מה חושבים עלי", "איך יסתכלו עלי", אבל לא מתבוננים "מה חושב עלי בורא עולם, מה יאמר עלי בורא עולם", "איך מסתכל עלי בורא עולם".

ומספרים על רבי מרדכי דב וייסמנדל זצ"ל, אשר עבר את השואה, וזכה להציל אלפי יהודים ממנוות. פעם הוא היה מאושפז בבית חולים עקב התיקוף לב, לפתע תודך כדי שכירתו במטה בחלשה עצומה, הוא חש שהוא הולך למות.

והנה הוא הבחין שפניו מסבים אל הקיר, ונזכר שמובא בגמרא (כתובות קג:) שמי שמת ופניו כלפי העם, סימן יפה לו. ואם פניו כלפי הקיר, סימן רע לו.

ואז הוא חשב לעצמו: מה יהיה, מה יחשבו עלי האנשים שיראו שאני מת ופני אל הקיר. הוא אָזר את כל כחותיו, ונסה להסתובב לצד השני. אך מיד עלתה בו מחשבה: אין לדך מה לעשות ברגעיה האחרונים חוץ מלדאוג מה יאמרו עליך אחרי מותך?!

בספר נפש חיה לגאון רבי רפאל צבאן, כתב לבאר את הפסוק "ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך", על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל: "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי", כלומר, לפעמים אדם מתנהג כיהודי ירא שמים ומדקדק במצוות, אך כל זה דוקא כשהוא ליד אנשים, אבל בביתו ובחומותיו, מרשה הוא לעצמו לזלזל בכמה דברים מצוות ומעשים טובים.

ולפעמים ישנם שעושים להפך. כשהם נמצאים ליד אנשים, מתביישים הם להראות שהם דתיים ומקיימים מצוות. אבל בבואם לביתם, נהפכים הם לאנשים המדקדקים במצוה קלה כבחמורה.

ועל זה רמזה התורה באומרה - תהיה ברוך בבוֹאָהּ וברוך בצאתהּ, כלומר, גם בבוֹאָהּ בביתך, וגם בצאתך מחוץ לביתך, תהיה בדרך המברכת, שהיא דרך התורה הקדושה.

איזה פרצוף יהיה לנו בשמים

ספר הרב שלמה לוינשטיין שליט"א: פעם פשהייתי אצל הגאון רבי אהרן ליב שטיינמן שליט"א, דבר אתי מוסר, וספר לי שפלוגי בעל עסק, גילה שגנבו לו ציוד. הוא חשד באחד מפועליו, אבל החשוד הכחיש. מה עשה? שם מצלמה נסתרת, וכל ערב לפני שהלך הביתה, הפעיל את המצלמה.

לאחר תקופה היתה שוב גנבה, אך הפעם היה הענין מצלם, ואכן הפועל החשוד נראה היטב בסרט הצלום. כשקרא לפועל והראה לו את הסרט, התעלף הפועל מרב בושה...

אמר לו הרב שטיינמן: וכמה פעמים אגננו נצטרך להתעלף כשיראו לנו את מעשינו בעולם האמת? ושם מראים גם את המחשבות...

ואז נתן לי יד ואמר לי בבכי: אתה עוד אדם צעיר. אתה יכול לעשות מצוות ולגדל ביראת שמים, אבל אני, אני כבר זקן, עוד מעט אצטרך למסר דין וחשבון... איזה פרצוף יהיה לי שם...

מהשמים רואים

מספרים על הגאון החסיד רבי זינדל מסלאנט, שנסע פעם בעגלה, והנה לאחר שיצאו מהעיר, עברו דרך שדות שהיו בהן חבילות של תבן וקש השייכים לבעלי השדות.

עצר העגלון את העגלה, והביט ימינה ושמאלה, וכשראה שאין איש, גרד מן העגלה ונגש לקחת מן החבילות, בשביל להאכיל את הסוסים שלו.

רבי זינדל הבחין בדבר, והתחיל צונח לעברו: רואים! רואים!!! נבהל העגלון, ומהר לעזב את החבילות מידו, ורץ אל העגלה, ונס מן המקום.

לאחר נסיעה קצרה, נוכח העגלון כי אין איש, ופנה אל רבי זינדל: רבי! האם מתר לשקר, הלא אין איש. הפנה רבי זינדל את אצבעו כלפי מעלה, ואמר לו, בני, שם למעלה רואים...

פועל העובד במפעל, ויודע שאצל המנהל נמצאת מצלמת וידאו במעגל סגור, שמעבירה למראה עיניו את כל מה שמתרחש במפעל, אין ספק כי

יש לפועל תחושה מתמדת שהנו חשוף לעין ביקורתית. מישהו "מלמעלה" רואה אותו כל הזמן.

כך המצוה של יראת ה', מחיבת אותנו באשר אנו אוכלים ושותים, קונים ומוכרים, לומדים ומשוחחים, אנו צריכים להיות אפופים תחושה שעין מלמעלה רואה את כל מעשינו.

ומספרים על בעל התניא, שפעם שאל את בנו: "מה אתה רואה שם?"

ענה לו הבן: "תקרה!". תמה בעל התניא ואמר: "וכי אינך רואה אלקות?"

כשאתה עובר עברה, המשמעות היא, שאתה עושה אותה בכונה לעיני ה'. אם כן, דמיון לך עין גדולה המסתכלת עליך בשעת העברה. וכשאתה אומר "לשון הרע", המשמעות היא, שאתה מדבר לתוך אוזני ה'. דמיון שאתה מדבר לאזן גדולה שנמצאת לידך, כיצד היית מדבר?

וכשאתה עובר עברה, חשב לך כאלו אתה הולך ומפרט את העברה ברמקול לעיני העוברים והשבים. עכשו אולי תחשב פעמים לפני שתעבר עברה...

וכל מעשיך בספר נכתבים

מספרים על הרב אברמסקי זצ"ל, שנהג לומר לבחורי הישיבה: כלכם פותבים ספרים, את הכריכה הראשונה כתבתם ביום הלידה, ואת הכריכה האחרונה תכתבו ביום המוות, וכל דף ודף מהספר הוא כנגד כל יום מימי חייכם.

ועל כן, אם בין כך ובין כך אתם כבר פותבים ספרים, לכל הפחות תכתבו ספרים טובים ויפים...

משנה ב

רָבֵן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא
אוֹמֵר, יָפָה תִלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ,
שִׁיגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּחַת עֵוֹן. וְכָל תּוֹרָה
שֶׁאִין עִמָּה מְלָאכָה, סוּפָה בְּטָלָה וְגוֹרֶרֶת
עֵוֹן. וְכָל הָעִמְלִים עִם הַצְּבוּר, יִהְיוּ עִמְלִים
עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, שְׂזִכּוֹת אָבוֹתָם
מְסִיעֶתָן וְצִדְקָתָם עוֹמְדָת לְעַד. וְאַתֶּם,
מֵעַלְהָ אֲנִי עֲלִיכֶם שָׂכָר הַרְּבִיחַ כְּאֵלוֹ
עֲשִׂיתֶם:

תורה עם דרך ארץ משכחת עון.

נראה לבאר, שהתנא בא ללמדנו, שלא יאמר האדם: "אני נולדתי עם תאוות ומדות רעות, ונטיות לעשות עוונות, ומה אני אשם שבורא עולם ברא אותי עם תכונות אלו".

על זה בא התנא ללמדנו, שגם למי שיש בעיות כאלו וכדומה, ישנו פתרון לכך, והוא - שיתנגע בלמוד התורה ובלמוד המוסר (שהוא הדרך ארץ), ועל ידי כך שיתנגע בשני דברים אלו, יוכל להשפיע ממונו את העוונות והמדות הרעות המפעפעות בקרבו.

וכמו שמצינו מעשה בספר "תפארת ישראל" (סוף מסכת קדושין), שבאשר הוציא משה רבנו את ישראל ממצרים, שמעו עמים רגזון, ויתמהו מאד על זה האיש משה, כי על ידו נעשה כל הגבורות והנפלאות האלו, ולכן התעורר מלך ערבי אחד, לשלח ציר מבחר לציר את דמותו של משה, ולהביאה אליו.

הלך הציר וציר את תמונתו, והביאה לפני המלך. אסף המלך את חכמיו, ואמר להם שישתכלו על התמונה, ויאמרו לו מה הם תכונותיו וטבעו של האיש משה, על פי חכמת הפרצוף אשר הם יודעים.

כשהסתכלו החכמים על התמונה אמרו למלך: אם נשפט על פי ציור קלסתר פניו של האיש הזה, נאמר לאדנינו המלך כי איש זה הוא רע מעללים, ובעל גאווה וחומד ממון, ויש לו חסרונות רבות מאד.

וּיְקַצֵּף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַיֹּאמֶר: מַזֶּה! הָאֵם אַתֶּם מְתַעַלְלִים בִּי?! וְהִרִי בְכֹל
הָעוֹלָם יֵצֵא שְׁמוֹ שֶׁל הָאִישׁ, שֶׁהוּא אָדָם גָּדוֹל עַד מְאֹד, וְכַעַת אַתֶּם אוֹמְרִים
עָלָיו שֶׁהוּא אִישׁ רַע מְעַלְלִים וְכוּ'.

הַצִּיר וְהַחֲכָמִים נִחְרְדוּ מְאֹד, וְכָל אֶחָד הֵחֵל לְהֶאֱשִׁים אֶת הַשָּׁנִי, הַצִּיר
אָמַר: אֲנִי צִירְתִּיו כְּהֶגֶן, וְהַחֲכָמִים שָׁגוּ בִּידִיעַתְם. וְהַחֲכָמִים אָמְרוּ, שֶׁהַצִּיר
לֹא צִיר אֶת דְּמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּהֶגֶן. וּמֵאַחַר שֶׁהַמֶּלֶךְ נִכְסֵף לְדַעַת מִי מִשְׁנֵיהֶם
צוֹדֵק, נִסַּע בְּעֶצְמוֹ לְתוֹךְ מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל כְּדִי לִרְאוֹת אֶת דְּמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

וְהִנֵּה בְּבוֹאוֹ, רָאָה אֶת דְּמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִרְחוֹק, וַיִּמְהַר וַיִּקַּח אֶת הַצִּיר
וְהִבִּיט בּוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מִמֶּשׁ כְּמוֹ דְּמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְהַצִּיר קָלַע בְּדִיוֹק אֶל
הַמִּטְרָה.

מִיַּד הֶלֶךְ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַיִּכְרַע וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, וַיִּסְפֹּר לוֹ אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
קָרָה לוֹ עִם הַצִּיר וְחֲכָמָיו, וְכַעַת רוֹאֶה הוּא שֶׁחֲכָמָיו בְּגָדוּ בּוֹ, וְאִין בְּהֶם
שׁוֹם חֲכָמָה, וּבְחִנָּם אוֹכְלִים הֵם עַל שְׁלַחְנוֹ.

וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר: לֹא כֵן! גַּם הַצִּיר וְגַם חֲכָמָיִךְ נִפְלְאִים הֵם בִּידִיעַתְם
וְחֲכָמָתְם. אוֹלָם דַּע לָךְ, לֹא אִבּוֹשׁ לוֹמַר לָךְ, כִּי כָל הַחֲסֵרוֹנוֹת אֲשֶׁר אָמְרוּ
עָלַי חֲכָמָיִךְ, כּוֹלֵם קִשּׁוּרִים בִּי בְטָבַע, וְאֶפְשָׁר שֵׁיט בִּי עוֹד דְּבָרִים גְּרוּעִים
יוֹתֵר מִמָּה שֶׁאָמְרוּ, אוֹלָם אֲנִי בָכַח אֶמְיָץ הַתְּחִיבִי וְרַדִּיתִי וְכַבֵּשְׁתִּי
אוֹתְם, עַד אֲשֶׁר קִנִּיתִי לִי אֶת הַפּוֹכֵם לְטָבַע שָׁנִי, וּבַעֲבוּר זֶה הַתְּכַבְּדִיתִי
בְּשָׂמִים מִמַּעַל וּבְאַרְץ מִתַּחַת.

רוֹאִים אָנּוּ מַעֲשֵׂה זֶה, שְׁגַם מֹשֶׁה רִבְּנוֹ עִיָּה, הָיוּ בּוֹ תְּכוּנוֹת רָעוֹת וּמְגוֹנוֹת
וְהָיָה מִטָּבַעוֹ רַע מְעַלְלִים, וּבַעַל גְּאֻוָּה וְחוֹמֵד מְמוֹן וְכַדּוּמָה, וְאָף עַל פִּי כֵן
עָבַד עַל עֶצְמוֹ עֲבוּדָה תְּמִידִית קָשָׁה וְחִזְקָה, עַד אֲשֶׁר זָכָה לְהִיּוֹת עָנּוּ יוֹתֵר
מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, וְלֹא קָם כְּמֹשֶׁה.

וְעַל כֵּן חוֹבָה עַל כָּל אָדָם מֵאַתְּנוֹ לַעֲמֹל בְּתוֹרָה, וְלִלְמַד מוֹסֵר מִיַּד יוֹם
בְּיוֹמוֹ, כְּדִי שֶׁנוֹכַח לְתַקֵּן אֶת עֲצָמָנוּ וְאֶת מַדּוּתֵינוּ כְּרָאוּי.

תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגורת עוון

נִרְאָה לְפָרֵשׁ, שֶׁאָדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה, אִין זֶה מִסְפִּיק כְּדִי לְהַצִּילוֹ מִהַחֲטָא
וּמִהָעוֹן, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁתּוֹרָתוֹ תְּהִיָּה כְּמוֹ מְלָאכָה, שֶׁבְּדָרָךְ כָּלֵל מִי שְׁעוֹסֵק
בְּמִקְצוֹעַ מִסּוּיִים, מִתְּיַגַּע בּוֹ וּמִקְדִּישׁ אֶת רוֹב זְמָנוֹ כְּדִי לְהַתְּפַרְנֵס בְּכַבּוּד,

ותמיד שואף לעלות בדרגות בעבודה, ואינו חפץ להשאיר תמיד באותו מעמד שבו התחיל.

כך בלמוד התורה הקדושה, צריך האדם לעמל ולשאף לגדולות, ולא להסתפק בלמוד מועט, אלא יחשב שלמוד התורה הוא כמו מלאכה, וכמו שבמלאכה אין מבטלים את הזמן היקר, ואין מפסיקים את העבודה בגלל סבות שאינם הכרחיות, כך גם יש לנצל כל רגע פנוי כדי להרויח עוד מילה של תורה, ועוד שעור תורה, ולעלות לאט לאט במעלות התורה והיראה, ועל ידי כך ינצל מהעוון.

ומספרים על הרב מפוניבז' זצ"ל, שפעם שָׁכַר פּוֹעֲלִים יְהוּדִים כְּדֵי לַצְּקֹת אֶת הַגָּג לִישִׁיבָה, וּמֵאַחַר וְהִמְלִיט לֹא הִגִּיעַ, אָמַר לָהֶם הָרֵב, שֶׁבְּמִקּוֹם לַעֲסֹק בְּעִבּוּדוֹת הַבְּנֵיהַ, מִצִּיעַ הוּא לָהֶם לְהִכָּנֵס לְאַחַד מִבְּתֵי הַכְּנֻסֹת שֶׁבְּאַזּוֹר, וּלְזַמֵּר שֵׁם תְּהִלִּים, וְהוּא יִשְׁלַם לָהֶם עַל שְׂמוֹנֵה שָׁעוֹת עֲבוּדָה כְּפִי שְׁהִיהָ מְשַׁלֵּם אִם הָיוּ עוֹבְדִים בְּבִנְיָה.

שִׁמְחוּ הַפּוֹעֲלִים עַל הַהֲצָעָה, וְאָמְרוּ: לָמָּה לֹא, יֵשֵׁב מִסָּפֵר שָׁעוֹת וְנֹאמַר תְּהִלִּים. לְאַחַר רְבַע שָׁעָה, בָּאוּ הַפּוֹעֲלִים וְאָמְרוּ לוֹ: אֵינְנוּ יְכוּלִים יוֹתֵר, מוֹתָרִים אֲנוּ עַל הַמְּשֻׁכָּרֵת וְעַל הַלְמוּד...

לעבוד קשה בבנין בשמש הקופחת, הם מסגלים. ואלו לשבת בבית הכנסת המצל ולומר תהלים, הם אינם מסגלים, מפני שהלמוד אצלם אינו כמו המלאכה, ולכן הם עצלים בלמודם.

מדוע הרבה לנו ה' יתברך תורה ומצוות

בהקשר לזה מצינו משל שהמשיל המגיד מדובנא, בבאור דברי רבי חנניה בן עקשיא שאמר "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות":

משל לבחור חמד, בנו של עשיר מפלג, שאחרי תם שנות למונדיו, עלה על לבו לנסע למרחקים להביא סחורות אל עירו על מנת להרויח ממון. בקש מאביו להעניק לו סכום כסף גדול, כדי שיוכל להסתדר כהלכה, ונסע אל אחת מערי ארופה.

ויהי כבואו שמה, מצא שם את דודו, שהיה תושב העיר ההיא, וספר לדודו כי בא על מנת לקנות סחורה בכסף שהואיל אביו לתת לו. הבחור הלך אל בית המלון שבעיר, ולמחרת השכים בבקר לבחון את טיב הסחורות שרצה לקנות.

דודו הקדימו והלך אל הסוחרים הגדולים, והודיעם כי בא לכאן סוחר גדול, ובדודו כסף רב במזמנים, וכדאי להם לגשת אליו. מהר סוחר אחד לבוא אל הסוחר הצעיר, והראה לו סחורה טובה של משי. הבחור השתכנע וקנה אריגי משי ורקמה.

והנה רק יצא הסוחר מהמלון, בא סוחר אחר, והראה לו גם כן סחורה נאה עם שלל צבעים מרהיבי עין, והבחור קנה גם ממנו. עוד לא הספיק הסוחר ללכת מהמלון, הגיע עוד סוחר אחר, והראה לו סחורה יותר יפה וחזקה, והבחור קנה גם ממנו, וכך המשיך הדבר כמה וכמה פעמים, עד שלא נשאר לבחור זמן לנוח מנסיעתו ועמלו ולטיל ברחובות העיר ובגינות, ואת כל כספו השקיע בסחורות שבאו לדודו, ולא נשאר לו אלא סכום קטן להוצאות הדרך, כדי לחזור לעיר מולדתו.

לפני הנסיעה נפגש הבחור עם דודו, וספר לו את כל הקורות אותו, והחל להתרעם בפניו שתם כספו, וכל הימים שהיה כאן, ולא נח ולא שקט יומם ולילה, בגלל הסחורות שבאו לדודו במחיר טוב, ואפילו לא נתן שינה לעיניו.

כששמע זאת דודו, מלא פיו שחוק ואמר: דע בני, כי אני גרמתי לך את כל זאת, מפני שהמקום הזה יש בו תאטראות ומקומות בדור וכל מיני תענוגות, וחששתי שתבזבז את כספך על טיולים ושטויות, ותחזור לביתך ללא כלום, לכן הזדרזתי להביא אליך כל אותם סוחרים במהירות רבה, כדי שתהיה טרוד בעסקים נכבדים לפרנסת ביתך, ודאגתי שלא ישאר לך זמן פנוי לסיר בעיר ולבזבז את הכסף.

הנמשל: הקדוש ברוך הוא ברא את האדם, ושלח אותו על פני תבל כדי לאסוף מצות ומעשים טובים. אמנם האדם בבואו אל העולם הזה, יש לו לדאג מאד פן ילך שולל אחר עצת יצר הרע, המפתה את האדם ללכת אחרי ההבל של העולם הזה בבתי קולנוע ובבתי קפה ושעשועים.

לכן יעץ הקדוש ברוך הוא להרבות לאדם תורה ומצות, כדי שלא ישאר לו רגע פנוי, ובטרם יגמר מצוה אחת, כבר יש לפניו מצוה שניה ושלישית וכו', ובזמן שאינו מקיים מצות, מחוייב הוא לעסק בתורה יומם ולילה, וממילא על ידי כך לא יהיה לו פנאי לעשות עברות. נמצא שהתורה היא הגורם העקרי לשכח מהאדם את העוון.

מספר על רבי אריה ליון זצ"ל, שנתקל פעם באדם אחד שהיה עסוק בפרנסתו במשך כל היום, וגם בשעות הלילה לא מצא פנאי להשתתף בשעורי תורה, ורצה רבי אריה לעודדו ולחזקו.

נגש אליו הרב ואמר לו כדברים האלה : כתוב בגמרא במסכת ברכות (דף ה'): "לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע", חשבת פעם מה פרושה של המילה 'ירגיז'? ובכלל כיצד מרגיזין את היצר הטוב על היצר הרע?

אלא באור הדברים הוא כך: משל לשני יהודים שהחזיקו בשתי חניות אחת ליד השנייה. חנות אחת הייתה מלאה בלקוחות במשך כל שעות היום, והעסקים שם שיגשגו בצורה יוצאת מן הכלל, ואלו בחנות השנייה היה בדיוק להפך, איש לא התעניין בה, ולא נכנס אל ד' אמותיה, והבעלים הגיעו בשל כך למצב של עניות גדולה.

פעם בסיומו של היום לאחר שהמוני לקוחות כבר פקדו את חנותו של העשיר, ואלו החנות השנייה נותרה ריקה, הגיע קונה אחד, ונכנס אל החנות של העני. כשראה זאת העשיר, פנה אל הלקוח שהוא ונסה לשכנעו שיכנס לחנותו ולא לחנות העני.

מיד פתח העני בצעקות רמות, וכנה את העשיר בכל פנויי הגנאי האפשריים, ואמר: איך אתה מעז לגנב לי את הלקוח היחיד שפקד את חנותי במשך כל היום? האם אין די לך בלקוחות שלך שאתה בא לחמס ממני גם את הלקוח היחיד הזה?

כל מי ששמע את טענותיו של העני, הזדהה עמו לחלוטין. הטענות היו כל כך צודקות, שהן שכנעו את כלם, זה נקרא 'להרגיז', כלומר, שטוענים טענה חזקה נגד הצד השני, עד שהוא מסתלק מאליו.

והנמשל, המשיך ר' אריה לוי, הוא בדיוק מה שקורה אתך. במשך כל היום מצליח היצר הרע לנצח אותך, ושובה אותך בעסקי הפרנסה, עד שלא נותר לך פנאי ללמוד. והנה גם בשעות הערב כשאתה מגיע כבר להתפלל, הוא בא אליך ומנסה לשכנעך שלא תשאר בבית המדרש לשעור, והרי הוא ממש פאותו עשיר המנסה לחטוף לחברו העני את הלקוח היחיד שהגיע אליו בסוף היום.

הנך צריך 'להרגיז' את היצר הרע, ולומר לו: לא די לך במה שאתה מצליח להוציא אותי מבית המדרש במשך כל שעות היום, אלא שגם עתה לקראת הערב אתה מסית אותי שלא לבוא לשעור!!

דבריו היוצאים מן הלב של ר' אריה, נכנסו ללבו של היהודי, ועשו בו רושם רב, ושנה מאותו יום את אורח חייו, והחל להשתתף בשעורי תורה.

כך ממש קורה לאנשים מסויימים, שכל היום שקועים בעסקים ובעבודת פנים, ואין להם זמן לעסק בתורה. והנה עד שסוף סוף זוכים להגיע בערב לשעור תורה, פתאום בא היצר הרע ומרדים אותם באמצע השעור, או שנותן להם לדבר עם איזה חבר שלא ראו זמן רב וגם את המעט שיש לו לאסוף עבור נשמתם הצמאה לדברי תורה, גרם להם היצר להפסיד.

ועל כן בא התנא ומזהיר, שְכִמוּ שְבִזְמוֹן שְהֶאֱדָם עוֹסֵק בְּמִלְאֲכָתוֹ, אִין הוּא נְרָדָם וְגַם אִין לוֹ פְּנָאי לְשׁוֹחֵחַ עִם חֲבָרִים וְכַדוּמָה, מִפְּנֵי שְׂאֵם יַעֲשֶׂה כֵּן, עֲלוּל הוּא לְגַרְם לְעַצְמוֹ הַפְּסֵד כְּסָפֵי. כְּדָ גַם צָרִיךְ לְנַהֵג בְּלַמוּד הַתּוֹרָה, וּלְהִרְגִישׁ כְּאִלוֹ זֹהֵי מִלְאֲכָתוֹ.

מעשה בעני אחד שהלך לטייל בהרים, והנה נתגלתה לו מציאה - אבן יפה ונהדרת שהיתה נראית כמו יהלום יקר מאד. החליט העני ללכת לבורסת היהלומים, ולנסות למכור שם את היהלום.

הלך העני, והמתין על יד שער הכניסה לבורסה, והמתין לאחד הסוחרים שיצא מן הבנין, על מנת שיוכל לעגנו אותו ברכישת החפץ שמצא.

העני לא היה בקי במחיר היהלומים, ולכן היהלום שבידו שהיה גדול ונפלא, היה שוה בעיניו עשרה דולרים, ואכן הוא נגש אל אחד הסוחרים והציג בפניו את החפץ שבידו, ושאל: אדני הנכבד, היום מצאתי חפץ זה האם תרצה לקנותו ממני תמורת 10 דולר?

הסוחר הקמוס לא האמין למשמע אוזניו, ידע הוא כי שויו של היהלום מגיע למליוני דולרים, וכיצד יתכן שאדם זה מוכן למכור לו אותו תמורת 10 דולר?

את תמיהתו לא הצליח הסוחר לכבוש בלבו, ומפיו פרצה לה קריאה: 10 דולר? האם השתגעתי? העני נבהל בשמעו את דברי הסוחר, וחשב בלבו שפנראה הפריו מעט בדרישתו, ודרש סכום מפרז מדי עבור היהלום, ומיד פנה לסוחר והודיע לו כי מוכן הוא להתפשר בנוגע למחיר - ובלבד שהמחיר שיוסכם ישלם מיד.

ואכן מכר לו את היהלום בפחות מעשרה דולרים, ומהר לברח עם הכסף בחושבו שהצליח לעשות עסק גדול, אך לא ידע כמה הפסד נגרם לו בגלל טפשותו.

הנמשל: דומים אנו ממש לבעל היהלום, אנו איננו יודעים ומבינים כלל את ערכן של המצוות, ואת מעלתה של התורה הקדושה, ולפיכך אנו מוכנים למכור את המצוות, תמורת כמה גרושים של הבלי העולם הזה.

וזוהי הסבה שלעתיד לבוא כאשר ישחט הקדוש ברוך הוא את השטן, יראו הרשעים את היצר כחוט השערה ויבכו ויאמרו: כיצד מכרנו את התרניג מצוות שהם תרניג יהלומים יקרים לאין ערוך [כמבאר במסכת סנהדרין, אף את הנעשה אי אפשר לתקן. כל מצוה היא יהלום יקר, וחבל לבזבז אותו עבור כמה דולרים בודדים...]

משנה ג

הוּו זְהִירִין בְּרָשׁוֹת, שְׁאִין מְקַרְבִּין לוֹ לְאָדָם
אֶלָּא לְצַרְדָּ עֲצָמֹן. נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת
הַנְּאֻתָן. וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת
דְּחֻקוֹ:

נראה לפרש, שרבותינו מזהירים את האדם, שיתרחק ויברח ממותרות ומנהגלי העולם הזה, אף על פי שעל פי דין הם מתרים לו, ולא יהיה נבל ברשות התורה וירדף אחר אכילה ושתיה וכדומה, מפני שענינים אלו נראים כטובים ואהובים בשעה שנהנה מהם, אבל אינם עומדים להגן על האדם בשעה שעומד לדין לאחר מותו, ועתיד להעניש על כך שהשקיע זמן רב עבור תענוגי העולם הזה, במקום לאסוף באותו זמן תורה ומצוות ומעשים טובים (ושו"ר שפן כתב במדרש שמואל).

וכמו שמספרים חכמינו ז"ל במסכת גיטין (מז.) על ריש לקיש, שהשאיר ירושה לבניו 'קב של פורכום', וקרא על עצמו את הפסוק בתהלים: "ועזבו לאחרים חילם", שכביכול היה מצטער על כך שבזבז את זמנו לריק כדי לקנות את הפורכום הזה.

אמר על כך החפץ חיים זצ"ל משל למה הדבר דומה; אדם אחד נסע למדינה רחוקה כדי לעסק במסחר, ופתח חנות גדולה למוצרי חלב, ועבד שם במשך שבע שנים, והרויח ממון רב.

והנה באחד הימים החליט לחזור לעירו ולמשפחתו, אך חשש לעלות לספינה עם כל כך הרבה כסף שהיה ברשותו [מפני שחשש לשודדי ים], ולכן החליט לקנות בכל הכסף שברשותו מוצרי חלב ולעלות אותם לספינה, ואזי אף אם יבואו שודדים לא יהיה להם מה לעשות במוצרי החלב, וכשיגיע לעירו ימכר את המוצרים, ובכך יציל את רכושו.

והנה, לפני שהספינה יצאה לדרך, נגש רוכל אחד לאותו אדם, והציע לו לקנות תכשיטי זהב ויהלומים במחיר מוזל מאד. אותו אדם הסכים

לקנותם ממנו, ולאחר ששילם עבורם הניחם בין חפציו, ועלה לספינה ויצא לדרך.

והנה, לאחר שלושה ימים, החל לנדף ריח לא נעים ממחסני הספינה, וכשירדו לברר מה סבת הריח, התברר שכל אותם מוצרי חלב שהעלו לספינה הסריחו, בגלל שלא הניחום בקרור, ומיד השליכו את הכל לים.

אותו אדם החל לבכות על מר גורלו, אבל לא הועיל לו מאומה, מפני שאין בוכים על חלב שנשפך. אותו אדם הגיע לביתו ללא כסף וללא סחורה, וכשראו אותו בני ביתו, שאלוהו היכן כל מה שחסד במשך שבע שנים?

אותו אדם היה מיאש מאד, ולא היה לו חשק לדבר אם שום אחד מקרוביו, ולכן הוריד את בגדיו והסתגר בחדרו. בינתיים נגשה אשתו לסדר את חפציו, והנה רואה היא בין החפצים - שרשראות מזזהב, ותכשיטים יקרי ערך.

מיד רצה האשה לצורף ושאלה כמה שוים תכשיטים אלו!! השיב לה הצורף, שתכשיטים אלו הם נדירים מאד, ולכן שוויים גדול מאד. כששמעה זאת האשה, מהרה לספר זאת לבעלה, וכששמע הבעל את דבריה, החל לבכות ולצעק: אוי!!! חבל שלא קניתי עוד תכשיטים בכסף שהיה לי, ובזבזתי את זמני על מוצרי חלב שהסריחו בשלושה ימים!!!

הנמשל: אדם יורד לעולם הזה כדי לאסוף מצוות ולהביאם לעולם הבא. אך ישנם שמשקיעים את שנות חייהם בהבלי העולם הזה - אכילה ושתיה ושאר הנאות, ומידי פעם גם עושים קצת מצוות ומעשים טובים. והנה לאחר 70 שנות חייו של האדם, כשמגיע גופו למקום עפר רמה ותולעה, מעלה גופו ריח רע, וכל מה שהכניס לגוף השפל, כלה בעפר, ולא נשאר ממנו מאומה.

ואז שואלים בשמים את הנשמה "מה הבאת מהעולם הזה?" ורואים שיש לה קצת מצוות שעשתה מידי פעם [כגון אותם שבאים לבית הכנסת בהזכרה של הוריהם, ופעם בשנה באים לתפלה ביום הכפורים וכיוצא בזה], וכשרואה הנשמה כמה שקר נותנים לה על כל אותם מצוות יקרות, בוכה במר נפשה ואומרת: אוי!!! חבל שלא עשיתי עוד מצוות, חבל שהשקעתי את רוב ימיו בהבלי העולם הפלה והעובר, שנראים כאוהבים בשעת הנאתם, ואין עומדים לו לאדם בשעת דחקו.

החכם דואג לעולם הבא שלו

רבי דוד הנגיד נשא משלו ואמר: מנהג היה במדינה אחת גדולה, שכל שנה היו ממליכים עליהם מלך שאינו מבני המדינה, והיו יוצאים למדבר

רחוק מן המדינה, והאדם הזר הראשון שהיה נראה להם מתקרב למדינה, היו ממליכים אותו עליהם, ונותנים לו שיעשה באצרות שבארמון כפי רצונו.

אולם כל מלכותו של אותו המלך הייתה שנה אחת בלבד ולא יותר, ובגמר השנה מפשיטים את בגדיו, ומוציאים אותו מהמדינה ערום מכל מה שיש בה, אף על פי שבמשך מלכותו היה עושה כחפצו, ובונה ארמונות, ונוטע גנים, ולובש מבחר המלבושים, ואוכל מבחר המאכלים, ורוכש כל דבר יפה, ומתענג בכל מיני תאוות.

פעם אחת מנו עליהם איש זר שהיה פקח גדול, ואמרו לו: אנחנו ומדינתנו וכל קניינינו הכל שלך, וכל האצרות והארמונות והפרדסים הם רכושך.

חשב האיש בדעתו: איזה תועלת יהיה לי בזה, הרי לאחר שתעבר השנה, הם יפשיטוני ויוציאוני מן המדינה, ואחזר להיות כמו שהייתי, ובנוסף לכך יהיו חיים קשים יותר מעכשו, מפני שאחר שהתרגלתי לחיי ענג, כיצד אחזר לחיות חיי צער!?

לכן החליט האיש לבנות לו ארמון מפאר מחוץ לאותה מדינה, והשקיע בו את כל האצרות היקרות שהיו ברשותו, ובמשך כל אותה שנה לא נתן שינה לעיניו ולא נהנה כראוי, מפני שהיה טרוד לסיים את מלאכת בניית הארמון כמה שיותר מהר.

לאחר שהסתיימה השנה, היה האיש בוכה וצוחק. כשראוהו אנשיו שאלוהו מה פשר הצחוק והבכי הזה?

השיב להם האיש: אני צוחק משמחתי על הארמון שבניתי לי שמחר אסע לשם ואהנה ממנו. אך בכיתי מפני שהסתיימה השנה וכבר לא אוכל לאסוף ולצבור עוד אצרות עבורי.

הנמשל מובן מאליו; האדם הטפש בא לעולם הזה, ומבלה את ימיו בתענוגים, ושוקע בתאוות העולם הנפסדות, ושוכח שיום יבוא ויצטרך לעזוב את העולם הזה, ולא יקח עמו מאומה.

אבל אדם החכם, מבין תכף שהעולם הזה וכל מה שיש בו, נפסדים ואובדים, ולא יועיל לו אלא עסק התורה והמצוות והמעשים טובים, שבהם בונה לו את הארמון שעתידי לקבל לאחר מותו. אשרי למי שנפקח שכלו, והבין זאת, והלך והשתדל לאסוף צידה לאחריתו.

זהירות מהיצר

הַסֵּבֵר נוֹסֵף לְמִשְׁנֵתָנוּ מוּבָא בְּסִפְרֵי "חֲסִדֵי אֲבוֹת" לְרַבֵּנוּ "יוֹסֵף חַיִּים", שֶׁהוּוּ זְהִירִים בִּ"רְשׁוֹת" הַפְּוֹנָה הִיא לְיִצְרֵי הָרַע, וְהַטַּעַם שֶׁהֵיִצְרֵי נִקְרָא 'רְשׁוֹת', מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוֹת מִן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחֲטִיא אֶת בְּנֵי אָדָם. וְעוֹד, 'רְשׁוֹת' מְלִשׁוֹן רְשׁוֹת (רש) וְדָלוּת (עני), כִּי עַל יְדֵי עֲצַת הֵיִצְרֵי וְתַחֲבוּלוֹתָיו, יִתְרוֹשֵׁשׁ הָאָדָם מִלְמוּד הַתּוֹרָה וּמִקִּיּוּם הַמִּצְוֹת.

וְהִנֵּה לְפַעֲמִים תִּמְצָא רָשָׁע גָּדוֹל שֶׁחֲזַר בְּתַשׁוּבָה וְעָשָׂה טוֹב, וְכֵן נִמְשָׁךְ הַדָּבָר בְּמִשְׁךְ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם. וּפְתָאוֹם רוּאִים שְׂאוֹתוֹ בְּעַל תַּשׁוּבָה חֲזַר לְסוּרוֹ הָרַע, וְהַחֵל לְהַרְשִׁיעַ יוֹתֵר מִרְשָׁעָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה. וְזֶה פְּלֵא, כִּיצַד נַעֲשֶׂה כֵן לְאוֹתוֹ הָאִישׁ?

אֵד דָּבָר זֶה מִפְּרֵשׁ בְּסִפְרֵי הָרִאשׁוֹנִים, כִּי מֵה שֶׁחֲזַר בְּתַשׁוּבָה, הָיָה זֹאת עַל פִּי עֲצַת הֵיִצְרֵי, כִּי כְּאֲשֶׁר הָאָדָם רָשָׁע וְעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת, הַסֵּטְרָא אַחֲרָא יוֹנְקַת מִן הַטּוֹב שָׁבוּ, שֶׁהָרִי אֵי אֶפְשָׁר לְרָשָׁע שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ אֵיזָה מִצְוֹת אֲשֶׁר הוּא מִכָּרַח לַעֲשׂוֹתָם, וְכֵל אוֹתוֹ מִצְוֹת הוֹלְכוֹת בְּחֻלְקוֹ שֶׁל הַשָּׁטָן.

וּכְשֶׁרוּאָה הַשָּׁטָן שֶׁכִּלְתָּה הַלְּחֻלּוּחִית שָׁבוּ וְאִין לוֹ עוֹד מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁיּוּכַל לִינּוֹק מֵהֶם, מֵיִיעֵץ הוּא לְאוֹתוֹ רָשָׁע שֶׁיִּחְזַר בְּתַשׁוּבָה, וְיִקְיֵם מִצְוֹת רַבּוֹת וְיַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְיִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה בְּיָדוֹ חֻלְקִים טוֹבִים שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְאִז חוֹזֵר הַשָּׁטָן וּמַחֲטִיאֵו וּמְחַזְרֵו לְסוּרוֹ הָרַע, כְּדִי שֶׁיִּקַּח וְיִנַּק מֵהַחֻלְקִים הַטּוֹבִים אֲשֶׁר אָסַף בְּאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁהָיָה בְּתַשׁוּבָה.

וְזוֹ גַם כֵּן תַּחֲבוּלָה גְּדוֹלָה שֶׁל הַשָּׁטָן וְיִצְרֵי הָרַע הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "רְשׁוֹת", וְזֶה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא "הוּוּ זְהִירִין בְּרְשׁוֹת", כִּי עֲרַמוּמִיִּים הֵם, שֶׁאִין מְקַרְבִּין לוֹ לְאָדָם לְתוֹרָה וְתַשׁוּבָה וּמִצְוֹת אֶלָּא לְצַרְךָ עֲצָמוֹן - כְּדִי לְהַתְעַשֵּׂר מֵהַחֻלְקִים הַטּוֹבִים שֶׁל הַקְּדוּשָׁה, וְאִז יִגְזְלוּ אוֹתָם מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי שֶׁיִּחְזְרוּ אוֹתוֹ לְסוּרוֹ הָרַע.

משנה ד

הוא היה אומר, עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך מפני

רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונו.

הקו שצריך להנחות כל אחד ואחד מאתנו, הוא - שלפני שעושים איזה דבר או איזו פעלה, צריכים וחיבים לחשב האם זהו רצון ה' ותברך, או רצונו הגשמי והחומרי. ורק לאחר שנהיה בטוחים שזה רצון ה', נעשה את המעשה בשמחה ובהתלהבות.

וכתוב בספר "שפת אמת" בשם "הזהר הקדוש", על הפסוק: "ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך", שצריך האדם להנהיג כל מעשיו על פי דברי ה' ותברך ואחדותו ואהבתו, באפן שיהיו כל מעשיו לשם שמים.

כלומר, כאשר אדם יושב בביתו, יחשב האם הוא עושה דברים שהם רצון ה', או שמא חס ושלום הוא עושה בבית דברים שאינם רצון ה', כגון שרואה תוכניות בטלוויזיה, או שומע ערוצים חלונניים וכדומה.

וכאשר הוא הולך בדרך, צריך לשים לב האם הוא הולך למקום שה' חפץ בו, או שמא חס ושלום הוא הולך למקום שהוא נגד רצון ה', כגון חתנה מערבת, או חניות שאינן צנועות וכדומה.

וכשהוא שוכב לישון, האם הוא עושה זאת על פי רצון ה', דהיינו שקורא קריאת שמע על המטה, ושוכב על צד שמאל או על צד ימין, או שמא הוא שוכב לא כרצון ה', כגון ללא קריאת שמע שעל המטה, או ששוכב על הבטן או על הגב.

וכן כשהוא קם מהשינה, האם זה נעשה על פי רצון ה', דהיינו שהוא קם כאריה בזריזות ובשמחה לעבודת ה' ותברך, או שמא הוא קם שלא כרצון ה', כגון שאינו קם בזריזות, ואינו מקפיד על נטילת ידים כראוי, או שמתפלל בקביעות בבית ביחידות, ומתעצל ללכת להתפלל במנוח.

וספרו, שפעם שאלו את הגאון הקדוש רבנו ישראל אבוחצירא - ה"בבא סאלי", כיצד זכה לכהן כזה גדול לרפא חולים, ולפקד עקרות, ולהקים נכים, ועוד ועוד. והוא ענה בפשיטות: אני עושה כל מה שה' רוצה, והוא עושה כל מה שאני רוצה... (גינת אגוז).

ובדרך זו הסבירו בעלי המוסר את מה שכתוב בשיר השירים: "אני לדודי ודודי לי", כלומר, "אני לדודי" את ה"אני" שלי, אני מוסר "לדודי" לה' ותברך, דהיינו שה"אני" שלי ירצה רק את מה שה' ותברך רוצה. ובשכר זה - "דודי לי", כלומר, ה' ותברך ממלא את רצוני, דהיינו להיות בריא ויהיה לי פרנסה טובה, ושלום בית וכיו', כדי שאוכל ללמוד את התורה

הקדושה בהתמדה ובהרחבה, ולהתפלל בכוונה ולהרגיש, טעם בעבודת ה' יתברך.

הדברים יתבארו יותר על פי משל: אדם אחד היה גר בירושלים, ונסע לארצות הברית כדי למצוא פרנסה לו ולבניו ביתו. לאחר שעבד שם ימים רבים, צבר לעצמו סך של עשרת אלפים דולר, ורצה לשלח את הכסף לבניו ביתו, על ידי שליח נאמן.

והנה באחד הימים מצא שליח שהיה מוכן להעביר לו את הכסף, אך אותו שליח הסכים לעשות את השליחות אך ורק בתנאי שיקבל שכר טרחה של 90% מהכסף [כלומר תשעת אלפים דולר], בנגוד לשכל הישר. בלית ברירה הסכים בעל הכסף לכך, ואף כתב לו בכתב ידו ובחתימתו בזה הלשון: "תן לאשתי מה שאתה רוצה".

כשהגיע השליח לירושלים, בא לתן לאשה רק אלף דולר, והודה שלקח לעצמו תשעת אלפים דולר כפי שסכם עם בעלה. כששמעה זאת האשה, מייד תבעה אותו לבית הדין. בית הדין ראו את המכתב של הבעל, ומיד פסקו שעליו לתת לאשה סך תשעת אלפים דולר, ולעצמו יקח רק אלף דולר.

השליח התרעם וביקש הסבר לפסק הדין. אמרו לו הדיינים: כך פרושו של המכתב: "תן לאשתי מה שאתה רוצה", כלומר, כמה שאתה רוצה לקחת לעצמך, את תתן לאשתי. ומאחר שאתה רצית לקחת לעצמך תשעת אלפים דולר, צריך אתה לתת סכום זה לאשה.

וזהו פונת המשנה "עשה רצונו כרצונך", שכאשר אתה עושה את רצונך כרצון ה', יהיה זה בעיניך כאלו אתה עושה את רצונך, וכמו שאתה עושה את הדברים הקשורים אליך בשמחה ובחשק נמרץ, כך תעשה את מצוות הקדוש ברוך הוא בשמחה ובחשק, כגון צדקה לעניים, וקניית תפילין מהדרות וכדומה.

וצריך לדעת, שביום הדין דנים את האדם בצורה זו: למשל, אם בא לידו עני, ולא נתן לו צדקה, כשהוא נצב ביום הדין, שואלים אותו: מדוע לא נתת צדקה? והוא מתחיל להתנצל, כי פרנסתו מצמצמת, ובאמצע החדש נגמרה משכורתו, ומאין יבוא עזרו?!

באותה שעה מראים לו, שביום בהיר אחד, היה עומד על יד התחנה של האוטובוס, ופתאום ראה ידיד נעורים שלו, שכבר עשרות שנים לא ראו זה את זה, אותו האיש נכנס ראשון לאוטובוס, ומשלים עבורו ועבור חברו, למרות שלחברו יש יכולת לשלם בעד הנסיעה.

וְאִזּוּ פּוֹנִים אֵלָיו בֵּית הַדִּין וְאוֹמְרִים לוֹ: בְּשִׁבִיל הַכְּבוֹד שְׂיַחְזִיקוּ אוֹתָךְ
כְּאִישׁ נִכְבָּד וְגִ'נִּטְלָמוֹ, מִהֲרַת לְשֵׁלֶם גַּם עֲבוּר חֲבֵרְךָ, וְאִם יִכְלַת לְשֵׁלֶם עֲבוּר
חֲבֵרְךָ דְּמִי נְסִיעָה, מִדּוּעַ לֹא נִתְּתָ צְדָקָה לְעֵנִי? וְכֵן אִם קָנָה לְבֵיתוֹ דָּבָר
שְׂאִינוּ נֶצְרָךְ וְאִינוּ חִיוֲנִי, טוֹעֲנִים כְּנֶגְדּוֹ: כֶּסֶף לְקַשֵּׁט אֶת בֵּיתְךָ יֵשׁ לָךְ, וְאֵלּוּ
כֶּסֶף לְצְדָקָה אֵין לָךְ!?

לְכֹן מִזְהִיר הַתַּנָּא וְאוֹמֵר, עֲשֵׂה אֶת רְצוֹן ה' כְּרְאוּי, כְּפִי שְׂאֵתָה מִקְפִּיד
לְעֲשׂוֹת אֶת הַדְּבָרִים הָאִישִׁים וְהַפְּרִטִּים שְׁלָךְ.

הֵלַל אוֹמֵר, אֵל תִּפְרוֹשׁ מִן הַצְּבוּר, וְאֵל
תִּתְּאוֹן בְּעֲצָמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ, וְאֵל תִּדְּוִן אֶת
חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמְקוֹמוֹ, וְאֵל תִּתְּאוֹר דְּבָר
שְׂאִי אֶפְשָׁר לְשִׁמוֹעַ שְׁסוּפוֹ לְהִשְׁמַע. וְאֵל
תִּתְּאוֹר לְכִשְׂאֶפְנָה אֶשְׁנָה, שְׂמָא לֹא תִפְנָה:

אל תפרש מהצבור

הָאֲדָמוּ"ר רַבִּי שְׁמֹחָה בּוֹנֵם מִפְּשִׁיטָחָא הָיָה אוֹמֵר: אִם תִּתֵּן לְאָדָם צְרוּר
שֶׁל מְטַבְּעוֹת כְּאֲמָצְעֵי לְתִשְׁלוּם, אִף אִם בְּתוֹכָם יִמָּצֵא מְטַבֵּעַ שְׁחוּק
וּמִשְׁפָּשֶׁף עַד שֶׁבִקְשִׁי יִהְיֶה לוֹ צוּרָה, לֹא יִקְפִּידוּ עָלָיו כָּל כָּךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַמְטַבֵּעַ
הַשְּׁחוּק נִבְלַע בֵּין כָּל הַמְטַבְּעוֹת הַטּוֹבוֹת. אֲבָל אִם תִּתֵּן מְטַבֵּעַ כְּזֶה לְסוֹחֵר
כְּשֶׁהוּא בּוֹדֵד, שׁוּם סוֹחֵר לֹא יִקְבְּלוּ בְּתִמְרוֹהָ, מִפְּנֵי שְׂאִין לוֹ שׁוּם עֵרֶךְ.

כָּךְ גַּם הָאָדָם, אִם הוּא מְעַרְבֵּ עִם הַצְּבוּר בְּתִפְלָה בְּמִצּוֹת וּבְמַעֲשִׂים
טוֹבִים, אֲזִי תִפְלָתוֹ וּמַעֲשָׂיו מִתְקַבְּלִים אִף אִם יֵשׁ בָּהֶם פְּגִימָה. אֲבָל אִם
הָאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַצְּבוּר, וּמִתְפַּלֵּל לְבַדּוֹ וּמְקִיִּם אֶת הַמִּצְוֹת לְבַד, אֲזִי
תִפְלָתוֹ וּמַעֲשָׂיו נִבְדָּקִים יוֹתֵר, וְלִפְעָמִים אֵין תִּפְלָתוֹ וּמַעֲשָׂיו רְאוּיָה
לְהִתְקַבֵּל לִפְנֵי ה' יִתְבָּרֵךְ.

וּבְזֶה בְּאָרוֹ אֶת הַפְּסוּק שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ בְּתִהְלִים: "עָרוֹב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֵל
יַעֲשִׂקוּנִי זְדִים", כְּלוֹמֵר, 'עָרוֹב' עָרַבְבֵ אוֹתִי עֲבָדְךָ עִם הַטּוֹבִים, וְאִזּוּ לֹא

אל תהיה שונה

כַּאֲשֶׁר אָדָם נִמְצָא בֵּין אַנְשִׁים, יֵשׁ לוֹ לְנַהֵג כְּפִי מְנַהֵג אוֹתוֹ מְקוֹם, לְמַשָּׁל אִם מִתְפַּלֵּל בְּמִנְיָן שֶׁל אֲשֶׁכְּנִזִּים שְׁנוֹהֲגִים לְעִמּוּד בְּזִמְוֹן אַמִּירַת הַקִּדְּשִׁי, יֵשׁ לוֹ לְנַהֵג כְּפִי מְנַהֵגִם. וְכֵן אִם מִתְפַּלֵּל בְּמִנְיָן שֶׁל מְרוֹקְאִים שְׁנוֹהֲגִים לְשַׁבַּת בְּזִמְוֹן אַמִּירַת "לְכֹה דוֹדִי" בְּעֶרְב שַׁבַּת, יִנְהֵג כְּמוֹתֶם, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה מְשֻׁנָּה מִהַצְּבוּר.

וּבַהֲקֶשֶׁר לָזֶה מְסַפְּרִים עַל גְּבִיר עֹשִׂיר שֶׁעָשָׂה מְשֻׁתָּה גְּדוֹל, וְהִזְמִין אֶת כָּל עַסְקָנָיו וּפְרָנְסֵי הָעִיר, וְלֹא שָׁכַח לְהִזְמִין גַּם אֶת שְׁלוֹשֶׁת הַרְבָּנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁהָיוּ בְּעִירוֹ.

אֶחָד הַחֲכָמִים יָדַע שֶׁלֹּא יִמְצָא שׁוּם עֵנִין בְּאוֹתָהּ מְסַבָּה, מִפְּנֵי שֶׁמֶן הַסֶּתֶם, הַמְּסַבָּה תִּמְשָׁךְ עַד שֶׁעָה מְאַחֶרֶת בְּלִילָהּ, וְשִׁיחַת הַמְּסַבִּים תִּהְיֶה נְסוּבָה עַל דְּבָרֵי חֲלִין וְסָרְק שֶׁל מַה בְּכָךְ, וְלָכֵן מְצָא סַבָּה כְּדִי לְחַמֵּק מִלְּבוֹא לְמְסַבָּה. אַךְ שְׁנֵי הַרְבָּנִים הָאֲחֵרִים הִשְׁתַּתְּפוּ בַּחֲתֻנָּה בְּלִית בְּרִירָה, מִשׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַגְּבִיר הָעֹשִׂיר.

וְהִנֵּה לְמֵרוֹת כָּל הַשְּׁלֻחָנוֹת הָעֲרוּכִים וְהַזְּמָרִים וְהַנְּגִנִים, לֹא מְצָאוּ הַרְבָּנִים אֶת עֲצָמָם שָׁם, וְהִרְגִּישׁוּ שֶׁהֵם זָרִים בְּסַבִּיבָה. הוֹאִיל וְכַךְ הָיוּ פְּנֵי הַדְּבָרִים, הֵחֵל אֶחָד הַרְבָּנִים לְהִרְהַר בְּדְבָרֵי תוֹרָה, וְהִסִּב אֶת תְּשׁוּמַת לְבוֹ לִישָׁב קִשְׂיָא גְּדוֹלָה שֶׁעוֹרְרוּ הַמְּפָרְשִׁים, וְכַךְ הֵחֵל לְשַׁקֵּעַ בְּעוֹלָם הַתוֹרָה.

כִּי חָלַף לוֹ הַזְּמַן, עַד שֶׁהִגִּיעַ שְׁעַת חֲצוֹת, וְהִגִּיעַ הַזְּמַן לְעָרֹךְ תְּקוּן חֲצוֹת. הֵטָה הַחֲכָם אֶת רֹאשׁוֹ עַל יָדוֹ כְּלָפֵי מַטָּה, וְאָמַר תְּקוּן חֲצוֹת לִילָה בְּבִכְיָה חֲרִישִׁית, וְאִף אֶחָד לֹא חָשׂ וְלֹא הִרְגִּישׁ בְּמַעֲשָׂיו.

אוֹלָם לְעֵמְתוֹ, הָרַב הַשְּׁנִי שָׁגַם הוּא יֹשֵׁב שָׁם בְּעַל כּוֹרְחוֹ, וְכָל הַנְּגִינּוֹת וְשִׁיחַת הַמְּסַבִּים הָיוּ לוֹ לְזָרָה, לֹא חָשׂ כְּלָל בְּנוֹחַ, וּבְעֶקֶר הַצְּטַעַר עַל זְמַנּוֹ הַנִּפְסָד וְעַל בְּטוֹל לְמוֹדוֹ. כָּל הַעֵת לֹא הָיָה רְגוּעַ וְכָל רְגַע הָיָה נֹחֵשׁב לוֹ כְּנִצָּח, וְהָיָה נֹאֲנַח בְּצַעַר, עַד כְּדִי כִּי שָׁכַל הַמְּסַבִּים שִׁיִּשְׁבוּ בְּסִמּוֹךְ אֱלִיוֹ, חָשׂוּ אֶת מַצְבוֹ וְאֶת סִבְלוֹ הָרַב.

וְהִנֵּה לְפִתַּע כְּשֶׁהִגִּיעַ שְׁעַת חֲצוֹת, לֹא יָכַל לְהִתְאַפֵּק יוֹתֵר, וְקָם בְּבִהְלָה וַיֵּצֵא לְחֶצֶר, הִתְיַשֵּׁב עַל הַקְּרָקַע וְהֵחֵל לֹמַר תְּקוּן חֲצוֹת בְּבִכְיָ וּבִילָלָה גְּדוֹלָה "עַל נִהְרוֹת בְּבַל...!"

כְּשֶׁשָּׁמְעוּ הַמְּסַבִּים אֶת קוֹל הַבְּכִי הַמֵּר וְהַצְּעָקוֹת הַבוֹקְעוֹת מִהַחֶצֶר, קָמוּ כּוֹלָם בְּחֶרְדָּה וַיֵּצְאוּ לְחֶצֶר כְּדִי לְרַאוֹת מִי הוּא זֶה שֶׁנִּקְלַע לְצָרָה. הַגְּבִיר

שְׁלֹא הָיָה לוֹ מִשְׁגַּב בְּאֲמִירַת "תִּקְוֵנוּ חֲצוֹת", כְּשֶׁרָאָה אֶת הָרֵב יוֹשֵׁב עַל הַקֶּרֶקַע וּבּוֹכָה וּמִלִּיל בְּצַעַר כְּפִי שְׂבוּכִים בְּתִשְׁעָה בָּאָב, אָמַר בְּלִבּוֹ: וְכִי הָרֵב הַזֶּה מְדַמָּה אֶת שְׂמֵחָתִי לְתִשְׁעָה בָּאָב?!

גַּם חֶלֶק מֵהַמְּסֻבִּים שְׁלֹא נִמְנוּ בֵּין אוֹהֲבֵי תוֹרָה וְלוֹמְדֵיהָ, נִצְלוּ אֶת הַהִזְדַּמְנוּת, וּפְנוּ אֶל הָרֵב בְּתִרְעָמַת: כִּדְ מִנְהֶגֶם שֶׁל הַחֲכָמִים תְּמִיד! תְּמִיד הֵם הוֹפְכִים כָּל שְׂמֵחָה לְאֵבֶל!

אוּלָּם הַגְּבִיר גָּעַר בָּהֶם וְהִשְׁתִּיק אוֹתָם שֶׁאֵין לְהַכְלִיל וּלְדַבֵּר עַל כָּל הַחֲכָמִים, שֶׁהָרֵי יִשְׁנוּ כְּאֵן עוֹד רַב אֶחָד בְּמִסְבָּה, וּרְאוּ נָא כִּיצַד הוּא מְשַׁתֵּתֵף וְשִׂמַּח בְּשִׂמְחָתָנוּ מִתְחִילַת הָעֶרֶב, וְאֵין זֶה אֶלָּא מִקְרָה יוֹצֵא דַּפֵּן וּמַעֲשֵׂי שְׁטוּת שֶׁל יְחִיד, שֶׁאֵין לָנוּ לְהִשְׁגִּיחַ עָלָיו. וְכִדְ הִשְׁתִּיק אֶת פִּי הַמְדַּבְּרִים לַעֲזוֹ.

יִשְׁמַע חֲכָם וְיוֹסֵף לָקַח, שְׁלֹא לְהִיּוֹת שׁוֹנֵה מִמְּנֵהֵג הַמְּקוֹם בּוֹ הוּא נִמְצָא. וְכִבֵּר אֲמָרוֹ בְּמִסְכַּת דְּרָדָךְ אֲרָץ (פְּרָק דְּהַלְכָה ה): לֹא יֵהָא אָדָם עַר בֵּין הַיִּשְׁנִים, וְלֹא יִשּׁוּ בֵּין הָעָרִים, וְלֹא בּוֹכָה בֵּין הַשׁוּחֲקִים, וְלֹא שׁוֹחֵק בֵּין הַבּוֹכִים, וְלֹא יוֹשֵׁב בֵּין הָעוֹמְדִים, וְלֹא עוֹמֵד בֵּין הַיּוֹשְׁבִים, וְלֹא קוֹרָא בֵּין הַשׁוֹנִים, וְלֹא שׁוֹנֵה בֵּין הַקּוֹרִים. כָּלְלוּ שֶׁל דְּבָר, לֹא יִשְׁנֵה אָדָם מִדַּעַת הַבְּרִיּוֹת.

אל תאמין בעצמך

חַיֵּב הָאָדָם לְהִזָּהַר מִיִּצְרַר הָרַע וּמִתְחַבּוּלוֹתָיו, עַד יוֹמוֹ הָאֲחֵרוֹן, וְאֵל יַחֲשֹׁב שְׂאֵם הוּא זֶקֶן אוֹ תִלְמִיד חֲכָם הַשׁוֹקֵד עַל הַתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה, כְּבָר הַתִּיַּאֲשׁ מִמְּנוּ הַיִּצְרַר, וְהִנִּיחַ אוֹתוֹ לְנַפְשׁוֹ. שֶׁהָרֵי כְּבָר כָּתַב בְּסִפְר "חֻבּוֹת הַלְּבָבוֹת": בֶּן אָדָם, רְאוּי לָךְ לְדַעַת, כִּי הַשׁוֹנֵא הַגָּדוֹל שֵׁיֵשׁ לָךְ בְּעוֹלָם, הוּא יִצְרָךְ, הַמְשַׁתֵּתֵף עִמָּךְ בְּהִנְהַגַּת חוֹשֵׁיף הַגּוֹפְנִיִּים וְהַרוֹחֲנִיִּים, הַמוֹשֵׁל בְּסוּדוֹת נַפְשָׁךְ, בְּעַל עֲצָתְךָ, הָאוֹרֵב לָךְ, אֶתְּהָ יִשּׁוּ לוֹ וְהוּא עַר לָךְ, וְאֶתְּהָ מִתְעַלֵּם מִמְּנוּ וְהוּא אֵינוֹ מִתְעַלֵּם מִמָּךְ.

וְכִבֵּר סִפְרוֹ עַל הַצְּדִיק רַבִּי אֱלִיהוּ לְאֶפְיָאן זַצ"ל, שֶׁפָּעַם נָגַשׁ אֵלָיו בְּחוֹר מֵהַיִּשִּׁיבָה, וּבִקֵּשׁ רְשׁוּת לְנִסְעַ לְחַתְנָה שֶׁל קְרוֹב מִשְׁפָּחָה. רַבִּי אֱלִיהוּ שָׁאַל אוֹתוֹ: הָאֵם הַחַתְנָה תִּהְיֶה בְּהַפְרָדָה מִלְּאָה? הַבְּחוֹר הַתְּחִיל לְגַמְגֵּם וְאָמַר: לֹא, אֲבָל אָבִי וְאִמִּי נֹשֵׁב בְּשִׁלְחוֹ נִפְרָד וְלֹא נִסְתַּכַּל עַל הַרְקוּדִים, וְלָכוֹן לִי זֶה לֹא יִזִּיק!!!

רַבִּי אֱלִיהוּ הִזְדַּעֲזַע בְּשִׁמְעוֹ דְּבָרִים אֵלוֹ, וְעָנָה לְבַחוֹר: שְׁמַע נָא, אֲנִי כְּבָר לְמַעַלָּה מְגִיל שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְעֵין אַחַת שְׁלִי אֵינָה רוֹאָה, וְהָעֵין הַשְּׁנִיָּה גַּם כֵּן בִּקְשֵׁי רַב רוֹאָה, וְאֵף עַל פִּי כֵּן, כְּשֶׁאֲנִי עוֹבֵר בְּרַחוּב, אֲנִי מִתְמַלֵּא פֶתַח שְׁמָא

אֶפְשֵׁל חֲלִילָה בְּהִסְתַּכְּלוּת אֲסוּרָה. וְאַתָּה בְּחֹר צָעִיר עִם שְׁתֵּי עֵינַיִם
בְּרִיאוֹת, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי כִּי זֶה לֹא נִזְיֵק לָךְ?!

הָרִי אוֹ שֶׁבְּחֹר כְּזֶה הוּא מְשַׁקֵּר, אוֹ שֶׁהוּא פָּשׁוּט מְאֹד לֹא נוֹרְמָלִי!!!

לשמור על האשה שהיא עצם מעצמד

נִרְאָה בְּסִ"ד לְפָרֵשׁ אֶת הַמְּשָׁנָה בְּדֶרֶךְ אַחֲרֵת; שֶׁהִתְנַא בָּא לְרַמֵּז שֶׁלֹּא
תֵּאֱמִין לְעֶצְמְךָ, דְּהֵינּוּ לֹא שְׂתֵּדָה שֶׁהִיא עֵצֶם מְעַצְמָךְ, וְלָכֵן תִּשְׁמֹר עָלֶיהָ
שֶׁלֹּא תִלְךָ לַיָּם מְעַרְב, אוֹ לְמָקוֹם עֲבוּדָה שְׂמֻצוּיִים שֶׁם גְּבָרִים, אוֹ חֲבֵרָה
לֹא טוֹבָה, מִפְּנֵי שֶׁעֲלוּלָה לְהִתְפַּתּוֹת לְעֵבֶרָה אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא צְדִיקָה גְּמוּרָה,
וּכְבֵּר הָיוּ דְבָרִים מְעוּלִים.

וְכָךְ כּוֹתֵב רַבֵּנוּ חַיִּים פְּלֶאגִי בְּסִפְרוֹ מוֹעֵד לְכָל חַי (פְּרָק ט), שֶׁהַמְּנִיחַ לְאִשְׁתּוֹ
לְלַכֵּת לְשִׁפְתַּת הַיָּם, סוֹפּוֹ לְהִיּוֹת עָנִי וְיָמוּת בְּחֻצֵי יָמָיו, וְאֶפְיָלוֹ הִיא אוֹמֶרֶת
לוֹ שֶׁהִיא חוֹלֵנִית וְהוֹלְכֵת לַיָּם כְּדִי לְהִתְרַפְּאוֹת, לֹא יֵאֱמִין בָּהּ, כִּי הַחוּלִי
שָׁלָה הוּא מְהֵיָצֵר הָרַע. וּמִי הָאִישׁ הַחֹפֵץ חַיִּים אוֹהֵב יָמִים לְרִאוֹת טוֹב, לֹא
יֵאֱמִין בְּאִשְׁתּוֹ אֶפְיָלוֹ שֶׁבְּדוּק לוֹ שֶׁהִיא כְּשֶׁרָה וְצָנוּעָה. עַד כָּאן דְּבָרוֹת
קִדְשׁוֹ.

וּכְבֵּר מְצִינּוֹ בְּמִסְכַּת עֲבוּדָה זָרָה (דף יח: בְּרַש"י), שֶׁפָּעַם אַחַת לְגִלְגָּה בְּרוּרָה
עַל מָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים "נְשִׁים דְּעֵתָן קָלוֹת הֵן עָלֵיהֶם", וְאָמַר לָהּ בְּעֵלָהּ
רַבִּי מֵאִיר: אֵת תִּרְאִי שֶׁבִּסּוּף תּוֹדִי לְדַבְּרֵי חֲכָמִים. צִוָּה רַבִּי מֵאִיר לְאַחַד
מִתַּלְמִידָיו לְנִסּוֹתָהּ וּלְפַתּוּתָהּ לְדַבֵּר עִבְרָה, וְאָכֵן הִפְצִיר בָּהּ אוֹתוֹ תַּלְמִיד
יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁהִסְכִּימָה לָכֵךְ, וּכְשֶׁנּוֹדַע לָהּ שֶׁלֹּא עֲמָדָה בְּנִסְיוֹן, חֲנֻקָה
עֲצָמָה, וּבְרַח רַבִּי מֵאִיר מִהַמְּדִינָה מִחֲמַת הַבּוּשָׁה.

מוֹבָא בְּמִדְרָשׁ: מַעֲשֵׂה בְּשִׁלְמָה הַמְּלֻךְ ע"ה, שֶׁאָמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ "אָדָם אַחַד
מֵאֶלֶף מְצִאֲתִי, וְאִשָּׁה בְּכָל אֵלֶּה לֹא מְצִאֲתִי". כְּשֶׁשָּׁמְעוּ הָעָם וְהִסְנִיחֵם דְּרִין
דְּבַר זֶה, הָיוּ תִּמְהָהִים. אָמַר שְׁלֵמָה: אִם תִּרְצוּ אֶרְאֶה לָכֶם. אָמְרוּ כָּלָם: כֵּן!

אָמַר לָהֶם: חֲפָשׂוּ אִשָּׁה אַחַת מְטוֹבֵי הָעִיר, וְכֵן אִישׁ שֶׁיְהִיָּה טוֹב מִכָּל אֲנָשִׁי
הָעִיר. בְּדָקוֹ, וּמְצִאוּ אִישׁ אַחַד, שֶׁהִיָּתָה לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה וְנָאָה. שָׁלַח הַמְּלֻךְ
לְקַרְא אוֹתוֹ, וְהִבִּיאוּ לְפָנָיו.

אמר לו המלך: תדע לך, שאני רוצה לתת לך כבוד, ולעשות אותך שר בארמוני, ולכן לך והרוג את אשתך, והבא לי את ראשה בלילה הזו, ומחר אני אתן לך את בתי לאשה, ואעשה אותך מושל על רוב ישראל. אמר לו האיש: אעשה כרצונך.

לאותו האיש הייתה אשה נאה וחכמה, והיו לו ממנה בנים קטנים. כשבא האיש לביתו וראה את אשתו ואת ילדיו, החל לבכות ולהתאונן. כשראתה אשתו שהיו פניו עצובים, שאלה אותו: מדוע אתה עצוב?

אמר לה: תניחי לי מפני שאין לי היום מצב רוח. מיד הביאה לו לאכול ולשתות, ולא רצה לאכול. לאחר מכן הלכה אשתו לישון עם הילדים, ולאחר שנרדמה, הלך הבעל ושלף את חרבו כדי להרגה, ומצא שבנו הקטן ישן בצדה האחד, ובנו השני ישן בצדה השני.

באותה שעה אמר הבעל: אוי לי מה אעשה, אם אני הורגה, ימותו גם אלו הבנים הקטנים. מיד השיב חרבו ולא הרגה. לאחר מכן שוב פעם חשב בלבו: אהרגה, ומחר יתן לי המלך את בתו, ויעשיר אותי עשר גדול.

מיד שלף חרבו כדי להורגה, וראה את שערה פרוש על פני התינוקות, מיד נכנס בלבו רחמים, ואמר: אם יתן לי המלך את כל ביתו וכל עשרו, לא אהרוג את אשתי זו. מיד החזיר חרבו אל נדנה, ושכב עם אשתו עד הבקר.

והנה בבקר באו שלוחי המלך והוליוהו לפני המלך. אמר לו המלך: האם קימת מה שאמרתי לך? אמר לו האיש: אכן רציתי לעשות כן פעם ופעמים, אך לא מלאני לבי לעשות כן. אמר שלמה: אכן אדם אחד מאלף מצאתי!

לאחר שלשים יום, שלח המלך בסתר וקרא לאשתו של אותו האיש, ואמר לה: האם יש לך בעל טוב? אמרה לו כן. אמר לה: רצוני להמליך אותך על כל הממלכה, ונלביש אותך זהב מראשך ועד רגליך, האם את מסכימה? אמרה לו: כן, כל אשר תחפץ אעשה.

אמר לה: רק דבר אחד מפריע והוא - בעלך. ולכן הרגי את בעלך, ואחר כך אשא אותך לאשה. אמרה לו: כך אעשה. מה עשה שלמה? נתן לה חרב שדומה לברזל אבל הייתה עשויה מפלסטיק, ואמר לה: בחרב הזו תהרגי את בעלך, ומיד שתתני את החרב בצנארו, הוא יחתך.

חזרה האשה לביתה עם החרב, וכשבא בעלה, עמדה לפניו, וחבקה אותו ונשקה אותו, ואמרה לבעלה: שב אדוני עטרת ראשי. כששמע כך, שמח שמחה גדולה וישב. מיד הביאה השלחן ואכלו ושתו עד שהשתכר בעלה ונרדם.

מיד הלכה האשה ולקחה את החרב שנתן לה המלך, והתחילה לחתוך את צנארו, ומיד הקיץ בעלה משנתו וראה שאשתו רוצה להורגו. אמר לה:

תגיד לי מייד מי נתן לך את החרב הזה, ואם לא תגיד לי, אחרת או תדע
לאברים אברים. ספרה האשה לבעלה את כל הספור.

כשהאיר הבקר הגיעו שלוחי המלך לבית האשה, ומיד הלך הבעל עם
אשתו אל המלך, וחכמי ישראל היו יושבים לפניו. כשראם המלך החל
לצחוק. אמר להם המלך: בבקשה מכם, ספרו לי מה ארע לכם. קם הבעל
וספר שהקיץ משנתו, ומצא שאשתו רוצה להורגו. אני רחמתי עליה, והיא
לא רחמה עלי.

אמר שלמה: אני הייתי יודע שאין רחמנות לנשים, ולכן נתתי לה חרב
מפלסטיק. וכששמעו החכמים זאת, אמרו: אמת מה שאמר המלך "אדם
אחד מאלף מצאתי, ואשה בכל אלה לא מצאתי". (אוצר המדרשים עמוד 531).

וזה מה שרמז התנא באומר: "אל תאמין בעצמך, כלומר באשתך שהיא
עצם מעצמך, עד יום מותך, שהרי בפתוי קל יכולה היא להמשך למקומות
לא טובים, ואין אפטרופוס לעריות."

ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו

רבנו יוסף חיים בספרו חסדי אבות כתב לבאר את המשנה על פי מה
שמספר במסכת סנהדרין (קב:): רב אשי היה דורש ברבים על שלשה
מלכים שאין להם חלק לעולם הבא, ולאחר שסיים לדבר על רבעם
ואחאב, אמר: למחר נפתח ונדבר על חברנו מנשה.

בא אליו מנשה בחלום, ואמר לו: אני חבר שלך וחבר של בית אביך,
שאתה קורא לי חברך? אמור לי בשעה שאתה מברך המוציא, מהיכן
אתה בוצע את הפת? אמר לו: איני יודע! אמר לו מנשה: לבצע המוציא
אינך יודע, ואתה קורא לי חברך?!

אמר לו רב אשי: למדני הלכה זו, ואדרוש אותך מחר בשמך. אמר לו:
מהמקום שנקרם פני הכפר ונאפה יפה, כדי לכבד את הברכה. אמר לו רב
אשי: מאחר שאתם חכמים כל כך, למה עבדתם עבודה זרה? אמר לו:
אילו אתה היית בדור שלנו, היית מגביה את שפת חלוקה מבין רגליך, כדי
שתהיה קל לרוץ, והיית רץ אחרי לכניסה של העבודה זרה.

והמפרשים פרשו טעמו של מנשה בדבר זה, מפני כי הנשמות מתמעטים
דור אחר דור, והיה לדורות הראשונים נשמות גדולות מאד, ומאחר
שהנשמות גדולות, אז היצר הרע שלהן גדול וחזק יותר, שהרי כל הגדול
מחברו, יצרו גדול ממנו.

וְלָכֵן דִּירוּ שֶׁל מְנַשֶּׁה שֶׁהִיָּה הַרְבֵּה שָׁנִים לִפְנֵי דִירוּ שֶׁל רַב אֲשֵׁי, הֵיוּ בּוֹ נְשֻׁמוֹת גְּדוּלוֹת מְאֹד, וְלָכֵן אָמַר מְנַשֶּׁה לְרַב אֲשֵׁי, שָׂאֵם הָיָה בְּדִירוּ, הָיָה רַץ לְעִבּוּד עֲבוּדָה זָרָה.

וּמִהַמְעֵשָׂה הַזֶּה יִשְׁכִּיל הָאָדָם לָתֵת לִפְנֵי מַחְסוֹם, וְלֹא יִדְבֹר אוֹ יִהְרַר עַל הַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, כְּשִׁיקְרָא עַל כַּמָּה גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְשְׁלוּ בְּמַכְשׁוּלִים רַבִּים, אֲשֶׁר בְּדוֹרוֹת אֵלוֹ לֹא יִכְשֹׁל בֵּהֶם אֲפִילוֹ הַפְּשׁוּט שֶׁבַּפְּשׁוּטִים. מִפְּנֵי שָׂאִין לְהַשׁוֹת אֶת הַדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים עִם דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, וַיֵּשׁ כַּמָּה אֲלֵפֵי אֲלֵפִים מְדַרְגּוֹת רְחוּקִים זֶה מִזֶּה, וּלְפִי גוּדְלָם, כִּדּוּ יִגְדֵל יִצְרָם הָרַע, וּבּוֹדָאֵי אִם הָיָה הַיִּצָר הָרַע שֶׁל הַדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים כְּמוֹ הַיִּצָר הָרַע שֶׁל דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, לֹא הָיָה אֲפָשֶׁר לְעִמּוּד נִגְדוּ.

אֲמַנָּם, ה' יִתְבָּרַךְ בְּחַמְלָתוֹ, גִּזֵר שֶׁכָּל דּוֹר יִהְיֶה לָהֶם יִצָר הָרַע כְּפִי כַחַם וּמְדַרְגָתָם, כְּדִי שִׁיְהִיו יְכוּלִים לְעִמּוּד נִגְדוּ וּלְהַכְנִיעוֹ. וְעַל כֵּן אֲפִילוֹ אִם יִרְאֶה הָאָדָם בְּדוֹר שְׁלוֹ, אָדָם גְּדוֹל שֶׁנִּכְשֵׁל בְּדַבָּר גְּדוֹל, אֵל יִלְעַג עָלָיו, וְאֵל יִתְנַאֵחַ בְּלִבּוֹ לֹמַר: אֲנִי אָדָם פְּשׁוּט, וְעַם כָּל זֶה אֲנִי יוֹתֵר טוֹב מֵאוֹתוֹ גְּדוֹל שֶׁנִּכְשֵׁל בְּעִבְרוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁאֲנִי לֹא נִכְשַׁלְתִּי.

כִּי צָרִיךְ שֶׁתִּדְעַ, שֶׁבּוֹדָאֵי הַיִּצָר הָרַע שֶׁל אוֹתוֹ הַגְּדוֹל שֶׁנִּכְשֵׁל, הוּא גְדוֹל פִּי מֵאֵה אֲלֵף מִן הַיִּצָר הָרַע שֶׁלָּךְ, וְאִם לָךְ הָיָה יִצָר הָרַע כְּמוֹ שִׁישׁ לְאוֹתוֹ אָדָם גְּדוֹל, הֵייתָ נִכְשֵׁל בְּכַמָּה מִיַּי אֲסוּרִים וְעִבְרוֹת חֲמוּרוֹת.

וְזֶה מֵה שֶׁבֵּא כָּאֵן הַתֵּנָא הַקְּדוּשׁ לְעוֹרֵר אֶת לִבֵּנוּ וְאָמַר "אֵל תִּדְיִן אֶת חֲבֵרְךָ" [בֵּין אִם הוּא מִהַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, וּבֵין אִם הוּא מֵאַנְשֵׁי דוֹרְךָ], עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמִקוֹמוֹ, דְּהֵינּוּ לְמַעַלְת נִשְׁמָתוֹ, וְלְמִקוֹם שְׁלָה לְמַעַלָּה, שֶׁכָּכֵל שֶׁהִיא גְדוּלָה וְחִזְקָה וְעֲלִיוֹנָה, יִהְיֶה הַיִּצָר הָרַע שֶׁל בְּעַל הַנִּשְׁמָה הַהִיא חִזֵּק וְתִקְיָף וְקִשָּׂה בְּיוֹתֵר.

בְּסִפּוֹר "יַחַל יִשְׂרָאֵל" כָּתַב לְבָאֵר אֶת הַמְּשֻׁנָה בְּדַרְךְ שֶׁל מִשָּׁל: אֵינּוּ דוֹמָה הַרְוָאָה דְּבַר מִרְחוּק, לְמִי שֶׁרוּאָה דְּבַר הַקְּרוֹב לוֹ. לְפַעְמִים הָאָדָם הָעוֹמֵד מִרְחוּק נִדְמָה לוֹ שֶׁהָאִישׁ הָעוֹמֵד מִרְחוּק הוּא רְאוּבֵן, וְכַשְׂמֵתִקְרַב, הוּא נוֹכַח לְדַעַת כִּי טַעַה בְּהַעֲרַכְתּוֹ, וְאִין זֶה רְאוּבֵן אֵלֹא שְׁמַעוֹן.

כֵּן הַדְּבַר גַּם לְגַבֵּי מִשְׁפָּט הַשֶּׁכֶל, לְעַתִּים יֵשׁ רִגְלִים לְדַבֵּר שֶׁהוּא כִּדּוּ וְכָכֵל שְׁמַתְקַרְב אֵל הַדְּבַר בְּחִקְיָה וּדְרִישָׁה, יִתְבָּרַר אַחֲרַת.

זֶהוּ בְּאוֹר הַמְּשֻׁנָה "אֵל תִּדְיִן אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמִקוֹמוֹ", בֵּינּוּ שְׁמַמְרָחֵק אִין נִרְאֶה הַדְּבַר בְּאוֹר נִכוּן, לְפִיכֵדּוּ רַק כְּשֶׁתִּגִּיעַ "לְמִקוֹמוֹ", תּוֹכֵל לְרְאוֹת הַדְּבַר לְאֲשׁוּרוֹ.

ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע

הרב ילקוט הגרשוני מבאר זאת על פי מה שמספר במסכת שבת (דף נה.), שבשעה שחטאו אנשי ירושלים, אמר לו הקדוש ברוך הוא למלאך גבריאל: לך ורשם על מצחם של צדיקים סימן של דיו, כדי להבדיל אותם מהרשעים, על מנת שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה.

אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: מדוע אפה מציל את הצדיקים, והרי אם היו הצדיקים הללו מוכיחים את הרשעים ומזהירים אותם ללכת בדרך הישרה, יתכן שהיו נמנעים מן החטא. ומאחר שהיה בידם למחות ברשעים ולא מחו, אין ראוי להצילם!

אמר הקדוש ברוך הוא: גלוי וידוע לפני, שאם היו הצדיקים מוחים ברשעים, לא היו מקבלים את תוכחתם. אמרה מדת הדין: רבוננו של עולם, אם לפניך גלוי, לפניהם מי גלוי?!

ומסימת הגמרא, שאכן הקדוש ברוך הוא קבל את טענתה זו של מדת הדין, והצדיקים נענשו כמו הרשעים, בגלל שלא מחו באחייהם התועים.

על כך בא הלל ואמר: "אל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע", אל תאמר מה התועלת שאני יוכיח את הרשעים, והרי בלאו הכי לא ישמעו לדברי, "שסופה להשמע", כלומר, גם אם אין החוטא חפץ כרגע לשמוע לדברי התוכחה, יתכן שהוא מתרעם וכועס עליך כי אפה מטרידו, או שפרגע אין לבו פנוי לקבל את דבריך, אבל יבוא הרגע המתאים, והוא יזכר בדבריך.

דבר זה עלול לקרות ברגע של סכנה אליו נקלע, או בחלי של מישהו מבני משפחתו, וסתם בזמן מן הזמנים, שאז אותם דבורים שדברת עמו, פעלו את שלהם והחזירו למוטב.

רבי מאיר להמן, מדמה מילה טובה לגרעין של זרע, הנופל על אבן או שית, ולא על אדמה פורייה. יתכן שהגרעין יתגלגל לאיזה מקום, ולאחר זמן רב האדמה תקלט אותו, והגרעין ינבט, ויוציא שרשים, ויהפך לעץ יפה וגדול, המניב פרות מהדרים.

כך גם עתידה מלה טובה להניב פרות לתפארת בלבנו של השני, גם אם כרגע נדמה שהמלה נופלת על יב קשה ואזנים אטומות, סופם להשמע.

הַרְבֵּי מְקוֹצֵק הַקְּשָׁה, מְדוּעַ נֹאמֵר בְּקִרְיָאת שְׁמַע "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם עַל לְבַבְךָ" וְלֹא נֹאמֵר 'בְּתוֹךְ לְבַבְךָ'. הַשִּׁיב הָרֵב; גַּם
אִם לְעֵתִים הַדְּבָרִים יִהְיוּ רַק עַל הַלֵּב וְלֹא יִחַלְּחוּ אֵלָיו פְּנִימָה, הָרֵי בָּבוֹא
שְׁעַת הַכֶּשֶׁר, הַלֵּב יִפְתַּח, וְהַדְּבָרִים יוּכְלוּ לְהַפְּנֵס לְתוֹכוֹ מִיַּד.

מְסַפֵּר עַל אָדָם אֶחָד, שֶׁהִשְׁתַּתַּף בְּשַׁעוֹר שֶׁל רַב מְפָרְסָם, וּפְנָה אֵלָיו לְאַחַר
הַשַּׁעוֹר, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְשׁוֹחַח עִם חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא חֲלוּנִי, כְּדֵי לְחַזְקוֹ. נֹאוֹת לְכַד
הָרֵב, וּפְתַח עִמּוֹ בְּשִׂיחָה. כְּבָר בְּתַחֲלָה טָעַן הַחֲבֵר: מִי אָמַר שְׂיֵשׁ אֱלֹקִים?

עָנָה לוֹ הָרֵב: אוֹכִיחַ לְךָ. הַמְדַרְשׁ מְסַפֵּר, כִּי מִשָּׁה רַבֵּנוּ גָדַל בְּבֵית פְּרַעָה,
וּכְשֶׁרָאָה אִישׁ מִצְרֵי מִכָּה יְהוּדִי, הָרַג אֶת הַמִּצְרִי. כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה הַדְּבָר, גָּזַר
פְּרַעָה לְהוֹרְגוֹ. הִבְיֵאוּהוּ לִפְנֵי הַמַּמְנָה לְהַרְיָגָה, וְהָרִים אֵלָיו אֶת הַחֶרֶב כְּדֵי
לְעַרְף אֶת צְנֹאָרוֹ, וְהֵנָּה נַעֲשֶׂה נֶס, צְנֹאָרוֹ שֶׁל מִשָּׁה הִפִּיךָ לְשֵׁשׁ, וְכַד נִצָּל
מִשָּׁה מִמּוֹת עַל יְדֵי הַנֶּס שֶׁעָשָׂה לוֹ אֱלֹקִים מֵעַל דְּרָךְ הַטְּבַע. הֵנָּה רָאָה שְׂיֵשׁ
בוֹרָא לְעוֹלָם!

גַּחַךְ הָאִישׁ וְאָמַר: זֶה הָרָאָה שֶׁל הָרֵב שְׂיֵשׁ אֱלֹקִים? ... אֵינִי מֵאֲמִין שְׁסַפּוֹר
זֶה אֱמֶת, צְפִיתִי שֶׁהָרֵב יִבְיֵא רָאָה מְשַׁכְּנַעַת יוֹתֵר.

הַשִּׁיב הָרֵב: הֲלֹא זֶה מְדַרְשׁ מְפָרֵשׁ מִחֲכָמֵינוּ ז"ל, דְּבָרֵי חַז"ל הֵם תּוֹרָה,
וְהַתּוֹרָה כּוֹלֶה אֱמֶת. בוֹרָא עוֹלָם בְּכַחוֹ לְחוּלָל נְסִים, וְזֶה מֵה שְׁאַרְע לְמִשָּׁה
רַבֵּנוּ שֶׁנִּצָּל מִחֶרֶב פְּרַעָה, וְעַל פִּי זֶה אָמְרוּ חַז"ל: אֲפִילוֹ חֶרֶב חֲדָה מְנַחֶת עַל
צְנֹאָרוֹ שֶׁל אָדָם, אֵל יִתְיַאֵשׁ מִן הַרְחָמִים. אֵךְ דְּבָרֵי הָרֵב לֹא הִצְלִיחוּ
לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַחֲבֵר שֶׁהִלֵּךְ לְדַרְכוֹ.

חֲלָפוּ שְׁנֵתִים. וְהֵנָּה, נִגַּשׁ אוֹתוֹ אָדָם שֶׁהִשְׁתַּתַּף בְּשַׁעוֹר אֶל הָרֵב, וְאָמַר
בְּהִתְרַגְּשׁוֹת: הָרֵב זֹכֵר אֶת חֲבֵרִי? הַשְּׁבוּעַ הוּא הַתְּקַשֵּׁר וּבִקֵּשׁ לְקַנּוֹת לוֹ
בְּדַחִיפוֹת זֹוג תְּפִלִּין. הוּא עָבַר מֵהַפֶּךְ שְׁלֵם בְּחֵיָו, וְהַתְּחִיל לְשָׁמוֹר תּוֹרָה
וּמִצְוֹת...

וְכַד סִפֵּר אֶת קוֹרוֹת חֲבֵרוֹ מֵאִזְ הַמִּפְגָּשׁ: הוּא נָסַע לִיָּפוֹ, הַתְּחִבֵּר עִם חֲבוּרַת
פֶּשַׁע מְקוֹמִית, וְהַדְרִיךְ לְשִׁפְל תְּחִתִּית. יוֹם אֶחָד נִשְׁלַח לְמִשְׁימָה, וְחִזַּר
כְּשֶׁבִידוֹ סָכוּם כְּסָף עָצוּם. הַחֲלִיט הָאִישׁ לֹא לָשׁוּב לְשׁוֹלְחָיו, וְנִמְלָט עִם
שָׁלוֹ. כְּעִבוֹר זְמַן הֵם עָלוּ עַל עֵקְבוֹתָיו וְלָכְדוּ אוֹתוֹ.

מִיַּד עָרְכוּ לוֹ "מִשְׁפָּט" פְּנִימִי, וְגִזְרוּ עָלָיו דִּין מוֹת עַל מַעֲשֵׂה הַבְּגִידָה
הַחֲמוֹר. הַנִּיחוּהוּ עַל הַשְּׁלָחוֹ, כְּפָתוּ אֶת יָדָיו וְרַגְלָיו, וְאֶחָד מֵהֶם הָיָה מְמַנֶּה
עַל עֲרִיפַת רֹאשׁוֹ בְּחֶרֶב.

ואז, באותה שנה נזכר האיש בספור שספר לו הרב על צוארו של משה שנעשה שיש, ועל כך שאפילו הרב חדה מנחת על צוארו של אדם אל לו להתנאש.

בצר לו, ברגעיו האחרונים, הרהר האיש בלב וואמר: אלקים שבשמים, אם אתה קים, תזכיר לי זאת. כעת בעודו אחוז מחשבות, פתאום שמע את קול אשתו של ראש החברה שצועקת ואומרת: איך אתם מעיזים להרוג אותו? הרי הוא הציל את בני לפני חמש שנים כשהיתה רעידת אדמה בכל האזור, והוא במסירות נפש הציל את הבן מן המבנה שקרס...

מסתבר, שבעינייה של אישה יפנית, כל הישראלים דומים, וכנראה החליפה אותו באיזה ישראלי אחר שנקלע ליפן שהציל את בני...

כך או כך, ברגע האחרון נצל האיש ממות, והחרב שכבר היתה מנחת על צוארו, התרוממה והוא שחרר. מיז בשובו לישראל, ספר את קורותיו לחברו ואמר: נסעתי ליפן, כדי להוכיח שיש אלהים בעולם...

רואים אנו שלכל אדם בעולם, אפילו הרחוק ביותר, נתנת שעת הפטר להתקרב לבורא עולם, ולכן גם אדם שנראה שאין סכוי בעולם שיקבל את דבריו, אתה את שלך תאמר, ואת השאר תשאיר לבורא עולם.

אל תאמר לכשאפנה אשנה

לפעמים מתפתה האדם לביטל מהתורה מתוך מחשבה שאם הוא יבטל עכשו מהתורה וירויח ממון, יוכל אחר כך ללמד תורה בהתמדה מתוך ישוב הדעת.

וכמו כן, ישנם שאינם מזדרזים לחזר בתשובה, מפני שיש עוד זמן, ומבטיחים הם לעצמם שיום יבוא והם ישנו את סדר חייהם, ויהפכו לבעלי תשובה אמתיים. אולם על פי רוב אין הדברים נעשים כפי המצפה.

המעשה שלפנינו ימחיש לנו את הדברים: משפחה אחת מן המכבדות בירושלים, עקרה לפני שנים רבות מדיירתה בשכונה ותיקה, לשכונה אחרת. אחד מחדרי דירתם החדשה עוד לא היה פנוי, כי עוד התגוררו בו חלוץ ואשתו [חלוץ" באותן השנים היה פנוי לעולים החדשים שהגיעו לארץ, חניכי התנועות החפשיות שלא שמרו תורה ומצוות].

התעוררה להם בעיה מה עושים, כי מדבר בעוד שבוע ימים, ואותה משפחה היו חרדים, וחלוץ ואשתו חלוניים גמורים, ומה שיותר קשה שבאמצע ישנה שבת, ומי יודע כיצד ינהגו בשבת.

נכנסה אם המשפחה אל החלוצ, ואמרה: אנחנו שומרי שבת, אנא, אל תחלל את השבת ואל תכאיב לנו. שמע החלוצ, והבטיח בנימוס שלא יחלל. באה השבת, וכלפי חוץ באמת לא נפר שום חלול שבת. אבל האשה לא התאפקה, והציצה דרך החלון, וגלתה שהחלוצ פוּתב בעצם יום השבת.

היא היתה נסערת מאד, אבל נזהרה מלומר דבר, אלא קראה לבנה הגדול וסחה לו את המעשה, ואמרה לו שיעשה כהבנתו. הלך הבן ונקש בדלת. לאחר שפתחו לו, אמר שבת שלום, והתחיל לדבר על הא ועל דא, עד שהגיע לנקדה העדינה ואמר: הבטחת לנו שלא תחלל שבת, ומדוע כתבת?

השיב החלוצ בהתנצלות: לא ידעתי שמדבר גם בזה, אני הבנתי שלהדליק כלי בשול בשבת שזה מרעיש, וכאיב ונפריע לכם, הבטחתי שלא אחלל שבת, אבל לכתב בחדר שלי על זה לא הבנתי שזה נקרא לחלל שבת, אבל אם זה מפריע לכם, אני אמוע מכך.

בינתיים התחיל ביניהם שיחה, שבמהלכה שטח החלוצ את כל פרשת חייו, וכה אמר: אני יהודי מאמין בדיוק כמוך. אמנם אבי ואמי היו רפורמים עוד ברוסיה, ואני למדתי בגימנסיה ולא ידעתי בכלל מהי יהדות, ורק מזה שהאנטישמים צעקו "ז'יד" (יהודי), ידעתי שאני יהודי אבל לא יותר מזה.

והנה פרצה מלחמת העולם הראשונה, וגייסו אותי לצבא, והגעתי לקו החזית יחד עם חברי. שכבנו בחפירות שמעליהן היו שקי חול, והיינו יורים ללא הפוגה, ולנגד עינינו אנשים נופלים כזבובים. לאחר קרבות ממשכים יש תמיד איזו הפוגה קצרה, ובאחת ההפוגות הבחנתי בכך שפמה מן החיילים היהודיים שבינינו מנצלים זאת, וקוראים ספרי תהלים ובוכים, והרגשתי שנעשה להם קל על הלב.

באותו רגע בעסתי נורא על אבי שלא למד אותי מעט יהדות, אילו יכלתי גם אני להוציא ספר תהלים ולשפך שיח ודמעות, כמה טוב היה לי. לא יכלתי לכבוש בתוכי את קנאתי באותם היהודים המאמינים, ובתוך כך עמדתי וחשבתי:

רבנו של עולם, אתה יודע שאני לא יכול לדעת שאתה קים, מפני שאבי לא למד אותי, ואני זקוק לכך שתראה לי שאתה קים ולכן אני מבקש ממך שתראה לי שאתה קים על ידי כך שרסיס של פצצה יפגע באצבע שלי ולא אוכל יותר לירות.

והנה בו ברגע שגמרתי לומר זאת, עף לפתע רסיס ופגע באצבעי, ומעוצמת ההדף עף הרובה שלי למרחוק, ואני התמוטטתי מפחד. הכניסו אותי לבית חולים, ובדקו אותי ולא מצאו בי שום פגיעה, פרט לפגיעה באצבע, ועד היום אינני יכול לכופף את האצבע...

מפיון שקרה כן, הרי ה' יתברך הראה לי שהוא קים, ואזי החלטתי שפאשר תסתיים המלחמה, אני אפנס מיד לבית כנסת, ואבקש מהיהודי הראשון שאפגוש, שילמד אותי יהדות.

ואכן אחרי המלחמה זכרתי מה שהחלטתי, אבל הייתי באמצע למודי האגרונומיה (חקלאות), והיו לי עוד שלשה חדשים עד לסיום, והחלטתי שאני צריך מקצוע ביד, לכן אגמר קודם את הלמודים, ואחר כן אלוך ללמד יהדות. חזרתי לגימנסיה.

והנה אחרי שקבלתי תעודת גמר, נכנסתי לבית כנסת, אבל הלב שלי היה קשה כמו אבן, ואני בן אדם שבלי לב לא עושה שום דבר. ביום כפור הראשון עוד הלכתי לבית הכנסת, פתחתי סדור ורציתי לומר משהו, אבל לבי היה מאבן. כן השארתי הכל, ונשארתי עד היום כמו שהייתי.

אילו היה אותו אדם מנצל את ההזדמנות הראשונה שנתן לו בורא עולם כדי לחזר בתשובה, ולא היה מחכה עד שיפנה מלימודיו ומעיסוקיו, יתכן מאד שבורא עולם היה מרפך את לבו ומסייע בידו לחזר לדרך הישרה. אבל כבר אמר התנא: "אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמה לא תפנה". (שאל אבידו ונגדו חלק א).

משנה ה

הוא היה אומר, אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ולא הבישו ללמד, ולא הקפדן מלמד, ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים, השתדל להיות איש:

לא עם הארץ חסיד

עם הארץ שאינו לומד את דיני התורה פראוי, אינו יודע מתי להיות חסיד, ומתי אסור לו להתחסד משם שחסידותו נחשבת לחסידות של שטות, וכפי שמצינו במסכת סוטה (דף כא): ששאלו מי נחשב לחסיד שוטה? ותרצו, כגון שרואה אשה שטובעת בים, ובגלל שאותה אשה אינה לבושה בצניעות, מניח אותה שתטבע ותמות, ואינו הולך להצילה כדי לא לפגם בעינים...

וכן איתא שם בירושלמי: איזהו חסיד שוטה? כגון אדם שראה תינוק שעומד לטבע בנהר, ואותו אדם היה עטור בתפלין, והמתין עד שיחלץ את התפלין כדי שלא יתקלקלו לו במים וימחקו שמות הקדש הכתובים בהם, ורק לאחר מכן נכנס להציל את היילד שכבר מת.

והרי כל בר דעת שלומד את ההלכות על בוריים, יודע שפקוח נפש דוחה אפילו שבת, וכל שכן שיש לדחות את קדשת התפלין ואת שמירת העינים כדי להציל נפש בישראל. אבל מי שהוא עם הארץ, אינו יודע מתי להחמיר ולנהג בחסידות, ומתי אסור להתנהג בחסידות, מפני שזו חסידות של שטות.

בתלמוד ירושלמי (נזיר פרק ו) מספר רבי עקיבא על תחלת דרכו: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאתי מת מצונה, ונשאתי אותו על כתפי והלכתי עמו כארבעה מיל (72 דקות הליכה), עד שהבאתיו לבית הקברות וקברתי.

כשבאתי אצל רבי אליעזר ואצל רבי יהושע, אמרתי להם את הדבר. אמרו לי: על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע, מעלים עליך כאלו שפכת דמים, מפני שהיה חייב לקוברו באותו מקום שמצא אותו.

אמרתי לעצמי; אם בשעה שנתפונתי לזכות במצוה נתחייבתי, בשעה שלא נתפונתי לזכות במצוה, על אחת כמה וכמה. באותה שעה לא זזתי מלשמש חכמים. הוא היה אומר: מי שלא שמש תלמידי חכמים חייב מיתה [שהרי חושב את האסור למתן ואת המתן לאסור].

מעשה בחסיד שוטה, שהחשיב עצמו למדקדק בהלכה. והנה פעם אחת בהיותו בין אנשים רבים, ראה ביניהם אדם ננס. נזכר אותו החסיד בהלכה הכתובה בשלחן ערוך (אורח חיים סימן רכה סעיף ח), שמברכים ברפת "משנה הבריות" על אדם שנולד כושי או ננס וכדומה.

אמר החסיד בלבבו: לא כל יום מזדמנת ברכה כזו לידי, מצוה הבאה לידי אלא תחמיצנה, לכן אקיימנה בשמחה ובהתלהבות, וברב עם הדרת מלך.

מיד נדחק בין הקהל, רץ ותפס את אותו הננס כמו לולב, והגביהו בידי לעיני כל, וברך בקול רם ובדבקות עצומה: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם משנה הבריות! אוי לו לחסיד שוטה, שהפך מצוה לרציחה, ומרב סכלותו, אבד במצותו את חלקו בעולם הבא. (דעת תורה למחנכים בפתיחה ליו"ד).

דגמא מעשית לדברי המשנה, מביא רבי יוסף חיים: בבגדד היה עשיר גדול אשר היו לו עסקים מרבים בעיר "בומבי" שבהודו. לעת זקנותו כתב צוואה, בה הוא צוה את כל רכושו העצום למוסדות תורה וצדקה, ולבניו לא השאיר מאומה.

הבנים ערערו על הצוואה, בטענה שנכתבה על ידי האב כשכבר לא היה שפוי בדעתו, כי כיצד יעשה אדם כדבר הזה לבלתי השאיר לבניו אפילו חלק קטן מרכושו.

טענה חלופית היתה להם, שהצוואה זויפה על ידי מנהלי המוסדות שאמורים לקבל את רכושו של אביהם. חכמי הדור נחלקו בשאלה זו, ודנו בה בבתי הדין - בבגדד, סלוניקי, קושטא, ודמשק.

הדיונים הביאו בעקבותיהם מחלוקת איומה מלוח בהשמצות ורכילויות, עד אשר התגלגלו הדברים אל בית המשפט הנוכרי שבבומבי, עליו הטלה לבסוף ההכרעה במחלוקת זו, אשר גרמה חלול ה' בכמה מדינות.

דגמא זו ממחישה עד כמה יכול אדם להגיע לטעות קשה ומרה בגלל שאינו לומד מה נחשב לחסידות אמיתית, ומה נחשב לחסידות של שטות. אותו עשיר אשר הלך לבית עולמו, חשב בוודאי על גדל המצוה אשר נפלה בחלקו, שזכה לחלק את כל רכושו למטרות צדקה וחסד, ולבניו אשר אינם הולכים בדרך אבות, לא השאיר מאומה.

אולם תוצאות אותה פגולה הוכיחו עד כמה היתה זו חסידות של שטות, שהרי המשנה אומרת במסכת בבא בתרא (דף קלג:), שהכותב את כל נכסיו לאחרים, והניח את בניו בלי כלום, מה שעשה עשוי, אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו. וכך גם נפסק להלכה בשלחן ערוך (חשן משפט סימן רפב).

רַבֵּנוּ הַיְיָ בֶן אִישׁ חַיִּי בְּסִפְרוֹ נִפְלְאִים מַעֲשָׂיֶךָ, מְסַפֵּר מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה, בִּיהוּדֵי אֶחָד בּוֹר, שְׁאִינוּ בְּקִי לֹא בַתּוֹרָה וְלֹא בַמְצוּוֹתֶיךָ, וְהִתְלַמֵּר לְהִיּוֹת מִדְּקָדֵךְ בַּמְצוּוֹת, רַק שְׁלֹא יָדַע מַה בְּדִיוֹק אֲסוּר וּמַה בְּדִיוֹק מִתֵּר.

מוֹל בֵּיתוֹ גַּר תִּלְמִיד חֶכֶם גָּדוֹל. וְהִנֵּה בְּאַחַת הַשָּׁבָתוֹת, רוּחַ חֲזָקָה נִשְׁבָּה וְגִשְׁם יָרַד, וְהִנֵּה רוֹאֵה אוֹתוֹ יְהוּדֵי עֲמוּד עֹשֵׂן מִתְמַר מְאַרְוֶבֶת בֵּיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ תִּלְמִיד חֶכֶם. הוּא הִבִּין מִיָּד שֶׁהִדְלִיקוּ שָׁם אֵשׁ בְּעֶצֶם יוֹם הַשָּׁבָת.

נִרְעַשׂ אוֹתוֹ יְהוּדֵי וְיָצָא לְהוֹכִיחַ אֶת אוֹתוֹ תִּלְמִיד חֶכֶם עַל מַעֲשָׂיו. בִּיצִיאָתוֹ הוּא לָקַח עִמּוֹ אֶת הַמְטָרִיָּה, וּפָתַח אוֹתָהּ, וְהִזְדַּרְזוּ לְלַכֵּת לְבֵיתוֹ שֶׁל הַחֶכֶם.

דָּפַק הָאִישׁ בְּחוֹזָקָה עַל דְּלֶת בֵּיתוֹ שֶׁל הַחֶכֶם, וְלִפְנֵי שִׁפְתָּחוּ לוֹ אֶת הַדְּלֶת, הוּא סָגַר אֶת הַמְטָרִיָּה, וְסָחַט אוֹתָהּ מֵעַט מֵהַמַּיִם, כְּדִי שְׁלֹא תִרְטִיב אֶת רַצְפַּת הַבַּיִת, וּמִיָּד כִּשְׁפָתָחוּ אֶת הַדְּלֶת הִחַל לְהוֹכִיחַ אֶת הַחֶכֶם: "שָׁבָת הַיּוֹם, מַה זֶה מִבְּעִירִים אֵשׁ בְּבֵיתֶךָ בְּעֶצֶם יוֹם הַשָּׁבָת".

הַחֶכֶם שָׁמַע אֶת תּוֹכְחָתוֹ, וְאָמַר: אֲשֶׁתִּי יִלְדָה בְּשַׁעַה טוֹבָה לִפְנֵי דְקוֹת אֶחָדוֹת, וְלָכֵן לֹא הָיָה כָּאֵן חִלוּל שָׁבָת, מִפְּנֵי שֶׁהִמְלִידָת דְּרָשָׁה מִפְּנֵי פְקוּחַ נֶפֶשׁ, לְהַרְתִּיחַ מִיָּם לְרַחֵץ אֶת הַתֵּינוֹק, וְכִידוּעַ פְּקוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחָה שָׁבָת. וּמַה גַּם שֶׁהִנְכָרִית הַנְּמַצָּאת בְּבֵיתֵנוּ הִיא שֶׁהִבְעִירָה אֶת הָאֵשׁ, אֵף שֶׁבַמְקָרָה זֶה גַּם לִי הָיָה מִתֵּר לְהִבְעִיר אֵשׁ!

לְאַחַר שְׁסִיִּים הַחֶכֶם לְהַסְבִּיר אֶת פְּשֵׁר עֲמוּד הָעֹשֵׂן הַמְתַמַּר מִבֵּיתוֹ, הִחַל הַחֶכֶם לְהוֹכִיחַ אֶת הַיְיָ הוּדֵי הַבוֹר בְּנִעִימוֹת, וְאָמַר: חֲבַל רַק שְׁכָדֵי לְקַיִם מְצוּוֹת תּוֹכְחָה, עֲבַרְתָּ בְּעֶצְמָךְ כַּמָּה וְכַמָּה עֲבָרוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: טִלְטוּל מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת, עֲשִׂיתָ אֶהָל, סִתִּירָתָ אֶהָל, סְחִיטָה, תִּקּוּן כְּלִי, מְקַצָּה וְכוּ'...

יֵשׁ כְּאֵלוֹ שֶׁכְּאֶשֶׁר מִתְעוֹרְרוֹת אֶצְלָם בְּעֵינָה הַלְכָתִיּוֹת מְסוּיִימוֹת, הֵם אֵינָם זְקוּקִים לָרֵב, אֶלָּא יוֹדְעִים לִפְסֹק כְּפִי הַבְּנָתָם.

וְכִפִּי שְׁמִסְפָּרִים עַל כְּפָרֵי שֶׁהִזְדַּמְּנוּ לְעִיר, וּפָגַשׁ אֶת הָרֵב. שָׁאַל אוֹתוֹ הָרֵב: אֵיךְ אַתָּה מְסַתְּדֵר לְבַד בְּכֶפֶר כְּאֶשֶׁר יֵשׁ שְׁאֵלוֹת בְּהִלְכָה? הַשִּׁיב הַכְּפָרִי: מַה הַבְּעִיָּה? בְּשְׁאֵלוֹת קִשׁוֹת אֲנִי מַחְמִיר, וּבְשְׁאֵלוֹת קִלוֹת אֲנִי פּוֹסֵק לְבַד...

שָׁאַל הָרֵב: מַה בְּעֵינֶיךָ נִקְרָא שְׁאֵלָה קְלָה? הַשִּׁיב הַכְּפָרִי: לְמַשָּׁל, פְּעַם אַחַת אָרַע שֶׁהִכְנִיסָה הַמְשָׁרְתָת הַגּוֹזָה כֶּף חֲלָבִית לְתוֹךְ סִיר הַחֲמִין הַבְּשָׂרִי, וְכֵלָם הָרִי יוֹדְעִים אֶת הַהִלְכָה שֶׁטְעוּת הַגּוֹי מִתְּתָר, וְלָכֵן הִתְרַתִּי אֶת הָאוֹכֵל שֶׁבְּסִיר...

הוֹסִיף הָרֵב לְשְׁאוֹל: וּמַה נִּחְשָׁבֶת בְּעֵינֶיךָ שְׁאֵלָה חֲמוּרָה? הַשִּׁיב הַכְּפָרִי: בְּתִשְׁעַת הַיָּמִים שֶׁל חֹדֶשׁ אֵב נִקְרָעוּ לִי הַמְכַנְסִים, וְכִידוּעַ בַּיָּמִים אֵלּוֹ אֲסוּר

לֶאֱכֹל בָּשָׂר. אֲלָא שְׁלַצְעָרִי הַחוּט הַיְחִיד שֶׁהָיָה בְּאִמְתַּחַת אֲשַׁתִּי, הוּא הַחוּט אֲשֶׁר נֹעַד לְצוּרְךָ קְשִׁירַת הַמַּעֲיִם (קִישְׁקֵעַ) בְּחַמִּין שֶׁל שַׁבָּת. וְאִם כֵּן נֹצְרָה כָּאֵן שְׂאֵלָה הַלְּכִיתִית מְסַבֶּכֶת, הָאִם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּחוּט בָּשָׂרִי בְּתַשְׁעַת הַיָּמִים אִו לֹא, וְעַל כֵּן הַחֲמִרְתִּי, וְהַלְּכִיתִי עִם מְכַנְסִים קְרוּעוֹת בְּמִשְׁךָ כָּל תַּשְׁעַת הַיָּמִים...

מְסַפֵּר עַל כְּפָרִי פְּשוּט, שֶׁהִגִּיעַ בְּבִהְלָה נֹרְאָה אֶל הָרַב. "מָה קָרָה?" שָׂאֵל הָרַב. אָמַר הַכְּפָרִי: הַמְשָׁרְתֵת הַכְּנִיסָה בְּטָעוֹת לְתוֹךְ הַחַמִּין, חֲתִיכַת חֲזִיר...

הַתַּעֲנִין הָרַב: כִּמָּה יְלָדִים יֵשׁ לָךְ? הַשִּׁיב הַכְּפָרִי: חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יְלָדִים, בְּלִי עֵין הָרַע. שָׂאֵל הָרַב: מָה גִדְּלָה סִיר הַחַמִּין שֶׁאַתָּה מְכִין עֲבוּר בְּנֵי הַבַּיִת? הַשִּׁיב הַכְּפָרִי: לְכַבֹּד שַׁבָּת קוֹדֵשׁ, מְהֵדָר אֲנִי לְהַכִּין סִיר מִלֵּא חַמִּין.

שָׂאֵל הָרַב: אֵיזוֹ פְּמוֹת שֶׁל חֲזִיר הַכְּנִיסָה הַמְשָׁרְתֵת? אָמַר הַכְּפָרִי: חֲתִיכָה קְטַנָּה! פָּסַק הָרַב וְאָמַר: אִם כֵּן, זֶה בְּטֵל בְּשֵׁשִׁים, אֵין בְּעֵינָה, אֲפָשָׁר לֶאֱכֹל אֶת הַחַמִּין "יֵאֱכְלוּ עַנּוּיִם וְיִשְׁבְּעוּ"...

לְיָמִים רָאָה הַכְּפָרִי שְׁנִית אֶת הָרַב, וּבִרְכוּ בָחוּס, וְאָמַר: תִּבְרַךְ מִפִּי עֲלִיוֹן, אַתָּה לֹא יוֹדֵעַ אֵיזָה עֲנִי שַׁבָּת אַתָּה גְּרַמְתָּ לִי, מֵאִזְ שֶׁגִּלְתָּ לִי אֶת הַסּוּד, הָרִינִי מִקְפִּיד כָּל עָרֵב שַׁבָּת אַחֵר גְּמַר הַכְּנֵת הַסִּיר לְהַכְּנִיס חֲתִיכַת חֲזִיר קְטַנָּה לַחַמִּין, וְהַחַמִּין מִשְׁתַּבַּח בְּטָעָמוֹ...

מְסַפֵּרִים מַעֲשֵׂה בְּיָלָד אֶחָד שֶׁנִּפְּל לְתוֹךְ הַנְּהָר, וְנִאָּחַז בְּעֵנָף שֶׁל עֵץ שֶׁהָיָה נְטוּי מַעַל לָמַיִם, אֵדָה הֶעֱנָף הָיָה דָּק, וְהַיָּלָד הִחַל טוֹבֵעַ. עֲבַר שָׁם אָדָם אֶחָד, וּבִרְאוֹתוֹ אֶת הַיָּלָד, עָמַד וְהִחַל לְהוֹכִיחַ אֶת הַיָּלָד: יְלָד, כִּי צַד לֹא נִזְהַרְתָּ, וְהָרִי יָדוּעַ לָךְ שֶׁמְסַכָּן לְשַׁחֵק לֵיד הַנְּהָר, הָאִם תִּרְצָה לְגָרֵם צַעַר לְהוֹרִיךָ הַיָּקָרִים? וְתוֹךְ כִּדִּי שֶׁהוּא מוֹכִיחַ אֶת הַיָּלָד עַל מַעֲשָׂיו, הַיָּלָד טָבַע וּמַת...

מְסַקְנַת הַדְּבָרִים הַיָּא, שֶׁצָּרִיךְ לְדַעַת מְתִי הוּא הַזְּמַן הַמְתַּאֲיִם לְדַבֵּר, וּמְתִי הַזְּמַן לַעֲשׂוֹת, וּמִי שֶׁאֵינֵנו לוֹמֵד, הָרִי הוּא מְהַפֵּךְ אֶת הַיּוֹצְרוֹת, וְגוֹרֵם חֲלִילָה רָעָה לוֹ וּלְאַחֲרִים.

[לא הבישן למד ולא הקפדן מלמד](#)

הגמרא במסכת ערוובין (דף נד:) מביאה דגמא מיחדת להמחשת המשנה שלנו, שמצד אחד התלמיד לא מתבייש ללמוד, ומצד שני גם הרב לא מקפיד על התלמיד, אלא מלמדו בסבלנות יתרה.

מספרת הגמרא על רבי פרידא שהיה לו תלמיד שהבין את הנלמד רק לאחר שהסבירו לו ארבע מאות פעם!!!

רבי פרידא בסבלנות וברוך, היה משנן לו בכל פעם ארבע מאות פעם את החומר הנלמד, עד שהיה מבין. יום אחד באמצע שהרב מלמד את תלמידו, נכנסו והודיעו לרבי פרידא על דבר מצוה שהוא אמור להשתתף בו לבריית מילה או לונה וכדומה].

רבי פרידא המשיך לשבת עם תלמידו עד שסיים כהרגלו את הלמוד בפעם הארבע מאות. והנה לעגמת נפשו, התלמיד לא הבין את הנלמד. שאל הרב: מה קרה הפעם?

השיב התלמיד: מאותה שעה שהודיעו לרב על דבר המצוה, הסחתי דעתי מהלמוד, ולא יכולתי להתרכז, כי חששתי כל רגע שמא הרב יקום וילך.

רבי פרידא לא זו בלבד שלא יצא משלות נפשו, אלא גם לא נאנח ובוודאי לא התרעם, אלא אמר לתלמידו: התרכז שוב, ואלמד אותך שוב ארבע מאות פעם!!!

דרך עצומה זו של סבלנות היא יוצאת דופן, לכן גם שכרו היה יוצא דופן. בת קול יצאה ואמרה: רבי פרידא, רצונך שיפסקו לך ארבע מאות שנות חיים, או שתזכה אתה וכל הדור שלך לחיי העולם הבא? השיב הרב: רצוני שניזכה אני ודורי לחיי העולם הבא. אמר הקדוש ברוך הוא: תנו לו את שני הדברים.

על מעשה זה היה אומר רבי חיים שמואלביץ; אנשים מתפעלים מרבי פרידא, ואכן זו סבלנות מפלגת של מורה. אבל אני מתפעל מהתלמיד שהיה מוכן לשבת וללמד כל דבר ארבע מאות פעם... הרי לפנינו דגמא מוחשית למשנתנו, שבדגמא זו משתלב "לא הבישן למד", עם "לא הקפדן מלמד".

במקום שאין אנשים השתדל להיות
איש

יִשְׁנֶם אֲנָשִׁים שְׂמֵתֵנְהֶגִים בְּעֵנְוָה פְּסוּלָה, וְכִשְׂמֵבִקְשִׁים מֵהֶם לְשֵׂאת כַּמָּה דְבָרֵי תוֹרָה בֵּין מִנְחָה לְעֶרְבִית, אוּ בְּבֵית אַבְלִים וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, טוֹעֲנִים הֵם וְאוֹמְרִים "מִי אֲנִי וּמָה חַיִּי" וְכָל מִינֵי מִשְׁפָּטִים דּוֹמִים לָזֶה. וּבִינְתוּם הִקְהַל יוֹשֵׁב בְּטַל מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שְׂאִין מִי שְׂיִשָּׂא דְבָרִים.

וְעַל זֶה מְזַהֵר אוֹתָנוּ הַתַּנָּא וְאוֹמֵר: בְּמָקוֹם שְׂאִין אֲנָשִׁים, אֵל תִּהְיֶה עֵנְיוֹ, אֲלֵא אֲפִילוֹ אִם אַכּוֹן אֵינְךָ רְאוּי לְדַבֵּר בְּפָנַי צְבוּר, וְעַדִּין לֹא הִגַּעְתָּ לְמַדְרָגָה זֹאת כִּשְׂאִין מִי שְׂיִאמֵר דְּבָרֵי תוֹרָה, תִּקְוִים וּתְדַבֵּר כִּי הַשְּׂעָה צְרִיכָה לְךָ.

וְאָמַר עַל כֵּן רַבְּנֵנוּ הִחְפֵּץ חַיִּים נָשָׂא הִ'חֲפֵץ חַיִּים" מִשָּׁל: כְּפָרִי אֶחָד בָּא אֵלָיו הַפְּרִיץ לְבַקּוֹר. כִּבֵּד אוֹתוֹ הַכְּפָרִי בְּכּוֹס תֵּה, אֵךְ הַמַּיִם הָיוּ מֵהוּלָם בְּחוּל, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּמַיִם לֹא מְזַקְקִים. כַּעַס עָלָיו הַפְּרִיץ וְאָמַר לוֹ: מֵהַיּוֹם וְהַלָּאָה, יִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכַפֵּר רַק בְּמַיִם מְזַקְקִים!

עָבַר זְמַן, וּפְרָצָה שְׂרָפָה בְּכַפֵּר, וְהַפְּרִיץ שָׁמַע שֶׁהָיוּ יְכוּלִים לְכַבּוֹתָהּ וְלֹא כָבוּ. שָׁאֵל הַפְּרִיץ לָמָּה לֹא כָבוּ? עָנָה לוֹ הַכְּפָרִי: כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ לָנוּ מַיִם מְזַקְקִים...

אָמַר לוֹ הַפְּרִיץ: שׂוֹטָה שְׂכַמוֹתְךָ, אִמְרַתִּי לְךָ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַיִם מְזַקְקִים רַק לְשִׁתָּהּ, אֲבָל כְּדֵי לְכַבּוֹת שְׂרָפָה, מְכַבֵּים גַּם בְּמַיִם מְלַכְלָכִים...

הַנִּמְשָׁל מוּבָן; בְּיַמֵּים כְּתֻקָּנָם שֶׁהִרְחוּבוֹת הָיוּ מְלֵאִים בִּירְאָת שָׁמַיִם, אֵךְ הַתּוֹכָחָה הִיְתָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת מְזַקְקָת וְנִקְיָה הַיּוֹצֵאת מִפֶּה קְדוֹשׁ וְנִקִּי. אֵךְ הַיּוֹם, הַמַּצֵּב הוּא בְּגָדָר שֶׁל שְׂרָפָה. כָּל הִרְחוּבוֹת מְלֵאִים כְּפִירָה בָּהֶן, אֵךְ בְּשַׁעַה זֹאת, אֵין מְדַקְדְּקִים כָּלֵל שֶׁיְהִיוּ הַמַּיִם מְזַקְקִים מִמַּעַן טְהוֹר, וְכָל מִי שֶׁדַּבְּרִיו נִשְׁמָעִים, צְרִיךְ שְׂיוֹכִיחַ, וְלֹא יִהְיֶה נֶחְבָּא אֶל הַפְּלִים.

משנה ו

אָף הוּא רָאָה גְּלִגְלַת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. אָמַר לָהּ, עַל דְּאֵטְפֵת, אֵטְפוּךְ. וְסוּף מְטִיפִיךְ יְטוּפוּן:

במשנה זו מספר, כי הלל נתקל בדרךכו בגולגולת שצפה על פני המים, והוא פנה אל בעל הגלגלת ואמר: "על דאטפת" - על שרצחת אנשים והצפת את הגלגלת שלהם במים, "אטפוד" - רצחו אותך אנשים והציפו אותך במים, "וסוף מטיפיד" - יבוא יום ואתם שהרגו והציפו במים, "יטופון" - הם עצמם יהרגו ויוצפו במים.

הגמרא במסכת תענית (דף יח:) מביאה מקרה הממחיש את דברי משנתנו. מספר על שני הרוגי מלכות מהעיר לוד, שהיו צדיקים גמורים, אשר אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם בגן עדן, הלא הם האחים לולינוס ופפוס.

פעם אחת נמצאה בת המלך הרוגה, והעלילו הגויים על היהודים שהם הרגוה, ונגזרה גזרה על שונאיהן של ישראל, ועמדו לולינוס ופפוס ופדו את ישראל, ואמרו: אנו הרגנוה!

רצה המושל טוריינוס להורגם, ואמר להם בלעג: אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם, יבוא אלקיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מידיו של נבוכדנצר.

אמרו לו האחים: "חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורים היו וראויים הם שיעשה להם נס, אבל אנו נתחייבנו כליה למקום, ואם אין אתה הורגנו, הרבה הורגים יש לו לבורא עולם, והרבה דבים ואריות יש לו בעולמו שייכולים לפגע בנו ולהרגנו. אבל מסרנו הקדוש ברוך הוא בידיך ומינה אותך להרגנו כדי שבעתיד הוא יפרע את דמנו מידיך!!!

סופו של המעשה היה, שלא שמע להם, והרגם. אומרת הגמרא: לא זו משם עד שבאו שרים מרומי, ופצעו את מחו של טוריינוס במקלות והרגוהו, והתקיים בו המשנה "אל דאטפת אטפוד".

מכאן למדים אנו, שכל מי שעושה דבר מסים לחברו, כגון שגונב ממנו או מזיק לו וכן כל פיוצא בזה, הרי בסופו של דבר יעשו לו את אותו דבר. ואם לא יעשו לו זאת כעת, יצטרך לחזור שוב לעולם הזה בגלגול, ולתקן את מה שקלקל בגלגול שעבר.

וכמו שכתב בספר "קב הישר", מעשה נפלא על רבנו האריז"ל, שפעם בא אליו אדם מבגר למעלה מגיל ארבעים שנה, שעדין לא נשא אשה, ונפגש עם בנות רבות כדי להנשא, אבל מזלו לא האיר לו פנים, ולכן בא לפני רבנו האריז"ל שיתן לו עצה.

השיב לו הרב: בת זוגך נמצאת באלכסנדריה של מצרים, אם תסע לשם ותתחתן. נתן לו הרב את שמה ואת שם אביה, והבחור יצא לדרך. לאחר

זמן רב, הגיע לאלכסנדריה של מצרים, ושאל האם הם מכירים את פלוני אלמוני? אמרו לו: כן, הוא אחראי על המכס בעירנו.

שאלם: האם יש לו בת שהגיעה לפרק השידוכין? אמרו לו: כן! שאלם: האם יש כאן שדכן? אמרו לו: כן, יש שדכן מפרסם תלך לרחוב פלוני, ותדבר עמו. הלך הבחור אל השדכן, ובקשו להכיר לו את אותה הבת.

הלך השדכן לאבי הבחורה, ואמר לו שיש לו בחור יקר בגיל ארבעים, והוא מענין להכיר את בתך. האב הסכים, והשדכן חזר עם תשובה חיובית לבחור. לאחר כמה וכמה פגישות, מצאו חן אחד בעיני השני, והסכימו להתחתן בעוד חדש.

לאחר חדש החתונה התקיימה ברב פאר והדר, בהשתתפות של גדולי החכמים והעשירים. אבי הכלה לא חסד מהונו, ונתן לבתו נדוניה גדולה מאד בסך מאה וחמשים אלף דולר.

והנה לא עברו יותר משלושה חדשים, והכלה חלתה מאד, ומצבה הלך והחמיר, ואחרי שבוע נפטרה לבית עולמה. אותו הבחור קבל מאד קשה את המכה, ונפל לדכאון עמוק.

בצר לו פנה אל רבנו האר"י, וספר לו את כל מה שארע. אמר לו רבנו האר"י: רצוני לשאול אותך, האם אתה זוכר במה היית עוסק לפני עשרים שנה? השיב לו האיש: הייתי עוסק במאפיית לחם. שאל הרב: זוכר אתה אולי מי היה שותףך? השיב הבחור: בודאי, היה זה איש פלוני אלמוני, שהיה נוכל ממדרגה ראשונה, נשל אותי מכל רכושי, ומחמתו הפסדתי בערך מאה וחמשים אלף דולר...

שאלו הרב: וכמה זמן הייתם שותפים? השיב הבחור: 3 חדשים! אמר לו רבנו: דע לך, כי זאת האשה שנשאת, היא באה בגלגול של פלוני אלמוני שהיה שותףך, ולכן אמרו בשמים שהתקוון שלו שיבוא בגלגול של אשה, והיא תנשא עמך, ותהיו שותפים. וכיון שבגלגול הקודם הייתם שותפים 3 חדשים ונגרם לך צער רב, לכן לאחר שלושת חודשי הנשואים שגרמה לך לענג רב, היא מתה. ובגלל שלקחה לך בגלגול הקודם מאה חמשים אלף, כעת קבלת מאביה מאה וחמשים אלף.

וכעת תבין מדוע התעכבו נשואיך עמה עד גיל ארבעים, משום שהיית צריך להמתין עשרים שנה עד שהיא תגדל ותגיע לגיל עשרים, ולכן לאחר שהחזירה לך 3 חדשי ענג ואת הכסף, בזה תקנה את נשמתה, וכעת הגיע הזמן שיתחתן עם הזוג הקבוע שלך. וכך היה, שהתחתן עם אשה אחרת, והקים בית לתפארת.

סוד הגלגול

מובא בזהר הקדוש על הפסוק: "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לְפָנֶיהֶם", פתח רבי שמעון ואמר, אלה הם סדרי הגלגול והדינים של הנשמות שנידונות כל אחת ואחת לקבל ענשה.

ולכאורה הדברים טעונים באור, מה הקשר בין גלגול נשמות למשפטי התורה?

ואכן שאל רבי דב בער [המגיד ממזריטש] את רבו הבעל שם טוב זיע"א, על פשר באור דברי הזהר, אשר הסמיך את ענין דיני המשפטים העוסקים בדיני ממונות וענינים שבו אדם לחברו, לסוד הגלגול.

כמענה לתמיהתו, צוהו הבעל שם טוב לצאת ליער הסמוך, ולהסתתר ליד האילן המתמר וליד מעין המים, וישתה שם כמחצית היום, ויתבונן היטב בנעשה בסביבתו. עשה התלמיד כמצות רבו, והתישב בסמוך לאילן והמעין שביער.

והנה לפתע ראה איש אחד רכוב על סוס מתקרב לאילן המתמר. האיש היה עיף ונגע, ואכל ושתה שם, וכשסיים את ארוחתו, קם ונסע לדרכו, ולא שם לב כי הארנק שלו עם הכסף נשטטו מאמתחתו.

לאחר מכן עבר שם אדם אחר, וכשראה את הארנק לקחו והלך. מיד לאחר מכן בא לאותו מקום אדם שלישי, ושכב לנוח באותו מקום שאבד הראשון את ארנקו.

והנה לאחר שגלה האיש הראשון שארנקו נפל, חזר לאותו מקום ששכב, וכשראה שם את האיש הישן, בקש ממנו שישׁיב לו את ארנקו. וכשטען השלישי שלא לקח את ארנקו, קם הראשון והרגו. ראה זאת תלמידו של הבעל שם טוב ותמה - וכי מה עשה האיש השלישי שנהרג?

מהר התלמיד לרבו וספר לו את כל מה שראה. אמר לו הרב: שב ואספר לך מעשה שהיה, ולאחר מכן תבין הכל:

לפני שנים רבות היה שואב מים אחד, שהיה חוסד כסף כדי לחתן את בנותיו. והנה באחד הימים נגש אליו הפריץ של העיר ובקש ממנו הלואה. הסכים אותו האיש ונתן לו הלואה, וכתבו שטר חוב ביניהם. לאחר זמן מה, נגש שואב המים לפריץ, ואמר לו שיחזיר את ההלואה שהלוהו. אף הפריץ הכחיש ואמר שלא היה ביניהם שום הלואה.

מיד נגש שואב המים לבית המשפט, והראה לשופט את השטר שהיה בניהם, ותבע את הפריץ למשפט. מה עשה הפריץ? הלך ושחד את השופט, כדי שיוציא אותו זכאי בדין. ואכן השופט זכה את הפריץ, ושואב המים יצא אבל וחפוי ראש מבית המשפט. ועקב כך, חלה במחלה קשה ונפטר.

לְאַחַר שְׁנַפְטָרוֹ הַפְּרִיץ וְהַשׁוֹפֵט, עָלוּ לְבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, וְנִגְזַר עַל הַפְּרִיץ לְחַזֵּר בְּגִלְגוּל לְעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִי לְשַׁלֵּם לְשׂוֹאֵב הַמַּיִם אֶת מַה שֶּׁנִּגְנַב מִמֶּנּוּ, וְעַל הַשׁוֹפֵט נִגְזַר לְחַזֵּר לְעוֹלָם וְלָמוֹת עַל יְדֵי הַפְּרִיץ בְּגִלְגַל שְׁגָרָם מִיָּתֵהּ לְמַלְוָה.

וְזוֹהִי כְּנִגְתְּ הַזֶּהֱרָה הַקְּדוּשָׁה, שְׂמִי שֶׁנִּגְזַל בְּגִלְגוּל שְׁעָבַר, צָרִיךְ לְחַזֵּר שְׁנִית לְעוֹלָם הַזֶּה, וְלְשַׁלֵּם אֶת הַגְּזֵלָה לְמִי שֶׁנִּגְזַל מִמֶּנּוּ. וּמִי שֶׁגָּרַם מוֹת לְחֵבְרוֹ בְּגִלְגוּל שְׁעָבַר, יִגָּרַם לוֹ לָמוֹת בְּגִלְגוּל הַזֶּה.

עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל

סֵפֶר רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים: מַעֲשֵׂה בִיהוּדֵי עֲשִׂיר שְׁשָׁכַר חֲמוֹר אֶצֶל גּוֹי אֶחָד לְנִסְעַ לְעִיר אַחֶרֶת בְּשָׁבִיל עֶסְקִיו, וְכִשְׁהִגִּיעוּ לְמָקוֹם שֶׁאֵין אִישׁ רוֹאֵה אוֹתָם וְאֵין קוֹלֵם נִשְׁמַע, יָרַד הַגּוֹי וְשָׁלַף חֲרָבוֹ מִתַּעֲרָה, וְכָפַת אֶת הָעֲשִׂיר לְשַׁחוּט אוֹתוֹ כְּדִי לְגַזֵּל אֶת צְרוּרוֹת כֶּסֶפוֹ.

הַיְהוּדִי שָׁרָאָה כִּי כִלְתָהּ אֱלֹיו הַרְעָה, פָּנָה כֹּה וְכֹה, וְהִנֵּה הוּא רוֹאֵה עוֹף אֶחָד יוֹשֵׁב עַל סֵלַע אֶחָד. וַיֹּאמֶר לְנִכְרֵי: עוֹף זֶה יַעֲיֵד עַל דְּמֵי לְנִקְמָה בָּךְ עַל מַה שֶּׁעוֹלַלְתָּ לִּי.

הַנִּכְרֵי הוֹצִיא מִחֻשְׁבְּתוֹ לַפְּעַל, וְהֵרַג אֶת הַיְהוּדִי, וְלָקַח אֶת כָּל צְרוּרֵי כֶּסֶפוֹ, וְחָזַר לְבֵיתוֹ בְּעֶשֶׂר רַב, וְעַל יְדֵי הָעֶשֶׂר שֶׁלוֹ שֶׁנִּגְזַל מִן הַיְהוּדִי, הִצְלִיחַ לְהִיּוֹת אֶחָד מִשָּׂרֵי הַמְּלוּכָה, וּבְמַעַט שָׁנִים עָלָה לְגִדְלָה, וְנַעֲשֶׂה מִשְׁנָה לְמַלְךְ, וְהָיָה מִפְּעַם לַפְּעַם סוֹעֵד עִם הַמְּלָךְ.

וַיְהִי הַיּוֹם, וַיִּקְנֶה הַטַּבָּח שֶׁל הַמְּלָךְ עוֹף מִהַשּׁוּק, וְאוֹתוֹ הָעוֹף הָיָה מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁל הָעוֹף שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁהֵרַג אֶת הַיְהוּדִי, וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ הַטַּבָּח מְטַעֲמִים, וַיִּשֶׂם לְפָנָיו הַמְּלָךְ וְלְפָנָיו הַמִּשְׁנָה.

שָׁאַל הַמִּשְׁנָה לְמַלְךְ אֶת הַמְּלָצֵר מַהוּ הָעוֹף הַזֶּה? אָמַר לוֹ: זֶהוּ עוֹף מִמִּין פְּלוֹנִי, וְעֲשִׂיתִי מִמֶּנּוּ מְטַעֲמִים לְכָבוֹד הַמְּלָךְ.

כִּשְׁשָׁמַע הַמִּשְׁנָה כֵּן, פָּרַץ בְּצַחוֹק, כִּי נִזְכָּר מַה שֶּׁאָמַר לוֹ הַיְהוּדִי קוֹדֵם שֶׁרָצָחוֹ. כְּשֶׁרָאָהוּ הַמְּלָךְ צוֹחֵק לֹא שׂוֹם סָבָה, אָמַר לוֹ הַמְּלָךְ: אָמַר לִי לָמָּה צָחֵקְתָּ?

וַיֹּאמֶר הַמִּשְׁנָה: אֲנִי לֹא יָכוֹל לוֹמַר. וַיִּקְצַף הַמְּלָךְ מְאֹד, וַיֹּאמֶר: אִם לֹא תִגִּיד לִי הַיָּאֵמֶת לָמָּה צָחֵקְתָּ, אֶעֱנֶיֶשׁ אוֹתְךָ עוֹנֵשׁ גָּדוֹל.

וַיֹּאמֶר הַמִּשְׁנָה בְּלִבּוֹ: אֲסַפֵּר לְמַלְךְ, וְכִי דָם יְהוּדִי חָשׁוּב לְפָנָיו הַמְּלָךְ? וַיִּסְפֵּר לוֹ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂה אֵיךְ שֶׁהֵרַג אֶת הַיְהוּדִי הָעֲשִׂיר, וּבִשְׁעַת הַרִיגָתוֹ אָמַר שִׁיעִיד הָעוֹף עַל דְּמוֹ, וְהִנֵּה עֲתָה אֲנִכִּי אוֹכֵל מִן הָעוֹף עַל שֶׁלַּחַן הַמְּלָךְ.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ בְּלִבּוֹ, כַּנְרָאָה שְׂכָל זֶה נַעֲשֶׂה בְּהַשְׁגָּחָה מִן הַשָּׁמַיִם, כִּדִּי שְׂאֵנְקוּם נִקְמַת הַיְהוּדִי שְׁנִשְׁפַּף דָּמוֹ וְנִגְזַל כְּסָפוֹ עַל לֹא חֶמֶס בְּכַפּוֹ.

מִיַּד שָׁלַח שְׁלִיחִים לְבֵיתוֹ שֶׁל הַיְהוּדִי הָעֹשִׂיר הַנְרָצָח, וַיְבֹאוּם לְיַד בֵּית הַמֶּשֶׁנָּה הַרוֹצֵחַ, וַיִּגְזֹר אוֹמֵר לְתֵלוֹת אֶת הַרוֹצֵחַ עַל פְּתַח בֵּיתוֹ, וַיִּצֹו לְהַחֲזִיר אֶת כָּל הַמָּמוֹן וְכָל נִכְסֵי הַמֶּשֶׁנָּה, לְיַד אִשְׁתּוֹ הַנְרָצָח וּבְנָיו.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר אֵל נִקְמוֹת ה' אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ. כֵּן יֵאבְדוּ כָּל אוֹיְבֵיךָ ה', וְתִנְקוּם נִקְמַת דָּם עֲבָדֶיךָ הַשְּׂפוּדִים בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. (פֶּן יִהְיֶדַע מִסֶּכֶת תַּעֲנִית).

משנה ז

הוּא הָיָה אוֹמֵר, מְרַבָּה בְּשָׂר, מְרַבָּה רֶמָה.
מְרַבָּה נִכְסִים, מְרַבָּה דְאָגָה. מְרַבָּה נְשִׁים,
מְרַבָּה כְּשָׁפִים. מְרַבָּה שְׂפָחוֹת, מְרַבָּה זָמָה.
מְרַבָּה עֲבָדִים, מְרַבָּה גֹזֵל. מְרַבָּה תוֹרָה,
מְרַבָּה חַיִּים. מְרַבָּה יְשִׁיבָה, מְרַבָּה חֲכָמָה.
מְרַבָּה עֲצָה, מְרַבָּה תְּבוּנָה. מְרַבָּה צְדָקָה,
מְרַבָּה שְׁלוֹם. קָנָה שֵׁם טוֹב, קָנָה לְעֶצְמוֹ.
קָנָה לוֹ דְבָרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם
הַבָּא :

מרבח נכסים מרבח דאגה

יִשְׁנֶם שְׁחוֹשְׁבִים, שְׂאֵם בּוֹרָא עוֹלָם הָיָה מְסִדֵּר לָהֶם פְּרִנְסָה בְּרִינּוֹחַ וְלֹא בְצַמְצוּם, וְהָיָה לָהֶם עֹשֶׂר, מִמִּילָא הָיָה מְגִיעַ גַּם הָאֶשֶׁר, וְכֵן הָיוּ יְכוּלִים

לעבוד את ה' יתברך יותר בדבקות ובישוב הדעת, והיו מקדישים יותר זמן ללמוד התורה ולדבקות בבורא עולם. אולם כֵּאֵן בֵּא הַתְנָא לְלַמְדְנוּ, שְׁמִי שְׁמִרְבָּה נְכָסִים, הָרִי הוּא מְרַבָּה דְאָגָה, וּמְמִילָא אֵין לוֹ אֶפְשָׁרוּת לְהִיּוֹת דְבוּק כֹּל כֶּךָ בְּבוֹרָא עוֹלָם.

ומספרים מעשה שארע עם המגיד הירושלמי רבי שבתי יודלביץ זצ"ל; תקופה מסיימת היה נוהג הרב לתת שעור קבוע לבעלי בתים מידי יום ביומו. הרב שם לב על אחד ממשתתפי שעוריו בקביעות שיש אצלו משהו מוזר, והוא, שכל יום בא הוא לשעור במצב רוח רגיל פחות או יותר, ואלו כל יום חמישי לקראת סוף שבוע, מצב רוחו קודר ועצוב.

החליט הרב לשאול אותו לסבת הדבר. ענה לו אותו אדם: כבוד הרב, לא הייתי מעז לומר לכבודו את סבת תופעה זו, אבל מכיון שכבוד הרב הרגיש בכך, הנני לומר לו את האמת.

רץ אני לפרנסתי יום יום, וברוך ה' יש לי פרנסה. אולם ברצוני לחיות בהרמוניה וללמד תורה מתוך ישוב הדעת ללא טרדות פרנסה, לכן בכל שבוע קונה אני כמה פרטיסי "לוטו", ובכל יום חמישי כשאני בודקם, רואה אני שאין כלום, וכל השבוע אני בצפייה ובאמונה להתבשר בשורות טובות, אך נוחל אני אכזבה. בהזדמנות זו, מכיון שהרב הרגיש בדבר וספרתי לו את כל הענין, אבקש מהרב שיברכני מעמק הלב שארויח סכום הגון בלוטו.

לאחר ששמע הרב את ספורו, ענה לו בזו הלשון: ברכה לזה קח לך מכל רב שתראה חוץ ממני!

אותו משתתף קבוע, נעלב מאד, ושאל את הרב: מדוע כבודו עונה לי כך, אני הרי ממשתתפי שעוריו בקביעות, ושונה את דבריו יום יום, וכך מגיע לי שתענה לי?

ענה לו הרב: היא הנותנת, בגלל היותך ממשתתפי שעורי בקביעות, אין אני חפץ להפסיד קליינט כמותך. חושש אני במאד שאם ברכתך תתקבל וירוח לך, כבר לא אזכה לראותך יותר בשעורי, ולכן לי אישית יש ענין שלא
לברך
אותך...

רבו נכסים מסלק את שלות הנפש

מעשה באיש עני שהיה מרויח מעט כדי מזונותיו, והיה תמיד שמח במה שנתן לו הבורא יתברך, מעט או הרבה. ובכל לילה אחרי שהיה אוכל עם אנשי ביתו ובניו, היו מודים לה' על מה שהטיב להם, והיו יושבים האיש ואשתו ובניו, ואחד מבניו מנגן בכנור, והשני מזמר, והוא מתופף בתוף,

ועושים מחול שעה או שעתים בענג ובשמחה, ואחר כך הולכים לישון בשלוח.

לילה אחד, עבר המלך על פתח ביתם, ושמע את נגונם, ולא הפריע להם. בלילה השני שוב עבר המלך ליד אותו הבית ושמע את שמחתם, וככה עשה שלשה לילות.

שלח המלך לקרא לאותו האיש העני, וכשבא העני לפני המלך, אמר לו המלך: תאמר לי כמה ממון יש תחת ידך?

אמר לו העני: אדוני המלך, אני איש עני, אין לי ממון, אלא מה שאני מרויח בכל יום, אני מוציא אותו לכלכלת אנשי ביתי ובני, ואני שמח במה שנתן לי הבורא יתברך, ואפילו אם הוא מעט. ובעבור זה אני עושה מחול ומזמר בכל לילה אני ואשתי ובני.

אמר המלך בדעתו, אם אלו שהם חיים בכזה עני, שמחים ומודים לבורא יתברך. הרי אם יעשירו, על אחת כמה וכמה תתרבה שמחתם, ותתוסף הודאתם לבורא יתברך.

באותה שעה אמר המלך לעבדיו, שימלאו את כיסוי של אותו אדם בזהובים. וכן עשו. לקח אותם העני, והלך לביתו, והניח את הזהובים בקפסא, וגילה שלא נתמלאה הקפסא עד הסוף, אלא היה חסר בה מעט.

חשבו העני ואשתו בדעתם, שילכו לעבוד שעות נוספות, עד שתתמלא הקפסא עד הסוף. ואכן כך עשו. מאותו היום, נהיה אותו עני בדאגה ובצער, ומה שהיה מרויח בכל יום, היה מניח לתוך הקפסא, ולא נתמלאה. יחמת הטרדה, בטלו הנגונים והשמחה שהיו מנגנים בכל לילה, ושלטה עליהם הדאגה והמצוקה והרדיפה אחר הממון.

לאחר זמן, עבר שוב המלך על פתח ביתם, ומצא אותם ישנים בחשך, ואין קולם נשמע. עבר שם פעם שנית ושלישית, ולא היה נשמע קולם כפי שהיו נוהגים בתחלה.

שלח המלך לקרא לאותו עני, ואמר לו: מה קורא אצלכם, מדוע אינכם משמיעים קולות זמר ושירה כפי שהייתם רגילים בעבר?

אמר העני: אהה אדוני המלך, בזמן שלא היה לי ממון הייתי שמח וטוב לב, ועתה שלטה בי הדאגה והמצוקה בלבי, ואני כל היום רודף ודואג מתי תתמלא הקפסא, והקפסא עדין לא נתמלאה.

באותה שעה לקח המלך ממנו את הממון, וחזר העני למנהגו הראשון לשמחה וישון וטוב לבב. וזה שאמר התנא "מרבח נכסים מרבח דאגה". (מדרש דוד).

גביר גדול תומך ידוע במוסדות התורה בירושלים, בא פעם לבקר בארץ הקדש. גבאי המוסדות לווהו, והראו לו את ישיבת "עץ חיים", והכוללים, ואת בית החולים בקור חולים. בגמר הבקור, הביאוהו לבית רבה של ירושלים, רבי שמואל סלנט, והגביר ישב עמו ושוחח.

תוך כדי שיחה, נכנס אברך צנוע לשאול את רבי שמואל סלנט שאלה בהלכה. מיד הפסיק רבי שמואל לדבר עם האורח הנדיב, וישב לשוחח באריכות עם האברך הצנוע. הגביר נפגע מאד מיחסו של רבי שמואל, ועזב את הבית בכעס גדול. הגבאים נסו להרגיעו, אך ללא הועיל.

החליטו ביניהם הגבאים, להראות לגביר את חיי האברך הצנוע, ואמרו לגביר: אחרי שתוכח מי הוא האברך, אולי תשנה את דעתך. לעת ערב, הגיע הגביר לחלון בית האברך שהיה גר במרתף, שחצי קומת הדירה הייתה בתוך האדמה, וחצי השני מעל האדמה, וראה איך יושבים האברך ושבעת בניו סביב השלחן, ואוכלים לחם עם קצת שמן, ושתו כוס חלב שרק שלישי ממונו חלב, והיתר מים.

בגמר האוכל ברכו ברפת המזון בקול שירה כלם כאחד, ולאחר מכן נטלו ספר, וישבו ביניהם ולמדו. אט אט נרדמו הילדים, ואז ישב האברך עם הגמרא, והמשיך בלמודו.

הגביר התעניין מלעמד זמן רב, והלך לבית מלונו. לאחר שלש שעות חזרו אליו הגבאים, ולקחוהו שוב לבית האברך, וראו כיצד יושב על הרצפה, ומזיל דמעות בעורכו תקון חצות.

הגביר התרגש מאד ואמר: עכשו אני מבין את רבי שמואל, אברך כמותו ודאי מעלתו גדולה וחשובה ממני. למחרת חזר הגביר לבית רבי שמואל, ובקש לפייסו, באמרו: מוכן אני לפרנס את האברך כל ימיו.

שלח רבי שמואל לקרא לאברך, וספר לו את דברי הגביר. אמר האברך: ברוך ה' איני חסר מאום, יש לי הכל בבית, יש לי לחם, ושמן, וחלב, ומה לי ולצרה הזאת של עשירות אשר תמנע ממני מלעבד את ה' מתוך שלוה ודעה צלולה.

רק על ידי שהלב פנוי מתאוות, יכולים לעמל בתורה, וכפי שכתב "חובות הלבבות", העולם הזה והעולם הבא, הם כמו אש ומים שלא יכולים לחיות ביחד, או שהאש שורפת המים, או שהמים מכבים את האש, אבל אי אפשר לעשות שניהם בבת אחת.

סופם של המחפשים להרבות נכסים

ספר רבנו "יוסף חיים" בספר "עוד יוסף חיי": מעשה באדם אחד שהיה חוטב עצים מן היער בכל יום, והיה נושאם על כתפו כדי להביאם אל העיר בזעת אפו, על מנת למוכרם ולפרנס מהם את עצמו ואת בני ביתו.

ויהי היום, בתקופת תמוז שהיה שרב כבד, אחר שחטב עצים ועשאם חבילה כדי להביאם אל העיר, התעייף מאד, ונאנח, והתחיל לבכות על קשי יומו, ועל מר גורלו, ומרב בכיתו נרדם ליד חבילת העצים שלצדו.

והנה חולם הוא, שבא לקראתו נער נחמד, ובידו שרביט זהב, ואומר לו: ראה ה' את דמעתך ושמע קול תפלתך, ועתה שאל ממני שאלה ואמלא שאלתך.

אמר לו האיש: שאלתי ובקשתי, שבכל דבר אשר אגע בו, יהפך להיות זהב! צחק הנער ואמר בחינד: כדברך כן יהיה וכן יקום. ויגע בו הנער בשרביט הזהב אשר בידו, ומיד נעלם.

קם האיש בשמחה, ונגע בחבילת העצים אשר חטב, והנה נהפכו העצים לזהב. נגע ביד החרס של המים, ונהפך הכד לזהב, שמח האיש מאד, ואמר בלבו: את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים, ומעתה והלאה אמלא את ביתי אוצרות זהב, שכל אבן או עפר ורגבי אדמה אשר אקח בידי יהפכו לזהב, וכשאלך יחף על הרצפה תתהפך לזהב, ואהיה רם ונשא על כל מלכים ונסיכים ועשירים וגבירים.

ובהיותו שש וששמח בחלומו, הרגיש כי הוא צמא מאד, והושיט ידו אל הכד אשר על ידו, וכשנגעו המים בפיו, נהפכו לזהב, ויוציאם מפיו. ואז הרגיש בשטותו ובטפשותו ובתאוה אשר התאוה בשאלתו, והחל לבכות בקול מר, ויאמר: מה זאת עשיתי, כי מעתה כל מה שארצה לאכול ולשתות, מיד שיגע בשפתי או בלשוני יהפך לזהב, ואם כן, מה אוכל ומה אשתה...

ויחשב עוד, שכנראה זה היה טעמו של הנער שצחק בשומעו את בקשתי, שיצדע שבקשתי דבר שהוא רע מאד בשבילי. מיד הרים האיש את קולו והחל לבכות בקול רם על רע מזלו.

ואז נתעורר האיש והנה חלום, וראה כי חבילת העצים פלה על ידו, וכד המים מנח אצלו, ואז אמר בלבו, הנה חלום זה הראני כי לא טובה התרעמת אשר נתרעמתי על עמלי, וכמה רעה היא התאוה לכסף וזהב, שכל תאוות האדם המה הבל וריק מעשה תעתעים, ואיזהו עשיר השמח בחלקו.

מרבה נשים מרבה כשפים

בגמרא מסכת סוטה (דף כב.) מספר, שהיתה מכשפה אחת ששמה היה "יוחני בת רטיבי", וכשהיה מגיע זמנה של אשה ללדת, היתה עוזרת את רחמה של אותה אשה על ידי כשוף, ולאחר שאותה אשה היתה סובלת יסורים קשים ומצטערת הרבה, היתה המכשפה אומרת לבני המשפחה של המעברת: "אלך ואתפלל ואבקש רחמים על היולדת אולי תשמע ותפלטני". והיתה הולכת ומבטלת את הכשוף שעשתה, והולד היה יוצא בשלום, והיו מחזיקים אותה כאשה צדקת, שתפלותיה מתקבלות.

פעם אחת עשתה המכשפה כשוף לאשה מעברת, והלכה כדרךה לביתה של אותה המעברת. היה למכשפה אדם שהיה משרת בביתה, ואותו אדם שמע קול של כשפים מקשקשים בכלי, והקול היה דומה כאלו שיש שם ולד שמקשקש לצאת מבטן אמו. נגש המשרת ופתח את מכסה הכלי, והכשפים שהיו בו יצאו, ובאותה שעה הולד נולד, ואז גילה המשרת את סודה של המכשפה, וידעו הכל כי בעלת כשפים היא.

עוד מספר במסכת גיטין (דף מה.) על בנותיו של רב נחמן, שהיו בוחשות קדרה רותחת בידיהן, ומי שהיה רואה אותן היה סבור שאין האש שולטת בהן משום שהן צדקניות.

כשראה זאת רב עיליש, הוקשה לו מה שאמר שלמה בספר "קהלת": אדם אחד מאלף מצאתי (שהוא צדיק), ואשה בכל אלה לא מצאתי (שהיא צדיקה), והרי בנותיו של רב נחמן צדיקות ואין שולטת בהן האש?

פעם אחת, נלקחו בשבי רב עיליש ובנותיו של רב נחמן. באחד הימים שמע רב עיליש יונה שמציצת לידו. היה שם אדם אחד שמבין את שפת העופות, ושאלו רב עיליש: מה אומרת היונה? השיב לו האיש; שהיונה אומרת 'ברח עיליש' - 'ברח עיליש'.

כששמע זאת אמר: כנסת ישראל משולה ליונה, ומשמים נתנו לי סימן שאברח. אך לפני שברח, אמר לעצמו: "אלך ואבדק, אם בנותיו של רב נחמן נשארו נאמנות לה' ולמצוותיו, אזי אקח אותן עמי".

הלך וראה שהם נטמאו עם הגויים, והשאיר אותן שם וברח. וכשהגיע לעיר, הכריז ואמר: "אותן בנות, היו בוחשים את הקדרה על ידי כח כשוף, ולא בכם הקדשה".

מַרְבֵּה תוֹרָה מַרְבֵּה חַיִּים

שְׁנֵינוּ בְּמִסְכַּת קְדוּשָׁין (דף פב.): רַבִּי נְהוֹרַאי אָמַר מְנִיחַ אֲנִי כָּל אוֹמְנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנֵי אֵלָא תוֹרָה, שֶׁאֲדָם אוֹכֵל מִשְׁכָּרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהִקְרָן קִימַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא.

וְשֶׁאֵר כָּל אוֹמְנוּיוֹת אֵינָן כֵּן, שֶׁהָרִי כְּשֶׁאֲדָם בָּא לִיְדֵי חֲלִי, אוֹ לִיְדֵי זְקָנָה, אוֹ לִיְדֵי יְסוּרִים וְאֵינִי יְכוֹל לְעַסֵּק בְּמִלְאכְתּוֹ, הָרִי הוּא מֵת בְּרָעַב. אֲבָל הַתוֹרָה אֵינָה כֵּן, אֵלָא מְשַׁמְרָתוֹ מִכָּל רַע בְּנִעְרוּתוֹ, וְנוֹתַנָּת לוֹ אַחֲרֵית וְתִקְוָה בְּזִקְנוּתוֹ.

לְמוֹד הַתוֹרָה גוֹרֵם לְהֶאֱרֶכֶת הַחַיִּים כְּפִשׁוּטוֹ. בְּגִמְרָא מְזַכְּרִים כַּמָּה סְפוּרִים הַמְּמַחִישִׁים עֲבֻדָּה זוֹ. מְסֻפֵּר בְּמִסְכַּת רֵאשׁ הַשָּׁנָה (דף יח.), כִּי מְשַׁפְּחָה אַחַת הֵיטָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ בְּנֵי הַמְּשַׁפְּחָה נְפֻטְרִים מִן הָעוֹלָם בְּגִיל שְׁמוֹנָה עָשָׂר.

בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ זֹאת לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמַר לָהֶם: שְׂמָא מִמְּשַׁפְּחַת יַעֲלִי הַכְּהֵן אַתֶּם שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו בְּסֻפֵּר "שְׁמוּאֵל": "וְכָל מְרֻבֵּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים". לָכֵן הָעֵצָה לְהִנָּצֵל מִקְּלָלָהּ זוֹ הִיא - לְעַסֵּק בְּתוֹרַת חַיִּים.

וְאָכֵן בְּנֵי הַמְּשַׁפְּחָה שְׁמָעוּ לְעֻצְתּוֹ, וְהִלְכוּ וְעָסְקוּ בְּתוֹרָה, וְחָיו, וְהָיוּ קוֹרְאִים אוֹתָהּ "מְשַׁפְּחַת רַבֵּן יוֹחָנָן" עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַרֵב.

מְסֻפֵּר בְּמִדְרָשׁ: מַעֲשֵׂה בְּתַלְמִיד חֶכֶם אֶחָד, שֶׁהָיָה מְפַלֵּג בְּסַפִּינָה עִם סוֹחְרִים רַבִּים שֶׁהָיוּ סוֹחְבִים סְחוֹרוֹת רַבּוֹת מִכָּל מִינֵי סוּגִים, וְהָיוּ הַסוֹחְרִים אוֹמְרִים לְאוֹתוֹ חֶכֶם: הֵיכֵן הַסְּחוֹרָה שְׁלָךְ? וְהָיָה אוֹמֵר לָהֶם: הַסְּחוֹרָה שְׁלִי גְדוֹלָה מִשְׁלָכְכֶם! בְּדָקוּ בְּסַפִּינָה לֹא מְצָאוּ לוֹ כָּלוּם, וְהִתְחִילוּ צוֹחֲקִים עָלָיו.

לְפָתַע הִתְנַפְּלוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹדְדֵי יָם שֶׁלְלוּ, וְשָׁדְדוּ כָּל מָה שֶׁנִּמְצָא בְּסַפִּינָה, וְהִשְׁאִירוּ אוֹתָם לֹלָא כָלוּם. כְּשֶׁהִגִּיעוּ לִיְבֵשָׁה, נִכְנְסוּ לְמִדְיָנָה וְלֹא הָיָה לָהֶם לֹא לֶחֶם לְאֹכֹל וְלֹא כֶּסֶת לְלְבוּשׁ. מָה עָשָׂה אוֹתוֹ חֵבֵר, נִכְנְסוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ יָשָׁב וְדָרַשׁ, כְּשֶׁרָאוּ בְּנֵי הַמִּדְיָנָה שֶׁהוּא בֶּן תוֹרָה, עָמְדוּ וְנִהְגוּ בּוֹ כְּבוֹד גְּדוֹל, וְהִלְבִּישׁוּהוּ מְלַבּוּשֵׁי כְבוֹד, וְרוֹמְמוּהוּ בְּקֹהֵל עַם, וְהִתְחִילוּ גְדוּלֵי הַקְּהֵל לִילֵךְ מִימֵינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ וּלְלוֹת אוֹתוֹ בְּדָרְכוֹ.

כְּשֶׁרָאוּ הַסוֹחְרִים כֵּן, בָּאוּ אֶל הַחֶכֶם וּפְיִיסוּהוּ, וְאָמְרוּ לוֹ: בְּבִקְשָׁה מִמְּךָ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ טוֹבָה, וְלַמִּד עֲלֵינוּ זְכוּת לְפָנֵי בְּנֵי הָעִיר, שֶׁהָרִי אַתָּה יוֹדֵעַ מָה הֵינִי וּמָה אֲבַדְנוּ בְּסַפִּינָה, בְּבִקְשָׁה מִמְּךָ עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד, דַּבֵּר אַתָּם שִׁיתְנוּ לָנוּ אֶפִּילוֹ פְּרוּסָה אַחַת שֶׁנִּתֵּן לְתוֹךְ פִּינוּ וְנִחִיָּה וְלֹא נָמוּת בְּרָעַב.

וְאִכּוֹן דְּבַר הַחֶכֶם עִם אֲנָשֵׁי הָעִיר, וְרִיחֲמוּ עַל הַסּוֹחָרִים וְדַאֲגוּ לָהֶם לְכָל מַחְסוֹרָם. לְאַחַר מִכֵּן אָמַר הַחֶכֶם לְסוֹחָרִים: הֲלֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם שְׂסוּחָרְתִּי גְדוֹלָה מִשְׁלָכֶם, שְׁלָכֶם אָבָד, וְשָׁלִי קִיַּמַּת. וְעַל זֶה נֹאמַר: "כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרַתִּי אֶל תַּעֲזוּבוּ". (מִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא פְּרָשַׁת תְּרוּמָה).

רַבֵּי חַיִּים מוֹלְאז'יין בְּסַפְרוֹ "רוּחַ חַיִּים", מְסַפֵּר מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה עִם הַגָּאוֹן רַבֵּי דָּוִד סָגַל [בַּעַל הַטּוֹרֵי זֶהָב עַל הַשְּׁלֶחַן עֲרוּךְ], שֶׁנִּזְעַקָה אֵלָיו אִשָּׁה אַחַת וְאָמְרָה: אֲדוֹנֵי הָרֶב, בְּנֵי נַחֲלֵשׁ וְעוֹמְדֵי לְמוֹת.

אָמַר לָהּ הָרֶב: הַתַּחַת אֲלֵקִים אֲנִי שְׂאֵת בָּאָה לְסַפֵּר לִי זֹאת? וְתֹאמַר לוֹ הָאִשָּׁה: אֶל הַתּוֹרָה שֶׁבְּאֲדוֹנֵי אֲנִי צוֹעֶקֶת, כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהַתּוֹרָה הֵם אֶחָד.

וַיֹּאמֶר לָהּ הָרֶב: הֲלֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לָּךְ, דְּבַרֵּי תּוֹרָה אֵלָיו שְׂאֵנִי עוֹסֵק בָּהֶם עִתָּה עִם הַתְּלַמִּידִים, אֶתְנֶנְם בְּמַתָּנָה לְיֶלֶד, אוֹלֵי בְּזֻכוֹתֶם יַחֲיֶה. סַפְרוּ עֲדֵי רְאִיָּה, שֶׁבְּאוֹתָהּ שְׁעָה הוֹטֵב מִצְבוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד, וְנִצַּל מִמּוֹת.

מְסַפֵּר עַל אֶחָד מִגְּדוֹלֵי רְאֵשֵׁי הַיְּשִׁיבוֹת בְּדוֹר הַקּוֹדֶם, שֶׁסוֹבֵב בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית בְּמַסַּע הַתְּרָמָה לְמַעַן יִשְׁיבְתוּ, וּבַתּוֹךְ כֶּף הַתְּאַרְח אֶצֶל אֶחָד מִגְּבִירֵי הַמְּקוֹם. לְאַחַר שְׁהוּת בֵּית כַּמָּה יָמִים בְּבֵיתוֹ, הִבְחִין הָרֶב, כִּי בֶן מְאַרְחוֹ הוֹלֵךְ בְּטֵל בְּשַׁעוֹת הַפְּנָאִי, וְאֵינּוּ פוֹתַח סֵפֶר כָּלֵל.

פָּתַח הָרֶב בְּשִׂיחָה עִם הַבֶּן עַל עֲתִידוֹ, וּבַתּוֹךְ כֶּף שְׂאֵלוֹ: מַה יְהִי עֲלֶיךָ, הֲלֹא אֵינְךָ לּוֹמֵד כָּלֵל! עֲנֵה לוֹ הַבֶּן: יָמִים אַרְבָּעִים אֲנִי וְאָבִי סוֹבְבִים עִמָּךְ, וְשִׁמְעֵתִיךָ מְדַבֵּר רַבּוֹת עַל שְׂתַפּוֹת 'יִשְׁשַׁכֵּר וְזִבּוֹלוֹן' עַל כֶּף שֶׁגַם הַתּוֹמֵךְ בְּלוֹמְדֵי תּוֹרָה יֵשׁ לוֹ חֶלֶק בַּתּוֹרָה אִם כֵּן מַה לִּי לְהִיּוֹת מְדַאֲג, הָרִי נֹאמַר "קִנְיָה לּוֹ דְּבַרֵּי תּוֹרָה קִנְיָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא".

עֲנֵה לוֹ הָרֶב: לֹא שְׂאֵלְתִי אוֹתְךָ מַה יְהִי עַל הָעוֹלָם הַבָּא שְׁלָךְ, תְּמִיחֵתִי הִיא מַה עִם הָעוֹלָם הַזֶּה שְׁלָךְ, הָרִי בְּלִי תּוֹרָה אֵין חַיִּים...

מַרְבֵּה צְדָקָה מַרְבֵּה שְׁלוֹם

נראה לפרש דברי המשנה על פי מה שכתב הגאון רבי חיים פלאגיי בפתיחה לספרו מועד לכל חי: אנכי הגבר ראתה עיני בכמה בתים מעשיירי עם, מלאים כל טוב, ותמיד כל היום וכל הלילה אש המחלקת לא תכבה מתוך ביתם, והם מתקוטטים על דברי הבל שאין בהם ממשות, ובפרט בבא עליהם מועדים וימים טובים, במקום שמחת המועד, נהפך להם ליגון, והם אוכלים לחם העצבים.

ודקדקתי אחריהם וראיתי שהסבה היא - שאינם פותחים את ידיהם לחלק לעניים בחג ובמועדים כפי עושרם, על כן באה להם הצרה הזאת, וכדברי חכמינו ז"ל: "אם אתה משמח ארבעה שלי להלוי והגר והיתום והאלמנה, אני משמח ארבעה שלך [בנדב ובנדב ועבדך ואמתך]."

ונראה לתת טעם לדבר שאין להם שמחה בביתם, כי הנה אמרו במדרש: אמר רבי יהודה בר סימון, העני הזה יושב ומתרעם על הקדוש ברוך הוא - מה שונה אני מפלוני, הוא ישן על מטתו ואני לא, הוא ישן בביתו ואני לא. אומר הקדוש ברוך הוא: אם היה העשיר עומד ונותן לו, אני מעלה עליו כאלו עשה שלום ביני ובין העני.

נמצאנו למדים; שעל ידי שהאדם נותן צדקה לעני, הוא עושה שלום בין העני לבורא עולם, ולכן, מודד לו הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה, וגורם לו שיהיה לו שלום בתוך ביתו, ויאכל לשבע נפשו בשמחה ובטוב לבב. עד כאן דבריו הנפלאים.

ובספר "מעיל צדקה" (אות שמא) כתב: אמר החכם; ראיתי כמה צרות, וכמה טלטולים, וכמה חולאים, וכמה מכות רעות, ועניות, ועמדתתי בכלם, ועל אשה רעה לא יכלתי לסבל.

ויבאר המעיל צדקה, שרב נשי העניים רעות, מחמת החסרון. אם כן, ראה בכמה צער עומד העני - גם בעניות, וגם באשה רעה. וממנו תבין השקר הגדול מאתו ותברך למי שמחזיק ביד העני. ע"כ.

נמצאת למד, שעל ידי נתינת צדקה לעני, הרי הוא משכין שלום גם בין העני לאשתו, וגם בין העני לבוראו, ובודאי שבורא עולם יגמל לו כגמולו הטוב, וישכין שלום בביתו. וכתב בספר "צדקה לחיים" (אות טוב), שמי שנותן ממונו לצדקה, הקדוש ברוך הוא מצלו מאשה רעה [וממילא יהיה לו שלום בית].

נצל ממות בזכות הצדקה

מעשה בגביר אחד בירושלים מר אורנשטיין, שהיה גר בקצה שכונת מאה שערים, סמוך לשער שכם, והיה נותן בעין יפה לכל דבר מצוה.

פעם אחת בא אליו עני שיש לו בת בוגרת שעומדת להתחתן, ובידו מכתבי המלצה מגאוני הדור הממליצים בחס לתרם לו בעין יפה. העני חשב שהעשיר יתן לו איזה סכום לסיוע לצרכי החתונה, אולם התפלא מאוד לשמוע מהגביר, שהוא מוכן לשלם לו את כל צרכי החתונה.

לאחר שהעני נקב בסכום הדרוש לזה, עמד הגביר ושלם לו את הכל. ראה הגביר שהעני עומד ומשתומם מכל זה, ורצה לעודדו, ואמר לו: שמע נא, אני נותן לך את כל זה בתנאי שתזמין אותי לחתונה.

צחק העני ואמר: בנדאי שאזמין לחתונה, הרי כל החתונה היא בזכות נדבת לבד. הוא יצא משם והתחיל בהכנות לצרכי החפה, וכשהכל היה מוכן ומזמן, יצא אב הפלה לאולם של הנשואין בשמחה ובשירים בתוף ובכנור. אך למרבית הפלא, שכח להזמין את הגביר העשיר.

והנה כשעמדו החתן והפלה להתחיל בטקס הנשואין, לפתע נזכר אבי הפלה ששכח להזמין את הגביר מרב טרדותיו, והצטער על כך מאוד, ואז הבריק במוחו רעיון.

דפק האב על השלחן, ובקש סליחה מקהל המזמנים ואנשי התזמורת, וכה אמר! רבותי, כל צרכי החתונה הזאת באו הודות לנדבת לבו של הגביר מר אורנשטיין, ואני מצטער להודיע שדוקא אותו שכחתי להזמין לחתונה, אנא בואו עמי ונלך יחדיו אל ביתו להזמינו. הקהל הסכים לצאת ביחד לביתו של העשיר.

והנה באותה שעה כמעט ארע דבר נורא בביתו של העשיר. לביתו של הגביר הגיעו שודדים ערבים, ובאיומי אקדח דרשו שיתן להם את כל כספו. הוא פתח להם את הכספת, ונטלו את כל מה שבתוכה, והניחום על השלחן, אך הם דרשו עוד ועוד, ומכיון שלא נענו כרצונם, כפתו את האיש בחבלים, וקשרוהו לרגלי המטה, וכך עשו גם לאשתו של הגביר, והמשיכו להשמיע דברי איומים.

תוף פדי כך, הגיע אבי הפלה עם התזמורת הרעשנית וקהל המזמנים לחתונה, סמוך לביתו של הגביר, וכשמע השודדים את קול הרעש, חשבו שזוהי המשטרה שהוזעקה לבית הגביר, ומיד נשאו את רגליהם וברחו, בהשאירם את כל הכסף והתכשיטים על השלחן, ונסו במהרה לנפושם.

כשהגיעו כל הפמליא לבית העשיר, הפתעו לראות אותו ואת אשתו כפוותים לרגלי המטה, מיד שחררו אותם מכבליהם, והגביר ספר להם את כל הקורות אותו, ואמר שאלמלא הגיעו אבי הפלה וכל האנשים לביתו, כפסע היה בינו ובין המות, ורק בזכותם נשארו בחיים על כל רכושם.

ראה מה זכה אותו נדיב בזכות הצדקה שנתן, שאותה צדקה גרמה לו להציל את חייו ואת כל ממונו. אתה הראת לדעת שהנותן צדקה אינו נותן בלבד, אלא גם לוקח לעצמו חיים ועשר.

וּכְבֹּר אֱמָרוּ בְּמִדְרָשׁ: "יִיטֵר מִמָּה שֶׁבַעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה עִם הָעֵנִי, הָעֵנִי עוֹשֶׂה עִם בַּעַל הַבַּיִת. (ויקרא רבה פרשה לד).

משנה ח

רַבּוֹן יוֹחֲנָן בֶּן זִכְאִי קִבֵּל מִהַלֵּל וּמִשְׁמַאי.
הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הִרְבֵּה,
אֵל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעֵצְמָךְ, כִּי לְכַךְ הוּא נוֹצֵרֶת.

הַתְנַא מִשְׁמַעֲנוּ, שְׂכַפִּי הִידוּעַ הִיְהוּדִי בָּא לְעוֹלָם כְּדִי לְקַיֵּם אֶת הָעוֹלָם
בְּתוֹרָתוֹ, וְלִכֵּן יֵשׁ לוֹ לְרֵאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּשֹׁכֵיר שֶׁהִתְחַיֵּב לְעֵבוֹד אֶצֶל בַּעַל
הַבַּיִת, שֶׁמִּטַּל עָלָיו לַעֲשׂוֹת אֶת עֲבוֹדָתוֹ כְּרֵאוּי, וְכִשֵּׁם שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל
פוֹעֵל שְׂיַחֲזִיקוּ לוֹ טוֹבָה עַל כֶּךָ שֶׁעָשָׂה אֶת הַנְּדָרֶשׁ מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת, כֶּךָ מִיַּעַץ
הַתְנַא לְכָל אָדָם, לֹא לְהִתְפַּאֵר בְּמָה שֶׁלָּמַד וּבְמָה שֶׁעָשָׂה, כִּי לְכַךְ הוּא נוֹצֵר,
וְזוֹהִי תַכְלִית וּמִטְרַת כָּל בּוֹאוֹ לְעוֹלָם.

וּמִמִּשְׁכֵּל זֹאת הַסְּבָא מְקַלֵּם, לְבַיִת מְלוֹן שֶׁבָּאוּ אֵלָיו בְּפִתְעָה פְתָאוּם אוֹרְחִים
רַבִּים, וְכָל אֶחָד מֵהֶם דָּרַשׁ מִשֵּׁהוּ אַחֵר, הָאֶחָד דָּרַשׁ אוֹכֵל, וְהַשֵּׁנִי חֹדֵר
שֵׁינָה וְכוּ', וּבַעֲלֵי הַמְּלוֹן הַחֲלוּ לְרוּץ וּלְהִזְדַּרֵּז כְּדִי לְשַׂרֵּת אֶת הָאוֹרְחִים,
כְּרֵאוּי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם.

וְהֵנָּה לְפִתְעָה רוֹאִים בַּעֲלֵי הַמְּלוֹן, שֶׁאֶחָד הַפוֹעֲלִים יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף נָח וּמַעֲשֵׂן
סִיגְרִיָּה, וּמַפְצֵחַ גְּרַעֲיָנִים, בְּמִקּוֹם לְהִזְדַּרֵּז וּלְטַפֵּל בְּאוֹרְחִים. הָרִי בְּרוּר
הַדָּבָר שֶׁעוֹנֵשׁוּ שֶׁל אוֹתוֹ פּוֹעֵל חֲמוּר מְאֹד, וּבּוֹדֵאֵי יִפְטְרוּהוּ מִהָעֵבוֹדָה, מִפְּנֵי
שֶׁפָּרַק מֵעָלָיו עַל אֲדוֹנָיו וּבִזָּה אֶת מְלֹאכְתּוֹ.

וְהַנִּמְשָׁל בְּרוּר, שֶׁמֵּאַחַר וּבְעוֹלָם הִזָּה כְּלָנוּ פּוֹעֲלִים, וְהַזְּמַן קָצָר וְהַמְּלָאכָה
מְרַבָּה, וְצָרִיךְ לְאָגֵר וּלְאָסֹף עוֹד תּוֹרָה וְעוֹד מִצְוֹת, אִם כֵּן, מִי שֶׁבְּמִקּוֹם
לְלַמֵּד תּוֹרָה, יוֹשֵׁב וּמִשְׁחַק וּמְבִזֵּב אֶת זְמָנוֹ בְּשֵׂאֵר עֲנִינֵי הָעוֹלָם הִזָּה, הָרִי
הוּא מְבִזָּה אֶת הַשֵּׁם וְאֶת תּוֹרָתוֹ, וְעָלוּל הוּא לְעֵנֵשׁ כְּבֵד עַל כֶּךָ.

וּמֵאִידֶךָ גַּם אִם עֲבַד אֶת ה' כְּפִי כָחוּ, הֲרִי זֹהִי חֻבַּתּוֹ, וְאִין לוֹ לְהִשְׁתַּבַּח
וּלְהִתְפָּאֵר בְּכֶךָ, אֲלֵא יֵשׁ לוֹ לְשִׁמְחַ שְׂמִיחָ אֶת תַּפְקִידוֹ כְּרֵאוֹי, וְזָכָה לַעֲשׂוֹת
נְחִת רוּחַ לְבַעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל שֶׁבָרָא אֶת הָעוֹלָם וְאוֹתָנוּ, כְּדִי שֶׁנֶּעֱבַד אֶךָ וְרַק
לְמַעַנּוֹ

עבדי ה'

אוֹמֵר הָרַב פִּינְקוּס זצ"ל: יִשְׁנֶה נְקוּדָה חֲשׂוּבָה מְאֹד שְׂרָבִים מֵאֲתָנוּ טוֹעִים
בָּהּ. נִקְחָ לְמִשְׁלָ; יְהוּדֵי בְּעַל תְּשׁוּבָה שֶׁהִיָּה מְחַלֵּל שֶׁבֶת בְּפִרְהֶסְיָא, הִיָּה
בְּמִיִּט שֶׁעָרִי טְמֵאָה, וְהִי עֶזֶר לוֹ וְהוּא חֹזֵר בְּתִשׁוּבָה. הוּא עֵדִין לֹא שׁוֹמֵר
הַכֵּל, אֶךָ הוּא נִמְצָא בְּתִהְלִיךָ שֶׁל עֲלִיָּה - שׁוֹמֵר שֶׁבֶת, מְנִיחַ תְּפִלִּין, לֹא אוֹכֵל
חֲזִיר, וְעוֹד.

וְהִנֵּה יוֹם אֶחָד הוּא נִמְצָא בְּאִיזָה מְקוֹם, וְהוּא רָעַב. נִכְנָס לְאִיזוֹ חֲנוּת,
רוֹאֶה מוֹצֵר כְּלִשְׁהוּ, לֹא חֲזִיר, אֶךָ הוּא לֹא בְּטוֹחַ שֶׁזֶהוּ מֵאֲכָל כֶּשֶׁר, וְאִף
עַל פִּי כֵּן הוּא מְחַלֵּט לְאֲכֹל אוֹתוֹ. מַה עוֹבֵר לוֹ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ בְּשַׁעָה שֶׁהוּא
אוֹכֵל?

בְּתַת הַהִפְרָה הוּא עוֹשֶׂה חֲשָׁבוֹן כְּזֶה: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי הִיִּיתִי חֲלוּנִי,
וְאַתָּה כְּתַבְתָּ בַּתּוֹרָה שֶׁלְךָ "עֲבַר אָדָם עֲבָרָה וְשָׁנָה בָּהּ, נַעֲשִׂית לוֹ כִּהִיתָר",
הִיִּיתִי יָכוֹל לְהִשְׁאֵר חֲלוּנִי, עוֹבְדָה שֶׁכָּל הָאֲחִים שְׁלִי נִשְׁאָרוּ חֲלוּנִים, אֲבָל
אֲנִי בְּטוֹב לְבִי, חֲזַרְתִּי בְּתִשׁוּבָה, וְתַרְתִּי עַל חֲלוּל הַשֶּׁבֶת, אֲבָל שֶׁלֹּא לְאֲכֹל
מֵאֲכָל זֶה?! אִין צוֹרֵךְ לְהִגְזִים.

מְקַרָּה נוֹסֵף: יְבַעַל הַבַּיִת לֹמֵד בְּכָל לַיְלָה שְׁעוֹר גְּמָרָא. אַחֲרֵי הַשְׁעוֹר הוּא
מְגִיעַ הַבַּיִתָּה, מְתַנֵּיֶשֶׁב עַל הַסֵּפֶה, וּמִתְחִיל לְקַרְא עֵתוֹן. הוּא רוֹאֶה לְמוֹלוֹ
אֲרוֹן מֵלֵא סִפְרֵי קוּדֶשׁ, וְאִזּוֹ הוּא אוֹמֵר לְעַצְמוֹ: "רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי לֹא
אֲבָרֵךְ, אֲנִי בְּעַל בַּיִת, הַתְּנַדְבַּתִּי בְּטוֹב לְבִי לְלֶכֶת לְשְׁעוֹר גְּמָרָא, וְאִם כֵּן, אֵל
תִּגְזִים, אֵל תֵּאֱמַר שֶׁאֲסוּר לִי לְקַרְא אֶת הָעֵתוֹן". וְכֵן הִלָּאָה.

וְכַעַת הַגַּעַנּוֹ לְבַנֵּי הַתּוֹרָה. בַּחֹר יְשִׁיבָה לֹמֵד הַיֵּטֵב, וּמִשְׁתַּדֵּל לְהִיּוֹת נוֹכַח
בְּכָל סִדְרֵי הַיְשִׁיבָה. מְגִיעַ בֵּין הַזְּמַנִּים, וְהוּא נוֹסֵעַ הַבַּיִתָּה, וְאִזּוֹ הוּא אוֹמֵר
לְעַצְמוֹ: "רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִינְנִי מִתְמַיֵּד גָּדוֹל, בְּטוֹב לְבִי לְמַדְתִּי הַיּוֹם כְּמָה
שְׁעוֹת, וְאַתָּה עוֹד אוֹמֵר לִי בְּלִילָה לְלַמֵּד כְּמָה שְׁעוֹת נוֹסְפוֹת?! רְבוּנוֹ שֶׁל
עוֹלָם מַה אַתָּה רוֹצֶה מִחֵנִי, וְכִי הִיִּיתִי מְחוּיֵיב לְלַמֵּד בֵּינֵן הַזְּמַנִּים, וְהֲרִי
לְפָנֶי שָׁנָה וְלְפָנֶי שְׁנָתִים לֹא לְמַדְתִּי כָּלֵל בֵּינֵן הַזְּמַנִּים, יָבוֹא יוֹם שֶׁאֶהִיָּה
מִתְמַיֵּד, אֲבָל הַיּוֹם אֲנִי חוֹשֵׁב שֶׁמִּסְפִּיק לִי לְמוֹד שֶׁל כְּמָה שְׁעוֹת בְּבִקְרָא...".

זֹהִי טְעוֹת יְסוּדִית בְּכָל הַמְּשַׁג שֶׁל הַיְהֻדוּת, כִּי יְסוּד הַיְהֻדוּת הוּא -
"עֲבָדוּת", וְעֲבָדוּת הִיא שְׁעָבוּד תְּמִידִי. תְּמַצִּית סְגִית הַעֲבָדוּת בְּמַלִּים

ברורות היא: "אם תאבו ושמעתם, טוב הארץ תאכלו, ואם תמאנו ומריתם, חרב תאכלו" (ישעיה פרק א).

הקדוש ברוך הוא כביכול אומר: אל תעשה לי טובות, אתה עבד שלי, בראתי אותך, והוצאתי אותך ממצרים, ואל תתערב בחשבונות שלי מדוע ציוויתך לעשות כן, כי זוהי פקודה, שנאמר: 'והגית בו יומם ולילה', ואני עומד עליך עם מקל ועם חרב, לדאג שתקיימה בין אם אתה חלוני, בעל הבית, או בן תורה. זוהי עבדות אמתית שבעבורה נוצרנו.

ללמוד תורה לכבוד ה' ולא לכבוד עצמו

בימיו של הבעל שם טוב זיע"א, נגזרה גזרה לשרף את ספרי הש"ס. נכנס אליו תלמידו רבי דוד, ושאל בלב נשבר: ילמדנו רבנו, בשביל מה באה עלינו הרעה הזאת?

השיבו הבעל שם טוב: משל למה הדבר דומה, למלך גדול ששיבחו בפניו את מעלותיה של אחת משיפחותיו, והוא נשא אותה לאשה, וספק לה בגדי מלכות, ונתן לה מכל טוב מפני היותה מעתה מלכה.

אותה אשה שהתה במחיצת המלך בארמון רק ימים אחדים. פעבור זמן קצר התגעגעה לחברותיה השפחות, ושבה לטייל אתו, ולהמצא במחיצתו. חרה הדבר למלך, וצוה למשרתיו שיקחו ממנה באישון ליל את בגדי המלכות שהעניק לה, ובמקומם יניחו בגדים פשוטים של בגדי השפחות.

בבקר גלתה המלכה כי אין לה עוד את בגדי המלכות. בלית ברירה לבשה את הבגדים הפשוטים, ורצה בוכיה אל המלך. אמר לה המלך: "ספקתי לך בגדי מלכות לכבודי כדי שיפארו אותך בעת שתעמדי במחיצתי. אולם אם חפצה את לטייל עם השפחות, די לך בבגדים פשוטים..."

הסביר הבעל שם טוב את הדברים ואמר: לפנים בישראל למדו תורה לפני ה' ותברך בכוונה טהורה לשם שמים, ולא לשם שכר או כבוד או כל תועלת עצמית. לפיכך זכינו לבגדי תפארת - זוהי התורה.

אך כאשר כל אחד עושה לכבוד עצמו, וכך מי שלומד מחזיק טובה לעצמו, שוב אין צורך בבגדי מלכות, ולכן נגזרה הגזרה לשרף את ספרי התורה. רחמנא ליצון.

אמר פעם מרן החזון איש להגאון רבי שמריהו גריינימן ז"ל, אודות ספור שפורסם על הגאון רבי עקיבא איגר, שבתחלת כהנתו כרב, הוצרך לשלח

כְּתַב הַזְמָנָה לְדִין תּוֹרָה לְאַחַד מִקְצֵבֵי הָעִיר, וּבְרֹאשׁ הַמִּכְתָּב כְּתַב הָרַב תּוֹאֲרִים מִפְּלָגִים לְאוֹתוֹ קָצַב "הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל רֹאשׁ כָּל בְּנֵי הַגּוֹלָה וְכוּ' וְכוּ'". כְּשֶׁנִּשְׁאַל הָרַב לְפֶשֶׁר הַדְּבָרִים, הִשִּׁיב בְּעֲנֻתְנוֹתוֹ וְאָמַר: מִדּוּעַ אַתֶּם תַּמְהִים, וְהָרִי גַם עָלֶי כּוֹתְבִים כָּךְ...

וְאָמַר עַל כָּךְ מָרוּ הַחֲזוֹן אִישׁ, שֶׁסְּפוֹר זֶה בְּדוּי וּמְזִיף מִתּוֹכוֹ, אֶלָּא בּוֹדְאֵי שֶׁהַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא יָדַע שֶׁהוּא רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֵר, אֶלָּא שֶׁהוּא גַם יָדַע שׁ"אם לְמִדַּת תּוֹרָה הַרְבֵּה, אֵל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעֶצְמְךָ", וְזוֹ הִיא הָעֲנָוָה הָאֲמִתִּית שֶׁהִיְתָה בְּאוֹתוֹ גְּדוֹל, שֶׁיָּדַע שֶׁהַכֹּל מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ, וּמְחוֹבְתָנוּ לְלַמֵּד הַרְבֵּה תּוֹרָה כְּפִי שֶׁנֶּצְטַיֵּינוּ.

חֲמִשָּׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי, וְאֵלוֹ הֵן, רַבִּי אֶלְיעָזָר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֶרְדָּי. הוּא הָיָה מוֹנֶה שְׁבָחוֹ. רַבִּי אֶלְיעָזָר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, בּוֹר סוּד שְׁאִינוּ מְאַבֵּד טְפָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אֲשֶׁרִי יוֹלְדָתוֹ. רַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, חָסִיד. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, יָרָא חֲטָא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֶרְדָּי, מַעֲיֵן הַמִּתְגַּבֵּר.

הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מְאֻזְנִים, וְאֶלְיעָזָר בֶּן הֶרְקֵנוֹס בְּכַף שְׁנֵיָה, מִכְרִיעַ אֶת כָּלָם. אָבָא שְׁאוּל אוֹמֵר מִשְׁמוֹ, אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מְאֻזְנִים וְרַבִּי אֶלְיעָזָר בֶּן הֶרְקֵנוֹס אֶף עִמָּהֶם, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֶרְדָּי בְּכַף שְׁנֵיָה, מִכְרִיעַ אֶת כָּלָם:

כיצד זוכים לזכרון

שואל רבנו החפץ חיים: לכאורה מה המעלה שרבי אליעזר כמו בור סיד שאינו מאבד טפה אלא זוכר את כל מה שלומד, והרי אין מעלת הזכרון מן המעלות הנקנות לאדם ביגיעה, אלא כח הזכרון הוא מתנה שזכה לה האדם מאת הבורא יתברך, ואם כן מה פאן המקום לשבח את רבי אליעזר על זכרונו הטוב.

אולם אחרי התבוננות יש לומר שגם כח הזכרון שבאדם, הוא מעלה הנקנית על ידי יגיעה ועמל.

ממשיד החפץ חיים ואומר: זכרני שבעירתינו, היה זקן שספר בזקנותו מה שראה בילדותו לפני שבעים שנה, איך שקיסר רוסיא עבר דרך העירה, והנה תאר הזקן הזה את התמונה המרהיבה עין, שהעגלה היתה רתומה לשני סוסים לבנים, והנהג היה לבוש מדי צבא, והיה חבוש כובע מרבע, ולחיו היו האדמות, וישב על דוכנו עם המושכות בידו, ועוד סימנים מבהקים פאלה. כה עמד לו לזקן כח זכרונו זמן רב של שבעים שנה.

והנה יש פעמים שמי שהוא שואל אותך האם ראית את בנו ברחוב, ובאמת ראית אותו הרבה פעמים, אבל לא שמת לבך לכו, ולכן אינך זוכר אותו.

הרי שהזקן הזה שזכר בזקנותו את כל הפרטים של החגיגה שהיתה בעת שעבר הקיסר דרך העירה, הוא רק מפני שילדות היתה בו אז, והשתוקק בשעת מעשה לראות את הקיסר, והדבר נחרת בלבו בילדותו עד שלא שכחו אפילו בזקנותו.

כן הוא הדבר אצל רבי אליעזר בן הורקנוס, שנתן דברי תורה על לבו בהשתוקקות גדולה, עד שאפילו דבר אחד מדברי התורה לא שכח, והיה ממש כבור סיד שאינו מאבד טפה. וזה מראה על חביבות התורה שכל כף נתאהבה התורה עליו, עד שנעשית חרותה על לבו. וזוהי מן המדות הטובות שעל האדם להדבק בהן, ושאין נקנות אלא ביגיעה.

אָמַר לָהֶם, צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל
שֶׁיִּדְבַק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, עַיִן
טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, חֵבֶר טוֹב. רַבִּי
יוֹסֵי אָמַר, שָׁכֵן טוֹב. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר,
הַרְוָאָה אֶת הַנּוֹלָד. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, לֵב
טוֹב. אָמַר לָהֶם, רוֹאֵה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי אֶלְעָזָר
בֶּן עֶרְדָּה מִדְּבָרֵיכֶם, שֶׁבְּכָל־דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם.

אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דֶרֶךְ רְעָה
שֶׁיִּתְרַחַק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר,
עַיִן רְעָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, חֵבֶר רָע. רַבִּי
יוֹסֵי אָמַר, שָׁכֵן רָע. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר,
הַלּוֹה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם. אַחַד הַלּוֹה מִן הָאָדָם,
כְּלוֹה מִן הַמָּקוֹם בְּרוּדָה הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לז)
לוֹה רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלַם, וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן. רַבִּי
אֶלְעָזָר אָמַר, לֵב רָע. אָמַר לָהֶם, רוֹאֵה אֲנִי
אֶת דְּבָרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֶרְדָּה מִדְּבָרֵיכֶם, שֶׁבְּכָל־
דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם :

עין טובה ועין רעה

פֶּרֶשׁ רַבֵּנוּ עוֹבְדֵי מִבְּרִטְנוֹרָא, שֶׁעַיִן טוֹבָה מְצוּיָה אֶצְלֵ אָדָם שֶׁמְסַתְּפֵק
בָּמָה שֵׁישׁ לוֹ, וְאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ דְּבָרִים יְתָרִים, וְאֵינוֹ מְקַנָּא כְּשֶׁרוֹאֵה שֵׁישׁ
לְחֻבְרָיו יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, אֶלָּא אֲדַרְבֵּהּ הוּא שְׂמַח בָּמָה שֵׁישׁ לְאַחֵרִים, וְשְׂמַח
בְּהַצְלַחְתָּם, בְּטוֹבָתָם וּבְשִׂמְחָתָם שֶׁל הַבְּרִיּוֹת.

לְעַמֵּת זֹאת, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵינַי רְעָה, לֹא רַק שְׂאִינוֹ שְׂמַח בְּמָה שֶׁיֵּשׁ לְאַחֲרִים,
אֲלָא גַם מִמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵינוֹ נִהְנֶה, מִפְּנֵי שֶׁתְּמִיד שׂוֹאֵף לְקַבֵּל וּלְהַשִּׁיג יוֹתֵר
מִמָּה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ, אֲדָּ אֵינוֹ מְשִׁיג מְאוּמָה [וּבְיָדָי שְׂאִינוֹ שֶׁשׁ וְשִׂמְחָה לְתֵת מְשֻׁלוֹ לְאַחֲרִים].

וּבְהִקְשֵׁר לְזֶה מְסַפְּרִים, שֶׁפִּעַם עָבַר אֵיזָה כְּלָב עַל גֶּשֶׁר כְּשֶׁחֲתִיכַת בְּשָׂר
נִמְצְאָת בְּפִיו. בְּרֵאוֹתוֹ אֶת בְּבוֹאָתוֹ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, חָשַׁב שֶׁבַּמַּיִם נִמְצָא כְּלָב
אֲחֵר שֶׁבְּפִיו יֵשׁ חֲתִיכַת בְּשָׂר גְּדוּלָּה יוֹתֵר מִשְׁלוֹ, וְלָכֵן הִפִּיל אֶת הַבְּשָׂר
שֶׁהָיָה לוֹ בְּפִיו, וְקִפֵּץ לְעֵבֶר הַכְּלָב הַשֵּׁנִי, כְּדִי לְחַטּוֹף לוֹ אֶת הַחֲתִיכָה
הַגְּדוּלָּה.

הַתּוֹצֵאָה הַיְתָה, שֶׁהַחֲתִיכָה שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּפִיו אֲבָדָה בַּמַּיִם, וְהַחֲתִיכָה
הַשֵּׁנִיָּה לֹא הָיְתָה קִיָּמָת כָּלֵל, וְלֹא רַק שֶׁלֹּא קִבֵּל אֶת מָה שֶׁרָצָה, אֲלָא גַם
מָה שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ הִלָּךְ לְאַבּוּד. זֶהוּ סוֹפוֹ שֶׁל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵינַי רְעָה בְּמִמוֹנָם
וּרְכוּשָׁם שֶׁל אַחֲרִים.

מַעֲשֵׂה שֶׁהָיָה אֶצֶל הַגָּאוֹן רַבִּי אֵלִיהוּ חַיִּים מֵיִיזָל. פִּעַם בָּא אֵלָיו יְהוּדִי
תְּמִים וְשֶׁפֶד שִׁיחוֹ לְפָנָיו: לְפָנַי כְּחֹדֶשׁ יָמִים הָיִיתִי מְהַלָּךְ בְּרַחוּבָה שֶׁל הָעִיר
וּמְצָאתִי אֲרָנֶק מְלֵא כֶּסֶף, בָּאתִי לְבֵיתִי פְתַחְתִּי אֶת הָאֲרָנֶק וּמְצָאתִי בּוֹ סֵף
אֶלֶף רַבֵּל.

לְמַחֲרַת קָרָאתִי בְּעֵתוֹן מוֹדְעָה מֵאֵת הַנְּסִיךְ הַפּוֹלְגִי שֶׁאֲבָד לוֹ אֲרָנֶק וּבְתוֹכוֹ
הָרַבָּה זְהוּבִים, וּמִי שֶׁיִּמְצָא וְיַחְזִירָהוּ לוֹ, יִטּוֹל מֵאָה רַבֵּל בְּשָׂכָרוֹ.

מִיַּד הִלְכֵתִי אֶל הַנְּסִיךְ וְהַחְזִירְתִּי לוֹ אֲבָדְתוֹ.

הַנְּסִיךְ מָנָה אֶת הַמְּעוֹת שָׁבוּ, וְהֵנָּה כֵּלּוֹ הַתְּמַלֵּא אֵף וְחִמָּה, וְהַתְּחִיל לְצַעַק
עָלַי וְאָמַר: יְהוּדִי גִנְב, אֲלֵפִים רַבֵּל הָיוּ בְּאֲרָנֶק, וְאַתָּה מַחְזִיר לִי אֶלֶף בְּלֵבָד?
וְהַתְּחִיל לְחַרֵּף וּלְגַדֵּף אוֹתִי, וְתַבַּע אוֹתִי לְמִשְׁפָּט אֶצֶל הָעֶרְפָּאוֹת, מִי יוֹדֵעַ
אֵיזָה תּוֹצֵאוֹת יִהְיוּ לְמִשְׁפָּט, יוֹאִיל נָא כְּבוֹד הָרַב לְתֵת לִי עֲצָה לְחַלְצָנִי מִן
הַצָּרָה שֶׁבָּאָה עָלַי.

הָרַב עוֹדֵד אוֹתוֹ, וְשָׂאֵל אוֹתוֹ, הֲאִם יֵשׁ לוֹ עוֹרֵךְ דִּין לְיִצְגוּ בְּמִשְׁפָּט. הַשִּׁיב
הַיְהוּדִי, שֶׁעוֹרֵךְ דִּין פְּלוֹנִי מֵיִצְג אוֹתוֹ. בְּקֶשׁ הָרַב לְהַבִּיא לְפָנָיו אֶת עוֹרֵךְ
הַדִּין. וְאָכֵן הִגִּיעַ עוֹרֵךְ הַדִּין אֶל הָרַב, וְהַתִּייעַץ עִמוֹ.

וְהֵנָּה כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַמִּשְׁפָּט, עָמַד הַנְּסִיךְ בְּבֵית הַמִּשְׁפָּט וְטָעַן בְּפָנַי
הַשׁוֹפְטִים: אֲבָד לִי אֲרָנֶק וּבּוֹ אֲלֵפִים רַבֵּל, יְהוּדִי זֶה מְצָא אֶת אֲבָדְתִּי, אֲבָל
הַחְזִיר לִי מִתּוֹכוֹ אֶלֶף רַבֵּל בְּלֵבָד. וְהַיְהוּדִי לְעַמְתּוֹ טוֹעֵן, לֹא מְצָאתִי בְּתוֹךְ
הָאֲרָנֶק אֲלָא אֶלֶף רַבֵּל בְּלֵבָד.

עורף הדין התחיל להצדיק את היהודי, שאדם שמחזיר אבדה אינו חשוד לקחת חלק ממנה, שהרי יכל לקחת את כלה, ואף אחד לא היה יודע מכך, ובכל זאת החזיר את המציאה. ובתוך דבריו פנה אל הנסיך, ושאל, האם אדוני יכול להשבע שבארנק האבוד היו אלפים רבל? הנסיך השיב, כן, ובתוך כך קפץ ונשבע שאבד בארנק אלפים רבל.

פנה העורך דין אל השופטים ואמר, רבותי! אי אפשר לפקפק בשבועתו של הנסיך הנכבד, אבל שבועתו זו מעידה כי האבדה שנמצאה אינה שלו, חזקה על מי שמחזיר אבדה שאדם פשר הוא, אדם גנב או רמאי, אינו משיב אבדה כלל, ואם נמצא בארנק רק אלף רבל, הדבר ברור כי זוהי אבדה אחרת ולא של הנסיך כלל, אני דורש מהנסיך שיחזיר את האבדה למי שמצאה.

פני הנסיך הסמיקו. השופטים פנראה הבינו כי הוא נשבע לשקר, אבל כדי שלא להאשים את הנסיך בשבועת שקר, קבלו את טענת העורך דין, והוציאו פסק דין כי הארנק שבו אלף רבל יחזר ליהודי המוצאו.

שוב רואים אנו שמי שלא שמח במה שיש בידו, ונחפץ לזכות בממון של אחרים, הרי בסופו של דבר מה שיש בידו נלקח ממנו, ומה שרצה לקבל אינו מקבל.

מספרים על האדמו"ר ה"פני מנחם" מגור, שנכנס אליו פעם רופא עינים מעלה ממחה בתחומו, וספר שעליו לנסע לכנס רופאי עינים בינלאומי, אשר בו ידונו בהתפתחויות החדשות בתחום זה של הרפואה. אמר לו הרבי: בקשה לי אליך, כשיגיע תורך לדבר, תקדים ותאמר שרב אחד מארץ ישראל בקש ממך למסר לקהל הפרופסורים, שבו שבזמן שהם עוסקים ברפוי עיניהם של הזולת, עליהם לוודא שהעינים שלהם טובות ובריאות זה לזה...

הרופא הפתע מהבקשה, אך שמר זאת בלבו. באותו כנוס השתתף רופא עינים מיגוסלביה, שהיה לו פטנט רפואי חדש לרפא לקוי מסים בעינים. פטנט זה נחשב לחדוש בקנה מדה עולמי, מאחר שעד כה לא נמצא פתרון ללקוי זה, הפרופסור שמר את הרעיון לעצמו ואף לא אחד הצליח לחשוף את שיטתו.

במהלך הכנוס, נקבע בסדר הנואמים, שמיודענו הרופא מישראל נאם לפני אותו אורח מיגוסלביה. הישראלי קם, ואזר אמצ, ומסר את דברי "הרב מירושלים". ולאחר מכן נשא את דבריו כפי המתכנן.

אחריו קם הרופא היגוסלבי לשאת את דברו, ובראשית דבריו אמר: יש לי רעיון מסים שלא חשבת לגלותו לאיש, אך דברי "הרב מירושלים"

הַרְשִׁימוּ אוֹתֵי מֵאֵד, וְאֲנִי רוֹאֶה שְׂיֵשׁ בָּהֶם הַרְבֵּה אֱמֶת, לָכֵן אֶגְלֶה לָכֶם אֶת שְׂיִטְתִּי הַחֲדָשָׁה בְּרַפּוּי...
נִמְצְאוּ לְמִדִּים, שְׂעִינִים בְּרִיאוֹת, אִין זֶה דְּוִקָא שְׂאִין בָּהֶם לְקוּי מְסִיָּם, אוֹ שֶׁהֵן רוֹאוֹת שֵׁשׁ שֵׁשׁ. אֶלָּא עֵינִים בְּרִיאוֹת פְּרוּשׁוֹ, שְׂאִין הָעֵין צָרָה בְּמָה שְׂיֵשׁ לְשִׁנִּי, וְשִׁמַּח בְּטוֹבַת חֲבֵרוֹ כְּמוֹ שְׂשִׁמַּח בְּטוֹבַת עֲצָמוֹ.

הרואה את הנולד

מַעֲשֵׂה הָיָה בִּיהוּדֵי אֶחָד, שְׂעָשָׂה אֵיזָה דְּבַר שְׂהִזִּיק לַיהוּדוֹת, וְכִשְׁנִכְנַס פְּעַם אֶצֶל הַגְּרִי"ז מִבְּרִיסק זצ"ל, נִזְף בּוֹ הָרַב וְצָעַק עָלָיו עַל רַע מַעֲלָלָיו.

שָׁאַל אוֹתוֹ הַיהוּדֵי: רַבִּי, מָה אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כְּדִי לְתַקֵּן אֶת הַמַּצָּב? עָנָה לוֹ הָרַב: אֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כְּלוּם, וְסִפֵּר לוֹ אֶת הַמַּעֲשֵׂה דְלַהֲלֹן:

בְּעִירָה יְהוּדִית אַחַת, הָיָה שֵׁם עֶגְלוֹן אֶחָד שְׂהָיָה מְסִיעַ אֶת הָאֲנָשִׁים לְמִקּוּם חֲפָצִים, וּמִזָּה הָיְתָה פְּרִנְסָתוֹ. וַיְהִי הַיּוֹם, וּבַחֹר אֶחָד לְמִדָּ גַם כֵּן אֶת הַמְּקָצוֹעַ הַזֶּה, קָנָה לוֹ סוּס וְעֶגְלָה, וְהִחֵל לַעֲסֹק גַם כֵּן בְּאוֹתוֹ עֶסֶק בְּאוֹתָהּ עִירָה.

כְּשִׁשְׁמַע עַל כֶּדָּ הָעֶגְלוֹן הַנְּתִיק, פְּעַס עָלָיו מֵאֵד, וְהִחֵל לַצָּעַק עָלָיו שֶׁהוּא מְקַפֵּחַ אֶת פְּרִנְסָתוֹ, וְהִחֲלָה מְרִיבָה גְדוֹלָה בֵּינֵיהֶם. לְבִסוּף הִגִּיעוּ לְפִשְׁרָה, שְׂהָעֶגְלוֹן הַנְּתִיק יִשְׁאַל אֶת הָעֶגְלוֹן הַחֲדָשׁ שְׂאֵלָה בְּ"הִלְכוֹת עֶגְלוֹנִים", וְהָיָה אִם יִדַּע אֶת הַתְּשׁוּבָה, יוּכַל לְהַמְשִׁיךְ לַעֲבוֹד כְּאִן, וְאִם לֹא יִדַּע, יְהִיָּה חַיֵּב לְלַכֵּת לְעִיר אַחֲרָת.

שָׁאַל אוֹתוֹ הָעֶגְלוֹן הַזֶּקֶן: מָה תַּעֲשֶׂה אִם הָעֶגְלָה שְׂלָךְ נִתְקַעַת בְּבוֹץ סְמִידָּ וְעָמַק?

אָמַר לוֹ הָעֶגְלוֹן הַצָּעִיר: מוֹרִידִים אֶת הַנוֹסְעִים וְהַחֲבִילוֹת מִהָעֶגְלָה כְּדִי שְׂהָעֶגְלָה תִּתְּהֶיָה יוֹתֵר קֵלָה, וְכֶדָּ יוּכְלוּ לְהוֹצִיָּאָה מִהַבֶּץ. חֲזַר וּשְׂאָלוֹ: מָה קוֹרָא אִם עָשׂוֹ כֵּן וְלֹא הוֹעִיל לָהֶם?

אָמַר לוֹ: מְבִיאִים סוּסִים אַחֲרִים, וְקוֹשְׁרִים חֲבָל לַעֲגָלָה הַטְּבוּעָה בְּבוֹץ, וּמוֹשְׁכִים אֶת הָעֶגְלָה.

חֲזַר וּשְׂאָל: מָה קוֹרָא אִם גַּם עָשׂוֹ כֵּן וְלֹא הוֹעִיל מִפְּנֵי שֶׁהַבוֹץ עָמוּק וְסְמִידָּ מֵאֵד? אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ!

אם כן, אִמַר לוֹ הֶעֱגֵלוֹן הַזֶּקֶן, כִּי יוֹן שָׁלֵא יִדְעֶתָּ, עָלֶיךָ לָלֶכֶת לְעִיר אַחֲרַי וְלֹא לְהִמָּשִׁיךְ בְּעִיר הַזֹּאת.

אִמַר לוֹ הַצֶּעִיר: מִקְבֵּל עָלַי כִּי יוֹן שָׁזָה הָיָה הַתְּנַאי שֶׁהָיָה בֵּינֵינוּ, אוֹלָם בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, תִּלְמַד אוֹתִי מֵהַ בְּאַמֶּת עוֹשִׂים בְּמִצַּב כְּזֶה!?

עָנָה לוֹ הֶעֱגֵלוֹן הַזֶּקֶן: בְּמִצַּב כְּזֶה בְּאַמֶּת אֵין מֵהַ לַעֲשׂוֹת, אוֹלָם עֲגֵלוֹן חֲכָם, יוֹדֵעַ שֶׁלְכֶזָּה בּוֹץ לֹא נִכְנָסִים!!!

וְאִזּוּ פָּנָה הָרַב לְאוֹתוֹ יְהוּדִי וְאָמַר: בְּאַמֶּת כַּעֲת אֵין מֵהַ לַעֲשׂוֹת, אֲבָל אִם הָיִיתָ חֲכָם, הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁלְכֶזָּה בּוֹץ לֹא נִכְנָסִים, שֶׁהָרִי חֲכָם רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד.

כָּל אָדָם שֶׁעוֹמֵד בְּנִסְיוֹן מְסִיָּם, יַעֲמוֹד וְיִחַשֵּׁב אִם לֹא יַעֲמוֹד בְּנִסְיוֹן וְיִכָּשֵׁל בְּעֵבְרָה, הָרִי לְאַחַר הָעֵבְרָה יִצְטַעַר עַל כֶּךָ שֶׁנִּכְשַׁל, שֶׁהָרִי כָּל הַהֲנָאוֹת בְּסוּפוֹ שֶׁל דָּבָר חוֹלְפוֹת, אֲבָל הָעֵבְרָה בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת, וְלִפְעָמִים קִשָּׁה מְאֹד לְמַחֵק אֶת הָעֵבְרָה, וְלָכֵן מִזֵּהִירִים רַבּוֹתֵינוּ אֶת הָאָדָם לְהִסְתַּכֵּל צֶעַד אַחַד קוֹדֵמָה, כִּדִּי לְרַאוֹת מֵהַ יְהִיוּ הַהִשְׁלָכוֹת וְהַתּוֹצְאוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הַנְּאֻה אֲסוּרָה.

וְכִמוֹ לְמִשָּׁל, מִי שֶׁמְגַרֵּד לוֹ הַרְגֵל, מְאֹד נִהְנֶה לְגַרֵּד, וּמְרַב הַתְּלַהּבוֹת לְגַרֵּד אֵינּוּ שָׁם לֵב שֶׁחוֹבֵל הוּא בְּעִצְמוֹ. וְרַק לְאַחַר שֶׁסִּיָּם לְגַרֵּד, מְרַגֵּשׁ הוּא אֶת הַנֶּזֶק שֶׁעָשָׂה לְעִצְמוֹ, וְאִזּוּ מִתְחִיל לְשׂוֹרֵף לוֹ אוֹתוֹ מִקּוֹם שֶׁגִּירָד, וְאִף יוֹרֵד לוֹ דָם, וְקִשָּׁה לוֹ לָלֶכֶת עַל הַרְגֵל, וְכָל זֶה בְּגִלְלַת הַנְּאֻה שֶׁל רָגַע. אֲבָל אִם הָיָה רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, הָיָה מִתְאַפֵּק וְלֹא חוֹבֵל בְּעִצְמוֹ.

הלוה ואינו משלם

אָדָם שֶׁקִּבֵּל הַלּוֹאֶה וְאֵינוֹ מְשִׁיבָהּ, הוּא דֹגְמָא אוֹפִיִּינִית וְסַמֵּל לְכַפִּיּוֹת טוֹבָה, שֶׁהָרִי הַמְּלוֹה סִיעוֹ בְּשַׁעַת דּוֹחֶקוֹ, הוּא אֵינוֹ מְכִיר לוֹ תּוֹדָה עַל כֶּךָ, אֲלֵא מְשַׁלֵּם לוֹ רָעָה תַּחַת טוֹבָה, וְכִבֵּר אָמַר שְׁלֵמָה הַמְּלוֹךְ בְּמִשְׁלִי: "מְשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה, לֹא תִּמּוֹשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ". רַח"ל.

בְּנוֹסֵף לְכֶךָ, אוֹמְרֵת הַמִּשְׁנָה, "הַלּוֹה מִן הָאָדָם כְּלוֹה מִן הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא", כְּלוֹמַר שֶׁהוּא נִחְשָׁב כְּגוֹזֵל אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִשׁוּם שֶׁכֹּאֲשֶׁר הַלוֹהָה אֵינוֹ פּוֹרֵעַ לְמַלְוָה, הָרִי הוּא נַעֲשֶׂה בְּעַל חוּבוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. הַכִּיצַד?

הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרוּךְ אֶת רְאוּבֵן הַמְּלוֹה בְּסָכוּם מְסִיָּם שֶׁל כֶּסֶף. רְאוּבֵן עָשָׂה חֶסֶד, וְהַלוֹה אֶת כֶּסֶפוֹ לְשִׁמְעוֹן. כֹּאֲשֶׁר שִׁמְעוֹן אֵינוֹ פּוֹרֵעַ אֶת חוּבוֹ,

למעשה הוא מחסר מהסכום שנקבע מן השמים שראוי להיות ביד ראובן,
וכעת ראובן מפסד על לא עגל בכפו.

ועל כן, "נאלץ" הקדוש ברוך הוא כביכול להמציא לראובן מחדש את
המגיע לו.

יוצא אפוא, שחובת הפרעון של שמעון, עברה משמעון לבורא העולם אשר
פרע את חובו במקומו. ואותו שמעון הלוח, הוציא כביכול מהקדוש ברוך
הוא כסף שלא בישר, ולכן נחשב לו כאלו גזל את ה' יתברך.

ספר הגאון רבי יעקב מוצפי זצ"ל, שפבגדאד היו שני חברים טובים,
שעזרו זה לזה בכל הזדמנות.

פעם קנה אחד מהם דירה, ונזקק להלוואה בסכום גדול, בצר לו ספר
לחברו על כך, וחברו הלוח לו את כל הסכום מרצונו הטוב.

כעבור זמן מה, כשהגיע זמן עליית יהודי בגדאד לארץ ישראל, ממשלת
בגדאד החרימה את אותה דירה, ושני החברים עלו לארץ ישראל, וכעבר
שנתיים נפטר הלוח לפני שהחזיר למלוה את ההלוואה.

כעבור מספר חדשים לאחר פטירת הלוח, הופיע הלוח בחלום אצל רבי
יעקב מוצפי, וספר לו על דבר ההלוואה אשר לוה מחברו, ואמר, שהיות
שלא פרע את חובו, אין לו מנוחה בעולם האמת, ולכן התחנן לפני הרב
שיזמין אליו את המלוה פלוני, ויסביר לו שלא היתה לו אפשרות לפרע
את חובו, ויבקש ממנו למחול לו על החוב במחילה גמורה.

למחרת היום, הזמין רבי יעקב את המלוה, שאל אותו, האם היה לך חבר
ששמו פלוני? השיב האיש: כן, זכרונו לברכה.

שאלו הרב: האם הלווית לו סכום כך וכך לדירה שקנה בבגדאד? השיב
המלוה: כן נכון. אמר לו הרב: בין פה וכה חוב אבוד, מאחר שהלוה
נפטר, לכן בבקשה ממך, אמור אחרי בפה מלא: "הריני מוחל במחילה
גמורה את החוב שהוא חייב לי, ולא יענש בסבתי".

המלוה אמר אחריו ככל הדברים האלה, והלך לדרך לשלום. בליילה
הופיע שוב בחלום הלוח הנפטר בשמחה, ואמר לרב, תניח דעתך שהנחת
את דעתי.

אשרי האיש שפורע את כל חובותיו כאן בעולם הזה, כדי שלא יצטרך
חלילה להעניש על כך בעולם הבא, שפידיע מדקדקים עם האדם על כל

משנה י

הם אמרו שלשה דברים. רבי אליעזר
אומר, יהי כבוד חברך חביב עליך כשליך,
ואל תהי נוח לבעוס. ושוב יום אחד לפני
מיתתך. והוי מתחמם כנגד אורן של
חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה,
שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיפתן עקיפת
עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דברייהם
כגחלי אש:

יהי כבוד חברך חביב עליך כשליך

דרך וטבעו של האדם, לדאג תחלה לכבוד האישי שלו, ולאחר מכן לדאג
לכבוד זולתו. ולכן מרשה הוא לפעמים להתלוצץ על חשבון השני, וטענתו
בפיו שהוא רק מתבדח. אבל כשמתלוצצים על חשבוננו, הוא מיד נפגע
ומקפיד על כבודו. לכן בא התנא ואמר, תדאג לכבוד של חברך, כמו
שאתה דואג לכבודך, ותתיחס לשני כמו שרצונך שיתיחסו אליך.

ומספר על הצדיק ר' אריה ליון זצ"ל, כשהגיע לגיל שמונים, אמרה לו
אשה אחת, שהגיע הזמן להנהיג אצלו שעות קבלה.

אמר לה רבי אריה: פעם אחת הייתי מאד עיף, והחלטתי שהפעם אני לא
פותח את הדלת, ובאמת נשמעו דפיקות, ולא פתחתי. לאחר שפסקו

הדפיקות, ונשמע קול צעדים מתרחקים, נגשתי לדלת וראיתי שזאת הייתה אפת... ומאז החלטתי שלא להנהיג שעות קבלה!

עוד מספר עליו, שלא עלינו נפטר לו בת, וכשחזר מהלוייה חפחה לו אשה שהזמנה לאותו יום, ולא ידעה שהוא עתה באבל. רצו בני הבית לרמוז לה על כך, והרב לא הרשה, ואמר להם שהיא לא צריכה לסבל מהאסון שקרה לו, וקבל אותה בסבר פנים יפות, ועזר לה בכל מבקשה.

כאשר האדם חושב בדעתו, מה היה קורא אלו אני הייתי במקום חברי, כיצד אני הייתי רוצה שיתנהגו כלפי, אני באותו צורה צריך הוא לנהג כלפי אחרים, ובמדה שאדם מודד, בה מודדים לו.

שוב יום אחד לפני מיתתך

הדבר שהיה רגיל בפיו של רבי אלעזר הוא - "שוב יום אחד לפני מיתתך". כאשר שמעו תלמידיו של רבי אליעזר את הדברים הללו, הם שאלוהו: וכי אדם יודע באיזה יום ימות כדי שיעשה תשובה יום אחד לפני כן?

אמר להם: כל שכן, לכך התכוונתי שיעשה תשובה היום שמא ימות למחר, וכן ישוב למחר שמא ימות למחרתו, ונמצא שכל ימיו עשה תשובה. (שבת קנג).

משל למה הדבר דומה, למלך שזמן את עבדיו לסעודה ולא קבע להם זמן מתי תהיה הסעודה. הפקחים שבהם אמרו: וכי חסר דבר בבית המלך, הרי הכל מוכן ומזמן, ואולי יזמין אותנו המלך לבוא פתאום, ואנו צריכים לכנס לסעודה מקשטים. ולכן הלכו ולבשו בגדי פאר, והמתינו בסבלנות בפתח הארמון של המלך.

לעמכם, השוטים שבהם אמרו: וכי יש סעודה בלא טרח? הרי עוד לא רואים את השלחנות הערוכים ואת המשרתים העמלים להכין את הסעודה, ואפילו הזמנות עדין לא חלקו, פנראה יש עוד זמן רב. על כן בהיותם חכמים בעיני עצמם, הם "נצלו את הזמן" כביכול, והלכו למלאכתם להרויח עוד פרוטות אחדות.

פתאום בקש המלך את עבדיו להכנס לארמונו לסעודה. הפקחים שבהם נכנסו לפניו מקשטים כזאות לכבוד המלך. והשוטים שבהם, נכנסו בבגדי עבודה פשהם מלכלכים. שמח המלך לקראת הפקחים, וכעס לקראת הטפשים.

אמר המלך: הללו שקשטו את עצמן לסעודה, ישבו ויאכלו וישתו. הללו שלא קשטו עצמם לסעודה, יעמדו מרחוק ויראו.

כל אדם יודע ש"עת למוות", וכלם מזמנים לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. פקחים שקימו את הפסוק בקהלת: "בכל עת יהיו בגדי לבנים", ותמיד היו מוכנים ומזומנים, יקבלו על כך שכר, ויקצרו את הפרות שהכינו.

אולם אלו שדוחים את ההכנות, ובמקום לאסוף מעשים טובים, "מנצלים את הזמן" לחטוף עוד כמה פרוטות, ולחוות עוד מספר הנאות חולפות, אנשים אלו יעמדו ויראו בשכרם של אחרים אך לא יזכו להנות גם הם.

אלו שמתכוונים ללמוד תורה ולעשות תשובה רק כשיזקינו, סופם להגיע לבית המלך בגדים מכתמים, במצב בו הם אינם ראויים לראות את פני המלך. "מי שלא טרח בערב שבת, מהיכן יאכל בשבת", איזו סעודה מצפה לו שם...

רבינו בחיי בספרו "חובות הלבבות" שער התשובה בסופו, מביא משל נאה לתועלת של חזרה בתשובה גם ברגע האחרון.

משל לאדם שחפץ לחצות נהר גדול, והוא מוכן לתת כל הון על מנת להגיע מעבר לנהר. בידו של אותו איש היו מטבעות כסף רבים, אולם חכמתו עמדה ביחס הפוך לעושרו, על כן כאשר עמד על שפת הנהר, זרק את מטבעותיו אל הנהר, מפני שחשב שיוכל לסתום בהם את הנהר, ולעבר על גבם לצדו השני.

רק לאחר שזרק את כל המטבעות ונתרה בידו מטבע אחת בלבד, אז נוכח סוף סוף בטעותו. בשלב זה הוא התחיל להתבונן סביבו, ולחפש את ישועתו מכיון אחר.

והנה לפתע הוא מבחין ברב חובל שעגן עם ספינתו בשפת הנהר, וממתין לנוסעים הרוצים לחצות את הנהר. מהר האיש וקרא לעברו: קח את המטבע שבידי והעבירני בספינתך אל מעבר לנהר. רב החובל עשה כמובן כבקשתו, והוא אכן מגיע לעברו השני של הנהר.

נמצא, שבאותה מטבע אחרונה, הוא השיג מה שלא השיג בכל המטבעות שאבד בנהר.

כך הוא בעל התשובה אשר אבד את רוב ימיו בדברי חליו, כאשר הוא מבקש לחזור בתשובה בסוף ימיו, והוא משנה דרכו ושב אל ה' הקדוש

בְּרוּךְ הוּא שֶׁהִמְתִּין לוֹ כָּל הַזְמַן, אֲכַן ה' יִתְבָּרַךְ מוֹחֵל לוֹ וּמְקַבֵּלוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַנְּבִיא יְחִזְקָאל: "כָּל פִּשְׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה, לֹא יִזְכְּרוּ לוֹ".

[אולם יש להוסיף, כי אִמְנֵם מְעוֹנוֹת יִנְקֶה הָאִישׁ הַהוּא, אִךְ נָקִי הוּא גַם מִמִּצְוֹת שֶׁלֹּא טָרַח לְאוֹסְפָם, מִמַּשׁ כֶּשֶׁם שֶׁאוֹתוֹ הָאִישׁ מֵהַמְשָׁל הִגִּיעַ בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לְמַחוּז חֶפְצוֹ, אוֹלָם נוֹתֵר נָקִי מִנְכַסְיוֹ לְלֹא שׁוּם מִטְבֵּעַ].

והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה

הַתֵּנָא בְּתַחֲלָה אוֹמֵר לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד ה"אור", דְּהֵינּוּ הָאִישׁ הַמְּאִירָה שֶׁל הַחֲכָמִים. וּבְהַמְשָׁךְ אוֹמֵר לְהִזְהֵר מֵהַגְּחָלֵת שֶׁלָּהֶם שֶׁלֹּא נִכְוֶה מִמֶּנָּה.

וְלִכְאוּרָה הָיָה צְרִיךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לְהִזְהֵר מֵהָאוֹר שֶׁלֹּא נִכְוֶה מִמֶּנּוּ, וְלָמָּה שָׂנֵה וְהִזְכִּיר שֶׁלֹּא נִכְוֶה מֵהַגְּחָלֵת שֶׁלָּהֶם?

וְנִרְאֶה לוֹמַר בְּס"ד, שֶׁיִּשְׁנֵם שְׁנֵי סוּגֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, יִשְׁנֵם שְׁהֵם כְּשֶׁר לְפָנָי ה' יִתְבָּרַךְ, דְּהֵינּוּ גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וּמְנַהֲיֵי הַעֲדָה, וְהֵם הַמְּשׁוּלִים לְאוֹר, שֶׁכָּל הָעַם הוֹלֵךְ לְאוֹרָם. וְיִשְׁנֵם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁהֵם כְּעַבְדִּים לְפָנָי ה', דְּהֵינּוּ שְׁעוֹבְדִים אֶת ה' בְּצִנְעָה וּבִפְרִישׁוֹת וּמְעוֹרְבֵיִם עִם הָעוֹלָם, וְאֵינָם מְתַבְּלָטִים, וְהֵם הַמְּשׁוּלִים לְגַחְלִים שֶׁהָאִישׁ שֶׁלָּהֶם טְמוּנָה בְּתוֹכָם, וְאֵינָה פוֹרְצַת הַחוּצָה.

וְעַל שְׁנֵיהֶם בָּא הַתֵּנָא לְהִזְהִירָנוּ, שֶׁיֵּשׁ לְהִזְהֵר גַּם בְּכַבּוּדָם שֶׁל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מְאִירִים בְּאוֹר תּוֹרָתָם אֶת הָעוֹלָם. וְגַם נִזְהָר מֵאוֹתָם צְדִיקִים אֲשֶׁר נִמְצְאִים בֵּינֵינוּ וּמִסְתִּירִים אֶת עֵצְמָם, וְנִרְאִים כְּאֲנָשִׁים פְּשוּטִים. מְשִׁנֵּי סוּגִים אֵלּוּ יֵשׁ לְהִזְהֵר, וְלִנְהַג בָּהֶם כְּבוֹד וְלֹא לְהַקֵּל בְּכַבּוּדָם.

מִסְפָּרִים עַל הָרַב הַחֲסִיד רַבֵּי יַעֲקֹב יִצְחָק הוֹרוּוֹיץ הַמְּכַנֶּה "הַחוּצָה מְלַבְּלִין", שֶׁצִּוָּה לְחֲסִידִים שֶׁיִּזְהָרוּ בְּכַבּוּד הַרְבָּנִים הַמְתַּנַּגְּדִים לְחֲסִידוֹת.

וְהִנֵּה מַעֲשֵׂה הָיָה עִם הַגְּאוּן רַבֵּי אַרְיֵה לֵיב הַכֹּהֵן (בְּעַל "קִצּוֹת הַחֲשׁוֹן"), שֶׁלֹּא נִהַג כְּבוֹד בְּכַמָּה מֵהָאֲדָמוֹ"רִים שֶׁל הַחֲסִידִים, וְהַחֲסִידִים שֶׁלָּהֶם בְּקִנְיָתָם לְכַבּוּד רַבּוֹתֵיהֶם, רָגְזוּ וְהִטִּיחוּ דְבָרִים קָשִׁים נֶגֶד הַגְּאוּן רַבֵּי אַרְיֵה לֵיב, וְהֶעֱלִיבוּ אוֹתוֹ, וְהָרַב הַכְּרִיז עֲלֵיהֶם נְדוּי וּשְׁמַתָּא לְמִשְׁךְ חֹדֶשׁ יָמִים.

בצר להם, נסעו ללובלין כדי לשבות בבית מדרשו של החוזה מלבלין במשך ימי נדויותם. אולם בבואם לפני חצרו של החוזה מלבלין, צנה את שמשו, שלא יתן להם להפגס אליו, עד אשר יעבור זמן הנדוי.

לאחר מלאת שלשים יום של ימי הנדוי, נכנסו אליו החסידים הללו, והתחילו לספר לו על רבי אריה ליב, ועל התנגדותו לחסידות.

הפסיק אותם החוזה, ואמר: בתורה כתוב, שהקדוש ברוך הוא התרעם על אהרן ומרים, ואמר להם: מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה, ופרש רש"י, בעבדי משה לא כתוב כאן, אלא בעבדי במשה, בעבדי אף על פי שאיננו משה, במשה אף על פי שאיננו עבדי, מכל מקום הייתם צריכים לירא מפניו.

ולכאורה קשה, מדוע צריכים לירא מפני משה אם אינו עבד ה'?

אולם כבר אמר רבי יוחנן בן זכאי במסכת ברכות (דף לד:), שרבי חנינא בן דוסא דומה כעבד לפני המלך, ואני דומה כמו שר לפני המלך. כלומר, ישנם גדולי ישראל שהם שרי התורה, שעוסקים בתורה יומם ולילה. וישנם צדיקים שהם עבדי ה', שעוסקים בעבודת ה' ומשמשים לפני ה' ותפוד כעבד לפני רבו.

וזוהי פגנת רש"י, מדוע לא יראתם לדבר במשה אף על פי שאינו עבדי, דהינו שהוא כמו שר לפני המלך, על ידי עסקו בתורה יומם ולילה, שגם מפניו יש לירא ולפחד, משום כבוד תורתו. ומכיון שהגאון רבי אריה ליב הוא שר התורה, אסור לכם לפגוע בכבודו אף על פי שאינו מתנהג כעבד ה', אלא כשר...

זהירות מדבור נגד חכמים

הגאון ר' משה פינשטיין זצ"ל, נפטר בתענית אסתר בארצות הברית, ושם לוו את מטתו אלפי בני ישראל ביום פורים. לאחר מכן, המטה הוטסה לארץ ישראל, וכאן נערכה לו הלוגיה בירושלים בט"ו אדר [פורים דמוקפין חומה]. והיו הספדים כרגיל כפי שיש לנהג לחכם בפניו.

והנה אחרי ההלוגיה, התחיל אחד מהמוני המלוגים לחוש מחושי ראש עזים. הוא הלך לרופאים, אך ללא הועיל. לבסוף הלך לאחד מהצדיקים שיעשה לו גורל הגר"א, ויצא לו בגורל הפסוק: "ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה".

במבט ראשון לא אמרו הדברים לאיש מאומה, והנה לפתע הפכה בו הפסוק מפת ברק, והחל להזכר שהוא הנה שם בין ההמונים אשר גדשו

את רחובות ירושלים ביום הלונה, ומאחר והיה זה בשושן פורים ובפתח ממתנות מצוות החג, חשב אותו האיש שאין זה צודק שבגלל הלונה יהיה חסרון ופגם בשמחת הפורים של מאות ואלפי אנשים. את דעתו זו הוא הביע באזני כמה אנשים שהיו בהלונה.

הרב אמר לו, שדבריו פגעו בכבוד תורתו של הגאון שנפטר, ובשלחן ערוך נפסק כיצד יש לנהג במקרה כזה, וזהו פתרונו היחיד לסבלו. עליו לכנס עשרה אנשים ליד הקבר של הגאון הנ"ל, ובנוכחותם לבקש מחילה מהנפטר.

עשה האיש כדבריו, אסף מנון, ועלו לקברו של רבי משה בהר המנוחות, ובקש מחילה על דבריו, ואכן תוך זמן קצר, חלפו כאבי הראש כלא היו.

סופם של הפוגעים בחכמי ישראל

הגאון רבי יעקב דוד וילובסקי המכנה הרדב"ז, היה רבה של העיר סלוצ'ק, וכידוע היה מהרבנים התקיפים, קנאי גדול לה' ולתורתו, ודבר זה היה לצנינים בעיני כמה מתקיפי הקהל.

פעם אחת נמנו חמשה מחברי ועד הקהלה, והחליטו לנקט בפעלה נגד הרב, ועל דעת עצמם, הלכו ומינו דין ללא רשותו של הרב.

הדבר נודע לרדב"ז, והנה הגיע יום שבת בבקר, הרב עמד ליד ארון הקודש לידו עמד רבי שלום מאישישוק, ובמקום סמוך עמד רבי איסר זלמן מלצר.

לפני קריאת התורה, עלה הרדב"ז על מדרגות ארון הקודש, והכריז ואמר: הלכו ומינו פאן דין ללא רשותי כדי להכעיסני, ואני אומר, רבונו של עולם, אילו הייתי יעקב דוד סנדלר, האם היה למישהו טענות עליו? לא! וכי למה שיהיו טענות. ואילו הייתי יעקב דוד נגר, האם היה מישהו בא בתלונות נגדי? לא!

אם כן, מה הטענות שיש לגבאים עלי? מפני שאני לומד את תורתך הקדושה! רבונו של עולם, אם כן, צא אתה למעני, ועמד לימיני...

אחר כך הרבין הרב את ראשו לרגע, נזקף ואמר: ולכן, אותם חמשה חברי ועד הקהלה שעשו מה שעשו, לא יוציאו שנתם...

מיד התעורר רעש גדול בבית הכנסת, הרי הדבר אינו פשוט, קללה כזאת יוצאת מפי הרב הגדול. בינתים נגש רבי שלום מאישישוק לרדב"ז, ולחש לו: כבודו אמר שלא יסימו את שנתם, אך אם כן יוציאו שנתם, יהיה חלול ה' גדול, ואם כן מדוע לך לקלל אותה קללה כזו חמורה?

עָלָה הַרְדָּבִיז שְׁנִית לַמְדַרְגּוֹת אַרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר לְקָהֵל: הוֹאִיל וְחוֹשְׁשִׁים לְחַלּוֹל הִי אִם יִסִּימוּ אוֹתָם אֲנָשִׁים אֶת שְׁנֵתָם, לָכֵן הֲרִינִי מוֹדִיעַ - שֶׁלֹּא יַעֲבְרוּ עֲלֵיהֶם אֲפִילוּ חֲמֹשֶׁה חֲדָשִׁים... וְאָכֵן עַד חֲמֹשֶׁה חֲדָשִׁים לֹא נִשְׂאָר מֵהֶם אֶחָד. רַחֲמָנָא לִי צְלוּ.

וְעַל כֵּן, כָּל מִי שֶׁחָסַע עַל חֲזִיוו וְעַל חַיֵּי מְשַׁפְּחָתוֹ, יִזְהַר מְאֹד שֶׁלֹּא לְדַבֵּר אוֹ לְשַׁמּוֹעַ בְּכַוֻּנָה, דְּבָרִים הַנְּאָמְרִים נֶגֶד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֲפִילוּ אִם אוֹתָם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵינָם מְהוֹג שְׁלוֹ, וְאֵינָם בִּקְוֹ שֶׁל רַבּוֹתָיו, אֵל לוֹ לְדַבֵּר עַל אֶף אֶחָד, וְלֹא לְהַבִּיעַ חֲלִילָה דְּעָה נֶגְדָם.

סֵפֶר רַבִּי שְׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן זצ"ל, עַל הָאֲדָמוּר מְטַשְׁעֵבִין זצ"ל, שֶׁכֶּהֵן כָּרֵב וְכַאֲבִיד בֵּית דִּין, פֵּעַם אַחַת הִתְבַּטָּא הָרַב, שֶׁמְעוֹלָם לֹא הִקְפִיד עַל אָדָם חוּץ מִפֵּעַם אַחַת, וְגַם אִזּוּ הָיָה זֶה מִתּוֹךְ חֲשֵׁשׁ שֶׁלֹּא תִפְגַּע מְרוֹתוֹ הַרְבֵּנִית. וּמַעֲשֵׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה:

פֵּעַם אַחַת פָּרַץ סְכָסוֹף בֵּין שְׁנַיִם, אֶחָד מֵהַצְדָדִים הָיָה סוֹחֵר גְּדוֹל מִחֲשׁוּבֵי הַקְּהֵלָה, לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע הָרַב אֶת שְׁנֵי הַצְדָדִים פָּסַק לְטוֹבַת הַיְהוּדִי הַפְּשׁוּט, וְחִיב אֶת סוֹחֵר. אוֹתוֹ סוֹחֵר שֶׁהָיָה מִתְקִיפֵי הַקְּהֵל, כְּעַס וְזַעַם, וּבִהַזְדַּמְנוֹת הָרֵאוּשׁוֹנָה שָׁבָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, פָּרַץ בְּדָבָרִים גְּסִים נֶגֶד הָרַב.

הָרַב מְטַשְׁעֵבִין הֶאֱזִין לְכָל הַגִּידוּפִים בְּלִי אוֹמֵר דְּבָר, וְרַק לְאַחַר שֶׁהִנְגִיד סִים לְכָלוֹת בּוֹ אֶת זַעֲמוֹ, הִפְטִיר הָרַב לְעַמְתּוֹ: עַז פָּנִים לְגִיהֵנָם, מִבְּטָח אֲנִי שְׁיִמּוֹת בְּלִי תִשׁוּבָה!!!

לֹא נָחָה דְּעֵתוֹ שֶׁל הַנְּגִיד, וְלִמְשַׁמַּע דְּבָרֵי הָרַב, הִחְלִיט לְהִתְחַכֵּם, וְאָמַר: הֲלֹא יָדוּעַ שֶׁבַעֵל "הַנֶּעַם אֱלִימֶלֶךְ" הַבְּטִיחַ לְמִי שִׁיזְכֶּה לְבוֹא עַל קִבְרוֹ, שְׁבוּדָאֵי יָמוֹת בְּתִשׁוּבָה. וְאִם כֵּן, בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת אֶקַּח אֶת הָעֵגְלוֹן, וְנִסַּע אֶל צִיּוֹנוֹ הַקְּדוֹשׁ שֶׁל רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ זִיע"א, וְדַאִי עֲצוּמָה זְכוּתוֹ שֶׁל הַנֶּעַם אֱלִימֶלֶךְ יוֹתֵר מִהָרַב מְטַשְׁעֵבִין.

וְאָכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת, יָצָא הָעֶשִׂיר עִם עֵגְלוֹנוֹ לְכוּוֹן קִבְרוֹ שֶׁל הַנֶּעַם אֱלִימֶלֶךְ, אֲבָל מִיַּד לְאַחַר שִׁיצְאוּ מִן הָעִיר, נִפְל הָעֶשִׂיר מִן הָעֵגְלָה וָמֵת. רַחֲמָנָא לִי צְלוּ.

רבי יהושע אומר, עין הרע, ויצר הרע,
ושנאת הבריות, מוציאים את האדם מן
העולם:

עין הרע

כתב רבנו עובדיה מברטנורא, שעין הרע פרושו, שמכניס עין הרע בממון חברו או בבגיו ומזיק לו. וצריך להבין מהי הסבה לאותו פח הרסני הטמון בעין הרע.

המפרשים מסבירים כי זהו אחד מן הפחות שטבע הבורא בבני האדם. וכשם שיכול האדם לפעל בפיו טובה או רעה, כך יכול האדם להשפיע על אחרים בעיניו, כגון שמסתכל על ממונם של אחרים וכיוצא בזה.

האדם שמגלה לרבים את הטובות שהי חנן אותו, ומתפאר בכך לעיני כל, מעורר עליו את מדת הדין, ומעלה עליו את קנאתם של אחרים, והם מתחילים לשאול: "מדוע מגיע לו יותר ממני", "איזו זכות יש לו שאין לי"? שאלות מעין אלו, מעוררות לבסוף קטרוג, ובשמים מעיינים שנית האם אכן יש לו זכות המצדיקה לתת לו טובה מעין זו, ובסופו של דבר הוא עלול להפסיד את הטובה שקבל.

מספר במסכת בבא מציעא (דף קז:) על רב, שהיה יודע ללחש על הקברות, ולהבין מכל קבר וקבר באיזה מיתה מת אותו אדם שקבור שם (האם מת בזמן, או מת לפני זמנו מעין הרע). פעם אחת הלך לבית הקברות, ולחש על הקברות, וראה שתשעים ותשעה מהקבורים שם מתו מעין הרע, ואחד מת בזמןו כדרך כל העולם.

ועל זה דרש רב את הפסוק: "והסיר ה' ממך כל חלי" כל חלי - זו עין הרע. ופרש רש"י, דבר שכל החלאים תלויים בו, זו עין הרע. וכתב שם רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו בן יהונדע, שהטעם שקראו לעין הרע בשם "כל חלי", מפני ששאר חלאים הבאים על האדם, אינם פוגעים אלא בגופו

דוקא, אָבֿל עֵין הָרַע מְזַקֶּת גַּם לַגּוֹף וְגַם לַנֶּפֶשׁ. צֵא וּלְמַד מִלּוּחוֹת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ מִחֲמַת עֵין הָרַע שֶׁל אַמּוֹת הָעוֹלָם.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁשְּׂאֵר חֲלָאִים פּוֹגְעִים בַּגּוֹף, אָבֿל עֵין הָרַע שׁוֹלֵט גַּם בַּמּוֹן. וְכֹאֲתוֹ מַעֲשֵׂה בַעֲשִׂיר אֶחָד, שֶׁהֵיִתָּה לוֹ כּוֹס יִקְרָה וְנִפְלְאָה מְזֻכָּכִית לְבָנָה, אֲשֶׁר הוֹרִישׁ לוֹ אוֹתָהּ אָבִיו.

יוֹם אֶחָד עָשָׂה סְעוּדָה, וְהֵבִיא אֶת הַכּוֹס כְּדֵי לְשַׁתּוֹת בָּהּ, וְהָיָה בֵּין הָאוֹרְחִים אֶדָם אֶחָד שֶׁהֵיִתָּה לוֹ עֵין הָרַע קָשָׁה, וְתִכְף שֶׁהִסְתַּכֵּל עַל הַכּוֹס, נִפְל הַכּוֹס וְנִשְׁבַּר, וְלֵאחֶר רְבַע שָׁעָה נִפְל עַל בַּעַל הַכּוֹס אָבִן אַחַת גְּדוֹלָה מֵרֵאשׁ הַכֶּתֶל וּמַת נִמְצָא, שֶׁהָעֵין הָרַע שָׁלֵט בַּגּוּפוֹ וּבַמּוֹנוֹ בְּיַחַד.

ההבלטה גורמת לעין הרע

מִסְפָּר בַּגְּמָרָא (ב"מ דף פד), עַל רַבֵּן שֶׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה וְעוֹד כַּמָּה חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּבֵית הַמְדַרְשׁ וְלוֹמְדִים עַל גְּבֵי סְפָסְלִים, וְרַבִּי אֶלְעָזָר הֵבִין שֶׁל רַבֵּן שֶׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא, הָיוּ יוֹשְׁבִים לְפָנֵיהֶם עַל גְּבֵי קַרְקַע, וּמִקְשִׁים קְשִׁיּוֹת, וּמִתְרַצִּים.

כְּשֶׂרָאוּ הַחֲכָמִים שֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יְהוּדָה נְבוֹנִים וְחֲכָמִים, אָמְרוּ: מִימֵיהֶם אָנוּ שׁוֹתִים וְהֵם יוֹשְׁבִים עַל גְּבֵי קַרְקַע? מִיֵּד עָשׂוּ לָהֶם סְפָסְלִים, וְהוֹשִׁיבוּ אוֹתָם עַל גְּבֵיהֶם. כְּשֶׂרָאָה זֹאת רַבֵּן שֶׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לְחֲכָמִים: גּוֹזֵל אֶחָד יֵשׁ לִי בִינֵיכֶם וְאַתֶּם מְבַקְשִׁים לְאַבְדּוֹ מִמֶּנִּי?! נִוְכַנְתּוּ הֵיִתָּה, שְׂאִינוֹ חָפֵץ שֶׁבָנוּ יֵשֵׁב בְּמִקּוֹם גְּבוּהַ כְּדָרְךָ הַחֲכָמִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְלֵט וְתִשְׁלוּט בּוֹ עֵין הָרַע.

וּמִכֵּן נִלְמַד, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבּוֹלֵט לְעֵין, הָרִי הוּא בְּסַכָּנָה, וְכָל מִי שְׂאִינוֹ רוֹצֵה לְהִבְלִיט אֶת עֲצָמוֹ אֶלֶּא נַחְבָּא אֶל הַכְּלִים, הָרִי הוּא שְׂמוֹר וּמִן מַעֲיֵן הָרַע. וְלֹא כְּאוֹתָם שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁעַל יְדֵי שִׁיבְלִיטוֹ אֶת עֲצָמָם וּיִפְרָסְמוּ עֲצָמָם בְּרַבִּים כַּמָּה שְׂוִיתָר, כְּךָ יִצְלִיחוּ יוֹתֵר.

וּמִסְפָּר עַל אַבָּא אֶחָד, שֶׁנִּגְשׁ לְגֵאוֹן רַבִּי יִצְחָק זִילְבֶּרְשֵׁטִין שְׁלִיט"א, וְסִפֵּר לוֹ שֶׁבָנוּ לוֹמֵד בְּאֶחָד הַיְשִׁיבוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּאַרְץ, וְהוּא בֶּן חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנִים בְּלִבָּד, וּכְבֵר נַחֲשֵׁב שֶׁם לְאֶחָד הַתְּלִמִּידִים הַמְצַיְנִים וְהַמְעֵלִים, עַד כְּדֵי כְּךָ שֶׁהוּא אוֹמֵר שְׁעוּרִים בִּישִׁיבָה, וְרַבִּים בָּאִים לְשִׁמוֹעַ אוֹתוֹ.

הַהֲצַלְחָה הַבְּלִיָּה רְגִילָה מְעוֹרָר אֶצְלֵי חֲשֵׁשׁ שֶׁתִּדְבַק בּוֹ עֵין הָרַע, וּכְפִי שְׂאֵמְרָה חֲנָה לְעֵלֵי הַכְּהוֹן, שֶׁהִיא רוֹצֵה בֶּן שְׂיֵהִיָּה "זֶרַע אֲנָשִׁים", כְּלוֹמֵר, שֶׁלֹּא יְהִיָּה חֲכָם וְלֹא טַפֵּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשְׁלַט בּוֹ עֵין הָרַע, כְּמִבְּאֵר בְּרִשְׁי"י בְּמִסְכַּת בְּרִכּוֹת (דף לא). וְלָכֵן גַּם אוֹתוֹ אֵב בְּקֶשׁ מִהֲרֵב שְׂיֵאמֵר לְבָנוּ, שֶׁלֹּא יֵאמֵר שְׁעוּרִים בִּישִׁיבָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשְׁלַט בּוֹ עֵין הָרַע.

השיב לו הרב: היעב"ץ מסביר שפוננת רש"י, שיש לחוש לעין הרע דוקא "בקטנותו", משום שאז הדבר נפר יותר לעין, אבל כשמדבר בבחור ישיבה צעיר שפבר חיב בתלמוד תורה, אין לו לחוש לעין הרע, משום שהתורה שחיב בה תגן עליו מעין הרע, ולכן אין הבן צריך להפסיק למסר שעורים. (טובך ביעו).

ונראה שאין זה סותר לדברי הגמרא הנזכרת לעיל, משום שכל מה שהקפיד רבן שמעון בן גמליאל על בנו, הינו דוקא שלא ישב במקום שנראה לעיני כל. אבל לא הקפיד עליו על שהיה מקשה ומתרחץ בבית המדרש לעיני החכמים, משום שתורתו מגינה עליו.

ספר רבי יוסף פלאגיי: מעשה נורא בשליח צבור, שהיה תלמיד חכם ומיחס כבן ארבעים שנה, והיה אמיץ כח וקולו ערב מאד. ובראש השנה התפלל וקרא בתורה ותקע בשופר, והטילו עליו רבים עין הרע, באומרים מה יפה כחו וקולו, שהיה נשמע בקול נעים למרחוק, וגם התקיעות כלם לא נמצא כמוהם.

ומאותו יום של ראש השנה נחלש חלשה יתרה, ולא היה לו כח לעמוד להתפלל לפני התבה אפילו בקול נמוך, והיה מוטל על ערש דני מעט זמן, ורפואה לא היתה לו, ונלקח לבית עולמו, ה' יצילנו. ותלו כל העולם הדבר בגלל עין הרע שהטילו עליו. (שו"ת לב חיים ח"ג סי' צט).

יצר הרע

במסכת קדושין (דף ל:): אמרו: קשה יצר הרע, שאפילו יוצרו קראו רע, שנאמר: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו". ובאר המהרש"א, שאף על פי שבדרך כלל היצרן לא מגנה את המוצר שיצר אלא משבח ומפאר את מעשה ידיו, אבל כאן רואים אנו שאפילו הקדוש ברוך הוא שהוא היצרן שיצר את היצר, מגנה אותו וקורא לו "רע".

ואמר רב יצחק: יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום. ואמר רבי שמעון בן לוי: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו, אין האדם יכול לעמוד נגדו.

מְשַׁל נִפְלֵא אָמַר הַמַּגִּיד מִבְּאֵר זַצ"ל: מַעֲשֵׂה בְּאֲדָם עָרִירִי וְקִמְצָן שֶׁלֹּא מְלֹאוּ לְבוֹ לְהוֹצִיא כֶּסֶף עַל שְׂכִירַת דִּירָה, וְהָיָה יָשׁוּן בְּחִנּוּתוֹ בֵּין הַסְּחוּרוֹת. יוֹם אֶחָד חִלְּפָה בְּמוֹחוֹ מִחֲשָׁבָה: לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבָדוֹ, וּמִתִּי אֶתְחַתֵּן וְאֶקִּים מִשְׁפָּחָה.

פָּנָה לְשִׁדְּכֹן, וּבִקְשׁוּ שְׂיַחֲפֹשׂ לוֹ אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ. אָמַר לוֹ הַשִּׁדְּכָן: וְכִי עָלָה בְּדַעְתְּךָ שְׂאִשָּׁה שְׂתַסְּכִים לְהַתְּגוּרָר בְּתוֹךְ חִנּוּתְךָ בֵּין הַסְּחוּרוֹת? לֹא אוּכַל לְטַפֵּל בְּעֵינֶיךָ, עַד שְׂיִהְיֶה לְךָ בַּיִת כְּדִי לִשְׁכֹּן בוֹ אֶת רַעֲיַתְךָ!

אָמַר לוֹ הַקִּמְצָן: אַכֹּן תוֹךְ שְׁבוּעַ יָמִים אֲנִי מַשִּׁיג בַּיִת מִפְּאָר! אָמַר לוֹ הַשִּׁדְּכָן: כְּפִי שְׂאֲנִי מִכִּיר אוֹתְךָ, לֹא יִתֵּן לְךָ לְשָׁכֵר אֶפִּילוֹ צָרִיף קָטָן. הַשִּׁיב הַקִּמְצָן: אֵתָּה עוֹד תִּרְאֶה אֵיזוֹ דִּירָה אֲשִׁיג...

סִיר הַקִּמְצָן בְּעִיר, וְהִגִּיעַ לְשִׁכּוּנָה הַיְקָרָה, נֶעַץ עֵינָיו בּוֹיִלוֹת הַמְּהוֹדְרוֹת רְחִבּוֹת הַיָּדִים וְעֵטוּרֵי הַמִּדְּשָׁאוֹת. פָּנָה לְאֶחָד הַבְּתִים הַגְּדוֹלִים, וּלְאַחַר שְׂהַחְמִיא לְדִיּוּרִים, פָּנָה וְאָמַר: בְּרָצוֹנִי לְשָׁכֵר בוֹ פָּנָה קִטְנָה כְּדִי לְקַבֵּעַ בָּהּ מִסְּמֵר.

בַּבַּיִת הָרֵאשׁוֹן טָרְקוּ אֶת הַדְּלֵת בְּפָנָיו, בְּשִׁנֵּי אָמְרוּ לוֹ שֶׁבַעֵל הַבַּיִת אֵינְנוּ וּבְלֹא רְשׁוּתוֹ לֹא יַעֲשׂוּ דָבָר. בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי, נִתְקַל הַקִּמְצָן בְּאֲדָם חִמְדָּן, וְהַחְמִדָּן שָׁאָלוּ: לָשֵׁם מָה אֵתָּה צָרִיף לְתִלוֹת מִסְּמֵר? עָנָה הַקִּמְצָן: כְּדִי לְתִלוֹת בוֹ אֶת כְּלֵי הַנְּמֻצָאִים בְּשִׁקִּי.

דָּרַשׁ מִמֶּנּוּ בְּעַל הַבַּיִת מָאָה זְהוּבִים עָבוּר כָּף. אָמַר לוֹ הַקִּמְצָן: בְּשִׁבִיל מִסְּמֵר אֶחָד לֹא אֶתֵּן יוֹתֵר מִזְּהוּב. סוּף דָּבָר הַתְּפַשְּׁרוּ עַל עֲשָׂרָה זְהוּבִים, וְעָרְכוּ חוּזָה מִפֶּרֶט שֶׁבָּא מִקְּנָה בְּעַל הַבַּיִת מְקוֹם לְתַקּוּעַ בוֹ מִסְּמֵר. תִּקַּע הַקִּמְצָן אֶת הַמִּסְּמֵר, וְתִלָּה עָלָיו אֶת כּוֹבְעוֹ וְהִלָּךְ.

כְּעָבוּר שָׁעָה, שָׁב לַבַּיִת, וְחִבֵּשׁ אֶת כּוֹבְעוֹ, וְתִלָּה אֶת מְעִילוֹ וְהִלָּךְ. בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה שָׁב וְנִטַּל אֶת מְעִילוֹ, וְתִלָּה אֶת שִׁקּוֹ וְהִלָּךְ. בְּחִצּוֹת הַלַּיְלָה נִקַּשׁ בְּדַלְתוֹ, וְהַחְרִיד אֶת בְּנֵי הַבַּיִת מִשְׁנָתָם, וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁצָּרִיף הוּא לְטוֹל דָּבָר מִן הַשֶּׁק...
בְּאֲשַׁמְרַת הַבֶּקֶר, שׁוּב הֵעִיר אֶת בְּנֵי הַבַּיִת בְּדַפְּקוֹתָיו, מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ דָּבָר לְהַכְנִיס בְּתוֹךְ הַשֶּׁק. לְפָנָי הַצְּהָרִים שָׁב וְדַפַּק בְּדַלְתוֹ, הַפַּעַם אֲחִז בְּיָדוֹ שֶׁק כְּבֵד וְגָדוֹל. נִטַּל אֶת הַשֶּׁק הַקּוֹדֵם, וְתִלָּה אֶת הַשֶּׁק הַשֵּׁנִי עַל הַמִּסְּמֵר.

הַרִיחוּ בְּנֵי הַבַּיִת רִיחַ צַחְנָה עוֹלָה מִן הַשֶּׁק, בְּדָקוּ אֶת הַשֶּׁק וְהִנֵּה הֵם רוֹאִים פֶּגֶר שֶׁל חֲתוּל...

רָדְפוּ אַחֲרֵי הַקִּמְצָן וּבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ שְׂיִטּוֹל אֶת הַנְּבִלָּה מִבַּיִתָּם. אָמַר לָהֶם: זְכוּתִי הִיא, וְאִין בִּידְכֶם לְמַנוּעַ מִמֶּנִּי זֹאת! פָּנּוּ שׁוּב לְבַיְתָם וְלֹא יָכֻלוּ לְהַכְנִיס. הַנְּבִלָּה הַמִּבְּאִישָׁה וְהַעֲלֵתָה רִיחַ נוֹרָא, כָּל הַדִּירָה הַתְּמַלְאָה בְּזוּבוּבִים פְּרַעוּשִׁים וְיִתוּשִׁים.

עוד הם עומדים חסרי אונים, והקמץ הגיע ובידיו שני פגרים נוספים.
כשראו זאת בני הבית לקחו את כל חפציהם וברחו מהבית כל עוד נפשם
בם.

לאחר מכן פנה הקמץ אל השדכן, ובשר לו בחיוב: השגתי דירה גדולה
ומהדרת בעשרה דינרים...

כך הוא דרכו של היצר הרע, לדחוף מסמר אחד אצל האדם, ועל ידי
המסמר שולט אחר כך על כל כלו. אבל החכם יודע לא לתת ליצר
הזדמנות כלל ועקר להניח בו איזה מסמר, אלא שומר על ביתו שהיא
נשמתו, ואינו פותח שום פתח לשטן.

למשל: מי שמכניס לביתו טלויזיה רק כדי לראות "חדשות" או "ספורט"
וכדומה, וכן מי שמכניס לביתו עתון חלוני אך ורק כדי למצוא דרכו
עבודה וכיוצא בזה, הרי נותן הוא רשות ליצר הרע לתקוע מסמר בביתו,
ואז התוצאות עלולות להיות חמורות מאד.

הבן איש חי מביא משל, לאדם שעבד ונגע במשך כל ימי חייו, והצליח
לצבר הון רב ונחשב לאחד העשירים המפלגים. בגלל עסקיו המרבים
וטרדותיו הבלתי פוסקים, לא התפנה לעצמו, ונשאר ריוק וערירי.

והנה לאחר שכבר קפצה עליו הזקנה ואותות שיבה נכרו על פניו, החליט
לשים קץ לעסקיו, ולמכור את כל רכושו, על מנת להנות מעט בשארית
ימיו מאותם כספים רבים שצבר. גמלה החלטה בלבו שאין מקום טוב
יותר מבית מלון מפא"ר, שיוכל לבלות שם את שארית ימיו על מי מנוחות.

בעל המלון לא היה יכול להסתיר את התפעלותו מאורחו המפרסם,
והחליט לשים את עינו עליו, ולהשגיח אישית לכל מחסורו, עם יחס
ושרות אדיב ומיוחד. הקשרים בין האורח ובעל המלון התהדקו מאד, עד
כדי שהיו מבליים שעות ארכות ביחד.

והנה כשנכנס בעל המלון בבקר לחדרו של ידידו כדי לברכו בהרגלו, גילה
להפתעתו שמטל הוא ללא רוח חיים. עמד בעל המלון או בד עצות, כיצד
לנהג עם כל רכושו הנותר של האורח, שהרי אם יגלו זאת השלטונות,
ודאי יחרימו ויקחו הכל לאוצר המדינה.

לאחר מחשבה מאמצת, הגיע החלטה שאין טוב יותר מאשר להתניעץ עם
יהודי גבן וקצר קומה הגר בשכנותו, הידוע לפקח וחכם בעצותיו
הגאוניות. פנה אליו בעל המלון, ולהבטיחו שבעד עצה טובה, יהיה מוכן
לשלם לו סך אסף דינרי זהב.

אולם כְּשֵׁאוֹתוֹ גִּבּוֹן פָּקַח שָׁמַע אֶת הַסְּכוּמִים הַאֲדִירִים שֶׁבְּרִשׁוֹת הַמֵּת,
חֲמִדַּת הַמָּמוֹן גָּבְרוּ עָלָיו, וְהַחֲלִיט "לַעֲשׂוֹת כְּאֵן סִדְרִי".

וְאֵכֵן לְאַחַר שְׁמִיעַת הַסְּפִיר, פָּנָה אֶל בְּעַל הַמְּלוֹן וְאָמַר: עֲצָתִי הִיא שְׁתַּפְּנָה
אֶת הַמֵּת לְחֹדֶר אַחֵר, וְאֵלּוֹ אֲנִי אֶפְנֵס לְמִטָּתוֹ כְּשֵׁאֲנִי עֵטוּף בְּצַעֲיָף וְנֶאֱנַח
מִכְּאֲבִים כְּאֲדָם גּוֹסֵס הַנוֹטָה לְמוֹת, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה תִּזְדָּרֵז וּתְבַקֵּשׁ
מִפְּרָקְלִיטוֹת הַמְּדִינָה לְשַׁלַּח עוֹרֶךְ דִּין לַעֲרֹךְ צְנוּאָה לְאֲדָם גְּלָמוּד וְעָרִירִי,
וְאֲנִי אֲדַאֵג כְּבָר בְּצוּאוֹתַי לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַכְּסָפִים אֵלַיִךְ יְדִידִי. וּמִיַּד אַחֲרֵי
הַצְּנוּאָה, תִּפְרָסֵם אֲתָה שֶׁהַחֹלָה אֵכֵן מֵת, וְתוֹצִיא אֶת הַצְּנוּאָה וְתִזְכֶּה
בְּרִכּוּשׁ הָרֶב.

דְּבָרֵי הַשֶּׁכֵּן הִחְכֵם מְצָאוּ חוֹן בְּעֵינַי בְּעַל הַמְּלוֹן, וְהִלָּךְ וּפָעַל כְּפִי שֶׁנִּדְרָשׁ
מִהֲגִיבּוֹן. כְּשֶׁהֲגִיעַ הָעוֹרֶךְ דִּין, הִחַל הַגִּיבּוֹן בְּגִנְיחוֹת וְאַנְחוֹת, וּבִקְשׁ לְהוֹצִיא
כָּל אִישׁ מֵעָלָיו, וְרַק הָעוֹרֶךְ דִּין לְבָדוֹ יִשְׁאַר עִמוֹ.

לְאַחַר שֶׁיִּצְאוּ כָּלֵם, הִחַל לְסַפֵּר אֶת קוֹרוֹת חַיָּו, וְשִׁנּוֹתָר לְלֹא שׁוּם קְרוֹב
מִשְׁפָּחָה, מְלַבֵּד לִיהוּדֵי גִּבּוֹן וְנִמּוּךְ הָגֵר כְּאֵן בְּשִׁכְנוּת, וּמֵאַחַר וְהָיָה אוֹתוֹ
אִישׁ בְּזוּי וּמִסְכֵּן וְאַבְיוֹן, לֹא הָיָה מְכַבֹּדִי לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מְקֻרָבִי
מִשְׁפָּחָתִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרִידֵנִי.

אֲדָּה מֵהַיּוֹם, הִנְנִי מִצְהִיר בְּפִנְיֶךָ שֶׁכָּל נְכֹסֵי וּרְכוּשֵׁי יַעֲבְרוּ אֵלָיו, מְלַבֵּד לְאֲלָף
דִּינָרֵי זָהָב שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ לְתֵת כְּאוֹת הוֹקְרָה לְבַעַל הַמְּלוֹן, עַל מְסִירוֹתוֹ
וְחִסְדּוֹ עִמִּי. לְאַחַר שֶׁנִּכְתְּבָה וְנִחְתַּמָּה הַצְּנוּאָה, בִּקְשׁ הָעֵתֶק מִצְנוּאָה זוֹ כְּדֵי
לְהַעֲבִיר אוֹתָהּ לְקֻרְבּוֹ הַגִּיבּוֹן...

כְּפִי שֶׁתְּכַנְנּוּ בִּינֵיהֶם, הוֹדִיעוּ לְאַחַר מְסַפֵּר שְׁעוֹת שֶׁהָגוֹסֵס מֵת, וּלְאַחַר
יָמִים מְסַפֵּר כְּשֶׁבָּא בְּעַל הַמְּלוֹן לְקַיֵּם אֶת דְּבָרֵי הַצְּנוּאָה, הִשְׁחֵרוּ פְּנֵיו
מִתָּאָר, כְּשֶׁנּוֹכַח לְדַעַת אֶת תּוֹכֵן הַצְּנוּאָה, וְעַד כְּמָה גְּדוּלָּה הָיְתָה אֲכַזְבָּתוֹ
שֶׁגָּמְלוֹ הוֹשֵׁב עַל רֹאשׁוֹ, וְנִהְפּוֹךְ הוּא שְׁאוֹתוֹ כְּסָף הַפְּעוּט יַחֲסִית שֶׁחֲשַׁב
לְהַעֲבִיר לְגִיבּוֹן, קִבֵּל אוֹתוֹ הוּא. וְכָל הָרְכוּשׁ הָעָצוּם, קִבֵּל דְּוָקָא הַגִּיבּוֹן.

כִּדְּ הַנִּמְשָׁל, אֲדָם הַחוֹשֵׁב לְבוֹא בְּפִשְׁרוֹת וְלִתֵּת "חֶלֶק קֶטָן" לִיצָרוֹ, וּלְוֹתֵר
לוֹ מִיַּד פְּעַם, בְּחוֹשְׁבוֹ שֶׁכֶּף יוֹכֵל לְהַעֲזֹר בּוֹ כְּדֵי לְהַנּוֹת מִהָעוֹלָם הַזֶּה, הָרִי
שֶׁלְּבַסּוֹף יִתְאַכְזֵב אֲכַזְבָּה גְּדוּלָּה, וּלְבַסּוֹף הַיִּצָּר הָרַע יִתֵּן לוֹ אֶת ה"חֶלֶק
הַקֶּטָן", וְהוּא יִקַּח לְעַצְמוֹ אֶת כָּל הַקֶּפֶה, וּכְבָר אֶמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַיִּצָּר הָרַע
יִוֹרֵד וּמִתְּעָה אֶת הַבְּרִיּוֹת לְחֵטָא, וְאַחַר כֶּף עוֹלָה לְמַעְלָה וּמִרְגִּיז אֶת חֲמַת
הַמֶּלֶךְ בְּהַשְׁטָנוֹתָיו.

וְעַל כֵּן בָּא הַתֵּנָא לְלַמְּדֵנוּ, שְׁאוֹתוֹ שֶׁשׁוּמַע לַעֲצַת הַיִּצָּר וְהוֹלֵךְ אַחֲרַי עֲצוּתָיו,
סוּפוֹ שֶׁהַיִּצָּר מוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הָעוֹלָם.

כיצד לומדים להלחם ביצר הרע

הגאון רבי "יוסף חיים" בספר "בן איש חי" מספר, שפעם פגש יצר הרע את יצר הטוב, ואמר לו, עד מתי נהיה לוחמים זה בזה? מדוע לא תעשה עמי שלום?

אמר לו היצר הטוב: מה רצונך לקבל תמורת השלום הזה? אמר לו היצר הרע: הרשה נא לי לדבר עם אנשיך, ולהזמין למסבה חשובה, ובעקר ברצוני שתעזב אותי לשוחח עם החסיד שלך פלוני, ולהתגבר עליו.

אמר לו יצר הטוב: לו יהי כדברך, והעקר שישרה שלום בינינו, הנה פלוני החסיד ברשותך, עשה עמו מה שאתה רוצה.

אותו החסיד היה שקדן גדול בתורה, והנה לפתע נעזב ממנו היצר הטוב, והתחיל יצר הרע לדבר על לבו, שרק פעם אחת יבא לתיאטרון, או לבית קפה לכמה שעות, ואחר כך יחזר לביתו.

החסיד תמה על עצמו, ולא הבין מאין לו מחשבות כאלה. קם החסיד והלך לבית קפה, וראה איך יושבים אנשים סביב המשחק שנקרא "שש בש", ומשחקים בהתלהבות רבה, זה צועק מפאן, וזה צונח משם, ובינתים הזמינו קפה ותה, וכשהביאו אותם לפניהם, מחמת טרדתם במשחק, נשארו התה והקפה במקומם, והתקררו לגמרי עד שכבר לא היו ראויים לשתיה.

הגיעה שעת חצות, והם ממשיכים בהתלהבות במשחקם, והחסיד כבר השתעמם, ובשעה אחת אחרי חצות קם והלך לביתו.

היצר הרע הלך אחריו כדי לראות מה ההשפעה שקבל האיש הזה מן המשחק אשר ראו עיניו. והנה הוא רואה, כי בבוא החסיד לביתו, ישב על גבי קרקע באמירת תקון חצות בבכיות נוראות ובדמעות שלישי, מה שלא היה רגיל לעשות מעודו עד היום ההוא.

בשמע אשתו את צעקותיו, נתעוררה ובאה לפניו, ואמרה לו: מדוע אתה צועק ובוכה כך? אמר לה החסיד: כלי זהב היה לי מזקק שבעתים, ועתה בחנתיו ומצאתי שהוא מנחשת, ועל זה אני בוכה.

אמרה לו אשתו: מעולם לא ראיתי כלי זהב אצלך, ואיני יודעת על מה אתה מדבר. ויאמר לה: כלי הזהב שהיה לי, הוא התורה והמצוות, שהייתה לי בהם שמחה גדולה מאד, וחשבתני שהשקידה שלי בתורה ובמצוות הם כזהב עבורי.

והנה רק הלילה הזה גליתי שאיני מעריך מספיק את התורה והמצוות, כי ראיתי איך ישבו אנשים בהתלהבות רבה, ובשמחה גדולה בעת משחקם, והלואי שאני הייתי שמח בלמוד התורה שלי עשר אחוז

משמחתם. ועוד ראיתי שם בני אדם רוקדים במחול בהתלהבות, והזעה יורדת על מצחם, והלואי שהשקידה וההתמדה שלי תגיע לרבע מיגיעת האנשים האלה העוסקים בדברי הבל, ועל זה אני בוכה, ועלי לשוב בתשובה, ולהתחזק בתורה ביתר שאת ויתר עוז.

כשמע היצר הרע את כל דברי החסיד, הצטער מאד על שהתעסק אתו, שהרי לא רק שלא הצליח להפילו ברשתו, אלא נוסף על כך התחזק אותו חסיד יותר בעבודת ה'.

על פי זה מובן היטב הפסוק בתהלים: "מאיבי תחכמני מצותך", שצריך האדם ללמד להתחכם נגד תחבולותיו של היצר הרע, ממעשיהם של הרשעים, שאינם מתעייפים לרקוד במשך כמה שעות בכל מיני מסיבות למיניהם, וכמו כן אינם נרדמים בשעה שרואים איזה סרט מענין, אף על פי שהם אחרי יום עבודה מפרך. ואם הם מסגלים לכך, אנו שעוסקים בתורת ה' המתוקה ובמצוותיו הסהורות, בודאי שנקפיד לא להיות עיפים ועצלנים, ולא נרדם בשעת הלמוד והתפלה גם אחרי יום עבודה קשה.

שנאת היצר הרע לאדם

בנותן טעם להביא דבריו המבהילים והמחודשים של הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, שאמר בהספד על תלמיד חכם אחד, שהשונא הכי גדול לאדם, הוא היצר הרע [כמו שאומר הפסוק במשלי: "אם רעב שונאך האכילהו לחם, כי גחלים אפה חותה על ראשו"], והוא רוצה לאבדו משני העולמות.

ובאבות דרבי נתן אמרו, שהיצר, הוא המפחיד לתינוק, ועל כן הוא בוכה תכף משיצא לאויר העולם, ועל זה הרבה פעמים רואים שתינוק בוכה בלי שום סבה, כי הוא מפחידו, וגם לפעמים גורם לו לפול לארץ, וגם הוא המפיתהו לשלח יד לאש.

היצר הרע פשוט אינו יכול לראות בהצלחת האדם, משום שהוא הרע במציאות, והוא מכרח לעשות רק רע. ועל כן משמרים את החתן קודם החפה, ואת היולדת בשעת הלידה, כי הוא אינו יכול לראות בני אדם מתענגים.

המשגיח רבי ירחם ממיר זצ"ל אמר, כי השטן אינו יכול לראות כאשר בני אדם לובשים בגד, ועל כן, על פי רוב הפגד נקרע ומתלקף וכדומה. וכן הנה עם הנחש בתחלת הבריאה, מצד הקנאה פתה את חנה שתאכל מעץ הדעת.

וכן רואים שפאָשר באַ השָטן שהוּא מלאַךְ המוֹת לקחת אֶת הנְשָמָה, מתעלל באָדָם עד אֵין שְעוֹר, וְאָמְרוּ רבוֹתֵינוּ ז"ל שְהקולות שֶל הנֶפֶטָר הולכים מסוֹף העוֹלָם ועד סוֹפוֹ, וְרַק שְאָנוּ אֵינָנו שוֹמְעִים אֶת קוֹלוֹ.

וּכְמוֹ שְהַחֲתוּל מְתָאכְזָר עַל טְרָפוֹ וְזוֹרֵק אוֹתוֹ מִפִּיו, וְחוֹזֵר וּבוֹלֵעַ אוֹתוֹ כְּמָה פְעָמִים, כֵּן דָרְכוֹ שֶל הַיֵצֵר הַשָּׂוִא הַמְלָאךְ הַמּוֹת, לוֹקַח אֶת חֲרָבוֹ וּמְרָאָה אוֹתָהּ לְאָדָם הָעוֹמֵד לְמוֹת, וְיוֹצֵא לְחוּץ, וְשׁוֹב נִכְנָס כְּמָה פְעָמִים, וְזוֹרֵק פֶּתַח וְאֵימָה עַל הָאָדָם. וּמִכָּל זֶה אָנוּ רוֹאִים עַד כְּמָה הוּא שׁוֹנֵא לְאָדָם, וּבְכָל הַזְדַמְנוֹת שְמוֹצָא, מְתַנַקֵם בְּאָדָם בְּאוֹפֵן נוֹרָא וּמְבַהִיל. רְחֻמָּא לִיצְלָן.

שנאת הבריות

בְּמִסְכַּת יְבָמוֹת (סב:) אָמְרוּ: שְׁנִים עֶשֶׂר אֶלְף זוּגוֹת תִּלְמִידֵי חֲכָמִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּי עֲקִיבָא, וּמִפְּנֵי שֶׁלֹא נִהְגוּ כְבוֹד זֶה לְזֶה, כֵּלָם מֵתוּ בְחַיָּו שֶׁל רַבֵּי עֲקִיבָא, בֵּין פֶּסַח לְפֶרוֹס עֶצְרָת, [פֶּרוֹס הוּא חֲצִי, כְּלוּמֵר, חֲצִי חֲדָשׁ קוֹדֵם עֶצְרָת, (תְּמַשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם לַפְּנֵי חַג שְׁבוּעוֹת), דְּהֵינּוּ יוֹם לִיַד לְעִמְרָן], וְהָיָה הָעוֹלָם שְׁמָם. עַד שֶׁבָּא רַבֵּי עֲקִיבָא וְלָמַד תּוֹרָה לְרַבֵּי מֵאִיר בְּעַל הַנֵּס, וְלְרַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאֵי, וְלְרַבֵּי יוֹסִי בֶן חֲלֶפְתָּא, וְלְרַבֵּי יְהוּדָה בֶּר אֲלֵעָאֵי, וְלְרַבֵּי אֲלֵעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ.

אָמַר לָהֶם רַבֵּי עֲקִיבָא: בְּנֵי, הַתִּלְמִידִים הָרֵאשׁוֹנִים לֹא מֵתוּ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹא נִהְגוּ כְבוֹד זֶה לְזֶה, וְהִיָתָה עֵינֵיהֶם צָרָה בְּתוֹרָה שֶׁל חֲבֵרֵיהֶם, אֲתֵם לֹא תִנְהַגוּ כֵּן. מִיַד עֲמָדוֹ וּמִלֵּאוֹ תוֹרָה אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

נִמְצָאנוּ לְמִדִּים, שְׁמִי שְׁיֵשׁ בְּיָדוֹ תוֹרָה וְחֻכְמָה אֲבָל אֵינוּ נִזְהָר לְשְׁמוֹר עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, וְאֵינוּ מְקַפִּיד לְהַתְנַהֵג בְּכְבוֹד וְחֻבָּה עִם חֲבֵרָיו, אֲזִי כָּל תּוֹרָתוֹ אֵינָה יְכוּלָה לְהִגֵּן עָלָיו, וּמִשְׁמִים לֹא מְרַחֲמִים עָלָיו, וְלֹא יַעֲזֹר לוֹ זְכוּת תּוֹרָתוֹ אוֹ זְכוּת רַבּוֹ, אֶלָּא חֶסֶד וְשְׁלוֹם מִדַּת הַדִּין פּוֹגְעַת בּוֹ לְלֹא רְחֻמִּים, ה'

לאהב כל יהודי

רַבֵּנוּ הָאָר"י כָּתַב בְּשַׁעַר הַפְּנוֹנוֹת, שֶׁלַפְּנֵי שְׁיִתְחִיל הָאָדָם אֶת תְּפִלָּתוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, יִקְבַּל עָלָיו מִצְוֹת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹדֶךָ", וְיִכְוֶן לְאַהֲבָה אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּנַפְשׁוֹ, שֶׁעַל יָדֵי כֵּן תִּהְיֶה תְּפִלָּתוֹ כְּלוּלָה מִכָּל תְּפִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, וְתוּכַל לַעֲלוֹת לְמַעְלָה וְלַעֲשׂוֹת פְּרִי.

וּבְאוֹר הַדְּבָר, שֶׁכֶּאֱשֶׁר אָדָם נוֹהֵג בְּחֶבֶה וְאַהֲבָה עִם חֲבֵרָיו וְסִבִּיבָתוֹ, וּמְקַבֵּל לְאַהֲבָה כֹּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֵרִי הוּא וְכֹל יִשְׂרָאֵל נֶחֱשָׁבִים לְאָדָם אֶחָד, וְכֹל תְּפִלָּה וּמִצְוָה שֶׁהֵיְהוּדִים עוֹשִׂים, הֵרִי הוּא חֵלֶק מֵהֶם וַיֵּשׁ לוֹ זְכוּת מְשׁוֹתֶפֶת עִמָּם. וְאִם כֵּן, גַּם אִם לֹא כֵּן בְּחֵלֶק מִהַתְּפִלָּה, מְכַל מְקוֹם מֵאַחַר שֶׁבּוֹדָאֵי אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כֵּן בְּחֵלֶק מִהַתְּפִלָּה, וְעוֹד יְהוּדֵי כֵּן בְּחֵלֶק אַחַר בְּתִפְלָה, תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ שְׂאוֹהֵב אֶת כָּלָם, מְצַטְרֶפֶת אֲלֵיהֶם, וְנַעֲשִׂית לוֹ תְּפִלָּה שְׁלֵמָה וּמְתֻקָּנָה.

שָׂאֵלוּ אֶת הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁמַעֲלֵקָא הוֹרוּיָץ, אֵיךְ אֶפְשֶׁר לְאַהֲבָה אֶת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמִדָּה שְׁוֶה, וְהֲלֹא יֵשׁ בָּהֶם גְּאוּנִים וְצַדִּיקִים, וַיֵּשׁ בָּהֶם אֲנָשִׁים בִּינוֹנִים, וַיֵּשׁ בָּהֶם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים מְאֹד, וְאֵיךְ אֶפְשֶׁר לְהִשְׁוֹתָם אֶחָד לַשֵּׁנִי?

הַשִּׁיב לָהֶם הַרַב, שֶׁגַּם מִטְּבִעוֹ שֶׁל הָאָדָם, אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת כָּל אֵיבָרָיו בְּמִדָּה שְׁוֶה, שֶׁהֵרִי כְּשֶׁעוֹמְדִים לְתֵת לוֹ אֲגָרוֹף כְּנֶגֶד לְבוֹ, הוּא שֶׁם זְרוּעוֹתָיו כְּנֶגֶד חִזָּהוּ, כְּדֵי שֶׁהַמֶּכֶה תִּבָּא עַל זְרוּעוֹתָיו וְלֹא עַל לְבוֹ. וְכֵן אִם יִבְאוּ לְהַכּוֹתוֹ עַל רֹאשׁוֹ, הוּא מְמַהֵר לְחַפּוֹת בְּיָדָיו עַל רֹאשׁוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַלֵּב וְהַמֶּחַ שֶׁל הָאָדָם יִקְרִים לוֹ מְכַל, שֶׁבָּהֶם תְּלוּיִים כָּל חַיּוֹתָיו.

וְכֵן הַדְּבָר בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל. אֶת הַגָּאוּנִים וְהַצַּדִּיקִים יֹאֲהֵב אוֹתָם כְּבִבַּת עֵינָיו, כִּי עַל כֵּן הֵם נִקְרָאִים "עֵינֵי הַעֲדָה". וְאֶת הָאֲבָרְכִים הַתְּלִמִּידֵי הַחֲכָמִים יֹאֲהֵב כְּמוֹ לְבוֹ וְרֹאשׁוֹ. וְאֶת הָאֲנָשִׁים הַבִּינוֹנִים יֹאֲהֵב כְּמוֹ זְרוּעוֹתָיו וְיָדָיו. וְאֶת פְּשׁוּטֵי הָעַם, כְּמוֹ רַגְלָיו. וְעַל כָּל פְּנִים יֵשׁ לְחוּשׁ אֶהֱבָה כְּלַפֵּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁכָּלָם גּוּף אֶחָד.

וּבִירוּשָׁלַיִם מִסְכַּת נְדָרִים אָמְרוּ עַל הַפְּסוּק: "לֹא תִקַּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ", מְשַׁל לְאָדָם שֶׁהֵיָה סָכִין בְּיַד יְמִינוֹ, וּבָא לְחַתֹּךְ בָּהּ בְּשׂוֹר. וְהִנֵּה בְּלִי כְּנִיחָה יִרְדָּה הַסָּכִין עַל יְדוֹ הַשְּׂמַאלִית וְחַתְּכָה אוֹתָהּ חֲתָךְ עֲמוּק, הָאִם יַעֲלֶה עַל הַדְּעַת שְׂאוֹתוֹ אָדָם יִקַּח הַסָּכִין בְּיָדוֹ הַשְּׂמַאלִית, וְיַחַתֵּךְ אֶת יְדוֹ הַיְמָנִית כְּדֵי לְהַתְּנַקֵּם בָּהּ? וְהֵרִי הַכֹּל זֶה גּוּף אֶחָד. כֵּן גַּם כָּל יִשְׂרָאֵל נֶחֱשָׁבִים כְּגוּף אֶחָד לְפָנֵי הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, וְלָכֵן יֵשׁ לְאַהֲבָה אֶת כָּלָם.

רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך
כשליך. והתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה
ירשה לך. וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

יהי ממון חברך חביב עליך כשליך

ובאבות דרבי נתן (פרק טו) אמרו: כשם שאדם רוצה בקיום ממונו, כך יהיה רוצה בממון חברו.

הגמרא במסכת ברכות (דף יח:) מספרת על "אבא" אביו של שמואל, שהיו מפקידים אצלו ממון של יתומים. וכשמת, לא ידעו היכן הניח את כספי היתומים, ובגין כך היו אנשי המקום מבזים את שמואל בנו, והיו קוראים לו "בן אוכל מעותיהם של היתומים".

מה עשה שמואל - הלך לבית הקברות והתגלגלה לו שם נשמת אביו המנוח. שאל שמואל את אביו: היכן הנחת את מעות היתומים? השיב לו אביו, שהמעות מנחות במקום שמונחות אבני הרחיים, והסביר לו שהכסף העליון והכסף התחתון שלו, והכסף האמצעי הוא של היתומים.

שאל שמואל: מפני מה הנחת את ממון היתומים באמצע? השיב לו אביו: היות ויכולים לגנוב את הממון, אמרתי בלבי מוטב שיגנוב כספנו, ולא כספי היתומים. וכן אם יתקלקלו המעות מלחות הקרקע, מוטב שיתקלקל שלנו, ולא יתקלקלו כספי היתומים.

במסכת תענית (דף כה.) מספר על רבי חנינא בן דוסא, שפעם שכח איזה אדם תרנגולים ליד פתח ביתו, ומצאה אותם אשתו של רבי חנינא, ואמר לה בעלה שלא תאכל מביציהן. התרנגולים התרבו במשך הזמן, עד שצר המקום מלהכילם. הלך רבי חנינא ומכרם, וקנה בכסף עזים.

פעם אחת עבר שם אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולים, ואמר לחברו: כן הנחתי את התרנגולים שלי! שמע זאת רבי חנינא ושאל אותו: יש לך בהם סימן? אמר לו: כן! נתן לו סימן, ונתן לו רבי חנינא את העזים.

המתבונן יראה שאף על פי שרבי חנינא לא היה מחיב לעשות כן, שהרי הוא היה יכול למכור את התרנגולים, ולשמור למאבד את דמיהם. אולם הוא עשה חסד עם ממון חברו, וגדל את התרנגולות, ונתן להם לפרות ולרבות על חשבונו, וגדל את צאצאיהם, ולאחר מכן קנה בדמיהן עזים, כפי שהיה נוהג אילו התרנגולים היו שלו. כזה ראה וקדש.

התקן עצמך ללמוד תורה

התנא מלמדנו, שיש לאדם לתקן את עצמו לפני שבא ללמד תורה, דהינו שמטל עליו להכשיר את עצמו כדי שיהיה ראוי להיות כלי קבול לקבל את התורה, וכמו שכתב רבנו יונה, שהתורה לעולם אינה שוכנת בגוף שאינו בעל מדות טובות, ולכן אי אפשר שאדם ילמד תורה, ורק לאחר מכן יעבד על המדות, אלא בתחלה יש לעבוד על המדות הרעות ולעקור אותם, ולאחר מכן התורה תתקיים ותשכן בתוכו.

משל לעשיר אחד שהיה מהלך בדרך בעצומו של החרף, ביום סגריר וקר. ראה עני אחד עומד בפנה, ועליו בלויי סחבות. נגש אליו ושאל אותו: מפני מה אינך לובש בגדים חמים בימי הקור הללו? אמר לו: מה אעשה ואין לי מעות לרכש בגדים חמים. אמר לו העשיר: בא עמי ואלבישך.

נגשו לחנות הלבשה, ובקש העשיר מבעל החנות להביא חליפה חורפית לעני הזה, הסתכל בו בעל החנות, ואמר לפועל שלו: לך ותביא חליפה מספר ארבעים לאיש הזה! הלך הפועל והביא חליפה.

אמר לו העשיר: הכנס לחדר ההלבשה ותמדד את החליפה שבהיאו לך. כנס העני לחדר, ושהה שם שעה ארצה. העשיר ובעל החנות התפלאו על שהיתו שם, ובאו לשם כדי לראות מה הוא עושה.

והנה עיניהם רואות, שלעני היה קשה לומר על בלויי הסחבות שעליו, והיה מנסה להכניס את שרווליו החליפה על הבגדים הקרועים שעליו. היה מכניס שרוול ביד זו, ומיד השרוול שבפיד האחרת נפלט החוצה, וכן נהג בלבישת המכנסים, וכך הוא עמל כל הזמן ללבש החליפה ואינו מצליח.

אמרו לו: מה אתה עושה, עליך להסיר את הסחבות מעליך, ורק אז תוכל החליפה החדשה להתאים עליך.

הנמשל: האדם שיש לו מדות לא טובות, כגון גאווה וקפדנות וכיוצא בזה, אי אפשר שיזכה לתורה, שהיא בחינה של מלבוש, מפני שהמדות המשחתות אינם מתאימות לתורה. ועל כן, קודם כל חייב הוא להסיר את

הבגדים הבלויים מעליו, ואז יוכל להתעטר בכתרה של תורה.

וכל מעשיך יהיו לשם שמים

פרש רבנו עובדיה מברטנורא, שאף בשעה שאתה עוסק באכילה ושתייה ובדרך ארץ, לא תתכונן להנות את גופך, אלא תכונן שתייה בריא לעשות רצון קונך, ועל ידי זה, האכילה שאוכל מתקדשת, וגם זה נחשב לחלק מעבודת ה' של היהודי, שמאחר וכוננת האדם בעת אכילתו ושיתו היא לקיים את גופו לעבודת הבורא, הרי שאין זו פעלה של מה בכך, אלא זו פעלה שבאה להרבות כבוד שמים. אכילה ושתייה זו נחשבת לאכילה ושתייה "לשמה", והם נחשבות למצוות גמורות.

וכמו כן כתב רבי יהודה צדקה זצ"ל בספרו "קול יהודה", לבאר את המחלקת במסכת פסחים (דף מח:): בין רבי אליעזר ורבי יהושע, ר' אליעזר אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. ורבי יהושע אומר, חציו לה' וחציו לכם. ואמרו בגמרא, הכל מודים בעצרת (מג שבעות) שצריך שיהיה גם "לכם", משום שיום שנתנה בו תורה הוא.

וצריך להבין, אדרבא, ביום שנתנה התורה, צריך להיות כולו תורה, והנה דוקא ביום כזה, אומרים כלם שצריך שיהיה גם לכם יותר משאר ימים טובים שלא נתנה בהם תורה, מדוע?

אלא רצו רבותינו ללמדנו ולהראות לנו, שעולם הזה ועולם התורה קשורים זה בזה, וגם האכילה הנאכלת בקדשה ולשם שמים, נחשבת לחלק מלמוד התורה הקדושה, שהרי אם לא יאכל, כיצד יהיה לו כוח לעסק בתורת ה'.

ובהקשר לזה מובא בספר "מאיר עיני ישראל", בשם הרב מפוניבז' רבי יוסף פהנמן זצ"ל, שפעם נכנס בנו הקטן של מרן החפץ חיים הביתא, והחפץ חיים רצה להאכילו, אך היילד סרב לאכול.

אמר על כך החפץ חיים: חכמינו ז"ל אומרים על הפסוק "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", כלומר, שהיצר הרע מתעורר כבר אצל התינוק. וצריך באור, במה כבר יצר הרע יכול לפתות תינוק, הרי הוא אינו יכול לבוא אל היילד היהודי ולפתותו במאכלות אסורות וכדומה, כי היילד לא ישמע לו.

על כן, בתחבולות הוא עושה את מלחמתו. הוא בא אל היילד, ואומר לו: אתה לא יכול לאכול ולזלל כגוי וכבהמה, שהרי התורה אוסרת זאת

עליך, על כן אל תאכל כלום! וכמוכן מטרתו של היצר הרע בכך היא להחליש את הילד, כדי שלא יהיה לו את הכח לקיים מצוות וללמוד תורה.

עוד ספר הרב מפוניבז' זצ"ל, ששמע מהחפץ חיים זצ"ל שאמר פעם: פלא הוא שלפעמים רואים שני ילדים שנולדו באותה עירה, ושניהם גדלים ביחד עם אותם התנאים, ואף על פי כן ילד יהודי חלש ורזה, ולא רוצה לאכול, ואמא שלו רצה אחריו ומשדלת אותו בדבורים ובכח שיאכל קמעא. ומאיך הילד השני שהוא גוי טמא, אוכל הרבה לתאבון, והוא חסן ובריא. מה פשר ההבדל בין שני הילדים?

אלא שאותו יצר הרע אומר לילד היהודי: אל תאכל, אל תשתה, אל תישן, כדי שלא יהיה לו כח לעבודת ה'. ואותו יצר הרע אומר לילד הגוי: תאכל הרבה, ותישן הרבה, ויהיה לך הרבה כח, ותוכל להיות רשע גדול ורוצח גדול, ולעשות הרבה צרות ליהודים.

רואים אנו מכאן כמה חשובים עניני העולם הזה כשהם נעשים לשם שמים, שהרי לולי שיאכל האדם כראוי, לא תהיה לו אפשרות לעבוד את ה' יתברך כמו שצריך.

ומאיך, אם יאכל יותר מדאי, גם כן ירגיש כבדות ועיפות בעבודת ה', ולכן יכון בכל מעשיו לשם שמים, כדי להבריא ולחזק את גופו כפי הנצרך לו לעבודת הבורא יתברך.

זהירות מתאוות האכילה

כפי שהזכרנו, גם האכילה והשתיה ושאר צורכי הגוף צריכים להיות לשם שמים, ועל ידי זה זוכים להתעלות בעבודת ה'. וממילא אכילה של תאוה שאינה לשם שמים, עלולה להרחיק את האדם ולהוריד אותו בעבודת ה'.

וכידוע, אומרים בשם רבנו האר"י ז"ל, שיוחנן כהן גדול ששימש שמונים שנה בכהנה גדולה, יצא לתרבות רעה ונעשה צדוקי, משום שלא נזהר לאכול בקדשה אלא היתה בו תאוות האכילה.

ספר הרב יעקב לוגסי בספרו "בנים דרוך": מעשה שהיה באחד מחסידי וצדיקי ירושלים הצדיק רבי אברהם אהרונוביץ זצ"ל, שכשהיו באים אצלו מבקרים להתברך ולהתחזק, היה אומר: "מדוע אתם באים אלי? והלא אני איש פשוט שאוהב מאכל מסוים", ותמיד היה מזכיר איזה סוג

מאכל, ולא הבינו למה פונתו, ומדוע תמיד משפיל עצמו דוקא בזה שאוהב הוא את אותו מאכל.

פעם נזדמן לנו לשאול את בנו על כך, ואמר לנו, שאביו מזכיר זאת מפני מעשה שהיה: מיד לאחר נשואיו, שאלתו אשתו איזה מאכל להכין לו כשיבוא מהישיבה, וענה שאוהב הוא את אותו מאכל שהזכיר. וכששב אותו יום מהישיבה, משום מה לא הכינה לו אשתו את אותו מאכל שבקש, והוא פמובן לא אמר לה כלום על כך, אלא שהיה לו קצת הקפדה בלב על כך.

והנה כשהתבונן על הקפדתו בדבר זה, התחרט מאד היאך מלאו לבו להקפיד על מאכל... ומיד קבל עליו שפאותו יום לא יבוא מאכל זה לפיו יותר כל ימי חייו, ולא עוד, אלא קיים גם "וחטאתי נגדי תמיד" להזכיר שפלותו לבני אדם עד עת זקנותו בכך שאוהב הוא מאכל מסוים זה...

עבודה לשם שמים

שלמה המלך אומר במשלי: "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחתיך". כלומר, אם כל מעשה שאדם עושה חושב הוא לשם שמים, אף על פי שהוא נהנה מכך ומתפרנס מכך, אבל עצם המחשבה מקדשת את המעשה שעושה.

ומספרים על רבנו החפץ חיים, שנכנס פעם לבית מרקחת לקנות תרופה, ופנה לרוקח ואמר לו: מקנא אני בך על המצוות המרבות שאתה זוכה בהם בכל יום ויום, בכך שאתה דואג לאותם הנצרכים לתרופות.

אמר לו הרוקח: אבל פונתי היא לצרף פרנסה! השיב לו הרב: שמע נא לעצתי ותזכה לברכה רבה, צרף לכונה זו של פרנסה, פונה נוספת, והיא שהחולים יזכו לרפואה שלמה על ידי תרופה זו שאתה נותן להם, ואם תחשב בשעה זו בין על הפרנסה ובין על מצות רפוי חולים, הרי שאז כל מעשה ומעשה שתעשה במשך היום יחשב לך כמצוה, ותתברך בברכות רבות בעבור המצוות הרבות שתצבר במשך היום.

למדנו עד כמה יש ענין לכון בכל מעשה שעושים פונה לשם שמים ולשם מצוה.

צדקה לשם שמים

גם כְּאִשֶּׁר נֹתְנִים צְדָקָה לְעֵנִי וְנִזְקָקִים, יֵשׁ לְכוּן לְתֵת לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְלֹא בְּגִלְל רַחֲמִים פְּנִימִיִּים עַל הָעֵנִי וְהָאֲבִיוֹן הַנִּצְבִּים בְּפָנָיו.

וּמַעֲשֵׂה הָיָה בְּרַבִּי מְנַחֵם מְנַדֵּל מְרִימֵנוּב, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד עִם תַּלְמִידָיו. וְהֵנָּה נִכְנָס עָנִי מְעוֹרָר חֲמֵלָה, מְלַבּוֹשָׁיו בְּלוֹיִים וּפְנָיו חוֹרִים. לְחַשׁ לוֹ רַבִּי מְנַחֵם מְנַדֵּל לְשִׁמְשׁוֹ שֶׁיִּכְנָס לְחֹדֶר הַפְּנִימִי, וַיָּבִיא מִתּוֹךְ פִּיס מְעִילוֹ דִּינָר זָהָב בְּשִׁבִיל הָעֵנִי, עָשָׂה כֵּן הַשִּׁמְשׁ, וְהֵרַב מָסַר אֶת הַדִּינָר לְיָדוֹ שֶׁל הָעֵנִי.

שָׂמַח הָעֵנִי שֶׁמָּחָה גְדוֹלָה עַל דִּינָר הַזָּהָב, שֶׁלֹּא צָפָה לְקַבְּלוֹ, וַיִּצָּא וְהִלְךְ לְדַרְכוֹ.

אַחַר שֶׁהִתְיַשֵּׁב הָרַב בְּדַעְתּוֹ, הִתְחִיל לְהַצְטַעַר עַל כֶּךָ שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָתַן לוֹ אֶת הַדִּינָר רַק מִתּוֹךְ רַחֲמָנוּת, וְלֹא חָשַׁב שֶׁהוּא נֹתֵן לוֹ אֶת הַדִּינָר לְשֵׁם מִצְוֹת צְדָקָה [וְהָרִי בְּפִרְשֵׁת תְּרוּמָה נֶאֱמַר "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה", וּפִרְשׁ רַש"י, לִי לְשָׂמִי].

לְכוּן קָרָא שׁוֹב לְשִׁמְשׁ, וְהוֹרָה לוֹ לְצִאת לְחַפֵּשׂ אֶת הָעֵנִי וּלְהַבְיִאוֹ אֵלָיו. עָשָׂה הַשִּׁמְשׁ כֵּן, וּמִצָּא אֶת הָעֵנִי בְּשׁוּק, וְאָמַר לוֹ שֶׁהֵרַב קוֹרָא אוֹתוֹ שְׁנִית. חָשַׁב הָעֵנִי בְּלִבּוֹ, שֶׁכִּנְרָאָה שֶׁהֵרַב טָעָה כְּשֶׁנָּתַן לוֹ דִּינָר זָהָב, וּבְדַעְתּוֹ לְקַחַת אוֹתוֹ חֲזָרָה, וְלָתֵת לוֹ בְּמִקוֹמוֹ דִּינָר כֶּסֶף.

בְּלִית בְּרִירָה נִכְנָס הָעֵנִי אֶל הָרַב, וּמִיָּד צָוָה הָרַב לְשִׁמְשׁוֹ שֶׁיִּכְנָס לְחֹדֶר הַשְּׁנִי, וַיָּבִיא מִתּוֹךְ הַפִּיס הַשְּׁנִי שֶׁל הַמְעִיל דִּינָר זָהָב נוֹסֵף, וְאִזּוּ מָסַר הָרַב אֶת הַדִּינָר הַשְּׁנִי מִתּוֹךְ כּוֹנֵת מִצְוֹת צְדָקָה.

שָׂמַח הָעֵנִי שֶׁלֹּא דִי שֶׁהֵרַב לֹא לְקַח מִמֶּנּוּ אֶת דִּינָר הַזָּהָב, אֶלֶּא נָתַן לוֹ עוֹד דִּינָר זָהָב. וְאִזּוּ שָׂאֵל הָעֵנִי אֶת הָרַב: אִם רָצִיתָ לְתֵת לִי שְׁנֵי דִּינָרִים זָהָבִים, הָיָה לְךָ לְתֵת אוֹתָם בְּבֵת אַחַת, וּכְבוֹדוֹ כִּמְעַט הַפִּיל אֶת לְבִי בְּחוֹשְׁבִי שֶׁקָּרָאתָ לִי עַל מְנַת לְטוֹל אֶת הַדִּינָר שֶׁנָּתַתָּ לִי, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בְּטָעוֹת!?

וַיַּעַן הָרַב וַיֹּאמֶר: הִנֵּה בְּפִרְשֵׁת רְאָה בְּעֵינַי הַצְּדָקָה כְּתוּב: "נָתַתָּ וְנָתַתָּ לִּי", מִדּוּעַ כִּפֹּל הַלְשׁוֹן? אֶלֶּא לֹא מִרַ; אִם נָתַתָּ בְּפִעַם הָרִאשׁוֹנָה מִתּוֹךְ רַחֲמָנוּת וְחֲמֵלָה, חֲזוֹר וְנָתַתָּ גַם לְשֵׁם מִצְוָה. לְכוּן עָשִׂיתִי זֹאת בְּשִׁתִּי פְּעָמִים נִפְרָדוֹת.

רבי שמעון אומר, הוי זהיר בקריאת שמע
ובתפלה. וכשאתה מתפלל, אל תעש
תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני
המקום ברוך הוא, שנאמר (יואל ב) כי חנון
ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על
הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך:

רבי שמעון מזהיר ואומר: הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה לקיימן בעיתן
ובזמן, ולא להתפלל בשעות מאחרות שכבר עבר זמן קריאת שמע
ותפלה. ואמרו במדרש רבה (במדבר פ"ט) על הפסוק בקהלת: "מענות לא יוכל
לתקן וחסרון לא יוכל להמנות", זה שבטל קריאת שמע של שחרית, או
קריאת שמע של ערבית, או תפלה של שחרית, או תפלה של ערבית.

ולכאורה יש לשאול, הרי מצינו צדיקים גדולים שלא הקפידו על גדר
הזמן המוקצבים בהלכה, והיו שהאריכו בתפלתם עד לאחר הזמן, או
שהתחילו את התפלה באחור, ומדוע לא נזהרו בכך?

אולם בהקשר לזה, מצינו מעשה שהיה עם הגאון רבי ליב איגר [נכדו של
הגאון רבי עקיבא איגר], שפנה לדרך החסידות, והסתופף בחצרו של רבי מנדל
מקוצק. מקרה זה גרם לסערה בעולם היהדות של אותם ימים.

פעם אחת לפני שנסע רבי ליב לביתו, נגש לרבו ואמר לו: בהגיעי הביתה,
לבטח ישאל אותי סבי שאלות רבות בנוגע לדרך של החסידות, לכל
השאלות יש בידי תשובה שתניח את דעתו, אך מה אשיב אם סבא שלי
ישאל אותי - איך זה שאתם מתפללים וקוראים קריאת שמע אחרי זמן
בגוד להלכה, כיצד אניח את דעתו?

השיב לו הרבי מקוצק: אם שכרו אדם לעבודה יומית בחטיבת עצים,
והוא אכן עבד מהבקר עד הערב, אלא שבמשך מספר שעות הוא השחז
את הגרון או את המסור, ורק לאחר הכנות ממשכות הוא נגש לחטב
ולנסר, האם יוכל המעסיק לטעון כי לא מגיע לו תשלום עבור השעות בהן
לא חטב עצים? ברור שהשכל הישר לא יקבל טענה כזו. כל אחד מבין כי
גם ההכנה לעבודה היא חלק מהעבודה!

אותו הגיון קיים גם בנוגע לעבודת ה', גם ההכנה למצוה היא חלק
מעשייתה. היהודי משתדל לטהר עצמו ומחשבתו לפני התפלה - טובל
במקוה, לומד משניות, אומר תהלים, מנגן לעצמו נגון כסופים וכו', כל
הפעולות הללו הן בכלל ההכנות לתפלה.

כָּדָּ אָנוּ מְכַשְׁרִים אֶת כְּלֵי הָעֲבוּדָה עַל מְנַת שְׁהִתְפַּלֵּה עֲצָמָה תְּהִיָּה רְאוּיָה לְעֵלוֹת לְפָנֵי כְּסֵא הַכְּבוֹד. הַכְּנָה כְּזוֹ הִיא חֵלֶק בְּלִתִּי נִפְרָד מִהִתְפַּלֵּה עֲצָמָה, וּמֵאוֹתוֹ רָגַע שְׁהִיְהוּדֵי מִתְכוּוֹן לְתַפְלָה, הָרִי הַדְּבָר נְחֻשֵׁב כְּאִלוֹ הַחַל לְהִתְפַּלֵּל, וְשׁוֹב אֵין בּוֹדְקִים אַחֲרָיו מִתֵּי סִיִּם...

בְּרוּר מְאֹלָיו, כִּי תִשׁוּבַת הָרַבִּי מְקוֹצֵק אֵינָה שְׂיִכְת לְגַבֵּי אוֹתָם הַמְּאַחֲרִים קוּם, וּמִמְהָרִים לְהִתְפַּלֵּל בְּחוֹפְזָה לְלֹא נְשָׁמָה וּלְלֹא כְּוֹנָה.

מְשַׁל לְמָה הַדְּבָר דּוֹמָה, לְאָדָם שֶׁהִיָּה מְרַגֵּל בְּכָדָּ שֶׁפֶּאֶשֶׁר הוּא שָׁב מִיַּדֵּי יוֹם מְעֻבְדָּתוֹ, אֲשֶׁתּוֹ מְנִיחָה לְפָנָיו לְאָכּוֹל מֶרֶק גְּרִיסִים. הִיָּה זֶה מְאָכַל דָּל שֶׁהִכְנִיתוֹ אֵינָה דוֹרְשֶׁת מִיִּמְנוֹת רַבָּה, אֵדָּ בְּכָל זֹאת הוּא מְאָכַל.

יוֹם אֶחָד בְּשׁוּבוֹ מֵעֵמֶל יוֹמוֹ, אֲמָרָה לוֹ אֲשֶׁתּוֹ: הַיּוֹם לֹא הִסְפַּקְתִּי לְהַכִּין אֶת אֲרוּחְתֶּךָ, שֵׁב וְהִמַּתֵּן עַד שֶׁאֲגַמֵּר לְהַכִּין אֶת הָאוֹכֵל. הָאִישׁ יוֹשֵׁב וּמְמַתִּין חֲצֵי שָׁעָה, שָׁעָה, שְׁעֵתִים, זְמַן רַב חוֹלֵף, רַעֲבוֹנוֹ גּוֹבֵר וּמְגַרָּה אֶת דְּמִיוֹנוֹ לְגַבֵּי הַסְּעוּדָה הַצְּפוּיָה לוֹ.

וְהִנֵּה נִכְנָסֶת הָאִשָּׁה לַחֲדָר, וּמְנִיחָה לְפָנֵי בַּעֲלָהּ הָרַעֵב מֶרֶק גְּרִיסִים...

"מָה?" תִּמָּה הַבַּעַל, וְנִימַת אַכְזָבָה וְכַעַס נִשְׁמָעָה בְּקוֹלוֹ, "לְפִי כָּל הַהִכְנוֹת וּלְפִי הַזְּמַן הָרַב שֶׁחִפִּיתִי, חֲשַׁבְתִּי שֶׁאֵת מְכִינָה לִי סְעוּדָה כְּסְעוּדַת שְׁלָמָה בְּשָׁעָתוֹ, הֵייתִי רַעֵב, אֵדָּ הַתְּאֻזְרָתִי בְּסִבְלָנוֹת. אֲבָל לַחֲכוֹת כָּל כָּדָּ הָרַבָּה זְמַן בְּשִׁבִּיל מֶרֶק גְּרִיסִים???"

כָּדָּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רָגִיל לְקַבֵּל מֵאֲתָנוּ מִיַּדֵּי יוֹם תְּפִלָּה, אֵדָּ לְצַעֲרָנוּ, הִתְפַּלֵּה הִיא לְלֹא נְשָׁמָה וּלְלֹא כְּוֹנָה - לֹא מְטַעְמִים וְלֹא מְעַדְנִים אָנוּ מְגִישִׁים לְפָנָיו. אֵדָּ כָּל עוֹד אָנוּ מְקַפִּידִים לְהִתְפַּלֵּל בְּבִקְרָה בְּזְמַן, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל זֹאת מֵאֲתָנוּ בְּבַחֲחִינַת "רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֶה מָה שֶׁיֵּשׁ לָנוּ לְהַצִּיעַ".

לְעֵמַת זֹאת, יְהוּדֵי הַמְּאַחֵר בְּתַפְלָתוֹ עַד שֶׁעוֹבֵר זְמַן הִתְפַּלֵּה וְהוּא עוֹד מִתְמַהֲמָה, הָרִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבִיכּוֹל מְפַתַּח צְפוּיֹת - מִי יוֹדֵעַ אֵיזָה "תְּבַשִּׁיל" אֵיזוֹ מְנַחָה מִיְּחַדָּת הוּא נְגִישׁ לְפָנָיו. וְהִנֵּה כְּאֲשֶׁר לְבִסּוֹף מְגִיעָה תַּפְלָתוֹ הַמְּהִירָה וְהַחֲטוּפָה חֲסֵרַת הַכוּוֹנָה וְהַרְגָּשׁ, אֵיזָה טַעֲנָה יֵשׁ בְּיָדוֹ לְהַצְטִיֵּק לְפָנָיו רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם? אוֹי לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה, אוֹי לְאוֹתָהּ כְּלָמָה!!!

אל תהי רשע בפני עצמד

כְּתַב הָרַמְבַּ"ם: "אֵל תַּחֲזִיק עֲצָמָךְ כְּרִשָׁע, שְׁמַתוּךָ כָּדָּ, אֲתָה יוֹצֵא לְתַרְבוֹת רָעָה לְגַמְרֵי". כְּאֲשֶׁר אָדָם מְרַגֵּשׁ עֲצָמוֹ פְּחוֹת עֶרֶךְ, רִשָׁע וְחוֹטָא, הָרִי הוּא

רוֹאֵה בְּעַצְמוֹ כִּי מְקַרָּה אָבוֹד", וְהַדָּבָר מְבִיאֵנוּ לְיַדֵּי יְאוּשׁ, וְהַתּוֹצָאָה הַיָּא שְׂשׁוּב אֵינֹו חוֹשֵׁשׁ לְחֵטָא, מִפְּנֵי שֶׁבִּלְאוֹ הֵכִי אֵינֹו שׁוֹה בְּעֵינָיו לְמַשְׁהוֹ.

כְּאִשֶׁר הָאָדָם שָׂרוּי בְּמַצַּב שֶׁל יְאוּשׁ, אֵין דָּבָר שֶׁיַּעֲצֹר אֶת הַמְּשִׁיךְ הַהַדְרָדְרוֹת. הוּא אֵינֹו מוֹצֵא עוֹד טָעַם בְּהַמְּשִׁיךְ הַלְמוּד, בְּתַפְלָה, וּבְעֵשִׂית טוֹב, כִּי לְדַעְתּוֹ מִמִּילָא אֵין סְכוּי שֶׁיַּצֵּא מִמֶּנּוּ מְשֵׁהוּ טוֹב. הַנְּפִילָה לְזְרוּעוֹת הַיְאוּשׁ הִיא כְּנִפְיִלָה לְתַהוֹם, וּמִפְּנֵיָהּ מְזַהֵיר הַתַּנָּא בְּאוֹמְרוֹ "אַל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנֵי עַצְמְךָ".

יְתֵרָה מְזוֹ, אִם אָדָם חוֹשֵׁב שֶׁבְּכָךְ שֶׁהוּא מְרַגֵּישׁ עַצְמוֹ רָשָׁע הָרִי הוּא בְּעַל עֲנָוָה, מוֹדִיעַ לוֹ הַתַּנָּא שֶׁזוֹ עֲנָוָה פְּסוּלָה, וּמַחֲשֵׁבָה מְעוֹתָת. דְּמוּי עַצְמֵי שְׁלִילֵי הוּא מְסַכֵּן וְנוֹגֵד אֶת דְּרָךְ הַיְהוּדוּת.

שני סוגים של יצר הרע

הֵנָּה יִשְׁנוּ יֵצֵר הָרַע שֶׁבָּא לְהַסִּית וּלְהַדִּיחַ אֶת בְּנֵי הָאָדָם שֶׁלֹּא יַעֲסִקוּ בַּתּוֹרָה וּבַתַּפְלָה, בְּאוֹמְרוֹ: וְכִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא זָקוּק לְתַפְלָתְךָ וּלְתוֹרַתְךָ, וְהִלָּא אֶלְפֵי אֶלְפִים מְשֻׁמְשִׁים יֵשׁ לְפָנֵי בְּמָרוֹם, וְהֵם מְלַאכֵי הַשְּׂרַת הָעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמָה תַתֵּן וּמָה תוֹסִיף בְּתַפְלָתְךָ וּבַתּוֹרַתְךָ, הָרִי אַתָּה דוֹמָה בְּיַחַס אֵלֵיהֶם כְּפָרְעֵשׁ קָטָן. עַל כֵּן טוֹבָה לָךְ הַשְּׂתִיקָה. וְעַל יְדֵי כָךְ גּוֹרֵם לְאָדָם הַתְּרַשְׁלוּת בְּעַסֵּק הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת.

אֵד הָאֶמֶת הִיא, שֶׁהַנְּשִׁמָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּאָה מִמְּקוֹם עֲלִיוֹן, וְהִיא חֶלֶק אֵלוֹהַּ מִמַּעַל, וְחֻצוּבָה מִכַּסָּא הַכְּבוֹד, וְהִיא חֲשׁוּבָה אֶצֶל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִן הַמְּלַאכִים, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסְכַּת חֲלִין (דף טז:) חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמְּלַאכֵי הַשְּׂרַת, שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל שַׁעַה, וּמְלַאכֵי הַשְּׂרַת אֵינָם אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים פְּעַם בְּחֻדָּשׁ, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים פְּעַם אַחַת בְּשָׁנָה, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים פְּעַם אַחַת בַּיּוֹבֵל.

בְּנוֹסֵף לְכָךְ, יִשְׂרָאֵל מְזַכִּירִים אֶת הַשֵּׁם אַחַר שְׁתֵּי מַלְאִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וְאֵלוֹ מְלַאכֵי הַשְּׂרַת אֵין מְזַכִּירִים אֶת ה' אֶלָּא לְאַחַר שֶׁמְקַדְּיִמִים לוֹמְרֵי שֶׁלֹּשׁ מַלְאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת".

וְעַל כֵּן צָרִיךְ אָדָם לְהַתְּעוֹדֵד וּלְדַעַת, שֶׁתַּפְלָתוֹ וְתוֹרָתוֹ אֵין עָרֵף עֲלֵיהֶם כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָם בְּכַוְנָה לְשֵׁם ה', וְכָל אוֹתָן מַחֲשֵׁבוֹת הַמּוֹרִידוֹת אֶת עֲרֹפוֹ שֶׁל הָאָדָם בְּעֵינָיו עַצְמוֹ, הֵם עֲצַת הַיֵּצֵר. וּמִטָּל עַל הָאָדָם לְהַסִּתְפַּל כְּמָה הַתְּקַדָּם בְּעַבּוּדַת ה', וְכְמָה תּוֹרָה הוּא יוֹדֵעַ כַּיּוֹם, מָה שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ לְפָנֵי כֵן, וְעַל יְדֵי כָךְ יִשְׁאַף לְהַמְּשִׁיךְ הַלָּאָה לְעַבּוֹד אֶת ה' בְּכָל לְבָבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ.

בְּדָרֶךְ זֶה הַסְּבִירוֹ אֶת הַמְּשֻׁנָה בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת (ו): "אֲפִילוֹ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בְּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יִשְׁיבֵנוּ, וְאֲפִילוֹ נֶחֱשׁ כְּרוּךְ עַל עֵקְבוֹ, לֹא יִפְסִיק". דְּהֵינּוּ, אִם בָּא הַיֵּצֵר לְאָדָם בְּשֵׂאֵלֵת שְׁלוֹם, וַיִּמְחָשֵׁיב אֶת הָאָדָם לְמֶלֶךְ [מֵאוֹ מַלְכֵי רַבָּנוּ], כְּלוּמַר, בָּא לְתֵת לוֹ תְּחוּשָׁה שֶׁל סְפוּק עֲצָמֵי בְּעִבּוּדֵת ה', וְנוֹתֵן לוֹ יַעֲזָה לְמַעַט וּלְהַפְסִיק מְעַט מִעִבּוּדֵת הַקֹּדֶשׁ, "לֹא יִשְׁיבֵנוּ", כְּלוּמַר אֵין לְשִׁמוּעַ לְעֲצָתוֹ.

וַיִּמְאִידֶךָ, אִם בָּא בְּעֲזָה הַפּוּכָה וְאוֹמֵר לְאָדָם "קִפָּה שֶׁל שְׂרָצִים כְּרוּכָה אַחֲרָיִךְ, וְנֶחֱשׁ הַקְּדָמוֹנֵי כְּרוּךְ עַל עֵקְבֶיךָ, וַיִּמָּה שְׁוֵה כָּל עִבּוּדֵת ה' שְׁלֶךָ, הַרִי הַכֹּל הוֹלֵךְ לְכַחוֹת הַטְּמֵאָה, וְאֵין לְבוֹרָא עוֹלָם נַחַת רוּחַ מִמֶּךָ", גַּם בְּאִפְסוּן כְּזֶה "לֹא יִפְסִיק", כְּלוּמַר לֹא יִמְנַע אֶת עֲצָמוֹ מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל מַה שְׁחָטָא, וַיִּמְשִׁיךְ הַלָּאָה בְּעִבּוּדֵת ה', מִפְּנֵי שֶׁכָּל מַגְמָתוֹ שֶׁל הַיֵּצֵר הִיא לְהַטְמִין לוֹ מִלְכָּדֵת, וְלַצּוּד אוֹתוֹ בְּרִשְׁתּוֹ.

פַּעַם אַחַת דָּבַר הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבֵּי נַח נִפְתְּלֵי מִקַּאֲבָרִין זַ"ל, מְעַנֵּן הַתַּחֲזָקוֹת כְּאֲשֶׁר אִם אֲפִילוֹ יְפוֹל הַנוּפֵל בְּעֵנִינֵי פְתוּי הַיֵּצֵר, הָעֵקֶר הוּא שֶׁלֹּא יִשְׂאֵר מִשְׁכָּב שָׁם, אֲלֵא יִתְחַזֵּק עַל עוֹמְדוֹ, וַיִּלְחַם עִמּוֹ מִחֲדָשׁ.

בְּאוֹתוֹ מְעַמֵּד הָיָה נוֹכַח רַבֵּי מְרֻדְכֵי הַזִּקּוֹן, אֲשֶׁר בְּנַעֲרֵיתוֹ נִתְגַּדֵּל בְּכִפָּר. פָּנָה אֵלָיו הָרַב וְאָמַר לוֹ: אַתָּה גֹדְלֵת בְּכִפָּר, הֲאִם רָכַבְתָּ עַל סוּס? עָנָה לוֹ וְאָמַר: כֵּן, רָכַבְתִּי לֹא אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם.

שָׁאֵל הָרַב: הֲאִם נִזְדַּמְּן לָךְ פַּעַם אַחַת בְּעֵת שֶׁרָכַבְתָּ עַל הַסּוּס שֶׁנִּפְלְתָה אַרְצָה? וַיַּעַן לוֹ: כִּמָּה פְּעָמִים קָרָה לִי שֶׁנִּפְלְתִי.

שָׁאֵל הָרַב: וַיִּמָּה עֲשִׂיתָ? עָנָה וְאָמַר: קִפְצָתִי עָלָיו בְּחַפְזוֹן עוֹד הַפַּעַם וְרָכַבְתִּי.

אָמַר לוֹ הָרַב: כֶּךָ צָרִיךְ הָאָדָם לְהִיּוֹת בְּעִבּוּדֵתוֹ עִבּוּדֵת ה', כִּמּוֹ שְׂאִישׁ רוֹכֵב עַל הַסּוּס, כֶּךָ צָרִיךְ שִׁירְכָב עַל הַיֵּצֵר הָרַע שְׁלוֹ, וְאִף אִם הַיֵּצֵר מְפִילוֹ פַּעַם וּפְעָמִים, יָקוּם תִּכְף וַיִּרְכָב עָלָיו עוֹד הַפַּעַם, וְכֵן בְּכָל פַּעַם וּפַעַם יִתְחַזֵּק כְּנִגְדּוֹ. וְהַכֹּל הוּא - "אֵין יְאוּשׁ בְּעוֹלָם!!!"

משנה יד

רבי אלעזר אומר, הוי שקוד ללמוד תורה,
ודע מה שתשיב לאפיקורוס. ודע לפני מי
אתה עמל. ונאמן הוא בעל מלאכתך
שישלים לך שכר פעלתך:

כאן מלמדנו רבי אלעזר, שכדי להצליח בלמוד התורה, לא צריך שכל
מבריך וכשרון גאוני, אלא צריך להיות שקדן, וזהו סוד ההצלחה, וכפי
שידוע שרבים מגדולי ישראל, לא היו בצעירותם מבריקים ובעלי כשרון,
ורק לאחר עמל ושקידה רבה, נפתחו להם שערי החכמה, ונעשו כמעין
המתגבר.

מהי שקידה

ספר הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל על סבו הנצי"ב [הרב נפתלי צבי יהודה
ברליון]: דעתו היתה שאפשר לברך על אתרוג שבא מארץ ישראל שנה לאחר
השמטה, אך לרבי חיים היה פקפוק בדבר, ולכן חפש ומצא אתרוג אחר
ולא בא להנצי"ב לברך על האתרוג כבכל שנה.

לאחר התפלה ביום הראשון של סכות, הגיע רבי חיים להנצי"ב כדי לומר
לו חג שמח. אמר לו הנצי"ב: אני יודע למה לא באת לברך על האתרוג
שלי, מפני שאתה חושש לסמוך על הפסק שלי שמתר להשתמש באתרוג
זה, אבל אני אוכיח לך שאין בזה שום חשש. ורבי חיים יצא מלפניו.

והנה בשעה שלוש לפנות בקר, דופק השמש בביתו של רבי חיים, ומודיע
לו כי סבו קורא לו. נבהל רבי חיים וחשש שמא קרה משהו לסבו הזקן.
הוא העיר את כל ילדיו, וכלם מהר לביתו של הנצי"ב.

כאשר התקרבו לבית, ראו שהסכה מוארת, ועל השלחן נמצאת ערמה של
ספרים עד לגבה הסכך, והנצי"ב רכון על הספרים.

כשראה רבי חיים שהכל בסדר עם סבו, שלח את ילדיו לביתם, ואלו הוא
נכנס לסכה, ומיד אמר לו הנצי"ב: קראתי לך כדי להוכיח לך מכל

הספרים הללו שאתה אינך צודק. התנצל רבי חיים ואמר: יסלח לי סבא, אני רוצה קודם לברך ברכות התורה, ואחרי זה נוכל לדבר בלמוד.

נדהם הנצי"ב ואמר: מה? לזה זכיתי לעת זקנתי, שנקדי עוד לא ברך ברכת התורה בשעה שלוש בבקר???

הוא ספק את כפיו, והוציא מפיו אנחות גדולות: אוי ואבוי, בשעה 3 בבקר עוד לא ברכו ברכת התורה, כי עדין היו ישנים... וספר רבי חיים, שאנחותיו של הנצי"ב תקפו יותר ויותר, עד שלא זכלתי לדבר אתו כלום, וחזרתי לאחורי...

מספרים על הגאון רבי יצחק אלחנן מקובנא, שבצעירותו כבר נודע בהתמדתו המפלגת, כאשר ימים וילות היה לומד ביחד עם חבר נאמן שהיה מתמיד כמוהו, ויחדיו עלו ונתעלו.

והנה הגיע יום כפור. ביום כפור עצמו, עסוקים היו השנים בעבודת היום הקדוש, ואלו במוצאי הצום, מהר חברו של רבי יצחק אלחנן לביתו, אכל בזריות דבר מה, וחזר לבית הכנסת כדי ללמד, ומה רבה היתה הפתעתו של החבר, כאשר בשובו לבית המדרש מצא שרבי יצחק כבר יושב ושקוע בלמודו.

התפלא החבר ושאל: כיצד הספקת כבר לסעד את לבך ולחזר אל בית הכנסת? והרי אין מציאות להגיע יותר מהר ממה שאני הגעתי?!

אמר לו רבי יצחק: אתמול בעת הסעודה המפסקת, הכנתי דבר מאכל אותו החבאתי בפנה נסתרת בבית הכנסת, על מנת שלא אצטרך לבזבז זמן כדי ללכת לביתי ולאכל לאחר הצום. ועתה אכלתי את ה"סעודה" שהכנתי, וחזרתי מיד ללמד תורה...

מספר על הגאון ר' רפאל מוולוז'ין [בעל יתורת רפאל] שהיה שקדן עצום, בתורה לילה פיום זאיר כחשיכה פאורה, ולא נכנס לעניני הבית כלל, אלא אשתו הצדקת פרנסה את הבית בעבודתה בחנות, ורבי רפאל השקיע עצמו בתורה יום וליילה.

והנה הגיע זמן אירוסי בנו, ואשתו הרבנית שאלה אותו האם ברצונו להשתתף בארוסין?

השיב לה: אָנָּא מִמֶּדָּ, תִּשְׁחַרְרֵי אוֹתִי מִלְּהַשְׁתַּתְּף בְּאַרוּסִין, כִּי זֶה בְּטוֹל תּוֹרָה בְּשִׁבְלִי. וְאָכֵן אֶשְׁתּוּ הַנִּיחָה לוֹ לְלַמֵּד תּוֹרָה.

כְּשֶׁהִגִּיעַ לְאַחַר זְמַן מְסִים שְׁעַת הַחֲפָה, נִגְשָׂה אֵלָיו אִשְׁתּוֹ וְאָמְרָה לוֹ, שְׂכָבֵר הִגִּיעַ זְמַן הַחֲפָה, וְכָל הַקֶּהֱל מְחַפִּים לָךְ. בְּלִית בְּרִירָה סָגַר אֶת הַסֵּפֶר בְּצַעַר רַב, וְכִשְׁבָּא לְלִבְשׁ אֶת הַמַּעִיל, לֹא נִכְנְסָה יָדוֹ בְּשָׂרוֹל בְּקִלּוֹת. נֶאֱמַר וְאָמַר: אֵד, צַעַר גְּדוֹל בְּנִים!

נאמן בעל מלאכתך לשלם לך שכר פעלתך

כְּשֶׁנִּתְבַּוְּנוּ בְּמִשְׁנֵה נְרָאָה, שְׁלֹא נֹאמַר שְׂיִקְבֵּל הָאָדָם אֶת הַשְּׂכָר עַל הַתּוֹצְאָה שְׂיִצְאָה מֵעֲמָלוֹ בַּתּוֹרָה, אֶלָּא יִקְבֵּל שְׂכָר עַל עֵצָם זֶה שֶׁפָּעַל דְּהִינּוּ שֶׁעָמַל וְהַשְּׂקִיעַ אֶפִּילוֹ אִם לֹא הִגִּיעַ בְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר לְאִיזוֹ מִסְקָנָה אוֹ הַבְּנָה בְּרוּרָה מִמָּה שֶׁלְמַד.

דִּגְמָא לְכָךְ מוֹצְאִים אָנוּ, שְׂפִאֲשֵׁר יְהוּדֵי מְסִים מְסַכְת כְּלִשְׁהִי מִתְלַמוּד, הוּא עוֹרֵךְ "סִיּוּם", וְהוּא אֹמֵר תְּפִלָּה מִיְחֻדָּת: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁשְׁמַת חֲלָקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא שְׁמַת חֲלָקִי מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת, שֶׁאָנוּ עֲמִלִים וְהֵם עֲמִלִים, אָנוּ עֲמִלִים וּמְקַבְּלִים שְׂכָר, וְהֵם עֲמִלִים וְאִינָם מְקַבְּלִים שְׂכָר".

מֵה הַפְּרוּשׁ שֶׁהֵם "אִינָם מְקַבְּלִים שְׂכָר", הָאֵם אָדָם שֶׁעָמַל בְּעִבּוּדָה כְּלִשְׁהִי, אִינּוּ בָּא עַל שְׂכָרוֹ? הֲרִי כָּל בְּנֵי הָאָדָם עֲמִלִים עַל מְנַת לְהַרְוִיחַ וּלְפָרְנֵס אֶת עַצְמָם וְאֶת בְּנֵי בֵּיתָם, וְכָל שְׂכִיר וְכָל פּוֹעֵל דּוֹרֵשׁ וּמְקַבֵּל שְׂכָר עַל עִבּוּדָתוֹ, אִם כֵּן מֵה פֶּשֶׁר הַנִּסְחָה "הֵם עֲמִלִים וְאִינָם מְקַבְּלִים שְׂכָר"?

הַתְּשׁוּבָה הִיא; כִּי אָכֵן שְׂאָר בְּנֵי הָאָדָם אִינָם רוֹאִים שְׂכָר בְּעֲמָלָם. נִתְאָר לְעַצְמָנוּ אָדָם הַנוֹתֵן לַחֲטִיט בַּד עַל מְנַת שְׂיִתְפֹּר לוֹ חֲלִיפָה. כְּעִבּוֹר שְׁבוּעִים הוּא בָּא לְמַדֵּד אֶת הַחֲלִיפָה, וְנוֹכַח לְדַעַת כִּי הַבְּגָד אִינּוּ עוֹלָה עָלָיו.

מִתְבָּרַר כִּי הַחֲטִיט טָעָה, וְכִלְכַּל לֹא תִפְרַר אֶת הַבַּד לְפִי מִדוֹתָיו. בְּמִקְרָה כְּזֹה, לֹא זֹו בְּלִבָּד שֶׁבַעֵל הַבַּד לֹא יִשְׁלַם לַחֲטִיט שְׂכָר עַל עִבּוּדָתוֹ, אֶלָּא אֵף יִתְבַּע אוֹתוֹ עַל הַנֶּזֶק שֶׁגָּרַם לְבַד. אִם יִטְעַן הַחֲטִיט וַיֹּאמֶר: "בְּמִשְׁךָ שְׁבוּעִים עָבַדְתִּי עַל הַבְּגָד הַזֶּה יוֹמָם וְלַיְלָה". הָאֵם תִּשְׁמַע טַעְנָתוֹ?

הֲלֹא בַעַל הַבַּד יִטְעַן כְּנִגְדּוֹ בְּצַדֵּק וַיֹּאמֶר: "מֵה יֵצֵא לִי מִכֶּךָ שֶׁעָבַדְתָּ שְׁבוּעִים, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְלֹא בַד וְלֹלָא בְּגָד, לֹא מְעַנְנֵנִי אוֹתִי כְּמָה עָבַדְתָּ, אִינְנִי מְשַׁלֵּם לָךְ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי אֶת מַה שְׂרָצִיתִי!"

כְּלוּמַר, בְּכָל עֲבוּדָה שֶׁהִיא, הַשָּׂכָר אֵינָנו נֹתֵן עֲבוּר הָעֲבוּדָה, אֲלָא תַּמּוּרַת הַתּוֹצְאָה.

שׁוֹנֵה הַדָּבָר לְגַבֵּי עֵמֶל הַתּוֹרָה. אִם יְהוּדֵי יוֹשֵׁב שְׁעָה בְּיוֹם וְלוֹמֵד תּוֹרָה, גַּם אִם הִתְעַכֵּב כָּל אוֹתָהּ שְׁעָה כְּדֵי לְהַבִּין דָּף גִּמְרָא אֶחָד, הוּא מְקַבֵּל שָׂכָר עַל עֵצֶם הַשְּׂקִידָה עַל עֵמֶלוֹ בַּתּוֹרָה.

עַל זֶה אָנוּ מוֹדִים וּמְתַפְּלִים: "אָנוּ עֹמְלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר", כְּלוּמַר, שָׂכָר עַל הָעֵמֶל עֲצֵמוֹ בְּלֵי שׁוּם קֶשֶׁר לַתּוֹצְאָה שֶׁהוּשָׁגָה. לְעֵמֶת זֹאת "הֵם עֹמְלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר" עַל הָעֵמֶל, אֲלָא רַק אִם הַשִּׁיגוֹ אֶת הַתּוֹצְאָה הַמְצֻפָּה מֵהֶם.

משנה טו - טז

רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם קָצָר וְהַמְּלָאכָה מְרַבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה, וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק:

הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלִיד הַמְּלָאכָה לְגִמּוֹר, וְלֹא אֶתָּה בֶּן חוֹרִין לְבָטֵל מִמְּנָה. אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לָךְ שָׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאֱמַר הוּא בַּעַל מְלָאכָתְךָ שִׁישְׁלָם לָךְ שָׂכָר פְּעֻלָּתְךָ. וְדַע, מִתֵּן שָׂכָרוֹ שֶׁל צְדִיקִים לְעֵתִיד לָבוֹא:

יש עֲצָלָנִים שׁוֹנִים. יש מְתַרְפֵּה בְּמִלְאֲכָתוֹ בְּאָמְרוֹ כִּי עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל. וַיֵּשׁ מִתְעַצֵּל שֶׁהִמְלֵאכָה מוֹעֵטָת וְחוֹשֵׁב אֲשֶׁר בְּמַעַט קֵט יִגְמֹר. וַיֵּשׁ מִתְעַצֵּל יַעַן שֶׁכָּרוּ מוֹעֵט וְאִין כְּדָאֵי לִיגַע עֲצָמוֹ. וַיֵּשׁ מִתְעַצֵּל שְׂאִין לוֹ מִי שְׂיִזְרוּ אוֹתוֹ וְחוֹשֵׁב שֶׁבַעַל הַבַּיִת לֹא יִקְפִיד גַּם אִם יִחְמִיץ מְלֵאכָתוֹ.

וּלְכֹלָם לֹא יֵאוֹת לְקִרְא עֲצָלָנִים בְּאֵמֶת, כִּי הִרְאִישׁוֹן אִם הָיָה מְרַגֵּשׁ שְׂאִין לוֹ פְּנָאֵי, וְהַשְּׁנִי אִם הָיָה רוֹאֶה שֶׁהִמְלֵאכָה מְרַבָּה, וְהַשְּׁלִישִׁי אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַשְּׂכָר רַב, וְהַרְבִּיעִי אִם הָיוּ מְזֻרְזִים אוֹתוֹ, לֹא הָיוּ אֲזֵי עֲצָלִים בְּמִלְאֲכָתָם.

לְכוּ בָּא רַבֵּי טְרַפּוֹן לְהַזְכִּיר לְאָדָם, כִּי חֲלִילָה לוֹ לְהִתְרַפּוֹת בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְעַבֹדֶת ה', כִּי הַיּוֹם קָצָר, וְהִמְלֵאכָה מְרַבָּה, וְלְכוּ בְּכֹל יוֹם עֲשֵׂה כָּל אֲשֶׁר בְּכַח לַעֲשׂוֹת תַּעֲשֶׂה.

וְאֵל תֵּאמֶר שְׂאֵתָה מוֹחֵל עַל הַשְּׂכָר, וּבְגִלְלָה זֶה תִּפְרָק עַל עַבֹדֶת ה' מַעֲלִיף, לְכוּ אָמַר "וְלֹא אֵתָה בְּן חוֹרִין לְהַבְטִיל מִמְּנָה", וְאֵתָה מְחִיב לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וּלְפֹסֶם צַעֲרָא אֲגֵרָא.

"וְאִם לְמִדַּת תּוֹרָה הִרְבָּה, נוֹתְנִים לָךְ שְׂכָר הִרְבָּה", וְאִם תִּשְׂאֵל מִדּוּעַ לֹא יִתְּנוּ לָךְ שְׂכָר תִּכְף וּמִיָּד בְּעוֹלָם הַזֶּה? לְכוּ מִמְּשִׁיךְ וְאֹמַר "וְנִאָּמֵן הוּא בְּעַל מְלֵאכָתָךְ שְׂשִׁינְלִים לָךְ שְׂכָר פְּעֻלָּתָךְ", כְּלוֹמֵר, אֵף עַל פִּי שְׂתוֹבְעִים מִדֵּי פֶעֶם דְּמִי קְדִימָה מְבַעַל הַבַּיִת עַל חֲשָׁבוֹן הַמְּשַׁכְּרֶת הַחֲדָשִׁית, אֵךְ אִם הַבְּעַל הַבַּיִת הוּא עֹשִׂיר חָשׁוּב, לֹא יִקְפִידוּ עָלָיו גַּם אִם אֵינוֹ נוֹתֵן דְּמֵי קְדִימָה אֲלָא מְשִׁלִּים מִשְׁכָּרֶת רַק בְּגִמְרָא מְלֵאכָה.

וְאִם תִּשְׂאֵל, לָמָּה מְשַׁלְּמִים שְׂכָר לְכַמָּה רְשָׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה? לָזֶה אָמַר: "יָדַע שְׂמִתְּן שְׂכָרְךָן שֶׁל צְדִיקִים לְעֵתִיד לְבָא", אֵךְ לְרְשָׁעִים מְשַׁלְּמִים לְפֶעֶם מִים שְׂכָרָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹ שְׂנֵאָמַר: "וּמְשַׁלִּים לְשׁוֹנְאָיו אֵל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ. (הַגִּיּוֹנִי אֲבוֹת).

בעולם הזה לא נחים

הַגְּמָרָא בְּמַסְכַּת עֵרוּבִין (דף סה.) מְסַפֶּרֶת עַל רַב חֲסִידָא, שֶׁפִּעַם פָּנְתָה אֵלָיו בֵּיתוֹ, וּבִקְשָׁה מֵאֲבִיהָ הַמוֹתֵשׁ מַעֲמַל הַתּוֹרָה, שְׂיַפּוֹשׁ מִגְּרִסָּתוֹ, וַיִּלְךְ לְנוּחַ וּלְיִשׁוֹן קִמְעָה.

אֵךְ הוּא הִשִּׁיב לָהּ וְאָמַר: "עוֹד מַעַט יְבוֹאוּ יָמִים אֲרַכִּים וְקִטְנִים וְנִישׁוֹן הִרְבָּה"! פְּנִינְתוּ הֵיטֵה לְיָמִים הָאֲרַכִּים שֶׁל הַשְּׂכִיבָה בְּקִבְרָךְ, יָמִים הַנְּמַשְׁכִּים עַד אִין קָצ, יָמִים שְׂאִין בָּהֶם חֶפֶץ, שְׂאִין בָּהֶם לֹא עַבֹדָה, וְלֹא תּוֹרָה, אֲלָא רַק שְׁנַת עוֹלָמִים.

התנא מזהיר את האדם ואומר "היום קצר", ואין הרבה זמן להספיק את כל מה שתתקרב, ולכן כדאי לקחת את העקר, ולעזוב את הטפל. מי שמפנים בקרב את התחושה שהיום יתכן וזהו יומו האחרון, הרי הוא מתבונן על כל ענייני העולם באפן שונה לחלוטין. רבנו יוסף חיים הביא על כך מעשה הממחיש ענין זה:

משל למה הדבר דומה, למלך שיצא למסע ציד ביער. הגיעה שעת הצהרים, והוא החליט לסעד את סעודת המלכים שלו בין עצי היער, אלא שהוא היה רגיל לאכול בחברת אנשים ולא ביחידות, ומאחר שהפריעה לו הבדידות הזו, הוא בקש מנושא פלו שייחפש לו מישהו שיבוא לסעד עמו כאן בלב היער...

הסתובב המשורר כה וכה, והנה הוא רואה מולו רועה צאן, קרא לו וציוה עליו להתלוות אליו, ולבוא אל המלך. כשהתייצב הרועה לפני המלך, פנה אליו המלך ואמר: לך תרחץ את ידיך, ושב לסעד עמדי.

להפתעתו הרבה השיב לו הרועה: אני מצטער אדוני המלך, אך אינני יכול להענות להזמנתך. לפליאת המלך מדוע? השיב הרועה: יש לי כפר התחייבות לאדון אחר שלא לאכול אצל אף אחד היום...

השתומם המלך ובנימת פֶּעס אמר לרועה: אני הוא המלך במדינה הזו, התחייבות לאיזה אדון קודמת לצוויי?

השיב הרועה: מלך מלכי המלכים ציוה עלי לצום היום, לכן עם כל הכבוד אינני יכול להענות להזמנת המלך, אשר סותרת את ההתחייבות שלי למלכו של עולם.

אמר לו המלך: בכל זאת, אותי אינך פוגש בכל יום, סעודה עם המלך אינה דבר של מה בכך, אכול עמי היום, ומחר תשלם את חובך לאדון הראשון - מחר תצום.

השיב הרועה: אני מצדי הייתי מוכן לעשות עם המלך עסקה זו, אך מנין לי שאוכל לעמוד בה, האם כבודו יכול להבטיח נאמנה שיהיה לי את המחר...

בשלב זה הרים המלך את ידיו ואמר: בטענה זו נצחת אותי, אתה צודק, כיצד אני יהיה ערב לך, כשאני עצמי צריך ערבות לזכות ליום המחר, הלא לאף בן תמותה אין ודאות לגבי המחר.

מי שזמנו קצר ויודע שאין הוא מסגל להספיק הכל, משתדל להספיק לכל הפחות את הדברים החשובים ביותר, ואין יותר חשוב לאדם מאשר למלא את התחייבותיו למלך מלכי המלכים, אשר יצר את האדם לשם

כָּד, וְאִי, עֵתִיד, לִתּוֹ, לוֹ, שָׂכָר, עַל, עֲמָלוֹ.

הפועלים עצלים

כְּתַב בְּסֵפֶר "יַחַל יִשְׂרָאֵל": כְּשֶׁנִּדְקַדַּק בְּדַבְרֵי הַמְשָׁנָה נִרְאָה, שֶׁהַמְשָׁנָה אוֹמֶרֶת שֶׁ"הַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים", כְּלוּמַר, שֶׁהֵם פּוֹעֲלִים וְעוֹשִׂים אֶת מְלַאכְתָּם, וְאֵינָם יוֹשְׁבִים בְּבִטְלָה, [שֶׁהָרִי אָדָם שָׂאִינְנוּ עוֹשֶׂה דָבָר, אִי אֶפְשָׁר לְכַנּוֹתוֹ פּוֹעֵל], אֲבָל מְלַאכְתָּם נַעֲשִׂית בְּעֲצָלוּת וּבְכַבְדוֹת כְּמִי שֶׁכִּפְאוּ שָׂד.

הַתֵּנָא לֹא מִתְכַּוֵּן לְאָדָם שֶׁאֵין בּוֹ לֹא תוֹרָה וְלֹא מִצְוֹת וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים, אֲלָא מְדַבֵּר עַל אֲנָשִׁים שֶׁעוֹבְדִים אֶת ה' כָּל יְמֵיהֶם, אֲדָּ הַבְּעִיָּה הִיא שֶׁהֵם עֲצֵלִים, הֵם אֵינָם מְנַצְּלִים אֶת הַזְּמַן בְּאִפְסוֹ הַנְּכוּן, הֵם מְקַמְצִים בְּזִמְן הָעֲבוּדָה, וּמִתְעַנְּגִים עַל זְמַן "הַהֶפְסָקוֹת".

בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? הוֹלֵךְ יְהוּדֵי לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּזִמְן, מִתְעַטֵּף בְּטִלְיָתוֹ, מְנִיחַ תְּפִלִּין, וּמִתְפַּלֵּל כְּסֹדֶר. לְכַאוּרָה הוּא בְּסֹדֶר, הוּא "פּוֹעֵל", וְלֹא יוֹשֵׁב בְּטֵל.

וְהִנֵּה, מִתְבָּרַר לְמִידְעָנוּ, שֶׁהַיּוֹם יֵשׁ שְׁלִיחַ צְבוּר, חֲדָשׁ הַמְּנַגֵּן וּמְסַלֵּסל בְּקוֹלוֹ יִתֵּר עַל הַמִּדָּה, וּמְאַרִיךְ אֶת הַתְּפִלָּה. הַיְהוּדֵי מְבִיט בְּכָל רִגַע בְּשִׁעוֹן, מִתְחִיל "לְהִלְחֵץ", מִתְבּוֹנֵן בְּכַעַס עַל הַחֲזוֹן הַמְשֻׁתְּפָד בַּתְּפִלָּתוֹ, הוּא חָשׁ בְּכָל נִימֵי נַפְשׁוֹ כִּי גוֹזְלִים אֶת זְמַנּוֹ הַיָּקָר.

עוֹד בְּטָרְם הַסְתִּימָה הַתְּפִלָּה, הוּא מְקַפֵּל אֶת טִלְיָתוֹ, אוֹרֵז אֶת תְּפִלָּיו, וּמְמַהֵר לְצֵאת. כְּעֵת הוּא נוֹשֵׂם לְרוּחָה. בְּדַרְכּוֹ הַבִּיָּתָה הוּא עוֹצֵר "לְרַגְע" לְשׁוּחַח עִם הַשָּׂכֵן, "מְצִיץ" בְּעֵתוֹן שֶׁבְּמַכְלֵת, אַחַר כֵּן בְּבֵית הוּא שׁוֹתֵה קֶפֶה בְּנִיחוּתָא, מְגַלְגֵּל שִׂיחָה טִלְפוֹנִית, וְשׁוֹכֵחַ לְהַבִּיט בְּשִׁעוֹן. אוֹתוֹן חֲמֵשׁ דְּקוֹת שְׂכָה יָקָרוֹ לוֹ בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה, עֲבָרוּ זֶה מִכְּבָר, וּבּוֹזְבִּזוֹ עַל דְּבָרִים שֶׁל מָה בְּכָד.

אוֹתוֹ דְּבַר קוֹרָה, גַּם כְּאֶשֶׁר הַשְּׁעוֹר הַקְּבוּעַ מִתְמַשֵּׁד כְּמָה רְגָעִים מֵעַבְרָ לְזִמְן הַרְגִיל, הַדְּבַר עוֹלָה לוֹ בְּבְרִיאוֹת, עַל אִי שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם דְּבַר מִיְחָד לְעִשׂוֹתוֹ. הוּא נִלְחָץ וְנִרְאָה כְּמִי שֶׁיּוֹשֵׁב עַל גְּחָלִים. אוֹלָם בְּרַגַע בּוֹ יִסְתִּיֵם הַשְּׁעוֹר, הוּא יְנַשֵּׂם לְרוּחוֹהָ, וְיִפְנֶה לְשׁוּחַח בְּאַרְיכוֹת עִם חֲבֵרָיו עַל דָּא וְעַל הָא.

עַל זֶה הַתֵּנָא בָּא וּמְזַהֵר, אִי עַל פִּי שְׁאֵתָה פּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֲבָל אֵל תְּהִיָּה פּוֹעֵל עֲצֵל שֶׁפּוֹעֵל אֶת מַעֲשָׂיו לְפִי הַרְצוֹנוֹת וְהַהֲשִׁתוֹקוֹת שְׁלוֹ, אֲלָא יִפְעַל וְיַעֲבֹד אֶת ה' גַּם כְּשֶׁהַדְּבָרִים לֹא מְסַתְּדִים

חסר השתדלות נחשב לחסרון בעבודת ה'

בספר "אור יחזקאל" מוסיף לבאר זאת, על פי מה שאמרו במסכת שבת (נו:): כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה, שנאמר: "ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דוד אביו", כלבב אביו לא היה לבו, אבל לחטא, לא חטא.

אם כן, נשאלת השאלה, מדוע נאמר: "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים, ויעש שלמה הרע בעיני ה'!" אלא מפני שהיה לו למחות בנשיו ולא מחה, מעלה עליו הכתוב כאלו חטא".

מבאר לנו מזה, שיתכן וישג האדם את כל המעלות העליונות כפי שהשיג שלמה המלך, אך מכיון שחסר לו איזה פרט קטן במה שלא מחה בנשותיו (ובדאי היה לו סבה לחסרון המחאה), בכל זאת התורה מגדירה אותו כמי שעשה את הרע בעיני ה', משום שחסר לו קצת יותר מאמץ ועשייה בעבודת ה'.

וכיוצא בזה אמרו במסכת חגיגה (דף ט:): על הפסוק: "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עבד אלהים לאשר לא עבדו", שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים, למי ששונה פרקו מאה ואחד, שאף על פי ששניהם צדיקים, מכל מקום זה שהשתדל פחות, נחשב למי שאינו עובד אלקים ביחס לזה שהשתדל יותר.

פרק ג

משנה א

עֲקֵבֶיָּא בֶן מֵהַלְלָאֵל אוֹמֵר, הַסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה
דְּבָרִים וְאִין אַתָּה בָּא לְיַדֵּי עֵבְרָה. דַּע, מֵאִין
בָּאת, וְלָאן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד
לְתַן דִּין וְחֲשָׁבוֹן. מֵאִין בָּאת? מִטְּפָה
סְרוּחָה, וְלָאן אַתָּה הוֹלֵךְ? לְמִקּוּם עֶפְרָ
רְמָה וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לְתַן דִּין
וְחֲשָׁבוֹן? לִפְנֵי מַלְךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא :

פחד מיום המות

עֲקֵבֶיָּא בֶן מֵהַלְלָאֵל בָּא לְעוֹרֵר אֶת הָאָדָם, שְׁיִרְגִישׁ וְיַחְשֵׁב תָּמִיד בְּהִרְגָּשָׁה
שְׂאִין הָעוֹלָם הַפְּקָר, וְיוֹם יָבֹוא וְעֹתִיד הָאָדָם לְתַן דִּין וְחֲשָׁבוֹן עַל כָּל
מַעֲשָׂיו, וְאִין אָדָם יוֹדֵעַ יוֹם מוֹתוֹ.

לְפִיכָךְ, אִם אָדָם חֵי בְתַחוּשָׁה כִּי הוּא עֹשׂוֹי לְסִיַּם אֶת חַיָּו בְּפִתְעַ פְּתָאוּם,
וְלִהְקַרָּא בְּכָל רִגְעָה לְעִמּוּד בְּפִנֵּי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, תִּשְׁלַל מִמֶּנּוּ הַהֲנָאָה
מִתְאַוּוֹתָיו. תַּחוּשָׁה זֹו, אַף תִּקְנָה לוֹ רְצִינּוֹת, וְתִרְחִיק אוֹתוֹ מִקְּלוֹת רָאשׁ.

הַחֲסִיד הַיְעֵבִי"ץ, מִמְּשִׁיל זֹאת לְמַלְךְ שֶׁהִיָּה לוֹ אַח צָעִיר הוֹלֵל וּפּוֹחֵז, אֲשֶׁר
בָּלָה כָּל יָמָיו בְּתַעֲנוּגִים וּבְקְלוֹת רָאשׁ. הַחֲלִיט הַמְּלֶךְ לְלַמֵּד לְקַח אֶת אָחֵיו
הַצָּעִיר. הוּא הִזְמִינוֹ לְסַעַד עִמּוֹ סְעוּדָה מִפְּאָרְת כֶּנֶד הַמְּלֶךְ, עִם הַמַּאֲכָלִים
הַטּוֹבִים בְּיוֹתֵר. בְּרִקְעַ מְנַגֵּנַת תִּזְמֶרֶת הַחֲצָר, וְכָל הַמְּשָׁרְתִים עוֹמְדִים
לְמִלָּא כָּל מִשְׁאֲלָה שֶׁל הַסּוֹעֲדִים.

אוֹלָם בְּטָרָם יִגִּיעַ הַצָּעִיר, צְנָה הַמְּלֶךְ לְתַלוֹת מַעַל לְמִקּוּם מוֹשְׁבוֹ חֶרֶב חֲדָה
עִם חוּט חֲזָק, אֵד שְׁקוּף וְדִקִּיק שְׁכַמְעַט בְּלַתִּי נִרְאָה לַעֲיִן.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ הָאֵח וְרָאָה אֶת הַשְּׁלַחַן הָעָרוּךְ, הַתַּפְּשֵׁט חַיּוּךְ רַחֵב עַל
פְּנָיו, וְהוּא הִכִּין עֲצָמוֹ לְאֲכִילַת הַתַּעֲנוּגִים שֶׁלִּפְנָיו. הוּא הִתְיַשֵּׁב עַל מְקוֹמוֹ
בְּחֲדוּהָ, וְאֵז שֶׁם לֵב לְחָרֵב הַתְּלוּיָה מַעַל לְרָאשׁוֹ עִם חוּט בְּלַתִּי נִרְאָה.

כָּל שְׂמֻחָתוֹ נֶעְלָמָה בְּבֵת אַחַת, הוּא לֹא הִצְלִיחַ כָּלֵל לְהַנּוֹת מִן הַסְּעוּדָה, וְכָל
הַעַת הַסְתַּכַּל שׁוֹב וְשׁוֹב כְּלָפֵי מַעְלָה, כְּדִי לְרָאוֹת אִם הַחֶרֶב הַחֲדָה אֵינָה
דוֹהֶרֶת לְקַרְאוֹתוֹ.

לפתע שואל אותו המלך: למה אתה לא אוכל, האם האוכל לא טעים לך? או אולי אתה לא חש בטוב? ענה לו האח: פיצד אוכל לאכול ולהתענג על כל הטובה, בראותי כל העת את חוד החרב מרחף מעל לראשי...

השיב לו המלך בשאלה: וכיצד בשאר הימים אתה נהנה ומתהלך חסר דאגה, וכי חרבו של מלאך המות אינה מונפת מעל לראשך, האם חייך מבטחים לך לנצח?

כך צריך האדם לחיות בידיעה, כי בכל רגע הוא עשוי להפחד מן החיים, ולהתיצב לתת דין וחשבון בפני בית דין של מעלה. אם יחוש האדם בחרב המונפת מעל לראשו, ואם יסתכל כל העת לאן הוא הולך, ולפני מי הוא עתיד לתן דין וחשבון, כל הנאות העולם הזה, יהיו חשובות בעיניו כקלפת השום.

הסתכל בשלושה דברים

כתב רבנו יוסף חיים, לרמוז שלשה זכרונות אלו שהם ראשי תבות של: סרחון, עפר, דין, הם - סע"ד, שמיהם יהיה סעד לאדם בעבודת הקדוש, שבשלשה אלה שהאדם זוכר אותם ומסתכל בהם, יהיה לו סיוע שלא יחטא, וכמו שאמר התנא: הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה.

בגמרא במסכת סוטה (ה.) אמר רבי יוחנן: אדם ראשי תבות של - אפר, דם, מרה. כלומר, האדם להביל דמה, ולכך אין לו במה להתגאות.

המפרשים אומרים, שדברי רבי יוחנן מקבילים לדברי עקביא בן מהללאל שאמר: "דע מאין באת", זה כנגד ה"דם", שעל האדם להתבונן ממה הוא נוצר, וממילא נכיר בשפלות עצמו. "ולאן אתה הולך" זה כנגד ה"אפר", שהעפר והאפר שוים הם כמו שאמר אברהם ו'אנכי עפר ואפר'. "ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון" זה כנגד ה"מרה", שהמרה מרמזת על יום הדין הגדול והנורא, שאין יום מר ונמחר ממנו לחוטאים, ומי שלא מתבונן בחייו מה יהיה באחריתו, רעה ומרה תהיה אחריתו.

תזכרת תמידית

מספר על רבי מאיר אנשיל אבי משפחת רוטשילד הידועה, כי בכל יום הוא היה נכנס לחדר פנימי הנמצא במשרדו, ומסתגר שם לכמה דקות. איש לא הרשה להכנס לאותו חדר, ואף אחד לא ידע במה הוא עוסק באותם רגעים.

לְיָמִים, הַתְּבַרֵר כִּי בְּאוֹתוֹ חָדַר לֹא הָיָה אֶלָּא אֲרוֹן מֵתִים מִפֶּאֶר, אֲשֶׁר אוֹתוֹ יַעֲד ר' מֵאִיר לְקַבּוּרָתוֹ. בְּכָל יוֹם הוּא הָיָה נוֹהֵג לְהַכְנִיס לְתוֹךְ אוֹתוֹ אֲרוֹן לְמִסְפָּר רְגָעִים כְּדֵי לְקַיֵּם "וְהָחִי יִתֵּן אֶל לְבוֹ"...

ר' מֵאִיר אֲנָשִׁיל, יָדַע לְהַבְחִין בְּנִסְיוֹנוֹת הַכְּבָדִים הַטְּמוּנִים בְּעֶשֶׂר, וְהִשְׁפִּיל לְהַתְגַּוֵּן מִפְּנֵיהֶם. הוּא חֲנֻד אֶת עֲצָמוֹ לְזָכַר כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא רַק פְּרוֹזְדוֹר, וּבְטֶרְקֵלִין אֵלָיו הוּא יִגִּיעַ בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר, לֹא יוֹעִיל לוֹ בְּמֵאוּמָה כָּל עוֹשֶׂרוֹ הָעֲצוּם.

לתן דין וחשבון

לְכַאוֹרָה דִּין וְחֻשְׁבוֹן הֵם אוֹתוֹ דָּבָר. אוֹלָם רַבּוֹתֵינוּ מְצָאוּ חֲלוּק בֵּין הַדְּבָרִים, וַיְכַמוּ שְׂבָאֵר הַגָּאוֹן מוֹיִלְנָה זַ"ל, שֶׁבְּתַחֲלָה עוֹשִׂים עִם הָאָדָם 'דִּין' עַל עֲצָם הָעֵבֶרָה שְׁעֵשָׂה, וְלֹא קַיֵּם "סוּר מֵרַע". וְלֵאחֶר מִכֵּן עוֹשִׂים עִמוֹ 'חֻשְׁבוֹן' עַל כֶּף שְׂבָאוֹתוֹ זְמַן שְׁעֵשָׂה אֶת הָרַע, יְכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר טוֹב.

לְמַשָּׁל: אָדָם שֶׁדָּבַר לְשׁוֹן הָרַע עַל חֲבֵרוֹ בְּמִשְׁדָּח חֲמֵשׁ דְּקוֹת, עֲתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין עַל הַלְּשׁוֹן הָרַע שֶׁדָּבַר, וּבְנוֹסָף לְכַף יַעֲשׂוּ עִמוֹ חֻשְׁבוֹן כַּמָּה תוֹרָה יְכַל לְלַמֵּד בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁדָּבַר לְשׁוֹן הָרַע. נִמְצָא שֶׁהָאָדָם נִתְבַּע גַּם עַל ה"סוּר מֵרַע", וְגַם עַל ה"עֵשָׂה טוֹב" שֶׁיְכַל לְקַיֵּם בְּאוֹתוֹ זְמַן שְׁעֵשָׂה אֶת הָרַע.

וַיְכַמוּ כֵּן, מִי שֶׁיִּסַּד תְּאֵטְרוֹן אוֹ קוֹלְנֵעַ שְׁמִשְׁדָּרִים שֶׁם דְּבָרֵי זְמָה וְתוֹעֵבָה, וּמְעוֹרָרִים אֶת יֶצְרָם שֶׁל הָאֲנָשִׁים הַפּוֹקְדִים אֶת הַמְּקוֹם, אוֹ אֶפִּיקוֹרוֹס שֶׁחֲבֵר סִפֵּר מֵינּוּת, וּמְלַגֵּל עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים לְצוּד נְפֹשׁוֹת נְעָרִים הַמְּנַעְרִים מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמְּצוּוֹת, וְרַבִּים הֵמִית בְּמוֹתוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הֵמִית בְּחַיָּיו, אֲזִי בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, יַעֲמִידוֹ אוֹתוֹ לְדִין כְּדֵי לְהַעֲנִישׁוֹ בְּגִיהָנָם כְּרֵאוּי לוֹ. אֲדָּהּ בְּנוֹסָף לְכַף יַעֲשׂוּ עִמוֹ חֻשְׁבוֹן כַּמָּה אֲנָשִׁים חֲטָאוּ וְנִכְשְׁלוּ בְּגִלְלוֹ, וְגַם עֲלֵיהֶם יַעֲנִישׁוּהוּ. (עֲנַף עַץ אֲבוֹת).

מִסְפָּרִים עַל הַגָּאוֹן מוֹיִלְנָה, שֶׁיִּצָּא פֶּעַם מִתְּפִלַּת שְׁחֵרִית בְּיוֹם שַׁבָּת עִם תְּלַמִּידָיו. פָּגַשׁ בְּרַחוּב בְּכַמָּה צְעִירִים שְׁיוֹשְׁבִים עַל הַסְּפֶסֶל וּמְפַצְחִים גְּרַעֲיָנִים, וְסַגְרָה דוֹלְקֵת בְּיָדָם. כְּשֶׁהַבְּחִין בָּהֶם הָרַב, צָעַק וְקָרָא לְעֵבֶרָם: "בְּטוֹל תּוֹרָה... בְּטוֹל תּוֹרָה..."

הִשְׁתָּאוּ הַתְּלַמִּידִים וְלֹא הִבִּינוּ פֶּשֶׁר כּוֹנֵן וְהַתְּנַהֲגוֹת רַבִּים. פָּנוּ אֵלָיו וְהִקְשׂוּ: רַבֵּנוּ, וְהָרִי מְחַלְלֵי שַׁבָּת בְּפֶרְהֶסְיָא הֵם, וְדִינָם כְּמוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה, וּמִדּוּעַ רַבֵּנוּ צָעַק וְטָעַן כְּנֶגְדָם רַק עַל עוֹוֹן בְּטוֹל תּוֹרָה?

ענה להם הרב: דעו לכם שבשמים ידונו אותם על כל מעשיהם ועל על רשעים ועל פשעים, ובתחלה יעשו עמם דין על חלול שבת, אבל כל ידמו בנפשם שיתחמקו מענש בטול תורה, שהרי יערכו אתם חשבון מפרט גם על כך, ולא יפסחו מלהענישם על כך שיכלו באותה שעה ללמוד תורה, ובטלו עצמם ממנה.

לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון

רבי ישראל מסלנט, אבי תנועת המוסר, נסע לפריז למען הישיבה, כשאתו תלמיד אחד בלבד. בהיותו בחדרו במלון, הרגיש לפתע ששעתו קרובה, והוא בודד בארץ נכר. פנה לתלמידו, והדריך אותו כיצד לנהג עמו בעת הפטירה ולאחריה, איך להניח את הידים, ואיך לישר את הרגלים, להעצים את העינים, ואחר כך להדליק נר וכן הלאה, הכל נאמר מתוך מתניות וישוב הדעת.

לעמת הרגע שהפגין רבי ישראל, חלחלה אחזה בתלמיד, והוא החל רועד מפחד ומסערת רוחות. רבי ישראל שהבחין בחרדתו של התלמיד, פנה ואמר לו משפט שהפך לסמל בתנועת המוסר: "למה אנשים פוחדים מהרגע של המות, ואינם פוחדים מהרגע שלאחר המות..."

אנשים מפחדים למות, אך אינם נוהגים את לבם לחשש ולפחד מפני הדין וחשבון שעליהם לתת ברגע שלאחר המות. רגע המות הוא רגע אחד, ארוע חולף. לעמת זאת, לרגע הבא אחריו יש משמעות נצחית. "ושוב יום אחד לפני מיתתך", יש לדאג "לפני מיתתך", למה שעתידי לבוא "אחר מיתתך".

מספרים שהחפץ חיים פעם התבודד. תלמידו ר' נפתלי ביחד עם חבר נוסף, נעמדו מאחורי החלון שלו, ושמעוהו עורך לעצמו מעין 'הצגה', וכך אמר: ר' ישראל מאיר מת, כלם באים ללוויה! לאחר מכן הוא עולה לבית דין של מעלה, מתחילים לבחון אותו, ואומרים לו: נו, תתחיל מסכת ברכות.

הוא מתחיל לקרוא מילה במילה את הגמרא עם מפרשים, ובאמצע, אחרי הרבה זמן, הוא נתקע במקום כלשהו, ואז הוא מתחיל לצעק בקול: "אוי מה זה, אתה לא יודע..."

ר' נפתלי שמטבעו היה אדם מאד רגיש, לא היה יכול להמשיך לשמוע, וברח מהמקום. אבל חברו המשיך להשאר שם. לבסוף החפץ חיים נתן

צַעֲקָה וְאָמַר: יִשְׂרָאֵל מֵאִיר חֵי אוֹ מֵת? הוּא חֵי! אִם כֵּן שְׁיַעֲשֶׂה תִּשׁוּבָה וְיִלְמַד...

אָמוּנָתְנוּ הִיא, שֶׁכֵּל אֶחָד מֵאֲתָנוּ יַעֲלֶה לְבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, וְשֵׁם יֹאמְרוּ לָנוּ: נוֹ, תִּתְחִיל מִסְכַּת בְּרָכוֹת, אֶתְּהָ לֹא יוֹדַע, אִזּוֹ בֵּא נִתְחִיל מִסְכַּת שַׁבָּת, וְכֵן הִלָּאָה - עֲרוּבִין, פְּסָחִים, שְׁקָלִים וְכוּ', וְיִתְבַּעוּ אוֹתָנוּ עַל הַכֹּל, זֶה הָאֲמַת לְאֲמַתָּה!

בושה מיום הדין

כָּתַב בְּסֵפֶר "קַב הַיִּשְׂרָ" (פָּרָק 5): אָמְרוּ עַל הַקְּדוּשׁ הָאֲרִי"ל, שֶׁבִּימֵי הָיָה נוֹפֵל פֶּחַד גָּדוֹל עַל כָּל הַרְשָׁעִים, בְּעִבּוֹר שֶׁשְּׂרָאָה אוֹתָם, הָיָה מַגִּיד לָהֶם כָּל פְּרִטֵי הָעֵבְרוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁהָיָה חוֹטֵא אֶפִּילוֹ חֹטְאִים שֶׁחֲטָא לְפָנָי חֲמָשִׁים שָׁנָה, וְאֶפִּילוֹ אִם אָדָם הָיָה מְהֻרָּה עֲבָרָה בְּלִבּוֹ, הָיָה מְגַלֵּה לוֹ אֶת הָעֵבְרָה, וְהָיוּ הַרְשָׁעִים בּוֹרְחִים מִפָּנָי הַבוֹשָׁה, שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל בָּהֶם וְיַגִּיד פְּשָׁעֵם.

וְעַל זֶה יִשִּׁים אָדָם אֶל לִבּוֹ, אִם כֵּן יֵשׁ בוֹשָׁה וְכִלְמָה מִפָּנָי יְלוּד אִשָּׁה אֲשֶׁר רוּחַ הַקְּדוֹשׁ שׁוֹרָה עָלָיו וּמְכִיר חֲטָאָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׁצָרִיךְ בוֹשָׁה בַּעֲת בּוֹאוֹ לְפָנָי מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלְפָנָי כֶּסֶף כְּבוֹדוֹ, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נֶגִיד לוֹ מֵה שִׁחוּ, וְעֵדִים מְעִידִים עָלָיו, וְיָדֵי אָדָם בְּעֲצָמוֹ כּוֹתְבִים כָּל מַעֲשָׂיו, מֵה יַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּיוֹם פְּקוּדָתוֹ, וּמִי יוֹדַע אִם יִזְכֶּה לָבֵא לְפָנָי בּוֹרְאוֹ יִתְבָּרַךְ, פֶּן יִפּוֹל בְּיָדֵי אַכְזָרִים.

בְּצֵאת נִשְׁמָתוֹ, תָּבֵא נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם בְּמָקוֹם אֶפֶל וְעַמֵּק שֶׁלֹּא יִרְאֶה עוֹד, עַד שִׁיתְעוֹרַר עָלָיו אֵיזָה פְּרָקְלִיט שֶׁל זְכוּת מִמַּעֲשָׂיו, אוֹ מִיּוֹצְאֵי חֲלָצוֹ שִׁיְהִיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, כִּפִּי שֶׁמְצִינּוּ הַרְבֵּה שֶׁלֹּא נִצּוּלוֹ מִיַּד הַמְּשַׁחֲחִיתִים בַּר מִיָּנָה, כִּי אִם בְּזֶה הַזְכוּת.

וּבִ"סֵפֶר חֲסִידִים" הֵבִיא מַעֲשֶׂה, בְּאֶחָד שְׁמֵת לְפָנָי זְמַנּוֹ כַּמָּה שָׁנִים, לְאַחַר י"ב חֲדָשׁ נִתְגַּלָּה לְאֶחָד מִן קְרוּבֵינוּ בְּחִלוּם, וְשָׁאַל אוֹתוֹ: אֵיךְ אֶתְּהָ נוֹהֵג בְּעוֹלָם שְׁאֶתְהָ שֵׁם? אָמַר לוֹ: בְּכָל יוֹם וְיוֹם דְּנִים אוֹתִי עַל שֶׁלֹּא הֵייתִי מְדַקְדָּק לְבָרַךְ בְּרִפְת הַנְּהַנִּין וּבְרִפְת הַמְּזוּן בְּכּוֹנֵת הַלֵּב, וְהַמְּמַנִּים שֶׁדְּנִים אוֹתִי, אוֹמְרִים לִי: לְהִנָּאֲתָד אֲכַלְתָּ.

שָׁאַל אוֹתוֹ: הֲלֹא אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, שֶׁמְשַׁפֵּט רְשָׁעִים בְּגִיהָנָם הוּא רַק י"ב חֲדָשׁ בְּלִבָּד, וְכִבֵּר עָבְרוּ יוֹתֵר י"ב חֲדָשׁ מִיּוֹם מִיתַתָּד, וְלָמָּה דְּנִים אוֹתָד אַחַר י"ב חֲדָשׁ?

אָמַר לוֹ: אֵין דְּנִים אוֹתִי בְּגִיהָנָם דְּיָנִים חֲמוּרִים, אֶלָּא דְּנִים אוֹתִי חוּץ לְגִיהָנָם בְּדִינִים קָלִים, וְאוֹמְרִים הַמְּמַנִּים שֶׁזָּהוּ הַכֹּל לְטוֹבַתִּי, כְּדִי שְׁאֲזַכֶּה

לְחַלֵּק גֵּן עֵדֶן לְכָנֶס לְשֵׁם, וְלִטּוֹל חֶלְקִי בְּמִלּוּאוֹ. וְהַכֶּלֶל, כִּי כָּל דְּבַר שֶׁהָאָדָם
עוֹשֶׂה, הוּא נִרְשָׁם לְמַעַלָּה, וְעַל כֵּן דְּבַר יֵשׁ שֶׁכָּר וְעוֹנֵשׁ, וְאֲשֶׁרֵי הִיוּצֵא זָכָאֵי
מִבֵּית דִּין שֶׁל מַעַלָּה.

משנה ב

רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, הָיִי מְתַפְּלֵל
בְּשִׁלּוּמָה שֶׁל מַלְכוּת, שֶׁאֲלֻמָּלָא מוֹרָאָה,
אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים בְּלַעוּ.

הַנְּבִיא חִבְקוּק אוֹמֵר: "וְתַעֲשֶׂה אָדָם כְּדַגֵּי הַיָּם", וְשֶׁאֵלּוּ בְּמַסְכַּת עֲבוּדָה
זָרָה (דף ג'), לָמָּה נִמְשְׁלוּ בְּנֵי אָדָם כְּדַגֵּי הַיָּם? וְתַרְצוּ: מַה דְּגִים שְׂבִיִּים כָּל
הַגְּדוֹל מִחֲבֵרוֹ בּוֹלֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ, אִף בְּנֵי אָדָם אֲלֻמָּלָא מוֹרָאָה שֶׁל מַלְכוּת, כָּל
הַגְּדוֹל מִחֲבֵרוֹ בּוֹלֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ. וְזוֹהִי כְּוִנַּת רַבִּי חֲנִינָא בְּאוֹמְרוֹ "שֶׁאֲלֻמָּלָא
מוֹרָאָה שֶׁל מַלְכוּת, אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים בְּלַעוּ".

בְּעַל הַחַיִּים הַיְחִידִי הַפּוֹגֵעַ בְּבִנֵי מִינוֹ, הוּא הַדָּג. אֲרִיָּה כְּכֹל שֶׁיְהִיָּה רָעֵב, לֹא
יֵאָכֵל אֲרִיָּה אַחֵר. נִמְרַע עִם כָּל אַכְזָרִיוֹתָיו, לֹא יִטְרֹף מִבְּנֵי מִינוֹ. רַק הַדָּג בּוֹלֵעַ
דָּג, וּבִתְוֹפְעָה זֹאת דּוֹמָה הָאָדָם לְדָג.

הַהֶבְדֵּל הוּא, שֶׁדָּג בּוֹלֵעַ רַק אֶת הַקֶּטָן מִמֶּנּוּ, וְאֵלּוּ בְּנֵי אָדָם מְסַגְּלִים לְבָלַעַ
גַּם אֶת חֲבֵרָם הַשּׂוֹה לְהֵם, וְכַפִּי שֶׁמְדַגֵּיֶשׁה הַמְשַׁנָּה "אִישׁ אֶת רַעְהוּ", אִף
אֶת רַעְהוּ הַשּׂוֹה לוֹ, הוּא בּוֹלֵעַ.

וְעַל כֵּן, צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל הַשְּׁלִטּוֹנוֹת, כְּגוֹן הַשּׁוֹטְרִים וְהַפְּקָחִים וְכִיּוּצֵא
בָּהֶם, כְּדֵי שְׂבִיִּי אָדָם יוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם וְלַחֲיוֹת כְּרִאוּי בְּהַשְׁקָט וּבְטַח.

וּמִסְפָּרִים עַל שְׁנֵי גִנְבִים, שֶׁהֵיוּ מְשִׁיחִים בְּעֵינָיו הַ"מְקַצּוֹעִי" שֶׁלָּהֶם, וְאָמַר
הָאֲחָד לְחֲבֵרוֹ: הַמְשַׁטְרָה הִיא מְקוֹר הָאָסוֹן, אֲלֻמָּלָא הַמְשַׁטְרָה, הֵינְנו
מְתַעֲשָׂרִים מִזְּמַן. הַשִּׁיב לוֹ חֲבֵרוֹ: אֵל תִּשְׁכַּח יְדִידִי כִּי אֲלֻמָּלָא הַמְשַׁטְרָה,
הֵיוּ לָנוּ מִתְחַרְרִים לְרוֹב, וּמִסְפָּקֵנִי אִם מְצַבְּנוּ הִיָּה טוֹב יוֹתֵר...

כְּלוֹמַר שֶׁהַמְשָׁטָרָה גּוֹרֶמֶת שֶׁלֹּא יִהְיוּ גְּנָבִים וְשׁוֹדְדִים רַבִּים, וְעַל זֶה צְרִיכִים אֲנִי לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, אֲף עַל פִּי שֶׁגַם נִגְרַם לָנוּ מֵהֶם נֶזֶק לְפַעֲמִים שֶׁלֹּא כְּדִין, עִם כָּל זֶה יֵשׁ לְהִסְתַּכֵּל בְּעֵקֶר עַל הַתּוֹעֵלַת הַצּוּמַחַת מֵהֶם, וְלֹא עַל הַנֶּזֶק הַשּׁוּלִי.

וּבְהַקְשֶׁר לָזֶה סִפַּר רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים עַל מְדִינָה אַחַת אֲשֶׁר הִכְתָּה ב"מִכַּת צְפוּרִים". בְּיוֹם בְּהִיר אֶחָד, הִחֲלוּ לִפְקֹד אֶת שְׂדוֹתֶיהָ לְהַקּוֹת עֲצוּמוֹת שֶׁל צְפוּרִים, אֲשֶׁר הִחֲלוּ מִנְקָרוֹת בְּשָׂבּוּלִים וּבְשֶׁאֵר גְּדוּלֵי הַשָּׂדֶה.

פָּנּוּ הָאֲכָרִים הַמְדַאֲגִים אֶל הַמְלֶךְ כְּדִי שִׁיפְעַל לְחִסּוֹל הַצְּפוּרִים, וְיַצִּיל אֶת מְדִינָתוֹ מִהָרָס הַחֻקְלָאוֹת. מַה עָשָׂה הַמְלֶךְ? נָתַן הוֹרָאָה שֶׁכָּל מִי שִׁיבִיא לְחָצֵר הַמְלָכוֹת כַּמוֹת מְסִימָת שֶׁל צְפוּרִים שֶׁהִצְלִיחַ לְצוּד, יִקָּבַל עַל כָּף שָׂכָר. וְאִכּוֹן מִרְבִּית אֲזָרְחֵי הַמְדִינָה נִעְנּוּ לְקָרִיאָה, וְעַל יְדֵי כָּף הַשְּׂמִידוֹ כָּלִיל אֶת הַצְּפוּרִים מִהַחֻקְלָאוֹת.

וְהִנֵּה לְאַחַר הַשְּׂמִדַת הָעוֹפוֹת, נִרְאוּ בְּאוֹתָן אֲדָמוֹת תּוֹלְעִים וְחִלְזוֹנוֹת לְמִינֵיהֶם, אֲשֶׁר הָיוּ מְכַרְסָּמִים וּמְכַלִּים כָּל חֻלְקָה טוֹבָה, וְהוֹרְסִים אֶת הַתְּבוּאָה מִהַשּׁוֹרֵשׁ, וְתוֹדֵף פָּרֶק זָמַן קָצֵר נִשְׂמְדָה הַתְּבוּאָה כָּלִיל. הַבְּקוּשׁ לְתְּבוּאָה הִיָּה גְדוֹל, וּבְגִלָּל הַמַּחְסוֹר, הַמְּחִירִים הָאִמִּירוֹ וְהַתּוֹשְׁבִים הִחֲלוּ סוּבָלִים מִחֶרֶפֶת רָעַב.

אוּלָּם בְּמְדִינָה הַסְּמוּכָה שֶׁשָּׁם לֹא חָסְלוּ אֶת הַצְּפוּרִים וְאִפְשָׁרוּ לָהֶם לְנַקֵּר מִיְדֵי פַעַם בְּתְבוּאָה וּבִפְרוֹת, לְמַרְבֵּה הַפְּלֵא גְדֻלָּה תְּבוּאָה וְיִצְאוּ פְרוֹת נְפִלְאִים, מִשּׁוּם שֶׁהִצִּיפוּרִים הַשְּׂמִידוֹ אֶת כָּל הַמְּזִיקִים שֶׁמְכַלִּים אֶת הַתְּבוּאָה וְהַפְּרוֹת, וְעַל יְדֵי כָּף הַרְוִיחָה הַחֻקְלָאוֹת.

הַנִּמְשָׁל הוּא, שֶׁהִצִּיפוּרִים הֵם הַשְּׁלִטוֹנוֹת, "הַמְּנַקְרִים" בְּפִרְנֶסֶת הַתּוֹשְׁבִים, עַל יְדֵי הַטְּלַת מְסִים וְאַרְנוֹנוֹת וּכְדוּמָה. אֵדֵף לְעַמְתָּן קִימָת בְּכָל חֲבֵרָה תּוֹפְעָה שֶׁל גְּזֻלָּנִים פּוֹשְׁעִים וּמְזִיקִים לְמִינֵיהֶם, הַמְּבַקְשִׁים לְקַחַת מִהָאֲזָרַח לֹא רַק מְסִים, אֲלָא אֶת כָּל רְכוּשׁוֹ, וְלַעֲתִים גַּם אֶת חַיּוֹ. לְכוֹן מוּטָב לָתֵת לְצְפוּרִים אֶת חֻלְקוֹן גַּם אִם הוּן בְּאוֹת בְּלִהְקוֹת וּמְזִיקוֹת מְעַט, וּבְלִבָּד שֶׁהוּן יְחַסְלוּ אֶת הַמְּזִיקִים שְׁרוּצִים לְהַשְּׂמִיד לְגַמְרֵי אֶת מְמוֹנָם שֶׁל הַתּוֹשְׁבִים.

וְלָכוּ פָּסֵק מִרְוֹן רַבֵּנוּ עוֹבְדֵי יוֹסֵף שְׁלִיט"א בְּסִפְרָ "יְחִוָּה דְעַת" (חֻלְקָה סִימָן דס), שֶׁאִין לְהַשְׁתַּמֵּט מִתְּשֻׁלּוּמִים הַמְּיַעֲדִים לְקַפַּת הַמְּדִינָה, כְּגוֹן "מִסַּח הַכְּנָסָה", ו"מִסַּח עֵרֶךְ מוֹסָף", ו"אַרְנוֹנָה" וְכִיּוּצָא בְּזֶה, אֲלָא יֵשׁ לְשַׁלֵּם תְּשֻׁלּוּמִים אֵלּוּ כְּפִי חֻקֵי הַמְּדִינָה. וּמִי שֶׁאִינוֹ מְשַׁלֵּם מְסִים, נִכְשָׁל בְּעוֹוֹן גְּזֻל. [וְעַיֵן שָׁם לְגַבֵּי בְּנֵי תוֹרָה].

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶן תְּרַדְיוֹן אָמַר, שְׁנַיִם שְׂיוֹשְׁבֵינָא
וְאִין בִּינְיָהוֹן דְּבִרֵי תוֹרָה, הָרִי זֶה מוֹשֵׁב
לְצִיִּים, שְׁנַאֲמַר (תהלים א), וּבְמוֹשֵׁב לְצִיִּים לֹא
יֵשֵׁב. אֲבָל שְׁנַיִם שְׂיוֹשְׁבֵינָא וְיֵשׁ בִּינְיָהוֹן דְּבִרֵי
תוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בִּינְיָהוֹן, שְׁנַאֲמַר (מלאכי
א), אֲזִי נִדְבְּרוּ יִרְאִי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשָׁב
יְיָ וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתַּב סֵפֶר זְכוֹרוֹן לְפָנָיו לִירְאֵי יְיָ
וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ. אִין לִי אֵלֹא שְׁנַיִם. מִנִּין
שְׁאֵפְלוּ אַחַד שְׂיוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה,
שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר, שְׁנַאֲמַר
(איכה א), יֵשֵׁב בְּדָד וַיִּדָּם כִּי נֹטַל עָלָיו :

שנים שאין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים

דְּבִרֵי הַמְּשֻׁנָה צָרִיכִים בְּאוֹר, מִדּוּעַ נֶאֱמַר שְׁשָׁנַיִם שְׁלֹא מְדַבְּרִים בִּינְיָהוֹן
דְּבִרֵי תוֹרָה, הָרִי זֶה "מוֹשֵׁב לְצִיִּים", הִיא צָרִיךְ לוֹמַר הָרִי הֵם לְצִיִּים, וְלֹא
לְכַנּוֹת אֶת הַמְּקוֹם שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים שָׁם לְמוֹשֵׁב לְצִיִּים.

וְהַסְּבִירוֹ בְּדֶרֶךְ מוֹסֵר, שְׁאֵם שְׁנַיִם יוֹשְׁבִים וְאִין בִּינְיָהוֹן דְּבִרֵי תוֹרָה, דְּהִינּוּ
שְׁלֹא מִתְאַפְּשֵׁר לָהֶם לִפְתַּח בְּדִבְרֵי תוֹרָה, אֵלֹא מְדַבְּרִים בִּינְיָהוֹן בְּדִבְרֵים
בְּטָלִים, הָרִי זֶה אוֹת וְסִימָן שֶׁהַמְּקוֹם שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עָלָיו, הִיא פֶּעַם מוֹשֵׁב
שְׂיוֹשְׁבוֹ עָלָיו לְצִיִּים וְעָשׂוֹ לִיצְנוּת בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, וְהַשְּׁפָעָה שְׁלָהֶם פְּעֵלָה עַל
אוֹתוֹ מְקוֹם, וְכָל מִי שֶׁבָּא לָשֵׁם מְרַגֵּשׁ זֹאת, וְלָכֵן אוֹתָהּ הַשְּׁפָעָה מְפָרִיעָה
לָהֶם מִלְּדַבֵּר וּמִלְּעֲסוֹק בְּתוֹרָה.

רוֹאִים אֲנִי, עַד כַּמָּה יֵשׁ לְאָדָם כֹּחַ לְהַשְׁפִּיעַ עַל סְבִיבְתוֹ, וְלִגְרוֹם קְלָקוּל עַל
יְדֵי מַעֲשָׂיו לְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹחוֹמוֹ. וְלָכֵן מוֹצְאִים אֲנִי הַרְבֵּה פְּעָמִים בְּזֶהָר
הַקְּדוֹשׁ, שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לְלַמֵּד בְּשָׂדוֹת, מְשׁוּם שֶׁשָׁם אִין יוֹשֵׁב בְּנֵי אָדָם,

וממילא אין חשש שישפיעו לרעה ממעשיהם הרעים של בני האדם החוטאים.

במסכת כתובות (קג:) ספרו לנו חכמינו ז"ל בשבחו של גדול התנאים רבי חי'א, שעשה מעשים גדולים בכדי שלא תשתכח תורה מישראל. היה זרע זרעוני פשתן, ומשצמחו, היה קולע מהם רשתות, באותן רשתות היה צד צבאים, שוחטם, ומאכיל את בשרם לעניים, ואת עורותיהם היה מעבד ליריעות קלף.

על קלפים אלו, היה כותב את חמשת חומשי תורה, וכשהיה מגיע למקום שבו לא היו מלמדי תינוקות, היה מלמד חמשה ילדים, ולכל אחד מהם היה מלמד את אחד מחמשת חומשי התורה, ולששה אחרים לכל אחד היה מלמד אחד מששה סדרי המשנה.

לאחר מכן, היה מורה להם שעד שישוב אליהם פעם נוספת, ישנונו את הדברים, וכל אחד ילמד את פרקו לרעהו. כך עבר ממקום למקום, וגרם שלא תשתכח תורה מישראל. והינו דאמר רבי: "כמה גדולים מעשה חי'א".

ספור זה לכאורה מעלה בנו תמיהה, מדוע מצא רבי חי'א לנכון "לבזבז" את זמנו" היקר לשם זריעת הפשתן, קליעת הרשתות, צידת הצבאים וכיוצא בזה, וכי לא ראוי היה שיקנה עורות מוכנים מן השוק?

גם אם נניח שרבי חי'א בקש לכתב את אותן המגילות בקדשה, הרי יכול היה לכל היותר לקנות עורות ולעבד אותם "לשמה", ולכתב עליהן דברי תורה בקדשה ובטהרה. לשם מה נועד כל הטרח שקדם לעבוד הקלפים? וכי לא טוב יותר היה לנצל את הזמן היקר לתורה עצמה - ללמוד וללמד?

אלא מתרצים רבותינו, שכיון שבקש רבי חי'א לפעל שלא תשתכח תורה מישראל, היה עליו להתאמץ בהכנה יתרה, ולודא שכל הצעדים לשם כך החל מזריעת הפשתן, יהיו כליל לשם שמים בלא שמץ פגם כלשהו. בגין התורה לדורות, דורש שישודותיו יהיו חזקים ביותר, וזאת על ידי שההכנה תהיה טהורה בתכלית השלמות.

בענין זה ספר רבי אליהו לופיאן זצ"ל, מעשה ברוח שנכנסה באדם אחד. כאשר רצו לבדוק אם אכן זהו גלגול נשמה או סתם רוח טמאה, הניחו על ראש האדם שבו היתה הרוח, "ספר הזהר", שפך היה מקבל לבדוק

את הדבר - שאם תזעק הרוח בהתקרב אליה ספר קדוש, הרי זה סימן כי זהו גלגול נשמה.

והנה כאשר הניחו את "ספר הזהר" הקדוש על ראש האדם ההוא, לא נזדעזעה הרוח כלל. הלכו והביאו ספר זהר מדפוס אחר, ומיד זעקה ורעשה הרוח. כאשר שאלו את הרוח מדוע לא הפחידה הספר הראשון הרי גם זה היה "ספר הזהר הקדוש". השיבה הרוח: אכן היה זה אותו הספר, אך הראשון הדפס על ידי מחללי שבת, ואלו השני הדפס על ידי אנשים יראים.

אמר על זה רבי אליהו: הרי לנו שני ספרים זהים בתוכנם ובצורתם, אלא שהאחד הוכן בקדשה, ואלו לשני חסרה ההכנה הזאת. לכאורה היה נדמה שאין כל הבדל ביניהם, עד שבא המעשה הזה ומלמדנו כמה ההבדל גדול ביניהם, והכל בגלל השפעת הפועל בנפעל.

ידוע מה שאמר הגר"א מוילנא זצ"ל, שאם היו בונים בית כנסת מתחלה כראוי, דהינו שאף את הקרדס שחוטבים בו את העצים לצרף הקמת הבנו, היה עושה ישראל במחשבה לשם שמים, לא היו מתפללים באותו בית כנסת במחשבה זרה.

ומספרים על אדם אחד שהתפלל פעם בבית כנסת אחד, והתפלה היתה באופן כל כך נעלה, שמעולם לא התפלל תפלה כזו. לאחר מכן נתברר לו כי הגר"א מוילנא זצ"ל כשערך גלות, עמד והתפלל באותו מקום שהתפלל הוא שם. ראה עד כמה משפיע האדם על סביבתו.

כתב בספר "קב הישר" (פרק א): בא וראה מה שמצאתי כתוב בספר "אותיות דרבי עקיבא", כי יש מלאך אחד עומד סמוך לרקיע ראשון, וראה מעשים של בני אדם ומכריו ומודיע את מעשיהם למלאך אחר, ואותו המלאך השני מכריז הכרוז לפניו "פרכת הקדש", ומחמת קול כרוז זה, מה שבני אדם עושים עברות, מתרחקים משם כל המלאכים שרוצים לומר שירה, עד שמטהרים את המקום בטבילות.

ומזה נלמד קל וחמר, אם מהמקום ששומעים כרוז של קול העברה, מלאכי השרת מתרחקים, ומטהרים המקומות. מכל שכן שיש טמאה באותו מקום עצמו שנעשה בה העברה, וקל וחמר שאותו בן אדם שעושה עברה בעצמו, שנעשה טמא.

וּמְצִינּוּ בְּכַתְבֵי הָאֲרִי"י ז"ל, שְׁצוּה לְתַלְמִידָיו הַחֲסִידִים, וּבִפְרָט לְתַלְמִידוֹ ר' יִצְחָק אֲשֶׁכְנֹזִי, שְׂיִלְךָ לְכַפֵּר עֵין זֵיתִים לְקַבֵּר ר' יְהוּדָה בַּר אֲלֵעִי, וְשֵׁם יִתְפַּלֵּל, וַיְכַוֵּן יְחוּדִים שְׂמַסֵּר לוֹ הָאֲרִי"י ז"ל, וְשֵׁם יִגְלֶה לוֹ ר' יְהוּדָה בַּר אֲלֵעִי פְרוּשׁ עַל מֵאֵמֶר הַזֶּהר בְּפִרְשֵׁת הָאֲזִינוּ. וְצוּה לוֹ הָאֲרִי"י, שֶׁלֹּא יִדְבֹר עִם שׁוּם אָדָם בְּהַלִּיכְתּוֹ.

הֲלֹךְ ר' יִצְחָק אֲשֶׁכְנֹזִי, וְהִתְפַּלֵּל וְעָשָׂה כָּל הַיְחוּדִים, וְנִשְׁתַּטַּח עַל קַבְרֵוֹ, אֵדִי אֵין קוֹל וְאֵין תְּשׁוּבָה. חֲזַר בְּפִחֵי נֶפֶשׁ אֶל רַבּוֹ הָאֲרִי"י ז"ל, וְאָמַר לוֹ: בְּאֵתִי לְקַבְרֵוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אֲלֵעִי, וְעָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי, וְלֹא בָּא אֵלַי שׁוּם תְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ.

אָמַר לוֹ הָאֲרִי"י: מִדּוּעַ לֹא שְׂמַעְתָּ לְמָה שֶׁהִזְהַרְתִּי אוֹתָךְ, וּדְבַרְתָּ עִם עַרְל עַרְבֵי אֶחָד, וְלֹא דִי שֶׁהוּא לֹא שָׂאֵל בְּשִׁלּוּמָךְ, אֶלְמָּ אֵתָה הַקְּדַמְתָּ לוֹ שְׁלוֹם, וְהִלָּא צִוִּיתִיךָ שֶׁלֹּא תִדְבֹר עִם שׁוּם בֶּן אָדָם. אִזּוֹ זָכַר רַבִּי יִצְחָק אֲשֶׁכְנֹזִי ז"ל שֶׁכָּדָּ הָיָה, וְהוּדָה לוֹ עַל כָּדָּ. רָאָה עַד כַּמָּה כַּח הַהֲשַׁפְעָה שֶׁל הָאָדָם הוּא גְדוֹל.

מִסְפָּר בַּזֶּהר הַקְּדוּשׁ עַל רַבִּי חֵיָא וְר' יוֹסִי שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ בְּמַדְבָּר, וְרָאוּ מִרְחוֹק אָדָם שֹׁטְעוֹן מִשָּׂא. אָמַר ר' חֵיָא, לֹא גִלְךָ עִמּוֹ בְּדֶרֶךְ, מִפְּנֵי שְׂאוּלֵי הוּא גוֹי וְאָסוּר לְלַכֵּת עִמּוֹ, שְׂמָא עִם הָאֲרָץ הוּא וְאָסוּר לְהַתְּלוֹת עִמּוֹ. אָמַר לוֹ ר' יוֹסִי, נִבְדַּק אוֹתוֹ אוּלַי הוּא תַלְמִיד חֲכָם אוֹ בַּר אוּרְיָן.

בֵּינְתֵימָּ הַגִּיעַ אֲלֵיהֶם הָאִישׁ וְעִבֵּר לִפְנֵיהֶם וְאָמַר: רְצוּנִי לְלַכֵּת עִמְכֶם בְּצוּוֹתָהּ, וְדַעוּ לָכֶם שֶׁאֲנִי מַכִּיר אֶת הַדֶּרֶךְ שֶׁאַתֶּם רוֹצִים לְלַכֵּת בָּהּ, וְדַעוּ לָכֶם שֶׁדֶרֶךְ זֶה הִיא מְקוֹם מְסַכָּן מְאֹד, וְאַתֶּם אֵינְכֶם יוֹדְעִים מְזָה, וְחִלְיָה לִי שֶׁלֹּא לְגִלוֹת לָכֶם כִּדִּי לְהַצִּיל אֶת נַפְשְׁכֶם. אָמַר ר' יוֹסִי, בְּרוּךְ הוּא שֶׁהִתְחַבְּרַת עִמָּנוּ.

אָמַר לָהֶם: עַכְשָׁו צְרִיכִים אָנוּ לְלַכֵּת קֶצֶת בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ שֶׁל סַכְנָה, וְלֹא נִדְבַר דְּבַר אֶלְמָּ גִלְךָ בְּמַהִירוֹת עַד שֶׁנִּעְבַּר אֶת אוֹתוֹ מְקוֹם סַכְנָה. לְאַחַר שֶׁעִבְרוּ אֶת הַמְּקוֹם, אָמַר לָהֶם: בְּרוּךְ הַמְּקוֹם שֶׁעֲזָרְנוּ לְצֵאת מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה.

וְהוֹסִיף וְאָמַר: פַּעַם הֲלֹךְ כִּהֵן תַלְמִיד חֲכָם אֶחָד עִם עַם הָאֲרָץ אֶחָד, וְעָמַד עִם הָאֲרָץ עַל הַתַּלְמִיד חֲכָם וְהָרַג אוֹתוֹ בְּמְקוֹם הַזֶּה, וּמֵאוֹתוֹ הַיּוֹם, כָּל מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּזוֹ הַדֶּרֶךְ שֶׁאַתֶּם רְצִיתֶם לְהִלְךְ שָׂמָּה, וְעוֹבֵר בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁנִּשְׁחַט הַתַּלְמִיד חֲכָם, אוֹתוֹ אָדָם נָזוֹק, כִּי מֵאוֹתוֹ שָׂעָה נַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַמְּקוֹם מְקוֹם סַכְנָה, וּמִתְחַבְּאִים שָׁם גְּזֻלָּנִים וְכוּ', כִּי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תוֹבֵעַ דָּמוֹ שֶׁל אוֹתוֹ כִּהֵן תַלְמִיד חֲכָם.

הרי לך חמרת החטא, שגורם לאותו המקום לעשותו מקום סכנה. על כן צריך האדם להזהר שישב בבית הכנסת ליד שכן טוב, ולא ליד אדם רשע, ואז בוודאי יקבל תפלתו, והקדוש ברוך הוא יתן בלבבו לטהר גופו ונשמתו (קב הישר פרק יא).

ספר הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א: פעם לויתי את דודי החזון איש זצ"ל בטיול של בין ערבים [כפי שצונו עליו הרופאים], באותו רחוב הקרוי היום על שמו. כשהגענו סמוך לבית העלמין "שומרי שבת" והמקום הזה עדין מקף פרדסים, עצר לפתע החזון איש, ואמר לי: במקום זה עברו בני ישיבה ושוחחו בדברי תורה, אני מרגיש כאן קדשה יתרה...

באותה הזדמנות הביא רבי חיים גם ראיה, שלמוד תורה עתידי משפיע כבר היום על המקום שבו ילמדו. יש תוספתא המספרת, שבאשר בא המלאך אל יהושע ואמר לו "עתה באתי", ציווהו המלאך לקום על רגליו, כי במקום הזה עתיד לעמוד אלישע ולהרביץ תורה לכלל ישראל, ולכן כבר עכשו ישנה קדשה נוראה על המקום. (טובך בביעה).

בספר "דרך שיחה" מספר, שפעם באו קבוצת בחורים לבקר בבני ברק, והתהלכו על הקר היכן שהיום ממקמת ישיבת פוניבז'. הקר עדין היה שומם לחלוטין, ולפתע פגשו את הרב מפוניבז' זצ"ל, ושאלם הרב: האם אתם שומעים? ענו הבחורים כי אינם שומעים כלום. ושוב שאלם: וכי אינכם שומעים? והשיבו שוב בשלילה. אמר להם הרב: אני שומע שפמה מאות בחורים יושבים ולומדים על הקר הזה... וכך אכן היה.

אחד שיושב ועוסק בתורה

אנשים רבים הולכים לצדיקים וחכמים, ואף נוסעים אליהם למרחקים, כדי להתברך בכל עניניהם, הן בפרנסה, הן בחינוך ילדים, הן במציאת חן וכו' וכו'.

וְהִנֵּה הַצַּדִּיק אֵין בְּאִפְשָׁרוֹתָיו לַעֲשׂוֹת מְאוּמָה לְוִלָּא רְצוֹן ה', וְכָל מָה שֶׁיִּבְכְּלוּתוֹ הוּא - לְרְצוֹת אֶת ה' שֶׁיִּבְרַךְ אֶת בְּרִיּוֹתָיו, כְּמֵאֵמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל: "צַדִּיק גּוֹזֵר, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַיֵּם".

וְהִנֵּה עֵצָה טוֹבָה אוֹמְרִים לָנוּ כָּאֵן חֲכָמִים. יְכוּל אָדָם לֵלֵא כָּל טְרַחָה יִתְּרָה וְלֵלֵא נְסִיעוֹת מְפָרְכוֹת, לְהִתְבָּרֵךְ יִשְׁרָאוֹת מִמְקוֹר הַבְּרָכוֹת - מִהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ.

הַפִּיצַד? כְּאֲשֶׁר יוֹשֵׁב הָאָדָם וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הַשְּׂכִינָה בָּאָה אֵלָיו, וְשׁוֹכְנֵת אֵצֶל, וּמְבָרַכֵת אוֹתוֹ בְּכָל מִילֵי דְמִיטָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכָל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזָכִיר אֶת שְׁמִי, אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ".

וּמִסְפָּרִים עַל חֶתֶן אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי חֲתָנָתוֹ לְהַתְיַעֵץ וּלְהִתְבָּרֵךְ אֵצֶל רַבּוֹ הַצַּדִּיק רַבִּי מֵאִיר חֲדָשׁ זצ"ל. אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר, בְּטוּחְנִי שֶׁהֲנִי נוֹהֵג כְּמִנְהַג חֲבָרִיד, וְהוֹלֵךְ לִפְנֵי הַחֲתָנָה לְקַבֵּל בְּרָכוֹת צַדִּיקִים, אוֹ לְקַבְּרֵי צַדִּיקִים לְהִתְפַּלֵּל, אֵךְ בּוֹדֵאֵי אֶתְּהָ רוֹצֶה אֶת בְּרַכַּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֲצָמוֹ.

לָכוֹן אֵינְךָ לֵךְ מָה שֶׁאָמְרוּ בְּאֵבוֹת "וּמִנֵּי אֶפִּילוֹ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁשְּׂכִינָה שְׁרוּיָה עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכָל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזָכִיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ", אִם כֵּן זֹאת עֲשֵׂה, בְּיוֹם הַחֲפָה, תִּקְבַּע לָךְ זְמַן לַמּוֹד, וְאִז הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יָבוֹא אֵלֶיךָ וּיְבָרֵךְ אוֹתְךָ, וְאִז תִּכְנַס לַחֲפָה עִם "אָבוֹא אֵלָיו וּבְרַכְתִּיךָ..."

משנה ג

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה שְׂאֲכָלוּ עַל שֵׁלְחָן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תוֹרָה, כְּאֵלוֹ אֲכָלוּ מִזְבְּחֵי מִתִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כח), כִּי כָּל שֵׁלְחָנוֹת מְלֵאוּ קִיָּא צָאָה בְּלֵי מְקוֹם. אֲבָל שְׁלֹשָׁה שְׂאֲכָלוּ עַל שֵׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תוֹרָה, כְּאֵלוֹ אֲכָלוּ מִשְׁלַחְנוֹ שֶׁל מְקוֹם

בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶאֱמַר (יחזקאל מא), וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה':

כְּשֶׁאָדָם אוֹמֵר עַל שְׁלַחְנוּ דְבָרֵי תוֹרָה לְאַחַר הָאֲכִילָה, מֵרָאה הוּא בְּזֶה שֶׁעִקֵּר הָאֲכִילָה לֹא הִיְתָה בְּשִׁבִיל תַּאֲוֹת הַגּוֹף, אֲלֵא כְּדֵי שְׂיִהְיֶה לוֹ כַּח לְלַמַּד תּוֹרָה, וְהִרְאָה לְכַךְ, שֶׁמִּיד לְאַחַר הָאֲכִילָה מְדַבֵּר הוּא בְּדְבָרֵי תּוֹרָה.

אָבֵל מִי שֶׁאֵכֵל וְלֹא אָמַר דְבָרֵי תּוֹרָה עַל הַשְּׁלַחַן, אֲלֵא קָם וְהִלָּךְ לְדַרְכּוֹ, הָרִי זֶה מֵרָאה שֶׁאֲכִילְתוּ הִיְתָה אַךְ וְרַק לְצַרְךָ תַּאֲוֹת גּוֹפוֹ וְלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְלָכֵן שְׁלַחְנוּ וְאֲכִילְתוּ מֵאוֹסִים בְּעֵינֵי ה' יִתְבָּרַךְ.

וּבַהֲקָשֶׁר לְזֶה כָּתַב בְּסֵפֶר "יַחַל יִשְׂרָאֵל", רָמְזוּ מְעַנְּנוּ לְכַךְ בְּדְבָרֵי רַבִּי מִשֶּׁה אִיסְרָלִישׁ (הַרְמ"א) בְּהַגְהוֹתָיו לְשְׁלַחַן עֲרוּךְ.

אֵת הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ חֵלֶק "אוֹרַח חַיִּים" הַחֵלֶק הַעוֹסֵק בְּהַלִּיכוֹת חַיָּו שֶׁל הָאָדָם בְּחַיֵּי הַיּוֹם יוֹם, פּוֹתֵחַ הַרְמ"א וּמְסִיִּים בְּשָׁנֵי פְּסוּקִים שׁוֹנִים, שֶׁבֵּהֶם מוֹפִיעָה הַמִּילָה "תְּמִיד". אֵת תַּחֲלַת הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ (סִימָן א) הוּא פּוֹתֵחַ בְּפְּסוּק: "שְׁוִיתִי ה' לְנֶגְדִי תְּמִיד". וְסִיּוֹם דְבָרֵי הַרְמ"א (סִימָן תַּרְצ"ז) הֵם בְּפְּסוּק: "וְטוֹב לֵב מִשְׁתָּה תְּמִיד".

הַפְּסוּק הַרְאֵשׁוֹן כְּלוֹ מְבִיעַ רוּחַנִיּוֹת, שֶׁם ה' נֶצֶב לְנֶגֶד עֵינֵי הָאָדָם בְּכָל רָגַע וְרָגַע. לְעַמְתּוֹ, הַפְּסוּק הַשֵּׁנִי כְּלוֹ עוֹסֵק בְּגִשְׁמִיּוֹת, לְכַאוֹרָה מְדַבֵּר בְּאָדָם הַעוֹסֵק בְּכָל הַעֵת וּבְכָל זְמַן בְּמִשְׁתָּה.

לְלַמַּדְךָ, שֶׁאִם הָאָדָם מְקִיִּים אֵת "שְׁוִיתִי ה' לְנֶגְדִי תְּמִיד" הַמִּתְבַּטֵּא בְּאִפְּן מְעַשֵּׂי בְּקִיּוֹם כָּל הַכְּתוּב בְּהַלְכָה, הוּא מְגִיעַ לְכַךְ שֶׁאִף ה' טוֹב לֵב מִשְׁתָּה תְּמִיד" הוּא בְּבַחֲיַנֵּת אוֹתוֹ "תְּמִיד" שֶׁבוֹ נִפְתַּח הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ, דְּהֵינּוּ שֶׁהַמְקִיִּים הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה אֵת ה' תְּמִיד" הַרְאֵשׁוֹן שֶׁל "בְּכָל דְּרָכְךָ דַּעְהוּ" יְכוּל לְהַגִּיעַ לְקִיּוֹם שְׁנֵי "תְּמִידִים" כְּהַלְכָתָם. כָּל חַיָּו יִתְנַהֲלוּ לְאוֹר הַהַלְכָה, וְאִף פְּעֻלוֹתָיו הַתְּמִידִיּוֹת, תַּחֲשִׁבְנָה כְּקִרְבָּן, וְתַעֲלִינָה לְרִיחַ נִיחּוּחַ לְפָנֵי הַמְּקוֹם.

אכילה לשם שמים

יְדוּעַ מַה שְׁחֲסִידִים מְסַפְּרִים, עַל חֲסִיד אֶחָד שֶׁרְבוּ שְׁלַח אוֹתוֹ לְאִיזָה כְּפָר קָטָן אֲצֵל יְהוּדֵי אֶחָד, כְּדֵי שְׂיִלְמַד אֲצֵלוֹ אִיךְ אוֹכְלִים לְשֵׁם שָׁמַיִם. כְּשֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו, מָצָא שֶׁאוֹתוֹ יְהוּדֵי הוּא פְּשוּט בְּיוֹתֵר בְּקֶר צְהָרִים וְעָרֵב מְרַבָּה בְּאֲכִילָה כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹכֵל, וּבְכָל אֲרוּחָה הוּא גּוֹמֵר סִיר מְלֵא עַל גְּדוֹתָיו.

התפלא החסיד מאד וחשב לעצמו: מה כבר אפשר ללמד מאדם שזילל כל כך הרבה אוכל. אולם אם הרבי שלחו לכאן, ודאי שיש דברים בגו. נגש אליו ואמר לו: סלח לי על שאלתי, התוכל לומר לי מדוע אתה אוכל כל כך הרבה?

השיב לו היהודי: דע לך, שאני גר בכפר שאבותי ואבות אבותי התגוררו בו, ואבי עליו השלום, היה מוכר שכר לגויים. וקרה פעם, שבעת שהאכרים ישבו בפונדק והשתכרו כשכרותו של לוט, פנו לאבי, ודרשו ממנו שינשק את הפסל שלהם, ואם לא, הם יהרגו אותו.

כמוכן שאבי סרב לךך בכל תוקף, ואז בערה בהם חמתם, והחליטו לתלות את אבי, אולם בהיות שאבי היה אדם חלש, עוד לפני שהספיקו לבצע את זממם, הוא נפח את נשמתו מבלי שיוכל לקדש שם שמים בתליתו.

מאז, קבלתי על עצמי להרבות באוכל ככל שאפשר, כדי שגופי יהיה חזק, שאם חס ושלום יקרה כדבר הזה שירצו לתלות אותי אם אסרב לנשק פסל, אז כמוכן שאסרב בכל תוקף, אך אני רוצה שיהיו לי את כל הפחות להספיק להתלות, ולא אמות קודם לכו, ובכך אזכה לקדש את שמו ותברך...

עתה, כבר הבין החסיד לכוננת רבו, אשר שלח אותו לראות מהי אכילה לשם שמים של יהודי פשוט. (שאל אביד ונגד).

משנה ד

רבי חנינא בן חכינאי אומר, הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו:

התנא מלמדנו שמי נמצא ער בשעור הלילה ואינו לומד או מהרהר בדברי תורה, וכן מי שהולך בדרך יחידי, ואינו מדבר או חושב באותה שעה בדברי תורה אלא מפנה את לבו לדברים בטלים, הרי הוא מתחייב בנפשו.

מדוע המתבטל מהתורה מתחייב בנפשו

צריך באור, מדוע כה חמור עונו של אדם זה שאינו עוסק בתורה בשעות הפנאי, עד שדנהו חכמים ואמרו שהוא מתחייב בנפשו?

אולם הדברים יתבארו על פי מה שאמרו רבותינו במסכת מנחות (דף צט:) : התורה נתנה בארבעים יום, ונשמתו של אדם נוצרה בארבעים יום [צורת הולד נוצרת במשך 40 יום]. כל המשמר תורתו, נשמתו משתמרת, וכל שאינו משמר את התורה, אין נשמתו משתמרת.

והמשילו זאת לשר, שמסר צפור דרור לעבדו כדי שישמר אותה, ואמר לו השר: אל תחשב שאם תאבדנה, את דמי שויה אני נוטל ממך, אלא דע לך שאת נשמתך אני נוטל ממך!!

כלומר, ללא תורה אין שמירה לנשמתו של האדם, ואפילו שהוא מקפד בשומרי ראש, ויש לו נשק צמוד, עדין אינו נקרא שמור ומגן ללא למוד התורה, ורק על ידי התורה הקדושה, אדם שומר את נפשו וגופו מכל דבר רע, ואפילו מלאך המות לא יכול לטול את נשמתו בשעה שעוסק בתורה, כפי הספור המפורסם במסכת שבת (דף לו) על דוד המלך ע"ה, שכל זמן שהיה עוסק בתורה, לא יכל לפגוע בו מלאך המות.

צריכים לדעת, שמשנה זו אינה חסידות, אלא חובת כל אחד ואחד מאתנו לקיים אותה, כדי שלא יתבעו אותנו על כך בשמים, וכמו שכתב בספר "פלא יועץ", שאין לאבד מן הזמן יקר הערך אפילו רגע אחד, כי נאמין באמונה שלמה שעל הכל יבא אלקים במשפט, אפילו על זמן מועט כדי בליעת הרוק, כמו שדרשו רבותינו על הפסוק "לא תרפני עד בלעי רקי".

ואמרו חז"ל במסכת שבת (דף פג:), לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה, ואפילו בשעת מיתה.

ונראה לבאר, שגם בשעת לילה שאז הוא זמן שינה לרב העולם, והשינה נקראת מיתה [כדאיתא בברכות (טו) שינה אחת מששים למיתה], אל ימנע עצמו מללמוד תורה, מפני שהלילה נברא כדי ללמוד בו תורה, כמו שאמרו בגמרא ערובין (סה): לא נברא לילה אלא לגירסא. ועל כן יש לנצלו ללמוד. ואמרו בגמרא

בְּרָכוֹת (י.ד.): כָּל הַמְשֻׁבְּעֵי עֲצָמוֹ מִדְּבַרֵי תוֹרָה וְלוֹ, אֵין מִבְּשָׂרִים אוֹתוֹ
בְּשׂוֹרוֹת רְעוֹת.

נצול הזמן עד היכן

הַגֵּאוֹן מוֹיִלְנָא, מְלַבֵּד גְּאוֹנוֹתוֹ הַכְּבִירָה, הִיָּה יְדוּעַ גַּם בְּהִתְמַדְתּוֹ הָעֲצוּמָה.
בְּמִשְׁךְ כָּל שְׁעוֹת הַיּוֹם, הִיָּה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד בְּחֶדֶר בּוֹ הָיוּ הַתְּרִיסִים סְגוּרִים
תְּדוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְרִיעַ לוֹ הָרַעַשׁ וְהַקּוֹלוֹת מִבְּחוּץ. הוּא אָף הִסְתַּפֵּק בְּאַרְבַּע
שְׁעוֹת שִׁנָּה בַּיּוֹמָה, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ לְלַמֵּד בְּמַחְשָׁבָה צְלוּלָה.

עַל מְנַת לְהַמְחִישׁ אֶת נְצוּל הַזְּמַן שֶׁל הַגֵּר"א, נִזְכֵּיר אֶת הַמְסַפֵּר, כִּי יוֹם
אַחַד הִגִּיעָה אֲחוֹתוֹ לְבַקְרוֹ מִמְּרַחֲקִים, לְאַחַר שְׁנַיִם רַבּוֹת בָּהֶן הֵם לֹא
הִתְרָאוּ. הַגֵּר"א יָצָא לְקִרְאָתָהּ, וְקִבַּל אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְסִבָּר פְּנִים יְפוֹת.

לְאַחַר שֶׁשָּׁאֵל בְּשִׁלּוּמָהּ וּבְשִׁלּוּם מִשְׁפַּחְתָּהּ, אָמַר לָהּ: אֲחוֹתִי, הֲלֹא אֶתְּ הָרִי
יּוֹדַעַת שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה הוּא פְּרוֹזֵדוֹר, וְהָאָדָם צָרִיךְ לְהַכִּין אֶת עֲצָמוֹ לְטְרַקְלִין
לְעוֹלָם הַבָּא, וְהָרִי נֹאמַר בְּתִהְלִים "בַּיְמֵתִים חֲפְשִׁי", כְּלוּמַר, רַק אָדָם מֵת
שֶׁהִסְתַּלַּק מִן הָעוֹלָם, הוּא חֲפְשִׁי מִן הַמְצוּוֹת, אֲבָל כָּל עוֹד אֲנִי חַיִּים כָּאֵן
בְּעוֹלָם הַזֶּה, עֲלִינוּ לְהַכִּין אֶת הַצִּידָה לְדָרֶךְ, וְחַבֵּל עַל כָּל רָגַע.

עַל כֵּן אֲנִי, מְבַקֵּשׁ אֶת סְלִיחַתְךָ, אֵךְ עָלִי לְשׁוּב לְלַמֵּד תּוֹרָה, וּבְעֶזְרַת ה'
כְּשֶׁנִּפְגַּשׁ אַחֲרֵי מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה שְׁלֵנוּ, יִהְיֶה לָנוּ זְמַן בְּשִׁפְעַ, שֶׁסּ נֹכַח
לְהַמְשִׁיךְ לְשׁוֹחַח... לְאַחַר מִכּוֹן פְּנֵה לְחַדְרוֹ וְשׁוּב לְתַלְמוּדוֹ.

וְעַל כֵּן, חוֹבָה לְנַצֵּל כָּל רָגַע פְּנוּי, לְעֶסֶק הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְגַם בְּזְמַן שֶׁאֵינוֹ
יְכוֹל לְלַמֵּד מַחְמַת אוֹנֵס מְסִים, אֵין לוֹ לְהַפְסִיק וּלְנַתֵּק אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ
מִהַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, אֶלָּא יְמַלְמֵל אוֹ יִהְרַהֵר בְּדְבַרֵי תּוֹרָה הַשְּׂגוּרִים בְּפִיו,
כְּגוֹן בְּמִשְׁנֵה הַמְּפָרְסָמֵת "רַבִּי חֲנִנְיָא בְּרַ עֲקִישָׁא אוֹמֵר וְכוּ'", אוֹ בְּפָרֶק
"בְּמָה מִדְּלִיקוּן", וְכוּן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּזֶה, וְהַעֲקֵר שְׁלֵא יִהְיֶה לְבוֹ פְּנוּי לְבִטְלָה.

משנה ה

רַבִּי נַחוּנְיָא בֶן הֶקְנָה אֹמֵר, כָּל הַמְקַבֵּל
עָלָיו עַל תּוֹרָה, מֵעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת
וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עַל תּוֹרָה,
נוֹתֵנִין עָלָיו עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ:

על תורה

למוד התורה נקרא "על", מפני שהתורה דורשת מהאדם עמל רב ויגיעה רבה, וכמו שאמרו במסכת ברכות (דף טו) על הפסוק במשלי: "כי מיץ חלב יוציא חמאה", במי אתה מוצא חמאה של תורה (שזוכה להורות הנראות בישראל)? במי שמקיא חלב שינק משדי אמו על דברי התורה.

במדרש שיר השירים, מספר על רבי אלעזר ברבי שמעון, שפעם אחת הלכו סוחרים עם חמוריהם לעיר בשם 'המוניא' כדי לקנות סחורה, ובדרך נכנסו לביתו של רבי שמעון בר יוחאי, וראו את רבי אלעזר בנו [שהיה אז צעיר לימים] יושב ליד התנור, ואמו היתה אופה להם והוא אוכל, עד שגמר את כל הלחמים שאפתה אמו.

אמרו הסוחרים, כנראה יש נחש רע בבטנו של נער זה, ועלול הוא להביא רעב לעולם. שמע זאת רבי אלעזר, והלך החוצה, והרים את חמוריהם של הסוחרים לגג.

כשיצאו הסוחרים מביתו של רבי שמעון, חפשו את חמוריהם ולא מצאו, הרימו את עיניהם למעלה, וראו את חמוריהם על הגג. הלכו לרבי שמעון וספרו לו את הדבר.

אמר להם: שמא דברתם על בני איזה דבר רע והוא שמע זאת? אמרו לו, שפאשר ראו אותו אוכל הרבה, אמרו שהוא עלול להביא רעב. אמר להם: ולמה הכנסתם בו עין רעה וצרה, וכי משלכם הוא אוכל? והרי זה שברא אותו נותן לו את מזונו כרצונו! אף למרות שהצדק עמו, לכו ואמרו לו בשמי שיוריד לכם את החמורים. ואכן הורידם מהגג.

וְאָמְרוּ שָׁם, שֶׁהֵינְס הָאֲחֵרוֹן הִיָּה קֶשֶׁה מִן הָרֵאשׁוֹן, מִשּׁוּם שֶׁכָּאֲשֶׁר הֶעֱלָה אוֹתָם לִגַּג הֶעֱלָה אוֹתָם אֶחָד אֶחָד, אַךְ כְּשֶׁהוֹרִידִם הוֹרִיד אוֹתָם שְׁנַיִם שְׁנַיִם.

אוֹמֵר הַמְדָּרֵשׁ; שֶׁכֵּל זֶה הִיָּה קוֹדֵם שְׁעֶסֶק בַּתּוֹרָה, אֲבָל לְאַחַר שֶׁנִּתְעַסַּק בַּתּוֹרָה, אֲפִילוֹ אֶת טְלִיתוֹ לֹא הִיָּה יָכוֹל לְשֵׂאת מֵרֵב חֲלָשָׁה, לְקַיֵּם מֵה שֶׁנֶּאֱמַר "מְעַלְפֶת סְפִירִים" [שֶׁהַתּוֹרָה מְעַלְפֶת וּמְתִישָׁה כְּחוֹ שֶׁל אָדָם, אֲפִילוֹ אִם הוּא חֲזָק כְּמוֹ אֶבֶן סְפִיר שֶׁהִיא חֲזָקָה מְאֹד].

וּמֵאַחַר שֶׁעַל הַתּוֹרָה הוּא קֶשֶׁה מְאֹד, לָכֵן כָּאֲשֶׁר הָאָדָם מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ אֶת עַל הַתּוֹרָה בְּאִמַּת וּבִתְמִים, הָרִי שְׁמֹן הַשְּׂמִים יִסִּיעוּ בְּעֵדוֹ וְיִסִּירוּ מִמֶּנּוּ אֶת שְׁנֵי סוּגֵי הָעַל הָאֲחֵרִים שֶׁקִּיָּמִים, כְּגוֹן עַל מַלְכוּת וְעַל דְּרָךְ אֶרֶץ.

"עַל מַלְכוּת" - הֵם הַחֻבּוֹת וְהַמְשַׁפְּטִים שֶׁהָאָדָם הַתְּחִיב לְשַׁלְטוֹנוֹת, וְכֵן שְׂרוֹת בְּצָבָא וְכַדוּמָה.

"עַל דְּרָךְ אֶרֶץ" - הוּא הָעַל שֶׁל הַפְּרָנְסָה, אֲשֶׁר הוּסַל כְּבָר עַל אָדָם הָרֵאשׁוֹן בְּעַת שֶׁאָמַר לוֹ הַבוֹרָא "בְּזַעַת אַפֶּךָ תֹּאכַל לֶחֶם". וּמִי שֶׁעִמַּל בַּתּוֹרָה, אֲזִי מְזוֹנֹתָיו מְצוּיִים לוֹ בְּכַבּוּד, וְעַל הַמַּלְכוּת וְעַל דְּרָךְ אֶרֶץ יוֹרְדִים מִמֶּנּוּ, מִכִּיּוֹן שֶׁאֵי אֲפֶשֶׁר לְהַעֲמִים עָלָיו עַל יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲפִשְׁרוֹת לְסַבֵּל.

נִמְצְאוּ לְמִדִּים, שֶׁהַבְּחִירָה הִיא בְּנִדְיוֹ שֶׁל הָאָדָם, בְּאִיזָה עַל הוּא חֲפָץ, הָאִם עַל שֶׁל תּוֹרָה וּמְצוּוֹת, אוֹ חֲלִילָה עַל שֶׁל קֶשֶׁי פְּרָנְסָה, וְרִדִּיפָה שֶׁל הַשְּׁלְטוֹנוֹת וְכַדוּמָה.

בְּמַלְחָמָה הַעוֹלָמִית הָרֵאשׁוֹנָה, בָּאוּ בְּחוּרֵי הַיְשִׁיבָה אֶצֶל הַגָּאוֹן רַבֵּנוּ הַחֲפָץ חַיִּים, לְדַעַת מֵה יַעֲלֶה בְּגוֹרְלָם, הָאִם יִשְׁחַרְרוּ מִן הַצָּבָא אוֹ לֹא.

הַשִּׁיב לָהֶם הָרַב: , בְּנִי, זְכְרוּ מֵאֲמַר הַתֵּנָא בְּאֲבוֹת, "כֹּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה מְעַבְרִים מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת". עֲלוּלִים אַתֶּם לְשֵׂאוֹל, שְׂאִם כֵּן, מִן הַדִּין הִיָּה שֶׁכֵּל בְּחוּר יְשִׁיבָה יְהִיָּה מְשַׁחֲרֵר מִן הַצָּבָא, וּמִדּוּעַ אָנוּ רוֹאִים שֶׁכַּמָּה בְּחוּרֵי יְשִׁיבָה נִתְפָּסִים לְצָבָא [אִם כִּי לְפַעֲמִים רַק לְזִמְן מֵה]?

הַתְּשׁוּבָה לְכַךְ הִיא, כִּי מִן הַשְּׂמִים מוֹדְדִים לְאָדָם מְדָה כְּנֶגֶד מְדָה. וְהַכֵּל תְּלוּי בְּמַהוּת שֶׁל "הַמְקַבֵּל" עַל תּוֹרָה, כִּי מִי שֶׁהַקְּבָלָה אֵינָהּ וְחֲזָקָה אֶצְלוֹ, וּמִתְבַּטֵּאת בְּצוּרָה תְּקִיפָה שֶׁהוּא מִתְמִיד גְּדוֹל בַּתּוֹרָה, מְעַבְרִים מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת לְחֻלוּטִין.

אֲבָל מִי שֶׁמִּתְרַשֵּׁל וּמְגַלֵּה רַפְיוֹן בְּקַבְּלַת עַל הַתּוֹרָה, וְ"הַמְקַבֵּל" אֶצְלוֹ נוֹשֵׂא אִפִּי חֲלָשׁ, אֲזִי גַם הַ"מְעַבְרִים" מִתְבַּטֵּא אֶצְלוֹ בְּצוּרָה רוֹפֶפֶת, וְהוּא נִתְפָּס לְצָבָא תְּקוּפָה מְסִימָת.

נמצא, שתוקפו של המקביל על תורה, כתוקף המעבירים ממנו, שאם מקביל בשלמות ובתקוף, גם השחרור הוא מלא, ואם לאו לאו.

מספרים על המהרי"ל דיסקין מבריסק [מי שהיה מנהיגו של הישוב היהודי בארץ לפני למעלה ממאה שנה], כי פעם בעשורת ימי תשובה, הבחין באחד מתלמידיו שאיננו מסגל להתרכז בשעורים בישיבה, ידיו רעדו, והיה לו מראה של חיל ורעדה.

פנה אליו הרב מבריסק ושאלו מה עובר עליו. התברר, כי התלמיד רועד מפחד יום הדין, וחושש שמא לא עשה תשובה די הצורך. אמר לו רבו: תגש לביתו של פלוני בקצה העיר, ותלמד ממנו כיצד יש להתכונן לקראת היום הקדוש...

היה זה ערב יום הכפורים, אותו תלמיד נגש לבית שבקצה העיר, וראה את התריסים מוגפים. חשב התלמיד, שזמן הסתם עסוק אותו פלוני בהכנות מיחדות ליום הכפורים. אך מכיון שנסלח על מנת ללמוד ממעשיו, הציץ מבין התריסים כדי לראות מה עושה בעל הבית.

להפתעתו ראה אותו יושב ולומד גמרא בנגון משתפף, כאלו זהו יום רגיל, ואין זה ערב היום הקדוש. חזר התלמיד אל רבו במבוכה, ואז שאל אותו הרב: נו, ראית? השיב התלמיד: לא ראיתי כלום! שאל הרב: מה פרוש כלום, מה ראית אותו עושה?

השיב התלמיד: הוא רק ישב ולמד. אמר הרב: זהו בדיוק, מי שישב ועוסק בתורה ולא פוסק פיו מגירסא, הרי לאחד כזה אין מספיק זמן לחטא. המקביל עליו על תורה, הוא בן חורין מן היצר הרע, ועל החטאים אינו מעיק עליו, ואם כן, ממה יש לו לירא ולפחד...

בעיות בשלום בית בגלל שאין על תורה

פעם אחת, בא לפני הגאון הנצי"ב [רב נפתלי צבי יהודה ברלין] עשיר מפלג ובעל עסקים גדולים, וספר לו, שאף על פי שמצבו החומרי במעמד טוב והולך במישרים, וגם אין לו מה להתלונן בכלל על כך, והכל לפי רוחו. אך כל זה הוא רק עד מפתן הבית שלו, כי כשהוא נכנס לביתו, חש ומרגיש מועקה בלבו, ומרגיש עצמו משפל ונדכה בגוף ובנפש, וכאלו גיהנם פתוח לו מתחתיו.

שאל הרב מדוע הוא חש כך? השיב לו האיש, משום הנהגת אשתו עמו, כי לא רק שאינה נוהגת בו בכבוד הראוי שצריכה אשה לתת לבעלה, אלא היא גם נראית כמושלת עליו, ומבטלת היא את כל קיומו. אינה מתחשבת כלל עם דעתו ועם דבריו, והיא רודה בו בתקף ובחזקה, עד כי הוא מרגיש עצמו בביתו כטפל וכעלוב, והיא מושלת בכל. ובנוסף לכך, גרמה גם שמשרתי הבית והעוזרים שומעים רק אליה, והוא נשאר כמו גלמוד ובודד, ואין מי שפונה אליו, ואין מי שדורש בטובתו.

שאל אותו הרב לאורח חייו ולסדרי יומו משעות היום והלילה. ענה האיש ואמר: רוב ימי מקדשת לעסקי, לעריכת מכתבים וחשבונות, ולקבל פני אורחים סוחרים וכדומה, פנהוג בעסקים רחבי ידיים.

הוסיף הרב לשאול: האם יש לו שעה או שעתים לקביעות עתים לתורה? ענה לו האיש: כי העסקים הגדולים, שוללים ממנו את כל זמנו כמעט, ולכן אין לו זמן לקבע עתים לתורה.

אמר לו הרב: הנה מצאתי את המפתח לחידה מדוע הנהגת ביתך לא כדרך כל הארץ, ואפרש לך דברי. הנה הכתוב אומר בספר "משלי": "ברצות ה' דרכי איש, גם אויביו ישלים אתו", ואמרו על זה במדרש: "אויביו" זו אשתו [שנאמר אויבי איש אנשי ביתו].

והטעם שהאשה מכנה בשם "אויב", הוא על פי מה שאמרו במסכת יבמות (סג.) על הפסוק "אעשה לו עזר כנגדו", זכה - עוזרתו, לא זכה - הרי היא מנגדתו ונעשית אויבת שלו.

ובכן, כדי שיעשה לך ה' יתברך שלום עם אויבך שזו אשתך, עליך לעשות מעשה שבגללו ירצה ה' את דרךך. והדרך היותר רצויה בעיני ה', היא - העסק בתורה, ועל כן אמרו, כל העוסק בתורה, הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו (עבודה זרה יט.).

ולכן אינך לך, שתסדר מהלך עסקיך וכל ענייניך היומיים באפן כזה, שתוכל לקבע עתים יום יום לתורה, ואז אני מבטיחך, כי אשתך תראה בך רוממות המעלה, ותתנהג עמך בכבוד ובנימוס, כחובת כל אשה לבעלה, כדת של תורה ובדרך ארץ.

הגאון סיים את דבריו ואמר: ואני מבשרי אהזה, כי בטרם הגעתי למעלת התורה, בקנן הראוי לפי ערכי, היתה אשתי עוינת אותי. ורק אחרי ששקדתי בתורה כראוי לפי ערכי, השלימה אתי אשתי, וכך היא דרכה של תורה, כך סגלתה וכך זכותה. עשה העשיר כדברי הרב, וכן הצליח בכך.

הנה לפנינו עצה בדוקה ומנוסה מגאון ישראל, אשר על ידה יזכה האדם להביא את השלום לביתו, ולא פאותם שחושבים לוותר על שעורי תורה למען ה"שלום בית" שלהם, אלא ונהפוך הוא, שעל ידי שבאורחים

מהשעורים, נגרם להם חרבון והפרעות בשלום הבית, ולא זו הדרך להשפין שלום בביתו. יתמיד הבעל לקבע עתים לתורה, ויראה ברכה ושלום ביתו.

משנה ו

רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניה
אומר, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה,
שכינה שרויה ביניהם, שנאמר (תהלים פב),
אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפלו חמשה,
שנאמר (עמוס ט), ואגדתו על ארץ יסדה. ומנין
אפלו שלשה, שנאמר (תהלים פב), בקרב אלהים
ישפט. ומנין אפלו שנים, שנאמר (מלאכי ג), אז
נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה'
וישמע וגו'. ומנין אפלו אחד, שנאמר (שמות
כ), בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא
אליו וברכתי:

הסיעתא דשמיא מתרבה לפי כמות הלומדים

בענין השראת השכינה, יש מקום להעלות שאלה עקרונית. וכי יש מקום
בו לא נמצאת השכינה? האם צריך שיהודים ישבו ויעסקו בתורה כדי
שהשכינה תמצא שם, הלא "מלא כל הארץ כבודו".

ואף דוד המלך יחד לכך פרק בתהלים וכתב: "אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח, אם אסק שמים, שם אתה. ואציעה שאול הנד. אשא פניי שחר אשכנה באחרית ים, גם שם ידך תנחני ותאחזני מינד. ואמר אף חשך ישופני ולילה אור בעדני, גם חשך לא יחשיך ממך, ולילה פיוס יאיר כחשיכה כאורה".

בכל הכוונים - למעלה למטה ובארבע כנפות הארץ, בכל מקום הקדוש ברוך הוא נמצא. אם כן, מה פרושה של אותה השראת שכנה מיוחדת שמזכיר אותה התנא במשנתנו?

שאלה מעין זו, שאלו את רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, בעודו בן חמש שנים. יהודי פנה אליו ובחן אותו ואמר: לוי יצחק, אתן לך רבל אחד, אם תאמר לי היכן הקדוש ברוך הוא נמצא. השיב הילד ואמר: ואני אתן לך שני רבלים, אם תאמר לי היכן הקדוש ברוך הוא לא נמצא...

אולם נראה לבאר שבודאי שבורא עולם נמצא בכל מקום, ואין מקום פנוי ממנו. אולם המשנה באה להשמיענו, שאם יושבים עשרה ולומדים תורה, אזי לא רק שהשכנה נמצאת שם, אלא היא נמצאת ביניהם, כלומר, מסייעת להם בלמוד שלומדים ביניהם, ויש להם יותר סייעתא דשמיא להבין את הלמוד מאשר היו לומדים לבד. וככל שמתרבים האנשים העוסקים בתורה, כך מתרבה הסייעתא דשמיא שלהם להבין את מה שלומדים.

במדרש שמואל מבאר את הדברים בצורה זו: מלך בשור ודם המסיר בערי מדינתו, ישגן ערים קטנות ונידחות אליהן המלך מגיע לכמה רגעים, הוא לוחץ ידים, נושא ברכה, בטקס קצר מעניק תעודות הוקרה או מניח זר הנצחה, ועוזב את העיר.

אולם ישגן ערים בהן מתגוררים כמה מאוהביו משכבר הימים, כאן הוא כבר שוהה זמן מה, הוא עורך סעודה לידידיו, שומע את דבריהם, משוחח עמם מעט, ואחר כך פונה לדרכו.

ערים אחרות שמשמשות כערי מחוז, ויש בהן תושבים מרבים יותר, ואף ממוקמים בהן כמה מוסדות שלטון, זוכות לבקור ממשך יותר, בערים אלה נוהג המלך לשהות כמה ימים, לעקב אחר התנהלות מוסדותיו ולהפגש עם משרתיו.

כמו כן, ישגן מספר ערים מועט, אשר חשיבותן בעיני המלך רבה במיוחד, אלו ערי מפתח במדינה, או לחלופין אלו ערי נופש האהובות עליו, בערים אלה שוהה המלך זמן נפר, ולפיכך הוא בונה שם ארמונות שישמשו אותו

בַּעַת שְׁהוּתוֹ שָׁם. לְבַסּוֹף יִשְׁנָה עִיר הַבִּירָה, הָעִיר אֵלֶיהָ חוֹזֵר הַמֶּלֶךְ בְּסוּיִם מִסְעוֹתָיו, וּבָהּ הוּא שׁוֹכֵן דְּרָךְ קָבֵעַ.

כִּד הוּן מִדְּרָגוֹת הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה, כְּשֶׁאָדָם אֶחָד עוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְבַדּוֹ, הַבְּקוֹר שֶׁל הַמֶּלֶךְ הוּא רְגָעִי, הוּא זֹכָה לְבְקוֹר חֲטוּף, וּמְקַבֵּל תְּשׁוּבָה וְהוֹקְרָה מִהַמֶּלֶךְ, בְּבַחֲיַנַּת "אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ".

אוֹלָם, כְּאֲשֶׁר יִשְׁנֶם שְׁנַיִם הַעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, הֵם זֹכִים שֶׁהַשְּׂכִינָה תִשְׁכּוֹן בְּמַחֲצָתָם לְמִשְׁדָּ זְמַן אַרְוֹךְ יוֹתֵר. הַמֶּלֶךְ אֵינּוּ עוֹבֵר אֶצְלָם בְּחֲטוּף, אֶלָּא יוֹשֵׁב עִמָּם וְשׁוֹמֵעַ אֶת דְּבָרֵיהֶם - "וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע".

אֶצֶל שְׁלוֹשָׁה הַעוֹסְקִים הַתּוֹרָה אוֹ דְנַיִם דְנַיִם הַתּוֹרָה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְעַכֵּב עוֹד יוֹתֵר, כְּבִיכּוֹל הוּא יוֹשֵׁב בְּחִבְרָתָם, וּמִשְׁתַּתְּרָף בְּמִשְׁפָּט שְׁבוּ הֵם עוֹסְקִים, וְזֶה בְּגִדְר - "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט".

כְּאֲשֶׁר חֲמֹשֶׁה מִתְאַגְדִּים לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּיַחַד, הָרִי זֶה כְּאֵלוֹ הֵם מְקִימִים בַּיִת לַה', מְשַׁכְּנִים מְשֻׁמֵשׁ כְּמַעוֹן לַשְּׂכִינָה, לְמוֹדֵם מִבֵּיא אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִיסֵד לוֹ מִשְׁכָּן בְּאוֹתוֹ מְקוֹם בְּבַחֲיַנַּת - "וַיִּאֲגוּדְתוּ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה".

אֵךְ כָּל הַדְּרָגוֹת הִלְלוּ עֲדִין אֵין בָּהֶם קְבִיעוּת, שְׁכֵן "אֱלֹקִים נֹצֵב" דְּוִקָּא "בַּעֲדַת אֵל", בְּמְקוֹם בוֹ מִתְאַסְּפֵת עֲדָה שֶׁל עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וּמַעֲלָה, וְעוֹסְקֵת בְּדְבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, שֶׁם נִגְלִית מַלְכוּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרָא בְּאֶפֶן תְּמִידִי. כִּד כָּכָל שְׁמִסְפָּר הַלּוּמְדִים רַב יוֹתֵר, כֵּן מִתְרַבֵּה הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה עַל כָּלֵם יַחַד, וְעַל כָּל אֶחָד אֶחָד וְאֶחָד מֵהַכָּלָל.

בכל המקום אשר אזכיר את שמי

לְכַאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר 'תִּזְכְּרִי' אֶת שְׁמִי, וְלֹא 'אֲזַכִּיר', שֶׁהָרִי הָאָדָם מִזְכִּיר אֶת שֵׁם ה', וְלֹא ה' מִזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ.

וְהַסְבִּירוּ הַמְּפָרְשִׁים, שְׂאֵכֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁהָאָדָם לוֹמֵד, כִּדִּי לְסִיעַ לוֹ בְּלַמוּדוֹ, וּלְסִיעַ לוֹ לְהַתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ הָרַע הַמוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁאֲמָרוּ בְּמִסְכַּת קְדוּשִׁין (נ:). יִצְרוֹ שֶׁל הָאָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם, וּמִבְּקֵשׁ לְהַמִּיתוֹ, וְאֵלְמָלָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵין הָאָדָם יְכוֹל לוֹ. וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא סִיוַע מֵאֵת הַבּוֹרָא, אֵישׁ לֹא הָיָה עוֹמֵד בְּפָנָי יִצְרוֹ הָרַע, לְכֵן אָדָם שֶׁבוֹחֵר לְלַמּוֹד תּוֹרָה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, וּמְסִיעַ לוֹ לְהַנְצִיל מֵהִיצָר הָרַע, וְהַבָּא לְטָהָר מְסִיעִים אוֹתוֹ (יומא לח:).

רבי אלעזר איש ברתותא אומר, תן לו משלו, שאתה ושלקך שלו. וכן בדוד הוא אומר (דברי הימים א כט) כי ממך הכל ומידך נתנו לך.

תן לו משלו כי הכל שלו

רבי אלעזר מלמדנו, שמה שהשפיע הקדוש ברוך הוא עשר לעשירים, אין זה במתנה, אלא הרי זה כאלו נתן להם זאת בתורת פקדון, והם רק כמו "אפוטרופוס" על העשר, כדי שיוכלו לעזר לנצרכים ולעניים. ואם לא יעשו כן, אזי הקדוש ברוך הוא יחסיר ממונם, כדי לתת ממנו לעניים.

למשל: נתאר לעצמנו מלך אשר קרא לעבדו, והפקיד בידו אלף זוז, וצוה עליו ואמר: מאה מתוך האלף, שלקך הם, עשה בהם כרצונך. את התשע מאות הנוספים, עליך לחלק לתשעה בני אדם אחרים שאשלח אליך כדי לקבלם.

ברור כי אותו העבד יהיה מאשר, שהרי המלך נתן בו את אמונו, והפקיד בידו סכום גדול לחלק לאחרים, ואף נתן לו במתנה מאה זוז. האם הוא יחוש צער על כך שעליו להפריד מתשע מאות הזוזים הנותרים? האם הוא יהיה סבור כי על המלך או על המקבלים ממנו, להכיר לו טובה על כך שעשה את צווי המלך והעביר להם את הפקדון? ברור שלא!

והנה הקדוש ברוך הוא, הפקיד ביד העשיר סכום נאה שהוא יוכל להתפרנס ממנו ברוח ובנחת, וצוה עליו לתת ממנו לעניים רק עשירית, או לכל היותר עשרים אחוז מרכושו. היש לו לחוש צער על כך שמחלק הוא מהממון שהפקד בידו על מנת שיתן ממנו לאחרים? הרי עליו להכיר

תודה על שִׁיכוֹל הוא לְהַנִּיחַ מְרוּבוֹ שֶׁל הַפְּקֻדוֹן, יֵשׁ לוֹ לְחוּשׁ שְׂמִיחָה עַל כֶּךָ שֶׁהַמְּלֶכֶת הַיְּמִינִי בּוֹ, וּמִיָּנָה אוֹתוֹ לְתַפְקִיד "שֶׁר הָאוֹצָר" שְׁלוֹ, הַמְּחַלֵּק מִשְׁלוֹ לְאַחֵרִים.

מְשַׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמָה, לְאֵב הַנּוֹתֵן לִילְדוֹ מִיַּד פֶּעַם דְּמִי כִּיס, הַיֶּלֶד שׁוֹמֵר אֶת כֶּסֶפוֹ, חוֹסֵד פְּרוּטָה לְפְרוּטָה, וְהֵנָּה מְגִיעַ יוֹם הַלְדָתוֹ שֶׁל הָאֵב, הוֹלֵךְ הַיֶּלֶד לְחַנוּת, וְקוֹנֶה לְאָבִיו מִתְּנָה פְּעוּטָה.

בְּעָרֵב כְּאֲשֶׁר מְגִיעַ הָאֵב הַבֵּיתָה, הַיֶּלֶד נִגַּשׁ אֵלָיו בְּעֵינָיִם נוֹצְצוֹת מִשְׂמִיחָה וּמְסִיפּוֹק, וּמְגִישׁ לוֹ אֶת הַמִּתְּנָה. הָאֵב מִתְּרַגֵּשׁ עַד מְאֹד וְלָבוּ מְלֵא אִשְׁרָה, הוּא יוֹדֵה לַיֶּלֶד מְקָרֵב לָב, וְיִשְׁמַר עַל מִתְּנָתוֹ לְאוֹרֶךְ זְמַן גַּם אִם אֵין לוֹ צָרָךְ בָּהּ.

וּבְכוֹן, מַה בְּעֵצָם סִבַּת הַהִתְרַגְּשׁוֹת, הֲרִי הָאֵב יוֹדֵעַ בְּדִיוֹק מִהֵיכָן יֵשׁ לַיֶּלֶד אֶת הַכֶּסֶף, הֲלֵא הוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶהוּ בְּעֵצָם כֶּסֶפוֹ, וּבְכֹל זֹאת הָאֵב אֵינְנוּ מְרַגֵּשׁ שֶׁזֶהוּ פְּקֻדוֹן שְׁחִזַּר אֵלָיו, וְלֹא חָשׁ כְּאֵלוֹ נִפְרַע לוֹ חוֹב, אֲדַרְבָּה, הוּא מְרַגֵּשׁ שֶׁקֵּבֵל מִיֶּלְדוֹ מִתְּנָה, שֶׁהֲרִי הַיֶּלֶד הוֹכִיחַ בְּמַעֲשָׂיו, שֶׁהוּא אוֹהֵב אֶת אָבִיו וְשֶׁהוּא מְכִיר לוֹ תוֹדָה עַל כָּל הַשְּׂקָעָה הַרְבֵּה. הָאֵב חָשׁ שֶׁהַשְּׂקָעָה הִיָּתְה מִשְׂתַּלְמֶת, מֵאֲמָצְיוֹ נוֹשְׂאִים פְּרִי, וְהַיֶּלֶד מְשִׁיב אֶהְבָּה עַל אֶהְבָּתוֹ.

כֶּךָ גַּם אֲנוּ בְּיַחְסָנוּ אֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲמַנְסֵם הַכֹּל שֶׁל ה' וְאֵין אָנוּ נוֹתְנִים לוֹ דָּבָר, אוֹלָם, בְּעֵשׂוֹתֵנוּ עִם הַמָּמוֹן שֶׁבְּרִשׁוֹתֵנוּ מְצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים מִתּוֹךְ שְׂמִיחָה וְהַפְּרַת הַטוֹב, אָנוּ מוֹכִיחִים אֶת אֶהְבָּתֵנוּ לְבוֹרְאָנוּ, וּמִמִּילָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַחְזִיר לָנוּ אֶהְבָּה וְשׁוֹלַח שְׂפַע שֶׁל פְּרֻנְסָה טוֹבָה וְכו'.

סוֹפוֹ שֶׁל מִי שֶׁלֹּא נוֹתֵן כִּפִּי יִכְלָתוּ

מְסַפֵּר בְּמִסְכַּת כְּתוּבוֹת (דף סו:): עַל בֵּיתוֹ שֶׁל נְקֻדִימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, שֶׁהִיָּתְה מְלַקְטֵת שְׁעוּרִים מִבֵּין הַצְּנוּאָה שֶׁל בְּהֵמוֹת הָעֲרָבִים. וְהֵנָּה רְאֵתָה אֶת רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי עוֹבֵר, מִיַּד עֲמֻדָה לְפָנָיו, וּבִקְשָׁה הֵימָנוּ: רַבִּי פְּרֻנְסָנִי.

כְּשֶׁשָּׁאַל אוֹתָהּ רַבֵּן יוֹחָנָן לְזַהוּתָהּ, הִשִּׁיבָה לוֹ: בֵּית נְקֻדִימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן אֲנִי. תָּמָה רַבֵּן יוֹחָנָן וְאָמַר: מִמּוֹן שֶׁל בֵּית אָבִיךָ הֵיכָן הַלֵּךְ?

אָמְרָה לוֹ: מְקַבֵּל לוֹמַר בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָרוּצָה לְמַלַּח אֶת מְמוֹנוֹ וְלִגְרָם לוֹ שְׂתִיקִים, עָלָיו לְהַחֲסִיר מִמֶּנּוּ לְצַדֻּקָה, וְחֲסָרוֹנוֹ זֶה הוּא קִיּוּמוֹ. בְּבֵית אָבִי, לֹא הַחֲסִירוּ מִהַמָּמוֹן לְצַדֻּקָה, וְכֵן כָּלָה הַמָּמוֹן. וְאֵף עַל פִּי שֶׁנְקֻדִימוֹן הִיָּה מְחַסֵּר מִמְמוֹנוֹ, אֲבָל לֹא עָשָׂה זֹאת בְּמִדָּה הֲרֵאוּיָהּ לוֹ לְפִי רוֹב עוֹשְׂרוֹ.

שאל רבי יוחנן : והממון של בית חמיך היכן הוא, והרי זוכר אני שחמיך
העניק לך ממון רב! אמרה לו : בא הממון של בית אבי, ואבד את הממון
של בית חמי, מפני שנתערב בו.

רואים אנו ממעשה זה, שיכול להיות שהאדם בטוח בלבו שהוא אכן נותן
צדקה, וכבר יצא בזה ידי חובתו. אך מלמדים אותנו חכמינו ז"ל, שמי
שלא נתן כפי מה שיכל לתת, הרי הוא מעל בתפקיד שהטילו עליו מן
השמים, ולכן סופו שכל ממונו וככל ממונם של אחרים שהתערב בממונו,
ירד לטמיון.

ומובא בפסיקתא רבתי (פסקא כה) : מעשה באחד שהיה לו נכסים הרבה
והיתה נפשו רעה ולא נתן מכספו למצוה מימיו, פעם אחת נשתטה ונטל
אש והצית בבתיים שלו, ונטל כספו וזהבו השליכו לים, נטל גרזן ושבר את
החביות של משקים שהיו לו, מי גרם לו כל זאת? הוא עצמו, על ידי שלא
כבד את ה' בזמן שהונו היה ברשותו.

הגלגל מסתובב בחיים

מעשה באיש סוחר אחד, שהיה יוצא בכל יום למסחרו עד שעזת הצהררים,
וכשהיה חוזר לביתו, אשתו היתה עורכת לפניו שלחן, ומגישה לו תרנגולת
מבשלת בטוב טעם, ובכל יום היתה מבשלת לו אותה בטעם אחר, והוא
אוכל ושמח ומתענג ענג רב.

פעם בבואו הביתה, הגישה לו אשתו תרנגולת מבשלת, ופתאום נשמעה
דפיקה בדלת. כששאל בעל הבית מי דופק בדלת, השיב הלה : אני איש
עני, ומבקש אני ממך לרחם עלי, כי לא בא לפי אוכל מאתמול בבקר.
אמר לו בעל הבית : "השם יעזר לך..."

שוב בקש העני ואמר : אנא תן לי רק פרוסת לחם ומעט מים להשיב את
נפשי. פעם בעל הבית על העני שבא להטרידו ממנחתו, ויצא אליו בכעס,
וסטר לו על פניו, וגרשו מביתו.

הלך העני שבור לב, ודמעתו על לחייו, והצטער מאד על מה שקרה לו.
לאחר כך נתישבה דעתו עליו, ואמר : היסורים הם מאת ה' לכפרת
עונותי, כי לולא היתה חטאתי גדולה, לא היה מגיע לי כך, ואני מקבל עלי
מעשה לחזר בתשובה. וכך עשה.

אותו בעל הבית, שב לשלחנו, אכל ושתה והלך לישון לנוח. למחרת יצא לשוק פדרכו למסחרו, והנה אין איש פונה אליו. ביום השני, הניח את סחורתו מחוץ לחנות במקום שאסור להניח, ובאו שוטרים וקנסו אותו על כך.

וכך היה פוחת והולך מפרנסתו מדחי אל דחי, עד שנדלדל מאד, והתחיל למכור את רהיטי ביתו כדי שיהיה לו מה לאכול, וכך המשיך הדבר במשך פארבעה חדשים, עד שלא נשאר לו מה למכור.

יום אחד קרא לאשתו, ואמר לה: את רואה את מצבי שאין לי לחם לכלכל אותך, ואין לי ברירה כי אם להתגרש ממך. לא היתה ברירה לאשה, והסכימה להתגרש מבעלה, ושבה לבית אביה.

לאחר כששה חדשים, בא שדכן אחד אל אביה ואמר לו: יודע אני שיש לך בת גרושה, ויש לי הצעה להשיא אותה אל איש אמיד וטוב לב. הסכים האב להצעה, ונתן לו את בתו לאשה.

אחר הנשואין, היה הולך בעלה לחנות מדי יום ביומו עד שעת הצהרים, וכשחזר לביתו סועד ארוחת צהרים, ולומד מעט בספרי התלמוד והמדרשים, ואחר כך הולך להתפלל מנחה, והאשה בזריזותה היתה מבשלת לו מטעמים כאשר אהב, פעם תרנגולת, ופעם בשר בהמה, או דגים וכדומה.

יום אחד כשבא לסעודת הצהרים, הכינה לו אשתו תרנגולת מבשלת, והנה נשמעה דפיקה בדלת. אמר בעל הבית: מי דופק? והנה קול עונה: אני עני המבקש אוכל כדי להחיות את נפשי.

תכף כששמע זאת בעל הבית, קם ולקח את התרנגולת בעודה שלמה, ונתן אותה לאשתו כדי שתמסר אותה לעני, הלכה האשה ונתנה את הלחם והתרנגולת לעני. בשובה הביתה, ראה אותה בעלה שענייה זולגות דמעות. שאל אותה מדוע היא בוכה?

ספרה לו האשה: דע לך בעלי היקר, כי לפני שנשאתי לך, הייתי נשואה לאיש סוחר גדול, אך קרה פעם שבעת סעודת הצהרים, דפק איש עני על הדלת והתחנן לפניו שיתן לו מה לאכול, כי היה רעב מאד, ובעלי לשעבר פעס עליו מאד, והפהו וגרשו מעל פניו, ומאותו היום נתמעטה פרנסתו הלוך וחסור, עד שהתרגשתי ממנו ושבתתי לבית אבי.

לאחר מכן נשאתי אליך. והיום כשהעני דפק בדלת ויצאתי למסור לו את התרנגולת והכפר, מצאתי שאותו עני הוא בעלי הראשון, וכשראיתי אותו במצב זה, לא יכולתי להתאפק, וזלגו עיני דמעות על מצבו האמלל.

אמר לה בעל הבית: אני הוא אותו העני אשר הכהו בעלך וחרפו וקיללו, ומאותו היום שקבלתי עלי לחזור בתשובה, היטיב לי השם ותברך, עד שהגעתי למה שהגעתי, וזכיתי לקחת אותך לאשה.

שוב רואים אנו, שמי שאינו נותן צדקה כפי יכולתו, ומעלים עיניו מן העניים, סופו שגם לו יעשו אותו דבר, ואם לא יעשו לו, יעשו לזרעו, וכפי שאמר רבי חניא לאשתו: פאשר בא עני, תקדימי לתת לו אוכל, כדי שגם לבניך יקדימו ויביאו להם אוכל. אמרה לו: וכי אתה מקלל את בני שיצטרכו לקבץ נדבות מאנשים? אמר לה: גלגל הוא שחוזר בעולם. (מסכת שבת 91 קנא:)

לא משאירים כסף בצד

מספרים על הגאון ה"דברי חיים" מצאנו, שמעולם לא לנה פרוטה בביתו. מיד כשהיתה מצויה מטבע בביתו, היה דואג למוסרה לצדקה לצורך האכלת רעבים, או להכנסת פלה, או פדיון שבויים וכדומה.

יום אחד התדפק על דלתו אדם עני ששפך לבו לפניו, וספר שעליו להשיא את בתו, וכי אין בידו מאומה. חפש רבי חיים סביבותיו דבר מה שיוכל לתת לאותו עני, אך לא מצא שום דבר בעל ערך.

והנה הופנו עיניו אל ארון הספרים. שם על המדפים עמדו להם ספרי הגמרא - סט שלם של ש"ס מהדר שקבל מתנה מחמיו הגדול ה"ברוך טעם". רבי חיים ידע שספרים אלו ערכם רב, בפרט שהם היו ברשות ה"ברוך טעם", ועל כן מסרם ליהודי העומד בדלת, ואמר לו: מכר ספרים אלו, ותמורתם תוכל להשיג סכום רב, שלבטח יכסה חלק נפר מצרכי הנדוניה.

עיני היהודי אורו משמחה, הוא הודה לרבי, ויצא מן הבית. לאמר זמן מה, שבה הרבנית לביתה, ועד מהרה גלתה כי הש"ס שקנה אביה, איננו. נזעקה הרבנית: היכן הש"ס? רבי חיים השיב לה בנחת: יהודי מסכן היה זקוק לכסף, ואלו אני כשאזדקק לש"ס, תמיד אמצא יהודי טוב שיהיה מוכן להשאיל לי גמרא...

כיצד קימו במדבר מצות צדקה

מובא בשם הרבי מקוצק, ששאל פעם, כיצד קימו אנשי דור המדבר את מצות הצדקה, והרי לכל אחד מהם היה עמר לגולגולת, דהינו פרנסה

בְּמִדָּה שׁוּה. גַּם בְּגִדִיהֶם לֹא בָּלוּ, וְלֹא חָסַר לָהֶם שׁוּם פֶּרֶט גִּשְׁמִי. הֲאֵם יִתְכַּן כִּי נִמְנָעָה מֵהֶם מִצְוָה נֶעְלָה זֹאת?

תְּשׁוּבָתוֹ הִיְתָה: הֵם נָתְנוּ צְדָקָה בְּדַעַת, כְּלוּמַר, מִי שֶׁדַּעַתוֹ הִיְתָה רַחֲבָה, עָשָׂה צְדָקָה וְחֶסֶד עִם מִי שֶׁדַּעַתוֹ הִיְתָה פְּחוּתָה. הֵם תָּרְמוּ מִשְׁלָהֶם בְּתַחוּם הַרוּחָנִי, אִישׁ כָּפִי יְכוּלָתוֹ, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא לַחֲיוֹת חַיִּים חֲסָרֵי נְתִינָה, שֶׁכֵּן כָּל מֶה שֶׁנָּתַן לְאָדָם, לֹא נָתַן אֶלָּא כְּפִקְדוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַתַּנָּא "שֶׁאֲתָה וְשֶׁלְּךָ שְׁלוֹ", וְעַל כֵּן "תָּן לוֹ מִשְׁלוֹ", עַל יְדֵי שֶׁתַּעֲנִיק מִכֵּל מֶה שֶׁיֵּשׁ לְךָ לְאַחֲרִים.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַמְהִלְךָ בְּדַרְךְ וְשׁוֹנָה וּמִפְּסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר, מֶה נָּאָה אֵילָן זֶה וּמֶה נָּאָה נֵיר זֶה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלוֹ מִתְחִיב בְּנִפְשׁוֹ:

הַמְּפַסֵּיק מִמִּשְׁנָתוֹ

נִתְאַר לְעַצְמָנוּ, כִּי מְלַךְ בְּשָׂר וְדָם מְטָרִיחַ עֲצָמוֹ לְבַקֵּר אֶחָד מִנְתִּינָיו, תּוֹךְ כְּדֵי שֶׁהֵם מְשׁוּחַחִים, עוֹבֵר לְפָתַע בְּקִרְבָּת מְקוֹם חֲבֵרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אֶזְרַח, וְהוּא מִפְּנֵה אֶת גִּבּוֹ אֶל הַמְּלָךְ, וּמִתְחִיל לְשׁוֹחַח עִם עוֹבֵר הָאֶרֶח, הֲאֵם יִשְׁנוּ זְלוּל גָּדוֹל מְזֶה בְּכְבוֹד הַמְּלָךְ? הֲאֵם בְּמַעֲשֵׂה זֶה הוּא לֹא הַתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ? הֲרֵי לְמוֹרֵד בְּמַלְכוּת יַחֲשֵׁב!

כִּךְ נִרְאָה אוֹתוֹ אָדָם הַמְּפַסֵּיק מִמִּשְׁנָתוֹ, וּמִפְּנֵה עוֹרֵף לְשִׁכְנָה הַשׁוֹרָה בְּמַחְצָתוֹ בְּשַׁעַת הַלְמוּד, וּפּוֹרֵשׁ לְשִׁיחַת חֲלִין. מַעֲתָה בְּרוּר מִפְּנֵי מֶה "הַמְּפַסֵּיק מִמִּשְׁנָתוֹ כָּאֵלוֹ מִתְחִיב בְּנִפְשׁוֹ", שֶׁכֵּן מַעֲשֵׂה זֶה הוּא בְּגִדְר חֲלוּל וְזְלוּל בְּכְבוֹד ה', וְהַעֲנֵשׁ הָרְאוּי לְמַחְלַל כְּבוֹד שְׁמַיִם, הוּא מִיְתָה.

ה"חִפֵּץ חַיִּים" הַבִּיא מִשָּׁל נוֹסֵף לְהַמְחִישׁת הַדְּבָרִים. רַכְּבַת נוֹסַעַת שְׁעוֹת אֶרְפוֹת לְעֵבֵר הַיַּעַד, הִיא כְּבוֹר קָרְבָּה לְתַחְנָה, הַיּוֹשְׁבִים בָּהּ כְּבוֹר אוֹסְפִים חִפְצֵיהֶם, וְהִנֵּה חֲרִיקַת בְּלָמִים נוֹרָאָה, הַרְכְּבַת נַעֲצָרַת בְּעוֹד מוֹעֵד לְפָנֶי שִׁיתְרַחֵשׁ אֶסוֹן.

מה קרה? הנהג הבחין פתאום שמסלול הברזל פגומה, בפסי המסלול חסר קטע של מטר אחד, ואין אפשרות להמשיך בנסיעה. כעת ברור כי זמן רב יעבור עד שאותם נוסעים יגיעו למחוז חפצם בדרכים חלופיות.

המשטרה פתחה בחקירה, ומצאה כי צעיר טפש, פרק את המסלול, בחושבו כי רק מעשה שובבות עשה. כאשר חקרו אותו לפשר מעשהו, ענה ואמר: מה עשיתי, איזה ערך יש למטר או שנים של מסלול לעמת מאות אלפי קילומטרים שנותרו על עומדם...

והנמשל: לוי היה מודע אותו אדם לכך, שבאותו קטע שמפסיק מלמודו הוא עוצר את הרכבת מהלכה, וכמעט שממיט אסון על ראשו, מסתבר שלא היה עושה מעשה שטות זו, ולא היה פוסק מהלמוד.

וכמו שכתוב בספר "ראשית חכמה" (שער הקדשה פרק יד), שצריך ליזהר בהיותו עוסק בתורה שלא יפסיק בה בדברי שיחה, שהמפסיק מלמודו, הרי זה כמערב חול בדבר קודש ועונשו חמור, כפי שפרשו בזהר הקדוש, שבת קול אומרת בגן עדן בכל יום שלשה דברים, ואחד מהם הוא - שמי שפוסק, יפסקו חיו, כלומר, שמי שפוסק מדברי תורה ומדבר דברים בטלים, יפסקו חיו מהעולם הזה, ודינו קים לעולם הבא.

תורתו נעשית קרעים קרעים

את המשל הבא אמר מרן הרב אלשיב שליט"א, ויש לו מסר חשוב מאד הקשור למשנתנו.

יהודי עשיר המתגורר בעיירה, שידוע היה הגביר הלזה פאיש לא חכם במיוחד. יום אחד נגש אליו חברו ובקש ממנו שילווה לו סכום כסף גדול בסך חמשת אלפים דולר. העשיר שהתפרסם בטוב לבו, ובגדו הנדיבה, לא ידע האם להענות הפעם לבקשת ההלוואה הזו, שהרי אחרי הכל מדבר בסכום גדול מאד.

הוא התייעץ עם חבריו, שאמרו לו שאם ההלוואה תתבצע בשטר ממשלתי, והפרעון יהיה בטוח, אפשר להלוות לו. וכך עשה. סדר את הפרטים הנ"ל, והעניק לו הלוואה, למשך 3 חודשים.

ויהי כעבור חודשים, מגיע הלווה, ובגדו מחצית הסכום, דהינו 2,500 דולר, ואומר למלוה שהוא אינו זקוק כבר לסכום זה, ולכן החליט להחזירו, אולם מכיון שההלוואה הייתה על סך 5,000 רבל, הוא מבקש ממנו להחזיר לו בינתים רק את מחצית השטר, והחצי השני ישאר עדין בידי המלוה, עד שיחזיר את מחציתה השני של ההלוואה...

המלכה ברב "חוכמתו", נאות להצעתו של הלונה, קרע את השטר, ונתן חציו לידי הלונה.

עובר שבוע נוסף, והלונה מגיע שנית לביתו של המלכה, ואומר לו: עשיתי חשבון שבועים אני בן זקוק לאותם 2,500 רבל שהחזרתי לך בשבוע שעבר, וכיון שההלואה המקורית נתנה לי ל-3 חדשים, ועד הפרעון יש שבועים תמימים, אבקשך להשיב לי את הסכום הנ"ל, ובתם הזמן אשיב לך את כל הכסף.

וכדי שתהיה בטוח בכסףך, אשיב לך את חציו של השטר המצוי בידי, ואתה תצטרפו לחצי שכבר נמצא אצלך, וכך יהיו בידיך שני חלקי השטר, וזו תהיה הערבות הבטוחה לכסףך...

המלכה הלא חכם, בלשון המעטה, הסכים גם לזאת, וגם נקל לשער מה קרה כשהגיע זמן הפרעון... כשהמלכה הציג בפני הלונה את השטר הקרוע לשנים, ובקש שישב לו את כספו...

כל מי ששומע את המשל הזה צוחק... אבל זה בדיוק מה שקורה ליחודי הלומד תורה, ומפסיק באמצע הלמוד, ותורתו נעשית קרעים קרעים!!! ובדיוק כפי שהמלכה לא יוכל כבר לעשות שמוש בשטר הקרוע שבגדיו, כך גם מלמוד קרוע שכזה לא נשאר הרבה.

מדוע לא נכנס רבי עקיבא לומר שלום לאשתו

רבי חיים שמואלביץ בספר "שיחות מוסר", מביא דגמא, עד כמה העריכו חכמינו ז"ל את חובת הלמוד ברצף, מן המעשה הידוע ברבי עקיבא וברחל אשתו.

רבי עקיבא יצא בעצת אשתו רחל ללמד תורה. שתיים עשרה שנים רצופות ישב ולמד, עד שהפך מ"עקיבא בן יוסף", ל"רבי עקיבא". לאחר אותן 12 שנים, הוא חזר לאשתו עם שנים עשר אלף תלמידים. כאשר התקרב לביתו, שמע קול מתוך הבית, היה זה קולו של זקן אחד, שאמר לרחל אשתו: עד מתי תהיי כמו אלמנה חיה שבעלה עזב אותה?

ענתה לו רחל ואמרה לו: שמע לי, הייתי שמחה שילך ללמוד שתיים עשרה שנים נוספות! כאשר שמע זאת רבי עקיבא, אמר: הואיל ונתנה לי רשות, אחזר לאחורי. מיד חזר על עקבותיו, והלך ללמוד עוד שתיים עשרה שנים רצופות. לאחר מכן, חזר לביתו כגדול הדור בראש עשרים וארבע אלף תלמידים.

נשאלת השאלה, מדוע לא נכנס לביתו לרגע קט כדי להתראות עם אשתו ולדרוש בשלומה, ומיד לאחר מכן היה הולך חזרה לבית המדרש?

אלא שרבי עקיבא הבין, כי גם הפסקה מועטת של כמה דקות, גורעת מאיכות הלמוד. אותן דקות היו קוטעות את הרצף של עשרים וארבע שנות למוד, שהרי שתיים עשרה שנות למוד ועוד שתיים עשרה שנה, אינן מגיעות יחדיו לעשרים וארבע שנות למוד רצופות.

בעלי המוסר המשילו זאת להרתחת מים על האש. נניח כי דרושה רבע שעה כדי להרתח קומקום מים, הלא כל בר דעת מבין, כי אותה רבע שעה, צריכה להיות באופן רצוף. אם יסירו את הקומקום מעל לאש כל כמה דקות, הרי שהמים לא יגיעו לכדי רתיחה לעולם, גם לאחר שהיה מצטברת של שעות רבות על האש. כך גם הדבר לגבי למוד שאינו נעשה ברצף.

הבושה שתהיה לאדם שפסק באמצע למודו

כתב החפץ חיים בספרו זכור למרזם (פרק ט): פתוב באגדת חכמינו ז"ל, יראה אדם לתפס מה שקלמד [שיתבונן היטב בעת למודו], כדי שלא ישיגהו בושה וכלמה ליום הדין, בשעה שיאמרו לו "עמד וערף מקרא שקרית, וערף משנה ששנית".

ולפי זה, צריך להזהר בעת למודו, שלא יהיה עם הפסק ומערב בדברי הבלים, שמלבד שהוא עובר על מאמר חכמינו ז"ל "הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילים אותו גחלי רתמים", הרי גם יתבייש אז מאד ממעשיו.

ולדגמא: אם אחד יקנה גמרא שנדפסה בנר יפה ובאותיות נאות, אך באמצע הענינים, ערבו בהם המדפיסים מעשיות רבות של דברי הבל בכמה וכמה מקומות, בודאי יפגע מלקנות גמרא שכזו.

וכמו כן, כאשר המלאך יקרא בפני פמליא של מעלה את המסכת שאותו אדם למד, ויזכיר גם את הדברים הבטלים שדבר באמצע למודו, הנה מלבד העברה, הרי יחזיקו אותו לשוטה, על שבזה את הגמרא שלו שיקרה מזנה ומפז, ושעל ידה היה יכול להיות לאות ולתפארת, והוא עשה אותה ככלי חרס שאין בו שום חפץ. ולכן ישים האדם אל לבו שתהיה התורה שלו יפה וברה בלא תערבת פסולה.

ובספר "נר יהודה" (עמוד מט) כתב הרה"ג רבי יעקב סופר שליט"א, שזכה להתפלל עם הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל בנמים נוראים קרוב ל- 25 שנה, וזכור לו שכמעט בכל פעם שאמר דברי התעוררות לפני התקיעות,

הדגיש שבני תורה לא ישיחו שיחה בטלה באמצע הלמוד, והתמרמר מאד על כך.

באחת משיחותיו התבטא ואמר: כדי להשיג אתרוג בלתי מרכב, אנשים טורחים ונוסעים למרחקים, האם דואגים הם גם שהלמוד תורה שלהם לא יהיה מרכב בדברי בטלה ואסור!?

ומעשה הזה עם הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, שבישיבתו "פורת יוסף", היו אומרים קדיש לאחר סיום סדר הלמודים, ומאחר והיו בחורים ואברכים שממשיכים ללמד גם אחרי הסדרים, בטל הרב את אמירת הקדיש, מפני שהיה גורם לבטול תורה לאלו שממשיכים ללמד.

ואם קדיש שלאחר הלמוד שיש בו מעלה גדולה וחשובה, כפי שאמרו בסוטה (מט.) שהעולם קים בזכות קדיש שלאחר למוד אגדה וימו הסתם אחד מהלומדים למד דברי אגדה, בכל זאת החליט אותו גאון לבטל את הקדיש, כדי לא לגרם הפרעה לשאר הלומדים. על אחת כמה וכמה שיש להזהר מדברים בטלים, וכמו כן יש לבטל את המנהג שנהגו לברך על משקים ומאכלים בקול רם באמצע שעור תורה, שהרי גורמים בכך בטול תורה של רבים.

ממה נפטר דוד המלך

ידוע המעשה המזכר במסכת שבת (ל), שדוד המלך היה לומד תורה ביום שבת, ושמע רעש חזק בגנה שלו, וחשש שמישהו קוטר פרות בשבת, ולכן ירד במדרגות כדי להוכיח את אותו אדם, וכל הדרך היה ממשיך למלמל בדברי תורה. אולם כשירד במדרגות, שבר מלאך המוות את אחת המדרגות, ודוד המלך נפל, ומהבהלה שתקפה אותו, הפסיק למלמל בדברי תורה, ומיד באותה שעה לקח מלאך המוות את נשמתו.

אחד מתלמידיו של רבי דוד פוברסקי זצ"ל [ראש ישיבת פוניבז'] מספר: פעם נכנסתי את הרב, והרב היה יושב על כסאו מהרהר במחשבותיו, עד שפנה אלי ואמר לי: אתה יודע ממה נפטר דוד המלך לבית עולמו? לכאורה מעוונות הדור, או מחטאים רמים ונשגבים?! לא, דוד המלך נפטר מבטול תורה.

ואמנם, דוד המלך אשר הודיעוהו כי זמנו יגיע באחד מימי השבת, ישב ועסק בתורה בכל שבת ושבת, כדי שלא יוכל מלאך המוות להתקרב אליו. אולם, ביום שבת אחד כשחפץ מלאך המוות להתקרב אליו, לא היה יכול לעשות כן, מפני שלא פסק פיו מלמוד התורה. יצא מלאך המוות לבסתן שבחצר, ונענע את האילנות. יצא דוד לראות מה קורה, ונפל מהמדרגה ומת.

הנה לנו כי דוד המלך נפטר לבית עולמו לא מעברות גדולות, ולא מבטול תורה גדול, אלא מבטול תורה קטן עד מאד, האם חשבת על כך שדוד מלך ישראל שכבר ידע על יום מותו, ואף ידע איך להגן על עצמו מפני מלאך המוות, יסתלק מן העולם מבטול תורה כזה קטן? נסיונות קשים עד מאד אותם עבר בשלום, ואולם נסיון זה שהביא על עצמו את המוות על ידי שהפסיק מלמודו, לא עמד...

מעשה דומה, ארע בעת שהגיע זמנו של האמורא הקדוש רבה בר נחמני להפטר מן העולם.

במסכת בבא מציעא (דף פו.) מספר על רבה בר נחמני, שהעלילו עליו לפני המלך, שהוא מבטל את בני ישראל ממלאכה ומתשלים במשך חדשים בשנה. [הפונה היתה להדשי ניסן ותשרי, שבהם היו כל היהודים עוזבים את בתיהם, ומתאספים לשמוע את דרשותיו].

המלך שלח שליח לחפש אחריו, אך הוא נמלט ממנו זמן רב. גם כאשר הצליח השליח לבסוף לתפסו ולהכניסו לכלא, נעשה לרבה נס, וקיר בית כלאו התמוטט, והוא ברח. יצא רבה בר נחמני מחוץ לעיר, התישב על עץ גזום, והמשיך ללמד ללא הפסקה.

באותה עת, התעוררה מחלקת בבית דין של מעלה בענין הנוגע להלכות צרעת, והחלט להביא לפניהם את רבה כדי שיכריע במחלקת, מפני שהוא היה הבקי מכלם בהלכות נגעים. נשלח מלאך המוות להביאו בבית דין של מעלה, אך הוא לא היה יכול להתקרב אליו, שהרי הוא לא פסק מלמודו אף לא לרגע קט.

התחבולה שנקט מלאך המוות בעבר, היתה לו גם כאן לעזר. קלה של רוח פתאומית החריד את רבה, הוא סבר כי הרוזנים קרבים אליו, ואמר לנפשו: "עדיף שאמות בידי שמים, ולא אפל בידי בשר ודם", ומיד נחה נפשו.

לפי זה בארו המפרשים את מה שאמרו במסכת שבת (ג:) , שלאחר שישבו רבי שמעון בר יוחאי ובנו שתים עשרה שנה במערה, בא אליהו הנביא ועמד על פתח המערה ואמר: מי יודיע לרב יוחאי שמת הקיסר ובטלה הגזרה. כששמעו זאת רשביי ובנו, יצאו מהמערה. וצריך באור, מדוע אליהו הנביא עמד על פתח המערה, ולא נכנס בפנים ואמר לרבי שמעון שהקיסר מת. אלא אליהו הנביא לא רצה להפסיק אותם באמצע למודם,

ולכן עמד מחוץ למערה והשיח לפי תמו, ולא נכנס להפסיקם מלמודם.

אין מנוחה למי שהפסיק מלמוד

באחד הימים הגיע אדם אחד לרבנו יעקב קניבסקי זצ"ל עם פתקה, וכתב את שמו עליה ובקש ברכה. כשראה הרב את שמו, שאל אותו: האם יש לו אח בשכונ ויזניץ' בבני ברק, ששמו פלוני? והשיב לו: כן. הרב לא הכיר את האיש ולא את אחיו מימיו, וצוהו שיאמר לאחיו שיבוא אליו.

כשבא האח, שאלו הרב: כשהיית בחור, האם למדת בבית מדרש פלוני בכל ערב שבת? אמר האח: כן. שאל הרב: זוכר אתה את השמש הזקן שהיה מנקה את בית המדרש? כן, אמר האח. שוב שאל הרב: האם אתה זוכר שהיה מפריע לך ללמד בשעה שהיה מנקה את בית המדרש, והיה מזיז אותך מכאן לכאן? אמר לו: כן, כן.

אמר לו הרב: הנה הלילה בא אלי אותו שמש, ואמר לי שאין לו מנוחה בעולם העליון בגלל שבטל תורה, ואמר לי את שמך. ולכן מבקש אני ממך שתלך מיד על קברו, ותמחל לו על כל הבטול תורה שגרם לך!

באותה שעה אמר הרב: הרי אפילו שהשמש עשה מלאכתו, והיה צריך לנקות את בית המדרש, עם כל זה, מכיון שיצא על ידי זה בטול תורה, לא היה לו מנוחה למעלה. (אשכנזיה דרבי חלק א עמוד קפז).

בספר "אבי הישיבות" מספר על הגאון רבי חיים מולאז'ין ואחיו ר' זלמן, שנסעו בעגלה אל מחוץ לעיר. באמצע הדרך התהפכה העגלה, והשניים נפלו ארצה והתהפכו. לר' חיים נשברה העצם כתוצאה מההתהפכות, והוא התעלף. ואלו ר' זלמן התניח בבכי נרגש.

סברו הנוכחים הנדהמים כי ודאי התעלף ר' חיים מעצמת הכאבים, ואחיו אף הוא בוכה מחמת עצמת הנפילה. אך מה גדל תמהונם, שתכף כשהתעורר ר' חיים מעלפונו, דבר ראשון ששאל היה: ר' זלמן, ר' זלמן, מה ארע לך?

ר' זלמן מתודך בכיו ועוגמת נפשו, קרא אליו ואמר: שמא הסיח מר רגע אחד מהתורה, ועבר על דברי המשנה "המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו"?

כלומר, כל מה שארע להם, אינו בגלל שהפגיש לא היה ישר, או שהסוסים התפרעו וכיוצא בזה, אלא בגלל שיכול להיות שלא נזהרו

מספיק לקיים את דברי משנתינו שפזזתה את האדם שלא להפסיק רגע
אחד מלמודו בלכתו בדרך.

משנה ח

רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר
אומר, כל השוכח דבר אחד ממשנתו,
מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו,
שנאמר (דברים ד), רק השמר לך ושמר נפשך
מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו
עיניך. יכול אפלו תקפה עליו משנתו,
תלמוד לומר (שם) ופן יסורו מלבבך כל ימי
חייך, הא אינו מתחייב בנפשו עד שישוב
ויסירם מלבו:

התנא בא ללמדנו, עד כמה חמור מצבו של האיש שאינו משתדל לשמור
על מה שקלם, וזאת מחמת שאינו משקיע את ראשו בתורה, ועל ידי כך
התורה נשפחת ממנו. וכמו שאמרו במסכת מגלה (יח:) על הפסוק "התעניף
עיניך בו ואיננו", שברגע שמסירים את העינים מדברי התורה, מיד הם
פורחים ונעלמים הם מהאדם.

במסכת תענית (דף כא.) מובא מעשה על אילפא ורבי יוחנן שעסקו בתורה
מתוך עני, והגיעו למצב של דחק ועני גדול. אמרו אחד לשני; גלך לעסק
במסחר כדי שנוכל להתפרנס, ונקיים בעצמנו מה שכתבו אפס כי לא יהיה
בך אביון.

כְּשִׁיזְצִאוּ וְהָיוּ הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ, יֵשְׁבוּ לֵאכֹל תַּחַת כֶּתֶל רְעוּעַ שֶׁל חֲרָבָה אַחַת, בְּאִמְצַע הָאוֹכֵל, שָׁמַע רַבִּי יוֹחָנָן שִׂיחָה שֶׁל שְׁנֵי מְלֻאָכִים, שֶׁהָאֶחָד אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֵבֵה וְנִפִּיל עֲלֵיהֶם אֶת הַכֶּתֶל הַזֶּה עֲלֵיהֶם וְנִהְרָגִם, מִפְּנֵי שֶׁעֲזְבוּ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חַיֵּי עוֹלָם, וְהִלְכוּ לַעֲסֹק בְּפִרְנָסָה שֶׁהִיא חַיֵּי שָׁעָה.

אָמַר לוֹ הַמְּלֻאָךְ הַשְּׁנִי: הֲנִיחַ לָהֶם, כִּי יֵשׁ בָּהֶם אֶחָד שֶׁשָּׁעָתוֹ גְּדוֹלָה לְהַצְלִיחַ. רַבִּי יוֹחָנָן שָׁמַע אֶת שִׂיחַת הַמְּלֻאָכִים, וְאָמַר לְאֵילָפָא: שָׁמַע כְּבוֹדוֹ אֵיזָה דְבָר? אָמַר לוֹ: לֹא שָׁמַעְתִּי. אָמַר בְּלִבּוֹ רַבִּי יוֹחָנָן, מִמָּה שֶׁאֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת שִׂיחַת הַמְּלֻאָכִים, וְאֵילָפָא לֹא שָׁמַע, מִשְּׁמַע שֶׁהַשָּׁעָה עוֹמֶדֶת לִי. מִשְּׁסִימוּ לֵאכֹל וּלְבָרָךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְאֵילָפָא: אֲנִי חוֹזֵר לְלַמּוּד תּוֹרָה, וְאֶקְיִים בְּעֲצָמֵי מַה שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יִחַדֵּל אָבִיוֹן מִקְרֵב הָאָרֶץ".

רַבִּי יוֹחָנָן שָׁם מִבְּטָחוֹ בְּבוֹרָא עוֹלָם וְחֹזֵר לְהַמְשִׁיךְ בְּלַמּוּדוֹ, וְאֵילָפָא הַמְשִׁיךְ בְּדַרְכּוֹ לְהַשִּׁיג פִּרְנָסָה. בְּעֵת שֶׁחֹזֵר ר' יוֹחָנָן, קִבְּלוּהוּ בְּנֵי עִירוֹ בְּשִׂמְחָה, וּבִקְשׁוּהוּ לְשִׁמֵשׁ רֹאשׁ יְשִׁיבָה, וְעִטְרוּהוּ בְּזָהוּבִים. עַד שֶׁחֹזֵר אֵילָפָא לְמַקוֹמוֹ, רָאָה שֶׁכָּבֵר רַבִּי יוֹחָנָן עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַיְשִׁיבָה. [וְהִסְפִּיק לְהַפִּיץ מַעֲיֵנוֹתָיו חוּצָה, בְּחַבּוּר תַּלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם].

אָמְרוּ לוֹ תּוֹשְׁבֵי עִירוֹ, אֵלּוּ הָיִיתִי יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, אַתָּה הָיִיתָ מוֹלֵךְ עָלֵינוּ וְנַעֲשֶׂה רֹאשׁ יְשִׁיבָה. הֲלֹךְ אֵילָפָא וְנִתְּלָה בְּתוֹרָה הַסְפִּינָה, וְאָמַר, אִם יֵשׁ מִי שֶׁיִּשְׁאַלְנִי דְבָר בְּמִשְׁנֵתָם שֶׁל רַבִּי חִנְיָ וְר' אוֹשַׁעֲיָא, וְלֹא אָבִיא לוֹ רְאִיָה מִמִּשְׁנֵתָנוּ, אֶפְלֵ מִן הַתּוֹרָה וְאֶטְבַּע בָּיִם. וְאָכַן כָּל מַה שֶׁשְּׁאַלוּהוּ עָנָה לָהֶם.

וְצָרִיךְ לְהַבִּין, מִדּוּעַ עָשָׂה אֵילָפָא פְּעֻלָּה זוֹ, וְכִי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיִּפּוֹל מֵרֹאשׁ הַסְפִּינָה וַיֵּאבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת?

אֲמַנָם נִרְאָה לְפָרֵשׁ, שֶׁמֵּאַחַר וּמִבְּאֵר בְּמִשְׁנֵתָנוּ שֶׁכָּל מִי שֶׁשׁוֹכַח דְבָר אֶחָד מִמִּשְׁנֵתוֹ, הֲרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ, לְכַן רָצָה אֵילָפָא לְהִרְאוֹת לְכֻלָּם, שֶׁעַל אִף שֶׁהֲלֹךְ לַעֲסֹק בְּמִסְחָר, לֹא שָׁכַח דְבָר אֶחָד מִמִּשְׁנֵתוֹ, וְאִם אָכַן שָׁכַח, הֲרִי הוּא רְאוּי לְפּוֹל מִהַסְפִּינָה וְלֵאבֵד אֶת נַשְׁמָתוֹ. וְזֶה מַה שֶׁרָצָה אֵילָפָא לְרַמֵּז, שֶׁמִּי שֶׁשׁוֹכַח דְבָר מִמִּשְׁנֵתוֹ, הֲרִי הוּא מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ. אֲבָל בְּרוּר שֶׁלֹּא הָיָה מִפִּיל עֲצָמוֹ מִהַסְפִּינָה וּמִתְאֵבֵד חֲלִילָה.

כָּתַב ה"חַתָּם סוֹפֵר" לְבֵאֵר מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמִסְכַּת פְּסָחִים (דף מ"ט) "שָׁנָה וּפְרָשׁ קֶשֶׁה מִכָּלֶם", שֶׁכִּידוּעַ, כָּל הַגְּדוֹל מִחֲבֵרוֹ יֵצֵר גְּדוֹל מִמֶּנּוּ, וְזֶה שֶׁשָּׁנָה וְלַמַּד תּוֹרָה, מִתְחַלֶּה הָיָה יֵצֵר גְּדוֹל, שֶׁהֲרִי לַמַּד תּוֹרָה. וּכְשֶׁפִּירֵשׁ, נִשְׁאַר לוֹ אוֹתוֹ יֵצֵר גְּדוֹל שֶׁהָיָה לוֹ מִתְחַלֶּה, וְלָכֵן קֶשֶׁה לוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל יֵצֵרוֹ יוֹתֵר מִכָּלֶם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲזִית קֶשֶׁה, וְאִין לוֹ כְּלֵי נֶשֶׁק לְהִתְמוּדֵד נֶגֶד הָאוֹיֵב.

ובזה באר בספר "להורות נתן" את משנתנו "כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו", וכתב רבנו עובדיה מברטנורא, לפי שאותה משנה משמרתו, ועכשו ששכחה אינה משמרתו.

נמצא שזה שלמד ונתוסף לו יצר הרע גדול, כל זמן שתורתו בתוך מעיו, תורתו משמרתו מן היצר הגדול. אבל עכשו ששכח את למודו, הנה היצר הגדול נשאר, ואלו תורה שתגן עליו, אין בו, ולכן באפן אוטומטי מתחייב הוא

מי ששכח באנס

על כל פנים, גם מי ששוכח את תלמודו אבל לא מחמתו, אלא הוא מצדו השתדל שלא לשכח את למודו, אך לבסוף שכח, הרי בסופו של דבר יזכירו לו גם את אשר למד ושכח.

וכמו שאמרו במדרש על הפסוק: "לא ירעיב ה' נפש צדיק", זה תלמיד חכם שכל זמן שמתעסק בתורה בחיים, אם נעלם ממנו פרק אחד או דבר מלמודו, אינו נפטר מן העולם עד שמלאכי השרת באים בשעת פטירתו, ומסדרים לפניו את מה שלמד, כדי שלא יהא לו בשעת פנים לפני הקדוש ברוך הוא לעתיד לבא. (ילקוט שמעוני משלי רמז תתקמה).

נמצאנו למידים, שכאשר האדם ממלא את חובתו ועוסק בתורה ככל יכולתו, ואינו מתרפה מלמודו, גם אם שוכח איזה דבר מתלמודו, אזי לעתיד לבוא מזכירים לו את כל מה ששכח.

משנה ט

רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת. הוא היה אומר, כל

שְׁמַעְשׂוּ מִרְבִּין מַחְכְּמֹתוֹ, חֲכָמָתוֹ
מִתְקִימָת. וְכֹל שְׁחֲכָמָתוֹ מְרַבֵּה מִמַּעֲשָׂיו,
אֵין חֲכָמָתוֹ מִתְקִימָת:

יראת שמים

בְּמִסְכַּת שֶׁבֶת (דף לא:): אָמְרוּ: כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ תוֹרָה וְאֵין בּוֹ יְרֵאת שָׁמַיִם,
דוֹמָה לְאָדָם שֶׁמָּסְרוּ לוֹ אֶת הַמִּפְתָּחוֹת שֶׁל הַכֶּסֶפֶת שֶׁנִּמְצְאוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת,
אָבֵל אֶת הַמִּפְתָּחוֹת שֶׁל הַבַּיִת לֹא נִתְּנוּ לוֹ. מֵה עָרַךְ יֵשׁ לְמִפְתָּחוֹת שֶׁל כֶּסֶפֶת
הַגְּדוּשָׁה בְּאוֹצְרוֹת, אִם אֵין לְאָדָם אֶת הַמִּפְתָּחוֹת לְחֹדֶר בּוֹ נִמְצְאוּ
הַכֶּסֶפֶת. כִּךָּ גַם גּוֹרְלוֹ שֶׁל אָדָם הַחֹפֵץ לְלַמֵּד תּוֹרָה, אִךָ הוּא חָסֵר יְרֵאת
שָׁמַיִם, כִּי־צַד יִזְכֶּה לְאוֹצְרוֹת הַחֲכָמָה אִם חָסֵר לוֹ הַתְּנָאי הַרְאִשׁוֹנִי שֶׁל
יְרֵאת ה'.

בְּמִקּוֹם אַחֵר מִתְאַרִים חֲכָמֵינוּ רַעֲיוֹן זֶה בְּדַמּוּי שׁוֹנֶה, לְמַה הַדְּבָר דוֹמָה:
לְאָדָם שֶׁבָּא לְחַנּוּנֵי וְאָמַר לְמוֹכֵר שֶׁיָּבִיא לוֹ יַיִן מִהַחֲבִית. אָמַר לוֹ: תָּבִיא
אֶת הַכֶּלִי שֶׁלָּךְ וְאֶמְלֵא לְךָ יַיִן. אָמַר לוֹ הַקּוֹנֵה: אֵין לִי כֶּלִי. אָמַר לוֹ הַמוֹכֵר:
אִם אֵין לְךָ כֶּלִי לְשֵׁים בּוֹ יַיִן, כִּי־צַד אֶתָּה מִבְּקֵשׁ שְׁאֵתָן לְךָ יַיִן מִהַחֲבִית. כִּךָּ
גַם דוֹמָה מִי שֶׁאֵין לוֹ יְרֵאת שָׁמַיִם וְרוֹצֵה לְקַנּוֹת אֶת חֲכָמַת הַתּוֹרָה.

אדם בלי יראת שמים אינו אדם

בְּסֵפֶר "קוֹבֵץ מְאָמְרִים", הוֹבֵא בְּשֵׁמוֹ שֶׁל ר' אֶלְחָנָן וְסָרְמֹן זצ"ל הַגְּדֵרָה
חֲרִיפָה מְאֹד, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: יְרֵאת שָׁמַיִם אֵינָה סֵתֶם תּוֹסֶפֶת מַעֲלָה בְּאָדָם,
אֶלָּא מִי שֵׁישׁ בּוֹ יְרֵאת שָׁמַיִם, הוּא רָאוּי לְתַאֵר אָדָם. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ יְרֵאת
שָׁמַיִם, אֵינוֹ אָדָם!!!

זֶה שֶׁאָמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ: "אֶת הָאֱלֹקִים יִרָא כִּי זֶה כָּל הָאָדָם", רַק מִי
שֶׁאֵת "הָאֱלֹקִים יִרָא" נִקְרָא אָדָם, "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם", אִךָ מִי שֶׁאֵין לוֹ
יְרֵאת שָׁמַיִם, גַּם אִם יֵשׁ לוֹ תְּכוּנוֹת וּמַעֲלוֹת רַבּוֹת, אֵינוֹ קְרוּי אָדָם.

וּמִסֵּפֶר עַל רַבִּי אֶלְחָנָן, שֶׁבִּקֵּר בְּגֵרְמַנְיָה שְׁנַיִם אַחְדוֹת לְפָנֵי הַשׁוֹאָה. אִישׁ
עָדִין לֹא שָׁעַר אִזּוֹ מַה עֲתִידִים בְּנֵי הָעַם הַגֵּרְמָנִי לְעוֹלָל לִיהוּדֵי אֵירוֹפָּה.
הַמְּדִינָה הֵיטָה מְפִתַּחַת מְאֹד מִבְּחִינָה תְּרַבּוּתִית וְכִלְכְּלִית, וְהֵיטָה חָיו
בְּתַנָּאִים טוֹבִים, יַחֲסִיָּהֶם עִם הַגֵּרְמָנִים הָיוּ מְנִיחִים אֶת הַדַּעַת. בְּעֵת בְּקוֹרוֹ
שָׁם, דָּרַשׁ בְּפָנֵי אַבְרָחָם שֶׁלְּמָדוּ בְּסִמְיָנָר לְרַבָּנִים, וְאֵלוֹ הָיוּ דְּבָרָיו:

בְּפִרְשֵׁת "וַיֵּרָא" אָנוּ קוֹרְאִים, שְׂכַאֲשֶׁר שׂוֹאֵל אַבְימֶלֶךְ אֶת אַבְרָהָם מִדּוֹעַ אָמַר לוֹ שְׂשֶׁרָה הִיא אַחֻתּוֹ וְלֹא אִשְׁתּוֹ, הַשִּׁיב לוֹ אַבְרָהָם: "כִּי אָמַרְתִּי, רַק אֵין יִרְאֵת אֱלֹקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה, וְהִרְגוּנִי עַל דְּבַר אִשְׁתִּי".

וַיֵּשׁ לְהַבִּין, מַה פֶּשֶׁר הַהִדְגָּשָׁה "רַק אֵין יִרְאֵת אֱלֹקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה", לְכַאוּרָה הַמְלָה "רַק" נִרְאֵית מִיַּתְרַת? אֶלָּא אַבְרָהָם רָצָה לֹמַר בְּזֶה לְאַבְימֶלֶךְ; הִנֵּה רְאִיתִי דְבָרִים יָפִים רַבִּים בְּמִדִּינַתְךָ, הַמְדִינָה מְסֻדָּרֵת יָפָה, מְבֻסָּסֵת מְבַחֲנָה כְּלִפְלִית, הַתּוֹשָׁבִים מְתוֹרְבֵתִים וּמְנוּמָסִים, לְכַאוּרָה הַכֹּל טוֹב וְיָפָה.

אוּלַם רַק דְּבַר אֶחָד חָסֵר כָּאן, הַבְּחִנְתִּי שְׂיִרְאֵת שְׁמַיִם אֵין בְּמָקוֹם הַזֶּה, לְכֹן הַבְּנִיתִי שְׂאֲנִי וְאִשְׁתִּי נִמְצְאִים בְּסִכְנָה גְדוֹלָה, אִם אִשׁ הַתְּאֹוָה תִּבְעַר בְּקִרְבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי מְדִינַתְךָ, וְהוּא יִתְעוֹרֵר לְחַשֵּׁק לְקַחַת אֶת אִשְׁתִּי, אֵין שׁוּם סִבָּה שְׂתַעֲצַר אוֹתוֹ מִלַּעֲשׂוֹת זֹאת, וְאִזּוֹ הוּא עָלוּל לְהִרוֹג אוֹתִי וְלְקַחַת אֶת אִשְׁתִּי. בְּמִצַּב כֵּזֶה לֹא יוֹעִילוּ נִימוּסִים וְתִרְבּוּיוֹת, אֶלָּא רַק דְּבַר אֶחָד יְכוּל לַעֲצֹר אֶת הָאָדָם בְּמִצַּב כֵּזֶה - "יִרְאֵת שְׁמַיִם".

בְּדַבְּרֵיוֹ אֵלוֹ, הַתְּפֹוֹן ר' אֶלְחָנָן לְרִמּוֹז עַל הַסִּכְנָה הַעֲלוּלָה לְצַמַּח מְגֻרְמָנָה, אַף עַל פִּי שְׂבֹאוֹתָה עֵת נְחֻשְׁבָה לְמִדִּינָה מְתֻרְבֶּתֵת וּמְנַמָּסֵת כְּאִמּוֹר לַעֲלִיל.

תְּלַמִּידֵי הַסְּמִינָר לְרַבֵּנִים הִפְתָּעוּ לְשִׁמוֹעַ דְּבָרִים קְשִׁים כֵּל כָּוֵ, וְהִתְקַשּׁוּ לְהֶאֱמִין כִּי מְדַבֵּר בְּאַרְצָם הַנְּאוּרָה. אוּלַם מְשַׁחֲלָפוּ שְׁנַיִם מוֹעֲטוֹת, הַתְּגַשְׁמוּ הַדְּבָרִים לְהַפְּלִיא, וְהַמְדִינָה הַמְּתֻרְבֶּתֵת הַזֹּאת, הוֹצִיאָה מִקְרִבָּה בְּנֵי בְּלִיעַל, חִיוֹת טָרָף נוֹרְאוֹת, אֲשֶׁר הִרְגוּ לְלֹא רַחֵם שְׂשָׁה מְלִיוֹן יְהוּדִים חַפְּסִים מִפְּשַׁע. וְכֹל זֶה בְּגִלְל חֲסָרוֹן בְּיִרְאֵת שְׁמַיִם.

מַה יִרְאֵת שְׁמַיִם

כְּתַב הַרַב "פֶּלֶא יוֹעֵץ", שְׂסַפְּרוּ עַל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, שְׂפַעַם אַחַת שְׁתֵּה כּוֹס גְּדוֹל שֶׁל שְׂכָר חֲזַק מְאֹד, בְּחוּשְׁבוֹ שֶׁהוּא יַיִן, וְכִמְעַט שֶׁהוּא הַתְּעַלְף, וְתַכְּף סָגֵר עֵינָיו, וְלֹאֲחֵר כְּמָה רְגָעִים חֲזַר לְאִיתָנוּ כְּאֵלוֹ לֹא שְׁתֵּה כָּלֵל. שְׂאֵלוֹ אוֹתוֹ תְּלַמִּידּוֹ: אֵיזוֹ רְפוּאָה עֲשֵׂה? וְהַשִּׁיב לָהֶם: הֲלֹא תִדְעוּ מַה שְׂאָמְרוּ חַז"ל בְּמִסְכֵּת בְּבֵא בֵּתְרָא (דף י.) "יַיִן קִשָּׁה פְּחַד מְפִיגוּ", וְאֵין פְּחַד כְּפְחַד ה' מִהִדֵּר גְּאוּנוֹ, וְלְכֹן תַּכְּף שְׂחֻשְׁבֵּתִי בְּעַמְק יִרְאֵת ה', הַשְּׂכָר חֲלַף הַלֵּךְ לוֹ...

מְסַפֵּר עַל הַמְּהַרִּי"ל דִּי סִקִּין זַצ"ל, שְׂבַעַת שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים הַצְּבוּר בְּעָרַב שְׂבֵת "לְפָנָיו עֶבֶד בְּיִרְאָה וּפְחַד", הִיָּה מִתְנַפֵּחַ לוֹ וְרִיד בְּמִצְחוֹ כְּעַבְדֵי אֶצְבַּע, מַעֲצַמֵת הִירְאָה וְהַפְּחַד שֶׁהִיָּה נִתּוֹן בְּאוֹתָה שְׂעָה.

ומהיכן שאב המהרי"ל דיסקין יראת שמים בעוצמה כזו? מאביו הגאון רבי בנימין דיסקין זצ"ל. רבי בנימין כהן פראש ישיבה, ודרךו היה ללמוד בחדרו, וכאשר התעוררה שאלה בבית המדרש שלא נמצאה לה מענה, היו נכנסים אל הקדש פנימה, וראש הישיבה היה מפרקה ומתרצה.

יום אחד, הגיע תלמיד חכם ושאלה בפיו, דבר נורא קרה לו, ספר התורה נפל מידי בשעה שנשאו מארון הקדש אל התבה, וכעת בא לשאול כדת מה לעשות.

תלמידי הישיבה נשאו ונתנו בשאלה, והעלו צדדים לכאן ולכאן, ולבסוף החליטו להפנות את השאלה לראש הישיבה. והנה, אף שמע הגאון רבי בנימין שספר תורה נפל, התעלף, ואחר שהשיבו נפשו, חזר והתעלף כמה פעמים, תוך כדי שהוא ממלמל "ספר תורה נפל, ספר תורה נפל", ורק לאחר זמן רב התאושש, ונפנה לחפש דרכי תשובה לאותו אדם.

בדורות הקודמים אכן הייתה חרדה אמתית בכדי להשיג יראת שמים, וכפי שמלמדנו המעשה הבא: פעם אחת ישב רבנו החתם סופר עם שלושה מתלמידיו ולמד. לאחר זמן, התחיל החתם סופר לנמנם.

פתח אחד התלמידים ואמר: שמעתי שאומרים על החתם סופר שהוא גאון גדול, אני אינני רואה את הגאונות שלו!?

השני אמר: אומרים עליו שהוא חכם גדול, אני לא רואה את חכמתו הגדולה!?

השלישי אמר: אומרים עליו שהוא ירא שמים גדול, אני אינני רואה את היראת שמים שבו!?

לפתע התעורר החתם סופר ששמע את שיחתם, והתחיל לבכות בכי גדול ואמר: מה שאתם אומרים שאני לא גאון, אינני מצטער על כך, כי אני יודע שלמדתי ועמלתי כפי כל כחותי, ואם אינני גאון, לא יתבעו אותי מהשמים על כך. אבל מה שאתם אומרים שאינני ירא שמים, על זה אני בוכה ומצטער, כי הרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", וזה היה בידי להשיג, ואם לא השגתי את זה, הרי שיש לי להצטער על כך מאד...

והוא בכה ובכה, עד שהרטיב את כל בגדיו מרב בכי ודמעה. הרי לך מדה של יראת שמים טהורה.

הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבין
מחכמתו, חכמתו מתקימת. וכל שחכמתו
מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקימת:

נאה דורש ונאה מקים

התנא פאן פונה אל המחנך ואומר לו: אם אתה רוצה שדבריך יפלו על
אוזניים קשובות, עליך לדאג לכך שמעשיך יהיו מרבים מחכמתך, דהינו
שדברי החכמה שתטיף לאחרים, יהיו מלויים בקיום כל מוצא שפתיך.

רק מי שהוא בבחינת "נאה מקים", יכול להיות בגדר "נאה דורש", אדם
שאינו "נאה מקים", היאך ישכנע אחרים לשמוע לו ולקיים את דבריו,
הלא הם יאמרו לו "קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים" (בבא מציעא דף
קז:), כלומר, כיצד אתה מטיף לנו לעשות דבר שאתה בעצמך אינך מקים.

ומוצאים אנו לכך רמז מן התורה שנקאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך",
והקשה ר' ישראל מסלנט זצ"ל, הרי כל מילת "את" שכתובה בתורה,
באה לרבות דבר נוסף, ואם כן, מה בא לרבות המילה "את" עמיתך?
ותרץ שזה בא לרבות את עצמך, שקודם כל תתן את עצמך ואחר כך את
אחרים.

ומספרים חז"ל במסכת בבא בתרא (דף ס:): מעשה ברבי ינאי, שהיה לו
בחצרו אילן הנוטה לרשות הרבים, ובהיותו טרוד בתורתו, לא שם לבו
לכך שאולי הוא מפריע להלוך הרבים, אלא חשב שנח הדבר לבני רשות
הרבים להסתופף בצלו.

והנה היה עוד אדם שהאילן שלו היה נוטה לרשות הרבים, באו אנשי
רשות הרבים והתלוננו עליו בפני רבי ינאי, מפני שענפיו מפריעים לעבור
ברשות הרבים. אמר להם רבי ינאי: לכו עתה, ובואו למחר, ואפסק לכם
הדין.

בלילה שלח רבי ינאי שליח וקצץ את האילן שלו, לבל יפריע עוד לבני
רשות הרבים, בראותו שהם מערערים על כך, ורק מפני כבודו שתקו ולא
ערערו.

למחרת כשבאו לפניו, הורה לאיש ההוא לקצץ את האילן שלו, אמר לו
האיש: והרי לכבודו גם יש אילן הנוטה לרשות הרבים כמוני? אמר לו:

צא וראה אם נקצץ האילן שלי, תקוץ גם את האילן שלך, ואם לא, אל תקוץ.

בהקשר לזה מביא על כך רבנו ה"בן איש חי" משל למה הדבר דומה: גנב מפרסם נתפס על ידי השלטונות, וגזר עליו המלך עונש מות בתליה על העץ. אמר הגנב: הריני מקבל על עצמי את פסק דינו של המלך, אך יודע אני חכמה אחת נפלאה שאיש זולתי אינו יודע, ואם אמות, תמות עמי חכמתי. על כן מבקש אני ללמדה למלך, כדי שתשאיר החכמה בעולם ולא תאבד.

לשאלת המלך מהי אותה חכמה? השיב הגנב: יודע אני כיצד לשתול גרעין בקרקע לאחר הכנה מסוימת, וכעבור חצי שעה יגדל ממנו אילן לתפארת, שישא פרות גדולים ונפים. התפלאו המלך ושריו, ויצאו עם הגנב אל הגן, והביאו לו חרצנים של אחד הפרות.

הגנב הורה להביא לפניו כלי מלא מים, ולהוסיף להם סממנים מסויימים. כשהובאו המים, ערב בהם את הסממנים, והניח בתוכם את הגרעינים, וכעבר חצי שעה אמר: כעת הגרעינים מוכנים לזריעה, ויש לשימם בקרקע, ובתוך חצי שעה יצמח כאן עץ גדול, אך כל זה תנאי אחד!

צריך שהאדם אשר יתחוב את הגרעין בקרקע, יהיו ידיו נקיות מכל גנבה וגזל, אני איני יכול לשתלו, כי הרי גנבתי בחיי. פנה הגנב אל המשנה למלך ואמר לו: מכבד אתה לתחב את הגרעין בקרקע!

אמר המשנה למלך: לא אסתיר מכם כי בהיותי נער, הייתי הולך בשליחות אבי לקניות, והייתי אומר לו שהדברים עלו יותר מכפי שעלו באמת, ואת העודף הייתי לוקח לעצמי. אמנם צעיר הייתי לזמנים, אך חוששני שהסגלה לא תפעל, שהרי ידי אינן נקיות לגמרי...

פנה הגנב לשר האוצר ואמר: בבקשה, הנך מכבד לתחב את הגרעין בקרקע. אמר השר: אני ממנה על האוצרות, וכל חשבונות הממלכה בידי, ושגיאיות מי יבין? יתכן וטעיתי בחשבון, ואולי לקחתי בלי כוונה כמה פרוטות בטעות, ולכן גם ידי לא נקיות...

פנה הגנב למלך ואמר: כבוד המלך בכבוד, הואל נא אתה לתחב את הגרעין לקרקע. השיב המלך: עתה נזכרתי, שבהיותי ילד קטן, ראיתי אצל אבי המלך מחרזת מרגליות יקרה, וחמדתי אותה, ונטלתי אותה לעצמי, לכן גם ידי אינן נקיות, תביאו אדם אחר.

כששמע זאת הגנב, מיד נפל לרגלי המלך ואמר: אדוני המלך, שר האוצר שלף הודה, כי ידיו אינן נקיות. והמשנה למלך אמר שגנב מאביו. ואף

אתה אדוני המלך אמרת שגנבת מאביך. אם כן, למה זה תחרץ את משפטי למיתה, על אשר גנבתי מחמת העניות שלחצה אותי, ושלחתי את ידי למלא את נפשי הרעבה. כששמע זאת המלך רחם עליו וישלחהו לחפשי.

דגמא אישית קובעת הלכה לדורות

הנה עצם העבדה שהאדם מתנהג במעשים טובים, הרי הוא גורם לכך שחכמתו תקנה שביטה בלב תלמידיו, ותתקיים בידם לאורך זמן. משום כך, אחת הדרכים ההכרחיות לקנין התורה, היא "שמוש חכמים", משום שפאשר התלמיד רואה כיצד רבו נוהג הלכה למעשה, הדברים נחרטים בלבו היטב, מפני שאינה דומה שמיעה לראיה.

התלמוד שלנו, מלא בדגמאות שבהם למדו הלכה לדורות מתוך מעשה שהיה עם חכם מסוים. למשל; במסכת ברכות (דף ג.) מובא מעשה ברבי יוסי, שלמד שלושה דברים מאליהו הנביא, וזה תוכן המעשה:

אמר רבי יוסי, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחרבה אחת מחרבות ירושלים להתפלל. בא אליהו הנביא זכור לטוב, ועמד על פתח החרבה, והמתין לי עד שסימתי תפילתי. לאחר שסימתי להתפלל, אמר לי: שלום עליך רבי! אמרתי לו: שלום עליך רבי ומורי!

אמר לי: בני, מפני מה נכנסת לחרבה זו? אמרתי לו: להתפלל. אמר לי: הנה לך להתפלל בדרך. אמרתי לו: מתירא הייתי שמא יפסיקוני עוברי דרכים. אמר לי: הנה לך להתפלל תפלה קצרה.

בדברים אלו הספיק רבי יוסי ללמד כמה דברים, וכך הוא אומר: באותה שעה, למדתי ממנו שלושה דברים. א'. למדתי שאין נכנסים לחרבה מפני הסכנה. ב'. למדתי שמתפללים בדרך. ג'. למדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה.

רבי יחזקאל לנדא זצ"ל בספרו ציון לנפש חיה (שם) שואל, מדוע אומר רבי יוסי כי הוא למד מאליהו הנביא שלושה דברים, והרי אליהו למדו רק שני דברים: דבר ראשון, שחובה להתפלל אף בדרך. ודבר שני, שהתפלה יכולה להיות קצרה. אבל לא ראינו שאליהו הנביא אמר לו שאסור להכנס לחרבה.

ומתוך הרב, שרבי יוסי אומר: למדתי "ממנו" שלושה דברים, ולא אמר למדתי "מדבריו", וכונתו לומר, שלמד ממעשיו של אליהו הנביא כיצד יש לנהג הלכה למעשה, שפאשר בא אליהו הנביא ועמד על הפתח עד

שְׁסִימָתִי תִפְלֹתִי, וְלֹא נִכְנַס פְּנִימָה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לְמִדְתֵּי מִמּוֹנֵי שְׂאִין נִכְנָסִין לְחֶרֶבָה.

וְעַל כֵּן, מוּטָל עַל כָּל מְחַנְדֵּךְ וְעַל כָּל רַב מְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל, לְשַׁמֵּשׁ דְּגִמָּא אִישִׁית לְתַלְמִידִים, וְאִם יַעֲשֶׂה כֵּן, הֲרִי זֶה עֲדִיף יוֹתֵר מִכָּל תּוֹכַחַת מוֹסֵר שְׂיִנְסָה לְתַת לָהֶם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עֲצָמוֹ אֵינוֹ מְקַפֵּיד לְקַיֵּם מֵה שְׂאוּמֵר, וְעַל כֵּן גִּוֹן זֶה נֶאֱמָר: "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רוֹאוֹת אֶת מוֹרִידֶךָ".

משנה י

הוּא הָיָה אוֹמֵר, כָּל שְׂרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמֵנוֹ, רוּחַ הַמְּקוֹם נוֹחָה הַיָּמֵנוֹ. וְכָל שְׂאִין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמֵנוֹ, אֵין רוּחַ הַמְּקוֹם נוֹחָה הַיָּמֵנוֹ.

אהוב לבריות אהוב למקום

כְּדֵי לְהִיּוֹת אֶהוּב בְּעֵינֵי ה', צָרִיךְ לְהִתְנַהֵג כְּרְאוּי עִם הַבְּרִיּוֹת, וְלְהִיּוֹת אֶהוּב עֲלֵיהֶם. וְאִם אָדָם עוֹשֶׂה מַעֲשִׂים אוֹ הִנְהָגוֹת מִסוּיִמוֹת כְּדֵי לְהִתְקַרֵּב לַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וּבְהִנְהָגוֹת וּמַעֲשִׂים אֵלוֹ הוּא גוֹרֵם לְאַחֲרִים צַעַר וְעִגְמוֹת נֶפֶשׁ, יִדַּע נֶאֱמָנָה שְׂאִין מַעֲשִׂיו עוֹשִׂים נַחַת רוּחַ לְבוֹרָא עוֹלָם.

לְמַשָּׁל: בְּיָמֵינוֹ אֵלֶּה לְשִׁמְחַתְנוּ רַבּוֹ בְּעֵלֵי תְּשׁוּבָה הַשָּׁבִים בְּכָל לֵבָם לְתוֹרָה וּלְמִצְוֹת וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵךְ יֵשׁ כְּאֵלֶּה שֶׁהִקְצִינוּ מְאֹד, מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, וּמִפְּנֵי חֶסֶר יְדִיעָתָם בְּתוֹרָה, וְהִתְנַהֲגוּתָם בְּקִיצוֹנִיּוֹת רַבָּה, גוֹרְמִים לְהַפְרַת הַשְּׁלוֹם בְּבֵית, וּבְפֶרֶט אֵלֶּה שְׂאִין לָהֶם פְּנָאֵי לְלַמֵּד הַלְכוֹת כְּדָת, וּמִתְנַהֲגִים בְּחוּמְרוֹת יְתָרוֹת. וְצָרִיכִים לְדַעַת שֶׁלֹּא זֶה הַדְּרָךְ.

לְפִיכֶם אָנוּ אוֹמְרִים בְּתַפְלָה: "הַשִּׁיבֵנו אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ, וְקַרְבָּנוּ מִלְּפָנֶיךָ לְעִבּוּדְךָ, וְהַחְזִירֵנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ", כְּלוּמַר, רַק עַל יְדֵי לְמוּד הַתּוֹרָה וְהַהֲלָכָה, אֶפְשָׁר לְחַזֵּר בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה. אָבֵל כָּל זְמַן שֶׁאֵינּוּ לּוֹמְדֵי תּוֹרָה וְאֵינּוּ יוֹדְעֵי מִתִּי רְאוּי לְהַחֲמִיר וּמִתִּי לֹא, הֲרִי אֵין זֶה תַּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּצְעֵר אֶת בְּנֵי בֵּיתוֹ לֹלֵא שׁוּם צָרָךְ. יוֹכְלוּ לְכַלֵּל דְּבָרֵיהֶם בְּמִשְׁפָּט, וַיְחִיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר.

וּמַעֲשֵׂה הָיָה בְּבֵית דֵּינּוּ שֶׁל הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי אַבְרָהָם יְהוֹשֻׁעַ מֵאַפְטָא, שֶׁבָּא יְהוּדֵי וּבִקֵּשׁ לְתֵת גִּט לְאִשְׁתּוֹ. שָׂאֵל אוֹתוֹ הָרַב, מַה לָּךְ כִּי תִרְצֶה לְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ?

הַשִּׁיב הַבַּעַל: הָאִשָּׁה הַזֹּאת הֵאָכִילָה אוֹתִי בְּפֶסַח מִצָּה שְׁרוּיָה בְּמִים, בְּנִגּוּד לְמִסְרַת אָבוֹתַי...

מִיָּד צָוָה הָרַב לְקַרְא לְאִשְׁתּוֹ הַרְבֵּנִית, וּכְשֶׁבָּאָה, שָׂאֵל אוֹתָהּ: הַגִּידִי נָא לִי בְּאֵמֶת, אֵיזָה מִצּוֹת הַנְּחֻת לְפָנֶי בְּלֵיל הַסֵּדֶר? הַרְבֵּנִית שָׁתְקָה, כִּי פָחַדָה לְסַפֵּר. אָמַר לָהּ הָרַב: אֵל תִּירְאִי, הַגִּידִי לִי אֶת הָאֵמֶת.

אָמְרָה הַרְבֵּנִית: שְׁמִתִּי לְפָנֶיךָ מִצּוֹת פְּשׁוּטוֹת שֶׁאֵינֶן שְׁמוּרוֹת, וּמַעֲשֵׂה שֶׁהָיָה כְּךָ הָיָה; אֶת הַמִּצָּה הַשְּׁמוּרָה שֶׁנֶּאֱמַרְתָּה בְּעָרְבֵי פֶסַח לֵשֵׁם מִצְוָה, הַנְּחֻתִי בְּמִפָּה מִיַּחַדָּת בְּאֶרֶץ שְׁבַחְדָּר, וּבְהִיוֹתִי טְרוּדָה בְּהַכְנַת הַסֵּדֶר, בָּא אִישׁ עָנִי אֶחָד, וְאָמַר שֶׁאֵין לוֹ מִצָּה שְׁמוּרָה לְלֵיל הַסֵּדֶר. אֶחָד מִבְּנֵי הַבֵּית שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַמִּצָּה הַזֹּאת הוֹכֵנָה לְרַבֵּנוּ לְלֵיל הַסֵּדֶר, נָטַל אֶת הַמִּצָּה וְנָתַן אוֹתָהּ לְעָנִי, וּבְבוֹאֵי לְקַחַת אֶת הַמִּצָּה, נִדְּהַמְתִּי בְּרְאוּתִי שֶׁנִּלְקַחָה מִן הָאֶרֶץ, וְלֹא יָדַעְתִּי מַה לַעֲשׂוֹת, וַיִּרְאֵתִי לְסַפֵּר לָךְ, וְלָכֵן לְקַחְתִּי מִצָּה רְגִילָה וְהַנְּחֻתִי אוֹתָהּ בְּאֶרֶץ, וְעָשִׂיתִי עֲצָמִי כֹלֵא יוֹדַעַת מִכָּל הַנַּעֲשָׂה.

אָמַר הָרַב לָזֶה שֶׁבָּא לְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ: רְאֵה בְּנִי, אֲנִי אֶכְלָתִי מִצָּה פְּשׁוּטָה בְּלֵיל הַסֵּדֶר, וְעָשִׂיתִי אֶת עֲצָמִי כֹלֵא יוֹדַע וְלֹא מְרַגֵּשׁ, לְמַעַן לֹא אָבוֹא לְיָדֵי כַּעַס וְהַקְּפָדָה, וְהַכָּל לְמַעַן הַשְּׁלוֹם. וְאַתָּה בָּא לְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ בְּשִׁבִיל מְנַהֵג שֶׁל מִצָּה שְׁרוּיָה, הֲרִי אֵין זֶה מִן הַדִּין כָּלֵל. עֲשֵׂה הָרַב בֵּינֵיהֶם שְׁלוֹם, וְנִתְפָּיְסוּ, וְהִלְכוּ לְבֵיתֶם לְשָׁלוֹם.

מִסְפָּרִים עַל הָרַב מִפּוֹנִיבֵז' זַצ"ל, שֶׁבְּנִסְעוֹתָיו לְחוּ"ל, לֹא רָצָה שֶׁהַנָּשִׁים הַזֵּקֵנוֹת יוֹשִׁיטוּ אֶת יְדֵיהֶן לְבָרְכוֹ לְשָׁלוֹם, אוּלַם לְהַסְבִּיר לְכָל אַחַת שֵׁישׁ בְּמַעֲשֵׂה זֶה אֲסוּר, הָיָה בְּזֶה חֲשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִפְגַּע בְּכֶמָה נָשִׁים שֶׁלֹּא הָיוּ מְבִינּוֹת, וְלָכֵן לְפָנֶי כָּל אִשָּׁה שֶׁרָצְתָה לְלַחֵץ אֶת יָדוֹ, הוּא הִסִּיר מִגְּבַעְתּוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ וְהִחֲזִיקָה בְּשִׁתֵּי יָדָיו, וְקָדַד לָהּ קָדָה לְשָׁלוֹם...

וּמִסְפָּרִים עַל ר' שְׁלֵמָה זְלַמָּן אוֹיעֶרְבֶּךָ זַצ"ל, שֶׁפָּעַם הִתְיַשְּׁבָה לְיָדוֹ בְּאוֹטוֹבוּס אִשָּׁה, וּכְדִי לֹא לְפָגַע בָּהּ וּלְעַבֵּר לְשִׁבְתָּ בְּמָקוֹם אַחֵר, הוּא צִלְצַל

בפעמון האוטובוס, וירד בתחנה הסמוכה, ואחר כך צעד מספר קילומטרים ברגל עד למקום אליו היה אמור להגיע.

רואים אנו מהנהגתם של גדולי ישראל, שאין זה חכמה להיות אהוב וצדיק בעיני ה' יתברך, אלא צריך לדעת גם באותה שעה שמתחסד עם קונו, לא לפגוע בזולתו. ולמשל שרוצים לשמח חתן וכלה ולערך להם סעודת שבע ברכות בבית, לא יערכו זאת בשעה מאחרת [אחרי 11 בלילה], כדי שלא יפריעו לשכנים. וכן כששורפים חמץ, יעשו זאת במקום שלא יגרמו לעשן שיכנס לדירים לבית. וכן כל פיוצא בזה.

רבי דוסא בן הרפינס אומר, שנה של שחרית, ויין של צהרים, ושיחת הילדים, וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ, מוציאים את האדם מן העולם:

שינה של שחרית

פרש רבנו עובדיה מברטנורא, שאדם שהולך וישן עד שזמן קריאת שמע של שחרית עובר, הרי זה מוציא אותו מהעולם, שהרי העצלות שלו אינה נותנת לו לנהל סדר יום תקין ומסודר, ומאחר שאינו קם בזמן, אז אינו מתפלל בזמן, וגם לא הולך לעבוד בזמן, וגם לא יושן בזמן, וכך מסתובב לו גלגל החיים, עד שהוא יוצא מעולמו בלי להשיג את התכלית שאליה נשלח לעולם.

שלמה המלך אומר על שנת העצל: "הדלת תסוב על צירה ועצל על מטתו", כמו שהדלת סובבת על צירה וזזה הנה והנה, ואינה נפרדת מהציר, כך דבק העצל במטתו, ומתהפך בה הנה והנה מבלי יכלת להנתיק ממנה.

ומבאר הגאון מוילנא: בעוד שכל בני האדם כבר נעורו משנתם והם יוצאים מבתיהם לעמל יומם, חלקם ללמד תורה, וחלקם לעסק במלאכה, ומחמת כן, דלת הבית סובבת על צירה כאשר בני הבית יוצאים מפתח ביתם בזה אחר זה, באותה שעה הרי העצל שוכב עדין על מטתו, וממשיך בשנת השחרית שלו.

וְכַתֵּב הַיְתִפְאָרֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל יְדֵי רַבּוּי שִׁינָה, לֹא רַק שֶׁהוּא מִפְסִיד אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר מְכֹל, אֲלָא גַם יִתְיַשֵּׁן שְׁכָלוֹ וַיֵּאבֵד חַרִיצוֹתָיו. (אֲבוֹת פָּרָק ו' מ"ה).

מאיבי תחכמני מצותך

רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק "הַיְהוּדִי הַקְּדוֹשׁ" מִפְּשִׁיֶסְחָא, אָמַר פַּעַם, כִּי אֶת כָּל תּוֹרָתוֹ הוּא חֵיב לְנַפֵּחַ שָׁגֵר בְּשִׁכְנוֹתָיו. הַכִּיצַד?

כְּשֶׁהָיָה בְּחוֹר צְעִיר, הוּא הִתְקַשָּׁה לְקוּם בְּבִקְרִים הַחוֹרְפָיִים. אוּלָם כָּל פַּעַם שֶׁהָיָה חוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ לְהִמְשִׁיךְ בְּשִׁנְתּוֹ, הִגִּיעַ לְאוֹזְנָיו קוֹל הַלְמוֹת פְּטִישׁוֹ שֶׁל הַנֶּפֶח. הַדָּבָר לֹא הָיָה נוֹתֵן לוֹ מְנוּחַ. מִדּוּעַ יְהִיָּה הוּא פְּחוֹת מְאוֹתוֹ נֶפֶח, אִם הוּא מְסַגֵּל לְקוּם מִקֵּדָם בְּבִקְרָא לְמַעַן פְּרַנְסָתוֹ לְטוֹבַת עֵינָיִי הַעוֹלָם הַזֶּה, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִשְׁכִּים וְלְקוּם לְצַרְךָ עֲבוֹדַת הַבוֹרָא.

מִחֲשָׁבוֹת אֵלוֹ, נָטְעוּ בּוֹ אֶת הַרְצוֹן לְהוֹכִיחַ לְעַצְמוֹ שֶׁהוּא מְסַגֵּל לְהַקְדִּים אֶת הַנֶּפֶח, וְאֵכּוֹ לְמַחְרַת הוּא הִשְׁכִּים קוּם לְפָנָי הַנֶּפֶח, וְהַחֵל בְּלִמּוּדוֹ.

הַנֶּפֶח שָׁקַם בְּשַׁעַה הַרְגִילָה, הִפְתַּע לְשִׁמוּעַ אֶת קוֹל הַלְמוּד הַבוֹקֵעַ מִדִּירַת הַשָּׁכֵן, הוּא אָמַר לְעַצְמוֹ: הִנֵּה אוֹתוֹ בְּחוֹר צְעִיר שֶׁפְּטוּר מִדְּאָגַת הַפְּרַנְסָה, וְאִף אֵינוֹ מְרוּוִיחַ פְּרוּטָה מְעַסוּקוֹ, כְּבָר הַחֵל בְּלִמּוּדוֹ, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה אִישׁ כְּמוֹנִי שֶׁאַחֲרָאִי לְפְרַנְסַת בְּנֵי בֵיתוֹ, וּבְכָל שְׁעַת עֲבוֹדָה מְרוּוִיחַ עוֹד כְּמָה פְּרוּטוֹת, מִכָּרַח אֲנִי לְהַקְדִּים יוֹתֵר...

כִּךְ הַחֵלָה תַּחֲרוֹת סְמוּיָה בֵּין הַצְעִיר הַשֶּׁקֶדָן לְבֵין הַנֶּפֶח הַחֲרוּץ, עַד שֶׁרַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק הַרְגִיל אֶת עַצְמוֹ לְקוּם מִקֵּדָם. גּוֹפּוֹ צָרְךָ פְּחוֹת וּפְחוֹת שְׁעוֹת שִׁינָה, וְכִךְ הוּא צָמַח לְהִיּוֹת תַּלְמִיד חֶכֶם עָצוּם...

אוֹמֵר בְּעַל הַתִּנְיָא: נִתְאַר לְעַצְמוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁים נֶאֱבָקִים בִּינֵיהֶם. הָאֶחָד אֲמַנְסַ חֲזַק יוֹתֵר מִרַעְהוֹ, אִךְ גַּם עָצַל מְאֹד בְּכָל פְּעֻלוֹתָיו. לְעַמְתּוֹ, הַשְּׁנִי נִיחַן בְּזְרִיזוֹת, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּכַח פִּיזִי. כְּנִרְאָה שֶׁהַחֲלָשׁ וְהַזְרִיז יִנְצַח בְּמֵאֶבֶק, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא זְרִיזוֹת, קִשָּׁה מְאֹד לְנַצֵּחַ.

יִשְׁנֵם הַרְבֵּה שִׁטוֹת לְנַצֵּחַ אֶת הַיָּצֵר הַרַע, אֲבָל גַּם אִם תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלּוֹ וְאֵכּוֹ יִהְיוּ בְּיַדְךָ כָּל הַכְּלִים כְּלֵי לְנַצְחוֹ, הֲרִי אִם תִּהְיֶה עֲצָלוֹן וְכִבְד, אֲזִי הַיָּצֵר הַרַע יִנְצַח אוֹתְךָ, וְלֹא יַעֲזֹר לְךָ כָּל הַפְּחוֹת וְהַכְּלִים שֶׁבְּרִשׁוֹתְךָ!!!

מתי העצלות טובה ומתי לא

לפעמים העצלות היא טובה ולפעמים היא רעה, רק תלוי היכן משתמשים בה. ובאר זאת רבנו הבן איש חי זכר צדיק לברכה, על פי משל:

סוחר אחד הלך לבית המדרש ללמוד תורה, ושקה שם שעות אחדות. בינתיים בא קונה חשוב לחנותו כדי לקנות קנייה גדולה. אשתו לא ידעה כלל במסחר, וכיון שלא ראה הקונה את בעל הבית, פנה לדרכו והלך לקנות במקום אחר.

כשחזר הבעל לביתו, שמע על המקרה הזה, וכעס מאד על אשתו, ואמר: אם יקרה שוב מקרה כזה, עליו לרוץ מהר אלי ולקרא לי לחנות.

לימים בא פקיד המסים לתבע את המסים, ובעלה שקה שוב בבית המדרש. מיד רצה האשה לקרא לו. הבעל מהר לבוא אל ביתו, וכאשר ראה למי מהר, חשכו עיניו. זעם על אשתו ואמר: שוטה שכמותך, כאשר בא קונה מכבד לקנות סחורה, לא קראת לי, ועכשו כשבא פקיד המסים קראת לי!!

בן הדבר בענין המצוות. לקיום מצוות עשה צריך זריזות וחמימות, ולמצוות לא תעשה צריך עצלות, כדי שלא יחשק לעשותם. אבל היצר הרע גורם לאדם את ההפך הגמור, שבענינים של מצוה וקדושה, הוא מפיל עליו כבדות ועצלות, ואלו בענינים שאינם של קודש, הוא מזרז ומלהיב את האדם, וצריך לדעת להשמר ממנו.

ומספרים שפעם הגיע רבי חיים מולאז'ין בהתלהבות לרבו הגאון מוילנא זצ"ל, ושאלו האם לבנות ישיבה ולהעמיד תלמידים? והרב לא ענה לו כלום. לאחר זמן, בא אליו שוב ושאלו את אותה שאלה, וענה לו הרב בחיוב, ודרךבן אותו לפתח ישיבה.

וכששאל רבי חיים את רבו, מדוע בתחלה סרב ולאחר מכן הסכים לךך בחפץ לב. אמר לו הרב: בפעם הראשונה ראיתי אותך בהתלהבות גדולה, וחששתי שהיצר הרע הוא המניע אותך לפעלה זו, לכן סרבת לך. אבל כעת, ראיתי שבאת ללא התלהבות, והבנתי שכעת ודאי שייצר הטוב הוא זה שמניע אותך לפתח ישיבה, ולכן נתתי לךך את הספמתי...

ישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ

ישנם בתי כנסיות שהם מפארים, ויש להם חזן עם קול נעים וערב הבקיא בכל סוגי הנגינים, וגם יודע לעשות "מי שברך" בקול מעורר ומרגש. אבל

אותו בית כְּנֶסֶת מְנַהֵג וּמְדַרְךָ עַל יְדֵי גִבְאִים עַמֵּי הָאָרֶץ, וְאִין רַב בְּמָקוֹם שְׂיֹרָה לָהֶם אֶת הַדְרָךְ אֲשֶׁר יִלְכוּ בָּהּ, וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ, וּמִמֵּילָא בְּמָקוֹם שְׂיֵהִיו שָׁם דְּבָרֵי תוֹרָה וְשַׁעוֹרֵי הַלְכָה וְאַגְדָּה, יֵשׁ שָׁם פְּטוּטִים וְדְבָרֵי בִטְלָה, וּמְדַבְּרִים עַל מִשְׁחָקֵי כַּדוּרְגָל וְכַדוּרְסַל, וְשָׂאֵר עֲנִינֵי סְפוּרָט, וּפּוֹלִיטִיקָה, וּלְצַעֲרָנוּ מִסְתַּלְקָת מִשָּׁם הַשְּׂכִינָה, וְשׁוֹכֵן שָׁם הַיָּצָר הָרַע.

וּמִסְפָּרִים שְׁפַעַם אַחַת נִכְנַס אֶחָד מִגְדוּלֵי הַרְבָּנִים בְּדוֹר הַקּוֹדֵם לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמִצָּא שָׁם קְבוּצַת סוֹחְרִים הַמְּמַתִּינִים לְתַפְלָה, וּבִינְתַיִם הָיוּ מְשׁוֹחָחִים בְּעֲנִינֵי מִסְחָר. חֲפֵשׁ הָרַב דְּרָךְ כִּיצַד לְהוֹכִיחַם בְּאוֹפֵן שְׂיִקְבְּלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יִתְבַּיְשׂוּ, וְלָכֵן פָּנָה הָרַב לְסוֹחְרִים וְאָמַר:

הַמְדַרְשׁ מִסְפָּר, שְׁפַעַם אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשָׁטוֹן, שֶׁהוּא מַתִּיר לוֹ לְהַחְטִיא בְּנֵי אָדָם, בְּתַנְאֵי שְׂלֵא יִכְנַס לְבֵיתִי כְּנִסְיוֹת וּבִתֵּי מְדַרְשׁוֹת. קִבַּל עָלָיו הַשָּׁטוֹן אֶת גְּזֵרַת בּוֹרְאוֹ.

לֵימִים, רָאָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהַשָּׁטוֹן נִמְצָא בְּתוֹךְ בֵּית הַכְּנֶסֶת. גֵּעַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשָׁטוֹן וְאָמַר: הֲלֹא אֲמַרְתִּי לָךְ בְּאַזְהָרָה חֲמוּרָה, שְׂלֵא תַעֲזוּ לְדַרְךָ עַל מִפְתַּן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְאִיךָ הַעֲזַת פָּנִים לְהַכְנִס לְפָנַי וּלְפָנֵינוּ?

עָנָה הַשָּׁטוֹן בְּהִצְטַדְקוֹת: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֲכֹן קִיַּמְתִּי אֶת הַתְּנָאֵי, אֵךְ בְּדַרְכֵי שְׁמַעְתִּי שְׂיֵשׁ כָּאֵן אֲנָשִׁים סוֹחְרִים שְׂיֹשְׁבֵים וּמְשׁוֹחָחִים בְּעֲנִינֵי עֲסָקִים וּמִסְחָר, וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתִּי שֶׁזָּהוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְחַשְׁבַּתִּי לְתַמִּי שֶׁזָּהוּ בֵּית קֶפֶה... הַסוֹחְרִים הַמְּמוּלַחִים הַבִּינּוּ אֶת הַרְמָזוֹ וְהַתְּפָאָרָה כֹּל אֶחָד לְמִקוֹמוֹ.

וְעַל כֵּן צָרִיךְ הָאָדָם לְהִזָּהֵר שְׂלֵא לְשָׁהוֹת בְּבֵיתִי כְּנִסְיוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, אֲלָא יִקְבַע אֶת מְקוֹם תְּפִלָּתוֹ בְּמָקוֹם שְׂיֵשׁ רַב שֶׁהוּא בֶן תוֹרָה הַמְדַרְיךְ אֶת הַצְּבוּר עַל פִּי תוֹרָתָנוּ הַקְדוֹשָׁה, וּמוֹרָה אֶת הָעָם אֶת הַדְרָךְ אֲשֶׁר יִלְכוּ בָּהּ, וְאַפִּילוּ אִם אוֹתוֹ מְקוֹם אֵינוֹ מִפְאָר, וְאִין שָׁם כְּסָאוֹת נוֹחוֹת וְחֲזָנִים מִיַּחֲדִים, עִם כָּל זֶה מְקוֹם כְּזֶה עֲדִיף בְּהַרְבֵּה מִיִּשְׁבֵּת בְּתֵי כְּנִסְיוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, שֶׁהָרִי גַם בְּמוֹעֲדוֹנֵים וּבְבֵיתִי קֶפֶה יֵשׁ כְּסָאוֹת נוֹחוֹת וְזִמְרִים מִיַּחֲדִים...

רַבִּי אֶלְעָזָר הַמוֹדְעֵי אוֹמֵר, הַמְחַלֵּל אֶת
הַקְּדוּשִׁים, וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת, וְהַמְלַבֵּין
פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, וְהַמְפַר בְּרִיתוֹ שֶׁל
אֲבִרָהֶם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וְהַמְגַלֵּה פְּנִים
בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בִּידוֹ
תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם
הַבָּא :

מחלל את הקדשים

בְּמִסְכַּת פְּסָחִים (דף טז.) אָמְרוּ, שֶׁהַעֲזָרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צֹחָה : "צֵא מִכָּאן
יִשְׁשָׁכֶר אִישׁ כֶּפֶר בְּרִקְאֵי, שֶׁמְכַבֵּד אֶת עֲצָמוֹ וּמְחַלֵּל קְדוּשֵׁי שָׁמַיִם".

יִשְׁשָׁכֶר הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיָה בָּא לְעִבּוֹד עֲבוֹדַת הַקְּרָבָנוֹת וְלִשְׁחַט
בַּהֲמוֹת עַל מְנַת לְהַקְרִיבָם עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, הָיָה כּוֹרֵץ עַל יָדָיו בְּגָדִים בְּעַת
שֶׁהָיָה עוֹבֵד בְּקְרָבָנוֹת, כְּדִי לְשָׁמֹר עַל יָדָיו שֶׁלֹּא יִתְלַכְּלוּ מִשְׁחִיטַת
הַקְּרָבָנוֹת, וּבְכַף הָיָה מְרֹאָה שֶׁהוּא מְבַזֶּה אֶת הַקְּדוּשִׁים.

וּמִן הַשָּׁמַיִם נִעֲנַשׁ עַל זֶה, כִּי פָעַם יָשְׁבוּ הַמֶּלֶךְ וְהַמְּלָכָה [שֶׁל מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאִי]
בְּשַׁעַת סְעוּדָה, וְהִתְנַכְּחוּ בֵּינֵיהֶם. הַמֶּלֶךְ אָמַר שֶׁבִּשְׂרָה הַגְּדִי טוֹב לְמֵאֲכָל
יֹתֵר מִבִּשְׂרָה הַכֶּבֶשׂ, וְהַמְּלָכָה אָמְרָה שֶׁבִּשְׂרָה הַכֶּבֶשׂ יֹתֵר טוֹב מִן הַגְּדִי.
הַחֲלִיטוּ שְׁנֵיהֶם, שֶׁהִכְהֵן הַגְּדוֹל שֶׁמְקַרֵּב זְבָחִים בְּכָל יוֹם, הוּא יִכְרִיעַ
בַּדָּבָר.

כְּשֶׁבָּא יִשְׁשָׁכֶר וְשָׁמַע אֶת שְׁנֵי הַצְּדָדִים, עָשָׂה תְּנוּעָה עִם יָדוֹ [דָּרָךְ בְּטוֹל] וְאָמַר :
אֵלוֹ הָיָה בִּשְׂרָה הַגְּדִי טוֹב יֹתֵר, הֵיוּ מַעֲלִים אוֹתוֹ לְקַרְבֵּן הַתְּמִיד, וְהִתּוֹרָה
אָמְרָה שֶׁיִּקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ, וְלֹא גְדִי, וְאִם כֵּן, הֲרִי זֶה סִימָן שֶׁהַכֶּבֶשׂ עָדִיף יֹתֵר
כִּפִּי שֶׁאָמְרָה הַמְּלָכָה.

הַמֶּלֶךְ נִעְלַב מִהִתְנַהְּגוֹתוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכֶר, וְאָמַר : הוֹאִיל וְאֵין עָלָיו אֵימַת
מַלְכוּת, יִקְוָצוּ אֶת יָדוֹ הַיְמָנִית, שֶׁלֹּא דֵי שֶׁלֹּא אָמַר כְּדָבָרִי, אֶלֶּא גַם עָשָׂה
תְּנוּעָה שֶׁל בְּטוֹל עַל מַה שֶׁטַּעַנְתִּי.

כְּשֶׁרָצוּ לְבַצֵּעַ אֶת פְּסַק דִּינֵנוּ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, נָתַן יִשְׁשַׁכָּר שֶׁחָד לְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ, וְחָתְכוּ לוֹ אֶת יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית. נוֹדַע הַדָּבָר לַמֶּלֶךְ, וּגְזַר שְׂיַחְתְּכוּ לוֹ גַּם אֶת זְרוּעוֹ הַיְמָנִית, וְנִשְׁאָר גְּדָם בְּשֵׁתֵי יָדָיו.

אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּרוּךְ הַמְּקוֹם שֶׁשָּׁלַם גְּמוּלוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר אִישׁ כְּפָר בְּרִקְאֵי בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא בְּעוֹלָם הַבָּא. וְכָל זֶה הָיָה עוֹנֵשׁוֹ עַל שֶׁבָּזָה אֶת הַקֹּדְשִׁים.

בזיון תלמידי חכמים

יֵשׁ מְפָרְשִׁים, שֶׁבְּזִיוֹן הַקֹּדְשִׁים מְרַמֵּז גַּם עַל בְּזִיוֹן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שֶׁכָּל הַמְּבַזָּה אוֹתָם, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין תְּרוּפָה לַמַּכָּה שֶׁיִּקְבֹּל מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ, מִפְּנֵי שֶׁבוֹרָא עוֹלָם אֵינוֹ מוֹחֵל לְמִי שֶׁפּוֹגַע בְּחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל.

עַל מְנַת שְׁנַבִּין אֶת חֲמַרְת הַמַּעֲשֵׂה שֶׁל פְּגִיעָה בְּכְבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, נִבְיָא כְּאֵן מַעֲשֵׂה שֶׁהוּבָא בְּסִפְר "שְׂאֵל אַבִּיךָ וְיַגִּדְךָ", כְּפִי שֶׁסִּפְרוּ רַבֵּי שְׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן זצ"ל:

סְפוּר נוֹרָא שְׁמַעְתִּי מִפִּי שֶׁל אָדָם גְּדוֹל, כְּמָה יֵשׁ לְהַזְהֵר בְּכְבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. הַגָּאוֹן הַמְּפָרֵס רַבֵּי יְהוּדָה אֶסְאֵד זצ"ל [מִחֲבַר סִפְר "יְהוּדָה יַעֲלֵה"], הַשְּׂאִיר אַחֲרָיו לְאַחַר הַסְּתַלְקוֹתוֹ כְּמָה בְּנוֹת שֶׁכָּבַר הַגִּיעוּ לְפָרְקוֹן וְטָרַם נִשְׂאוּ, כִּי אַבִּיהֶן עֲנִי מְרוּד הָיָה, וְלֹא הָיָה בִּיכָלְתוֹ לְהַעֲמִיד אֶת הַכֶּסֶף שֶׁהָיָה צָרִיךְ כִּי לְהַשִּׁיאוֹ.

מִיַּד עִם הַנֹּדַע דְּבַר הַפְּטִירָה, הִיָּתָה הַתְּעוֹרְרוֹת גְּדוֹלָה לְמַצְבּוֹ שֶׁל הַבְּנוֹת הָאֲמֻלָּלוֹת, וְחֲמִשְׁת חֲבָרֵי וַעַד הַקְּהֵלָה, הַתְּכַנְסוּ טָרַם הַלְוָיָה, וְטַכְסוּ יַעֲזָה כִּי צַד לְהַשִּׂיא אֶת הַבְּנוֹת.

בְּמַהֲלָךְ הַדִּיוֹן הָעֵלּוּ יַעֲזָה, כִּי הוּאִיל וְהַגָּאוֹן הָיָה יָפָה תֵּאָר וּבַעַל הַדְּרַת פְּנִים מִיַּחַדָּת, הָרִי בְּרוּר שֶׁאֲנָשִׁים רַבִּים יְהִיוּ מַעֲנִינִים לְקִנּוֹת אֶת תְּמוּנָתוֹ, מֵאַחַר שֶׁמַּעוֹלָם לֹא צוּלַם בְּחַיָּו, כִּי הַתְּנַגֵּד לְכָךְ.

הִלְכוּ וְהַלְבִּישׁוּהוּ לְאַחַר פְּטִירָתוֹ בְּגָדֵי שַׁבָּת, הוֹשִׁיבוּהוּ עַל כֶּסֶא וְצִלְמוּ אוֹתוֹ. לְאַחַר מִכּוֹן, הִלְכוּ וּמְכָרוּ אֶת הַתְּמוּנוֹת, וּמַהֲכָסָף שֶׁהִתְקַבֵּל הַשִּׂיאֵו אֶת הַבְּנוֹת. כָּל אוֹתָם חֲבָרֵי הוֹעֵד מֵתוֹ בְּאוֹתָה שָׁנָה...

רְאֵה עַד כְּמָה הַקְּפִידוֹ מִן הַשְּׂמִים עַל אוֹתָם אֲנָשִׁים, עַל אֵף שֶׁפּוֹנְתָם הִיָּתָה לְשֵׁם שְׂמִים וְלַתּוֹעֵלַת בְּנוֹתָיו שֶׁל הָרַב, עִם כָּל זֶה צָרִיךְ לְדַעַת שֶׁלְּהַתְּעַסֵּק עִם תַּלְמִיד חֲכָמִים זֶה כְּמוֹ לְהַתְּעַסֵּק עִם אִשׁ לְהַבִּית שְׁלֵהָבֵת...

מספרים, שפעם ישב הגאון רבי נתן הכהן אדלר בעלית ביתו ולמד עם תלמידיו. והנה למטה על יד פתח הבית, עמדו בחור ובחורה והיו צוחקים ומתלוצצים בקולי קולות, וקולם היה מפריע לשעורו של הרב.

צנה הרב את תלמידו רבי משה סופר, שילך ויאמר להם שילכו מכאן ולא יפריעו למהלך השעור. ירד רבי משה אליהם והתרה בהם, אבל הם התעלמו ממנו, ולא שמעו לקולו, והמשיכו במעשיהם. חזר רבי נתן ואמר לרבי משה שיזהירם שאם לא ילכו משם, מרה תהיה אחריהם.

ירד ר' משה שנית, ואמר להם את הדברים אשר אמר רבי נתן, אבל הבחור הזהיר את רבי משה שאם יבא עוד פעם להוכיחם, ירביץ לו מכות. ר' משה ספר לרבו את אשר הזהירו הבחור, אך הרב רבי נתן צנה עליו שבכל זאת ירד בפעם השלישית להזהירם שילכו משם.

אותו בחור שפל, הרים את ידו, וסטר את רבי משה על לחייו. שב ר' משה וספר זאת לרבו. מיד צנה רבי נתן להביא לו שופר, ולתקוע ולהריע ולהחרימם, ובתוך עשרים וארבע שעות מתו מיתה פתאומית...

המלבין פני חברו

במסכת בבא מציעא (דף נח:) אמרו, שכל מי שיורד לגיהנם סופו לעלות ולצאת משם, חוץ משלשה שיורדים ואין עולים משם, ואחד מהם הוא - "המלבין פני חברו ברבים". בא וראה עד כמה מקפידים זהירות מפגיעה בכבוד הזולת.

הגמרא במסכת פתובות (דף ס:) מתארת כיצד מר עוקבא ישם את הדברים הללו הלכה למעשה. בשכנותו של מר עוקבא, דר עני, אשר מר עוקבא נהג כל יום, להניח לו ארבעה זוזים על מפתו דלתו, מבלי שהעני ידע על כך.

העני היה סקרן לדעת מיהו מיטיבו. וכך יום אחד, פאשר מר עוקבא ואשתו התקרבו לעבר ביתו, יצא העני לראות מי הם הבאים. מר עוקבא ואשתו לא רצו להתגלות, משום שידעו כי השכן העני יתבייש מעתה ואילך מפניהם, על כן הם מהרו לברח, והעני החל לרדף אחריהם.

תוך כדי ריצה, הם הבחינו בתנור לוהט, ובלא לפקפק הם קפצו לתוכו, כדי שהעני לא יראה אותם. נעשה להם נס והם יצאו ללא פגע, מלבד פפות רגליו של מר עוקבא שנחרכו קלות.

כָּדָּ קִימוּ הַשָּׁנִים הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה אֶת מָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: "נַח לוֹ לְאָדָם שִׁפִּיל עֲצָמוֹ לְכַבֵּשׁ הָאֵשׁ, וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים".

הפוגע בחברו מדת הדין מתוחה עליו

מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה עִם הַשָּׁל"ה הַקְדוֹשׁ, שֶׁפַּעַם נִעְלָמוּ מִבֵּיתוֹ כַּפִּיּוֹת שֶׁל כֶּסֶף. בְּנֵי בֵיתוֹ חֲשָׁדוּ בְּתַלְמִיד אֶחָד שְׁהִיָּה נִכְנָס וְיוֹצֵא אֶלֵיהֶם הַרְבֵּה. הַשָּׁל"ה הַקְדוֹשׁ לֹא הֶאֱמִין לְדַבְרֵיהֶם, אֶדְ אַחֲרֵי חֲפוּשׁ, נִמְצְאָה בְּאִמְתַּחֲתוֹ הַגִּנְבָה.

הַדָּבָר הִיָּה לְשִׁיחָה בְּפִי הַבְּרִיּוֹת, וְהַתַּלְמִיד הַתְּבִישׁ הַרְבֵּה, וּמְרַב בּוֹשֵׁה הַלֶּדֶךְ וְהַמִּיר דָּתוֹ, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן נִסַּע לְעִיר קוֹשֶׁטָא, כִּי לֹא יָכַל לְשַׁבֵּת בְּמִנוּחָה בְּעִירוֹ, שֶׁם עָסַק בְּמַסְחָר, וְעָלָה מֵעָלָה מֵעָלָה בְּמַסְחָרוֹ, וְיֹצֵא לוֹ שֵׁם גָּדוֹל, וְשָׁמוֹ הִגִּיעַ לְשָׂרִים וְלְאוֹזְנֵי הַמֶּלֶךְ, וּמִצָּא חֵן בְּעֵינֵיהֶם, וְהִבִּיאוּהוּ לְגוֹר בִּירוּשָׁלַיִם, וּמְנוּחָה לְרֹאשׁ פְּקִידֵי הַמֶּכֶס בְּעִיר.

לְיָמִים הַחֲלִיט הַשָּׁל"ה לְעֵלוֹת לִירוּשָׁלַיִם. בְּרִדְתוֹ מִהַאֲוִנָּה, פָּגַשׁ בּוֹ הַיְהוּדִי הַמוּמָר, וַיִּכְרְהוּ הַמוּמָר וְהָרַב לֹא הִכִּירוֹ. בְּקֶשׁ הַמוּמָר מִהָרַב לְסוּר לְבֵיתוֹ וַיַּעֲשֵׂה לוֹ כְּבוֹד גָּדוֹל. הָרַב לֹא יָכַל הִיָּה לְסָרַב לוֹ מִפְּנֵי הַכְּבוֹד.

כְּאֶשֶׁר נִכְנָס הָרַב לְבֵיתוֹ, הוֹלִיכּוֹ הַמוּמָר בְּתוֹף בֵּיתוֹ, וְהִרְאָה לוֹ אֶת כָּל עוֹשָׁרוֹ, עַד אֶשֶׁר הִבִּיאוֹ לְחֹדֶר גָּדוֹל מְלֵא כְּלֵי נֶשֶׁק עַל גְּדוּתָיו. וַיִּקַּח מֵעַל הַשֻּׁלְחָן תֵּיקָ, וַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ סַכִּין חֲדָה, וַיִּפֹּן אֶל הָרַב וַיֹּאמֶר לוֹ: אָמור וְדוּי, כִּי לְשַׁחִיטָה הִבְּאִתִּיךָ הִנֵּה!

וַיִּחַרַד הָרַב חֲרָדָה גְּדוֹלָה, וְשָׁאַל: מָה עָשִׂיתִי לָךְ שֶׁהִבְּאִתָּנִי לְפָנֶיךָ לְהַרְגֵנִי, לְמָה תִּשְׁפֹּךְ דָּם נְקִי?! הָרַב הִמְשִׁיךְ וְהִתְחַנֵּן, אֶדְ הַמוּמָר עָנָה בְּכַעַס: תִּמְהָר לומר וְדוּי, אַחֲרַת אֲתַקַּע סַכִּין זֹאת בְּבִטְנְךָ בְּלֵי הַיְהוּדִי!!!

כְּשֶׁרָאָה הָרַב שֶׁאִין לוֹ מַפְלֵט, שֶׁפָּךְ שִׁיחוֹ לְפָנָי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְעָמַד וַיִּתְנוּדָה בְּדַמְעוֹת, וְהַמוּמָר עוֹמֵד וְסַפִּינוּ בְּיָדוֹ. כְּשֶׁגָּמַר הָרַב, אָמַר לוֹ הַמוּמָר: שִׁכַּב עַל הָאָרֶץ בְּפִשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, פָּשֵׁט צְנָאָרְךָ, וְהִכּוּ עֲצָמְךָ לְשַׁחִיטָה, וְאָמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" טָרַם אֶשְׁחִטְךָ.

עֲצָם הָרַב אֶת עֵינָיו, וְאָמַר בְּקוֹל גָּדוֹל: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וְנִשְׁמַתוֹ כְּמַעַט וַיּוֹצֵא בְּמִילָה "אֶחָד". הָרַבִּין הַמוּמָר אֶת רֹאשׁוֹ, וְנִשְׁקָ אֶת הָרַב וְאָמַר לוֹ: מוֹרֵי וְרַבִּי, קוּם בְּבִקְשָׁה, וּמַחֵל וְסַלַּח לִי, כִּי לְטוֹבַתְךָ עָשִׂיתִי זֹאת.

וַיִּתְפַּלֵּא הָרַב וְשָׁאַל: מִי אַתָּה? וַיַּעַן הַמוּמָר: אֲנִי תַלְמִידְךָ פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי, שֶׁהִתְאַבַּק בְּעַפְרֵי רַגְלֶיךָ שְׁנַיִם רַבּוֹת, וְלִבְסוּף יָצָא לְתַרְבּוֹת רָעָה. הָרַב זָכַר אֶת תַּלְמִידוֹ שֶׁהִמִּיר אֶת דָּתוֹ, וּבִשְׁרוֹ נַעֲשֶׂה חֲדוּדִין חֲדוּדִין.

שאל אותו הרב: מדוע רצית להרגני, ועכשו התחרטת? אמר לו המומר:
יודע אני כי צדיק אתה, אך חסתי עליך, ואמרתי שחבל על מורי ורבי שפא
למסר נפשו על אדמת אלקים, ושיהיה פתם על בגדו המחיבו למיתה,
שהרי חטא קטן יש כנפשך על ידי, ובגלל העלבון שעשית זאת לעיני כל,
יצאתי מכלל ישראל, היה עליך לעשות זאת בצנעא ולא בפרהסיא, ולכן
נחשב מעשה זה לחטא גדול, והצער שצערתי אותך היום, יהיה לכפרה על
שאבדת נפש אחת מישראל...

עכוב בשידוכין בגלל קפידה

לביתו של הגאון ר' חיים קניבסקי, נכנסה בת הלומדת בכיתה גבוהה
באחד הסמינרים בבני ברק, וספרה על תופעה פלאית המתרחשת
בכיתתה. למרות שמדבר בכיתה גבוהה, אף אחת מן הבנות לא זכתה
לבוא בברית הארוסין עם בן גילה. היא בקשה לדעת מה דעת הגאון על
כך, ומה הוא מייעץ לעשות.

הרב אמר, שאם אכן מדבר על כל הכיתה, הרי שזו היא יחטאת הקהלי,
וצריך לחשב במה פשעה ובמה חטאה הכיתה כלה. ושתי אפשרויות
קיימות לכך, או שפגעו במורה, או שפגעו באחת החברות.

הבת העבירה את הדברים לחברותיה, ולאחר דיון הגיעו בכיתה למסקנה
שבמורה הן לא פגעו, אבל יתכן מאד שפגעו באחת מבנות הכיתה. היתה
זו בת שנראת כאמללה, והגם שאף אחת מהחברות לא התכוננה לפגע בה,
ויתכן שגם הפגיעה היתה בדבר קל מאד, אולי לא האירו לה פנים, או
העירו לה על כך שהיא אינה נראת טוב. אבל כך או כך היתה פגיעה
בכבודה של הבת ההיא.

שגרו בנות הכיתה משלחת נכבדה אל הבת, ובקשו שתמחל להם. אבל
הנערה הפגיעה את המשלחת, ואמרה בפה מלא שאינה מוחלת!!
החברות הבינו שיש כאן עסק רציני, ועכשו הן כבר ידעו שעד שלא יפייסו
את הנעלבת, תמשיך היתקיעה בשידוכיהן.

הן שקלו את צעדיהן מחדש, והחליטו שכל הכיתה כלה צריכה לעלות
לביתה של הנפגעת, ולבקש שוב ושוב את סליחתה. וכך עשו, אבל לא
הסתפקו בכך, אלא נקטו בצעד נוסף, כדי לפייסה.

כשנכנסו כל הבנות לביתה, הן הבטיחו לה שהן עצמן, תשתדלנה בכל
מאודן לדאג לשידוך טוב עבורה. ואם לא די בכך, הרי שאביה של אחת
הבנות הבטיח לשאת בעל הפספי של דמי השדכנות בסך 1,000 דולר.

משׁרָאָתָהּ הִבֵּת הַנִּפְגַּעַת שְׁפֹנְנָתָן שֶׁל הַחֲבֵרוֹת הַיָּמִינִית, וְהֵן בְּאֶמֶת
חוֹזְרוֹת בְּתִשׁוּבָה, וּמְעוּנֵינֵינוּ לְשֹׁפֵר אֶת דְּרָכֵינוּ, נִעְנֵתָה וּמַחֲלָה לָהֶן בְּלֵב
שָׁלֵם. שְׁבוּעִים לְאַחַר מָוֶן, מִצְאוּ 4 מִבְּנוֹת הַכְּפִיתָה אֶת זִיוִגְנֵנוּ!

להתביש ולא לביש

לְפָנֵינוּ מַעֲשֵׂה נִפְלֵא, הַמַּעֲיֵד עַל גְּדֻלוֹתוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁהַעֲדִיף לְבִישׁ אֶת עֲצָמוֹ
בוֹשׁוֹת גְּדוּלוֹת, וְהַעֲקָר לֹא לָגֵרִם בּוֹשֵׁה לְאַחֲרֵימָם:

הַתְּכַוֵּנֹת גְּדוּלָה נִכְרָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל גְּבִיר הָעֵינָה. בְּתוֹ הַמְהַלְלָה וְכִנְסָה
בְּבֵרִית הָאֵרוֹסִין, וּבְעוֹד יָמִים מְסַפֵּר, יַחְגְּלוּ בְּנֵי הָעֵינָה אֶת שְׂמֹחַת
כְּלוּלוֹתֶיהָ עִם חֲתָנָהּ הַמְהַלְלָה. הַגְּבִיר הַבְּטִיחַ לְבֵיתוֹ סָכּוּם עֵתֵק כְּנֻדוֹנָיָה,
וְאִף הַתְּחִיב לְזוֹן אֶת הַזּוּג לְכָל יָמֵי חַיָּו, וְגַם יַחַד לָהֶם דִּירָה מִפְּאָרָתָהּ.

מְסַפֵּר יָמִים לְפָנֵי הַחֲתָנָה, הַחֲתָן כְּמַעַט לֹא יֵצֵא מִפֶּתַח חֲדָרוֹ, אֲרוֹן
הַסְּפָרִים שֶׁהָיָה עָמוּס בְּסִפְרֵי קוֹדֶשׁ נְדִירִים, רַתְּקוּ אוֹתוֹ אֵלָיו, וּלְמַעַט
מְסַפֵּר אֲנָשִׁים בּוֹדְדִים לֹא רָאָה אִישׁ אֶת פָּנָיו.

בְּעָרֵב שַׁבָּת שֶׁלְפָנֵי הַחֲתָנָה, עָמַד לוֹ הַחֲתָן וְהִשְׁקִיף בְּעֵד חִלוֹן חֲדָרוֹ אֶל עֵבֶר
בֵּית הוֹרֵי אִשְׁתּוֹ לְעֵתִיד, וְרָאָה שְׁכָלֶם עֲסוּקִים בְּהַכְנוּת לְשַׁבָּת, אוֹפִים
חִלוֹת וּמְבֹשְׁלִים תְּבִשְׁלִים. וְהָיָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נִכְנָס לְמִטְבַּח תְּרַנְגוּל, וְהַחֵל
לְנַקֵּר מֵהַחִלוֹת שֶׁהוֹכְנוּ לְשַׁבָּת.

פְּתָאוּם נִכְנָסָה הַכֶּלֶה לְמִטְבַּח, וְהַבְּחִינָה בָּמָה שֶׁעָשָׂה הַתְּרַנְגוּל, וְחִמְתָּהּ
בְּעָרָה בָּהּ, וּמִיָּד אַחֲזָה בְּתְרַנְגוּל וְזָרְקָה אוֹתוֹ בְּחִזְקָה עַל הַקִּיר, וּמַעֲצָמַת
הַמִּכָּה, מֵת הַתְּרַנְגוּל. בְּרַגַּע הַחֲלִיט שֶׁרָאָה זֹאת הַחֲתָן, הַחֲלִיט בְּלִבּוֹ שֶׁאֵינוֹ
רוֹצֵה לְהִנְשֵׂא לָהּ. מִדוֹתָיו הִרְחוּמוֹת לֹא יָכְלוּ לְשֵׂאת אֶת אַכְזָרְיוֹתָהּ שֶׁל
הַנְּעָרָה.

מִיָּד סָגַר הַחֲתָן אֶת סִפְרָיו וְהִלָּךְ לְבֵית הַמְדָרֶשׁ. טוֹבֵי הַלּוּמְדִים שֶׁל הָעֵינָה
שְׁקוּעִים הָיוּ בְּלִמּוּד, וְלֹא שָׁמוּ לֵב לְחֲתָן שֶׁפָּסַע לְעֵבֶר קִפְתַּת בֵּית הַכְּנָסֶת
שֶׁנִּצְבָּה עַל הַבֵּימָה, וְהִיָּתָה מְלֵאָה בְּמִטְבְּעוֹת. הַחֲתָן הַחֵל מְקָרֵב יָדָיו לְעֵבֶר
הַקֶּפֶה, הוּא פֶּתַח אֶת הַמְכָסָה שֶׁל הַקֶּפֶה, וּלְפִתּוֹת הַשְּׁלִיכָה אֲרָצָה.

הֵס הַשְּׁלֵלֶךְ בְּבֵית הַכְּנָסֶת, וְעֵינָיו הִכּוּ נִנְעָצוּ בְּבַחוּר שֶׁהִסְתַּתֵּר מֵאַחוֹרֵי
הַבֵּימָה וְנִתְפָּס בְּגִנְבָתוֹ. בְּאוֹתָם יָמִים הָיוּ נוֹהֲגִים לְבָנוֹת חֲדָר מִיָּחַד
מְסַרְגִּים, הַמְּיַעֵד לְהַעֲנִישׁ אֶת מִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשִׂים שְׂאִסוּרִים לַעֲשׂוֹת. אוֹתוֹ
חֲדָר נִלְקַח וְהוּשַׁם בְּאוֹתוֹ חֲדָר, וְכָל מִי שֶׁעוֹבֵר כְּדִי לְהַכְנִס לְבֵית הַכְּנָסֶת,
הָיָה רוֹאֶה אֶת מִי שְׂאִסוּר בְּאוֹתוֹ הַחֲדָר.

שַׁבַּת הַמַּלְכָּה פְּרָשָׁה אֶת כְּנַפְיָהּ, וְהַגְבִּיר הַמִּתִּין זֶה זְמַן רַב לַחֲתֹנּוּ שְׂיִתְלֶנָּה
אֵלָיו לְבֵית הַכְּנֻסָּת, וְכִשְׂרָאָה שְׂחַתְנּוּ אֵינּוּ נִמְצָא, חָשַׁב שֶׁהוּא כָּבֵר הַלֵּךְ
לְבֵית הַכְּנֻסָּת. וְהִנֵּה כְּשֶׁהִגִּיעַ לְשֵׁם הַגְּבִיר, חָשְׁכוּ עֵינָיו בְּרֹאוֹתָיו אֶת חַתְנּוּ
לְעֵתִיד אֲסוּר בְּחֹדֶר...

מִיַּד בָּרַר מָה עוֹלֵל חַתְנּוּ, וְכִשְׁנוֹדַע לוֹ שֶׁנִּסָּה לְגַנֵּב, מִיַּד הֶחְלִיט לְבַטֵּל אֶת
הַשְּׂדוּךְ, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבַּת, סָלַק הַבְּחוּר מִהַעֲיָרָה.

כְּשֶׁשָּׁב הַחֲתָן אֶל בֵּית הוֹרָיו הַנִּדְהָמִים שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּיו אֶת דְּבַר הַמַּעֲשֵׂה,
שֶׁאֲלוּהוּ מִדּוּעַ עָשָׂה כֵּן? הַשִּׁיב לָהֶם הֵבִין: לֹא עָלָה בְּדַעְתּוֹ לְבַיֵּשׁ בֵּית יִשְׂרָאֵל
וּלְהוֹדִיעַ לָהּ שֶׁאֵינִי מוֹכֵן לְהִתְחַתֵּן אִתָּהּ בְּגִלְל שְׂרָאִיתִי אֶת אַכְזָרִיּוֹתָהּ,
וּלְפִיכֵךְ הֶעֱמַדְתִּי פָנִים כְּגַנֵּב, כִּדִּי שְׂיַבִּישׁוּ אוֹתוֹ וַיִּזְרְקוּ אוֹתִי מִהַקְּהֵלָה,
וּבְכֵךְ יִתְבַטֵּל הַשְּׂדוּךְ בְּלִי לִפְגַע בְּכֹלָה...

חָלְפוּ שָׁנִים, וְהַ"חֲתָן הַגְּנֵב" הִתְפָּרַס בְּעוֹלָם הַיְהוּדוֹת כְּרַבִּי הָעֹשִׂיל
מִקְרָקָא זַ"ל, רַבָּם שֶׁל הַש"ךְ [הַשְּׁפָתִי כְּהוֹן], וְהַ"נִּחְלַת שְׁבָעָה", וְרַבִּים מְגֹדוּלֵי
הַפּוֹסְקִים שֶׁלְאַחֲרָיו.

הַמַּפָּר בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אַבִּינוּ

בְּכָל הַדּוֹרוֹת, מְסָרוּ עִם יִשְׂרָאֵל אֶת נַפְשָׁם כִּדִּי לְמוֹל אֶת בְּנֵיהֶם, וְלַהַכְנִיסוֹ
בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אַבִּינוּ, וְאוֹתָהּ מְסִירוֹת נַפְשׁ לְמַעַן קִיּוּם מְצֻנֹת בְּרִית
מִלָּה, מִמְּשִׁיכָה עַד יְמֵינוּ אָנוּ.

וּבְהַקְשֵׁר לָזֶה, מְסַפְּרִים עַל יְהוּדֵי שְׁחִי מַעְבֵּר לְמִסָּד הַבְּרִזָּל בְּרוֹסְיָה
הַקּוֹמוֹנִיסְטִית, אֲשֶׁר מָסַר נַפְשׁוֹ לְמַעַן קִיּוּם מְצֻנֹת מִלָּה. הוּא הָיָה עוֹבֵר
מִמְקוֹם לְמְקוֹם, וּמֵל אֶת יְלָדֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב בְּסִכּוֹן הָאִישִׁי שֶׁהוּא
נוֹטֵל עַל עַצְמוֹ. גַּם הַהוֹרִים גִּילוּ בְּכֵךְ גְּבוּרָה רוּחָנִית מֵאִין כְּמוֹהָ.

בְּאַחַת הַפְּעָמִים, לְאַחַר שֶׁמֶל בְּסֵתֶר יָלַד יְהוּדֵי כְּבֹן שְׁנַתִּים, נִדְהָם לְרֹאוֹת
כִּי לְאַחַר הַמִּלָּה, אָמוֹ שֶׁל הַיָּלָד מִתְנַפֶּלֶת עַל בְּנָהּ בְּחַבּוּקִים וּבְנִשְׁיָקוֹת,
כְּאֵלוֹ הִיא רוֹאָה אוֹתוֹ לְרֵאשׁוֹנָה.

הָאִם שֶׁהִבְחִינָה בְּתִדְהָמָתוֹ, הִסְבִּירָה כִּי בְּעַת לִידַת בְּנָהּ, הִיא חָשְׂשָׁה שֶׁמָּא
יִתְרַגְּלוּ לְמַצֵּב שֶׁהַיָּלָד אֵינּוּ נְמוּל, וּמָה שֶׁהִתְחִיל בְּחִסּוֹר בְּרִירָה, יִהְיֶה לְעַבְדָּהּ
מִגְמָרָת, לְכֹן הִיא נִדְרָה נְדָר שֶׁלֹּא תִנָּשֵׁק לוֹ עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ לוֹ בְּרִית...

כֵּךְ בְּמִשָּׁד כְּשִׁנְתִּים, הִיא הִתְאַפְּקָה מִלְנָשְׁקוֹ, וְעַכְשָׁיו כְּשֶׁקִּיְמָה אֶת נְדָרָהּ
וְהַיָּלָד מֵהוּל, הִיא יְכוּלָה לְנָשֵׁק וּלְחַבֵּק אֶת בְּנָהּ...

הַרְבֵּי מִבְּלֵאזִיּוֹב וְצַ"ל, הָיָה נוֹהֵג לְסַפֵּר בְּכָל פַּעַם שֶׁכָּבַד בְּסִנְדְּקָאוֹת אֶת הַסְּפוֹר הַבֵּא :

בִּימֵי מַלְחַמַת הָעוֹלָם הַשְּׁנֵייה, הוּא שָׁהָה בְּמַחֲנֵה עֲבוּדָה, וְהֵנָּה הִגִּיעַ מִשְׁלוֹחַ שָׁל נָשִׁים וְיֻלְדִים, וְהֵם הוֹבְלוּ בְּדֶרֶךְ הָאֲחֵרוֹנָה. הִיָּתָה שָׁם אִשָּׁה אַחַת שֶׁאֲחִזָּה צָרוֹר קָטָן בְּיָדָהּ. הִיא פָּנְתָה בְּתַקִּיפוֹת לְצוֹרֵר גְּרַמְנֵי שֶׁעָמַד לְצִידָהּ, וְכֹאֲלוּ צִוְתָה עָלָיו שְׂיִתֵּן לָהּ אֶת הָאוֹלָר שֶׁלוֹ.

הַחִיל הַגְּרַמְנֵי, חָשַׁב שֶׁאִשָּׁה זוֹ רוֹצָה לְשַׁלַּח יָד בְּנַפְשָׁהּ, וְכִיּוֹן שֶׁנִּהְיָה מִהֲרַעִיּוֹן, הִגִּישָׁה לָהּ אֶת הָאוֹלָר. לְתַדְהֵמָתוֹ, פָּתְחָה הָאִשָּׁה אֶת הַצָּרוֹר שֶׁבְּיָדָהּ, וְלַעֲיֵנִי כָּלֵם נִגְלָה תֵּינּוֹק רַךְ בֶּן יָמִים אַחְדִים.

עוֹד בְּטָרְם הַבֵּין אִי מִי אֶת הַמַּתְרַחֵשׁ, הִיא בִּצְעָה בְּזִרְיוֹת בְּרִית מִיָּלָה לְיָלָד, בְּרִכָּה אֶת בְּרַכְת הַמִּיָּלָה, וּמִתּוֹךְ הַכְּרַת הַמַּצָּב בּוֹ הֵם נְתוּנִים, פָּנְתָה וְאָמְרָה "רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, הִעֲנֵקֵת לִי יָלָד בְּרִיא, וְאַנִּי מַחְזִירָה לָךְ יָלָד יְהוּדִי בְּרִיא וְכָשָׁר".

עוֹנְשׁוֹ שֶׁל הַפּוֹגֵם בְּבְרִיתוֹ

רַבֵּי דָּוִד הַנֶּגִיד בְּמִדְרָשׁ דָּוִד עַל אֲבוֹת כָּתַב: בְּרִי אֵל שְׂיִפְגּוֹם בְּרִיתוֹ, וְיִטְמָא בְּרִית קוֹדֶשׁ בְּעֵבְרָה עִם גּוֹיָה, לֹא יִחַשֵׁב לוֹ שֶׁהוּא מְהוּל, אֶלָּא יִחַשֵׁב לְעַרְל, וְהָאִשָּׁה שֶׁשָּׁכַב עִמָּהּ, הִיא קְשׁוּרָה בּוֹ וּמְלַפֶּת אוֹתוֹ בְּגִיהָנָם, כִּיּוֹן שֶׁטְמָא בְּרִית קוֹדֶשׁ וּבַעַל בֵּת אֵל נִכְר, וְעוֹנְשׁוֹ יִהְיֶה קֶשֶׁה בְּעוֹלָם הַבָּא.

וּבִסְפָר "יִקְרָא דְחַיִּי" כָּתַב: יֵשׁ לְדַעַת וּלְהוֹדִיעַ, שְׁמִי שֶׁהָיָה חֵי עִם גּוֹיָה וּבִלְשׁוֹן הָעוֹלָם נִקְרָא "הַתְּחַתֵּן עִם גּוֹיָה", יֵשׁ לְהוֹרוֹת בְּפִשְׁטוֹת שֶׁלְאַחַר מוֹתוֹ אֵין לְשִׁבֵּת עָלָיו שֶׁבְּעָה כָּלֵל וְעַקֵּר. וְדַבֵּר זֶה הוּא חֲמוּר מְאֹד, מִשׁוּם שֶׁכְּרַת עֲצָמוֹ מִהַמְשַׁכִּיּוֹת עִם הַקֹּדֶשׁ. [וְכֵן הַדִּין בְּאִשָּׁה שֶׁחָיָה עִם גּוֹי שֶׁהוּא דַּבֵּר חֲמוּר מְאֹד].

וְכַתֵּב בְּסִפָּר "שֶׁבֶט הַלְוִי" (חֶלֶק ב' סִימָן רִיג) בְּפִשְׁטוֹת, שְׁמִי שְׁחִי עִם גּוֹיָה, כָּל שֶׁלֹּא נוֹדַע בְּבִירוֹר שֶׁחָזַר בְּתִשׁוּבָה לְפָנַי מוֹתוֹ, אֵין מְתַאֲבָלִים עָלָיו. אוֹלָם קִדִּישׁ וְהַשְׁכָּבָה וּמִצְוֹת לְעַלּוֹי נִשְׁמָתוֹ יֵשׁ לַעֲשׂוֹת, כְּדִי שְׁמֵן הַשָּׁמַיִם יִרְחַמוּ עַל נִשְׁמָתוֹ הָאוֹמְלָלָה.

וְכֹאֲשֶׁר הִגִּיעַ פַּעַם אָדָם אֶחָד שְׁחִי עִם גּוֹיָה לְרַב, וְטָעַן בְּפָנָיו "מִדּוּעַ לֹא מְצַרְפִּים אוֹתוֹ לְמַנְיָן", וְהָרִי אֵינּוּ אוֹכֵל חֲזִיר... אָמַר לוֹ הָרַב: הוּא לֹא אוֹכֵל חֲזִיר, אֲבָל חֲזִירָה הוּא כֵּן אוֹכֵל...

וּפְשׁוּט שְׁהוֹרִים שְׂיֵשׁ לְבָנִים קָשֶׁר עִם גּוֹיָה, אִין לָהֶם לְהַכְנִיֵס הַבַּיְתָה כְּדִי לְקַרְבוֹ, שְׂאִידָּ יִתְּכוּ לְהַכְנִיֵס רְשָׁעָה לְבֵיתָם, וְאִם יִרְצָה הַבֵּן לְבוֹא לְבִדּוֹ, יִקְבְּלוּהוּ. אִדָּ אִם אִינוּ מוֹכֵן אֶלָּא רַק לְהַגִּיעַ עִמָּה, אִין לְרַחֵם עָלָיו כָּלֵל וְעָקוֹר, עַד שְׂיִנְתַק עֲצָמוֹ מִפְּצָצָה מִתְקַתְקַת זֶה, שְׁהוֹרֶסֶת כָּל חֶלְקָה טוֹבָה.

משנה יב

רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר, הָיִי קַל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ לְתַשְׁחֶרֶת, וְהָיִי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׂמְחָה:

כּוֹתֵב רַבֵּנוּ עוֹבְדֵי מִבְּרִטְנוֹרָא, שְׂתִקּוּפַת ה"רֹאשׁ", הֵם יָמֵי הַבְּחָרוֹת, שֶׁהֵם זְמַן הַהִתְחַלָּה וְהָרֹאשִׁית שֶׁל הָאָדָם. בְּתִקּוּפָה זֶה הָאָדָם עֲדִין בְּמַלְא כַחוֹ, קַל תְּנוּעָה וּבַעַל מְרָץ רַב, וְיִכּוֹל לְנַצֵּל אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר הַזֶּה לְלִמּוּד הַתּוֹרָה וְלַעֲלִיָּה רוּחָנִית גְּדוֹלָה.

הַתִּקּוּפָה הַשְּׂנִיָּה הִיא תִּקּוּפַת ה"תַּשְׁחֶרֶת", שֶׁהִיא תִּקּוּפַת הַזְּקֵנָה, כְּשֶׁכָּבֵר הַשְּׁחִירוֹ פָּנָיו מְרַב עֲמַל וּמִתְשִׁישׁוֹת הַגּוּף, שְׂאִז קָשָׁה לְאָדָם לַעֲבֹד אֶת ה' כְּמוֹ שֶׁהָיָה עוֹבְדוֹ בְּצַעִירוֹתָיו.

מִלְמַדְנוּ הַתַּנָּא, שֶׁאִם בְּרֹאשִׁית דְּרַכָּךָ בְּעוֹדָךָ בַּחּוֹר, תִּהְיֶה זְרִיז וְחָרוֹץ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֵךְ, אֲזִי גַם בִּימֵי זְקֵנוֹתָךְ יִהְיֶה לְךָ נַח לְהַמְשִׁיךְ בְּאוֹתָהּ דְרַךְ שֶׁעֲמַלְתָּ בָּהּ, מִכֵּיִן שֶׁכָּבֵר הַרְגַּלְתָּ לְכָךְ בִּימֵי בְּחָרוֹתָךְ.

נִתְאַר לָנוּ אָדָם שֶׁהִתְפַּלֵּל כָּל חַיָּיו בַּמִּנְיִן, וּפְתָאוֹם כְּבָדוֹת לוֹ הַרְגָּלִים, וְכָבֵר קָשָׁה לוֹ פִּיזִית לְשִׂאת אֶת גּוּפוֹ הַתְּשׁוּשׁ. אִם יֹאמְרוּ לוֹ בְּנָיו וּנְכָדָיו "אִין דְּבַר לֹא נוֹרָא, אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל גַּם בְּבֵית", הֵאֵם הוּא יִקְבֵּל בְּקִלּוֹת אֶת דְּבָרֵיהֶם?

הֲלֹא בְּשִׁבְלֵוֹ זֶה יִהְיֶה שֶׁבֵר נוֹרָא. הוּא נוֹשֵׂא עִמוֹ עֲשׂוֹת שְׁנִים שֶׁל תְּפִלָּה בְּצַבוֹר, שֶׁל "קִדְשָׁה", ו"קִדְשִׁישׁ", הֵאֵם הוּא יִשְׁלִיךְ אֶת עֲבָרוֹ כְּאִלוֹ לֹא קָרָה מְאוּמָה? הֵאֵם הוּא יוֹתֵר עַל כָּל מְנַהֲגָיו בְּקִלּוֹת? בּוֹדָאֵי שְׂלֵא.

כְּמוֹ כֵּן, כַּאֲשֶׁר הָרוּפָא קוֹבֵעַ לְאָדָם זָקוּן, שְׁעָלָיו לֶאֱכֹל בַּיּוֹם כַּפּוּר לְמַעַן
הַבְּרִיאוֹת, תְּחוּשָׁתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם קִשָּׁה. הוּא לֹא יוֹתֵר בְּשִׂמְחָה עַל
הַמְּאֻמָּץ לְצוּם, וְגַם אִם יֵאָכֵל, אֲזִי הוּא יִרְגִישׁ שְׂכָאֵלוֹ הָאוֹכֵל נִתְקַע לוֹ
בַּגְּרוֹן. לֹא רַק שְׂאִין לוֹ הַנָּאָה מִן הַמְּאָכֵל, אֲלָא הַיְדִיעָה שְׂאִינָנוּ רִשְׁאֵי לְצוּם
בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים, הִיא עֲנוּי כְּבֵד בְּשִׁבְלֵוֹ.

וְכֵן הַדְּבָר בְּכָל שְׂאָר הַדְּבָרִים הָרוּחֲנִיִּים, שְׂכָאֲשֶׁר מִתְרַגֵּל אֵלֵיהֶם הָאָדָם
בְּצַעֲרֵירוֹתוֹ, קִשָּׁה לוֹ מְאֹד לְפָרֵשׁ וְלַעֲזֹב אוֹתָם בְּזַקְנוֹתוֹ. אֲבָל אִם בְּצַעֲרֵירוֹתוֹ
לֹא הָיָה נִזְהָר לְהִיּוֹת קַל לְקַיֵּם אֶת הַמְּצוּוֹת, אֲזִי גַם כְּשִׂיזְקִין לֹא יִסוּר
מִדְּרָךְ זֶה.

בְּהַקְשֶׁר לְזֶה, הֵבִיא רַבֵּנוּ חַיִּים פְּלֶאגִ'י זַ"ל בְּסִפְר "תּוֹרַה וְחַיִּים", אֶת
דְּבָרֵי מַהֲרִ"ם לוֹנֵזְאֵנוּ זַ"ל, שְׂכָל בְּעָלֵי הָעֵבְרוֹת, לַעֲת זַקְנָתָם יִשׁוּבוּ
בְּתִשׁוּבָה וַיִּמְנְעוּ מִלְחֻטָּא. מַה שְׂאִין כֵּן עֵבְרָה שֶׁל בְּטוּל תּוֹרָה, כְּשֶׁעָבַר
בְּנַעֲרוֹתוֹ, אֲזִי כְּשֶׁרוּצָה לְחֹזֵר בְּתִשׁוּבָה בְּזַקְנוֹתוֹ וְלַעֲסֹק בְּתוֹרָה, תִּשָּׁשׁ כָּחוֹ,
וְאִינוּ יָכוֹל לַעֲסֹק בְּתוֹרָה.

וְכַתֵּב עַל זֶה הָרַב פְּלֶאגִ'י, שֶׁהַדְּבָר בְּרוּר, שְׂאִם הוּא שֶׁקֶדוֹן בְּתוֹרָה בְּנַעֲרוֹתוֹ,
גַּם כְּשִׂיגִיעַ לְזַקְנָה וְשִׁיבָה לֹא יִתְבַטֵּל מִמֶּנָּה, כְּמֵאֲמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ: "חֲנוּךְ
לְנַעַר עַל פִּי דִרְכּוֹ גַם כִּי יִזְקִין לֹא יִסוּר מִמֶּנָּה".

וְדָבָר זֶה בְּדוּק וּמְנַסָּה אֲצֵל רַבִּים, כִּי כָל מִי שֶׁהוּא שֶׁקֶדוֹן מְנַעוּרָיו, גַּם
כְּשִׂיזְקִין אִינוּ פָּרַק עַל תּוֹרָה מִעָלָיו, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲנֵן הַמִּתְגַּבֵּר, וְכִנְהָר שְׂאִינוּ
פּוֹסֵק, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה נוֹתֶנֶת לוֹ כַּח שְׂיַעֲסֵק בָּהּ. אֲבָל כָּל מִי שֶׁבְּבַחֲרוֹתוֹ
מִתְעַצֵּל מִלַּעֲסֹק בְּתוֹרָה, בְּבוֹא יְמֵי הַזְּקָנָה, הָרִי הוּא תִשׁוּשׁ כַּח, וְלֹא יוֹכֵל
לַעֲסֹק בְּתוֹרָה.

כְּתֵב בְּסִפְר "שִׁבְט מוֹסֵר" (פָּרָק כ"ז): לֹא כָל אָדָם מִתְעוֹרֵר לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה
בְּרִאוֹתוֹ אֶת עֲצֻמוֹ בְּרִיא וְחִזְק, אֲלָא רַק בְּבוֹא יְמֵי הַזְּקָנָה, וְרַבִּים אֵינָם
חוֹזְרִים בְּתִשׁוּבָה עַד שְׂמֵרְגִישִׁים כְּבָר אֶת סוּפָם קָרֵב וּבָא.

וְכִיּוֹן שֶׁנִּשְׁתַּרְשׁוּ כָּל חַיִּיהֶם בְּהַבְּלִי הַזְּמַן בְּעֲצַת הַמִּסִּית - הַסִּ"מ הָרָשָׁע
שֶׁהוּא הַשָּׁטָן וְהוּא יֵצֵר הָרַע, אֲזִי בְּעַת יְצִיאַת נְשָׁמָתוֹ, יִפְתָּהוּ שְׂיַכְפֹּר בְּקוֹנוֹ,
וַיִּנְצַל בְּכַף מְהֵעֵנֵשׁ. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הִלְךְ אַחֲרַ עֲצַת הַיֵּצֵר כָּל חַיּוֹ, בְּרִאוֹת
עֲצֻמוֹ בְּצַעַר הַמִּיתָה, מִתְּפַתָּה וְשׁוּמַע לוֹ, וְכוֹפֵר בָּהּ, בְּחֻשְׁבוֹ שְׁעַל יְדֵי כַף
יִנְצַל מֵאוֹתוֹ צַעַר.

אָבֵל אוֹתוֹ אָדָם הַמְחֻזָּק כָּל חַיָּיו בְּקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִתְוֹרָתוֹ, בּוֹעֵט בְּעֵצַת הַשֵּׁטֶן הַסּוֹמֵם הַרְשָׁע, מִפְּנֵי שֶׁהִרְגֵּל שְׁלֵא לְשִׁמוּעַ לוֹ, וְלִכֵּן בְּבוֹאוֹ אֶז לְפִתּוֹתוֹ, אֵינּוּ נוֹטָה אֵלָיו אֶזוֹ, אֶלָּא אֲדַרְבָּא מְקַלֵּל וּמוֹדִיעַ לוֹ שֶׁהֵבֵל הוּא, וְעַל יָדֵי כֵּךְ נִצּוֹל מִמֶּנּוּ.

וְסִפֵּר אֶחָד מֵהַרְבָּנִים, שֶׁאָבִיו הָרַב ז"ל הִלָּךְ בְּשְׁלִיחוֹת לְכַמָּה עָרִים, וּבְאַחַת הָעָרִים שֶׁנִּכְנַס, הִיָּתָה פֶת בַּחוּרִים אֲשֶׁר כָּל יְמֵיהֶם הָיוּ מִבְּלִים בְּאַכִּילָה וּשְׂתִיָּה, וּמִלְאוּ תַאֲוֹתָם מִכָּל מַה שֶׁלֵּבָם חָפֵץ, וְלֹא הִיָּתָה עֲבָרָה שֶׁהִשְׁלִיכוּ אַחֲרֵי גִבָּם, וְהָיוּ כּוֹפְרִים בְּכָל מַה שֶׁפָּתוּב בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב, וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר בַּתּוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה.

וְהָיָה חֲלָה אֶחָד מֵהֶם וְכִמְעַט יִצָּאָה נַפְשׁוֹ, וְהִתְחִיל לְצַעֵק בְּקוֹל מַר, וְהָיָה אוֹמֵר לְעוֹמְדִים לִידּוֹ: "הִצִּילוּ אוֹתִי מִזֶּה הָעוֹמֵד לְפָנַי וְחָרַב שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ, וְרוֹצָה לְחַתֵּךְ אֶת בְּשָׂרֵי חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת. גַּם רְאִיתִי, שְׁמִי שֶׁעָשָׂה עֲבָרָה פְּלוֹנִית כְּפִי שֶׁעָשִׂיתִי אֲנִי עִם חֲבֵרִי, עוֹשִׂים לוֹ כֵּךְ וְכֵךְ עוֹנְשִׂים.

וְכֵן הָיָה מִזְכִּיר אֶת כָּל מַה שֶׁעָשָׂה עִם חֲבֵרָיו, וְהָיָה צוֹעֵק מִר וְאוֹי וְאָבוֹי, וּמִתְחַנֵּן וּמִשְׁתַּטַּח לְפָנָיו כָּל הַבָּא לְבַקְרוֹ, שֶׁיִּצִּיל אוֹתוֹ מֵהַמְשַׁפְּטִים שֶׁמֵרָאָה לוֹ הַמְּלֵאךָ הַמְּוֹת לַעֲשׂוֹת בּוֹ וְלִכָּל הָעוֹשָׂה כְּמוֹתוֹ. הָעַם הָיוּ מֵרַבִּים לְבֹא וְלִרְאוֹת בְּעֵינֵיהֶם אֶת מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, שֶׁרוֹאָה הַרְשָׁע בְּשַׁעַת מוֹתוֹ אֶת מְלֵאךָ הַמְּוֹת, וְהָיוּ אֲנָשִׁים נָשִׁים וְטָף מֵהַרְהָרִים בַּתְּשׁוּבָה, וְהָיָה בְּצַעֲקָה זֹו בְּעַרְךָ שְׁמוֹנָה אוֹ תִשְׁעָה יָמִים.

עַד שֶׁאָבִיו שֶׁל הַחוּלָה קָרָא לְחַכְמִים, וְהִלְכוּ אֲצָלוֹ, וְשָׁאָלוּ אוֹתוֹ מַה הוּא רוֹאָה? אָמַר לָהֶם, שֶׁהוּא רוֹאָה אֶת מְלֵאךָ הַמְּוֹת לֹא בְּדַמְיוֹן כִּי אִם רְאִיָּה וְדֹאִית, וּמֵרָאָה לוֹ הַמְשַׁפְּטִים הַמְּעַתְדִים לַעֲשׂוֹת לוֹ וְלְחֲבֵרָיו, וְהָיָה עוֹשָׂה לוֹ צַעַר וְכַעֲסִים גְּדוֹלִים.

אָמְרוּ לוֹ הַחַכְמִים שְׂיֹאמַר "שִׁמְעַתְּ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וְיִתְוַדֵּה עַל חֲטָאֵיו. וְהוּא עָנָה לָהֶם: חֲלִילָה לִי מֵעֲשׂוֹת זֹאת כְּדַבְּרֵיכֶם, מִשׁוּם שֶׁהַשֵּׁטֶן הָעוֹמֵד כְּנֹגְדֵי אוֹמֵר לִי, שֶׁאִם אוֹמֵר כֵּן, יַעֲשֶׂה בּוֹ שְׁפָטִים, וְאִם לֹא יֹאמַר, הוּא יִצִּילָהוּ מִצַּעַר חֲלָיו.

וְאוֹתוֹ בְּחוּר הָיָה מְחַרְףּ וּמְגַדֵּף כְּשֶׁהָיוּ מִפְּצִירִים בּוֹ שְׂיֹאמַר "שִׁמְעַתְּ יִשְׂרָאֵל", וְהַפְּצִירוֹ בּוֹ עַד בֶּשׂ, וְלֹא אָבָה לְשִׁמוּעַ בְּקוֹל הַרְבָּנִים, וְיִצָּאָה נַפְשׁוֹ בְּאוֹמְרוֹ: "אֵינִי אוֹמֵר שִׁמְעַתְּ יִשְׂרָאֵל", וְנִפְנָה וְהִלָּךְ לְחַרְפוֹת, וְהַחַכְמִים פָּרְשׁוּ מֵאֲצָלוֹ מִיָּד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְבַק בְּלְבוּשֵׁיהֶם מִטְּמֵאתוֹ.

רְאָה עַד כַּמָּה אָדָם יָכוֹל לְהַפְסִיד, בְּגִלְל שֶׁלֹּא נִזְכָּר לְהִזְדַּרֵּז לְשׁוּב לְבוֹרֵא עוֹלָם בַּתְּשׁוּבָה בְּיָמֵי הַבְּחָרוּת, טָרַם יְבוֹאוּ יְמֵי הַרְעָה.

הוי מקבל את כל האדם בשמחה

מְסִיִּים הִתְנָא וְאוֹמֵר, שְׁתִּקְבַּל כָּל אָדָם בְּשִׂמְחָה, כְּלוּמַר, עָלֵינוּ לְנַהֵג בְּצוּרָה יָפָה וּמִכְבֻּדָת לֹא רַק כְּלַפֵּי אַנְשֵׁים הַמְּכַבְּדִים בְּעֵינֵינוּ, אֲלָא בְּעֵקֶר כְּלַפֵּי אַנְשֵׁים שְׁלֹא מוֹצְאִים חוֹ בְּעֵינֵינוּ, וְזֹאת הִיא הָעֲבוּדָה הַגְּדוּלָּה.

וְכַתֵּב רַבֵּי יְרוּחָם מִמִּיר, שְׂפָאֵשֶׁר בָּא לְפָנֶיךָ עָנִי מְלַכְלֵךְ, עִם מַעִיל שְׁנוֹדֵךְ מִמֶּנּוּ רִיחַ רַע וּמִרְאֵהוּ אֵינּוּ טוֹב, אֵל תִּסְלוּד מִמֶּנּוּ, אֲלָא אֲדַרְבָּא, תְּרִיחַ הֵיטֵב אֶת הַמַּעִיל שְׁלוֹ, כִּי רִיחַ נִיחוּחַ שְׁכָזָה לֹא תִמְצָא...

וְהִבִּיא לְכֹךְ סִיוַע מִמָּה שְׂמַצִּינוּ בְּקִרְבֵּן עָנִי, שְׁהַעֲנִי שְׂמִבִּיא תוֹרִים אוֹ בְּנֵי יוֹנָה כְּדִי לְהַקְרִיבָם, מִצְוָה לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הַנוֹצוֹת שְׁלֵהֶם, וְאַף עַל פִּי שְׂאִין לָךְ רִיחַ רַע מִרִיחַ שֶׁל נוֹצוֹת נִשְׂרָפוֹת, בְּכֹל זֹאת שׁוֹרְפִים אוֹתָם מִפְּנֵי שְׁהַמִּזְבֵּחַ מִתְהַדֵּר בְּרִיחַ זֶה, כִּי זֶהוּ רִיחַ נִחוּחַ לְפָנֶיךָ ה' יִתְבָּרַךְ.

וְכִבֵּר אָמַר הַנְּבִיא יִשְׁעִיָּה: כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשְׂא שִׁכְוֹן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכּוֹן, וְאֶת דְּכָא וְשִׁפְלָא רִיחַ, כְּלוּמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִמְצָא עִם אוֹתוֹ עָנִי שְׁפָל וּמִדְּכָא, וְלָכֵן יֵשׁ לְקַבְּלוֹ כְּרֵאוּי.

יֵשׁ לְהוֹסִיף, שְׁגַם אִם יָבוֹא לְפָנֶיךָ אָדָם שְׂבַצְעִירוֹתוֹ לֹא הָיָה קַל לוֹ לְעֲבוֹד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ, וְכַעַת רְצוֹנוֹ לְפָתַח דֶּף חֲדָשׁ בְּחַיִּים וּלְהַתְחִיל לְלַמֵּד תּוֹרָה וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹת, תִּקְבְּלֵהוּ בְּשִׂמְחָה, וְתוֹרָה לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ בָּהּ.

וְכֵן אִם בָּא לְפָנֶיךָ אָדָם שְׂבַצְעִירוֹתוֹ הָיָה קַל לַעֲשׂוֹת רְצוֹן ה' יִתְבָּרַךְ, וְלַעֲת זְקֻנוֹתוֹ פִּרְשׁ מִדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה, תִּלְמַד עָלָיו זְכוֹת וְתִקְבְּלוּ בְּשִׂמְחָה.

וְכִמוֹ שְׂמִסְפָּרִים עַל הַצְּדִיק רַבִּי לְוִי מִבְּרִדִּיטְשׁוֹב, שְׁפַעַם סְפָרוֹ לוֹ עַל אָדָם אֶחָד שְׂיִצָּא לְתִרְבוֹת רְעָה בְּגִיל שְׂבַעִים! אָמַר לָהֶם הָרַב: אֲשֶׁרִי הָאִישׁ הַזֶּה שְׁעַד גִּיל שְׂבַעִים עֲדִין הָיָה לוֹ כַּח לְהִלָּחֵם נֶגֶד יִצְרוֹ הָרַע וְלֹא נִכְנַע לוֹ. אָךְ כְּשֶׁהִגִּיעַ לְגִיל שְׂבַעִים וְתֵשׁ כַּחוֹ, כְּבָר לֹא יָכֹל לַעֲמוֹד נֶגֶד פְּתוּיָיו שֶׁל הַיִּצָּר, וּמִשָּׁבַר וְיִצָּא לְתִרְבוֹת רְעָה...

מִסְפָּרִים עַל רַבָּה שֶׁל נוֹבֵהַרְדּוֹק רַבִּי יַחִיאֵל מִיכֵל עֶפְרָשְׁטֵיין [בְּעַל "עֲרוּךְ הַשְּׁלַחוֹ"], שְׁהָיָה בְּעִירוֹ אֶפִּיקוֹרְס זְדוּעַ, וְהָרַב הָיָה מְקָרֵב אוֹתוֹ, וּמִתְנַהֵג עִמּוֹ בִּידִידוֹת.

היו יהודים בנובה־רדוק שהדבר הפריע להם, והם העזו ואמרו פעם לרבם: הלא דוד המלך אמר תהלים: "משנאִיךָ ה' אֲשָׁנָא וּבִתְקוּמָיִךָ אֲתַקוּטֵט, תַּכְלִית שְׁנֵאָה שְׁנֵאֲתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי", אִם כֵּן, כִּיצַד רוּחַשׁ הָרַב יְדִידוֹת לַיהוּדִי שְׂכָזָה?

השיב להם הרב ואמר: יודע אני שזהו חסרון שטבוע בי נשאיני מקים את הפסוק שאמר דוד המלך בתהלים, אך מה אעשה ואינני מסגל לשנא יהודי...

גם לרבי אברהם יצחק הכהן קוק נרבה של ארץ ישראל, באו בטענות שהוא מקרב יותר מדי יהודים מחללי שבת בפרהסיא ושאר עוברי עברות חמורות. השיב הרב על טענה זו ואמר: תכן שאני אוהב אותם בלי שום הצדקה, ואפשר שאני נוהג כך גם במקום שאסור לעשות כן, אך מוטב לי שאכשל ויתבעו אותי בשמים על אהבת חנם, מאשר יקרה חלילה להפך ואכשל בשנאת חנם.

משנה יג

רבי עקיבא אומר, שחוק וקלות ראש, מרגילין לערוה. מסורת, סיג לתורה. מעשרות, סיג לעשר. נדרים, סיג לפרישות. סיג לחכמה, שתיקה:

מעשרות סיג לעשר

רבים שוגים וחושבים שהעשר הוא כתוצאה מחסכון וקמויץ, והפזרנות היא הגורם למעוט העשר. בא רבי עקיבא ומדגיש שהדברים הפוכים בתכלית. דוקא ההוצאה וההפרשה לצד מעשר, היא שתשמר על הקים, ותכניס בו את הברכה.

ה"מדרש שמואל" מביא על דרך הדרש מקור נוסף לכך ש"מעשרות סוג לעשר": נאמר בתהלים "ה' צלך על יד ימינך", דהינו, שהקדוש ברוך הוא כביכול מתהלך עם האדם והוא כמו הצל שלו, כשם שהצל כביכול עושה כל מה שהאדם עושה, כך הקדוש ברוך הוא נוהג עם האדם בדיוק כפי שהאדם נוהג.

ואם כן, אם יד ימינו של האדם משטת לאחרים כדי לעזר להם מכספו, הרי שגם יד הבורא משטת אליו ופתוחה לבקשותיו. אולם כאשר ידו של האדם קמוצה, הרי שגם הקדוש ברוך הוא קופץ את ידו ואינו נותן לו מהשפע
שיש
ברשותו.

המחסיר נחסר

חכמינו ז"ל מספרים לנו מעשה באדם אחד שהיה עשיר, והיתה לו שדה שעשתה אלף פור (מדה של משקל), והיה אותו עשיר נוטל מאה פורים למעשר, ומפריש בכל שנה ושנה. כך עשה כל ימי חייו.

כשחלה למות, קרא לבנו ואמר לו, בני, דע ששדה זו שאני מוריש לך, עושה בכל שנה ושנה אלף פורים, הזהר להקפיד להפריש מאה פורים כאשר עשיתי! מת אותו האיש, ועמד הבן במקומו.

עשתה השדה אלף פורים כאשר היתה עושה בחיי האב, והבן הפריש ממנה מאה פורים. בשנה שניה הסתכל וראה הבן, שהמעשר שמפריש הוא יותר מדאי, והחליט שהשנה הוא מפחית מהמעשר.

לשנה הבאה נתמעטה השדה, והוציאה פחות פרות, וכך היה גם בשנה שלאחריה, עד שלבסוף יצאו מהשדה בסך הכל "מאה פורים", והצטער הבן על כך מאד.

שמעו קרוביו שלא הפריש מעשר, וכך נתמעטה שדהו, באו כלם אצלו מלבשים לבנים ושמחים. אמר להם, כמדמה לי שאתם שמחים בקלקלתי!?

אמרו לו: נצטער עליך כי אתה גרמת לך את כל הרעה הזאת, מפני שלא הפרשת מעשר כראוי. בא וראה, מתחלה כשבאה השדה לידיך, היתה בעל הבית, והקדוש ברוך הוא היה כהן ושמעשר שהיה מפריש לעניים הוא כאלו נתן לבורא עולם. ועכשו שלא הפרשת מעשר כראוי, נעשה הקדוש ברוך הוא בעל הבית, ואתה כהן, ולכן קבלת כמו שהיו מקבלים פעם הפהנים והעניים.

נדרים סיג לפרישות

הנה כְּדִי לְהַגִּיעַ לְמִידַת הַפְּרִישׁוּת, הַדְּרֹךְ לְכַךְ הֵיא "נְדָרִים", מְפַנֵּי שְׂאָם אָדָם נוֹדֵר לֹא לְעִבּוֹר עַל דְּבַר מְסִים שְׁנִכְשֵׁל בּוֹ, הֵרִי זֶה מֵאִפְשֵׁר לוֹ לְעִמּוֹד בְּקִבְלָה שְׁקִבֵּל.

אֲמָנָם, כְּדִי שֶׁהַנְּדָר יִסַּיעַ לְאָדָם לְהִתְרַחֵק מִן הָעֲבֵרָה, אֵין צָרֵךְ לְנָדֵר דְּוִקָא מֵאוֹתוֹ דְּבַר בּוֹ הוּא נִכְשֵׁל, אֶלָּא לְעֵתִים רְצוּי שֶׁיִּזְדוֹר מִדְּבַר אַחַר, וּמִמֵּילָא יִתְרַחֵק מִן הָעֲבֵרָה.

כְּדָגְמָא לְכַךְ, נִזְכִּיר מַעֲשֵׂה שֶׁהֵבִיאוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, עַל אָדָם שֶׁהִתְרַגֵּל כְּבָר מִיִּלְדוּתוֹ הַמְּקַדְמָת לְשִׁלַּח יָד בְּרִכּוּשׁ אַחֲרִים, וְלִגְנֹב מִכָּל הַבָּא לְיָד, "מִמְחִיּוֹתוֹ" בְּתַחוּם זֶה הֵיִתָּה כֹּה גְדוֹלָה, עַד שֶׁהִגְנֵבָה הַפְּכָה אֶצְלוֹ לְטַבֵּעַ שְׁנִי, וּבְלִי שְׁלִיטָה הָיָה נוֹטֵל דְּבָרִים מִזּוּלָתוֹ אֶפִּילוֹ כִּפְּאֵשֶׁר לֹא הָיָה לוֹ צָרֵךְ בְּכַךְ.

יוֹם אֶחָד, הִחֲלוּ לְהִתְעוֹרֵר בּוֹ רִגְשֵׁי חֲרָטָה וְאִשְׁם, וְחָשַׁב לְעַצְמוֹ: מַה קוֹרָה אֵתִי, מַה יְהִיָּה בְּסוֹפִי? הֲלֵךְ הָאִישׁ אֶל הָרֵב, וְשָׁטַח בְּפָנָיו אֶת בְּעֵיִתוֹ, וְשָׁאַל מַה לְעֲשׂוֹת כְּדִי לְהִנָּצֵל מִיִּצְרוֹ הָרַע.

הוּא סָבַר כִּי הָרֵב יִתּוּה לוֹ דְּרֹךְ תְּשׁוּבָה מְלֵאת סְגוּפִים וְהִרְחִקוֹת, כְּגוֹן לְצוּם אַרְבָּעִים יוֹם, וְלְהִסְתַּגֵּר בְּמָקוֹם מְרַחֵק וְכִדּוּמָה. אֵךְ לְהִפְתָּעוֹתוֹ, הָרֵב אָמַר לוֹ: יֵשׁ לִי עֵצָה בְּשִׁבְלֶךָ. תִּדְוֹר שְׁלֵא תוֹצִיא דְּבַר שְׁקֵר מִפִּיךָ...

צָחַק הִגְנֵב וְאָמַר: זֶה הַכֵּל? מַה זֶה שִׁיךְ לְמַחֲלַת הַגְּנֵבוֹת שְׁלִי? מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שְׁלֵא מְצָא פְתָרוֹן אַחַר, עָשָׂה הָאִישׁ כְּדְבָרֵי הָרֵב, וְגָזַר עַל עַצְמוֹ בְּנָדֵר שְׁלֵא לְשַׁקֵּר.

יוֹם אֶחָד יָצְאוּ שְׁכָנָיו מִבֵּיתָם, וְהִפְקִידוּ בְיָדוֹ אֶת הַבַּיִת עִם כָּל תְּכוּלָתוֹ. הִגְנֵב מִשְׁכָּבְר הֵימִים נוֹתֵר לְבַדּוֹ עִם כָּל רִכּוּשָׁם הָרֵב. כְּהִרְגָלוֹ מֵימִים יְמִימָה, הוּא הִחֵל לְתַכְנֵן כִּיצַד יַעֲבִיר לְרִשׁוֹתוֹ אֶת הָאוֹצָר שֶׁנִּפְלַל לְיָדוֹ.

אֶלָּא שְׁלַרְגַּע חֲלָפָה מִחֲשָׁבָה בְּרָאשׁוֹ, הֵרִי בְעֵלֵי הַבַּיִת יַחְזְרוּ וַיִּשְׁאַלוּ אוֹתִי לָאֵן נַעֲלָם חִפְץ זֶה אוֹ אַחַר, וְאֲנִי אֶהְיָה חַיֵּב לוֹמַר אֶת הָאֲמָת, מְפַנֵּי שֶׁנְּדָרְתִּי שְׁלֵא אֲשַׁקֵּר. וְלָכֵן נִמְנַע וְלֹא גָנַב. הֵרִי לָנוּ, כִּי הַשְּׁפָעַתָם שֶׁל נְדָרִים מְרַחֵקָה אֶף מֵעֵבֵר לְתַחוּם בּוֹ חֵל הַנְּדָר עַצְמוֹ.

סיג לחכמה שתיקה

הקשו המפרשים, מדוע כאן שנה התנא את סדר המשנה, ולא אמר "שתיקה סג לחכמה", כמו שאמר בשאר הדברים, כגון "מעשרות סג לעשר" וכו' על זה הדרך.

מבאר רבנו בחיי, שהפרשת המעשרות אכן מביאה לעשר, כמו כן הנדרים מביאים לפרישות, וכן שאר הדברים. אולם השתיקה לכשעצמה אינה מביאה לחכמה. לא די בשתיקה כדי להיות חכם, אלא מוטל על האדם לעמל בתורה יומם ולילה כדי שיזכה לקנות את החכמה. לכן שנה התנא את לשונו כדי להדגיש כי השתיקה רק שומרת על החכמה, אך אינה מביאה לידי חכמה.

וכך מבאר מרן החיד"א, על פי מה שאמרו במדרש, שהמדר דברים בטלים, יוצאים מלבם כנגדם דברי תורה. משל לחבית מלאה דבש על כל גדותיה, כל רביעית מים שנכנסת לתוכה, יוצאת כנגדה רביעית דבש.

ולכן אמר "סג לחכמה" שלא תצא החוצה, "שתיקה", כי נעים שישמור את החכמה בבטנו על ידי השתיקה. וכן אמרו במדרש רבה: כוס מלא שמן בינך, נפל לתוכו טפת מים, יוצאת כנגדה טפת שמן. כך אם נכנס דבר של ליצנות ללב, יוצא כנגדו דבר של תורה.

משנה יד

הוא היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם. חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר (בראשית ט), כי בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום. חבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד), בנים אתם לה' אלהיכם. חביבין ישראל, שנתן להם כלי חמדה. חבה יתרה נודעת להם שנתן להם כלי

חֲמֻדָּה שָׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (משלי ד), כִּי
לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזֹבוּ:

מעלת עם ישראל

הַרְמַב"ס מְפָרֵשׁ, שְׁחִבָּה יִתְּרָה הָרָאָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם, שֶׁהוֹדִיעוּ
וְאָמַר לוֹ: רָאָה שֶׁבָרָאתִי אוֹתְךָ בְּצַלְמִי, שֶׁהִמְטִיב לְחַבְּרוֹ וּמוֹדִיעוּ הַטּוֹבָה
שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ, מְרָאָה בְּכַף חֶבֶה יִתְּרָה, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הָיָה מִטִּיב עִמּוֹ וְלֹא הָיָה
חָשׁוּב בְּעֵינָיו לְהוֹדִיעַ לוֹ אֶת הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ.

וְלְכַאוּרָה לָמָּה וּמִדּוּעַ הָיָה צָרָךְ לְהוֹדִיעַ זֹאת לְאָדָם, וּמָה הַחֲבִיבָה שֶׁיֵּשׁ בְּכַף
שֶׁהוֹדִיעַ לְאָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצַלְמִי אֱלֹקִים?

וְנִרְאָה לְבָאֵר, שֶׁאִם לֹא הָיָה מוֹדִיעַ זֹאת לְאָדָם, אֲזִי לֹא הָיָה יוֹדֵעַ הָאָדָם
כְּמָה כַּחוֹת טְמוּנִים בּוֹ, וְלֹאֵיזָה דְרָגוֹת הוּא יְכוֹל לְהַגִּיעַ אִם רַק יַעֲסֹק
בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוּדַת ה' כְּרָאוּי. וְעַל יְדֵי שֶׁהוֹדִיעַ לָנוּ אֶת מַעֲלַתְנוּ, יְכוֹלִים אָנוּ
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָם כָּלִים שְׁחַנְן אוֹתָנוּ בּוֹרְאָנוּ, וְלֹא נֶאֱבַד אֶת חַיֵּינוּ בְּהִבָּל
וְרִיק. חֵס וְשָׁלוֹם.

וּכְעֵין זֶה מְסַפְּרִים עַל עֲשִׂיר אֶחָד שֶׁהָיָה רוֹדֵף צְדָקָה וְחֹסֵד, וְתַמִּיד הָיָה
נֹתֵן צְדָקָה בְּעֵין יָפָה לְכָל מִי שֶׁהָיָה פּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ.

וְהֵנָּה בְּאֶחָד הַיָּמִים דָּפַק עָנִי עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וּבִקֵּשׁ צְדָקָה. הָעֲשִׂיר מִשֵּׁשׁ
בְּכִיסָיו, וְגִילָה שֶׁאֵין לוֹ כֶּסֶף לְתֵת לְעָנִי. מִיָּד נִכְנַס לְחֹדֶר הַשִּׁנְיָה, וְלָקַח
מִקּוֹפֶסֶת הַתְּכֵשִׁיטִים שֶׁל אִשְׁתּוֹ טִבַּעַת זָהָב, וְנָתַן אוֹתָהּ לְעָנִי.

לְאַחַר שֶׁהִלֵּךְ הָעָנִי, בָּאָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל הָעֲשִׂיר מִהַעֲבוּדָה, וּכְשֶׁנִּכְנְסָה לְחֹדֶרָהּ
וְרָאתָה שֶׁחֲסִרָה לָּהּ טִבַּעַת זָהָב, הַחֲלָה לְצַעַק בְּקוֹל גְּדוֹל וְקָרָאָה לְבַעֲלָהּ.

כְּשֶׁשָּׁמַע הַבַּעַל אֶת הַצְּעָקוֹת, מָהָר לָבוֹא לְאִשְׁתּוֹ וְשָׁאַל אוֹתָהּ מַה פִּשְׁר
הַצְּעָקוֹת. אָמְרָה לוֹ: בְּעָלִי, אוֹי וְאֵבּוֹי הַטִּבַּעַת הַכִּי יָקָרָה שְׁלִי שֶׁשָּׂוָה עֶשְׂרֵת
אֲלָפִים שְׁקֵל נֶעְלָמָה מִהָאָרוֹן!!!

כְּשֶׁשָּׁמַע הָעֲשִׂיר שֶׁהַטִּבַּעַת שְׁוָה כָּל כֶּף כֶּסֶף, מָהָר לְחַפֵּשׂ אֶת הָעָנִי. כְּשֶׁרָאָהּ
הָעָנִי, פָּחַד שֶׁמָּא רוֹצָה הוּא לְקַחַת לוֹ אֶת הַטִּבַּעַת, וְהַחֵל לְבַכּוֹת.

אָמַר לוֹ הָעֲשִׂיר: לֹא בָאתִי לְקַחַת לָךְ אֶת הַטִּבַּעַת, אֲלֵא רַק בָּאתִי לְהוֹדִיעַ
לָךְ שֶׁהַטִּבַּעַת יָקָרָה מְאֹד וְשָׂוָה עֶשְׂרֵת אֲלָפִים שְׁקֵל, תִּזְהַר לֹא לְמַכּוֹר אוֹתָהּ
בְּזוֹל...

כָּדָרְצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהוֹדִיעַ לָנוּ כִּמְהָ הָעֵרֶךְ שְׁלָנוּ גְדוֹל, וְלֵאמֹר
דְּרָגוֹת נִשְׁגָבוֹת וְנֵאוֹת עִם יִשְׂרָאֵל יְכוּלִים לְהִגִּיעַ אִם רַק יִלְכוּ בְּדֶרֶךְ הַיְשָׁרָה,
וַיַּעֲסִקוּ בַתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת, וְזֹאת מְשׁוּם שֶׁצָּלַם אֱלֹקִים חֲקוּק בָּהֶם.

וּמִכֵּיּוֹן שֶׁהָאָדָם הוּא נֶזֶר הַבְּרִיאָה, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמִסְכַּת שֵׁבֶת (דף קנא:),
שְׂאִין חַיָּה שׁוֹלְטָת עַל הָאָדָם וּמִזִּיקָה לוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִדְמָה לָהּ כְּבַהֲמָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "נִמְשַׁל כְּבַהֲמוֹת נִדְמוּ". כְּלוּמַר, מִצַּד הַטָּבֵעַ, אֶפִּילוֹ הָאָרֶיָה אֵין
יְכוּל לְשַׁלוֹט עַל אָדָם שֶׁטָּהַר אֶת עֲצָמוֹ מִכָּל נֹטְיָה גְשָׁמִית וְכָל כֵּלּוֹ קוֹדֵשׁ
לָהּ יִתְבָּרַךְ, מִפְּנֵי שֶׁצָּלַם אֱלֹקִים נִמְצָא עָלָיו.

וְכִפֵּי שֶׁמִּסְפָּר בְּגִמְרָא בְּמִסְכַּת סִנְהֶדְרִין (נט:). עַל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא,
שֶׁפָּעַם אַחַת הִלָּךְ בְּדֶרֶךְ, וְהֵנָּה בָּאָה לְקַרְאָתוֹ לְהַקְתַּ אַרְיֹת, הוּא לֹא הִתְפַּעַל
מֵהֶם וְלֹא פָחַד מֵהֶם כָּלֵל, אֶלָּא הִפִּיל תַּחֲנִנָּה לְפָנָיו ה' יִתְבָּרַךְ וְאָמַר:
"הַכְּפִירִים שׁוֹאֲגִים לְטָרְף לְבִקֵּשׁ מֵאֵל אֲכָלָם", וַיֵּרַד לָהֶם שְׁתֵּי שׁוֹקִים שֶׁל
שׁוֹר מִן הַשָּׁמַיִם, וְאָכְלוּ אֶחָד וְהִלְכוּ לְדַרְכָּם. בָּא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא עִם
הַבֶּשֶׂר שֶׁהוֹתִירוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, כִּי לִשְׂאוֹל הָאֵם הַבֶּשֶׂר מִתָּר בְּאֲכִילָהּ,
וְהִשִּׁיבוּ לוֹ: אֵין בְּשֶׁר טָמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם!

וְכֵן מִסְפָּרִים עַל הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹלֵק [בַּעַל הַ"פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ"], שֵׁיוֹם אֶחָד כְּשֶׁהִלָּךְ
מִבֵּיתוֹ אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ כְּשֶׁהוּא מְעַטֵּף בְּטַלִּית וּמְעַטֵּר בַּתְּפִלִּין, נוֹכַח לְרֵאוֹת
שֶׁהִרְחוּבוֹת רִיקִים מְאֹד.

וְהֵנָּה שׁוֹמֵעַ הָרֵב, שְׂאֲרֵיָה פָרַץ אֶת סוֹרְגֵי גֹן הַחַיּוֹת, וְהַחֵל מְשׁוֹטֵט בַּחוּצוֹת
קָרִיָה, וּמִפִּיל בְּכָדָה אֶת חֲתָתוֹ עַל כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר, וְלָכֵן כּוֹלֵם מִפְּחָדִים לְצֵאת
מִבֵּיתֵיהֶם.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הָרֵב, הִחֵל לְחַפֵּשׂ אַחֵר מְקוֹם הַמִּצָּאוֹ שֶׁל הָאָרֶיָה, וּכְשֶׁמִּצָּאוֹ,
הִפְשִׁיל אֶת טַלִּיתוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ, וְגִילָהּ אֶת תְּפִלָּיו. הָאָרֶיָה בְּרֵאוֹתוֹ זֹאת, הִחֵל
נִסּוֹ מִהַמְּקוֹם, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ רִדֵּף אַחֲרָיו, וְכָדָה הָאָרֶיָה בּוֹרַח וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ רוֹדֵף
אַחֲרָיו. הַמַּחֲזָה הַפְּעִים וְהַרְגִּין כְּאֶחָד אֶת בְּנֵי הָעִיר הַנִּדְהָמִים.

וְסִבַּת הַדְּבָר שֶׁהָאָרֶיָה מְלָךְ הַחַיּוֹת הָאֲדִיר, בְּרַח מִפְּנֵי "הָאָדָם" בַּעַל הַ"פְּנֵי
יְהוֹשֻׁעַ", מְשׁוּם שֶׁבְּעֵצָם הָרִי הָאָדָם הוּא נֶזֶר הַבְּרִיאָה וְהַמְּלָךְ עָלֶיהָ, וְכֵיּוֹן
שֶׁכָּדָה, פְּשׁוּט הוּא שְׂגָם סוּג חַיָּה כְּזֹאת שֶׁהִיא מְלָךְ הַחַיּוֹת, מִטָּבֵעַ הַדְּבָרִים
צְרִיכָה לְהַכְנִיעַ וּלְבָרַח מִפְּנֵי הָאָדָם הַמוֹלָךְ עָלֶיהָ.

אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה אָמור בְּתֵנְאֵי שֶׁהָאָדָם יִשְׁתַּחֲרַר לְגִמְרֵי מִהַבְּהֵמִיּוֹת שָׁבוּ, שְׂאֵז
שִׁיךְ בְּצִדְקָה שֶׁהוּא יִשְׁמַשׁ כְּמְלָךְ עַל הַבְּהֵמֹת שֶׁהוּן תַּחֲתָיו. אֲמָנָם כָּל עוֹד
שְׂאֵף בְּאָדָם עֲצָמוֹ יֵשׁ חֶלֶק בְּהֵמִיּוֹת, כִּי צַד יִמְשׁוֹל עַל הַבְּהֵמִיּוֹת, וְלָכֵן
כְּשֶׁנִּפְגַּשׁ הָאָרֶיָה עִם הַקְדוּשׁ הַנוֹרָא בַּעַל הַ"פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ", טָבֵעֵי שֶׁיִּבְרַח
וַיִּרְעַד.

משנה טו

הכל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם
נדון. והכל לפי רב המעשה:

הכל צפוי והרשות נתונה

ביאר רבנו עובדיה מברטנורא; כל מה שאדם עושה בסתר חדרי חדרים, גלוי וידוע לפני ה' יתברך. והרשות נתונה ביד האדם לעשות טוב או רע. כלומר, לאדם יש בחירה, לבחור באיזה דרך הוא רוצה ללכת, אבל צריך לדעת, שיום יבוא ויראו לו את כל מה שעשה, ועתיד לתן על כך את הדין.

למשל: נהג חדש שלא למד כל כך את חקי התנועה, מגיע לכביש 6, ורואה את הדרך פתוחה ללא פקקים וללא פתולים, ומחליט לנסע באותו כביש. והנה בדרך הוא רואה בנתיב השני פקקים, ואינו מבין מדוע לא נוסעים אותם מכוניות דרך הכביש שהוא נוסע.

אבל לצערו הרב, אינו מודע לכך שבסוף החדש ישלחו לו חשבונות על כל מה שנסע במשך כל החדש, וכשיודע לו הדבר, יצטער על הרגע שהפיר את הכביש הזה, ובודאי שהיה מעדיף לעמוד בפקקים ולא להתחייב בתשלום עבור הנסיעה הנעימה והמהירה. כך גם הדבר בעניני העולם הזה, כל דבר מצלם, והרשות נתונה לעשות בטוב בעינינו, אבל בסוף צריך לשלם על כך מחיר.

בספר "האיגוד", מובא מעשה שספר דוקטור ירא שמים, שידידו הקרוב היה צריך לצאת במוצאי חג הפסח מארץ ישראל ללוס אנג'לס, לעסקת מסחר גדולה. הדוקטור ניסה למנוע את חברו הדתי שלא לנסע מיד בצאת החג, משום שכאשר יגיע ללוס אנג'לס, עדין יהיה בקר של יום טוב

שְׁנֵי שָׁל גְּלִיּוֹת, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לַמֶּרְכָּז הַיְּהוּדִי בְּעִיר, עָלָיו לְנַהֵג שֵׁם לְפִי הַהֲלָכָה וְלִשְׁמֹר בְּפִרְהֶסְיָא אֶת קַדְשֵׁת הַחֵג, וְהַנְּסִיּוֹן יִהְיֶה לוֹ גְּדוּל, וְלָכֵן מוּטָב שֶׁלֹא יִסַּע.

הַסּוֹחֵר לֹא הִסְכִּים, כִּי הִטִּיסָה הַבָּאָה רַק בְּעוֹד יוֹמִים, וְחָבַל לוֹ עַל הַזְּמַן, וְלָכֵן קָם וְנָסַע. כְּשֶׁהִגִּיעַ לְחוּ"ל, שָׁכַר חֶדֶר בְּמִלּוֹן גְּדוּל שֶׁל אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ קוֹמוֹת, וַיָּשֶׁב לָנוּחַ. לְאַחַר מִכּוֹן הַחֲלִיט לְהַתְּגַלַּח לְכַבּוֹד הָעֵסֶקָה שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּעָרָב.

הוּא זָכַר אֶת דְּבָרֵי הַדּוֹקְטוֹר שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁמָּה שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים לַעֲשׂוֹת בְּחַג מְשׁוּם מִרְאִית עֵין, אֶפִּילוֹ בְּחֶדְרֵי חֶדְרִים אֲסוּר, וְלָכֵן מִי שֶׁנָּסַע מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּ"ל, אֲסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת שֵׁם מְלָאכָה אֶפִּילוֹ בְּצַנְעָה. אֲבָל בְּתוֹךְ לְבוֹ חֶשֶׁב: "הֲרֵי יֵשׁ כָּאֵן אֶלֶף חֶדְרִים, וְאֲנִי נִמְצָא בְּאִיזָה חֶדֶר קָטָן, וּמִי יַדַּע בְּעוֹלָם מָה אֲנִי עוֹשֶׂה". וּמִתְחִיל לְהַתְּגַלַּח.

וְהִנֵּה רַק הַדְּלִיק הָאִישׁ אֶת הַמְּכֻנָּה, וּמִיָּד הֵחַל לְצִאת הַרְּבֵה עֵשׂוֹן, הוּא נִפְנָה לְרֵאוֹת מֵה קָרָה, וְהִבְחִין שֶׁהַמְּכֻנָּה מְכֻנָּת עַל מֵתַח חֲשֵׁמֶל שֶׁל 220 ווֹלְט בְּעוֹד שֶׁבְּלוֹס אֲנֶגְ'לִס הַמֵּתַח הוּא 110 ווֹלְט, וְלָכֵן נִשְׂרָפָה הַמְּכֻנָּה.

הָאִישׁ הוֹצִיא מִיָּד אֶת הַתְּקַע מִהַחֲשֵׁמֶל, אֲדָּ בִּינְתִים גְּלָאֵי הָעֵשׂוֹן קָלַט אֶת הָעֵשׂוֹן, וַצִּפְצֵף לְמִטָּה בְּקַבְּלָה. הֵם הַתְּקַשְּׁרוֹ בְּבִהְלָה לְשֵׁאוֹל מֵה קָרָה, וְהוּא הִרְגִיעַ אוֹתָם שֶׁזֶה רַק מְמֻכְנָת גְּלוּת, וְהוּא כָּבֵר הַשְּׁתַלְטַט עַל זֶה.

פָּנָה הָאִישׁ אֶל הַחֲלוֹן כְּדֵי לְפִתְחוֹ וּלְאֹרֵר אֶת הַחֶדֶר, וְאִזּו הַתְּבַרֵר לוֹ שֶׁבְּקוֹמוֹת הַגְּבוּהוֹת שֶׁל בֵּית הַמְּלוֹן הַמְּשַׁכָּלֵל הַזֶּה, אִי אֶפְשָׁר לְפִתַח חֲלוֹן כָּלֵל, אֶלָּא הַכֵּל סָגוּר וְהַחֶדֶר מְמֻזָּג...

בְּלִית בְּרִירָה הוּא נֶאֱלָץ לְפִתַח אֶת הַדְּלֵת כְּדֵי שֶׁיִּלְךְ לוֹ הָעֵשׂוֹן לְמִסְדְּרוֹן, רַק שֶׁהוּא לֹא יַדַּע כְּמָה דְּבָרִים: א'. שֶׁגְּלָאֵי הָעֵשׂוֹן שֶׁל הַמִּסְדְּרוֹן נִמְצָא בְּדִיוֹק מִמּוֹל הַדְּלֵת שָׁלוֹ. ב'. שֶׁגְּלָאֵי הָעֵשׂוֹן שֶׁל הַמִּסְדְּרוֹנוֹת, מְחַבְּרִים יִשִּׁירוֹת לְמוֹקֵד מְכַבֵּי הָאֵשׁ. ג'. שֶׁשְׁבוּעַ לְפָנָי כֵּן, הִיָּתָה בְּאַחַת הַמְּלוֹנוֹת בְּעִיר שְׂרָפָה גְּדוּלָה שֶׁתְּבַעָה כְּמָה קְרִבְנוֹת, וְאִזּו הַפְּנִתָה אֶצְבַּע מְאֻשְׁיָמָה לְמְכַבֵּי הָאֵשׁ שֶׁלֹא בָּאוּ עִם מְסָפִיק רְכָבֵי הַצָּלָה. אֶת כָּל זֶה הוּא לֹא יַדַּע!

פָּתַח הָאִישׁ אֶת הַדְּלֵת, וּפְעֻמוֹנֵי הָאֶזְעָקָה הִחְרִידוּ בְּמֶרְכָּז מְכַבֵּי הָאֵשׁ. הִלְקַח מִהַשְּׂרָפָה הַקּוֹדֶמֶת נְלֻמָּד, וּמִיָּד זָנְקוּ עֲשָׂרוֹת מְכֻנָּיוֹת כְּבוּי, וַיַּחֲד עִם מְכַבֵּי הָאֵשׁ, בָּאוּ גַם צְוֹתִים גְּדוּלִים שֶׁל מְגוֹן דָּוִד אָדָם, וּמְשֻׁטְרָה, וְכִמּוּבֵן צְלָמֵי הַטְּלוּיִזְיָה וְכָלֵי הַתְּקַשְּׁרָת וְהַעֲתוֹנוֹת...

הַכְּבָאִים טְפְּסוּ בְּזִרְיּוֹת, וּמְצָאוּ אֶת מוֹקֵד הָעֵשׂוֹן - "מְכֻנָּת הַגְּלוּחִי"... הַסּוֹחֵר עִם הַכְּפָה צוּלַם אֵין סִפֵּר פְּעֻמִּים מְכָל הַכּוּוֹנִים וְהַזְּוִיּוֹת, וְשִׁדַּר בְּטְלוּיִזְיָה, וְנִכְתָּב בְּעֵתוֹנִים עַל הַתְּקָלָה שֶׁיַּצָּאָה תַּחַת יָדוֹ.

מיד במוצאי החג התקשר אותו יהודי לידידו מארץ ישראל, ואמר לו: אכן, צדקת בדברך, אני חשבת שאת אחד לא יראה אותי, ובסוף כל לוס אנג'לס ראוי וקראו על מה שארע לי...

אין לאן לברח

מעשה בבחור אחד שהלך מטבריה לביתר ללמד תורה, אותו בחור היה נאה ביותר, וראתה אותו נערה אחת ואמרה לאביה: בבקשה ממך, תשדך לי את הבחור הזה. מיד נגש האב לבחור, ואמר לו: רצונך לשא אשה ואני אתן לך את בתי? אמר לו: כן.

מיד ערכו חתונה ואותו בחור נשא את הבחורה לאשה וחזר לביתו שבטבריה, כדי לקיים "ושמח את אשתו שנה אחת". בסוף השנה, אמרה לו אשתו: בבקשה ממך תוליכני אצל הורי וראתה אותם. מיד לקח סוסים ומאכל ומשתה, והלך עם אשתו לבית הוריה.

כשהלכו בדרך, יצא עליהם שודד אחד חמוש, וכשראתה אותו האשה, נכנסה אהבתו בלבה, ועזרה לו לתפס את בעלה וקשרו אותו בחבלים. אותו שודד נכשל עם האשה בעברה, ואחר כך ישב לאכול ולשתות יחד עם האשה. אותו בחור היה קשור באילן, וראה את הכל. אחר כך בא השודד לישן עם הבחורה, ולקח כלי של מים ושם לידו ויישן.

והנה בא נחש ושתה מן היין, והטיל סם המות בתוכו. כשהקיץ השודד משנתו, נטל את המים ושתה ומת. הבחור ראה את הנס שנעשה לו, ואמר לאשתו: בבקשה ממך, תשחררי אותי. אמרה לו: אני מפחדת ממך שמא תהרגני. אמר לה: אני נשבע לך שלא אמיתך. האשה שחררה את בעלה, והלכו שניהם לבית אביה של האשה.

וכשראוה הוריה, שמחו מאד והגישו לפניהם לאכול ולשתות. אמר להם הבחור: לא אוכל ולא אשתה עד שאספר מה שארע לי, מיד ספר כל המעשה. כששמע זאת אביה, קם מיד והרג את בתו המרשעת. (אוצר המדרשים עמוד 531).

שוב רואים אנו, שהרשות נתונה לאדם לעשות כפי מה שיחפץ, אך צריך לדעת שבסופו של דבר הכל יתגלה ויענש על כל מה שעשה נגד רצון ה' ותברך.

הוא הִיָּה אומר, הכל נתון בְּעֶרְבוֹן, וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים. הַחֲנוּת פְּתוּחָה, וְהַחֲנוּנִי מִקִּיף, וְהַפְּנִקָּס פְּתוּחָה, וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת, וְכָל הַרוּצָה לְלוֹת יָבוא וְיִלּוּה, וְהַגְּבָאִים מִחֲזִירִים תְּדִיר בְּכָל יוֹם, וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֵׁלָא מִדַּעְתּוֹ, וְיֵישׁ לָהֶם עַל מַה שְּׂיִסְמוּכוּ, וְהַדִּין דִּין אָמַת, וְהַכֹּל מִתְקַן לְסַעוּדָה:

הכל נתון בערבון

רַבֵּנוּ עוֹבְדֵיהָ מִבְּרִטְנוֹרָא מְפָרֵשׁ, שְׂרַגְלֵיוֹ שֶׁל הָאָדָם הֵם הָעֶרְבִים לוֹ, וְהֵם מוֹלִיכִים אוֹתוֹ לְמָקוֹם שְׂצָרִיף לְהַגִּיעַ לְשֵׁם מִבְּלִי שְׂיִדַע עַל כָּף, וְאִפִּילוּ אִם אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם לְהַגִּיעַ לְאוֹתוֹ מְקוֹם, רַגְלָיו לֹקְחִים אוֹתוֹ לְשֵׁם.

וְכִמוֹ שְׂמִסְפָּר בְּמִסְכַּת סִכָּה (דף נג.) עַל הַמְּלָךְ שְׁלֵמָה, שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי סוּפְרִים מִשְׁכִּילִים וְיָפִי תֵאָר, וְשָׂמָם אֶלִיחֶרֶף וְאַחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא. יוֹם אֶחָד רָאָה שְׁלֵמָה הַמְּלָךְ אֶת מִלְאָךְ הַמְּנוֹת עֲצוּב. שְׂאֵלוֹ הַמְּלָךְ: מִדּוּעַ אַתָּה עֲצוּב? הַשִּׁיב מִלְאָךְ הַמְּנוֹת: מִשּׁוּם שֶׁתּוֹבְעִים מִמֶּנִּי לְקַחַת אֶת נִשְׁמַתְם שֶׁל שְׁנֵי הַסּוּפְרִים שְׂלָךְ...

שָׁמַע זֹאת הַמְּלָךְ, וּמִיַּד צָנָה עַל הַשְּׂדִים שְׂיִקְחוּ אֶת הַשְּׁנִים לְעִיר לוֹז וְעִיר שְׂאִין לְמִלְאָךְ הַמְּנוֹת רְשׁוּת לְעִבּוֹר בָּהֶן. וְהִנֵּה כְּאִשֶּׁר הִגִּיעוּ הַשְּׁנִים לְשַׁעְרֵי הָעִיר לוֹז, עוֹד בְּטָרָם הִסְפִּיקוּ לְהַכְנִיס לְתוֹכָהּ הָעִיר, הֵם נִפְטְרוּ מִן הָעוֹלָם.

לְמַחֲרַת שׁוּב רָאָה הַמְּלָךְ אֶת הַשְּׂטוֹן, וְהִפְעֵם הוּא מְחִיף. תְּמָה הַמְּלָךְ: מִדּוּעַ אַתָּה מְחִיף? עָנָה מִלְאָךְ הַמְּנוֹת: שְׂלַחְתָּ אֶת הַשְּׁנִים לְמָקוֹם בּוֹ נִגְזַר עֲלֵיהֶם לְמוֹת גְּזַר. דִּינָם הָיָה לְמוֹת בְּשַׁעְרֵי הָעִיר לוֹז, וְאִמְשׁ הָיִיתִי עֲצוּב מִשּׁוּם

שְׁלֹא יִדְעֵתִי כִּיצַד לְהַבְיֵאֵם לְאוֹתוֹ מְקוֹם, וְדוֹקֵא אֶתְּהָ הַחֲכָם מִכָּל אָדָם
סִיעֵת לִי לְהוֹצִיא לַפֶּעַל אֶת גִּזְרֵי דִינָם.

כְּשֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבָרָיו, מִיַּד פָּתַח וְאָמַר: "רִגְלָיו שֶׁל אָדָם הֵם הָעֲרָבִים
לְקַחְתּוֹ לְמָקוֹם שֶׁבּו צָרִיךְ הוּא לְמוֹת".

וּלְפִי זֶה מוֹבֵן הַמֶּשֶׁךְ הַמְשֻׁנָּה "וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים", כְּלוּמַר, אֵין
לְשׁוּם אָדָם אֲפָשָׁרוֹת לְבָרַח מִגִּזְרֵי הַדִּין שֶׁנִּגְזָר עָלָיו, וְאֲפִילוּ אִם יִנְסֶה לְבָרַח
מִכָּד, יֵשׁ מְצוּדָה וּמְלַכְדָּת הַמוֹכְנָה לוֹ כְּדִי לְתוֹפְסוֹ, כְּפִי שֶׁאַרְע לְשָׁנֵי עֶבְדָּיו
שֶׁל שְׁלֹמֹה.

מִסְפָּר עַל רַבִּי יְהוֹנָתָן אֵיִיבִישׁיץ, רַבֵּה שֶׁל פְּרָאג, שֶׁכָּאֲשֶׁר הֵלֵךְ פֶּעַם בְּרַחוּבָה
שֶׁל הָעִיר, עָבְרָה בְּמָקוֹם מְרֻכָּבֵת הַמֶּלֶךְ. הִבְחִין הַמֶּלֶךְ בְּרַבִּי יְהוֹנָתָן הַצּוֹעֵד
רִגְלִית, וּמְכִינּוֹן שֶׁהֶעְרִיכוּ מֵאֵד וְהוֹקִיר אֶת חֲכָמָתוֹ, פָּקַד עַל הַרְכָּב לְעַצֵּר,
וּפְנָה בְּשֵׂאֵלָה אֶל הָרַב: לָאֵן אֶתְּהָ הוֹלֵךְ?

עָנָהוּ רַבִּי יְהוֹנָתָן: "אֵינְנִי יוֹדֵעַ. הַמֶּלֶךְ חָשַׁב שְׁלֹא שָׁמַע טוֹב, וְחָזַר וְשָׂאֵל:
כְּבוֹד הָרַב, שְׂאֵלְתִי לָאֵן אֶתְּהָ הוֹלֵךְ? הַשִּׁיב לוֹ ר' יְהוֹנָתָן שְׁנִית: עָנִיתִי כְּבָר
לְכַבּוֹד הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵינְנִי יוֹדֵעַ..."

הַמֶּלֶךְ קִבֵּל אֶת תְּשׁוּבָתוֹ כְּחֻצְפָּה. כִּיצַד מַעִיז הָרַב לְסַרֵּב לְעֲנוֹת עַל שְׂאֵלָתוֹ,
וְכִי יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינּוּ יוֹדֵעַ לְהִיכֵן הוּא הוֹלֵךְ? בְּכַעֲסוֹ צָנָה לְאַסּוֹר אֶת הָרַב.
לְאַחַר זְמַן מָה שֶׁכָּבַר נִרְגַע הַמֶּלֶךְ מִכַּעֲסוֹ, הִחְלִיט לְשְׂאוֹל אֶת הָרַב מִדּוּעַ
עָנָה לוֹ תְּשׁוּבָה שְׂכִזוֹ.

צָנָה הַשְּׁלִיט לְקַרְא לְר' יְהוֹנָתָן וְאָמַר לוֹ: כְּבוֹד הָרַב, אֵינְנִי מִבִּין אוֹתָךְ, אֲנִי
מְכִיר אוֹתָךְ כְּאָדָם חָכָם וְנָבוֹן, וְהִנֵּה עַל שְׂאֵלָה שְׂכַל יֶלֶד קֶטָן יוֹדֵעַ לְהַשִּׁיב
אֶתְּהָ עֲוֹנָה לִי "אֵינְנִי יוֹדֵעַ"? מָה פֶּשֶׁר תְּשׁוּבָה זוֹ?

עָנָה ר' יְהוֹנָתָן: הֲלֹא הַמֶּלֶךְ יָכוֹל הִיָּה לְהוֹכֵחַ בְּעֲצָמוֹ כִּי לֹא יִדְעֵתִי לָאֵן אֲנִי
הוֹלֵךְ. אֲמַנָּם רְצִיתִי לְלַכֵּת לְלַמֵּד, וּפְנִי אֵף הָיוּ מוֹעֲדוֹת לְבֵית הַמְדַרְשׁ, אֲבָל
לֹא כָּל מָה שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת יִקְרָה בְּפֶעַל, וְהִרְאָה לְכָד שֶׁרְצוֹנִי לֹא
הִתְקַיֵּם, שֶׁהָרִי בְּמָקוֹם לְהִגִּיעַ לְבֵית הַמְדַרְשׁ, הִגַּעְתִּי לְבֵית הַסֵּהר... וְלָכֵן
אֲמַרְתִּי לְמֶלֶךְ שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְהִיכֵן אֲנִי הוֹלֵךְ.

כְּמָה אֲנָשִׁים הַכְּרָנוּ, שֶׁהָיוּ אֲמוּרִים לְלַכֵּת לְאֵיזָה מְקוֹם, וּבִסּוּף הִגִּיעוּ
לְמָקוֹם אַחֵר. לְמַשָּׁל, אָדָם נוֹסֵעַ לְחֻתְנָה שֶׁל בְּנוֹ, וּבְחֻזְרָה הַבֵּית הִיָּה בְּטוּחַ
שֶׁהוּא בְּדַרְךְ לְבֵיתוֹ, וּלְבִסּוּף הִגִּיעַ לְבֵית הַעֲלָמִין רַח"ל, וְכֵן עַל זֶה הַדְּרָךְ,
הַכָּל כְּתוּב מְלַמְעֵלָה לְהִיכֵן הָאָדָם צָרִיךְ לְהִגִּיעַ, וְאִם לֹא הִגִּיעַ לֵיעַד שֶׁרְצָה,

ברור הוא שלהיכן שהגיע שם היה צריך להגיע וזה היעד שלו.

החנות פתוחה והחנוני מקיף

כתב רבנו מברטנורא, החנות פתוחה, ובני אדם נכנסים לשם, ולוקחים בהקפה מבלי לשלם מיד, והחנוני מוכר בהקפה ומאמין לכל אותם שלוקחים, שישלמו על מה שלקחו. כך בני אדם חוטאים בכל יום, והקדוש ברוך הוא ממתין להם שיחזרו בתשובה, עד שיבא עתם.

כמה אב רחום וחנון יש לנו, שממתין לנו בסבלנות עד שנשוב בתשובה, ואם האדם אינו מתעורר וכבר הגיעו מים עד נפש, נאלץ הקדוש ברוך הוא להפריע ממנו.

ומעשה באדם אחד שהשכיר דירה לאלמנה עניה עם ילדים, וכשעבר חדש ימים, בא ותבע ממנה שכר דירה, ולא היה לה מהיכן לשלם. לאחר תקופה של כמה חודשים שלא שלמה, דרש ממנה לפנות את הדירה.

לאשה לא היה מקום אחר לדור שם, והימים היו ימי חרף קשה, ברד וכפור ורוח חזקה, ולכן נשארה האשה בבית ולא יצאה. מה עשה בעל הדירה, הלך והסיר את הרעפים שעל הגג, והגשם והברד ירדו לתוך הבית. באו אליו בני אדם רחמנים, ובקשו והתחננו בפניו שיחוס עליה ועל יתומיה הקטנים, ויניח לה להשאר בדירה עד סוף ימי החרף, אבל הוא לא רצה לשמוע על כך.

נאלצה האשה בעל כרחיה לעזוב את הדירה, ודמעתה על פניה עד שמצאה מנוח לרגלה באיזה מערה. כולם דברו על שערוניה זו, ועל אכזריותו של בעל הדירה.

הגאון החפץ חיים, שהיה עד למעשה זה, הצטער מאד, וקרא בקול את הפסוקים: "כל אלמנה ויתום לא תענון, אם ענה תענה אתו, כי אם צעק יצעק אלי, שמע אשמע צעקתו, וחרה אפי והרגתי אתכם", והמתין לראות מה יהיה בסופו של אותו האיש.

עברו שנים והענש בושש לבא, כי השם יתברך ארך אפים גם לרשעים, וממתין שיחזרו בתשובה. אולם כעבור עשר שנים, בא קלב שוטה, ונשף את בעל הדירה, והתיסר האיש ביסורים קשים ומרים, והתפתל במכאוביו במשך כמה שבועות, והיה נובח ככלב, ולבסוף מת ביסוריו.

משנה יז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה,
אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה.
אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה,
אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין
דעת, אין בינה. אם אין קמח, אין תורה.
אם אין תורה, אין קמח.

דרך ארץ קדמה לתורה

אדם חסר מדות טובות והנהגות נכונות, הוא אדם שאינו מסוגל לקבל את התורה, שהרי כיצד יכול אדם ללמד על מצוות צדקה וגמילות חסדים, כאשר אין בו שמץ ממדת הנדיבות. כיצד הוא יבין כראוי את הצווי "ואהבת לרעך כמוך", בעוד האנוכיות שולטת בו. הרי שדרך ארץ היא ההכנה שעל ידה יוכל לפנות ללמוד התורה הקדושה, ולכן היא קודמת לתורה.

רמז לכך אנו מוצאים במסכת יבמות (דף סב:), על עשרים וארבע אלה תלמידיו של רבי עקיבא, שמתו כולם בזמן קצר - מפסח עד שבועות, משום שלא נהגו כבוד זה בזה. לפי שעור קומתם הם היו לקויים במדת דרך ארץ.

לא לחנם הדגישו חכמינו כי הם נפטרו "מפסח עד שבועות", ללמדנו שהם נסתלקו מן העולם בתקופה של ספירת העמר. תקופה זו נועדה להיות הכנה לקבלת התורה, הכנה רוחנית למעמד הר סיני, ומהי אותה הכנה? הוי אומר "דרך ארץ קדמה לתורה". לפיכך מכיון שאותם תלמידים לקו בדרך ארץ שלהם, הם לא היו ראויים לזכות לקבלת תורה, שהרי אם אין דרך ארץ אין תורה, ולכן נלקחו לבית עולם לפני קבלת התורה.

בְּמִסְכַּת מְנַחוֹת (דף טו ח:) מְסַפֵּר עַל רַבֵּי טַרְפוֹן שֶׁהִקְשָׁה קְשִׁיָּא בְּבֵית הַמְדַרְשָׁה, וְחָכְם אֶחָד בְּשֵׁם רַבֵּי יְהוּדָה בְּוֹן נְחֻמְיָה הִשִּׁיב לוֹ תְּשׁוּבָה. וְכִשְׂרָאָה שְׂרַבֵּי טַרְפוֹן שָׂתַק, שְׂמַחוּ פָּנָיו שֶׁל רַבֵּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבֵּי עֲקִיבָא: יְהוּדָה, שְׂמַחוּ פָּנֶיךָ שֶׁהִשְׁבַּתְתָּ אֶת זָקוֹן, תִּמְהַנֵּי אִם תִּאָרִיךְ יָמִים.

אָמַר רַבֵּי יְהוּדָה בְּרַבֵּי אֶלְעָאי: אוֹתוֹ הַפָּרֶק פְּרוֹס הַפְּסַח הָיָה, כְּשֶׁעֲלִיתִי לְעֶצְרַת שְׂאֵלְתֵי אַחֲרָיו: יְהוּדָה בְּוֹן נְחֻמְיָה הֵיכֵן הוּא? וְאָמְרוּ לִי: נִפְטַר וְהִלְךְ לוֹ.

מִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא שֶׁם מִשְׁמַע, שְׂרַבֵּי טַרְפוֹן לֹא הִקְפִיד עַל רַבֵּי יְהוּדָה בְּזָה, וְאֲדַרְבָּה יִתְכַּן שְׂשֻׁמַח עַל שְׂפִשְׁט לוֹ אֶת קְשִׁיתוֹ, וְרַק רַבֵּי עֲקִיבָא הִרְגִישׁ בּוֹ שְׂשֻׁמַח מְזָה, וְלָכֵן קָלְלוֹ שְׂלֵא יֵאָרִיךְ יָמִים.

וְהִקְשָׁה רַבֵּי חֵיִים קְנִיבְסָקִי שְׁלִיטָ"א בְּסִפְרוֹ אוֹרְחוֹת יֶשֶׁר, מִדּוּעַ הִגִּיעַ לוֹ מִיְתָה בְּשִׁבִיל זֶה, וְכָל יִשְׂרָאֵל יִפְסִידוּ תַלְמִיד חָכְם כְּרַבֵּי יְהוּדָה, וְהָרִי אִם אַכּוֹן נֶהֱג רַבֵּי יְהוּדָה שְׂלֵא פְדִין, הָיָה לְרַבֵּי עֲקִיבָא לְהוֹכִיחוֹ וּלְהִזְהִירוֹ שְׂלֵא יַעֲשֶׂה כֵּן, אֲבָל לְגַרְם לוֹ שְׁיָמוּת, לְכַאוֹרָה לֹא מִתְקַבֵּל עַל הַדַּעַת.

וְתַרְךָ, שְׂבֵאוֹר הַדְּבָרִים הוּא, שְׂאֲדַרְבָּה בְּשִׁבִיל שֶׁהָיָה תִנָּא וְאָדָם גָּדוֹל, וּבּוֹדָאי יְהִיָה מִמְּנֵהִיגֵי הַדּוֹר וְיַעֲמִיד אֶלְפֵי תַלְמִידִים, אֲזִי מְכִינֵן שְׂהִרְגִישׁ רַבֵּי עֲקִיבָא שְׂיֵשׁ בּוֹ מְדָה רְעָה זֹו שְׂמִתְכַּבֵּד בְּקִלוֹן רַבּוֹתָיו, וּמִדּוֹת רְעוֹת קְשָׁה לְעִקּוֹר, חֲשַׁשׁ שְׂמָדָה זֹו תַעֲבוֹר לְאֶלְפֵי תַלְמִידָיו, וְיִהְיֶה בְּזָה תַקְלָה לְדוֹרוֹת, וְלָכֵן נַח שְׁיָמוּת, וְלֹא יַעֲבִיר מִדּוֹת רְעוֹת לְתַלְמִידָיו.

וְנִרְאָה שְׂדָבֵר זֶה לְמַד רַבֵּי עֲקִיבָא מִהַמְעֵשָׂה שֶׁהָיָה עִם תַלְמִידָיו, שְׂעַל אִף שְׁהָיוּ תַלְמִידֵי חָכְמִים מְפֻלְגִים הָרְאוּיִים לְהִיּוֹת גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וְלִלְמַד תּוֹרָה לְעַם, וּמֵהֶם תִּצָּא תּוֹרָה לְכָל הָעוֹלָם, בְּכָל זֹאת לֹא רַחֵם ה' יִתְבָּרַךְ עַל אוֹתָם תַלְמִידִים וְעַל עַם יִשְׂרָאֵל שְׂעִתִּידִים לְהַנּוֹת מִתּוֹרָתָם, אֶלְא לְקַח אוֹתָם בְּדַמֵּי יָמֵיהֶם, מִפְּנֵי שְׂבִדְרָגָה שְׂלָהֶם הָיָה חֶסֶר לָהֶם מִדּוֹת טוֹבוֹת, וְלָכֵן אֵין טַעַם שְׂתַלְמִידִים כְּאֵלוֹ יַעֲבִירוּ אֶת תּוֹרָתָם וְאֶת מִדּוֹתֵיהֶן לְכָלֵל יִשְׂרָאֵל, שְׂהָרִי אִם אֵין דְּרָךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה.

מי שאין בו מדות ודרך ארץ, גרוע מנבלה

בְּסִפְר "קִב הַיִּשְׂרָ" (פָּרֶק ז) הִבִּיא מַעֲשֵׂה בְּחֻסִיד אֶחָד שֶׁהִלְךְ בְּדֶרֶךְ, וְנִזְדַּמֵּן עִמוֹ אֶלְיָהוּ הַנְּבִיא, וְהִנֵּה הֵם רוֹאִים נְבִלָה אַחַת מְשֻׁלְכַת בְּדֶרֶךְ, וְהִיְתָה הַנְּבִלָה מְסֻרִיחָה סְרַחוֹן גָּדוֹל. אוֹתוֹ חֻסִיד הִנִּיחַ יָדוֹ עַל חֻטְמוֹ מִפְּנֵי הַסְרַחוֹן, אוּלַם אֶלְיָהוּ הַנְּבִיא הִלְךְ קְרוֹב לְנְבִלָה וְלֹא חָשׂ לְרִיחַ כָּלֵל.

עוֹדֵם מְדַבְּרִים, וְהִנֵּה הֵם פּוֹגְשִׁים בְּאֶדָם אֶחָד מֵרְחוֹק שֶׁהֵלֵךְ לְקִרְאָתָם, וְהִלִּיכְתּוּ הֵיטֵה בְּגִאָוָה וְגִסּוֹת רוּחַ, וְהִיָּה מִתְפָּאֵר וּמְתִיָּהָר בְּעֲצָמוֹ, כְּשֶׁרָאָהוּ אֵלָיו הַנְּבִיא מֵרְחוֹק, שֶׁסָּאת יָדוֹ עַל חוֹטְמוֹ.

שְׂאֵלוֹ הַחֲסִיד: מִדּוּעַ לֹא שָׁם אֲדוֹנֵי יָדוֹ עַל חוֹטְמוֹ כְּשֶׁעָבְרוּ לִיד הַנְּבִלָה, וְאֵלוֹ כָּאֵן שֶׁעָבְרָנוּ לִיד אוֹתוֹ אֲדָם, שְׂמַתְּ אֶת יָדְךָ עַל הַחֲטָאִים? הַשִּׁיב לוֹ אֵלָיו: אֲדָם זֶה מְסַרִּיחַ יוֹתֵר מִהַנְּבִלָה, כִּי הַנְּבִלָה כִּיֹּן שֶׁאֲדָם נוֹגֵעַ בָּהּ טְמֵא עַד הָעֶרֶב. אֲבָל הַנוֹגֵעַ בְּזֶה הָאֲדָם, מְקַבֵּל מִמֶּנּוּ טְמֵאוֹת חֲמוּרוֹת, כִּי הוּא בָּעַל גִּאָוָה וּמְדוּתָיו מְגִנּוֹת.

לְפִי זֶה כָּתַב בְּסִפֵּר "שֶׁם מְשֻׁמְעוֹן" לְבָאֵר אֶת דְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ, שֶׁתִּלְמִיד חֲכָם שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת, דֵּהִינּוּ שֶׁאֵין לוֹ שְׂפִלוּת הָרוּחַ וְדָרְךְ אֶרֶץ, אֶלֶּא מְתִיָּהָר בְּגִאָוָה, נְבִלָה טוֹבָה הֵימָנוּ, כִּי מִנְּבִלָה מְקַבְּלִים טְמֵאָה רַק עַד הָעֶרֶב, וּמִתִּלְמִיד חֲכָם כְּזֶה שֶׁאֵין בּוֹ דָּרְךְ אֶרֶץ, מְקַבְּלִים טְמֵאָה חֲמוּרָה לְאוֹרְךָ יָמִים וְשָׁנִים, מִחֲמַת שְׁלוּמִד מִמֶּנּוּ אֶת דָּרְכָיו.

רַבֵּי שְׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן זַ"ל הֵיָה אוֹמֵר: לְנְבִלָה יֵשׁ חֲסָרוֹן גָּדוֹל שֶׁמְסַרִּיחָהּ, אוֹלָם יֵשׁ בְּזֶה גַם מַעֲלָה, שֶׁכִּיֹּן שֶׁהִיא מְסַרִּיחָהּ, מְרַגְּשִׁים בָּהּ הָעוֹבְרִים וְשׁוֹבִים, וּמְרִיחִים אוֹתָהּ לְמָקוֹם רְחוֹק, וְיוֹדְעִים לֹא לְהַפְשִׁיל בָּהּ.

אֲבָל תִּלְמִיד חֲכָם שֶׁאֵין בּוֹ דָּרְךְ אֶרֶץ, יֵשׁ בּוֹ חֲסָרוֹן גָּדוֹל שֶׁאֶפְשָׁר לְהַפְשִׁיל בּוֹ וּלְלַמֵּד מִמֶּעֲשָׂיו שֶׁאֵינָם כְּשׁוֹרָה, כִּיֹּן שֶׁהוּא תִּלְמִיד חֲכָם, הָרִי לֹא נוֹדַע סְרַחוּנוֹ, וְאֵין הַבְּרִיּוֹת נִשְׁמָרִים מִפְּנֵיו, וְלָכֵן נְבִלָה טוֹבָה הֵימָנוּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֶת הַמַּעֲלָה הַזֶּה שֶׁכֵּלָה מְסַרִּיחָהּ, וְנִזְהָרִים מִפְּנֵיהָ.

רַעֲיוֹן זֶה נוֹתֵן לָנוּ לַעֲמוֹד עַל חֲמַר הָעֵנָן שֶׁל דָּרְךְ אֶרֶץ, שֶׁהָרִי נְבִלָה הִיא הַדְּבַר הַפְּחוֹת בְּיוֹתֵר שֶׁיֵּשׁ בְּעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְדִיפָה רִיחַ רַע, וְאֵין בָּהּ שׁוֹם תּוֹעֵלֶת, וְאֵין אֲדָם בְּעוֹלָם שֶׁאֵינוֹ מוֹאֵס בָּהּ, וְאֵף עַל פִּי כֹן נַחֲשֶׁבֶת הַנְּבִלָה יוֹתֵר מִתִּלְמִיד חֲכָם שֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג בְּדָרְךְ אֶרֶץ!

אם אין תורה אין קמח

כָּתַב הַמְּדַרְשׁ שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם הָאֱלֹשִׁיךְ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם אוֹמְרִים "אִם אֵין קָמַח אֵין תּוֹרָה", וְחוֹשְׁבִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם רְאִיָּה מִהַמְּשֻׁנָּה שֶׁחַיֵּב לַעֲבוֹד, מִפְּנֵי שֶׁבְּלִי קָמַח אֵי אֶפְשָׁר לְלַמֵּד תּוֹרָה, וּבְכַךְ מְנַחֲמִים אֶת עֲצָמָם בְּזֶה שֶׁאֵינָם לוֹמְדִים.

וּבֵּא הַתֵּנָא לְלַמְּדָנוּ שֶׁהָאֵמֶת הִיא לְהַפְּךְ, כִּי בְטוֹל הַתּוֹרָה הִיא הַסְּבָה לְבִטּוֹל הַקָּמַח, וְזֶה שֶׁאֵמֶר הַתֵּנָא "אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קָמַח", כְּלוּמַר אִם רְאִיתָה שֶׁאֵין לְךָ קָמַח [דֵּהֵינּוּ פִּרְנָסָה], דַּע לְךָ שֶׁאֵין לְךָ תּוֹרָה, וְזֶה מֵה שְׁגוּרִים לְחֲסָרוֹן

בַּפְּרָנְסָה, שֶׁהָרִי הַפְּרָנְסָה בָּאָה מֵאֵת ה', וְכָכָל שְׂיָרְבָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, בּוֹרָא עוֹלָם יִדְאָג לְפְרָנְסָתוֹ.

וּבְהַקְשֶׁר לְזֶה מְסַפְּרִים עַל הָרֵב "בֵּית הַלְוִי", שֶׁפָּגַשׁ פְּעַם בְּאַחַד מִתְּלָמִידָיו לְאַחַר תְּקוּפָה אַרְבָּה שָׁלָא נִפְגְּשׁוּ. שָׁאַל אוֹתוֹ הָרֵב: מָה אַתָּה עוֹשֶׂה? עָנָה הַתְּלָמִיד: אֲנִי מְנַהֵל עֶסֶק, וּבְרוּךְ ה' פְּרָנְסָתִי מְצוּיָה בְּכַבּוּד.

לְאַחַר כִּמָּה דְקוֹת נִגַּשׁ אֵלָיו הָרֵב וּשְׁאַלוֹ שׁוּב: מָה אַתָּה עוֹשֶׂה? חָשַׁב הַתְּלָמִיד שֶׁהָרֵב כִּנְרָאָה לֹא שָׁמַע מִקֶּדֶם אֶת דְּבָרָיו, וְשׁוּב הִשִּׁיב לוֹ: אֲנִי מְנַהֵל עֶסֶק וְהַעֲסָקִים מְשֻׁשְׁגִים.

לְאַחַר כִּמָּה דְקוֹת שׁוּב נִגַּשׁ הָרֵב וּשְׁאַל: מָה אַתָּה עוֹשֶׂה? אָמַר הַתְּלָמִיד: כָּבֵר אֲמַרְתִּי מִקֶּדֶם לָרֵב כִּי אֲנִי מְנַהֵל עֶסֶק!

אָמַר הָרֵב: כֵּן, שְׁמַעְתִּי הֵיטֵב אֶת דְּבָרֶיךָ, אָבֵל אֲנִי שׁוֹאֵל אוֹתְךָ "מָה אַתָּה עוֹשֶׂה", וְאַתָּה עֹנֶה לִי "מָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה..." הַפְּרָנְסָה הִיא מְשֻׁמִּים, וְהִיא מַעֲשֶׂה יְדִיו שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאֲנִי שְׁאֵלְתִי אוֹתְךָ מָה עִם הַלִּמּוּד שְׁלָךְ? מָה עִם קְבִיעַת עֵתִים לַתּוֹרָה? מָה עִם הִירָאָת שְׁמִים שְׁלָךְ? מָה עִם הַתְּפִלוֹת וְכוּ'.

כָּךְ צָרִיךְ כָּל יְהוּדֵי לְהַרְגִישׁ וּלְדַעַת שֶׁה' יִתְבָּרַךְ הוּא הָעוֹשֶׂה אֶת הַכֹּל, וְהוּא מְשַׁבֵּעַ לְכָל חַי רָצוֹן, וְכָל מִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה, מִבְּטָח לוֹ שֶׁפְּרָנְסָתוֹ מְצוּיָה לוֹ בְּכַבּוּד וּבְנַחַת, וְדוֹרְשֵׁי ה' לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב.

מי שאין לו קמח אין לו תורה

פְּרוּשׁ נוֹסֵף לַמְּשֻׁנָה מִבְּאֲרִים עַל פִּי מָה שֶׁמְסַפְּרִים, שֶׁבִישִׁיבַת גְּרוּדְנָא אֶצֶל רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁקַאפּ זצ"ל, הָיוּ תְּקוּפוֹת שֶׁאֶפִּילוֹ אוֹכֵל מִיְנֵימְלִי כִּמְעַט וְלֹא הָיָה. פְּעַם כְּשֶׁהִמְצָב הַכֹּלְכָלִי בִישִׁיבָה הָיָה בְּכִי רַע, וְנִדְמָה הָיָה לְבַחוּרִים שֶׁנִּתְּנוּ לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר לְמַעַנְם, אֲזִי לְאוֹת מְחַאָה עַל מְצָבָם הָעָגוּם, הַחֲלִיטוֹ לְהִשִּׁיב אֶת מְעַט הָאוֹכֵל שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם בְּשִׁלְמוֹת.

הַמְּשֻׁגִיחַ שֶׁל הִישִׁיבָה, רַבִּי שְׁלֵמָה הַרְכָּבִי, שָׁמַע עַל כֵּן, אָךְ נִמְנַע לוֹמַר זֹאת לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, עַקֵּב מְצָב בְּרִיאוֹתוֹ הָרוּפֵף. אוֹלָם בְּדָרְךָ כְּלָשְׁהִי נוֹדַע לְרַבִּי שְׁמַעוֹן עַל כֵּן, וּבִשְׁעוֹרוֹ הָרֵאשׁוֹן לְאַחַר הַמְּקָרָה, פָּתַח בְּדַבְּרֵי הַמְּשֻׁנָה בְּאֲבוֹת וְאָמַר:

"אִם אֵין קִמַּח אֵין תּוֹרָה", נִרְמַז בְּדַבְּרֵי הַמְּשֻׁנָה, שֶׁאִם אָדָם מְסַגֵּל לְהַתְּלוּנָה וְלוֹמַר "אֵין לִי קִמַּח" כְּלוֹמַר שֶׁהַקִּמַּח לֹא מְסַפִּיק לִי, הַפְּשֻׁט הוּא שֶׁ"אֵין לוֹ תּוֹרָה..."

הוא הִיָּה אֹמֵר, כֹּל שְׁחַכְמָתוֹ מִרְבָּה
מִמַּעֲשָׂיו, לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְאִילָן שְׁעֲנַפָּיו
מִרְבִּין וְשָׂרְשָׁיו מֵעֲטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה
וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה יז),
וְהָיָה כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב
וְשָׁכֵן חֲרָרִים בְּמִדְבָּר אֶרֶץ מִלְחָה וְלֹא תֵשֵׁב.
אָבֵל כֹּל שְׁמַעֲשָׂיו מִרְבִּין מִחֲכָמָתוֹ, לָמָּה
הוּא דוֹמָה? לְאִילָן שְׁעֲנַפָּיו מֵעֲטִין וְשָׂרְשָׁיו
מִרְבִּין, שֶׁאֵפְלוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת
וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אִין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר (שׁ), וְהָיָה כְּעֵץ שְׁתוּל עַל מַיִם וְעַל
יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֵא חֹם,
וְהָיָה עָלָיו רֶעֶן, וּבִשְׁנַת בְּצִרְתָּ לֹא יִדָּאָג,
וְלֹא יִמִּישׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי:

ללמד על מנת לעשות

התנא מלמדנו שמי שמרבה ללמד אבל אינו מרבה לקיים את מה שלומד, מעלתו פחותה ממי שלומד מעט ומקיים את כל מה שלומד, מפני שעקר הלמוד הוא כדי לעשות ולקיים את מה שלומד.

כיוצא בזה אמרו במדרש רבה: הלמד שלא על מנת לעשות, נוח לו שלא נברא. אמר רבי יוחנן, הלמד שלא על מנת לעשות, נוח לו שנהפכה שוליתו על פניו ולא יצא לאויר העולם. אמר רבי אחא, הלמד על מנת לעשות, זוכה להקביל רוח הקדש.

משל למה הדבר דומה, לשני פועלים עובדי אדמה, שמקבלים בשכרם אחוזים מן הפרות שתוציא האדמה, ושניהם נקראו לעבוד בשרות אצל המלך על מנת לשתול בעבורו פרוס, ולטפח את אילנותיו כדי שיתנו פרות.

הָאֶחָד הָעֵבִיר אֶת הַזְּמַן בְּבִטְלָה גְּמוּרָה וְנִמְנַע מֵעֲבוּדָה, בְּגִלּוֹל כָּל מִינֵי תְרוּצִים שׁוֹנִים וּמְשֻׁנִּים, וְכֵן נִשְׁאַרְה חִלְקַת הָאֲדָמָה שׁוֹמֵמָה.

לְעִמְתּוֹ, הַפּוֹעֵל הַשְּׂנִי עֹבֵד בְּחִרְיוֹת, שֶׁתֵּל אֵילָנוֹת, הִשְׁקָה, גָּזַם, נִכַּשׁ, וְטִפַּח אֶת הָעֵצִים, עַד שֶׁהֵם הוֹצִיאוּ פְרוֹת לְתַפְאֶרֶת.

וְהִנֵּה כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ הַזְּמַן לְקֹצֵר אֶת הַפְּרוֹת, הוּא הִלֵּךְ וְקִצַּץ בְּגִסוֹת אֶת עֲנָפֵי הַפְּרוֹת בְּיַחַד עִם פְּרוֹתֵיהֶם, וּבְכֵן הִשְׁחִית אֶת הָעֵצִים הַנִּפְלְאִים שֶׁטִּיפַח.

מוֹבֵן כִּי כַּעֲסוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ עַל הַפּוֹעֵל הַשְּׂנִי, יִגְבֵּר פִּי כַּמָּה וְכַמָּה מֵאֲשֶׁר עַל הַפּוֹעֵל הָרֵאשׁוֹן, שֶׁאִמְנָם גַּם הוּא אֶכְזָב אֶת הַמֶּלֶךְ מִשּׁוּם שֶׁלֹּא עָמַד בְּמִטְלָה שֶׁהִטְלָה עָלָיו וְלֹא מִילָא אֶת תַּפְקִידוֹ נְאֻמָּנָה.

אֵךְ מֵעֲשָׂיו שֶׁל הַשְּׂנִי חֲמוּרִים הִרְבֵּה יוֹתֵר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא הִשְׁחִית דָּבָר טוֹב וּמִשֶּׁבַח שֶׁהוּא בְּעֵצְמוֹ עָמַל וְטִפַּח וְגִדְּל, וּבְכָל זֹאת הוּא הִפְךָ אֶת הַקְּעָרָה עַל פִּיהָ וְהִשְׁחִית אֶת כָּל עֲמָלוֹ לְרִיק, בְּכֵן הוּא הוֹכִיחַ זְלוּל וּבְזִיוֹן בְּעֲבוּדָתוֹ וּבִשְׂכָר שֶׁקָּצַב לוֹ הַמֶּלֶךְ.

הַנִּמְשָׁל הוּא, שֶׁהַפּוֹעֵל הָרֵאשׁוֹן הוּא הָאָדָם שֶׁלֹּא לָמַד כָּלֵל, וּמִמִּילָא אֵינְנוּ מְקַיֵּם מְצוּוֹת. בְּרוּר כִּי אֵין לַבּוֹרָא עוֹלָם נַחַת רֵיחַ מִמֶּנּוּ, וְהוּא עֲתִיד לְתַן אֶת הַדִּין עַל שֶׁמַּעַל בְּתַפְקִידוֹ.

אוּלָּם גְּרוּעַ הַיִּמְנוֹ הוּא הָאִישׁ "שֶׁחֲכָמְתוֹ מְרַבֵּה מִמֵּעֲשָׂיו", שֶׁלָּמַד שֶׁלֹּא עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת, וְהָרִי הוּא כְּאוֹתוֹ פּוֹעֵל הַשְּׂנִי לֹא לְקַט אֶת פְּרֵי חֲכָמְתוֹ, אֶלָּא הֵנִיחַ לְרוּחַ לַעֲקוֹר אֶת הָאֵילָן מִן הַשָּׂרֵשׁ, וּבְזֶה יֵרֵד כָּל עֲמָלוֹ וַיִּגִּיעוּ לְאֲבִדוֹן.

משנה יח

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן חֲסִמָּא אוֹמֵר, קִנְיִן וּפְתִיחֵי נְדָה, הֵן הֵן גּוֹפֵי הַלְכוֹת. תְּקוּפוֹת וְגִמְטְרִיאוֹת, פְּרַפְרָאוֹת לְחֲכָמָה:

פרק ד

משנה א

בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר (משלי טז), טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח), יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך, בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל א ב), כי מכבדי אכבד ובזי יקלו:

מיהו חכם אמתי

מקבל אצלנו לקרא לאדם גדול בתורה, בשם "תלמיד חכם", ולא קוראים לו "חכם", אף על פי שהוא משמש כרב המלמד תורה לרבים, ומורה הנרצה בישראל. וזאת משום שאין סוף לחכמה, ואין שום אדם

שֵׁיכוֹל לוֹמַר שֶׁזָכָה לְלַמֵּד אֶת כָּל חֻכְמַת הַתּוֹרָה, אֲלֵא תַמִּיד יֵשׁ עֲדִין מֵה לְלַמֵּד וּמִמֵּי לְלַמֵּד.

וּכְמוֹ שֶׁמְסַפְּרִים עַל יַבְעַל הַתַּנְיָא, שֶׁבִקֵּשׁ מִהַמְּגִיד מִיִּשְׂרָאֵל בְּעִירוֹ, שֵׁיאֲמַר לוֹ דְּבָרֵי תוֹכְחָה וּמוֹסָר. הַמְּגִיד שֶׁהָיָה מִפְּתַע מְאֹד מִהַבִּקְשָׁה, נִקְלַע לְמַצָּב קָשָׁה, כִּי צָד יַעֲזִיז לְהוֹכִיחַ אֶת הָרַב הַגָּדוֹל מִמֶּנּוּ לְאֵין עֲרֹךְ בַּתּוֹרָה וּבִירָאָה. וּמֵאִידֶךָ גִּיסָא, אֵין זֶה מִן הָרְאוּי לְסָרַב לְרַב, שֶׁהָרִי אֵין מְסָרְבִים לְגָדוֹל.

נִגַּשׁ הַמְּגִיד מִיִּשְׂרָאֵל לְבַעַל הַתַּנְיָא וְאָמַר לוֹ: מַה אוֹמֵר וּמַה אֲדַבֵּר בְּפָנֶי הַדֶּרֶת גְּאוֹנוֹ, הָרִי כָּל מַה שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ, גַּם כְּבוֹד תּוֹרָתוֹ יוֹדֵעַ, וּמַה שֶׁכְּבוֹד תּוֹרָתוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ, גַּם אֲנִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ. אִם כֵּן, מַהוּ בְּאַמַּת הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁנֵינוּ? מַה שֶׁאֲנִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ וּכְבוֹד הָרַב יוֹדֵעַ.

אֲךָ בְּכָל זֹאת, הַהֶבְדֵּל בֵּין מַה שֶׁאֲנִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְבֵין מַה שֶׁהָרַב יוֹדֵעַ, הוּא הַרְבֵּה יוֹתֵר קָטָן מִן הַהֶבְדֵּל שֶׁיֵּשׁ בֵּין מַה שֶׁהָרַב יוֹדֵעַ לְבֵין מַה שֶׁהוּא עֲדִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ... כְּשֶׁשָּׁמַע בַּעַל הַתַּנְיָא אֶת הַדְּבָרִים הַלְלוּ, פָּרַץ בְּבָכִי גָדוֹל.

לקבל תוכחה מכל אדם

חֻכְמַת אֲמַתִּי לֹא מִתְבַּיֵּשׁ לְלַמֵּד וּלְקַבֵּל אֶת הָאֲמַת מִמֵּי שֶׁקָּטָן מִמֶּנּוּ בְּחֻכְמָה וּבְגִיל וּבְמַעֲמַד, אֲלֵא אֲדַרְבֵּה שְׂמַח הוּא לְקַבֵּל אֶת הָאֲמַת מִמֵּי שֶׁאֲמָרָה, וְלֹא מִשְׁנֵה מַה מַּעֲמָדוֹ הַחֲבֵרְתִּי, וְאִידֶךָ נִרְאָה מִרְאֵהוּ הַחִיצוֹנִי.

וּמְסַפְּרִים עַל רַבֵּה הַמְּפָרָס שֶׁל קְרֵאקוֹב, הָרַבִּי ר' הַעֲשֵׁל, שֶׁנִּסְעָה פַּעַם לְסִיר בְּעִירוֹת הַסְּמוּכוֹת לְעִירוֹ, כְּדִי לְעַמּוֹד מְקָרֹב עַל הַמַּצָּב הַרוּחָנִי הַשׁוֹרֵר שָׁם. בְּמַהֲלָךְ מַסְעוֹ, הִגִּיעַ הָרַב הַעֲשֵׁל עָרֵב אַחַד אֶל עִירָה קְטַנָּה, בָּהּ הָיָה מְסַפֵּר הַיְהוּדִים מוֹעֵט.

כְּשֶׁשָּׁמַע תּוֹשָׁבֵי הַמְּקוֹם עַל בּוֹא הָרַב אַחֲזָה בָּהֶם הַתְּרַגְּשׁוֹת רַבָּתִי, וְהֵם הִזְדַּרְזוּ וְהִכִּינוּ לְאוֹרַח סְעוּדָה מְכַבֶּדֶת בְּפוֹנְדֵק הַמְּקוֹמִי. הָרַב נִצַּל אֶת הַהִזְדַּמְנוֹת לְשׁוֹחַח עִמָּם בְּדְבָרֵי תּוֹרָה, וּלְקָרַב אֶת לְבָבוֹת יִשְׂרָאֵל זֶה לְזֶה וּלְאַבִּיָּהֶם שֶׁבְּשָׂמִים. כִּךָ נִמְשָׁכָה הַסְּעוּדָה עַד שֶׁעָה מְאַחֲרֵת.

וְהִנֵּה נִכְנָס לְפִנְדֵק יְהוּדִי שֶׁהַתְּעוֹרֵר זֶה עָתָה מִשְׁנָתוֹ, הָיָה זֶה מְלַמֵּד הָעִירָה אֲשֶׁר בְּמִשְׁךָ הַיּוֹם הָיָה עוֹשֶׂה מְלֹאכְתּוֹ נְאֻמָּנָה, וּמִיָּדֵי עָרֵב פָּרַשׁ מְקַדֵּם לְשִׁנַּת לִילָה, עַל מְנַת לְקוּם בְּזִמּוֹן לְתַקּוֹן חֲצוֹת.

בְּלִי לְדַעַת מַה פֶּשֶׁר הַסְּעוּדָה וּמִיָּהוּ הַיּוֹשֵׁב בְּרֵאשׁ הַשְּׁלֶחַן, נִגַּשׁ הַמְּלַמֵּד בְּתַמִּימוֹתוֹ לְרַבִּי הַעֲשֵׁל שֶׁיֵּשֵׁב בְּרֵאשׁ, וְנִזְף בּוֹ קְשׁוֹת תּוֹךְ שֶׁהוּא מְצַטֵּט בְּפָנָיו פְּסוּקִים מִתַּקּוֹן חֲצוֹת - "עַל נִהְרוֹת בָּבֶל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם בְּכִינוֹ בְּזִכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן... ", "אִם אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי וְכוּ' וְכוּ'... "

לאחר מכן, החל האיש לזעק ואמר: מה אתם יושבים כאן ואוכלים ושותים ונהנים בשעה שהשכינה הקדושה בוכה?! נבהל רבי העשל מן הדברים, והזדרז לסיים את הסעודה, ונפרד מהקהל שאף הם היו נסערים מדבריו העזים של המלמד כלפי הרב הנערץ.

עם שחר, הזעיק הרב העשל את המלמד לבוא אליו. כלם סברו שהרב יוכיחו על חצפתו, וחכו בקוצר רוח לתוצאות השיחה. אך לתדהמתם הרבה לא פו הנה. הרב קם ממקומו לכבוד המלמד, ושאלו: מה מעשך ומהי משפחתך?

לאחר שהשיב המלמד מה שהשיב, אמר לו הרב בתחנונים: בוא אתי לקראקוב, ואשלים לך משפחת כפולה, ותשמש לי כמוכיח, על כל שגיאה ועל כל עול שתמצא בהתנהגותי תוכיחני.

נאות המלמד להצטרף לרבי העשל, ומילא גם את תפקידו נאמנה. הוא השגיח על רבי העשל, דקדק עמו בכל מעשיו, ולא חסך ממנו את שבת בקורתו.

באחד הלילות שקע הרבי העשל בסגיה קשה בגמרא. בהיותו שקוע ראשו ורבו בעמק העיון, לא הבחין הרב כי כבר עלה הבקר, וכי הוא מאחר לתפלת שחרית. כששם לב לכך, קם בחפזה ומהר לעבר בית הכנסת, כשהוא מחכה כבר לשמוע את דבריו הנוקבים של המוכיח.

ואכן כבר במרחק הוא הבחין במוכיח כשהוא עומד בשער וממתין למלוי תפקידו. הרב התקרב לעברו, וחכה שיטיח בו דברים. אך להפתעתו אף מילה לא נאמרה. המוכיח פסע לאחוריו ללא אומר ודברים, והרב נכנס לבית הכנסת לתפלה.

לאחר התפלה נגש המוכיח אל הרב העשל, ובקש ממנו שישחרר אותו מתפקידו כמוכיח, משום שאין הוא מסוגל יותר להוכיח את הרב. הרב היה בטוח שהמוכיח פועס עליו, וחושד בו כי הוא מזלזל בתוכחותיו, לכן התחנן לפניו ואמר: אנא מחל לי, והמשך להוכיחני, לא אחרתי היום משום שאני מואס בדברי המוסר שלך, חלילה לי מעשות כן, אלא שקעתי בסגיה קשה, ולא הבחנתי בשעה המתאחרת.

אולם המוכיח פנה אליו ואמר: כאשר הגיע הרב הבקר לתפלה, הבחנתי שמתלנה אליו נשמה גדולה - נשמתו של אחד מבעלי התוספות נר"י מאורליאנש, אמרתי בלבי, אם הרבי זוכה לזכות כזו, אינו זקוק לתוכחות שלי! ואכן עוד באותו יום, ארז המוכיח המלמד את חפציו, ושב לעירה הקטנה לשמש כמלמד בביתחלה.

ראה עד כמה אהב רבי העשל לקבל את האמת אפילו מאדם קטן ממנו, ולא רק שאהב זאת, אלא אף שלם כסף עבור כך שיוכיח אותו, ויורה לו מה הם הדברים שטעונים אצלו שפור. זהו חכם אמתי שידע לקבל את

החכמה היא לשאף להיות חכם

דרך נוספת נראה לבאר, שהמשנה באה ללמד, שהרוצה להיות חכם, יש לו ללמד מפל אדם, כלומר, ממי שנאמר בו "ויחכם מפל האדם", דהינו משלמה המלך, שפיצד זכה שלמה המלך לחכמה?

כתוב בספר "מלכים א'" (פרק ג'): בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה, ויאמר אלהים: שאל מה אתו לך. אמר שלמה לפני הקדוש ברוך הוא: אתה המלכת אותי תחת דוד אבי, ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא. ונתת לעבדך לב שמע לשפט את עמך, כי מי יוכל לשפט את עמך הכבד הזה.

לאחר שבקש שלמה חכמה כדי לשפוט את ישראל, וייטב הדבר בעיני אדני כי שאל שלמה את הדבר הזה. ויאמר אלהים אליו: יען אשר שאלת את הדבר הזה, ולא שאלת לך עשר, ולא שאלת לך נפש איבית, ושאלת לך הבין לשמע משפט, הנה עשיתי כדברך, ונתתי לך לב חכם ונבון, אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך.

והמשילו חכמינו ז"ל את בקשת שלמה, המלך שהיה חיב את חייו לאדם שהצילו. אמר המלך לאותו אדם, בקש כל אשר תחפץ ואמלא את מבוקשך.

חשב האיש: אם אבקש כבוד, הרי אשאר עני וחסר כל. ואם אבקש כסף וזהב, אין זה הכל בחיים. לכן החליט שאין טוב יותר מאשר לבקש את בת המלך, ולהיות חתן המלך.

כששמע המלך את החלטתו, אמר לו: יפה בקשתך, בקשת דבר אשר כל יתר הדברים טפלים לו, כי אני לא אוכל לקחת חתן לבתי אם קודם לכן לא אעשה אותו לשר חשוב ועשיר.

כך שלמה המלך כשבקש חכמה, הרי כלל בזה את הכל, כמו שכתוב במסכת נדרים (דף מא.): "חכמה קניית מה חסרת, חכמה חסרת מה קניית".

נמצאנו למדים, ששלמה המלך זכה לחכמה בגלל שבקש ורצה אותה, ומי שאוהב ורוצה ללמד תורה, ודורש ומבקש מה שיתנו לו חכמה, ועושה השתדלות להשיג אותה [כפי שעשה שלמה המלך], הרי הוא החכם האמיתי, שיזכה בסופו של דבר לקבל את חכמת התורה.

מספרים שהגאון רבי אייזיק חריף הגיע לישיבת ואלוז'ין, כדי לחפש חתן לבתו, והיות ולא היה בלחון לבחון את כל בחורי הישיבה, שאל בבית המדרש קש"א עצומה, והכריז שהבחור שיצליח לתרץ את הקש"א, יהיה חתן לבתו.

עמלו הבחורים ואמצו את מחס, שהרי מי אינו חפץ להיות חתנו של גדול הדור. תורים ארפים השתרכו לפני דלת חדרו של הרב, בחורים מפלגים הרצו לפניו את תירוציהם, אך איש לא הצליח למצוא את התרוץ הנכון לקוש"א.

לאחר ימים אחדים, יצא הרב לדרך בידיים רקות. והנה לאחר שהתרחקה המרכבה פמה מטרים, שמע העגלון קול הקורא "עצור, עצור". אחד מבחורי הישיבה קרב תשוש ויגע אל המרכבה, ואמר לרב: רבי, ח"ב אני לדעת את התרוץ, בבקשה תגלה לי אותו.

אורו פניו של ר' אייזיק, ופנה לבחור ואמר: בך בחרתי, תשוקתך לתורה היא אשר הריצה אותך עד לכאן, לא הכבוד הוא זה שהטריד ודחף אותך לחפש את התרוץ, אלא אהבת התורה ובקשת החכמה, ולכן אותך בחרתי, ואתה תהיה חתני.

גבור הכובש את יצרו

רבינו בחיי בספרו חובות הלבבות, מתאר בדרך משל: צבא החוזר בקרב לאחר שנצח את האויב. הצבא נכנס במצעד צבאי ברחובות העיר, וכל התושבים נאספים ומריעים למנצחים, מהללים ומשבחים את גבורתם את אומץ לבם. בראש המצעד נמצא המלך היושב במרכבתו, ובעברו מריעים לו המון העם.

פתאום רואה המלך בצד את ידידו יועצו הנאמן, ואיש סודו אשר המלך מעריכו בזכות יושרו וחסידותו. הוא מבחין שידיד זה אינו שתף לצדקה שמסביב, ופניו מביעים דאגה.

נגש אליו המלך ושאלו: מדוע נפלו פניך? ענה לו החסיד: אדוני המלך, נצחת במערכה הקטנה, אולם כעת אתה נצב בפתח המערכה הגדולה ואני מדאג מאד מתוצאותיה.

שאלו המלך: מהי המלחמה הגדולה אשר אתה מדבר עליה? ענה לו הידיד: 'מלחמת היצר וחיליו'... כעת לאחר הנצחון, מתחילה המלחמה הגדולה, מלחמה שתמשך לנצח, ותתחיל בכל יום מחדש לאורך כל החיים.

יש לשאול, מדוע נאמר "הפובש" את יצרו, ולא נאמר "הגובר" על יצרו?

ונראה לי שב זאת על פי המשל שאמר רבי נפתלי טרופ זצ"ל: משל למה הדבר דומה, לאדם ששודדים חטפיהו והטילוהו על אי קטן נדח. האיש הסתכל סביבו ומצא עצמו מקף מים מכל עבריו, גלמוד אבוד ואמלל.

בליט ברירה, אזור אמצ, והתקרב אל החוף, והנה כאשר התכופף אל הנהר לטול מעט מים בכדי להתרענן מעט מעיפותו ולרוות את צמאו, נוכח לתמהונו שאין שם מים כלל, אלא שמתוך טרוף הדעת מחטיפתו, נראה לו באחיזת עינים כאלו הוא מקף מים שאין להם סוף.

הוא ניסה את עצמו, והחל צועד, והנה הוא רואה שאכן מתחת לרגליו קרקע מצקה, וכך המשיך בהליכתו, והרגיש שהוא מתקרב לשוב, ונוכח הוא לדעת כי הכל היה דמיון בלבד.

כך היא מלחמת היצר, היצר הרע חוטף את האדם לאי נדח, ומתוך טרוף דעתו, נדמה לו שהכל מסביבו ים גדול שאין לו סוף, ונדמה לאדם שאינו יכול לקיים את כל מצוות התורה, ואינו יכול להנצל מהעברות ומהבלי העולם הזה המקיפים אותו מכל צד, ונראה לו שכל קיום התורה והמצוות אבוד ממנו חס ושלום.

אבל החכם והגבור האמתי, נוכח מיד לדעת שהכל הוא אחיזת עינים בלבד, ודמיון שוא, ואין כל כך קשי להתגבר על תאוות ונסיונות העולם הזה, ולכן כובש הוא את יצרו, ונצל מתחבולותיו.

ולפי זה יש לומר שלא שיך כאן לשון "גבורה", מכיון שהכל ציור מדמיון, ומה שיך לגבר על דבר שהוא בדיוני ואגדי, והרי אין כאן אלא אחיזת עינים הפובשת את לבו של האדם המוקסם מהמראות שמראה לו היצר. ולכן יש לנצח את היצר על ידי שכובשים את רצונותינו הגשמיים, ואין צורך להפעיל כוח פיזי הדורש גבורה, אלא כח שכלי כדי לגלות את ההטעיה שמציב בפנינו היצר.

מעשה בעני אחד שהלך לטייל בהרים, והנה נתגלתה לו מציאה - אבן יפה ונהדרת שהיתה נראית כמו יהלום יקר מאד. החליט העני ללכת לבורסת היהלומים, ולנסות למכור שם את היהלום.

הלך העני, והמתין על יד שער הכניסה לבורסה, והמתין לאחד הסוחרים שיצא מן הבנין, על מנת שיוכל לעגנו אותו ברכישת החפץ שמצא.

העני לא היה בקי במחיר היהלומים, ולכן היהלום שבדו שהיה גדול ונפלא, היה שוה בעיניו עשרה דולרים, ואכן הוא נגש אל אחד הסוחרים והציג בפניו את החפץ שבדו, ושאל: אדני הנכבד, היום מצאתי חפץ זה האם תרצה לקנותו ממני תמורת 10 דולר?

הסוחר ההמום לא האמין למשמע אזוריו, ידע הוא כי שויו של היהלום מגיע למליוני דולרים, וכיצד יתכן שאדם זה מוכן למכור לו אותו תמורת 10 דולר? את תמיהתו לא הצליח הסוחר לכבוש בלבו, ומפיו פרצה לה קריאה: 10 דולר?? האם השתגעתי?

העני נבהל בשמעו את דברי הסוחר, וחשב בלבו, שפנראה הפריז מעט בדרישתו, ודרש סכום מפרז מדי עבור היהלום, ומיד פנה לסוחר והודיע לו, כי מוכן הוא להתפשר בנוגע למחיר, ובלבד שהמחיר שייסכם ישלם מיד. ואכן מכר לו את היהלום בפחות מעשרה דולרים, ומהר לברח עם הכסף, בחושבו שהצליח לעשות עסק גדול, אך לא ידע כמה הפסד נגרם לו בגלל טפשותו.

הנמשל: אותם אנשים שאינם חוזרים בתשובה, דומים ממש לבעל היהלום, הם איננו יודעים ומבינים כלל את ערכה של התשובה ומעלתה, ולפיכך הם מוכנים למכור ולותר על התשובה, תמורת כמה גרושים של הבלי העולם הזה.

עשיר השמח בחלקו

אדם המרבה נכסים, הוא נסחף למערבולת בלתי פוסקת של מרוץ לצבירת ממון, וסחף זה טורד ממנו את מנוחתו, ואף אינו מניח לו להנות ממה שכבר יש לו, ככל שהוא משיג יותר, הוא מגלה שיש מישהו שהצליח להשיג יותר ממנו, והוא נוכח לדעת, שעדין ישנם דברים שאינם בהישג ידו.

למעשה, העני קרוב להגשמת חלומותיו יותר מן העשיר. חלומותיו של העני מסתכמים ב"לגמר את החודש", דהינו להביא פרנסה לביתו, להעניק חנוך לילדיו, ותו לא. לעמת זאת, שאיפותיו של האמיד, הן - בית עם חצר גדולה וברכה, ומכונית מהדרת ובגדי פאר ויקרה וכו'. וישנם עשירים, שתאבים להשתלט על חברות ענק, ולהחשב בין גבירי תבל, וכן הלאה.

לפני מספר שנים ערכו סקר, בו בדקו מי הם עשרת העשירים הגדולים ביותר בארץ, ודרגו אותם לפי רכושם. כאשר שאלו את העשיר שהעמד במקום השני "מה דעתך על תוצאות הסקר, ודאי יש לך ספוק רב מכך".

השיב האיש ואמר: "אינני מרצה". על התמיהה מדוע איננו מרצה, השיב: "הייתי מעדיף להיות במקום הראשון..."

רואים אנו, שלא רק שהממון והנכסים אינם מקרבים את האשר, אלא בנוסף לכך הם מרחיקים אותו יותר ויותר. כך אמרו חכמים "אין אדם יוצא מן העולם הזה וחצי תאוותו ביָדו". (קהלת רבה פרשה ג).

נכון הדבר שפעם או פעמים בשנה הוא לוקח חפשה ומנסה להנות מפרי עמלו. אולם אזי לה לאותה חפשה, הלא עליו להיות מעדכן בכל עת מה מצבה של מנייה פלוניית, מה מאזנה של חברה אלמונית, ומה עם עסק פלוני וכו'.

גם אם יצליח להמלט לכמה רגעים מטורדותיו, הרי שהנאותו מממונו בטלה בששים לנכח הדאגות שאותו ממון הנחית עליו, כמו שכתב רבי יוסף בן שושן: כי השמחה וההוללות בעשר ובנכסים, אחד מני האלף מן הדאגות.

בנוסף לכך, לא רק בעת חפשתו הנאותו של אותו אדם נפגמת, אלא אפילו שנתו של העשיר נודדת מעיניו מחמת דאגותיו, וכמו שאמר שלמה המלך בקהלת: "והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון". נמצאנו למדים שהמקבץ ממון, אינו אלא מקבץ דאגה.

נחת רוח מעושרו

במסכת שבת (נדף כה): אמרו: איזהו עשיר, כל שיש לו נחת רוח בעושרו. איזהו עשיר, כל שיש לו בית הכסא סמוך לשלחנו.

מקשים, מאי קמשמע לן שכל שיש לו נחת רוח בעושרו נקרא עשיר, והרי זאת משנה מפרשת אצלנו באבות [איזהו עשיר, השמח בחלקו]. ועוד, מה קשור בית הכסא לעשר?

ויש לישב זאת על פי מה שכתב הענף יוסף (שם), שיש עשיר ששמח בחלקו, אבל יש לו פזור הנפש, כלומר, שאין כל נכסיו נמצאים במקום אחד, אלא מפזרים בכל מיני מקומות רחוקים, ואין לו נחת רוח, מכיון שצריך לטרוח ולדאג על הנכסים המפזרים. ולכן אמרו כאן איזהו עשיר, זה שיש לו נחת רוח בעושרו, שנכסיו צבורים במקום אחד, ואין לו פזור הנפש.

נמצא, שמי שנכסיו מפזרים, אין לו עשר אמתי, מכיון שגופו מטרד לחזר אחר נכסיו שלא יאבדו, ואותם טרדות גורמות לו חלאים בגוף ובנפש, ואין לו עשר משלם.

ולפי זה מובן למה מי שיש לו בית כסא סמוך לביתו, נקרא עשיר, מפיון שיש לו ישוב הדעת ואינו צריך לחפש ולתור אחר בית כסא, וממילא אין לו פזור הנפש, וגופו בריא, ובזה נחשב לעשיר אמתי, שיש לו נחת רוח, וחי ללא דאגה.

ומספרים על מלך אחד שלא היה מאשר והיתה חסרה לו שמחת חיים. ופנה לאדם זקן וחכם כדי שיתן לו עצה כיצד להגיע לאשר בחיים. אמר לו אותו חכם, שכדי להיות מאשר עליו ללבש חלצה של אדם מאשר, ועל ידי זה יהיה גם הוא מאשר.

שמע זאת המלך ומיד פנה לאחד מידידיו המלכים, ואמר לו שיתן לו ללבש את חלצתו כי הוא נראה לו אדם מאשר. אמר לו אותו המלך: לא אני הכתבת הנכונה, מפני שגם לי יש את הטרדות והבעיות שלי, ואיני מאשר כמו שאתה חושב, ולכן חלצתי לא תגרם לך את האשר בחיים.

שמע זאת המלך ופנה למלך אחר, וגם שם מצא תשובה דומה. וכך הסתובב בין המלכים והשרים ולא מצא אדם שאכן הוא מאשר באמת. והנה באחד הימים ראה אפר עני שעסק בעבודתו כשהוא נותן את קולו בשיר ובשמחה.

פנה אליו המלך ואמר: האם אתה מאשר בחיים? אמר לו האפר, בודאי, לא חסר לי דבר ואני מאד מאשר. שמח המלך ואמר: האם אתה מוכן למכור לי את חלצתך? תמה האפר: חלצתי? אין לי חלצה...

אז הבין המלך, שכונתו של אותו חכם היתה ללמדו, שהאשר לא תלוי בממון ובכבוד הגדול, אלא בהסתפקות במועט, ואפילו אדם ללא חלצה, יכול להיות מאשר אם אכן יודע הוא להסתפק במה שיש.

לשמוח בחלקו הרוחני

גם ברוחניות יש לשמוח בחלקו, פלומר, אם לא זכה לזכרון או לחכמה גדולה, צריך לדעת שכך רצון ה', שיעבד אותו עם הפלים הללו שנתנו לו מן השמים, ולא יותר מכך.

וכן אם מחמת מצבו הכלכלי או הבריאותי, נבצר ממנו ללמד תורה כפי שהוא חפץ, צריך הוא לשמוח באותו החלק שכן זוכה ללמד, מפני שכך רצון ה' יתברך.

וְרֵאִיָּה לְכֹדֶּה מְצִינֵנוּ בְּמִסְכֶּת תַּעֲנִית (דף כ"א.), שְׂאִילָפָא וְרַבֵּי יוֹחָנָן הֵיְתֵה שְׁעֵתָם דְּחוּקָה מְאֹד, וְעִסְקוּ בִּתְוֹרָה מִתּוֹךְ עֵנִי. פֶּעַם אַחַת הִחְלִיטוּ לְעִסֵּק בְּמִסְחָר כְּדִי שְׂיִהְיֶה לָהֶם אֲפֻשְׁרוֹת לְלַמֵּד תּוֹרָה מִתּוֹךְ יִשׁוּב הַדְּעֵת.

כְּשֶׁהָלְכוּ בְּדֶרֶךְ, עָבְרוּ לִיד קִיר רְעוּע וַיִּשְׁבוּ שָׁם לֶאֱכֹל. בְּאֲמֻצֵּעַ הָאוֹכֵל שָׁמַע רַבֵּי יוֹחָנָן שִׂיחָה שֶׁל שְׁנֵי מְלָאכִים, שֶׁהָאֶחָד אָמַר לַחֲבֵרוֹ: הֵבֵה וְנִפִּיל עֲלֵיהֶם אֶת הַכֶּתֶל הַזֶּה וְנִהַרְגֵם, מִפְּנֵי שֶׁעָזְבוּ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חַיֵּי עוֹלָם, וְהָלְכוּ לְעִסֵּק בְּפִרְנָסָה שֶׁהִיא חַיֵּי שְׁעָה.

אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: הִנֵּחַ לָהֶם, כִּי יֵשׁ בָּהֶם אֶחָד שֶׁשְׁעֵתוֹ גְּדוֹלָה בְּהַצְלָחָה וְהִיא עוֹמֶדֶת לוֹ. רַבֵּי יוֹחָנָן שָׁמַע אֶת שִׂיחַת הַמְּלָאכִים, וְשָׁאַל אֶת אִילָפָא אִם גַּם הוּא שָׁמַע? אָמַר לוֹ: לֹא שָׁמַעְתִּי.

אָמַר רַבֵּי יוֹחָנָן בְּלִבּוֹ, מִמָּה שְׂאֵנִי שְׁמַעְתִּי וְאִילָפָא לֹא שָׁמַע, כִּנְרָאָה שֶׁהִתְכַּוְּנוּ שֶׁהִגִּיעַ הַשְּׁעָה שְׁלִי לְהַצְלִיחַ. מִיַּד לְאַחַר הָאֲרוּחָה חֲזַר לִישִׁיבָה לְלַמֵּד, וּמִיָּנֹו אוֹתוֹ לְהִיּוֹת רֹאשׁ יִשִׁיבָה, וְעִטְרוּ אוֹתוֹ בְּזָהוּבִים.

וּבְאֵר הַרְבַּ יַעֲקֹב עָדַס שְׁלִיט"א בְּסִפְרוֹ דְּבַרֵּי יַעֲקֹב, שֶׁחֲלוּקֵי הַדְּעוֹת שְׁהִיוּ בֵּין אִילָפָא וְרַבֵּי יוֹחָנָן לְבִין מָה שֶׁדְּבָרוֹ מְלָאכֵי הַשְּׂרָת, הוּא כֹּדֶּה: רַבֵּי יוֹחָנָן וְאִילָפָא חֲשָׁבוּ, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁאִין לָהֶם כְּרָאוּי מָה לֶאֱכֹל, וְנִגְרַם לָהֶם חֲלָשָׁה בְּלִמּוּדָם, וְלֹא לְמַדּוֹ כְּפִי יְכַלְתָּם, לְכֹן הֶעֱדִיפוּ לְלַכֵּת לְעִבּוּד כְּדִי שְׂיִוְכָלוּ לְאַחַר מִכּוֹן לְחֲזֹר לְלַמֵּד כְּפִי כָּל יְכַלְתָּם.

וְעַל זֶה בָּאוּ מְלָאכֵי הַשְּׂרָת וְלְמַדּוֹ אוֹתָם שְׁמָה שֶׁחֲשָׁבוּ אֵינֹו נְכוּן, אֶלָּא כִּיּוֹן שְׁמַהשְּׁמִים זְמַנּוֹ לָהֶם מִצָּב זֶה שֶׁל דִּחְק וְעֵנִי, אִם כֹּן, בְּמָה שֶׁכָּפַעַת הֵם לּוֹמְדִים תּוֹרָה בְּמִצָּבָם הַנוֹכַחִי, דְּרָךְ זֶה יִגִּיעוּ בְּסוֹפּוֹ שֶׁל דְּבַר אֶל הַלְמוּד שֶׁל כָּל יְכַלְתָּם.

וְעַיִן זֶה נוֹגַע לְמַעֲשֵׂה מְאֹד לְהַרְבֵּה אֲנָשִׁים, שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים שֶׁהַרְבֵּה מִהַזְּמַנִּים שֶׁבְּטָלִים בָּהֶם מִן הַתּוֹרָה, הוּא מִפְּנֵי שֶׁמֵּאִיזָה סְבוּת שֶׁהֵם, נִרְאָה לָהֶם שֶׁבְּאוֹתָם הַזְּמַנִּים בְּשׁוּם אוֹפֵן אֵי אֲפֻשֶׁר לָהֶם לְלַמֵּד אֶת הַלְמוּד הַגְּמוּר שֶׁאֵלִיו הֵם רְגִילִים בְּנִצּוּל כַּחוֹתֵיהֶם וְהַרְכוּז. וְלִהְשָׁקִיעַ כַּחוֹת עַל פַּחוֹת מְזָה, אֵינֹו חָשׁוּב בְּעֵינֵיהֶם.

וּצְרִיכִים לְדַעַת שֶׁאִין זֶה דְּבַר נְכוּן, אֶלָּא מוּטָל עַל הָאָדָם לְהִיּוֹת שְׁמַח בְּחֶלֶק הַנוֹכַחִי שֶׁקָּבַל מֵאֵת ה', וְלַעֲבֹד אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ חֶלֶק, וְעַל יְדֵי זֶה יִגִּיעוּ לְעֶשֶׂר הַרוּחָנִי הָאֲמֵתִי.

וּבְהַקְשֶׁר לְזֶה מְסַפֵּר עַל ר' נִפְתָּלִי אֲמִסְטְרָדָם, שֶׁאָמַר פֶּעַם לְרַבּוֹ הַגָּאוֹן ר' יִשְׂרָאֵל מְסַלְנֵט זצ"ל, אִם הִיָּה לִי אֶת הַמַּחֲשֶׁה שֶׁל הַרְבַּ שְׂאֵגַת אֲרִיָּה, וְאֶת הַלֵּב שֶׁל בַּעַל הַיְסוּד וְשֶׁרֶשׁ הָעִבּוּדָה, וְאֶת הַמַּדּוֹת שֶׁל רַבֵּנוֹ, אִזּוֹ יְכַלְתִּי לְעִבּוּד אֶת ה'.

אמר לו ר' ישראל: נפתלי נפתלי, במח שקד, בלב שקד, ובמדות שקד, עליך לעבוד את ה' ולהיות מה שאתה צריך להיות.

רבי זושא מאנפולי היה אומר: אם אחרי המאה ועשרים שלי באשר אעמד בפני בית דין של מעלה, יבואו וישאלו אותי "זושא למה לא היית כמו משה רבנו", משאלה זו אינני מפחד, אענה להם מיד "כי אני לא משה רבנו". אם ישאלו אותי "למה לא היית כמו רבי עקיבא", גם משאלה זו אינני מפחד, ואומר מיד "כי אני לא רבי עקיבא".

אבל הרי ישאלו אותי: "זושא למה לא היית לפחות זושא", אוי, משאלה זו אני מפחד, על זה לא יהיה לי מה לענות, כי אכן זושא יכלתי להיות, את הפחות שנתנו לי לא נצילתי, את הפשרונות שהיו בי לא מציתי עד תום, לא עמדתי בצפיות שהיו לבוראי ממני, אוי לי מיום הדין אוי לי מיום התוכחה.

כלומר, מוטל על האדם לשמוח בשכל ובחכמה שה' יתברך חנן אותו, אף על פי שאינו בעל פשרון וזכרון גדול, שהרי בורא עולם רוצה שיעבד אותו אך ורק עם הפלים האלו ולא עם פלים אחרים, ולכן גם התביעה כלפיו תהיה פחות קשה מאשר אדם שקבל פשרון ושכל גאוני.

משנה ב

בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה
כבחמורה, ובורח מן העברה. שמצוה
גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה. ששכר
מצוה, מצוה. ושכר עברה, עברה:

מצוה גוררת מצוה

בשבת שובה שנת תשס"ט, נפטר בתל אביב הרב פאלוך זצ"ל, יהודי יקר שהשקיע רבות במשך כל חייו בקרוב צעירים חלוניים לדרך התורה. הוא הקים במקום מגוריו - בשכונת רמת החיל, מקום תורה במקלט מתחת לפני הקרקע, ובו היה אוסף בחורים שמימיהם לא ראו דף גמרא, ומלמד אותם, מתוך תקנה שהמאור שבתורה יחזירם למוטב.

פעם אחת ישב האיש בבית המדרש שבנה, והמתין לבחורים. אולם מתוך כל הקבוצה שהיתה אמונה לבוא, הגיע רק בחור אחד... בתחלה המתין האיש, וקנה שבמהרה יפנסו המאחרים, אולם לאחר המתנה חסרת תוחלת, הוא הבין שאף אחד מהם אינו מתכוון לבוא היום.

הבחור שהגיע, ניסה לשכנע אותו ללמד לכול הפחות אתו, אך הרב פאלוך סרב, והחליט לצאת לרחוב ולמצא עוד מישהו שישתתף בשעור.

השנים עלו אל הרחוב השוודי, אך גם שם לא היה איש. שוב ניסה הבחור לדבר על לבו, ולשכנע אותו שאין הדבר נורא כל כך, ובאפשרותם ללמד יחד, אולם היהודי סרב לשמוע על כך ואמר לו: לא ולא, עלינו לזכות יהודים נוספים.

לאחר מחשבה קצרה, החליט לדפק על דלתות בתיהם של האנשים, ולאסף על ידי כך אנשים ללמד. למרות תחושת הבושה שחש הבחור, הוא החליט להצטרף אליו.

השנים נכנסו לבגן הקרוב ביותר אליהם, ונקשו על הדלת הראשונה שנקרתה לפנייהם. לאחר מספר דקות נפתחה הדלת בידי אדם חלוני ששאל לרצונם, והיהודי הציע לו בפשטות לבוא ללמד אתם תורה.

למשמע הדברים, החויר החלוני פסיד, ונראה היה כאדם העומד להתעלף. זעה קרה בצבצה ממצחו, והשנים מהרו להגיש לו פסא וכוס מים.

כאשר נרגע מעט והצבע שב אל פניו, הוא סימן להם בידו, והוביל אותם אל החדר הפנימי. הוא הראה להם חבל ואמר להם: דעו לכם, בערב זה, הגעתי למצב נפשי קשה ביותר, עד שהחלטתי שאיני מסוגל לשאת יותר את מצבי, ועל כן אטל את נפשי.

באמצעות חבל זה, הייתי צריך להתאבד, אולם רגע לפני כן לחשתי ואמרתי: רבוננו של עולם, אם אתה קיים, אנא, שלח לי מסר קטן ואני מבטיח לך שאחזור אליך!...

תוֹךְ כְּדֵי אֲמִירַת הַדְּבָרִים, שְׁמַעְתִּי אֶת הַדְּפִיקוֹת שְׁלָכְס, וְאַתֶּם קְרֵאתֶם לִי לְבוֹא לְלַמֵּד תּוֹרָה... אוֹתוֹ יְהוּדִי, שְׁחִיזוּ הַפִּיזִיּוֹס וְגַם הַרוֹחֲנִיּוֹס נֶצְלוּ, זָכָה לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה שְׁלָמָה, וְהַיּוֹס בְּבֵיתוֹ נִמְסָרִים שְׁעוּרֵי תּוֹרָה.

רְאֵה מָה זָכָה אוֹתוֹ רַב, שְׁרָצָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה אַחַר שֶׁל זְכוּי הַרְבִּים, וּבְזָכוֹת זֶה הֵצִיל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל מִמִּיתָה גְשָׁמִית וְרוֹחֲנִית...

מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה בְּתִלְמִיד חֲכָם אַחַד, שְׁרָצָה לְבָנוֹת מִרְפָּסֵת בְּבֵיתוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת שֵׁם סִפָּה. כְּנִהוּג נִגַּשׁ הַתִּלְמִיד חֲכָם לְכָל הַשְּׂכָנִים וּבִקֵּשׁ אֶת חֲתִימָתָם, עַל מְנַת שְׁיוּכָל לְבַצֵּעַ אֶת הַבְּנִיָּה. כָּל הַשְּׂכָנִים חֲתָמוּ, מְלַבֵּד מֵאַחַד, שְׁכִינֹן שְׁשָׁמַע שְׁמַדְבָּר בְּסִפָּה, אָמַר שֶׁהַדְּבָר מִפְּרִיעַ לוֹ, וְכָל תַּחֲנוּנָיו וְהַפְּצָרוֹתָיו שֶׁל הַתִּלְמִיד חֲכָם לֹא הוֹעִילוּ לוֹ.

גַּם כְּאֲשֶׁר הֵצִיעַ לוֹ הַתִּלְמִיד חֲכָם כְּסָף עֲבוּר הַסְּכָמָתוֹ, סָרַב לְכַד הַשְּׂכָן. בְּשִׁלְבַּ מְסִיסִים נִיסָה הַתִּלְמִיד חֲכָם לְשַׁכְנַע אֶת שְׂכָנוֹ שֶׁהַדְּבָר מִשְׁתַּלֵּם לוֹ, כִּינֹן שְׁהִיָּה לוֹ חֵלֶק בְּמִצְוֹת הַסִּפָּה, שְׁהָרִי בְּלַעֲדֵי הַהִסְכָּמָה שְׁלוֹ, לֹא יוּכָל לְבָנוֹת סִפָּה. אָבֵל גַּם זֶה לֹא הוֹעִיל דְּבָר.

מִי שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבָר שְׁכָנַע אֶת הַשְּׂכָן, הִיָּתָה זוֹ אֲשֶׁתוֹ שֶׁהִבִּינָה שְׂאֲכֹן הַדְּבָר מִשְׁתַּלֵּם לָהֶם לְזָכוֹת בְּמִצְוָה יְקָרָה זוֹ. הַתִּלְמִיד חֲכָם כָּל כֵּן שְׂמַח, עַד שֶׁהִבִּיא מִשָּׁקָה מְשַׁבַּח לְבֵיתוֹ שֶׁל הַשְּׂכָן, וְהָרִים כּוֹסִית לְחִיּוֹס עִם שְׂכָנוֹ, וְלֵאחֶר מִכֹּן הַחֲתִים אוֹתוֹ עַל הַסְּכָמָתוֹ שְׁיִבְנָה סִפָּה.

תוֹךְ כְּדֵי כָד, סָבַר הַתִּלְמִיד חֲכָם שְׁמַכִּינֹן שְׁשָׁכְנוֹ נִתַּן לוֹ הַסְּכָמָה לְבָנוֹת סִפָּה, הָרִי מִצְוָה גּוֹרְרַת מִצְוָה, וְהַחֲלִיט לְגָרוֹר אוֹתוֹ לְמִצְוָה אַחֲרַת, וְהֵצִיעַ לוֹ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין מִיַּדִּי כָּל בִּקָּר, וְלִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע.

הַשְּׂכָן הַסִּפָּים לְכָד, אָבֵל בִּקֵּשׁ מִשְׂכָּנוֹ הַחֲרָדִי שְׁיִסְיַע לוֹ בְּכָד, מִשׁוֹס שְׁמַעוֹלָם הוּא לֹא הִנִּיחַ תְּפִלִּין [אוֹתוֹ שְׂכָן הִיָּה לְמַעֲלָה מִגִּיל 70].

הַתִּלְמִיד חֲכָם הַבְּטִיחַ שְׁיַעֲזֹר לוֹ בְּכָד, אָבֵל צִינֹן שְׁכָל זֶה לְגַבִּי מִצְוֹת הַנַּחַת תְּפִלִּין, אָבֵל בְּאֲשֶׁר לְקְרִיאַת שְׁמַע, הֵצִיעַ לְשָׁכֹן שְׁיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע כְּשֶׁהוּא לְבָדוֹ בְּחֻדָּר, כִּי יִתְכַן שְׁיִרְצָה לְבָכוֹת בְּעַת אֲמִירַת קְרִיאַת שְׁמַע, וְאִם יִהְיֶה מִיִּשְׁהוּ בְּחֻדָּר, יִהְיֶה קָשָׁה לָד לַעֲשׂוֹת כֵּן.

לְמַחֲרַת הִגִּיעַ הַתִּלְמִיד חֲכָם לְבֵיתוֹ שֶׁל הַשְּׂכָן, וְהִנִּיחַ לוֹ תְּפִלִּין. לְאַחֶר מִכֹּן הִרְאָה לוֹ הֵיכָן נִמְצָאת קְרִיאַת שְׁמַע בְּסֻדוֹר, וְלִפְנֵי שְׁעֹזֵב אֶת הַחֻדָּר, קִבַּע אֶת שְׁלִמְחַרַת הוּא יְבוֹא שׁוֹב כְּדֵי לְהִנִּיחַ לוֹ תְּפִלִּין.

לְמַחֲרַת הַשְּׂכָן לֹא הִתְקַשֵּׁר. כְּשֶׁרָאָה זֹאת הַתִּלְמִיד חֲכָם, הַחֲלִיט לְבָדוֹק מִדּוּעַ הַשְּׂכָן לֹא מִתְקַשֵּׁר, וְהִתְקַשֵּׁר הוּא לְבֵיתוֹ שֶׁל הַשְּׂכָן. בְּעַלַת הַבֵּית

הרימה את הטלפון, וספרה לתלמיד חכם: מיד לאחר שעזבת את הבית, החל בעלי לקרוא קריאת שמע, ואכן עשה זאת מתוך בכי ודמעות שנמשכו זמן רב.

ומיד לאחר שסיים קריאת שמע, נפטר, והלך לעולמו, מתוך קיום המצוות הללו. ראה למה גרמת, אתה בסך הכל בקשת ממנו אשור לבנות סכה, ומשהסכים - גררת אותו לעוד שתי מצוות יקרות שבזכות הוא מת כבעל תשובה.

עברה גורת עברה

אומרים חכמינו ז"ל במסכת שבת (דף קה:): כף אַמְנוּתוֹ שֶׁל יֶצֶר הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ לְאָדָם 'עֲשֵׂה כָּד', וּלְמַחֵר אוֹמֵר לוֹ 'עֲשֵׂה כָּד', עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ 'עֲבַד עֲבוֹדָה זָרָה', וְהָאָדָם הוֹלֵךְ וְעוֹבֵד.

דרך של היצר לבוא בדברים קטנים לאדם, ולאחר שרואה שהאדם נשמע לו, מוסיף הוא עוד עברה, ואם גם לזה האדם נשמע, אזי רואה היצר שיש לו "קלינט" טוב, ובסופו של דבר מביא את האדם אל העברות החמורות ביותר.

דגמא לכך אומר דוד המלך ע"ה, בתחלת ספר "תהלים" "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב" שואלים רבותינו במסכת עבודה זרה (נח:), מדוע נאמרו שלושת הפעלים הללו 'הלך', 'עמד', 'ישב', והרי אם הוא לא הלך בעצת רשעים, אז הוא גם לא עמד, ואם הוא לא עמד, אז הוא גם לא ישב!?

אלא לומר לה, שאם הלך בעצת רשעים, סופו לעמוד, ואם עמד, סופו לשבת, ואם ישב סופו להיות יצ כמותם. כלומר, החטא עולה בהדרגה, בתחלה אדם רק "הולך" לראות מה שלום החברה.

לאחר מכן הוא מתעבב קצת במקום, ומתחיל לשוחח עם החברים מהעבר, ומעלה זכרונות, ומגלה ש"יש עם מי לדבר", ולכן נשאר הוא לעמוד שם, אבל חלילה אינו יושב במחיצתם.

אולם בסופו של דבר אנו מוצאים את אותו אדם יושב עמם, ונהפך להיות יצ כמותם. לכן העצה היא לברח מהעברה, ולא לתת ליצר את ההזדמנות להביא אותו לעמוד בין הרשעים.

בספר "מעם לועז" מובא מעשה במלך אחד, שגזר על יהודי אחד לעשות אחד משלשה עברות; או זנות, או לאכול מאכל אסור, או שישתה יין שלהם שהוא אסור משום יין נסך.

אותו אדם בחר באסור שתית יין בחשבו שזו העברה הקלה ביותר, מפני שאינה פתובה בתורה אלא רבנו גזרו לא לשתות יין של גויים. אמנם אותו האיש לא ידע כי עברה קלה גוררת אחריה עברה חמורה, וסופו של דבר היה, ששתה את היין ונשתפר, ואכל מאכלות אסורות, ונכשל בזנות.

כיצד העברה גוררת עוד עברה

כתב הגאון רבי משה סופר בספרו "תורת משה": כי המשחית הנברא מהעברה, הוא רוזף את זה שעשהו, עד שגורם לו שישנה באולתו לעשות עוד עברה ולברא עוד משחית כיוצא בו. ועל דרך זה "מצוה גוררת מצוה", שהמלאך הנברא מכח המצוה, מושכו לקיים עוד מצוות, ומשום כך, בעשותו מצוה אחת בשלמות, נברא על ידה מלאך חזק משלם ואמיץ כח הדוחפו לעשות עוד מצוות.

הדברים יובנו יותר על ידי משל: מעשה בשני שכנים, שלאחד מהם היתה טבעת יקרה עשויה זהב ומשבצת ביהלום, והשני חמד את הטבעת, וחפש דרך להשיגה.

פעם נכנסו שניהם בשיחה, והאיש שחמד את הטבעת אמר: קניתי היום טבעת עם יהלום, ואיני יודע אם היא שונה את הסכום שדורשים בעבורה. אמר לו חברו, ראה את הטבעת שלי, שלמתי עבורה אלף דינרים. בקש החמדן לראות מקרוב את הטבעת, וחברו הוריד את הטבעת ונתן לו לראותה.

החמדן הסתכל יפה בטבעת, ולאחר מכן שם אותה בכיסו. שאל חברו: מה אתה עושה? ענה הגנב: אני מחזיר את הטבעת לכיסי...

צעק בעל הטבעת: זו הטבעת שלי, תחזיר לי אותה מייד. אמר לו החמדן: את טבעתך החזרתי לך, וזו הטבעת אשר קניתי. הופיח ביניהם נמשך עד שהאיש שנגנבה טבעתו, הציע לגנב לבוא עמו לבית הדין.

אמר הגנב: לא אוכל ללכת איתך, כי אין לבושי יפה, ומתבייש אני ללכת כך. נתן לו בעל הטבעת את מעילו, ואמר לו: קח את מעילי ובוא אתי לבית דין.

אמר הגנב: אבל אין לי כח לעשות את כל הדרך הזו ברגל. נתן לו בעל הטבעת את חמורו, והעקר שיבוא אל הדין.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְבֵית הַדִּין, בָּעַל הַטְּבִיעַת טָעַן אֶת טַעֲנָתוֹ. וּמָה יֵשׁ לָךְ לְהִשְׁיב עַל כָּךְ, שָׂאֵל הַדִּין. אָמַר הַגִּנֵּב: אֲדוֹנֵי הַדִּין, שְׂכֵנֵי הוּא שְׂקָרָן גְּדוֹל, וְאוֹכֵל לְהוֹכִיחַ זֹאת, הִנֵּה שְׂמַעְתֶּם אֶת טַעֲנָתוֹ שְׂטִבְעַת זֹו שְׂיִכַת לוֹ, הוּא מְסַגֵּל בְּהַחֲלֵט לְסַפֵּר לָכֶם בְּלִי כָּל בּוֹשָׁה שֶׁהַמַּעִיל שְׂאֲנִי לּוֹבֵשׁ גַּם כֵּן שְׂיָדָ לּוֹ.

אָכּוּ, צָעַק הָאִישׁ, הַמַּעִיל שְׂלִי הוּא! אָמַר הַגִּנֵּב: רוֹאִים אַתֶּם שְׂצַדְקָתִי. תִּכְף הוּא גַם לֹא יִתְבַּיֵּשׁ לְטַעוֹן שְׂגַם הַחֲמוֹר שְׂבִאתִי עָלָיו שְׂיָדָ לּוֹ. הָאִישׁ הִתְרַגֵּז יוֹתֵר וַיִּוְתֵר וְקָרָא: כְּמוֹבֵן שֶׁהַחֲמוֹר שְׂלִי!!!

הַדִּין שְׂכַנַּע שֶׁהַמַּתְלוּנָן אֵינּוּ אֶלְאָ שְׂקָרָן, וּפָסַק לְטוֹבַת הַגִּנֵּב שְׂעֵלָה וְרָכַב עַל הַחֲמוֹר, וְחָזַר לְבֵיתוֹ עֲטוּף בְּמַעִיל וְעָנוּד טְבִיעַת.

כָּךְ גַּם דָּרְכוּ שֶׁל הַיִּצָּר הָרַע, לַגִּנֵּב לְאָדָם לְאֵט לְאֵט אֶת מְצוּוֹתָיו וּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים אֲשֶׁר רָכַשׁ בַּיָּמֵי חַיָּיו בְּעַמֵּל רַב, וְזֹאת עַל יְדֵי פְתוּי לְעִבְרָה וְעוֹד עִבְרָה, עַד שֶׁלְּבִסוּף לֹא רַק שְׂלּוֹקֵת לְאָדָם אֶת הַכֹּל, אֶלְאָ בְּנוֹסֵף לְכָךְ עוֹד מְקַטְרֵג עָלָיו לְפָנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, וּמַאֲשִׁים אוֹתוֹ עַל כָּךְ שְׂעֵבֵר עִבְרוֹת. חַיָּבִים אָנוּ לְדַעַת אֶת תְּחַבּוּלוֹתָיו שֶׁל הַיִּצָּר, וְעָלֵינוּ לְהַגְבִּיר חֲזָלִים לְעַמּוּד כְּנֻגְדוֹ בְּכַח וּבְחִיל.

מְסַפְּרִים בְּדָרְךְ מְלִיצָה עַל אָדָם אֶחָד, שְׂרָצָה לְקִנּוּת דָּג לְכְבוֹד הַחֵג. אוֹלָם מֵאַחַר שֶׁהָיָה אָמוֹר לְבוֹא לוֹ אוֹרַח לַחֵג, לָכֵן קָנָה דָּג יָקָר וְטוֹב בְּשָׂבִיל עֲצָמוֹ, וְעוֹד דָּג מְקַלְקֵל וְזוֹל בְּשָׂבִיל הָאוֹרַח.

בְּעָרֵב הַחֵג הִגִּישׁ בָּעַל הַבַּיִת אֶת הַדָּג הַמְּקַלְקֵל לְאוֹרַח, וּלְאַחַר שְׂאָכַל הָאוֹרַח מֵהַדָּג, קִבֵּל הַרְעֵלַת קִיבָה, וְאַשְׁפּוֹ בְּבֵית הַחוֹלִים. אָבַל בָּעַל הַבַּיִת לְאַשְׁתּוֹ: בּוֹאֵי גַלְדָּ לְבַקֵּר אֶת הָאוֹרַח בְּבֵית הַחוֹלִים.

כְּעִבּוֹר יוֹמִים נִפְטַר הָאוֹרַח מֵהַרְעֵלַת קִיבָה, וּבָעַל הַבַּיִת וְאַשְׁתּוֹ הִלְכוּ לְקַיֵּם מְצוֹת הַלְוִיֹּת הַמֵּת. וּבְשָׂבָעָה, הִלְכוּ לְנַחֵם אֶת בְּנֵי הַמְּשַׁפָּחָה שֶׁל הָאוֹרַח.

כְּשֶׁחָזְרוּ לְבֵיתָם, אָבַל הַבָּעַל לְאַשְׁתּוֹ: רְאִית כִּמָּה "מְצוּוֹת" קִיַּמְנוּ בְּזָכוֹת הַדָּג הַמְּקַלְקֵל - גַּם הַכְּנִסַת אוֹרַחִים, גַּם בְּקוֹר חוֹלִים, גַּם הַלְוִיֹּת הַמֵּת, וְגַם נַחוּם אָבִלִים...

כָּךְ בְּדִיוֹק עוֹשָׂה הַיִּצָּר הָרַע לְאָדָם, מְרָאָה לוֹ אֶת הָעִבְרוֹת כְּמַצּוּוֹת, וְכָךְ גּוֹרֵר אוֹתוֹ לְעוֹד "מְצוּוֹת" מְדַמּוֹת, עַד שֶׁמִּפִּילוֹ לְבִאֵר שְׂחַת.

שכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה

נראה לרמז בזה מה שכתב לחדש רבנו אליהו הכהן מאיזמיר בספרו אגדת אליהו (פאה פרק א), שאם אדם עשה עברה שמתוך אותה העברה נולדה עשיית מצוה, כגון שהלך לעשות עברה, ועל ידי אותה עברה זכה להחיות נפש מישראל, הרי הוא יקבל שכר על המצוה אף על פי שמגיע לו גם עונש על העברה.

למשל: אדם אחד רדף אחר חברו כדי להורגו, ורדף אחריו עד שהגיעו למקום מסים ששם יכל כבר להרוג אותו, אך לפתע הוא רואה שם אדם אחד שנכשל עם אשה באסור עריות. פחד אותו האיש לרצח את חברו בפני הנואף, והלך משם בלי להרוג את חברו. נמצא, שאותו נואף שעשה באותו מקום עברה חמורה של גלוי עריות, גרם להצלת נפש.

עוד דגמא מביא הרב: אדם אחד נתן מעות לאשה פרוצה שנכשל עמה בעברה, ועם אותם מעות, הלכה הפרוזה והחיתה נפש של צדיק אחד. אף על פי שבשני המקרים הוא לא פגם למצוה, וברור שבית דין של מעלה לא יחשבו זה למצוה, אבל הקדוש ברוך הוא שהוא רב חסד מטה כלפי חסד, מחשיב לו את המצוה שנולדה מהעברה, כאלו הוא עשה אותה בכונה תחלה, אף שלא פגם בה, משום שהי' תבונה הוא רב חסד, ומטה כלפי חסד.

וזה כונת התנא ששכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה, כלומר העניש שמגיע על העברה הוא בנפרד, והשכר שמגיע לו על המצוה שנגרמה על ידי עשיית העברה, הוא בנפרד.

ולפי באור זה נראה לבאר את דברי המדרש: מעשה בחסיד אחד שמכר את שורו לגוי, והשור היה עובד כל ימות השבוע אך כשהגיע יום שבת לא היה מוכן השור לעבוד בשום פנים ואופן, קרא הגוי לחסיד ושאלו מדוע שורו לא עובד?!

הבין החסיד את הענין ולחש באזנו של השור; שעד היום היה אסור לו לעבוד בשבת כיון שהיה תחת רשותו של יהודי, אבל מהיום נמצא הוא תחת בעלות הגוי, ולכן צריך הוא לעבוד בשבת, מיד קם השור והחל לעבוד כבימות החול. כשראה זאת הגוי נשא קל וחמר לעצמו; ומה שור זה שאין בו דעת מבין שלא עובדים בשבת, אני שיש בי דעת, על אחת כמה וכמה. הלך והתגיר ונעשה חכם גדול (ר' אלעזר בן תורתא).

וכתוב בספר "גלגולי נשמות", שישתי המלכה חזרה בגלגול של אותו השור, ובזה שגרמה לאותו גוי לחזר בתשובה תקנה את מה שהחטיאה את בנות ישראל בחלול שבת.

וְצָרִיךְ לְהִבִּין מִדּוּעַ זָכָתָה אֹתָהּ מִרְשָׁעַת לְהַחְזִיר גּוֹי בְּתִשׁוּבָה וְלָבוֹא עַל יְדֵי זֶה לִיְדֵי תִקּוּן? אִיכָּל כִּי דּוּעַ אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָר שֶׁל שׁוּם בְּרִיָּה בְּעוֹלָם, וְלָכֵן מֵאַחַר שְׁוִשְׁתֵּי גְרָמָה עַל יְדֵי מִיתְתָּה לְעֵלִית אֶסְתֵּר לְמַלּוּכָה וְלְהַצְלַת כָּלל יִשְׂרָאֵל מִגְּזֵרַת הַמֶּן הַרְשָׁע, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִתְכַּוְּנָה לָזֶה, מִכָּל מְקוֹם יִתְכַּן שְׁעַמְדָּה לָהּ זָכוּת זוֹ כִּי לְהַכְנִיס גּוֹי תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׂכִינָה, וּבְגִלְל שְׁגָרְמָה לְאַסְתֵּר לְמַלְךְ, נִגְרַם עַל יְדֵהּ לְהַמְלִיךְ אֶת אוֹתוֹ גּוֹי וְלְהַכְתִּירוֹ בְּכֶתֶר תּוֹרָה [מֵאִן מַלְכֵי רַבָּנָן].

וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ מַה שְׁפָסַק מֶרֶן הַשְּׁלַחֵן עֲרוּךְ (סִימָן תִּרְצָה סְעִיף ב) : חֵיב אָדָם לְהִשְׁתַּכַּר בְּפוּרִים עַד שֶׁלֹּא יֵדַע בֶּן אֲרוּר הַמֶּן לְבְרוּךְ מְרַדְּכִי. וְכַתֵּב בְּסֵפֶר "שְׁעַר הַכְּוֹנּוֹת", שְׁצָרִיךְ לְהִגִּיעַ לְמַצֵּב שֶׁלֹּא יֵדַע לְהַבְחִין מִי בְרוּךְ וּמִי אֲרוּר עַד שִׁיאֲמַר "בְּרוּךְ הַמֶּן". (הוֹבְאוּ דְבָרֵינוּ בְּכַף הַחַיִּים שֶׁם אוֹת טז).

וְכִמוֹ כֵּן כָּתַב רַבֵּי חַיִּים פֶּלְאָגִי בְּסֵפֶר "מוֹעֵד לְכָל חַי", שְׁנִהְגוּ לַעֲשׂוֹת הַשְּׂכָבָה לְהַמֶּן בְּפוּרִים, וַיֵּשׁ לְלַמֵּד עַל זֶה זָכוּת. וְלְכַאוּרָה מִדּוּעַ זָכוּת הַמֶּן שִׁיאֲמָרוּ עָלָיו 'בְּרוּךְ הַמֶּן', וַיַּעֲשׂוּ לוֹ הַשְּׂכָבָה בְּיוֹם הַפוּרִים?

וּלְפִי הָאֲמוּרָה לְעִיל יֵשׁ לוֹמַר, שְׁמֵאַחַר שֶׁהַמֶּן גָּרַם לְיִשְׂרָאֵל שְׁיַחְזִרוּ בְּתִשׁוּבָה וַיִּקְבְּלוּ עָלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה בְּשִׂמְחָה וְאַהֲבָה, לָכֵן לֹא קִפַּח הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת שְׂכָרוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִתְכַּוְּנוּ לָכֵךְ.

וּזְכוּרֵנוּ שְׁמִטָּעַם זֶה כָּתַב הַמַּגִּיד מְדוּבְנָא, שְׁזָכָה הַמֶּן שְׁמִבְנֵי בְּנָיו לְמַדּוּ תּוֹרָה בְּבִנֵי בְּרַק. וְאִם לְאוֹתָם רְשָׁעִים שְׁלֵם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂכָרָם עַל אֵף שֶׁלֹּא הִתְכַּוְּנוּ לָכֵךְ, וְאַדְרָבָּה אִם הָיוּ יוֹדְעִים עַל כֵּךְ יִתְכַּן שְׁהָיוּ מְצַטְעָרִים שֶׁבְּזָכוּתָם נַעֲשׂוּ כְּאֵלֶּה דְבָרִים, אִם כֵּן, מִי יִכּוֹל לְשַׁעַר מֵהוּ הַשְּׂכָר הַמַּגִּיעַ לְיַהוּדֵי עַל כָּל מַעֲשֵׂה טוֹב שְׁעוֹשֶׂה לְכָבוֹד הִי יִתְבָּרַךְ. וְהַדְּבָרִים נִפְלְאִים.

משנה ג

הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵל תְּהִי בָּז לְכָל אָדָם, וְאֵל תְּהִי מִפְּלִיג לְכָל דָּבָר, שְׁאִין לָךְ אָדָם שְׁאִין לוֹ שְׁעָה וְאִין לָךְ דָּבָר שְׁאִין לוֹ מְקוֹם :

אל תהי בז לכל אדם

לפְעָמִים רוֹאִים אָדָם שְׁנֵרָאָה מְשֻׁנָּה וּמוֹזָר, וְלֹא מִתְיַחֲסִים אֵלָיו כְּרֹאֵי בְּגִלְל מְרָאָהוּ וְצוּרְתּוֹ. מִבֶּט זֶה אֵינּוּ נֶכּוֹן, שֶׁהָרִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַה מַּעֲשָׂיו וּמַעֲלוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ, וְלִפְעָמִים יָכוֹל לֵהִיּוֹת שֶׁהוּא הֶרְבֵּה יוֹתֵר טוֹב וְחָבִיב בְּעֵינֵי ה' מֵאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ.

וְכִבֵּר מְצִינּוּ בְּמַסְכַּת פְּסָחִים (דף ג.) שֶׁרַב יוֹסֵף בָּנוּ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חָלָה, עַד שֶׁפָּרְחָה נִשְׁמָתוֹ [וּנְמַת מִן קַלְיָיִן], אֵךְ לְבַסּוֹף שָׁבָה אֵלָיו נִשְׁמָתוֹ, וְכִשְׁחֹזַר לְאֵיתָנוּ שָׁאָלוּ אָבִיו: כִּשְׁעָלְתָה נִשְׁמָתְךָ לְמָרוֹם מַה רָאִיתָ?

עָנָה לוֹ הֵבֵן: "עוֹלָם הָפּוֹדָה רָאִיתִי, עֲלִיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה", כְּלוּמַר יִשָּׁנֵם כְּאֵלָה שְׁנַחֲשָׁבִים כְּאֵן "עֲלִיוֹנִים", דִּהְיִנּוּ אֲנָשִׁים חֲשׂוּבִים וּמְכַבְּדִים, וְאֵלוֹ לְמַעְלָה בְּעוֹלָם הָאֲמֶת הֵם הָיוּ "לְמַטָּה" לְלֹא שׁוּם חֲשִׁיבוּת וְעָרְךָ עֲלֵיוֹן. וְכִמוֹ כֵּן רָאִיתִי אֲנָשִׁים שְׁנַחֲשָׁבִים אֲצִלְנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה "לְמַטָּה", דִּהְיִנּוּ בְּלִתי מוֹעִילִים וְרִיקִים, אֲבָל בְּעוֹלָם הָעֲלִיוֹן הֵם הָיוּ "לְמַעְלָה" בְּרוּם הַמַּעְלָה.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: "בְּנִי, עוֹלָם בְּרוּר רָאִיתָ!" אֲתָה רָאִיתָ אֵת הָאֲמֶת, שֶׁאוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ שְׁפָלִים וּבְזוּיִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, הָרִי בְּשִׁמְיֵם הֵם עֲלִיוֹנִים וְחֲשׂוּבִים, וְאֵלוֹ כְּאֵן בְּעוֹלָם הַשָּׁקֵר לֹא הָיוּ אוֹתָם אֲנָשִׁים נְחֻשָׁבִים לְכֻלּוֹם, בְּגִלְל מַעֲמָדִם הַחֲבֵרְתִי הַשָּׁפֵל.

מִסְפָּרִים שְׁבִימֵי הַמַּהְרֵשׁ"ל [רַבִּי שְׁלֵמָה לוֹרֵינְא], הָיָה אִישׁ אֶחָד, שֶׁהָיָה מוֹכֵר יְרֻקוֹת, וְהָיָה יוֹשֵׁן בְּחִנּוּתוֹ, וְקָרָאוּ לוֹ רַבִּי אַבְרָהָם מוֹכֵר יְרֻקוֹת, וְהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּצַנְעָה וּבְהִתְמַדָּה גְּדוֹלָה, וְאָף אֶחָד לֹא יָדַע עַל מַעֲשָׂיו. לִילָה אֶחָד יָשַׁב הַמַּהְרֵשׁ"ל בְּבֵית הַמְדַרְשׁ וְנִתְקַשָּׁה בְּסוּגְיָא עֲמוּקָה אַחַת, וְכִשְׁקָם לְלַכֵּת לְבֵיתוֹ, עָבַר עַל פְּנֵי הַחִנּוּת הַהֵיא, וְשָׁמַע שֶׁרַבִּי אַבְרָהָם מוֹכֵר יְרֻקוֹת לוֹמֵד אֵת הַסּוּגְיָא הַהֵיא, וּמְפָרֵשׁ אוֹתָהּ בְּטוֹב טָעַם וְדַעַת, וְהָיָה מְקַשֵּׁב לְכָל דְּבָרָיו.

לְמַחֲרָת שָׁלַח הַמַּהְרֵשׁ"ל לְקָרָא לְרַבִּי אַבְרָהָם, וְשָׁאָל אוֹתוֹ שֶׁאֵלָה מִסְבַּכַּת בְּשׁ"ס. הִשִּׁיב לוֹ ר' אַבְרָהָם, כִּי הוּא עִם הָאֶרֶץ וְאֵינּוּ מִבֵּין וְלֹא יוֹדַע שׁוּם דְּבָר. מִיָּד גָּזַר עָלָיו הֶרֶב בְּגִזְרַת מָרָא דְּאֲתָרָא שֶׁיִּשְׁיֵב לוֹ עַל שֶׁאֵלָתוֹ.

וְאִזּוֹ פָּתַח ר' אַבְרָהָם אֶת פִּי בְּחֻכְמָה וּבְבִקְיָאוֹת רַבָּה כְּמַעֲיָן הַמִּתְגַּבֵּר, וְתָרַץ לוֹ אֶת שְׂאֵלָתוֹ. לְאַחַר מִכּוֹן הַתְּחִנּוֹ לִפְנֵי הַמַּהְרֵשׁ"ל שִׁישְׂאָר הַדְּבָר בְּסוּד וְלֹא יוֹדִיעַ הַדְּבָר לְאַף אֶחָד. כִּי נִמְשָׁךְ הַדְּבָר כְּמָה פְּעָמִים, שֶׁהִיא הַמַּהְרֵשׁ"ל מִפְּלֶל עֲמוֹ, וְהִיא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עֲמוֹ, וּמֵצֵא מִמֶּנּוּ קוֹרֵת רוּחַ מְרֻבָּה.

כְּאֲשֶׁר נִתְבַקֵּשׁ הַמַּהְרֵשׁ"ל לִישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה, צְוָה לְקַהֵל עֲדָתוֹ שִׁיקְחוּ אֶת הָרַב רַבִּי אַבְרָהָם מוֹכֵר יְרֻקוֹת לְרַבָּה שֶׁל הָעִיר, כִּי אֵין כְּמוֹהוּ בְּכָל הָאָרֶץ. וְאֵכֵן עַל יְדֵי הַפְּצָרוֹת רַבּוֹת, גִּאוֹת רַבִּי אַבְרָהָם לְבִקְשָׁתָם, וְנִתְקַיְמָה צְוֵאת הַמַּהְרֵשׁ"ל.

לְמַדִּים אָנוּ עַד כְּמָה יֵשׁ לְהִזְהַר לֹא לְבַזּוֹת שׁוֹם אָדָם שֶׁנִּרְאָה שֶׁפֶל בְּעֵינֵינוּ, מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם יִרְאָה לְעֵינַיִם, וְהִי יִרְאָה לְלֵבָב, וְהַנְּסִתְרוֹת לָהּ אֶלְהֵינוּ.

אין לזלזל במה שברא ה' בעולמו

בְּמִדְרָשׁ יִלְקוּט שְׂמַעוֹנִי מוֹבָא, שֶׁשָּׂאֵל דָּוִד מֶלֶךְ אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: 'רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כֹּל דְּבָר אֲנִי מִבִּין מִדּוּעַ יֵשׁ בּוֹ צָרָךְ לְעוֹלָם, חוּץ מִן הַשְּׁטוּת, מָה תְּכַלִּיתוּ שֶׁל הָאָדָם הַשּׁוֹטֵה וְהַטֹּפֵשׁ בְּעוֹלָמֵנוּ, הֲלֹא אֵין לְעוֹלָם שׁוֹם הַנָּאָה מִמֶּנּוּ, וּמִדּוּעַ צְרִיכִים שְׁטוּת בְּעוֹלָם.

אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֲתָה עוֹד תִּצְטָרֵךְ אֶת הַשְּׁטוּת הַזֹּאת שֶׁאֲתָה מְעַרְעֵר עָלֶיהָ.

וְהִנֵּה כְּאֲשֶׁר בָּרַח דָּוִד מִפְּנֵי שְׂאוּל הַמֶּלֶךְ, הִגִּיעַ לְעִיר 'גַּת', עִירָם שֶׁל הַפְּלִשְׁתִּים שֶׁהָיוּ שׁוֹנְאֵיו שֶׁל דָּוִד. מִיַּד בָּאוּ הַפְּלִשְׁתִּים לְאַכִּישׁ מֶלֶךְ גַּת: וְאָמְרוּ לוֹ: הָאִישׁ שֶׁהִגִּיעַ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאַרְמוֹנְךָ, הוּא דָּוִד שֶׁהִרְגָה אֶת גּוֹלְיָת וְאוֹתָנוּ בְּמַעֲרָכָה נֶגֶד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כָּעַת הוּא בְּיַדְךָ, קוּם וְהִרְגֵהוּ.

כְּשֶׁנּוֹדַע הַדְּבָר לְדָוִד, הִחַל לִפְחַד מְאֹד מִפְּנֵי אָכִישׁ מֶלֶךְ גַּת. מָה עֲשֶׂה? הִתְחִיל לְהִתְנַהֵג כְּמִשְׁגָּע, וְהִחַל לְהוֹרִיד רַק מִהֶפֶה עַל הַזָּקֵן, וְעֲשֶׂה עוֹד דְּבָרֵי שְׁטוּת וְשִׁגְעוֹן.

כְּשֶׁרָאָה זֹאת אָכִישׁ, כָּעַס עַל עֲבֹדָיו וְאָמַר לָהֶם: רְאִיתֶם אִישׁ מִשְׁתַּגֵּעַ לְמָה תְּבִיאוּ אוֹתוֹ אֵלַי, חֲסַר מִשְׁגָּעִים אֲנִי כִּי הִבֵּאתֶם אֶת זֶה לְהִשְׁתַּגֵּעַ עָלַי?

מִיַּד כְּשֶׁרָאוּ זֹאת הַפְּלִשְׁתִּים, הִנִּיחוּ אֶת דָּוִד לְנַפְשׁוֹ, וְכִי נָצַל דָּוִד מִיָּדָם. אִזּוֹ הִבִּין דָּוִד מִדּוּעַ יֵשׁ צָרָךְ בְּשְׁטוּת וּבְשִׁגְעוֹן, וְאֵין דְּבָר שֶׁאֵין לוֹ צָרָךְ בְּעוֹלָם.

עוד מובא במדרש, שפעם ישב דוד בגנו, וראה צרעה אוכלת עכביש. שאל דוד המלך את הקדוש ברוך הוא: אני מבין שצריך בעולם את כל מה שבראת בו, משום שבכל יש תועלת. אולם שתי בריות נראות לי מיותרות לגמרי - צרעה ועכביש, מה צריך יש בצרעה שאינה מביאה תועלת רק עוקצת, ועוד הורגת את הדבורים ובכך ממעטת את הדבש. כמו כן, מה הצורך לעולם בעכביש שכל הזמן טוה קורים שאין בהם תועלת לאיש, אלא רק מזיקים לבעלי חיים אחרים.

ענה לו הקדוש ברוך הוא: יבוא זמן שתצטרך לשתי הבריות הללו שבראתי!

כאשר התחבא דוד במערה מפני שאול, היו אנשי שאול עוברים ממערה למערה כדי לחפש את דוד. והנה בעת שקרבו אנשי שאול למערה אשר בה הסתתר דוד, שלח הקדוש ברוך הוא עכביש שטונה במהירות רשת של חוטים על פתח המערה, כשהגיעו המחפשים לאותה מערה, הם ראו את קורי העכביש, ואמרו לעצמם: כאן אין צריך לבדוק, הקורים שבפתח המערה הם עדות מספקת שלא נכנס כאן אדם מזה זמן רב. כך הצילו קורי העכביש את דוד.

גם הצרעה הצילה את דוד מפני שאול, ומעשה שהיה כך היה: באחת הפעמים שדוד ברח מפני שאול, חדר דוד בעת לילה אל תוך מחנהו של שאול, כדי לקחת לו את חניתו, במטרה להוכיח לאחר מכן לשאול שאין הוא אויב שלו, שהרי הגיע עד אליו בעודו ישן, ובכל זאת לא הרע לו במאומה.

אומר המדרש; שאול ישן בתוך האהל, ולפני הפתח שכב אבנר בן נר שר צבאו של שאול, על מנת לחסם את הכניסה לאהל. כאשר רצה דוד להכניס לאהל של שאול, הוא זחל מתחת לרגלי אבנר ששכב על גבו בעוד רגליו כפופות כלפי מעלה.

אולם כשרצה דוד לחזור ולצאת, הוא נוכח לראות שאבנר התהפך ושכב בצורה כזו שמונעת מדוד את האפשרות לצאת מבלי להעיר את אבנר.

בקש דוד רחמים והתפלל לה'. שמע ה' תפלתו, ועשה לו נס. שלח הקדוש ברוך הוא צרעה שעקצה את רגלי אבנר, וכך הוא חזר ותנוחה הראשונה שהיה שוכב, ומיד ברח משם דוד. שוב נוכח דוד לדעת, כי לכל דבר יש תכלית בעולמו של ה' יתברך.

אין לך אדם שאין לו שעה

גם אדם שיִדוע כְּרָשָׁע, הָרִי גַם הוּא יִצִיר כְּפִיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלִכְן בּוֹרֵא עוֹלָם רוֹצֵה שְׁגָם הוּא יִזְכֶּה לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבֵּא, וּבּוֹדֵאֵי נוֹתֵן לוֹ מִיַּדִּי פְעַם הַתְעוֹרְרוֹת מְסִימַת לַחֲזֹר בְּתִשׁוּבָה, וְאוֹלֵי בְּסוּפוֹ שֶׁל דָּבָר יִתְעוֹרֵר אוֹתוֹ אָדָם לַחֲזֹר לְדַרְךְ הַיְשָׁרָה, וְלִכְן אֵין לְבִזּוֹתוֹ וּלְהַשְׁפִּילוֹ, כִּי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַה יֵּלֵד יוֹם.

וּכְמוֹ שְׂמִסְפָּרִים, מַעֲשֵׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה זֶהִיר בְּמַצּוֹת שְׂבִין אָדָם לְמִקּוֹם, מִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם שְׁלֹשׁ תְּפִלוֹת וְכוּ'. אֲבָל הִיָּתָה פְּגִיעַתוֹ רָעָה, כִּי הָיָה מַלְשִׁין וּמוֹסֵר לְמַלְכוֹת אֶת כָּל מִי שֶׁהֶעֱבִיר סְחוֹרוֹת בְּלִי מָכֶס וְכִיּוֹצֵא בָּזָה.

הַמוֹשֵׁל שֶׁל הָעִיר, הֶעֱמִיד לְרִשׁוֹתוֹ עֲגָלָה עִם עֲגָלוֹן חָרוֹץ, וְשׁוֹמֵר רֹאשׁ עִם נֶשֶׁק, שֶׁבְּכָל פְּעַם שִׁירְצָה, יוֹכֵל לְבוֹא אֶל הַמוֹשֵׁל וְלְמָסֵר כָּל מִידַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַיְהוּדִים.

פְּעַם אַחַת בְּיוֹם חָרַף סַגְרִיָּרִי, צָנָה הַמַּלְשִׁין לְעֲגָלוֹן לְרַתֵּם אֶת הַסּוֹסִים כְּדִי לְנַסֵּעַ לְמוֹשֵׁל, וְלִגְלוֹת לוֹ מִידַע חָשׁוּב מְאֹד, שֶׁאֵינּוּ סוֹבֵל דְּחוּי. הֶעֱגָלוֹן רַתֵּם אֶת הַסּוֹסִים, וְיִצְאוּ לְדַרְךְ עִם שׁוֹמֵר הָרֹאשׁ כְּשֶׁהוּא חָמוּשׁ בְּנֶשֶׁק. בְּדַרְךְ הַתְּחוּלָה סוּפַת שְׁלֵג, רָצָה הֶעֱגָלוֹן לְשׁוּב לְבֵיתוֹ, אֲבָל הַמַּלְשִׁין עָכַב בְּעֵדוֹ וְהוֹרָה לוֹ לְנַסֵּעַ הֶלְאָה אֶל הַמוֹשֵׁל, וְהוּא יָשַׁב בְּפָנִים הֶעֱגָלָה עָטוּף בְּמַעִיל פְּרוּהָ, וּמְצַפֶּה לְהַגִּיעַ בְּהַקְדָּם.

בְּאַמְצַע הַדַּרְךְ, רָאָה הַמַּלְשִׁין שֶׁבְּעוֹד זְמַן קֵט יַעֲבוֹר זְמַן הַמִּנְחָה, צָנָה לְעֲגָלוֹן לְעַצֵּר כְּדִי לְאַפְשֵׁר לוֹ לַעֲמוֹד בְּתַפְלַת מִנְחָה. הוּא יָרַד סָמוּךְ לַפְּרָדָס אֶחָד, וְעָמַד לְהַתְפַּלֵּל בְּצַל הָאֵילָן.

וְהֵנָּה בְּאוֹמְרוֹ "הַחֲזִירֵנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ", שֶׁסָּאֵל לְבוֹ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהוֹצִיא בְּפִיו, וְחָשַׁב: הֵנָּה כְּעַת אֲנִי הוֹלֵךְ לְמָסֵר יְהוּדִים עַל שֶׁעֲבָרוּ עַל הַחֶק, וּמִי יוֹדֵעַ אֵיזָה עוֹנֵשׁ יוֹטֵל עֲלֵיהֶם, וְאֲנִי מִבְּקֵשׁ לַחֲזֹר בְּתִשׁוּבָה? הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁטּוֹבֵל וְשָׂרָץ בְּיָדוֹ. הוּא הַמְּשִׁיךְ בְּתַפְלָתוֹ וְכִשְׁהֶגִיעַ לְבִרְכַת לְמִינִים וְלְמַלְשִׁינִים אֵל תְּהִי תַקְוָה, פָּרַץ בְּבִכִּי, וְהַחְלִיט שֶׁעָלִיו לַחֲזֹר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וַיְהִי מָה.

כְּשִׁסִּים תַּפְלָתוֹ וְאָמַר "אֱלֹהֵי נֹצַר לְשׁוֹנֵי מְרַע", חָדְרוּ הַדְּבָרִים אֶל לְבָבוֹ, וְגָמַר אוֹמֵר בְּלָבוֹ שֶׁאֶפִּילוֹ אִם יִכּוּהוּ בְּשׁוֹטִים, לֹא יוֹצִיא הֶגְהָ מִפִּיו, וְכִשְׁאָמַר דְּבָרִים אֱלֹהֵי, בָּכָה בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ.

וְהֵנָּה מִיַּד לְאַחַר הַתַּפְלָה, צָנָה אֶת הֶעֱגָלוֹן שֶׁיַּחֲזִיר אוֹתוֹ הַבֵּיתָה, כִּי הוּא חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ. סָרַב הֶעֱגָלוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּבְכַרְט שֶׁהוּא רָאָה בְּמוֹ עֵינָיו אֶת בְּכִיּוֹתָיו וְדַמְעוֹתָיו בְּתַפְלָתוֹ, וְהִבִּין שֶׁחָל מִפְּנֵה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל הַמַּלְשִׁין. גַּם שׁוֹמֵר הָרֹאשׁ שֶׁהָיָה עַד לְאוֹתוֹ מִחֲזָה, הִסְכִּים עִם הֶעֱגָלוֹן שֶׁצָּרִיכִים לְהַמְשִׁיךְ בְּנִסְעָתָם לְהַגִּיעַ אֶל הַמוֹשֵׁל. הֶעֱגָלוֹן וְהַשׁוֹמֵר הוֹשִׁיבוּ אֶת הַמַּלְשִׁין בְּעַל כְּרָחוּ בְּתוֹךְ הֶעֱגָלָה וְנִסְעוּ עִמּוֹ אֶל הַמוֹשֵׁל.

כְּשֶׁנִכְנַס אֶל הַמּוֹשֵׁל, דָּרַשׁ מִמֶּנּוּ הַמּוֹשֵׁל לְהַגִּיד אֶת הַמִּידַע שֶׁבִּלְבוֹ. אוֹתוֹ מְלַשִּׁין עֲשֵׂה עִצְמוֹ כְּאֵלִים וְלֹא פָתַח פִּיו. הֶעֱגֵלוֹן וְהַשּׁוֹמֵר סִפְרוּ אֶת אֲשֶׁר עֵינֵיהֶם רָאוּ בַתְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַיְהוּדִי שֶׁהִתְמוּגַג בְּבִכּוּתוֹ, וְהִבִּינוּ שֶׁחַל מִפְּנֵה בְּמַחְשְׁבוֹתָיו.

הַמּוֹשֵׁל אִים עָלָיו, שָׂאֵם לֹא יִגִּיד אֶת הַמִּידַע שָׁלוֹ, יָכָה אוֹתוֹ בְּשׁוֹטִים. הָאִישׁ סָרַב, וּמִיַּד צָוָה הַמּוֹשֵׁל וְהִבִּיאוּ שְׁנֵי שׁוֹטְרִים גְּבוּרִים, וְהִתְחִילוּ לְהַצְלִיף בְּשׁוֹטִים מִכּוֹת גְּדוֹלוֹת וְנֶאֱמָנוֹת, עַל גִּבּוֹ שֶׁל הַיְהוּדִי, וְהוּא קִבֵּל עַל עִצְמוֹ לְמַרְק חֲטָאִיו בְּיִסּוּרֵין אֵלֶּה, וְהִתְוַדָּה בְּבִכּוּי רַב עַל מַעֲשָׂיו הָרָעִים.

לְאַחַר שֶׁסָּפַג מֵאֵה מִכּוֹת, אֲשֶׁר הִכּוּהוּ בְּשׁוֹטִים בְּכָל כַּחַס, זָרְקוּ אוֹתוֹ אֶל מַחוּץ לְבֵית הַמּוֹשֵׁל עַל גְּבֵי הַשְּׁלֵג, וַיִּכְשֶׁהוּא חָבוּל וּפְצוּעַ וְשׁוֹתֵת דָּם, עָלָה עַל הֶעֱגָלָה עַל מְנַת לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ.

הַחוֹשֵׁד כִּסָּה אֶת הָאָרֶץ, וְהוּא נָסַע לְאֵטוֹ. בְּעֵבְרוֹ בְּדַרְכּוֹ עַל יַד שְׂפַת הַיָּם, שָׁמַע קוֹל בְּכִי חֲרִישִׁי. נִתְבָּרַר לוֹ, שֶׁאִשָּׁה יְהוּדִיָּה הוֹבֵאָה עַל יָדֵי בַּעֲלָהּ בְּעֵגְלָה כְּדִי לְטַבֵּל לְטְהָרְתָּהּ, וְהִנֵּה הַסּוֹס שֶׁל הֶעֱגָלָה שָׁהִיו בְּתוֹכָהּ בְּגִדֵי הָאִשָּׁה, חֲמַק עָבַר, וְהִבְעֵל רִדְף אַחֲרָיו כְּדִי לְהַחֲזִירוֹ וְלֹא הִצְלִיחַ לַעֲצֹר אוֹתוֹ, וְנִשְׁאַרָה הָאִשָּׁה בּוֹדְדָה בְּתוֹךְ הַמַּיִם, וְרוֹעֵדָת בְּכָל גּוֹפָהּ מִן הַקָּר, וּמְחַכָּה לְשׁוּבוֹ שֶׁל בַּעֲלָהּ עִם הֶעֱגָלָה.

הַיְהוּדִי הַמְּלַשִּׁין, הִתְקַרַב קֶצֶת לְמָקוֹם, וְהִשְׁלִיךְ לָהּ אֶת מַעִילוֹ לְאִשָּׁה כְּדִי שֶׁתִּתְכַּפֵּסָה, וַיִּבְקֶשׁ מִמֶּנָּה שֶׁתַּעֲלֶה אֶל הֶעֱגָלָה שָׁלוֹ, כְּדִי לְהוֹבִיל אוֹתָהּ לְבֵיתָהּ. בְּלִית בְּרִירָה נֶעֱנְתָה לוֹ, וְהוּא לָקַח אוֹתָהּ לְבֵיתָהּ, וּמִשָּׁם פָּנָה לְבֵיתוֹ.

כָּל הַלְלִילָה הָיָה גּוֹנֵחַ מִפְּצָעָיו, וְאִין אִישׁ בְּבֵית כְּדִי לְהַגִּישׁ לוֹ אֶפִּילוֹ כּוֹס מַיִם. הוּא הִצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, וַיִּבְכֶּה וְהִתְוַדָּה עַל מֵה שֶׁעוֹלִל לְאִנְשֵׁים רַבִּים בַּחֲלָשָׁתוֹ עֲלֵיהֶם, וַיִּבְקֶשׁ רַחֲמִים מִהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁיִּטּוֹל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ וַיִּכְפֹּר לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו. תְּפִלָּתוֹ נִתְקַבְּלָה וְנִשְׁמָתוֹ פָּרְחָה עוֹד בְּאוֹתוֹ לִילָה לְגַנְזֵי מְרוֹמִים. בְּבִקְרָה כְּשֶׁנּוֹדַע דְּבַר פְּטִירָתוֹ, הִתְעַסְקוּ בּוֹ אֲנָשֵׁי הַחֲבֵרָה קְדִישָׁא, וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת.

בַּעֲלָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה הַנִּי"ל, כְּשֶׁלֹּא מָצָא אֶת הָאִשָּׁה עַל שְׂפַת הַיָּם, חָזַר לְבֵיתוֹ, וּמָצָא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּבֵית, וְהָאִשָּׁה סִפְרָה לוֹ כָּל הַקְּוֵרוֹת אוֹתָהּ. הִבְעֵל הִתְחִיל לְחַשֵּׁד שֶׁאוֹלֵי הַמְּלַשִּׁין טִמְאָה אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהִלָּךְ אֶל הָרַב הַמְּקוֹמִי לְשִׂאוֹל אִם אִשְׁתּוֹ מִתְּרַת לוֹ אוֹ לֹא. הָרַב עָנָה, שֶׁמֶן הַדִּין נִרְאָה שֶׁהָאִשָּׁה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ, וַיִּבְרָט שָׁגֵם הִיא אוֹמְרַת שֶׁלֹּא נִגַּע בָּהּ, וְרַק הִשְׁלִיךְ עָלֶיהָ אֶת מַעִילוֹ לְכִסּוֹת מַעֲרוּמֶיהָ וּמְכַל מְקוֹם אָמַר לוֹ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׂאֵלֶת חֲלוּם לְבַרְר הַדְּבַר בְּבִירוֹ.

וְהִנֵּה נִגְלָה אֵלָיו בְּעַל הַתְּשׁוּבָה בְּחֲלוּם, וְסִפֵּר לוֹ אֶת כָּל מֵה שֶׁעָבַר עָלָיו, וְתְשׁוּבָתוֹ נִתְקַבְּלָה, וְלָכֵן זָכוּהוּ בְּהַצְלַת נַפְשָׁהּ שֶׁל הָאִשָּׁה, בְּגִלְל שֶׁמָסַר אֶת

נפשו כְּדִי שֶׁלֹא לְהִלְשִׁין עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ לִפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, וּפְסָקוֹ שֶׁמְקוֹם מְנוּחָתוֹ יִהְיֶה בְּגֵן עֵדֶן, בְּמִדּוֹר שֶׁל בְּעָלֵי תְּשׁוּבָה.

למחרת צוה הרב לעשות מצבה מכבדת על קברו של אותו בעל תשובה, ופרסם את המעשה ברבים. שוב רואים אנו שמעשה אחד, יכול להביא את האדם למקומות נשגבים מאד, עד שמרשע גדול, יהפך בין רגע לצדיק גדול, ולכן מזהיר התנא ואומר: "אל תבוז לשום אדם".

ואין לדבר שאין לו מקום

שלמה המלך אומר בספר "קהלת": "שֶׁלַח לַחֲמֵךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֲנֻהוּ, וּפְרֹשׁ רֶשֶׁ"י, עֲשֵׂה טוֹבָה וְחֹסֵד לְאָדָם שְׂיֹאמַר לְךָ לְבָרָךְ עָלָיו שֶׁלֹא תִרְאֶנּוּ עוֹד, וְנִדְמָה לְךָ כְּאִלוֹ הִשְׁלַכְתָּ אֶת לַחֲמֵךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם, כִּי עוֹד יָמִים יָבֹאוּ, וְתִקְבַּל אֶת הַתְּשׁוּלוֹם הַמְּגִיעַ לְךָ עַל הַטוֹבָה שֶׁגִּמַּלְתָּ עִמּוֹ.

משלו על כך משל: אריה אחד היה ישן, ויבא עכבר וידלג עליו אנה ואנה, והעיר אותו משנתו. כעס האריה מאד על חוצפת העכבר, ורצה לטרף אותו. התחנן העכבר לפניו ואמר: אָנָּה אֲדוֹנָי, שָׂא נָא לִפְשֵׁעַ עֲבֹדְךָ אֲדָּה הַפַּעַם, כִּי לֹא עָשִׂיתִי זֹאת לֹא בְּמֶרֶד וְלֹא בְּמַעַל, וְאֲנִי מִבְּטִיחַ לְךָ כִּי אֶהְיֶה לְךָ עֹבֵד עוֹלָם, וְאֶעֱמַד לִימִינְךָ לְהַצִּילְךָ מִכָּל צָרָה.

צחק האריה על דבריו, בחשבו, מה כבר יוכל לעשות למעני עכבר שכזה. ויאמר האריה אל העכבר: בָּרַח לְךָ מֵהָר מִכָּאן לִפְנֵי שְׂאֵתְחַרֵּט וְאוֹכַל אוֹתְךָ.

עברו ימים ושנים, והנה פעם אחת האריה הלך לטרף טרף כדרכו, והגיע לשדי הרועים, ופתאום נתפס ברשת אשר טמנו לרגליו. שאג האריה שאגה גדולה, והעכבר שמע את קול שאגתו ומהר לבוא אליו. כשראה את הרשת שנלכד בה האריה, מיד פרת בשניו את הרשת מעט מעט עד אשר ניתק את הרשת לגמרי, והשתחרר האריה ויצא לחפשי.

ויאמר העכבר אל האריה, הִנֵּה כְּשֶׁנִּפְלַתִּי בַיָּדְךָ, בְּזִיתָה אוֹתִי, וְחִשַּׁבְתָּ אוֹתִי כְּבָרִיאָה לְלֹא שׁוּם תּוֹעֵלֶת, עַתָּה רְאִיתָ כִּיצַד הִצַּלְתִּי אוֹתְךָ מִיַּד מִבְּקִשֵׁי רְעֵתְךָ, וְלָכֵן שִׁים נָא זֹאת לְזַכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, שְׂאִין לְךָ דָּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם.

רבי לויטס איש יבנה אומר, מאד מאד הוי שפל רוח, שתקות אנוש רמה.

כותב רבנו בחיי בספר "חובות הלבבות" (שער הכניעה פרק ט), שאלו פעם חכם אחד שהיה מגדולי הדור, במה זכית שכלם משחרים לפתחך, ונכנעים למרותך, הלא ישנם עוד חכמים גדולים שאין ההמון נשמע להם כמו שנשמע לך?!

ענה להם אותו חכם: משום שמעולם לא פגשתי אדם שלא היה בעיני במדרגה רוחנית יותר גבוהה ממדרגתי! כיצד יתכן הדבר?

מסביר החכם: אם פגשתי באדם חכם ממני, אמרתי בלבי, בגלל חכמתו הרבה, מן הסתם הוא גם ירא שמים יותר ממני, שהרי השגותיו גדולות משלי. כמו כן להפך, אם פגשתי אחד שהיה פחות חכם ממני, אמרתי לעצמי: מדרגתו גבוהה משלי, כי בעוד שאני עובר במזיד על דברי השם, הרי שהוא בהיותו פחות חכם, עובר רק בשוגג על דברי התורה.

ממשיך החכם ואומר: בראותי מבגר ממני, הערכתיו על שזכה לעשות בימי חיי יותר מצוות ממני. ובראותי צעיר ממני, נתתי לבי לעבדה שעברותיו פחותות משלי, שהרי חי פחות שנים ממני. אם פגשתי עשיר ממני, אמרתי אל לבי: ראה עשיר זה זוכה לעשות צדקה וחסד בממונו הרב, יותר ממה שאתה מסוגל לעשות. גם בראותי עני ממני, מצאתי את מעלתו היתרה, בכך שסובל סורים בחייו, וממילא הוא מזדכך מעוונותיו, מה שאיני יכול לומר על עצמי.

מסיים החכם: כך מתוך הרגלי להסתכל מלמטה על כל בני האדם, תמיד כבדתי את כלם, והשפילתי עצמי לפניהם, ולכן זכיתי שכלם יערכוני.

חותם ה"חובות הלבבות" ואומר, פי הראיה להנהיגה זו, נמצאת במשנתנו "מאד מאד הוי שפל רוח", שעל ידי שפלות הרוח, יכולים תמיד לראות את מעלתם של אותם הקטנים מאתנו ובודאי את מעלת הגדולים מאתנו.

הנה אף על פי שאמרו חכמינו ז"ל במסכת סוטה (דף ה.) תלמיד חכם צריך שיהיה בו קצת גאונה - אחד משמונה בשמינית ואחד מתוך 64, ששמונה פעמים שמונה שנה ל- 64]. והטעם לכך, כדי שלא יהיו אנשים קלי דעת משפילים אותו ודורכים עליו.

עם כל זה, אמר רב נחמן בר יצחק, לא יחפץ אדם לא בכלה ולא במקצתה, שהרי נאמר: "תועבת ה' כל גבה לב". וזוהי דעת רבי לויטס, שיש להתרחק מפילו מהשמינית שבשמינית של גאונה, מפני שגם בה יש קצת חסרון, כפי שיוכיח המעשה הבא:

מספר על הצדיק בעל "מגלה עמקות", שהתגורר בקראקא בזמן שרבי יואל סרקיש [ה"בית החדש"], כהן כרב העיר. פעם הלך רבי יואל ברחוב, וראה שני אנשים הולכים, ופניהם מאירות כשמש בצהרים. אחריהם ראה עוד ארבעה אנשים, אחד מבגד, ושלושה האחרים צעירים יותר, ופניהם של אלו היו שחורות כזפת. ארבעה אלה, רצו אחרי שני האנשים, אבל הם לא הצליחו להשיגם.

לאחר ששני האנשים בעלי הפנים הזוהרות כבר נעלמו מהעין, נגש רבי יואל לאנשים שחורי המראה, ונתן להם שלום, ושאל אותם מי הם, אבל הם סרבו לענות. חזר הרב ואמר להם: אני כאן המרא דאתרא, ואם אני שואל, עליכם לענות לי!!!

נתרצו הארבעה ואמרו: הרב צודק ועלינו לענות. אנהנו גיחזי ושלשת בניו...

שוב שאל הרב: ומי היו שני האנשים שרצתם אחריהם? אמרו לו: הם אליהו הנביא ואלישע, אחד העונשים שלנו הוא שאנחנו צריכים תמיד לרוץ אחרי אלישע הנביא, אבל איננו מסגלים להשיגו. הוסיף הרב ושאל: ולאן הלכו השנים? אמרו לו: הם הלכו לבעל "המגלה עמקות".

הלך רבי יואל לבעל "המגלה עמקות" ואמר לו: יודע אני כי אליהו הנביא נמצא אצלך, תשאל אותו למה איננו בא אלי. שאל ה"מגלה עמקות" את אליהו הנביא, והשיב לו: כיון שלרב עיר מכרח שתהיה לו שמינית שבשמינית גאונה, שאם לא כן לא יהיו נשמעים דבריו, אבל מכל מקום בגלל אותה גאונה, אני אינני יכול לבוא אליו...

אמר רבי דב בער זצ"ל: אפשר לפרש את הפסוק: "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם השם", בצורה זו:

אדם צדיק גדול אשר "יסתר במסתרים", ויעשה את כל מעשיו בסתר - הוא ילמד בהצנע, ויעסק בחסד בהתבא, אולם עדין הוא מרגיש "ואני",

כְּלוֹמֵר, הוּא חֵשׁ גְּאוּהַ עַל כָּל מַעֲשֵׂי הַצְּדָקָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּסִתְרִי, וְאוֹמֵר לְעַצְמוֹ 'אֲנִי מַשְׁהוּ'.

מִמְשִׁיךְ הַפְּסוּק וְאוֹמֵר "לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאוּם הַשֵּׁם", אֲנִי לֹא אֲבִיט אֶל כָּל אוֹתָן צְדָקוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעָשָׂה, מְשׁוּם שֶׁמַּעֲשִׂים טוֹבִים וּגְדוּלִים כָּכֵל שִׁיחִיו, אֵינָם שׁוֹיִם לְפָנַי אִם הֵם מְבִיאִים לִידֵי גְּאוּהַ.

לְעֵמֶת זֹאת, אֶפְשֶׁר לְפַסֵּק אֶת הַפְּסוּק בְּצוּרָה נוֹסֶפֶת: "אִם יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא", אִם יִהְיֶה אָדָם שֶׁיַּעֲבֹר עַל עֲבֵרוֹת חַמּוּרוֹת בְּסִתְרִי, אִךְ לְפָחוֹת יָדַע שֶׁ"אֲנִי לֹא", דִּהְיִנּוּ שֶׁהוּא יִכִּיר בְּשִׁפְלוּתוֹ, אֲזַי "אֶרְאֶנּוּ נְאוּם הַשֵּׁם", אֲנִי אֲבִיט אֶל שִׁפְלוּתוֹ וְאַרְחֵם עָלָיו.

מעלת השפל וגנות המתנשא

כְּתַב רַבְּנּוּ "יְהוֹנָתָן אֵיִיבְשִׁיץ" בְּסִפְרֵי "יַעֲרֹת דְּבָשׁ" (דף קכג): צוֹת שֶׁל מְכַבֵּי אֵשׁ זָרִיז וְיַעֲיֵל, יִצְלִיחוּ בְּמַהֲרָה לְהַשְׁתַּלֵּט עַל הָאֵשׁ וַיִּכְבּוּ אוֹתָהּ. אוֹלָם שֶׁטָּפוּן מִן הַיָּם קָשָׂה לְעַצֵּר, כִּי הוּא יִגְרֹף וַיִּסְחֹף אֶת כָּל אֲשֶׁר עוֹמֵד בְּדַרְכּוֹ, וְהָרִי הוּא מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים, וְהוֹפֵךְ מְגִדְלִים, וְעוֹקֵר אֶרְזִים.

מַה הַהֲבִדֵּל בֵּין הָאֵשׁ לְמַיִם? הָאֵשׁ הוּא גְּבוּהַ רוּחַ, וְהַשְּׁלֵהֶבֶת מִתְּלַהֶטֶת כְּלַפֵּי מַעֲלָה, וְלָכֵן עַל יְדֵי שְׁפִיכַת מַיִם תִּשְׁקַע הָאֵשׁ, וְהִיא כְּלֹא הִיִּתָּה.

לֹא כֵן הַמַּיִם - "מַיִם שֶׁקָּטִים חוֹדְרִים עֲמוּקִי", הֵם זוֹחֲלִים וְשׁוֹטְפִים אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲמוּד בְּדַרְכָּם, עַד כִּי כָּל גְּבוּרֵי כַח לֹא יוּכְלוּ לְעֲמוּד כְּנֻגָדָם, מְשׁוּם שֶׁהֵם שְׁפִלִים, שֶׁהָרִי הַמַּיִם זוֹרְמִים תָּמִיד כְּלַפֵּי מַטָּה.

מִסִּים הָרַב וְאוֹמֵר: מִכָּאן יִלְמְדוּ כָּל בְּעָלֵי מַדּוֹת, שֶׁאֵין לָךְ חִזְק כְּמַדַּת הַהֲכַנְעָה, כִּי הָעֲנִיו וְהַשְּׁפֵל רוּחַ, אֶפִּילוּ רַבִּים לוֹחֲמִים בּוֹ, לֹא יוּכְלוּ לוֹ, הֵמָּה יֵאבְדוּ וְהוּא לְעוֹלָם יַעֲמוּד. מַה שֶׁאֵין כֵּן הַמִּתְנַשֵּׂא וְהַמִּתְנַשֵּׂא.

הנמלה שהוכיחה את שלמה המלך

מִסְפָּר בְּמִדְרָשׁ עַל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שֶׁהִיא הוֹלֵךְ עִם חִילָיו בְּדֶרֶךְ, וַיּוֹם אֶחָד עָבַר בְּאֵיזָה מְקוֹם שֶׁהָיוּ בּוֹ נְמָלִים, וְשָׁמַע קוֹל נְמָלָה אַחַת שֶׁהִיִּתָּה אוֹמֶרֶת לְנְמָלִים: הַכְּנִסוּ לְבַתֵּיכֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁחִיתוּ אֶתְכֶם חִילוֹתֵינוּ שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ.

כְּשֶׁשָּׁמַע שְׁלֹמֹה אֶת דְּבָרֵי הַנְּמָלָה, חָרָה אָפוֹ, וְשָׁאַל אֶת הַנְּמָלִים: מִי מְכֹס אֶמְרָה הַכְּנִסוּ לְבַתֵּיכֶם שֶׁלֹּא יִשְׁחִיתוּ אֶתְכֶם מִחַנוּת שְׁלֹמֹה? אֶמְרָה אוֹתָהּ

הנמלה: אני אמרתי להם. אמר לה: למה לא דברה מכל הנמלים נמלה אחרת אלא את? אמרה לו: אני מלכה שלהם. אמר לה מה שמך, אמרה לו מחשמה.

אמר לה: אני רוצה לשאול אותך שאלה אחת. אמרה לו: אינו ראוי שיהיה השואל למעלה והנשאל למטה, ואין זה ראוי שיהיה השואל יושב על פסא והנשאל יושב בארץ, ועל כן תשא אותי על ידיך ואחזיר לך תשובה. לקח אותה על ידו, ונשארה עומדת כנגד פניו.

אמרה לו: שאל מה שרצית. אמר לה: יש בעולם גדול יותר ממני? אמרה לו: כן! אמר לה: מי הוא? אמרה לו: אני! אמר לה כיצד את גדולה ממני? אמרה לו: אלו לא הייתי גדולה ממך, לא שלחך הקדוש ברוך הוא אצלי שתשאני על כפך.

כשמע שלמה את דברי הנמלה, חרה אפו עליה, והשליך אותה על הארץ, ואמר לה: נמלה, אין את יודעת מי אני, אני שלמה בן דוד המלך ע"ה! אמרה הנמלה: תדע לך שאתה מטפה סרוחה ואל תתגאה בעצמך. באותה שעה נפל שלמה על פניו, ונתבייש ונכלם מדברי הנמלה.

ענוה ושפלות של גדולי ישראל

מספר על מנהל כולל בשכונת בתי מחסה בירושלים, שצוה לשמשו שילך ויזמין את גברת רוזנפלד המתגוררת בשכונה, וימסר לה שתכנס לקבל סכום כסף שהגיע עבורה, ותחתם על הקבלה.

אותו השמש התבלבל וטעה, והחליף את השם 'רוזנפלד' בשם 'זוננפלד', ובמקום לקרא לגברת רוזנפלד, ירד לביתו של רבי יוסף חיים זוננפלד רבה של ירושלים, ואמר לו שהמזכיר מבקש שיעלה אליו. מיד הזדרז הרב ועלה למשרד.

משנפתחה הדלת והרב נכנס למנהל, תמה המנהל ואמר: אם הרב זקוק לי, למה לא שלח לקרא לי? ענה הרב בפשטות: השמש הזמינני אל כבודו. עד מהרה התבררה הטעות. רצה המזכיר לנזוף בשמש, אך הרב מנע בעדו באומרו, כי זה עלול לקרות לכל אדם.

מיד אמר הרב שלום וניצא, אולם לא לדירתו חזר, אלא עלה במעלה השכונה, ודפק על דלתה של גברת רוזנפלד, והודיע לה שמזכיר הכולל מבקש שתיכנסי אליו בגלל שהגיע עבורה כסף... הרי לפנינו דגמא חיה של שפלות רוח.

לְדַגְמָא נּוֹסֶפֶת שֶׁל עֲנוּה פְּשׁוּטָה : מַעֲשֵׂה בְּחֶתֶן מִירוּשָׁלַיִם, שֶׁכִּלְתּוּ הַמֵּיַעֲדָת
בְּלֶעָה מַחֲט יוֹם אֶחָד לְפָנַי מוֹעֵד הַחֲתֻנָּה וְתוֹךְ כְּדֵי טַפּוּל אֶצֶל רוּפֵא שְׁנַיִם.
הִבְהִילוּ אוֹתָהּ לְבֵית הַחוּלִים וְהַרוּפְּאִים אָמְרוּ שֶׁמִּצְבָּה מְעוֹרָר דְּאָגָה, אִךְ
טָרַם הַחֲלִיטוּ אִם יִצְטָרְכוּ לְנִתְחַ אוֹ לוֹ.

שֶׁלַח הַחֶתֶן מִכְתָּב לְרַבֵּנוּ הַחֲזוֹן אִישׁ וְשָׂאֵל: הֲאִם לְהַעֲמִיד אֶת הַחֲפָה
בְּעֵתָהּ אוֹ לְדַחֲוֶתָהּ? הַשִּׁיב לוֹ הָרַב: לֹא לְדַחֲוֶת, עַד הַחֲתֻנָּה הַמַּחֲט תִּצָּא
מִעֲצָמָה! וְכֵן הָיָה.

מִקּוֹרְבֵי הַחֲזוֹן אִישׁ דְּבָרוּ בְּהִתְפַּעְלוּת עַל אוֹדוֹת הַמוֹפֵת הַגָּלוּי, וְכִשְׁנוֹדַע
לְחֲזוֹן אִישׁ עַל כָּךְ, אָמַר לָהֶם: עַל אֵיזָה מוֹפֵת אַתֶּם מְדַבְּרִים, כְּשֶׁהֵייתִי
קָטָן נִכְנָסָה לִי מַחֲט בְּאֶצְבָּע, וְאִמִּי נִחְמָה אוֹתִי וְאָמְרָה: "עַד הַחֲתֻנָּה זֶה
יַעֲבוֹר", וְכֵן נִהְיִיתִי גַם אֲנִי...

שתקות אנוש רמה

צָרִיךְ לְהַבִּין מַה פּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה בְּאוֹמְרָה "שֶׁתְּקוֹת אָנוּשׁ רַמָּה", כִּי אָדָם
מְקוֹנָה לְהֵיוֹת רַמָּה וְתוֹלְעָה, וְהָרִי אִם נִשְׂאֵל אָדָם לְמַה הוּא מְקוֹנָה, יֹאמַר
מִיָּד, שֶׁהוּא מְקוֹנָה שֶׁיְהִיָּה טוֹב וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל שׁוּם אָדָם לֹא יֹאמַר שֶׁהוּא
מְקוֹנָה לְהֵיוֹת תּוֹלְעַת בְּאֶדְמָה.

אוּלָם הַדְּבָרִים יִתְבָּאָרוּ עַל פִּי הַמַּעֲשֵׂה הַבֵּא: שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הִגִּיעוּ לְבֵית
הַכְּנֻסֶת בְּלֵיל רֵאשׁ הַשָּׁנָה, וְהִנֵּה מִתְבָּרַר שֶׁנִּפְלָה טְעוּת בְּסִדּוּר הַמְּקוֹמוֹת,
וְלִשְׁנֵיהֶם נִתֵּן אוֹתוֹ הַמְּקוֹם. נִגְשׁוּ הַשְּׁנַיִם אֶל הַגַּבְּאִי, וְהַעֲמִידוּ אוֹתוֹ עַל
טְעוּתוֹ.

הַגַּבְּאִי הוֹדָה מִיָּד בְּטְעוּת וְהִתְנַצַּל בְּפִנְיָהֶם, אוּלָם אֶת הַנַּעֲשֵׂה לֹא הָיָה
אֲפֹשֶׁר לְהַשִּׁיב, וְכֹל מַה שֶׁיְכּוֹל הַגַּבְּאִי לְהַצִּיעַ לָהֶם, הָיָה שֶׁבִּנְתִּים אֶחָד מֵהֶם
יֵשֵׁב בְּמְקוֹם אַחֵר, וּמִחֵר שְׁבִית הַכְּנֻסֶת יְהִיָּה מִלֵּא מִפֶּה לְפֶה, אֶחָד מֵהֶם
יֵאֱלָץ לְשַׁבֵּת בְּמְקוֹם גְּרוּעַ יוֹתֵר.

הַשְּׁנַיִם הִתְעַקְּשׁוּ וְאָף אֶחָד מֵהֶם לֹא הִרְאָה נְכוֹנוֹת לוֹתֵר, וְעַל כֵּן, לֹא נוֹתְרָה
בְּרִירָה אֶלָּא לְדַחֲוֶת אֶת הַהַכְרָעָה לְיוֹם הַמַּחֲרָת.

וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה, חֵלֶם אֶחָד מִשְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, שֶׁהִנֵּה הוּא נֹצֵב בּוֹדֵד בְּשָׁמַיִם
בְּמְקוֹם שׁוּמִם, דְּמִמָּה מְחַלְטֶת שְׂרָרָה שָׁם, וְאָף נִפְּשׁ אַחַת לֹא נִרְאָתָה
בְּאֶפֶק. לְנֶגֶד עֵינָיו הִשְׁתַּרְעָה דֶּרֶךְ אֲרָכָה, שֶׁאֵת קִצָּה לֹא הָיָה אֲפֹשֶׁר לְרֹאוֹת.
הַחֵל הָאִישׁ לַעֲדָב בְּמַעֲלָה הַדֶּרֶךְ, וּלְפִתַע שָׁמַע מֵאַחוֹרָיו קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל,
הַקוֹל הַלֵּךְ וְהִתְקַרֵּב אֵלָיו, וְהוּא נָס בְּבִהְלָה לְצִדֵי הַדֶּרֶךְ.

לפתע עקפה אותו מרַכְבָּה מְלֵאָה מְלֵאָכִים לְבָנִים כְּשֶׁלֶג, הַמְרַכְבֶּה חֲלָפָה בְּמַהֲרֵית וְנִעְלְמָה בְּאַפְקֵי. שׁוֹב דָּמָם הַמְקוּם וְהָאִישׁ הַמְשִׁיד בְּדַרְכּוֹ. לְאַחַר מִן חֲלָפָה עַל פָּנָיו עוֹד מְרַכְבֶּה כְּמוֹ הָרֵאשׁוֹנָה, וּבַעֲקֻבוֹתֶיהָ מְרַכְבּוֹת רַבּוֹת כֵּלֶן מְלֵאוֹת מְלֵאָכִים לְבָנִים, חֲלָקִים גְּדוֹלִים וְעֲצוּמִים, וְחֲלָקִים קְטַנִּים וְצְנוּמִים, וְאוֹתָם מְלֵאָכִים שָׂרִים שִׁירִים נְעִימִים וּמְלַהֲבִים.

לְאַחַר מִן הַחֲלָה לְעִבּוֹר עַל פָּנָיו שִׁירָה עֲנֻקִית שֶׁל מְרַכְבּוֹת נוֹשְׂאוֹת מְלֵאָכִים שְׁחוּרִים מְטִילֵי אֵימָה. הַדָּבָר עוֹרֵר אֶת סִקְרָנוֹתָיו, הוּא הַחִישׁ אֶת צְעָדָיו, עַד אֲשֶׁר הִגִּיעַ לְכַפֵּר רַחֲבֵת יָדַיִם, וְשָׁם מָצָא אֶת כָּל הַמְרַכְבּוֹת חוֹנוֹת.

הַמְלֵאָכִים שִׁירְדוּ מֵהוּ, פָּנּוּ לְעִבְרָה מֵאַזְנֵי עֲנֻקִיּוֹת שֶׁעָמְדוּ בְּמַרְכָּז הַכְּפָר, וְהַחֲלוּ לְעֵלוֹת עֲלֵיהֶם. הָאִישׁ לֹא הִבִּין מַה מִתְרַחֵשׁ לְמוֹל עֵינָיו, עַד שֶׁהִסְבִּיר לוֹ, שֶׁהֲלֹא רֵאשׁ הַשָּׁנָה הַיּוֹם, וְכֵאֵן הוּא בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, וְכַעַת דְּנִים דִּינוֹ שֶׁל אָדָם. הַמְלֵאָכִים הַלְבָּנִים הַעוֹלִים עַל הַמֵּאֲזֵנִים, נוֹצְרוּ מֵהַמְצוֹת וּמֵהַעֲבֵרוֹת שֶׁעָשָׂה הָאָדָם בִּימֵי חַיָּו.

כְּאֲשֶׁר עוֹשֶׂה אָדָם מְצוּהַ בְּשִׁלְמוֹת, נִבְרָא מְלֵאָד לְבָן גְּדוֹל וְכִבֵּד מְשַׁקֵּל. אָדָּם כְּאֲשֶׁר אֵין הַמְצוּהַ נַעֲשִׂית בְּשִׁלְמוֹת, נִבְרָא מְלֵאָד פְּגוּם חֶסֶר אֵיבָרִים אוֹ דָק וְצָנוּם. וְהוּא הַדִּין לְגִבֵּי הַמְלֵאָכִים הַנוֹצְרִים מִמַּעֲשֵׂי הַעֲבֵרוֹת, אֵלֶּה שֶׁנִּבְרָאוּ מֵעֲבֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּכוֹנֵה תַחֲלָה אוֹ מִתּוֹדֵי הַנְּאָה, נִרְאוּ כְּאֵן גְּדוֹלִים וְכִבֵּדִים. לְעַמְתָּם, הַמְלֵאָכִים שֶׁנִּבְרָאוּ מִמַּעֲשֵׂי עֲבָרָה שֶׁהָיוּ בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּהִרְגָשׁת אֹנִיס, הָיוּ צְנוּמִים וְקְטַנִּים.

לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע הָאִישׁ אֶת דְּבָרֵי הַהִסְבֵּר, פָּנָה לְעִבְרָה הַמְרַכְבּוֹת, וְאָכַן רָאָה שֶׁעַל כָּל אַחַת מֵהֶן יֵשְׁנוּ שְׁלֵט שֶׁעָלָיו כְּתוּב שֵׁם שֶׁל מְצוּהַ אוֹ שֶׁל עֲבָרָה. עַל הַמְרַכְבּוֹת שֶׁבָּהֶן הָיוּ הַמְלֵאָכִים הַלְבָּנִים, הָיָה כְּתוּב 'תִּלְמוּד תּוֹרָה', 'תַּפְּלָה', 'כְּפוּד אָב וְאִם', 'גְּמִילוֹת חֶסְדִּים', 'שְׁמִירַת שַׁבָּת' וְעוֹד. עַל הַמְרַכְבּוֹת שֶׁל הַמְלֵאָכִים הַשְּׁחוּרִים, הָיוּ שְׁלֵטִים שֶׁנִּשְׂאוּ שְׁמוֹת עֲבֵרוֹת, כְּגוֹן, 'בְּטוֹל תּוֹרָה', 'לְשׁוֹן הָרַע', 'חֲלוּל שַׁבָּת', 'גְּזֵל', 'קִנְאָה' וְעוֹד.

וּבִינְתֵימָם הָיוּ הַמֵּאֲזֵנִים הוֹלְכִים וּמִתְמַלְאִים בְּמְלֵאָכִים לְבָנִים מְצַד אֶחָד, וּשְׁחוּרִים מְצַד שֵׁנִי, וּבְעוֹד הֵם מְטַפְּסִים וְעוֹלִים עַל הַמֵּאֲזֵנִים, הַתְּעַנְיָן הָאִישׁ לְדַעַת מִי הוּא הָאָדָם הַנִּדּוֹן בְּמִשְׁפָּט זֶה. כְּאֲשֶׁר הִשִּׁיבוּ לוֹ שֶׁהוּא עֲצוּמוֹ נִדּוֹן בְּמִשְׁפָּט, הוּא נִדְּהָם וְנִחְרָד לְרֵאוֹת כִּי כִּמְעַט כָּל הַמְלֵאָכִים כָּבֵר נֹצְבִים עַל הַמֵּאֲזֵנִים, וְהַהֲכָרְעָה נוֹטָה לְצַד הַמְלֵאָכִים הַשְּׁחוּרִים. יְדוּעַ יָדַע כִּי אִם זֶה תִּהְיֶה הַתּוֹצְאָה הַסּוֹפִית, יִהְיֶה דִינוֹ כְּדִין הַרְשָׁעִים, וְעַל כֵּן הַחֵל רוֹעַד כְּלוֹ מִפְּחָד.

וְהִנֵּה הַכְּרוֹז מְכַרִּיז וְשׁוֹאֵל: הֲאִם נִשְׂאָרוּ עוֹד מְלֵאָכִים? הַתְּשׁוּבָה הִיא: "לֹא"! וְשׁוֹב שׁוֹאֵל הַכְּרוֹז: אוֹלֵי סִבֵּל הִיְהוּדֵי יִסּוּרִים בְּמִשְׁדֵּךְ הַשָּׁנָה, וְאִם כֵּן אֲפֹשֶׁר לְצַרְפָּם לְצַד הַזְּכִיּוֹת.

בְּהִשְׁמַע הַשְּׂאֵלָה הַזֹּאת, הוֹפִיעָה לְפָתַע מְרֻכָּבָה נוֹסֶפֶת מְלֵאָה מְלֵאכִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִכַּח הַיְסוּרִים שֶׁהִתְיַסֵּר בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנָה הַחֹלְפֶת. אֶת מְלֵאכֵי הַיְסוּרִים שֶׁקָּלוּ בְּמֵאֲזָנִים נִפְרָדוֹת, וּבְמִקְבִיל הַרְדָּה מֵעַל הַמֵּאֲזָנִים הַגְּדוּלוֹת כְּמוֹת שֶׁל מְלֵאכִים שְׁחוּרִים הַשְּׂוֹה לְמִשְׁקַל אוֹתָם מְלֵאכִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִהַיְסוּרִים, מִשּׁוּם שֶׁהַיְסוּרִים מְמַרְקִים וּמְנַקִּים אֶת הָעוֹנוֹת שֶׁל הָאָדָם.

עֲתָה רוּחַ לוֹ מַעֵט, כִּי רָאָה שֶׁמִּשְׁקַל הַמְּלֵאכִים הַשְּׁחוּרִים הוֹלֵךְ וְיֹרֵד. אֵט אֵט הִלְכוּ כְּפוֹת הַמֵּאֲזָנִים לְקִרְאֵת אֲזוּן, וְאֶת מְקוֹם הַפֶּחַד הַנּוֹרָא שֶׁהָיָה לוֹ מִקֶּדֶם לָכוֹן, תִּפְסוּ הַמִּתַּח וְהַדְּאָגָה הָאֵם יִזְכֶּה לְהַכְרָעָה לְטוֹבַת הַמְּלֵאכִים הַלְּבָנִים, אוֹ שֶׁמָּא תִפּוֹל הַהַכְרָעָה לְרַעְתּוֹ.

בְּעוֹד סִימְנֵי הַשְּׂאֵלָה מִתְרוֹצְצִים בְּמוֹחוֹ, הַכְרִיז הַכְּרוֹז: "כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו", עַל כֵּן, בְּטָרֶם נִכְרִיעַ אֶת הַדִּין, נַעֲמִיד אֶת הָאָדָם הַנִּדּוֹן בְּנִסְיוֹן, וְנִרְאָה הָאֵם הוּא מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו.

מִיָּד נִשְׁלַח מִשְׁמַיִם הַמְּלֵאךְ הַמְּמַנֶּה עַל הַנִּסְיוֹנוֹת, כְּדֵי לְנַסּוֹת אֶת הָאִישׁ הָאֵם וְיִתֵּר לַחֲבֵרוֹ. הַמְּלֵאךְ יֵצֵא לְדַרְךְ כְּדֵי לְבַחֵן אֶת הַנִּדּוֹן, וּלְצַרְךְ זֶה נוֹצֵר מִצָּב, שֶׁשְּׁמוֹ נִרְשָׁם בְּבֵית הַכְּנִסֶּת עַל מְקוֹם שֶׁנוֹעֵד לְאָדָם נוֹסֵף. עֲתָה נִרְאָה, אִם יַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו וְיִתֵּר, אוֹ לֹא, וּלְפִי זֶה יַחֲרַץ דִּינּוֹ.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הַקִּיץ הָאִישׁ מִשְׁנֵתוֹ, וְהַכְרִיז בְּהִתְרַגְּשׁוֹת: אֲנִי מוֹתֵר... אֲנִי מוֹתֵר... לְמַחֲרַת הַיּוֹם הַשְּׂכִים קוּם, וּמִיָּד בְּהִגִּיעוֹ לְבֵית הַכְּנִסֶּת, בְּקִשׁ מִהַגְּבַאי שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶת הַמְּקוֹם הַגְּרוּעַ בְּיוֹתֵר. הַמְּקוֹם הַזֶּה אֲמַנֵּם גְּרוּעַ, אֵךְ אִין סֶפֶק שֶׁבְּזָכוֹת זֶה הַכְרִיעַ אֶת דִּינּוֹ לְטוֹבָה.

וְעַל פִּי זֶה מִתְבְּאָרִים דְּבָרֵי הַתְּנָא שֶׁאָמַר "שִׁתְקוֹת אֲנוֹשׁ רַמָּה", כְּלוֹמֵר, הַתְּקוּהָ הַיְחִידָה שֶׁתּוֹכֵל לַעֲזֹר לְאָדָם בְּיוֹם הַמִּשְׁפָּט, הִיא - שִׁישְׁפִּיל עֲצָמוֹ כְּמוֹ רַמָּה וְתוֹלְעָה, וּמִמִּילָא הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִים לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, וּבְזָכוֹת זֶה תִּהְיֶה לוֹ תְּקוּהָ לְהִנָּצֵל בְּיוֹם הַדִּין.

רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָא אוֹמֵר, כָּל הַמְּחַלֵּל שֵׁם שְׁמַיִם בִּבְסֵתֵר, נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בַּגְּלוּי. אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מִזִּיד בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:

חילול השם

לפעמים נדמה לאדם שאם יסתר בחדרי חדרים, ויעשה דבר מסוים שאין לו התר על פי תורתנו הקדושה, אין מי שיגלה את מעשיו. אולם כבר אמר הנביא ירמיהו: "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'.

מספר רבי דוד הנגיד [בנו של רבנו אברהם החסיד נכד הרמב"ם] מעשה באיש אחד שאכל ביום תענית צבור, והוא היה לבד בביתו, ולא ראהו שום אדם, והנה מאת השם יתברך נחרב הבית ונפל עליו, ובאותה שעה באו והסירו מעליו את המפלת, ומצאו פת לחם בפיו וגילו שאותו אדם אכל פת לחם בצום, ולא הספיק ללעס אותו ולבלעו, והתפלאו העולם על מעשה השם יתברך.

זהירותו של יוסף הצדיק מחלול ה'

במסכת סוטה (דף לו:) אמרו: יוסף שקדש שם שמים בסתר בזה שלא חטא עם אשת פוטיפר, אף על פי שלא היה איש בבית באותה שעה, וזה שהוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא שנקאמר בתהלים: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים".

והקשה בספר "יערות דבש": הנה ידוע מה שגלה רבנו הארי"י ז"ל, שאסתר לא שכבה עם אחשוורוש, אלא שלחה שדה בדמותה ובצלמה שתכנס לאחשוורוש במקומה. ואם כן צריך באור, מדוע יוסף גם כן לא שלח שד בדמותו שיכנס לשכב עם אשת פוטיפר, ובזה היה נצל מאותה מרשעת בקלות.

ותרץ, שאם היה יוסף מכניס שד במקומו, אז היה נראה בעיניו שאכן עבר עברה עם אשת איש, ויש בזה צד של חלול ה', לכך העדיף להכניס עצמו בסכנה זו, כדי שלא יצמח חס ושלום חלול ה' על ידו, וזהו החדוש ששבחו חכמינו ז"ל את יוסף שקדש שם שמים בסתר.

זהירותו של החפץ חיים מחלול ה'

מספרים על ה"חפץ חיים", שעוון חלול ה' היה חמור בעיניו מאד, והיה נזהר מזה מאד. בסוף ימיו סמוך להסתלקותו, נחלש גופו ונחלשו חושיו מלעיו, ואף על פי כן אמר לאנשי ביתו שיניחו ספר לפניו, ועל פי רוב היו מניחים לפניו חמש, ואם כי היה קשה לו לעיו, אמנם כדי שלא יתחלל השם באשר אדם יכנס וימצא אותו יושב בטל, הניח כל הזמן ספר פתוח לפניו...

וכמו כן מספר, כי בצעירותו, הרופאים פקדו עליו להפסיק מלמודיו במשך שנה שלמה. הוא קיים את מצות הרופאים במלאה משום "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", אבל הוא חשש מפני חלול ה', שמא יפגס אדם לביתו, ויראה אותו יושב ובטל, ונמצא שם שמים מתחלל על ידו.

הלך לשאול את פי הגאון רבי ישראל מסלנט האם מתר לו להחזיק לפניו ספר פתוח למראית עין כדי שיחשבו שהוא עוסק בלמוד, כדי למנוע חלול ה', ואכן התיר לו הרב לעשות כן.

פעם אחת, אחר החפץ חיים לבוא לבית הפנסת בשחרית, לאחר סיום התפלה, עלה על הבימה והכריז, שסבת אחורו היא לא משום שנרדם, אלא מפני שהיה שקוע באיזו סגיה תלמודית חמורה, ולשם אשור הדבר, הרצה לפני הקהל את חדושי התורה שהצליח לחדש באותה שעה.

ספר רבי מרדכי קופשטיין [רבה של ראדין]: פעם אחת נזדמן לי להיות יחד עם החפץ חיים בעיר וילנא. ידעתי כי מרו החפץ חיים חיב לעזב בו ביום את העיר בשל ענין דחוף, והנה הפתעתי כאשר ראיתי אותו משתתה ברחוב בוילנא.

ואז ספר לי החפץ חיים, שאמנם נחפז הוא לדרך, אלא שכאשר עבר ליד איזה בית, קראו לו להשלים מנין לתפלת מנחה. למרות שכבר התפללתי, חששתי שמא אם לא אפגס, יגרם חלול ה', על כן דחיתי את הנסיעה, ונכנסתי לבית להתפלל מנחה...

עוד מספר, כי פעם אחת לאחר שסיים תפלתו בישיבה, סר לבית הפנסת הסמוך, ומצא שם במקרה את אחד מבחורי הישיבה. החפץ חיים הלך מיד לאותו בחור ואמר לו: דע לך, שכבר התפללתי, ונכנסתי לכאן רק לעין באיזה ספר. הרב חשש שמא יחשב התלמיד שהוא אחר לתפלה, ויהיה בזה חלול ה', ועל כן כופף את ראשו לבחור רך בימים ואמר לו את הדברים הנ"ל.

מדוע מתו תלמידי ר' עקיבא

בימים אלו, אנו מתאבלים על מותם של עשרים וארבע אלף תלמידי רבי עקיבא, שמתו תוך זמן קצר ממחלת 'אסכרה' החונקת את האדם וממיתה אותו. וזאת משום שלא נהגו כבוד זה בזה.

והקשה בספר "הלולא רבא", מדוע התחילו אותם תלמידים מיתה, והרי אף אם עברו על מה שקתוב בתורה ואהבת לרעהך כמוך, ולא תשנא את אחיך בלבבך, מכל מקום לא ראינו ולא שמענו מעולם שמי שעבר על אסור תורה ובטל מצוה מהתורה, התחייב על כך מיתה רעה כזו?

וְכַתֵּב לְיָשֵׁב, שְׂפִינּוֹן שֶׁהֵם הָיוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים, אֲזִי בְהִתְנַהֲגוֹת שְׁנֵהֲגוּ זֶה אֶל זֶה, יֵצֵא חֲלוּל ה', וְכִידוּעַ חֲלוּל ה' אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר אֶפְיָלוּ אִם עָשָׂה וְתִשׁוּבָה, וְרַק יוֹם הַמִּיתָה מְכַפֵּר עַל כָּךְ, וְלָכֵן מִתּוֹ אוֹתָם תַלְמִידִים. רַח"ל.

משנה ה

רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בֶּנוֹ אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד תּוֹרָה עַל מְנַת לְלַמֵּד, מְסַפֵּיקוֹן בְּיָדוֹ לְלַמּוֹד וּלְלַמֵּד. וְהַלּוֹמֵד עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת, מְסַפֵּיקוֹן בְּיָדוֹ לְלַמּוֹד וּלְלַמֵּד לְשִׁמּוֹר וּלְעֲשׂוֹת.

מִפְּרֵשׁ הַתּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב, שְׂפָאֵשׁר דְּעֵתוֹ שֶׁל הָאָדָם לְלַמֵּד תּוֹרָה, מְסַפֵּיקִים בְּיָדוֹ שְׁגָם לַמּוֹדוֹ הַפְּרָטִי עִם עֲצָמוֹ עוֹלָה בְּיָדוֹ, וְלֹא יִגָּרַע מִמֶּנּוּ דָבָר, כִּי ה' יִתֵּן חֲכָמָה מִפִּיו דְּעֵת וְתִבּוּנָה. וְכִמוֹ שֶׁהוּבָא בְּתַנָּא דְּבִי אֱלִיהוּ, שְׂבִשְׂכַר זֶה שְׂמַלְמֵד תּוֹרָה לְרַבִּים, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְפַקֵּחַ אוֹתוֹ, וּמוֹסִיף לוֹ חֲכָמָה וְדַעַת בִּינָה וְהַשְׂכָּל.

תַלְמִיד יִשְׁיֵבָה שְׂאֵל פַּעַם אֶת רַבֵּנוֹ יִשְׂרָאֵל קִנְיָבְסְקִי זַ"ל, הֵאֵם עָלָיו לְהַפְסִיק לְלַמֵּד עִם תַלְמִיד אֶחָד שֶׁהִיָּה כְּבֵד תְּפִיסָה, וְלַהֲעֲדִיף עָלָיו חֲבָרוֹתָא שֶׁהִיָּה מְכַשֵּׁר מִמֶּנּוּ בְּהִרְבָּה. הַשִּׁיב לוֹ הָרַב: אִם תִּגְמַל חֶסֶד עִם חֲבֵרְךָ, אֲזִי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁיֵב לְךָ כְּגִמּוּלְךָ בְּעֵת לַמּוֹדֵךְ אַחֵר כָּךְ, שֶׁתְּפִיסֵת הַלּוֹמֵד אֶצְלֵךְ תִּהְיֶה מְהִירָה מִן הַמְצָפָה, לָכֵן לֹא כְּדַאי לְךָ לְהַפְסִיק אֶת לַמּוֹדֵךְ עִם הַחֲבָרוֹתָא שְׂעֵמוֹ אֶתָּה לּוֹמֵד.

זכוי הרבים - השקעה לדורות

אָדָם שֶׁזוֹכֶה לְלַמֵּד עַל מְנַת לְלַמֵּד לְאַחֵרִים, אֵף עַל פִּי שְׂלַפְעָמִים נִרְאָה לוֹ שֶׁעַל יְדֵי כָךְ מִתְבַּזְּבֵז לוֹ זְמַן רַב מִימֵי חַיָּו, עִם כָּל זֶה, יִדַע נְאֻמָּנָה שֶׁהַשְׂקָעָה

זו היא השקעה לדורות, שהרי כל יהודי שיתחזק ויתקרב לה' בזכותו, הרי זה עולם ומלואו, וזכות הרבים תלוי בו.

כידוע עבודה עצומה השקיע החפץ חיים בחבורו הגדול "משנה ברורה", ימים ולילות עמל ונגע על כל סעיף, ועם כל אמונתו בדברי חכמים, לא סמך

על צטוטים בשם פוסקים, אלא עין בעצמו במקורות, בדק וחקר בדקדוק רב ומתוך יגיעה עצומה, כל שיטה, החל מסוגיות התלמוד, ועד לאחרוני הפוסקים.

בנו שעזר לאביו בחלק מסיים מעבודתו, העיר לו פעם שספק רב אם הלומדים בספר ידעו כמה עמל ויגיעה וכחות עצומים השקיעו בכל סעיף וסעיף.

אמר לו הרב: אמטל לך משל בני, בוודאי היזמן לך לראות כיצד סוללים מסלת ברזל, כמה מאות פועלים עובדים עבודה מפרכת לפעמים במשך שנה ויותר, וכשהזמן אץ, עובדים אף בלילות בקר ובגשם, עד שסוללים כמה עשרות פרסאות.

והנה בא אדם אחד, וראה את הפועלים בעמלם הקשה במשך זמן ארוך מאד, ותמה עליהם: מה העבודה הזאת לכם, ולשם מה העמל והנגע והממון הרב ההולך ונפסד כאן?

צחקו לו העוסקים בדבר ואמרו: אוי לך שענייך רואות, ומחך אינו תופס את סוף הענין הנכבד הזה, כי כאשר תסתיים העבודה ותסלל הדרך בשביל הרפבת, יסעו בה אנשים מתוך הרחבה ובנחת, מגנים מפני הגשמים הקר והסופות, והרפבת תגמע ברגעים, מהלכו של אדם ביום שלם, ואז תבין כי כדאי היה להשקיע ממון רב ועבודה רבה, כדי לסלל את הדרך בשביל הרפבת לטובת האנשים.

כך גם בענייננו, אמנם משקיעים אנו הרבה מאד כחות ומאמצים מרבים מאד בעבודה זו, יום ולילה אינם מספיקים לנו כדי להגיע למטרותנו הנכספת, אולם אם ירצה ה' יתברך, כשנזכה לברך על המגמר, ובני ישראל ילמדו ברצון בשלחן ערוך שהכנו להם לפי הדרך הקלה והברורה שסללנו לפנייהם כדי שיגיעו מהר למטרותם, ועל ידי כך יוגבר הרצון ללמד הלכות, הרי על ידי כך יתגדל ויתקדש שמו יתברך וכבודו, וכדי להגיע למטרה זו, כדאי להשקיע עמל רב וכל הכח שיש לנו, אף על פי שמקצתם לא ידעו מה רבה וקשה היתה העבודה בסלילת הדרך הזו.

[מעלת המלמד לאחרים](#)

מספרים על יהודי, שהיה אוסף כסף לישיבות. בערוב ימיו החליט שגם הוא צריך ללמוד קצת, ולכן רצה להפסיק מעסוקו, ולשבת ללמוד. אלא שהחליט להויעץ עם רבנו החפץ חיים על כך.

לאחר שהציע את שאלתו בפני הרב, שאל הרב: קנית נעלים חדשות? היהודי חשב שחס ושלום החפץ חיים הזדקן, וכבר אינו מדבר לענין, אבל בכל זאת מפני כבודו ענה שאכן קנה נעלים חדשות. המשיך הרב לשאול: היכן קנית, אצל סנדלר או בבית חרשת? ענה היהודי: בבית חרשת, כי שם זול יותר.

אמר הרב: אם כך, הרי הסנדלר צריך להיות מליונר, כי אם בעל בית החרשת המוכר בזול, הוא עשיר, כל שכן הסנדלר המוכר ביקר, צריך להיות עשיר מפלג.

תמה היהודי על הקל וחמר ואמר: הלא בבית החרשת מכינים עשרות זוגות ביום, והסנדלר מכין זוג אחד בכמה ימים, ואם כן כיצד הוא יהיה עשיר כמו בעל בית החרשת?!

ענהו החפץ חיים: זהו בדיוק מה שרציתי לומר לך. הישיבה שאתה מחזיק בעבודתך, היא 'בית חרשת' לתורה, בעוד שאם תשב ללמוד לבד, תהיה כמו הסנדלר, ולכן עדיף לך להמשיך לסייע לתלמידים בלמוד התורה, ושכרך יהיה כפול מן השמים.

רבי צדוק אומר, אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא קרדם לחפור בהם. וכך היה היל אומר, ודאשתמש בתגא, חלף. הא למדת, כל הנהנה מדברי תורה, נוטל חיו מן העולם:

אל תעשה עטרה להתגדל בהם

פרש רבנו עובדיה מברטנורא: שלא תאמר - אלמד תורה בשביל שאקרא רבי ויושיבוני בראש, אלא למד מאהבה, וסוף הכבוד לבוא.

וּבְהִקְשֵׁר לָזֶה מְסַפֵּר בְּזֵהר הַקְדוּשׁ (פְּרָשַׁת לֶךְ לְךָ), שֶׁרַבִּי אַבְא הֵיךְ מְכַרִּיז וְאוֹמֵר: הַרוּצָה לְהִתְעַשֵּׂר וּלְהֶאֱרִיךְ יָמִים, יָבֵא לְבֵית הַמְדַרְשׁ וְיַעֲסֵק בְּתוֹרָה.

הֵיךְ שֶׁסָּבַח אֶחָד רִנָּה שֶׁשָּׁמַע אֶת דְּבָרֵי הַכְּרוֹז הַנִּי"ל, וּבָא לִפְנֵי רַבִּי אַבְא, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי מוֹכֵן לַעֲסֵק בְּתוֹרָה עַל מְנַת שְׂאֵהִיָּה עֲשִׂיר. אָמַר לוֹ הַרֵב: מַה שָּׁמַד? אָמַר לוֹ: "יוֹסִי". קָרָא ר' אַבְא לְתַלְמִידָיו, וְצִוָּה עֲלֵיהֶם שֶׁיִּלְמְדוּ אֶת הַבְּחֹר הַזֶּה תוֹרָה. וְהָיוּ קוֹרְאִים לוֹ "יוֹסִי בְּעַל תַּאֲוָה שֶׁל הַעֲשָׂר".

יוֹסִי אֶחָד, בָּא הַבְּחֹר לְרַבִּי אַבְא, וְאָמַר לוֹ: רַבִּי, הֵיכֵן הַעֲשִׂיר שֶׁהִבְטַחְתָּ? חֲשַׁב רַבִּי אַבְא בְּלִבּוֹ לְהַעֲנִישׁוֹ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל לְמוֹדוֹ אֵינוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֲלֵא בְּשִׁבִיל הַעֲשִׂיר. וְאִזּוֹ שָׁמַע בַּת קוֹל אוֹמְרָת, אֵל תַּעֲנִישֵׁהוּ, אֲלֵא הַמְשִׁיךְ לְלַמְדוֹ תוֹרָה, כִּי הוּא עֹתִיד לְהִיּוֹת חַכָּם גְּדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה בְּיוֹם בְּהִיר אֶחָד, בָּא אָדָם אֶחָד אֶצֶל רַבִּי אַבְא, וּבְחִיקוֹ נִשְׂא כּוֹס זָהָב מְשֻׁבָּץ בַּפִּז"ו". הוֹצִיאוֹ מִחִיקוֹ וְכָל הַבַּיִת הָאִיר מְאוּרוֹ, וְאָמַר לְרַבִּי אַבְא: רַבִּי, אֲנִכִּי הֵייתִי רוּצָה מְאֹד לְזָכוֹת בְּכִתְרָה שֶׁל תוֹרָה, אוּלַם טְרַדוֹת רַבּוֹת סָבְבוּנִי, וְלֹא זָכִיתִי לְכָד, וּבְרִצוֹנִי שֶׁיְהִיָּה אָדָם תַּלְמִיד חַכָּם שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל בְּעֵסֵק הַתוֹרָה לְזָכוֹתֵי, וּבְהִיּוֹת שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ חֲנֻנִי עֲשֵׂר גְּדוֹל, אֲנִי מוֹכֵן לְהַעֲנִיק אֶת כּוֹס הַזָּהָב הַזֶּה לְמִי שֶׁיַּעֲסֵק בְּתוֹרָה, כְּדֵי שֶׁאֲזַכֶּה גַם אֲנִי בְּתוֹרָתוֹ.

מִיָּד שָׁלַח רַבִּי אַבְא שְׁלִיחַ וְהֵבִיא אֶת הַבְּחֹר יוֹסִי, וְהַעֲנִיק לוֹ אֶת כּוֹס הַזָּהָב הַמְשֻׁבָּץ בַּפִּז. יוֹסִי הַמְשִׁיךְ לְהִתְנַגֵּעַ בְּתוֹרָה בְּכָל כּחוֹ, בְּשִׁקִּידָה רַבָּה, עַד שֶׁנִּעְשָׂה לְאָדָם גְּדוֹל.

לְיָמִים נְכֻנִס גְּדוֹל עֲרָךְ הַתוֹרָה וְחִמְדָּתָהּ לְתוֹךְ לִבּוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה וּבְחִבָּה יִתְרָה. וְהִנֵּה נְכֻנִס אֵלָיו רַבִּי אַבְא, וּמְצָאוֹ בּוֹכָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אַבְא: לָמָּה אֲתָה בּוֹכָה? אָמַר לוֹ: בּוֹכָה אֲנִי עַל מַה שֶׁעָשִׂיתִי, מִנִּיחַ אֲנִי חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא בְּשִׁבִיל הַזָּהָב, אֲנִי אֵינוֹ רוּצָה אֲלֵא לְזָכוֹת לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, בְּבִקְשָׁה טוֹל כּוֹס הַפִּז מִמֶּנִּי, וְדֵי לִי זָכוֹת הַתוֹרָה שֶׁאֲנִי לוֹמֵד.

אָמַר רַבִּי אַבְא: עֲתָה אֲנִי מִבִּין מִדְּבָרֶיךָ שֶׁכָּל בְּוִנְתָּךְ בְּלִמּוּדָךְ הִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם. לֶךְ וְתִמְכֹר אֶת הַכּוֹס, וְתֵן אֶת הַמְּעוֹת לְצַדִּיקָה לְעֲנִיִּים וְלְאֲבִיוֹנִים, וְלִיתוּמִים וְלְאֶלְמָנוֹת, וְתִקְבֵּל שְׂכָרְךָ מִן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וּמֵאִזּוֹ קָרְאוּהוּ בְּשֵׁם "רַבִּי יוֹסִי בֶן פִּז", עַל שֶׁסָּבַח כּוֹס הַפִּז, וְזָכָה לְכִתְרָה שֶׁל תוֹרָה הוּא וּבְנָיו בְּקָרֵב יִשְׂרָאֵל.

הנהנה מדברי תורה נוטל חיו מן העולם

הגמרא בנדריים (דף סב.) מספרת, על אדם שהיו לו עצי תאנים, אשר אחד מן הגנבים נתן בו את עיניו, והיה גונב ממנו תאנים בקביעות. כמובן שהדבר עורר רוגז רב בלב הבעלים אשר נסו לתופסו, אך ללא הועיל.

כשהגיעה העת שהבשילו התאנים, קץ הבעלים את תאניו, ושטחן ליבוש, ולאחר מכן אסף אותן לאוצרותיו. הוא הותיר אחריו מספר פרות מצמקים אשר לפי ההלכה דינם כהפקר. והנה באותה עת, הזדמן רבי טרפון למקום, והתישב לאכול מאותן פרות מצמקים.

תוך כדי ישיבתו במקום, חזר הבעלים לאותו מקום. בעל המקום לא הכיר את רבי טרפון, וכשראהו אוכל מפרותיו, סבר שזהו הגנב אשר גנב מפרותיו כל אותה שנה. מיד התפרץ בו הפעס שהיה אצור בקרבו זמן רב, והוא החליט להפרע מה"גנב".

מה עשה? לקח שק, ודחף את רבי טרפון בתוכו, ונשאו על שכמו כדי להטילו אל מי הנהר. כשנוכח רבי טרפון בסכנה שהוא מצוי בה, פצה פיו ואמר: "אוי לו לטרפון שהאיש הזה הורגו".

האיש שאמנם לא ראה את רבי טרפון מימיו, אבל שמע רבות אודותיו, הבין מיד מיהו האיש שהכניס לשק, ומרב בהלה אבד את עשתונותיו, והניח את השק וברח, וכך נצל רבי טרפון ממות.

מסימת הגמרא: כל ימיו של אותו צדיק, היה מצטער על דבר זה ואמר: "אוי לי שהשתמשתי בכתרה של תורה". שואלת הגמרא, מדוע הצטער רבי טרפון, וכי מה היה עליו לעשות, הלא הוא היה נתון בסכנת חיים?

עונה הגמרא: שפיון שרבי טרפון היה עשיר גדול, היה עליו לנסות בתחלה לפייס את בעל הכרם בכסף מבלי לגלות מיהו, ומאחר שלא עשה כן, חשש לכך שהשתמש בכתר תורה.

הדברים מבהילים! רבי טרפון לא נטל לעצמו גדלה, ואף לא נהנה מאחרים שנתנו לו מתנות או כבוד. רבי טרפון רק הציל את חיו על ידי שהזכיר את שמו, ובכל זאת הוא הצטער כל ימיו כמי שנהנה מכתרה של תורה, וזאת משום שיכול היה להנצל על ידי נתינת ממונו לאחרים! עד היכן מגיעה זהירותם של חכמינו ז"ל מלהנות מכתרה של תורה.

ספר המגיד הקדוש רבי ישראל מקוזניץ, כשהייתי ילד והייתי יוצא בלילות חנכה מן הבית אל בית המדרש כדי לחזור על למודי, אבי היה חושד בי שאני יוצא לשחק עם חברי בני גילי, ולכן היה עלי לשוב מיד אחר שיכבה הנר הדולק בבית המדרש.

פעם דלק הנר כל הלילה, ואני ישבתי ולמדתי לאורו. חזרתי הביתה לפנות בקר, ומיד ספגתי מכות נאמנות מאבי, כי חשד בי ששחקתי עם הילדים כל הלילה. אילו הייתי אומר לו שישבתי ולמדתי, היה מאמין לי, כי ידע שאינני משקר, אבל העדפתי לקבל מכות, מאשר להנות מדברי תורה. שהרי אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נוטל חזיו מן העולם...

משנה ו

רבי יוסי אומר, כל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות. וכל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות:

כתב רבנו עובדיה מברטנורא, שהמכבד ספרי תורה ומכבד את לומדי התורה והעוסקים בה, כל אלו בכלל מכבד את התורה הם. ומבטיח לו התנא, שגם הוא מכבד על הבריות, וממילא נעשה גם מכבד בשמים. וחס ושלום להפך.

ומספרים על סבו של רש"י, שיזכה ויצא ממנו רבן של ישראל שהאיר את עיני ישראל בתורתו, מחמת שהיה מנקה בזקנו את האבק שלפני ארון הקדש, וגילו לו מן השמים, שיזכה לנכד גדול שיאיר את עיני ישראל בתורתו.

וכן מספר על בעל התשב"ץ [רבי שמעון בר צמח], שכל פעם היה מנקה את האבק שעל גבי הספרים בבית המדרש, וגילו לו מן השמים, שיזכה עבור זה, שספריו לעולם לא יתבלו, ולא ישלט בהם עש. וכן העיד הגר"ח קניבסקי שליט"א, שראה בביתו של החזון איש "ספר תשב"ץ" ישן נושן, והיה כלו שלם.

המכבד את התורה יתכבד

דגמא לדברי משנתינו, אנו מוצאים אצל אחאב מלך ישראל. אחאב הוא אחד משלשת המלכים אשר עליהם אומרת המשנה במסכת סנהדרין (דף כז.) שאין להם חלק לעולם הבא, משום שהיה רשע, והיה אוהב את העבודה זרה כמו אב האוהב את בנו.

ושאלו רבותינו: מפני מה זכה אחאב למלכות עשרים ושתים שנה, והרי היה רשע גדול? משיבה הגמרא: מפני שכבד את התורה שנתנה בעשרים ושתים אותיות.

ומבארת הגמרא כיצד כבד את התורה: כִּאֲשֶׁר 'בֶּן הַדָּד' מֶלֶךְ אֶרֶם רָצָה לְהִלָּחֵם בְּאַחָאב, שָׁלַח לְאַחָאב הַתְּרָאָה, שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֵה שֶׁהוּא יִלָּחֵם בּוֹ, מוֹטֵל עָלָיו לְתַת לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ - אֶת הַרְכוּשׁ, וְאֶת הַנְּשִׁים, וְאֶת הַיְלָדִים שָׁלוּ.

אחאב פחד ממלך ארם מפני שהיה מעצמה גדולה באותם ימים, ולכן ענה לו בהכנעה: כְּדַבְּרֵךְ אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ, לֵךְ אֲנִי וְכָל אֲשֶׁר לִי. אולם מלך ארם לא מסתפק בכך, וממשיך לתבע ואומר: כִּי אִם כָּעַת מָחָר אֲשַׁלַּח אֶת עַבְדֵי אֵלֶיךָ, וְחִפְּשׂוּ אֶת בֵּיתְךָ וְאֶת בְּתֵי עַבְדֶיךָ, וְהָיָה כָּל מַחְמַד עֵינֶיךָ יְשִׁימוּ בְיָדָם וְלָקְחוּ, כְּלוּמַר, אֵינֶנִּי מְסַתְּפֵק בְּכָל הַרְכוּשׁ וְהַמְשֻׁפָּחָה שֶׁתָּבִיא לִי, אֲלֵא אֲנִי רוֹצֵה גַם אֶת "כָּל מַחְמַד עֵינֶיךָ", דְּהֵינּוּ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה!

כאן כבר לא נכנע לו אחאב באפן מידי, אלא הוא קורא להתייעצות את כל זקני ישראל, והם אמרו לו שלא ישמע למלך ארם ולא יכנע לו. ואכן אחאב לא נכנע, ושולח חזרה שלים לבן הדד שיאמר לו: כֹּל אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ אֵלַי עַבְדְּךָ בְּרֵאשֵׁינָה אֶעֱשֶׂה, וְהַדְּבָר הַזֶּה לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת, מִשּׁוּם שֶׁאֵין אֲנִי מְסַגֵּל לְגֵרָם לְבַזוּי הַתּוֹרָה, לְמַסַּר אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה לְאִישׁ נְכָרִי.

כאשר מלך ארם שמע תשובה זו, הוא רגז מאד, ויצא למלחמה נגד ישראל, אולם הקדוש ברוך הוא, הושיע את ישראל מיד בן הדד. אומרת הגמרא, על כך שאחאב כבד את ספר התורה בכל מאודו, עד שהיה מוכן לוותר על ילדיו ולא על ספר התורה, זכה גם הוא לכבוד. אחאב מלך על ישראל 22 שנה כמנין כ"ב אותיות שבהן נכתבה התורה, משום ששמר על כבודה מתוך מסירות נפש ממש.

זהו שאומרת המשנה: "כֹּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה" אֶפִּילוּ אִם הוּא רָשָׁע כְּאַחָאב, "גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת" - זֹכָה לְכָבוֹד מְלָכִים כְּאַחָאב, שְׂזָכָה לְהִיּוֹת לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךָ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה!

כבוד תלמידי חכמים

פְּרוּשׁ נוֹסֵף לְמַה שֶׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה "כָּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת", נִתֵּן לְבָאֵר עַל פִּי דְבָרֵי הַמַּהֲרַ"ל בְּסִפּוּר "נִתְיָבוֹת עוֹלָם" (נִתְיָב הַתּוֹרָה פָּרָק י"א), שֶׁלֹּא יֵאמָר הָאֵדָם כִּי הַתְּלַמִּיד חָכֵם הוּא כְּמוֹ שֶׁאָר בְּנֵי אָדָם, דְּבָר זֶה אֵינּוּ, כִּי הַתְּלַמִּיד חָכֵם הוּא כְּמוֹ עֵצֶם הַתּוֹרָה, וַיֵּשׁ לוֹ דְּמִיוֹן גָּמוּר אֶל הַתּוֹרָה.

וּלְפִי זֶה יֵשׁ לֹאמֵר, שֶׁמִּי שֶׁחֹלֵק כְּבוֹד לַתְּלַמִּידֵי חֻכְמִים, הֵרִי גַם הוּא יִהְיֶה מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת. [וְחִלְיָה מִי שֶׁפּוֹגַע בְּכְבוֹדָם, הֵרִי סוּפוֹ לְהִיּוֹת מְחַלֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת].

מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה עִם הַגָּאוֹן רַבִּי צָמַח צָרְפְּתֵי שְׁהִיָּה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד בְּבֵיתוֹ. וְהִנֵּה קָרוֹב לְשַׁעַת חֲצוֹת כְּבָה גֵרוֹ, וְהַלְיָלָה הָיָה לַיִל סִגְרִיר, רוּחַ חֲזָקָה נִשְׁבָּה בְּעוֹז, וּגְשָׁמִים נִתְּכוּ בְּמִשְׁדָּ שְׁעוֹת אַרְכּוֹת. חִפְשׁ הָרַב בְּבֵיתוֹ גִּפְרוּר לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר, וְלֹא מִצָּא בְּמַה לְהַדְלִיקוֹ.

בְּסִמּוּךְ לְבֵיתוֹ שֶׁל הָרַב הִיָּתָה מֵאֲפִיָּה, וּבַחֲדָר אֲשֶׁר בָּהּ, לֹן אֹפֶה עֲרָבִי. חָשַׁב הָרַב לְלַקֵּת לְבַקֵּשׁ מִהָאֹפֶה שֶׁיִּדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר. נִקַּשׁ הָרַב עַל פֶּתַח הַמֵּאֲפִיָּה, וּבִקֵּשׁ מִהָאֹפֶה: אֲנִי אֲדוֹנִי, עֲשֵׂה נָא עִמָּדִי טוֹבָה וְהַדְלִיק לִי אֶת הַנֵּר, כִּי צָרִיךְ אֲנִי לְשִׁבֵת לְלַמֵּד, וְאֵין אֹר בְּבֵיתִי.

הַדְלִיק הָאֹפֶה אֶת הַנֵּר, וְהָרַב הוֹדָה לוֹ עַל כָּךְ. כְּשֶׁיִּצָּא הָרַב, נִיָּסָה לְהַגִּן עַל הַנֵּר בְּשׁוּלֵי גְלִימָתוֹ, אֹוֶלָם רוּחַ חֲזָקָה נִשְׁבָּה וְכִבְּתָה אֶת הַנֵּר. חָזַר הָרַב שׁוֹב לַמֵּאֲפִיָּה, וּבִקֵּשׁ סְלִיחָה עַל הַהִטְרָדָה, וּבִקֵּשׁ לְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר בְּשֵׁנִית. גַּם בְּפַעַם הַשְּׁנִית כְּבָה הַנֵּר. חָזַר הָרַב אֶל הָאֹפֶה וּבִקֵּשׁ שׁוֹב לְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר.

הָאֹפֶה כְּעַס עַל הַהִפְרָעָה, וְהִרְאָה לָרַב אֶת הַקּוֹרָה הַכְּבֻדָּה שֶׁעָלְיוֹ לְהָרִים בְּכָל פַּעַם שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ לוֹ אֶת הַדְּלָת וְלֹאֲחֹר מִכּוֹן סִגְרָה, וְהוֹסִיף וְאָמַר: עָלִי לְקוּם בְּשַׁעַת בִּקּוּר מְקַדְּמַת לְפָנַי עֲלוֹת הַשַּׁחַר, וְכַעַת נִדְּדָה שְׁנַתִּי מֵעֵינַי, וְאֵיךְ אוּכַל לְעִבּוֹד מְחָר.

בִּקֵּשׁ רַבִּי צָמַח סְלִיחָה מִהָאֹפֶה, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי מְבָרְכְּךָ, שֶׁהִ' יִתֵּן לְךָ כֶּסֶף וְזָהָב כְּמִשְׁקַל אוֹתָהּ קוֹרָה שֶׁאֲתָה הִרְמַת כָּל פַּעַם שֶׁפִּתַּחְתָּ לִּי אֶת הַדְּלָת. כְּשֶׁשָּׁמַע הָאֹפֶה אֶת הַבְּרָכָה הַגְּדוּלָּה, שָׁמַח מְאֹד, כִּי יָדַע אֶת עֲרָכּוֹ שֶׁל הָרַב, וְכָל מַה שֶׁיּוֹצֵא מִפִּיו לֹא יִפּוֹל אֲרָצָה, וְאָמַר לָרַב, אֲנִי אֶקַּח אֶת הַנֵּר לְבֵיתִי כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְבָּה. וְכָךְ הָיָה.

יוֹם אַחַד עָבַר הָאֹפֶה הָעֲרָבִי בְּרַחוּבוֹת הָעִיר, וּפְגַשׁ בּוֹ אָדָם זָר לֹא מֵתוֹשְׁבֵי הַמְּקוּם, וְשָׂאֵל אוֹתוֹ, הֵיכָן הוּא עוֹבֵד וְכַמָּה מְרוּיָח. עָנָה לוֹ, שֶׁהוּא עוֹבֵד בְּמֵאֲפִיָּה וּמְרוּיָח שְׁנֵי מִטְבְּעוֹת לְיוֹם. אָמַר לוֹ: הֵאֵם אֲתָה מְעַנֵּן לְעִבּוֹד אֲצִלִּי בְּמִשְׁדָּ חֲדָשִׁים, וְאֲנִי אֲשַׁלֵּם לְךָ עֲשָׂרָה מִטְבְּעוֹת לְיוֹם? הִשִּׁיב הָאֹפֶה שֶׁהוּא מוֹכֵן.

אמר לו: בוא עמי ואראה לך את מקום העבודה. הוליד אותו האיש בכמה רחובות, ואז הוציא מטפחת מכיסו, ואמר לו שעליו לקשר את עיניו במטפחת, כיון שמקום העבודה סודי, ואחרי שהגיעו לבית שהיה גדול ורב מימדים, הסיר את המטפחת מעיניו, והוביל אותו בתוך הבית למרתף. במרתף היו שקיות מלאות אבנים טובות ומרגליות.

אמר האיש לאופה: עליך לפתח כל שקית, ולמין את האבנים טובות והמרגליות אשר בתוכה. אולם דע לך, שאסור לך לספר לאיש על עבודתך זאת. עבודה זו נמשכה כחדשים, ובסיומה שלם האיש לאופה את שכרו, וגם נתן לו מתנה נאה.

בעבור מספר ימים עבר האופה בסמטאות השוק, ושמע קול פרוז המכריז מטעם השלטונות, כי ישנו בית שמוצע למכירה פומבית, הבית היה שני לאדם זר שמת פתאום בביתו, ולא השאיר צואה אחריו.

הרהר האופה בלבו, אולי זה הבית שהוא עבד בו במיון היהלומים, והציע מחיר גבוה יותר לקנות את הבית, וזכה במכרו. נטל האופה את כל חסכוניותו, ולוה כסף רב מאת מכריו, ושלם את הכסף הנדרש וקבל את מפתחות הבית.

מה גדולה היתה שמחתו בהגיעו לבית ובראותו שזהו הבית שעבד בו, ושכל המרגליות נמצאות במקומו, ובין רגע הפך לעשיר גדול. נטל מרגלית אחת, והלך לצורך וקבל בעבורה כסף רב, והחזיר את כל חובותיו. חשש האיש שיתפרסם בעיר שנהפך לעשיר, והחליט לנסע לאיסטנבול במדינת טורקיה, וכך נהפך לעשיר הגדול ביותר שם.

רבי צמח צרפתי פשהגיע לגיל שבעים שנה, רצה לעלות לארץ ישראל לחונן את עפרה ולהקבר בתוכה. בדרך לארץ, עבר דרך איסטנבול, שפאותם ימים היתה שם קהלה יהודית גדולה וחשובה. ראשי הקהלה ערכו לו קבלת פנים מפארת בנוכחות נכבדי הקהלה.

בתם קבלת הפנים, הלכו הרב ומלוויו בחוצות העיר, לכוון הבית בו היה אמור הרב להתגורר במשך שהותו בעיר, באמצע הדרך פגשו בהם חבורה של עשירים מוסלמים, וביניהם היה עשיר גדול לבוש בגדי שש ורקמה.

כראות העשיר הזה את הרב, נגש אליו ונתן לו שלום, כופף את ראשו ונשק את ידי הרב בכבוד ובחם. מאן באתם ולאן אתם הולכים, שאל העשיר, ענה לו המשרת של הרב: באנו מתוניס, והולכים לארץ ישראל. הזמין העשיר את הרב ואת משרתו להתארח בביתו, בכבוד גדול וברב פאר.

לאחר שלשה ימים, בקש העשיר מהרב להראות לו את רכושו הרב, ושאל אותו: האם כבוד הרב יודע מהיכן בא לי כל העשר הזה? משנענה

בשליחה, אמר לו העשיר: האם כבוד הרב מכיר את האופה שעבד לפני שנים רבות במאפיה שלך ביתך?

אני מכירו היטב, ענה הרב, הוא איש טוב וישר. באותו רגע נשק בעל הבית את ידי הרב, ואמר לו: אדוני הרב, אני הוא עבדך, שפתחתי לך בזמנו את דלת המאפיה להדליק לך נר, ואתה ברכת אותי שאהיה עשיר גדול, וברכתך התקיימה.

לפני הפרדו מעמו, מסר האיש לרבי צמח שטרות כסף, ואמר לו שיפקידם בבנק בארץ ישראל, והבנק יעניק לו קצבה חודשית כל ימי חייו. הניח הרב את שתי ידיו על ראשו וברך אותו, ונפרד ממנו לשלום.

עלה הרב עם משרתו לארץ הקדש, וכשהגיע לשם, מסר את השטרות לבנק, והוא קבל מהבנק קצבה חדשית קבועה בסכום גדול, שממנה התפרנס בכבוד כל ימי חייו, וגם חלק צדקות רבות לעניי ירושלים.

ראה למה זכה אותו גוי, בעבור שטרך לעשות רצונו של הרב. ואם כך שָׁכְרוּ שֶׁל גּוֹי, הָרִי עַל אַחַת פְּמָה וְכִמָּה יְהוּדִי שֶׁמְכַבֵּד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שָׁכְרוּ גְדוֹל עַד מְאֹד. וְכִבֵּר אָמְרוּ בְּמִסְכָּת שַׁבַּת (נג): שְׁמִי שְׂאוּהֵב תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, יְהִיוּ לוֹ בָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וּמִי שֶׁמְכַבֵּד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, יִזְכֶּה לְחַתָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים.

משנה ז

רבי ישמעאל בנו אומר, החושד עצמו מן הדיון, פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא. והגס לבו בהוראה, שוטה רשע וגס רוח:

משנה ח

הוא הִיָּה אומר, אֵל תְּהִי דָן יְחִידִי, שְׂאִין דָּן
יְחִידִי אֵלָא אֶחָד. וְאֵל תֵּאמֶר קִבְּלוּ דַעְתִּי,
שְׂהוּ רְשָׁאִין וְלֹא אֶתָּה:

משנה ט

רַבִּי יוֹנָתָן אומר, כָּל הַמְּקִיָּם אֶת הַתּוֹרָה
מֵעַנִי, סוֹפוֹ לְקִיָּמָה מֵעֶשֶׂר. וְכָל הַמְּבַטֵּל אֶת
הַתּוֹרָה מֵעֶשֶׂר, סוֹפוֹ לְבִטּוּלָה מֵעַנִי:

מדוע נאמר במשנה "כל המקיָּם" את התורה מעוני, ולא נאמר "כל הלומד" תורה מעוני?

ונראה לרמז בזה, שמי שזוכה לקיים את התורה, כלומר להקיים ולהחזיק את לומדי התורה העניים שיוכלו לצאת מהעני שבו הם שרויים, ולעסק בתורה מתוך ישוב הדעת, הרי בזכותו לא תשתכח התורה מישראל, ואותם תלמידי חכמים שתמוך בהם, יגדלו ויהיו גדולי ישראל, ועל ידי כך יהיה קיום לתורה מעשׂר של רבוי חכמה וחדושי תורה ורבוי תלמידים.

אבל אם אינו נותן תמיכה לתלמידי חכמים, הרי על ידי כך גורם חליקה לבטל את התורה, שהרי כל האיברים תלויים בלב, והלב תלוי בכיס,

וּכְשֶׁהֵכִיס רִיק, אָזִי כֹל הַגּוֹף לֹא מִתְפַּקֵּד, וְעַל יְדֵי כֶּךָ נִגְרַם בְּטוֹל תּוֹרָה לְלוֹמְדֵי הַתּוֹרָה, וְחֲלִילָה הַתּוֹרָה מִתְבַּטֵּל מְרַב עֲנִי.

וּמִסְפָּרִים עַל הַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן סִפְקָטוֹר מְקוֹבְנָא, שֶׁבְּחֶרְוֵתוֹ הָיָה שָׂרוּי בְּעֵנִיּוֹת גְּדוֹלָה. הִגִּיעוּ הַדְּבָרִים לְיַדִּי כֶּךָ שֶׁבְּתַקוּפָה מְסִימַת לֹא הָיָה לוֹ כֶּסֶף אֲפִילוֹ לְקִנּוֹת נְעָלִים לְרַגְלָיו, וְלָכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל לְלַכֵּת לְלַמֵּד בְּבֵית הַמְדַרְשׁ, וְנֶאֱלָץ לְהִשָּׂאֵר בְּבֵית.

בְּמִצּוּקְתּוֹ פָּנָה יוֹם אֶחָד לְבַחֲרוֹר בֶּן גִּילוֹ שֶׁהָיָה בֶּן עֲשִׂירִים, וְעָמַד לְהִנָּשֵׂא, וְאָמַר לוֹ: רְאֵה נָא אֶת מִצָּב כֶּסֶפִּי הִירוּד, עַד שֶׁאֵין בִּיכּוֹלְתִּי לְרַכּוֹשׁ לְעֶצְמִי זוּג נְעָלִים חֲדָשׁוֹת. הוֹאִיל וְאַתָּה עוֹמֵד לְהִתְחַתֵּן בְּיָמִים הַקְּרוֹבִים, מְרַשֶּׁה אֲנִי לְעֶצְמִי לְהִנִּיחַ כִּי קִנִּיתָ לָךְ בְּגָדִים חֲדָשִׁים לְיוֹם שְׂמִיחַת לְבָדָּה, אֲנָא בְּטוֹבָדָּה תָּנוּ לִי אֶת הַנְּעָלִים הַיְשָׁנוֹת שֶׁלָּךְ, אֲשֶׁר בּוֹדָאִי כִּבֵּר לֹא תִזְדַּקֵּק לָהֶן אַחֵר נִשׁוּאָיְךָ, וְאִזּוֹ אוֹכַל שׁוֹב לְלַכֵּת לְלַמֵּד בְּבֵית הַמְדַרְשׁ.

הַחֲתָן הֶעֱשִׂיר הֵבִיט אֵלָיו בְּבוֹז, וְאָמַר: אִם תִּלָּדָּה לְעֵבֹד וְתִרְוִיחַ כֶּסֶף, לֹא תִזְדַּקֵּק לְמִתְנַת בָּשָׂר וָדָם, וְתוֹכַל לְקִנּוֹת נְעָלִים בְּכֶסֶףֶךָ...

חָלְפוּ שָׁנִים, וְרַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן הִתְפָּרַסם בְּכָל אֶתֶר וְאַתֶּר כְּתַלְמִיד חֲכָם מִפְּלָג וּכְפּוֹסֵק הַדּוֹר. יוֹם אֶחָד הִגִּיעַ לוֹיִלְנָא כַּאֲשֶׁר בְּאַמְתַּחְתּוֹ כָּתַב יָד שֶׁל אֶחָד מִסְפָּרָיו, כְּדִי לְהַדְפִּיסוֹ.

עַם רַב יָצָא לְקִרְאָתוֹ וְקִבְּלוּ בְּכָבוֹד מְלָכִים. מִסְפָּרִים שֶׁהִקְהֵל הָרַב מִנֵּה כְּעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ, וְהַדְּבָר הַשְּׂאִיר רוּשָׁם כֹּה גְּדוֹל, עַד שֶׁמוֹשֵׁל מַחוּז וּוִיִּלְנָא אָסַר עָלָיו לָשׁוּב לְבוֹא לְשָׂם, מֵאַחֵר שֶׁהַכְּבוֹד שֶׁנָּתַן לוֹ הָיָה גְּדוֹל מִן הַכְּבוֹד שֶׁנָּתַן לְצָאֵר בְּבוֹאוֹ לוֹיִלְנָא, וְהִיתָה זֹו פְּגִיעָה בְּכָבוֹד הַצָּאֵר.

בֵּין הַבָּאִים לְחִלּוֹת אֶת פְּנֵי הַגָּאוֹן, הָיָה גַם אוֹתוֹ בֶּן עֲשִׂירִים. הוּא יָדַע שֶׁרִ' יִצְחָק אֶלְחָנָן עוֹמֵד לְהַדְפִּיס אֶת סִפְרוֹ, וְלִכְבוֹד הִיתָה נְחֻשְׁבֶּת בְּעֵינָיו הַזְּכוֹת לְמִמּוֹן אֶת הוֹצָאת הַסֵּפֶר לְאוֹר, וְלָכֵן אָמַר הָאִישׁ לְאוֹרַח הַנִּכְבָּד: הַנְּנִי מוֹכֵן לְקַבֵּל עַל עֶצְמִי אֶת כָּל הוֹצָאוֹת הַדְּפֻסַּת הַסֵּפֶר וְהַכְרִיכָה, וְאַף אֶת הַפְּצָתוֹ.

הֵבִיט רִ' יִצְחָק אֶלְחָנָן בְּאִישׁ, וְזָהָה אוֹתוֹ כְּאוֹתוֹ בֶּן עֲשִׂירִים אֲשֶׁר בְּזַמְנוֹ סָרַב לְהַעֲנִיק לוֹ זוּג נְעָלִים מְשֻׁמְשׁוֹת. אָמַר לוֹ הָרַב: "אַחֲרַת אֶת הַמוֹעֵד..."

בְּנֵיו שֶׁל הָרַב שֶׁהָיוּ נוֹכְחִים בְּמָקוֹם, תָּמְהוּ עַל אֲבִיָּהֶם מְדוּעַ בְּנִגּוּד לְטַבְּעוֹ הוּא דָּחָה אֶת הָעֶשִׂיר. הַסְּבִיר לָהֶם וְאָמַר: אַל תִּתְמָהוּ בְּנִי, שְׁמְעוּ וְאַסְפֵּר לָכֶם. בְּצַעֲרֵרוֹתַי הִיִּיתִי יְתוֹם וְנָדַל. הִגִּיעַ חֲרָף קָשָׁה, נְעָלִי הָיוּ קְרוּעוֹת, וְהִיִּיתִי זָקוּק לְזוּג נְעָלִים טוֹבוֹת כְּדִי לְלַכֵּת בְּגִשְׁמִים וּבִשְׁלָגִים. נִגְשַׁתִּי לְאָדָם זֶה וּבִקְשָׁתִי אֶת עֲזָרְתּוֹ, אָךְ הוּא דָּחָה אוֹתִי.

דַּעוּ לָכֶם בְּנִי, יִתְכֵן שֶׁאֵלוֹ הָיָה לִי אִזּוֹ זוּג נְעָלִים טוֹבוֹת, אוֹלֵי הִיִּיתִי מוֹסִיף חֵיל בְּתוֹרָה, וְאוֹלֵי הִיִּיתִי מְגִיעַ לְהִשְׁגִּים גְּדוֹלִים יוֹתֵר, וְאִזּוֹ הָיָה לְאוֹתוֹ אָדָם

חלק הגיון בתורתך. אולם מאחר שלא זכה העשיר לתמוך בנער הקטן, אין הוא ראוי עתה לתמוך בהוצאות הדפסת הספר.

אשרי מי שעוזר ומסייע להקים ולתמוך בלומדי התורה כדי שיוכלו ללמוד בעשר ובחרבת ובהרחבת הדעת.

מהו עשר אמת

לכאורה נשאלת השאלה, כיצד קובעת המשנה שמי שמקיים את התורה מעוני, סופו שיקימה מעשר, והרי עינינו רואות הרבה צדיקים שעסקו כל ימיהם בתורה מתוך דחק ועני, ובכל זאת לא ראינו שזכו לעשר, אלא המשיכו בעסק התורה מתוך עני.

וכמו כן מספרים שפעם נשאל רבנו הסטייפלר זצ"ל, כי מאחר שסנדקאות מסגלות לעשירות כמו שכתוב בספרים הקדושים, אם כן, מדוע הרב עני, והרי כבודו מזמן פעמים רבות לסנדקאות ובכל זאת לא זכה לעשירות.

מיד הרים הרב את ידו לעבר המדפיס המלאים בספריו היקרים "קהלות יעקב", ואמר בתמהה: "וכי זה לא עשירות?"

עוד מספר על רבי הלל מקולמאי זצ"ל, שהיה נוהג בליל הסדר להניח את כל כתבי היד מחדושי התורה שלו על שלחן קטן סמוך לשלחן שהיה עורך עליו את הסדר. וכשנשאל מדוע הוא נוהג כך, השיב, שפך כתוב בהלכה בשלחן ערוך (סימן תעב), שבלייל הסדר יסדר שלחנו בכלים נאים כפי כחו, ואלו הם הכלים הנאים שלי שזכיתי להם כפי כחי...

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, נוהג היה לומר, שכל תלמיד שיצליח לשנן מאה דפי גמרא בעל פה, עשירותו תעלה על זו של רוטשילד!!

וספר אחד מתלמידיו: זכורני בהיותי חתן, הראתי לרבי יחזקאל אברמסקי את שעון הזקב שקבלתי מתנה בארוסין. הרב שאל: מה מחירו של השעון? השבתי לו שהשעון שנה חמש מאות דולר!

התבונן רבי יחזקאל ארוכות בשעון, הרהר ממושכות ואחר כך אמר בהתרגשות: עכשו תוכל להבין מה זה "טוב לי תורת פיך מאלפי זקב וכסף". להגיד פרוש אמת במילה אחת בתוספתא, הוא יקר יותר מהרבה שעוני זקב כאילו...

נמצאנו למדים שהעשר הגדול שעתידי האדם לזכות לו יעקב זה שללמוד תורה מתוך עני, אינו נמדד רק בעשירות של כסף וזקב, אלא עשירות בדעת ובחכמה של תורה, ובכתיבת חדושי תורה, שזהו העשר והאשר

תחלתו עני וסופו עשיר

הגאון האמתי רבי משולם איגרא, למרות שהיה עני מרוד, היה שקדן עצום בתורה, והגביר העשיר רבי שמואל ביק נתן עיניו בו לקחת אותו חתן לבתו היחידה.

והנה לאחר שנשא את בת הגביר, חסידותו ופרישותו של רבי משולם לא מצאה חן בעיני אשתו שהיתה מפנקת מילדותה, ולכן דרשה ממנו לתת לה גט. גם חותנו רבי שמואל, בראותו שאין זוגם עולה יפה, התחיל לדרוש ממנו שיתן לבתו גט, עם כל הצער והכאב, עמד רבי משולם וגרש את אשתו.

והנה בימים ההם פרצה מחלקת בין גדולי הרבנים בפרודי, בדבר גט אחד אשר סדר הרב משה מינץ לבנו של רבי מרדכי זאב הזקן (אב בית הדין של העיר לבוב), חלקם היו פוסלים את הגט וחלקם מכשירים, והחליטו שהגאון רבי ישעיה ברליו, רבה של ברסלוי, יכריע בדבר, בהיותו גאון עצום ובקי מאוד בפוסקים.

כמה מהרבנים ביודעם את גודל חכמתו של רבי משולם איגרא, פנו אליו שגם הוא יתערב בדבר, ויביע את חוות דעתו, והוא נעתר לבקשתם, וכתב פלפול נפלא בעמק העיון ובבקיאות עצומה, ופסק להתיר את הגט. וכך התשובות שבדבר העברו להכרעתו של הגאון רבי ישעיה ברליו.

והנה בעת שהיה רבי ישעיה מעין בתשובות שלפניו, נזדמן לשם רבי שמואל ביק, אשר בא לברסלוי לרגל מסחרו, ומצא לנכון לבקר את רב העיר שהיה מכירו זה שנים רבות. לאחר שרבי ישעיה קרא את תשובתו של הגאון הצעיר רבי משולם, והתפעל מאד מבקיאותו ופלפולו, שאל את רבי שמואל ביק האם הוא מכיר מי הוא זה הגאון רבי משולם איגרא? והשיב לו, כי הוא מכירו, והוא צעיר לימים, כבן שבע עשרה שנה.

רבי ישעיה הביע את השתוממותו, ואמר: כל כך צעיר וידיו רב לו בבקיאות עצומה ובחריפות נפלאה?! ענהו רבי שמואל: מה הפלא שבדבר, יש לנו בפרודי הרבה תלמידי חכמים צעירים שרבה של ברסלוי אינו מכירם. ענהו רבי ישעיה, מה אתה מדבר? הרב הזה גאון עצום הוא, מיחידי סגולה שבדור, ועתיד להיות גדול מורי ההוראה שבדורנו!

שמע רבי שמואל ביק את הדברים שיצאו מפי זקן גאוני הדור, נתכוף לבו בקרבו והתעלף. הזעיק רבי ישעיה את בני ביתו, והתיזו עליו מים עד ששבה רוחו אליו, ואז שאל אותו רבי ישעיה: מה קרה לך כי שהתעלפת?

ענה רבי שמואל, צעיר זה היה חתני, ולצערי נאלץ לפי בקשתי לתת גט לבתי. אמר לו רבי ישעיה, אם גאון כזה היה בביתך, והשרה שכנה בביתך, ואתה הוצאת אותו מן הבית, חייב אתה להתעלף פעם שנית...

לא ארכו הימים, וזכה רבי משולם איגרא לשאת את בתו של הגאון רבי יצחק הורביץ הלוי, שהיה רבה של ברודי, וחי בטוב ובנעימים, ונתקיים בו מאמר המשנה: "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקימה מעשר".

משנה י

רבי מאיר אומר, הוי ממעט בעסק, ועסוק בתורה. והוי שפל רוח בפני כל אדם. ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה כנגדך. ואם עמלת בתורה, יש לו שכר הרבה לתן לך:

המבטל תורה יש לו בטלים הרבה כנגדו

באר החפץ חיים בשם הרב "תולדות יהושע": אם בטלת מהתורה בעת שהיה לך פנאי ללמד, אז יתבעו אותך גם על הזמנים האחרים שבטלת כדי להשיג צרכי העולם, מאחר שנראה בברור שלא הייתה פונתך להשיג צרכי העולם הזה לכבוד ה' יתברך, אלא לכבודך.

אבל אם עמלת בתורה בכל עת שהייתה פנוי, אזי יש לו שכר הרבה לתן לך, כלומר, תקבל שכר אפילו בעד הפעלות האחרות שעשית, כגון להביא פרנסה, או צרכי גופך האחרים, כולם כמצוות יחשבו, מאחר שכלן היו סבות להשלים רצון השם יתברך.

ובזה באר עוד מה שמספרת הגמרא (מכות דף י'), שרב חסדא זכה לזקנה מפלגת והגיע לגיל תשעים ושתים שנה, יען פי עסק תדיר בתורה, ולא היה למלאך המות שליטה עליו.

נשאלת השאלה, האם רב חסדא לא אכל, ולא ישן, ולא עסק בצרכים אחרים ההכרחיים לאדם? התשובה על כך פשוטה, כל פעלה שעשה, לא היתה מטרתה אלא למען התורה. גם בשעה שאכל, היתה פונתו שיהא בו פח ללמד, ממילא היתה כל פעלה שלו למען התורה.

דברים נפלאים אלו צריך האדם לחשב בכל עת ובכל פעלה בימי חייו, ויקים בעצמו את הפסוק "בכל דרכיך דעהו", בעת אכילתו, שנתו, משאו ומתנו, תהיה מחשבתו לשם שמים, שעושה את הכל על מנת שיהיה לו פח לעבודתו ותברך, ואז יהיה לו רוח עצום ונורא, שפעלות אלו שבין פה וכה חב לעשותו, יהפכו לו למצוות, ויקבל עליהם שחר לעתיד לבא.

התורה מבטלת את הגזרות הרעות מהאדם

החסיד יעב"ץ הביא באור נוסף: "אם בטלת יש לך בטלים הרבה", אל תדמה בנפשך כי אם בטלת מעמל התורה, אז ינוח לך ותשב לבטח, אדרבה, אז יתחדשו לך דברים זרים וענניים בטלים שיטריחו ויטרידו הרבה מאד, ואפילו שתראה לעסק בתורה, לא תוכל לעשות כן.

ומספרים שבימי מלחמת העולם השנייה התקבצו כעשרים ישיבות יחד עם פליטים יהודים נוספים מאזור וילנא, והגיעו בדרך לא דרך למזרח הרחוק. גם שם הם הטלטלו ממקום למקום, עד שלבסוף הם מצאו עצמם בעיר שנחאי שבסין.

לקראת סוף המלחמה, הפגזו מטוסים אמריקאים את הכחות הנפנים ללא הפוגה, ההוראה הרשמית באותו אזור היתה לעבור לכפרים הקטנים הסמוכים לעיר, ולכן כל אנשי הכפר והעיר ברחו ממקומם.

אולם תלמידי ישיבת "מיר" וחבריהם, נותרו בעיר, והמשיכו לעסק בתורה תחת מטר הפצצות. המשגיח ר' יחזקאל לוונשטיין, עודד ודרבן להמשיך ללמד תורה כרגיל.

בית ליד הישיבה המאולתרת, קרס והתמוטט. בית נוסף בסמוך, הפך לתלי חרבות. הבריחה מהמקום היתה נראית כמעשה ההגיוני ביותר, אולם כולם חכו להוראתו של המשגיח, אך זו בוששה לבוא. בשלב מסוים נגשו אליו אחדים מבני החבורה, ובקשו את רשותו להמלט מהעיר.

תגובתו היתה מפתיעה באפן חד משמעי: כאן אנו לומדים תורה, והתורה מגנה עלינו, ואם נפנה לנוס ולהמלט מחוץ לעיר, הרי ודאי תהיינה בדרך מספר דקות בהן יהיה בטול תורה, ואז נהיה בסכנה אמיתית. אולם אם נשאר כאן ולא נבטל אף רגע, הרי שהצלתנו מבטחת פי כמה.

לאחר זמן, נודע עד כמה היתה ראיתו נכונה ואמתית, בכל הדרכים היו שרועים חללים אשר יצאו מהעיר, אולם מהבחורים שישבו ולמדו לא נפגע איש, כי בטול התורה אינו מביא את הישועה אלא את ההפך.

חמרת עוון בטול תורה

האדמו"ר רבי מנשה מקוברין זצ"ל נהג לומר: האמת היא, שרגע אחד של בטול תורה, חמור הוא כעברה של אסור אשת איש, רק התשובה על זה היא יותר קלה. ומי שרגע בטול תורה אינו חמור אצלו כאסור אשת איש רח"ל, עדין לא דרך אפילו על מפתן החסידות...

ומצינו סמך לדבריו במסכת חגיגה (דף ט"ו) איזהו מעות שאינו יכול לתקן את מה שענת? זה הבא על הערונה והוליד ממנה ממזר. רבי שמעון בן יוחאי אומר, זה תלמיד חכם הפורש מן התורה. הרי שהגמרא מקשרת את אסור אשת איש, למי שפורש מן התורה, שבשניהם מחשיבים האדם בגדר "מעות לא יוכל לתקן".

משנה יא

רבי אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד. והעובר עברה אחת, קונה לו קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים, כתריס בפני הפרענות.

העושה מצוה בורא מלאך

בְּכֹל מְצוּהַ שְׁאָדָם עוֹשֶׂה, נוֹצֵר מְלָאךְ טוֹב, וְכֵן לְהִפְּךָ, אִם עוֹשֶׂה עֲבֵרָה, נוֹצֵר חֲלִילָה מְלָאךְ רָע. וּבְשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם תְּשׁוּבָה וּמִתְוַדֵּה עַל מַעֲשָׂיו, אוֹתוֹ מְלָאךְ מְקַטְרֵג, נִמְחָה וְכֹלָה מִן הָעוֹלָם.

עַל פִּי כָּלֵל זֶה מְסַבֵּיר רַבֵּי מֵאִיר מִפְּרָמִישְׁלָאן אֶת דְּבָרֵי רִשְׁיִי בְּפִרְשַׁת וַיִּשְׁלַח, עַל הַפְּסוּק "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מְלָאכִים לְפָנָיו אֶל יַעֲשׂוֹ אַחִיו", מִי הֵם אוֹתָם מְלָאכִים? מְסַבֵּיר רִשְׁיִי: "מְלָאכִים מִמֶּשׁ".

וְצָרִיךְ לְהַבִּין, הֲלֹא לַיַּעֲקֹב אָבִינוּ הָיוּ עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת לְרוֹב, גַּם אֶחָד עָשָׂר בָּנִים הָיוּ לוֹ בְּאוֹתָהּ עֵת, וְאִם כֵּן, לָמָּה לוֹ לְשַׁלַּח מְלָאכִים מִמֶּשׁ? מַדּוּעַ לֹא הִסְתַּפֵּק בְּשִׁלְיַח בְּשָׂר וְדָם.

עוֹנֶה רַבֵּי מֵאִיר: אֵלֶּה לֹא הָיוּ סֵתָם מְלָאכִים, אֵלֶּה הָיוּ "מְלָאכִים מִמֶּשׁ" מִמִּשׁ - רֵאשִׁי תַבּוֹת: מִן מַעֲשִׂים שֶׁעָשָׂה.

יַעֲקֹב אָבִינוּ הֶעֱדִיף לְשַׁלַּח לְפָנָיו אֶת הַמְּלָאכִים אֲשֶׁר נִבְרְאוּ בְּזָכוֹת תּוֹרָתוֹ וּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים. יָדַע יַעֲקֹב אָבִינוּ, כִּי בַּעֲת צָרָה, עָלָיו לְהַעֲזֹר בְּאוֹתָם פְּרָקְלִיטִים שְׂיִמְלִיצוּ טוֹב בְּעֵדוֹ, וְיִגְנוּ עָלָיו מִיַּד אַחִיו מִיַּד עָשׂוֹ.

מצוה אחת עשויה להוציא את האדם זכאי בדינו

הַמְּלַבֵּי"ם [רַבֵּי מֵאִיר לִיבּוּשׁ], נִמְנָה בֵּין גְּדוּלֵי הָאַחֲרוֹנִים מִגְּדוּלֵי מְפָרְשֵׁי הַתַּנ"ךְ. הוּא כֹהֵן בְּרַבָּנוֹת בְּמִסְפַּר קְהֵלוֹת, וּבִיגִינְהוֹן בְּקַהֲלַת 'בוֹדֶפְשֵׁט' בִּירַת רוֹמְנִיָּה.

כָּבֵר בְּרֵאשִׁית כְּהֵנְתוֹ שָׁם, הִבְחִין הַמְּלַבֵּי"ם בְּתוֹפְעָה חֲמוּרָה מְאֹד הַרְוּחַת בְּקַהֲלָה. רוֹב הַקְּהָל גַּם שׁוֹמְרֵי הַשְּׁבֵת וְהַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם, לֹא הִקְפִּידוּ עַל מְצוֹת צִיצִית. אֲמָנָם הֵם הִתְעַטְפוּ בְּטִלִית בְּבוֹאֵם לְבֵית הַקְּנֶסֶת, אֶךְ לְאַחַר הִתְפַּלֵּה הַסִּירוּיָה, וְלֹא דָאָגוּ שְׂיִהְיֶה לָהֶם טִלִית קָטָן עַל גּוֹפָם.

יָדַע הַמְּלַבֵּי"ם שְׂאִין בֵּין אֲנָשֵׁי הַקְּהָלָה לְמַדְנִים גְּדוּלִים, וְהוּא לֹא יִצְלִיחַ לְחַנְכֵם בְּדָרְךְ שֶׁל מוֹסֵר וּדְרָשׁוֹת חוֹצְבוֹת עַל חֲשִׁיבוּתָהּ שֶׁל הַצִּיצִית, לְכֵן הִחְלִיט לְפַתֵּחַ אֶת לִבָּם בְּדָרְךְ שֶׁל סַפּוֹר.

בְּדַרְשָׁתוֹ בְּאַחַת הַשְּׁבִתוֹת, נִגַּשׁ הָרַב לַתְּבָה, וְהַחֲלִיל לְדַבֵּר בְּפָנָי הַקֹּהֵל הָרַב:
יְהוּדִים יִקְרִים, חֲלָמְתֵי חֵלוֹם נוֹרָא, וְאֲנִי מִכְרַח לְשִׁתְּךָ אֶתְּכֶם וּלְהַתְחַלֵּק
עִמְכֶם בְּסַעֲרַת הַרְגָּשׁוֹת שְׁחֻשְׁתֵּי בְּעִקְבוֹת הַחֵלוֹם.

חֲלִילָה חֲלָמְתֵי שְׁמַגְפָּה נוֹרָאָה הַתְּפֹשֶׁטָה בְּעִירָנוּ, כְּלָנוּ נִקְטְפָנוּ מִהָעוֹלָם
הַזֶּה, וְנִשְׁמוֹתֵינוּ עָלוּ לְגַנְזֵי מְרוֹמִים, שֶׁסָּם הָיוּ צְרִיכִים לְהַחֲלִיט לָאֵן פְּנִינוּ
מוֹעֲדוֹת, הָאֵם לָגֵן עֵדֶן אוֹ חֲלִילָה לְגִיּהֵנוֹם. הַתְּנַצְבֹּתֵי בְּרֵאשׁ הָעֵדָה, וְהַגְעֵתֵי
אֶל שְׁעָרֵי גֵן עֵדֶן.

מִלְּאָכִים עֲמָדוֹ לִיד הַשְּׁעָרֵי הַנְּעוּלִים. דְּפַקְתִּי וּבִקְשָׁתִי שִׁיפְתְּחוּ לָנוּ אֶת הַשְּׁעָרִים
וְיִתְּנוּ לָנוּ לְהַכְנִס בּוֹ. הֵם חָקְרוּ אוֹתִי וְשָׂאֲלוּ מִי אַתָּה? עֲנִיתִי לָהֶם: אֲנִי
מֵאִיר לִיבוֹשׁ, אֲנִי הָרַב מִבּוֹקֶרֶשֶׁט, וְאֲנִי רוֹצֵה לְחַיּוֹת חַיֵּי נֶצַח.

מִיַּד הַתְּחִיל הַשְּׁעָרִים לְהִפָּתַח בְּגִדְלֵי שֶׁל סֹדֵק צָר, וְאֲזוּ נִכְנָסְתִּי בְּקִשִּׁי וְאָמַרְתִּי:
רְגַע, אֲנִי רוֹצֵה שְׁכָל הַיְּהוּדִים שְׁלִי יָבוֹאוּ אֵתִי. אוּלָם הֵם אָמְרוּ בְּתַקִּיפוֹת:
לֹא! אַתָּה תִּכְנָס וְהֵם יִשְׁאַרוּ בַחוּץ.

נִכְנָסְתִּי וְנִסִּיתִי לְפַעַל מִבְּפָנָי, וְהַתְּחִלְתִּי לְדַבֵּר עַל לֵב הַמְּלָאכִים, וּלְהַתְחַנֵּן
לְפָנֵיהֶם: אֲנִי לֹא אֶפְקִיר אֶת הַקְּהֵלָה שְׁלִי, אוֹ שְׁתִּתְּנוּ לָהֶם לְהַכְנִס, אוֹ
שְׁתִּתְּנוּ לִי לְצֵאת אֲלֵיהֶם, אֵינִי מוֹכֵן לְהַפְרֵד מֵהֶם...

בֵּין כֹּה נִשְׁמָעוּ קוֹלוֹת הַבָּכִי שְׁלָכֶם מֵעֵבֶר לְשְׁעָרֵי, וְזָעֲקוּתֵיכֶם מִבַּחוּץ
פָּעְלוּ אֶת פְּעֻלְתֶּם, וְלֵב הַמְּלָאכִים נִתְרַכַּךְ קִמְעָה.

וְאֲזוּ נִגַּשׁ אֵלַי אֶחָד מֵהֶם וְלַחֵשׁ לִי בְּאָזְן: יֵשׁ לִי בְּשִׁבִילְךָ עֵצָה כִּי־צַד תִּצְלִיחַ
לְהַכְנִיס אֶת כָּל יְהוּדֵי בּוֹקֶרֶשֶׁט לְגֵן עֵדֶן. אֲנִי מִצְדֵי אֶפְתַּח אֶת הַשְּׁעָרִים וְאֶתְּנוּ
לְךָ לְצֵאת בַּחוּץ, וְאֲזוּ תִקַּח אֶת אַחַת הַצִּיצִיּוֹת שְׁלָךָ, וְתִקְשֶׁר אוֹתָהּ לְחוּטֵי
הַצִּיצִיּוֹת שֶׁל יְהוּדֵי כְּלִשְׁתָּהּ מִקְּהֵלְתֶךָ, וְהוּא יִקְשֶׁר אֶת צִיצִיתוֹ לְצִיצִית
אַחֶרֶת, וְהַשְּׁלִישִׁי יִתְחַבֵּר לְרַבִּיעִי, וְכֵן הִלָּאָה, עַד שִׁיְהִיו כּוֹלֵם קְשׁוּרִים
בְּקִשְׁרֵי הַצִּיצִיּוֹת. וְאֲזוּ כְּשִׁתְּהִיו כְּלָם כְּמִקְשָׁה אַחַת, תִּכְנָס בְּחִזְרָה, וְשׁוֹב לֹא
יִפְרִידוּ בֵּינֵיכֶם, וְכִּדְּ יוֹכְלוּ כָּל בְּנֵי קְהֵלְתֶךָ לְהַכְנִס...

וְאֲזוּ הַמְּשִׁיד הַמְּלָבִיִּים אֶת דְּבָרָיו וְשָׂאֵל: הָאֵם רוֹצִים אַתֶּם לְהַתְּקֶשֶׁר אֵלַי?
הַגְּבִיָּה הָרַב אֶת הַצִּיצִיּוֹת שְׁלוֹ, וְאָמַר: מִי שִׁישׁ לוֹ צִיצִית, יִקְשֶׁר אוֹתָהּ עִם
הַצִּיצִית שְׁלִי, וְאֲנִי מִבְּטִיחַ לוֹ לְהַכְנִיסוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא לְגֵן עֵדֶן. אָבֵל דְּעוּ, כִּי
מִי שִׁישׁ לוֹ צִיצִית, אֵין לִי עֵצָה עֲבוּרוֹ...

הִנֵּה עַל אֵף שֶׁהָרַב נִקְטַח דְּבָרָיו בְּלִשׁוֹן צִיּוּרִית, מִכָּל מְקוֹם הַמְּסָר הוּא נִכּוֹן,
וְכִּדְּ דִרְכָּה שֶׁל הַהִנְהָגָה הָעֲלִיוֹנָה. יֵשׁ בְּבוֹאָהּ שֶׁל מִצְוָה אַחַת בְּלִבְד, לְהִיּוֹת
מְלִיצַת יִשְׂרָאֵל, וְלִזְכוּת אֶת בְּעֻלְיָה לְחַיֵּי נֶצַח.

מעלתה של מצוה אחת

מעשה היה בבית ההארחה במושב שרש. משגיח הכשרות של המקום, היה נוהג לארגן מדי יום ביומו מנין לתפלת מנחה. והנה ארע יום אחד שחסר עשירי למנין. המשגיח יצא לחפש אדם להשלמת המנין, ופגש יהודי פשוט, והציע לו להצטרף.

לא הבין האיש מה הוא שח, ומה פרושו של המשג 'מנין'. לאחר שהסבר לו גדל חשיבות המצוה, הסכים האיש להצטרף אליהם. והנה אף עלה שלש מדרגות לבית הכנסת, הגיע בנו של אחד המתפללים, וכבר לא היה צריך באותו יהודי. הודה לו המשגיח על רצונו הטוב, ופטרו לשלום.

חלפו כעשר שנים, והנה לילה אחד רואה משגיח הכשרות בחלומו, את אותו אדם שרצה להשלים מנין, ופניו קורנות. האיש ספר לו שעזב את העולם לפני כחדש, ואי אפשר לתאר איזה שכר קבלתי בשמים על שלש המדרגות שעליתי כדי להשלים לכם את המנין...

הוסיף ואמר: בקשה אחת לי אליך, יש לי בן יחיד רחוק מתורה ומצוות, המתגורר בירושלים, לך אליו, ותבקש ממנו בשמי שיאמר עלי קדיש. צא וחשב, מה גדול שכרו של מי שעלה במדרגות והתפלל את כל התפלה...

ממצוות לא מפסידים

מדברי המשנה מתבאר, שכל מצוה מקנה לאדם פרקליט, דהינו עורך דין טוב שיכול להגן עליו ולשמור אותו מפני מקטרגים וגזרות קשות. ואם יש לאדם עורך דין צמוד, הרי יש לו יותר אפשרות להצליח במשלוח ידיו ובכל עסקיו. אבל כשחס ושלום עשה עברה, הרי ברא לעצמו קטגור שתובע אותו ומקטרג עליו, וממילא הרוח וההצלחה ממנו והלאה.

לפנינו מעשה שיוכיח זאת: באחד העיתונים בארה"ב במדור "דרושים", הופיעה מודעה: "דרוש סיד מקצועי ומנסה לארגון ולפקוח על צות פועלים, נא להגיע עם קורות חיים והמלצות".

יהודי בשם גרשון שהיה סיד מקצועי, קרא את המודעה בעיון, והוא חלם לקחת את העבודה. הצעתו של המיליונר שבקש לשפץ בנין דירות מפאר, היתה עבורו את חלום חייו. גרשון החל לחיג לכל מכריו על מנת לקבל המלצות, וכל אלו שאכן השתמשו בשרותיו, שמחו לשלח אליו את המלצותיהם. וכך שלח גרשון את המכתב בדאר אקספרס.

כנראה שההמלצות והתשבחות עשו את שלהן, וגרשון הזמן לפגישה עם המיליונר. אבל לצערו הפגישה נקבעה יומים לפני תשעה באב, וגרשון

חֲשֵׁשׁ שְׂדוּקָא בְּשֵׁל כֶּךָ הוּא עוֹמֵד לְהַחֲמִיץ אֶת הַזְדַּמְנוֹת חַיִּיו, מִפְּנֵי שְׂאֵנו
נוֹהֲגִים שְׁלֵא לְהַתְגַּלַּח בְּיָמִים אֵלוּ

וְאִזּוּ הֵחַל לַחֲשֹׁב: תֵּאָר לָךְ אֶת הַמְּנַכְ"ל הַמְצַפָּה לְהַפְגֵּשׁ עִם מִי שְׂעִתִּיד
לְהִיֹּת קִבְּלָן הַשִּׁיפּוּצִים שְׁלוֹ, זֶה שְׂיִהְיֶה אַחֲרָי עַל פּוּעֵלִים רַבִּים וְעַל
נִכְסָיו הַרְבִּים שְׁבִתוֹךְ הַדִּירוֹת, וְהֵנָּה לִפְתָּע יִכָּנַס אֶל מִשְׁרְדוֹ טִיפּוֹס מְבוֹלְגָן
עִם זָפִים עַל פָּנָיו. אֵינִי מְסַגֵּל לַחֲשֹׁב עַל כֶּךָ שְׁבִשֵׁל עֲבָדָה זוֹ, אַחֲמִיץ
הַזְדַּמְנוֹת נְדִירָה וּמִיחֻדָּת לְהַרְוִיחַ סְכּוּם עֵתֵק. הַתְּלַבְטוֹת נוֹסֶפֶת עֲמֻדָה
בְּפָנֵי גֵרְשׁוֹן, שְׂמָא אֵין הוּא רִשָּׁאי לְקַיִם אֶת הַפְּגִישָׁה כָּלֵל וְעֵקֶר שְׁהָרִי אֲסוּר
לְסַכֵּם עֲסֻקָאוֹת בַּתְּשַׁעַת הַיָּמִים.

לְאַחַר הַתְּלַבְטוּיּוֹת וְהַתְּחַבְּטוּיּוֹת, הֵחֲלִיט לִפְנֹת לְפוֹסֵק הַדּוֹר הַגָּאוֹן רַבִּי
מִשֵּׁה פִּינְשֵׁטִיין זְצ"ל, וְשִׁטַּח בְּפָנָיו אֶת בְּעִיָּתוֹ, וְסִפֵּר לוֹ שֶׁהַמְצָב הַכִּלְכָּלִי
אֲצֵלוֹ בְּבֵית הוּא בְּכִי רַע וְאֵינּוּ גוֹמֵר אֶת הַחֻדֵשׁ.

אָמַר לוֹ הַרְבֵּ: מֵאַחַר שְׂמֻדְבָּר בְּמַצֵּב שֶׁל פְּקוּחַ נֶפֶשׁ לָךְ וּלְמִשְׁפַּחְתְּךָ, אֵנִי
מִתִּיר לָךְ לְסַכֵּם אֶת הָעֵסֶקָה בְּיָמִים אֵלוּ. אוּלָם לְגַבֵּי הַגְּלוּחַ, אֵין הֵתֵר לְכֶךָ.
כִּי הַיּוֹדִים מְאֲמִינִים בְּנִי מְאֲמִינִים, סְמוּכִים וּבִטּוּחִים אָנוּ שְׁכָל נֶזֶק לֹא
יֵאָרַע לָנוּ מִקִּיּוֹם מְצוּוֹת הַתּוֹרָה, אֲדַרְבָּה הַהַקְפָּדָה וְהַעֲקֵבִיּוֹת בְּשִׁמְרֵת
הַמְצוּוֹת וְהַהֲלָכוֹת, הֵן הֵן הַשׁוֹמְרוֹת עֲלֵינוּ וּמְחַזְּקוֹת אוֹתָנוּ עַל כֹּל צַעַד
וְשַׁעַל.

גֵרְשׁוֹן לֹא יָכַל לַעֲמוֹד בְּנִסְיוֹן, וּלְפָנֵי הַפְּגִישָׁה הַתְּגַלַּח "לְשֵׁם שְׂמִים", וְאָץ
רָץ לְפָגִישָׁה. שֵׁם הַמִּתִּין לוֹ הַמְּנַכְ"ל וְאָמַר לוֹ: אֵנִי מְחַפֵּשׁ אָדָם מְהִימָן וּבַעַל
מִקְצוּעַ שְׂיָכוֹל לְמַלְא תְּפִקִיד מְרַכָּב וּמְסַבֵּךְ הַדּוֹרֵשׁ מִיִּמְנוֹת רַבָּה, הָאֵם
אֲתָה מְסַגֵּל לְכֶךָ? כּוֹ, הַשִּׁיב גֵרְשׁוֹן.

שְׂאֵל הַמְּנַכְ"ל: מִנֵּיִן לִי הַבְּטָחוֹן שְׂאֵנִי יָכוֹל לְסַמֵּךְ עֲלֶיךָ, אֲמַנֵם קִבְּלָתִי עֲלֶיךָ
הַמְּלָצוֹת רַבּוֹת, וְאַחַת מֵהֵן צִינָה שְׂאֲתָה יְהוּדֵי חֲרָדִי, אֲמַנֵם אֵינִי מִבִּין
הַרְבֵּה בְּדַת הַיְהוּדִית, אֲבָל יֵשׁ לִי חֲבָרִים יְהוּדִים חֲרָדִים כְּמוֹךָ, שְׁכָל חֻדֵשׁ
אוּגוּסְט אֵינִם מְגַלְּחִים אֶת זָקָנָם מִטְעָמֵי דָת, וְאֵם כּוֹ, כִּיצַד אֲתָה מְתִימָר
לְהִיֹּת אָדָם מְהִימָן וְאַחֲרָי בְּזִמָּן שְׂאֵינְךָ מְקַפִּיד עַל מְצוּוֹת דָתְךָ...

הַפְּגִישָׁה הַסְתִּימָה וְגֵרְשׁוֹן לֹא קִבֵּל אֶת הָעֲבוּדָה. עֲלֵינוּ לְהֶאֱמִין שְׁכָךְ הֵם
פָּנֵי הַדְּבָרִים, אָדָם הַמְּקַיִם תּוֹרָה וּמְצוּוֹת, וּמְנַסֵּה לְהַקְפִיד עַל קִלְה
כְּבַחְמוֹרָה, לֹא יוֹכֵל לְהַנְזִק כְּתוּצָאָה מִקִּיּוֹם מְצוּוֹתָיו.

מְסַפְּרִים מַעֲשֵׂה אוֹדוֹת רַבִּי יוֹסֵף שְׁלֵמָה כְּהֵנָּמן זְצ"ל מִיַּסְד יְשִׁיבַת פּוֹנִיבּוֹז,
בַּעַת שְׁהוֹתוֹ בַּחוּ"ל לְמִטְרַת גִּיּוֹס כְּסָפִים עֲבוּר יְשִׁיבָתוֹ, נִקְלַע לְפָרְנִקְפוּרְט,
וְהַתְּאַרַח בְּבֵיתוֹ שֶׁל ר' יַעֲקֹב רוֹזֶנְהַיִים זְצ"ל. הַמְּאַרַח שְׁחַס עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל

הרב מפוניבז', רצה לחסד ממנו בזיונות, ופנה אליו ואמר לו: מהו הסכום שחשב רבנו להתרים?

הרב חשב רגע, ונקב בסכום מסוים. שמע זאת רבי יעקב ואמר: יואיל כבוד הרב לשבת בביתי, ולא יטריח את עצמו, ואני אדאג להפגישו עם הגבירים, ובעזרת ה' נגיס את התרומות בלי שיגרם בזיונות לרב. שמח הרב על הרעיון והסכים לכך.

אחד הגבירים של העיר עמד לנסע לתקופה קצרה אל מחוץ לעיר. הדבר נודע לרבי יעקב, ובערב הנסיעה הוא מהר לפנות לגביר על מנת שיתן את תרומתו בטרם יסע לעסקיו. הנדיב הסכים בשמחה להפגש עם הרב, אולם מאחר ולא מצא זמן פנוי על מנת לקבלו, אמר לרבי יעקב שמחר בבקר הוא יוצא לתחנת הרכבת, והרכבת היוצאת בשעה שמונה, ולכן יאמר לרב שיבוא לפניו כן לתחנה, ושם ישוחח עמו בניחותא.

חזר רבי יעקב לביתו, וספר לרב על הפגישה, ואכן הם סכמו שלמחרת בבקר ילך הרב לפגש את אותו נדיב בתחנת הרכבת. והנה בשבע בבקר, פותח הרב את עיניו, ומגלה שקס מאחר מהמתוכנן. מעולם לא קרה לו כדבר הזה. כשנזכר בפגישה המתכננת, נפל לבו בקרבו.

הרהור עלה במחשבתו: מה אעשה? האם אלוך להתפלל בצבור ועל ידי כך לא אפגש את אותו אדם, ואפסיד את תרומתו. או שמא עדיף ענין זה של תלמוד תורה של רבים, מתפלל בצבור. לא עברו רגעים מועטים, וגמר בלבו: הנני הולך להתפלל בצבור, ובטוחני שממצוה לא אפסיד כלום!

פנה הרב לבית הכנסת, התפלל בניחותא, ולאחר התפילה הזדרז ומהר לתחנת הרכבת, כשהוא מקוה שאולי למרות הכל יצליח לפגש את העשיר. כשהגיע לתחנה, גילה שהרכבת יצאה מזמן, ורק מעט אנשים שהמתינו לרכבת הבאה, שהו בתחנה.

ישב הרב על ספסל כדי לפוש קמעה מהדרך המהירה שעשה, והנה לא עוברת שעה קלה, ואותו גביר מגיע בריצה, וכשכלו מתנשף נגש הוא אל הרב, לחץ את ידו, ופתח בסדרת התנצלות: ימחל לי רבנו, הנה לי עכוב בלתי צפוי, אוי ואבוי לי שראש הישיבה המתין לי זמן כה רב...

מהר הרב להרגיעו, ואמר: בסיעתא דשמיא גם אני התעכבתי בארח בלתי צפוי. אך הגביר טען: כיון שקבעתי לרב שאפגשנו בשעה פלונית, והרב חפה לי, הרי שיש כאן ענין של פגיעה בכבוד התורה. לאחר מכן, הוציא מכיסו סכום נכבד ביותר ממה שחשב לתת לו בתחלה, ומסר לרב תרומה להחזקת הישיבה.

כשספר הרב מפוניבז' את הספור לשומעי לקחו, הוסיף ואמר: כמה לקח למדים אנו ממעשה זה. הלא אם הייתי רץ בבקר אל הנדיב בלי להתפלל, הרי לאחר שהייתי מתין זמן רב, הייתי מתיאש והולך אל מקומי,

וכמוֹכֵן שְׁהֵיִיתִי מִפְסִיד אֶת הַתְּרוּמָה הַנִּכְבְּדָה שֶׁתָּרַם הַנְּדִיב הַהוּא. וְאֵלּוּ עֲתָה, אֲדַרְבֶּה בְּזָכוֹת שֶׁהִתְעַכְבַּתִּי לְצַרְךָ מִצָּוָה, לֹא הִפְסַדְתִּי מֵאוּמָה, וְאֲדַרְבֶּה הַרְוַחְתִּי כָּפֶל כָּפְלִים.

תשובה כתריס (מגן) בפני הפרעות

כִּידוּעַ אָדָם שֶׁהִשְׁכִּיל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה, זֹכָה לְכָךְ שֶׁכָּל עֲבֻרוֹתָיו נִחְשָׁבוֹת לְמִצְוֹת. אִם כֵּן, אָדָם שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, זֹכָה לְמִצְוֹת בְּרָמָה כְּזוֹ שֶׁלֹּא זֹכָה לָהּ שׁוֹם צְדִיק, שֶׁהָרִי כְּמָה מִצְוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה, לֹא יִגִּיעוּ לְשַׁעוֹר הַעֲבֻרוֹת שֶׁהִרְשַׁע עָשָׂה, וְכָל אוֹתָן עֲבֻרוֹת נִהְפְּכוֹת לְמִצְוֹת.

וּלְפִי זֶה מוֹבֵן מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת (דף טז:), שֶׁמִּקּוֹם שֶׁבַעֲלִי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים, צְדִיקִים גְּמוּרִים לֹא יִכּוֹלִים לַעֲמוֹד.

וּמִסְפָּרִים עַל רַבִּי לְוִי יִצְחָק מִבְּרֵדִיטְשׁוֹב סִגְוֹרִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁפָּגַשׁ פַּעַם רִשָּׁע שֶׁהָיָה עוֹבֵר עֲבֻרוֹת עַל מְנַת לְהַכְעִיס. פָּנָה אֵלָיו רַבִּי לְוִי יִצְחָק וְאָמַר לוֹ: דַּע לָךְ שֶׁאֲנִי מִקְנֵא בְּךָ! תַּמָּה הַכּוֹפֵר וְאָמַר: בְּמָה יֵשׁ לְרַבִּי לְקַנֵּא בִּי?

הַשִּׁיב לוֹ הָרַב: הָרִי לְכָל יְהוּדֵי יֵשׁ סְכוּי וְתִקְוָה לַחֲזוֹר בְּתְּשׁוּבָה שְׁלָמָה. כְּשֶׁאֲתָה תַחֲזוֹר בְּתְּשׁוּבָה וְכָל הַעֲבֻרוֹת שֶׁלָּךְ יִהְפְּכוּ לְזָכוֹת, מִי יוֹכֵל לְהִתְחַרְוֹת אֲתָךְ בְּדַרְגָּה הַגְּבוּהָה אֵלָיָה תִּגִּיעַ, יֵשׁ לָךְ אוֹפָצְיָה לְשַׁכַּר כַּה גְבוּהָ, מַה שֶׁאֵין לִי וְלֵאחֵרִים שֶׁלֹּא חֲטָאוּ כָּל כָּךְ הָרַבָּה...

התשובה היא הפתרון לבעיות

בוֹרָא עוֹלָם נָתַן לָעָם יִשְׂרָאֵל מִתְּנָה גְּדוּלָה, וְהִיא - הַתְּשׁוּבָה, אֲשֶׁר בְּזָכוּתָהּ נִתְּנָה לְאָדָם אֲפִשְׁרוּת לְתַקֵּן אֶת מַעֲשָׂיו, וּלְבַטֵּל אֶת חוּבוֹתָיו הַגְּדוּלִים שֶׁנוֹצְרוּ כְּתוֹצָאָה מִמַּעֲשָׂיו הַרְעִים אֲשֶׁר עָשָׂה, וְאֲשֶׁר הִיּוֹדַע לְנַצֵּל מִתְּנָה יִקְרָה זוֹ.

מְשַׁל לְמָה הַדָּבָר דּוּמָה: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם עֲשִׂיר גְּדוֹל שֶׁהָיָה יָרָא שְׂמִים וְצְדִיק, אוּלָם דָּבָר אֶחָד הָיָה חָסֵר לוֹ - יְלָדִים! בְּמִשְׁךְ שָׁנִים הִתְפַּלְּלוּ הוּא וְזוּגְתּוֹ לְהַפְקֵד בְּזֶרַע שֶׁל קַיִמָּא, וְאָכֵן הִתְפַּלְּלוּ הַמְרַבּוֹת עָלָיו לְמְרוֹמִים, וּבְנֵי הַזּוּג נִפְקְדוּ לַעֲת זְקֵנָה בְּבֹן זָכָר נֶחְמָד וְיָפָה תֵּאָר.

את השמחה אשר שררה בביתם לא נתן לתאר במלים. אין צורך לומר כי בנם היה עבורם הדבר החשוב ביותר בעולמם. כבר בעודו תינוק השפיעו עליו רוב פנוק, וגם שגדל ונכנס לתלמוד תורה, הוא התבלט תמיד בבגדיו ובשאר מותרות אשר הוריו ספקו לו בשפע, וכמוכן שגם לעת בחרותו לא חסכו ממנו דבר. וכך גדל הוא לילד מפנק, פנוק אשר השחית את טבעו.

ההורים הזקנים טעו כאמור בטעות בה טעו כבר רבים לפניו - פנקו אותו וצידו אותו בסכומי כסף גבוהים, על מנת שיוכל לרפוש כל דבר שיחפץ, ודבר זה גרם לחברים רעים להתחבר אליו, וכך הלך הון והתדרדר עד שיצא לתרבות רעה, והיה משויטט כל היום ברחובות עם אנשים ריקים ופוחזים כמותו, וההורים היקרים אשר תלו תקוות מרבות בבנם יקירם - לא ידעו את נפשם.

לאחר תקופה של שברון לב ועגמת נפש, הכריע הצער את אמו של הנער, והיא נפטרה לבית עולמה. בלונה עמד הילד ואמר קדיש לשם נימוס, מבלי רגש או פונוה, וקל היה לנחש כי יהיה זה הקדיש האחרון אותו יאמר במהלך שנת האבל.

עבר שנתים, והאב הזקן החל מרגיש כי יומו קרב ובא, ועל בן החליט לתרם את כל רכושו העצום עבור מוסדות צדקה וחסד, כדי שפנו לא יבזבו את כספו להוללות ועברות.

אולם בצנאותו הותיר לבנו כמה אלפי דולרים, ונתן לו רשות להפנס לביתו המפאר פעם אחת בלבד - ביום השנה הראשון לפטירתו של האב. הן לא נראה עצוב על כך שאביו נפטר, אלא המשיך לחיות חיי הוללות וראותנות, ולשוטט בשוקים וברחובות כאחד הריקים והפוחזים.

לאחר חדש ימים פלה הן את הסכום אשר הותיר לו אביו בצנאותו, ומכאן ואילך הוא החל ללוות כספים לצורך מלוי רצונותיו. בתקופה הראשונה הלוו לו בשמחה, אולם אט אט החל מצטמצם מעגל המלוים, ולפתע הוא נאלץ להתמודד עם תחושת המחסור, אותה הוא לא הכיר מעודו. מהדירה ששכר, השליכו אותו כאשר לא שלם שכירות, ובמכירת לא הסכימו למכור לו בהקפה, וכך נאלץ לישון ברחובות ולמצא את מזונו בין פחי הזבל.

בתקופה הראשונה, נהגו עמו הנושים שהיה חייב להם כסף בעדינות, אולם ברבות הימים פקעה סבלנותם, וכחדש לפני יום השנה לפטירת אביו, הגיעו אליו הנושים והזהירוהו אזתרה אחרונה ואמרו:

זו הפעם האחרונה בא אנו באים לדרוש את חובנו. אנו מתאזרים בסבלנות רק משום שגילינו כי ביום השנה לפטירת אביך, תוכל להפנס לבית אביך, ואנו מקוים שתמצא שם כסף כדי לפרע את חובותיך. ודע לך שאם לא תשלם את חובך, רע ומר יהיה גורלך! אנו נצטיד בספינים

וְנַעֲשֶׂה בְּךָ שְׁפָטִים - אֶחָד יַחַתְּךָ אֶת אֲזָנֶיךָ, וְאֶחָד אֶת יָדֶיךָ, עַד שֶׁתִּפְּח אֶת נִשְׁמָתְךָ...

וְהִנֵּה הַגִּיעַ הַיּוֹם הַמְּלִיעַד, עִם שְׁחַר הַשְּׁפִים הַבֵּן לְבֵית אָבִיו, שֶׁם הַמִּתִּינוּ לוֹ כְּבָר הַנוֹשִׁים הַרְבִּים. הַשׁוֹמֵר שֶׁשְׁמֵר עַל בֵּית אָבִיו, פֶּתַח עֲבוּרוֹ אֶת הַשַּׁעַר וְהוּא נִכְנָס לְתוֹכוֹ, אֵךְ לְהַפְתָּעְתּוֹ מִצָּא שְׁהַבֵּית רִיק מִתְּכוּלָתוֹ.

הוּא הַחַל לְעָבוֹר בֵּין הַחֲדָרִים, וְנִסָּה לְחַפֵּשׂ בַּחוּרִים וּבִסְדָּקִים אוֹלֵי נוֹתֵר שֶׁם סְכוּם כֶּסֶף אוֹתוֹ יוּכַל לְתֵת לְנוֹשֵׁיו, אֵךְ לְשׂוֹא, בְּכָל הַבֵּית הוּא לֹא מִצָּא מֵאוּמָה, עַד אֲשֶׁר הַגִּיעַ אֶל חֲדָר לְמוֹדוֹ שֶׁל אָבִיו. בְּחֲדָר זֶה נִרְאָה כְּאִלוֹ אִישׁ לֹא נָגַע, וְעַל הַשְּׁלָחוֹ שְׂבוּא הָיָה אָבִיו יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד, נֶצְבָה לָהּ מַעֲטָפָה וְעָלְיָה הָיָה רָשׁוּם: "עָבוֹר בְּנֵי יַחֲדָי הַיָּקָר לִי מִכָּל"...

בְּיָדִים רוֹעֵדוֹת פֶּתַח אֶת הַמַּעֲטָפָה, וּמוֹצֵא בָּהּ מִכְּתָב מֵאָבִיו. וְכֵן כָּתַב לוֹ אָבִיו לְפָנֵי מוֹתוֹ:

בְּנֵי יַקִּירִי, אֶת הַמְּכָתָב הַזֶּה אֶתָּה קוֹרֵא בְּיָדֶיךָ הַיּוֹם הַשְּׁנָה לְפִטְרִיתִי. אֲנִי כְּבָר לֹא בַחַיִּים, נָבִיא מַעוֹלָם לֹא הָיִיתִי, אֲבָל אֲנִסָּה לְתַאֵר אֶת מִצְבֶּךָ כְּפִי שְׂאֲנִי רוֹאָה בְּעֵינֵי רוּחִי.

וּבְכוֹן, אֲנִי מִתַּאֵר לְעֲצָמֵי כִי אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר הִתְרַתִּי לָךְ - כְּלִית תּוֹךְ זָמַן קָצֵר, לְאַחַר מִכּוֹן הַתְּחַלְתָּ לְלוֹוֹת כֶּסֶפִּים מִיָּדֶיךָ, וְכַמוֹכָן לֹא הִיָּתָה לָךְ אֲפִשְׁרוֹת לְשִׁלְמָם. אֲנִי מִתַּאֵר לְעֲצָמֵי כִי בְּרַגַע זֶה מִמֶּשׁ, מִמִּתִּינִים לָךְ מִחוּץ לְבֵית כָּל נוֹשֵׁף, וּמֵאִימִים עָלֶיךָ אִיוּמִים שְׂאֵם לֹא תִשְׁלַם אֶת חוּבוֹתֶיךָ, הֵם יַעֲשׂוּ בְּךָ שְׁפָטִים, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה וְאוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלָמָה.

עַל כֵּן, מִבְּקֶשׁ אֲנִי מִמֶּךָ שֶׁתִּכְנַס לְחֲדָר הַסָּמוּךְ, שֶׁם תִּמְצָא דָבָר מֵה אֲשֶׁר יִפְתָּר לָךְ אֶת כָּל בְּעִיּוֹתֶיךָ, וְיִשְׁחַרְר אוֹתְךָ מִכָּל הַצָּרוֹת, הַכְּנִיתִי לָךְ שֶׁם חֲבֵל תְּלִיָּה... תְּלִיָּה אֶת עֲצָמֶךָ בְּנֵי, וְשִׁים קֶץ לְתִלְאוֹתֶיךָ... לְפָחוֹת תִּהְיֶה מִיתְתֶּךָ מִכְּבֻדַּת מִבְּלֵי יְסוּרִים וּבְזִיוֹנוֹת...

אֵל נָא תִכְעַס עָלַי בְּנֵי יַקִּירִי, אֵל תִּחַשְׁב אֲפִילוֹ לְרַגַע שְׁמִתוֹךְ אַכְזָרִיוֹת פְּעֻלָּתִי כְּאֲשֶׁר הִחַלְטִיתִי לְהוֹתִיר אֶת כָּל כֶּסֶפִּי לְאַחֲרִים. דַּע לָךְ, כִּי יָדַעְתִּי שֶׁלֹּא יַעֲזֹר לָךְ אֲפִילוֹ אִם הוֹתִירִיתִי לָךְ אֶת כָּל כֶּסֶפִּי, מִפְּנֵי שְׁמֵרָב פְּזִיזוֹתֶיךָ, הִיָּיתִי מְכֻלָּה וּמִבְּזָבִז אֶת כָּל מְמוֹנֵי לְהַבֵּל וְלָרִיק. וְלָכוֹן עָבוֹר לְחֲדָר הַשְּׁנִי וְשִׁים קֶץ לְחִיָּיךָ, רַק אֵל תִּשְׁפַּח לְהַתְּנוּדוֹת עַל חֲטָאֶיךָ לְפָנֵי מוֹתְךָ...

הַבֵּן עָבַר לְחֲדָר הַסָּמוּךְ, וּמִצָּא שֶׁם חֲבֵל תְּלִיָּה. עָלָה עַל הַכֶּסֶא וְכָרַךְ אֶת הַחֲבֵל סָבִיב צְוָאוֹ, וְהַחֵל לְמַלְמֵל אֶת מִילוֹת הַיְּהוּדִי בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ, וְלֹאֲחַר מִכּוֹן קֶפֶץ מִהַכֶּסֶא.

אֵךְ לְתַדְהֻמָּתוֹ הַחֲבֵל נִתַּק מִמְּקוֹמוֹ, וְהוּא נָפַל עַל הַקֶּרֶקַע. וְהִנֵּה רָאָה פֶּתַק נוֹסֵף נוֹפֵל מִתְּקַרַת הַבֵּית, וְשֶׁם הָיָה כְּתוּב: לְבְנֵי הַיָּקָר, לְאַחַר שְׁגִילִית אֶת

טעויות וְחִזְרָת בְּתִשּׁוּבָה בְּלֵב שָׁלֵם, שׁוּב אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲפֵץ בְּמוֹתָךְ, אֲלֵא שְׂמִיחַ הוּא שֶׁקִּבַּלְתָּ עַל עַצְמְךָ לְהִשְׁתַּנּוֹת וּלְהִתְחִיל דָּף חֲדָשׁ בְּחַיִּים.

וְכַעַת אֲגִלָּה לָךְ סוּד שְׂיַעֲשֶׂה אוֹתָךְ מְאֹשֶׁר. בְּפִנֵּת הַחֶדֶר יֵשׁ בְּלִיטָה רְפוּיָה, וְשֵׁם מְסִתֵּר אוֹצֵר גְּדוּל מְאֹד, לָךְ וְקַח אוֹתוֹ, וְשָׁלֵם אֶת חוּבוֹתֶיךָ, וְהִתְחַל אֶת חַיֶּיךָ בְּדַרְךְ הַיְשָׁרָה וְהַטּוֹבָה, לְלֵא חַיֵּי הוֹלָלוֹת וְהַפְקָרוֹת.

הַנִּמְשָׁל בְּרוּר - הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ חֲפֵץ בְּמוֹתוֹ שֶׁל הַרְשָׁע, אֲלֵא רוֹצֵה הוּא שְׂיַחְזֹר בְּתִשּׁוּבָה, וְאִזּוֹ יִקְבַּל מֵאֵת ה' אֶת הָאִשֶׁר הִגְדוּל בִּיּוֹתֵר, וְיִהְיֶה לוֹ גַם חַיֵּי עוֹלָם הִזָּה וְגַם חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. אֲבָל אִם אֵין הָאָדָם חֲפֵץ לְשִׁנוֹת אֶת דַּרְכּוֹ הַרְעָה, אִזִּי מְחַכֵּים לוֹ הַרְבֵּה נוֹשִׁים שְׁעֵתִידִים לְפָרַע מִמֶּנּוּ אֶת כָּל הַחוּבוֹת שֶׁצָּבֵר פֶּה בְּעוֹלָם הִזָּה.

אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר יוֹדֵעַ לְנַצֵּל הַזְדַּמְנוֹת פֶּז כְּזֹאת - לְחֹזֵר בְּתִשּׁוּבָה וְלַעֲלוֹת בְּדַרְךְ הַיְשָׁרָה הַמּוֹבִילָה אֶל הָאִשֶׁר הָאִמְתִּי.

רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר, כָּל כְּנִסְיָה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׂמַיִם, סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם. וְשֵׁי אֵינָה לְשֵׁם שָׂמַיִם, אֵין סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם:

לְעֵתִים אֲנוּ רוֹאִים כְּנוֹס שְׂמֵת־כְּנִסִּים כְּמָה אֲנָשִׁים לְשֵׁם שָׂמַיִם, אֲבָל כְּנוֹס זֶה נִרְאֶה עֲלוּב לְמַדִּי, לְמִשָּׁל: כְּאֲשֶׁר פּוֹתְחִים שְׁעוֹר תּוֹרָה חֲדָשׁ, בְּהִתְחַלָּה בְּאִים לְשְׁעוֹר מְסַפֵּר מְשִׁתְּתָפִים מוֹעֵט וּמְצַמְצָם. וְכֵן כְּאֲשֶׁר פּוֹתְחִים בֵּית סֵפֶר דְּתִי, הַתְּלַמִּידִים מוֹעֵטִים וְהָאֲמָצְעִים קָשִׁים וְלֵא נוֹחִים, וְכֵן עַל זֶה הַדָּרָךְ.

עַל זֶה בָּאָה הַמְשָׁנָה לְעוֹדֵד וְלוֹמֵר: אֵל תִּסְתַּכְּלוּ עַל הַהוֹוָה וְאֵל תַּחֲשָׁשׁוּ מִהַעֲתִיד, מִפְּנֵי שֶׁאִם מְתַכְּוִנִים בְּאוֹתוֹ כְּנוֹס שֶׁל אֲנָשִׁים לְשֵׁם שָׂמַיִם, מְכַרְחִים לְהַצְלִיחַ. אִם אֵין נְגִיעוֹת אִישִׁיוֹת, הַשְׁעוֹר יִמְשִׁיךְ וְיִשְׁגָּשֵׁג, בֵּית הַסֵּפֶר יִפְרָח, וְהָאֲמָצְעִים יִגִּיעוּ.

אוֹלָם אִם אֵין הַמְטָרָה לְשֵׁם שָׂמַיִם, אֲלֵא לְשֵׁם כְּבוֹד אוֹ אֵינְטֵרֶס אִישִׁי אַחֵר, אִזִּי סוֹפּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ כְּנוֹס לְהִתְבַּטֵּל כְּלִיל מִן הָעוֹלָם.

וְדַגְמָא לְכָךְ, אֲנוּ מוֹצְאִים בְּהִתְכַּנְסוֹת שֶׁל "דוֹר הַפְּלִגָּה" (הַדוֹר שֶׁבָּאוּ לְאַחֵר הַמַּבּוּל, וְרָצוּ לְהִלָּחֵם עִם בּוֹרָא עוֹלָם, כְּדִי שְׁלֵא יִבֵּיא שׁוּב פַּעַם מַבּוּל), לְכַאוֹרָה הִיָּתָה שֶׁם הָאֲחֻדוֹת הִגְדוּלָה בִּיּוֹתֵר בְּדַבְּרֵי יְמֵי הָאֲנוּשׁוֹת - "כָּל הָאֲרָץ שָׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אֶחָדִים", כָּלֵם דּוֹבְרִים שָׁפָה אַחַת, וְלְכָלֵם מְטָרָה מְשִׁתְּפָת, אֵין גְּזָעִים שׁוֹנִים, אֵין דְּתוֹת זָרוֹת, אֵין חִלּוּקָה לְמַדִּינוֹת, אֵין מַחְלוּקוֹת, כָּל

המשאבים מיעדים לאותה מטרה. מבחינה טבעית, תכניתם היתה
אמורה להתמשש הלכה למעשה.

אבל מאחר שכל התאחדותם היתה "שלא לשם שמים", אלא אדרבה הם
רצו למרוד בבורא עולם מטעמים אנוכיים, שיוכל כל אדם לעשות ככל
העולה על רוחו ללא התערבות של ההשגחה העליונה, לכן, למרות
אחדותם וכנוסם, "אין סופה להתקיים", הקדוש ברוך הוא עצמו התערב
ובלבב את שפתם, והפיץ אותם לארבע כנפות הארץ.

משנה יב

רבי אלעזר בן שמוע אומר, יהי כבוד
תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך
כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים:

משנה יג

רבי יהודה אומר, הוי זהיר בתלמוד,
ששגגת תלמוד עולה זדון.

פרוש א

אדם המלמד לאחרים, צריך להזהר שלא תצא תקלה מתחת ידו אפילו בשוגג, מפני שלשוגג הזה יש השלכות בלתי הפיכות.

במסכת בבא בתרא (דף כא.), אנו מוצאים דגמא, עד כמה יש לרב להקפיד בעת מסירת תורתו לתלמידיו: הגמרא באה להמחיש לאלו תוצאות עלול להביא שבוש של הרב, בהגיית המקרא לתלמידיו.

שם מספר על יואב בן צרויה שר צבא דוד, אשר יצא למלחמת מצוה בעמלק. ששה חדשים ערכה המלחמה, ובמהלך המלחמה, יואב הכרית והרג את כל הזכרים. כשחזר משדה הקרב, הוא בא למלכו דוד, וספר לו על מעשיו.

שאלו דוד המלך: מדוע הרגת רק את הזכרים, הלא מצוה עלינו להכרית לגמרי את זכר עמלק מתחת השמים? ענה לו יואב בתמיחה: זה בדיוק מה שעשיתי, הכרתי את כל "זכר עמלק"!

ענה לו דוד: לא נאמר "תמחה את זכר עמלק", אלא "את זכר עמלק", דהינו לא להותיר להם שום זכרון.

הלך יואב, וברר אצל רבו האם הטעות היא באשמתו, או שמא רבו לא למדו כראוי. כאשר התברר לו שהאשמה תלויה ברבו, נטל חרב והניפה מעל ראש רבו. שאלו רבו: מדוע אתה עושה כן?

ענה לו: משום שאתה עברת על ארורי, הן כן נאמר בירמיה: "ארור עושה מלאכת השם רמיה", מלאכתך היתה להעביר לתלמידך את התורה באופן ברור ונהיר, שלא יארע להם משגה, ואתה מעלת בתפקידך.

ענה לו הרב: אף אם אני עברתי על ארור, אך מנין לך ההוראה להורגני? ענה לו יואב: בהמשכו של אותו פסוק נאמר: "וארור מונע חברו מידם", עונשו של עושה מלאכת השם רמיה הוא - לשפוך את דמו! ומי שאפשר לו לקיים דין זה ואינו מקיים, עובר בעצמו על ארור.

למעשה חלוקות הדעות בגמרא אם אכן יואב הרגו או לא. מכל מקום ממעשה זה מוכח, עד כמה יש להקפיד אפילו בהגיה נכונה של הדברים בעת שמציעים אותם לאחרים, כדי שלא תצא מכף תקלה לתלמידים.

פרוש ב

אדם חייב ללמוד את המתר ואת האסור, כדי שלא יכשל בעברה ללא ידיעתו, ומי שאינו לומד, ולבסוף נכשל בעברה בלי פונה, אין זה נחשב לו לשוגג, אלא כמזיד, מפני שהיה מוטל עליו ללמוד כדי שלא יגיע לידי אסור, וזה שלא למד, הרי הוא מזיד בדבר, ויענש על כך.

בהקשר לזה הקשה בספר "שער בת רבים": אמרו חכמינו ז"ל, ותר הקדוש ברוך הוא על עוון עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים, ולא ותר על עוון בטול תורה.

ולכאורה הדבר פלא, שהרי שלושת העברות הללו חמורות מאד, ונאמר בהם "יהרג ואל יעבור". מה שאין כן תלמוד תורה שהיא מצות עשה בלבד, איך אמרו שהקדוש ברוך הוא מותר עליהם, ועל בטול תורה לא? ועוד, איך אמרו שהי' מותר על עוון, הלא כל האומר שהקדוש ברוך הוא ותרן הוא, ינתרו חיו.

ואפשר לתרץ זאת על פי משל, לאדם שלא למד נהיגה על רכב מימיו, ונסע על רכב, ועשה תאוונה קשה שגרמה לעשרות פצועים, ולכמה הרוגים, ולעוד נזקים קשים וחמורים.

והנה כשנשפט על כך בבית משפט, טען בפני השופט שאינו אשם בתאוונה, מכיון שהוא לא ידע כיצד לנסע ברכב, והוא לא התכוון לעשות את התאוונה...

הרי השופט יטען כנגדו, שעל זה שנסע על רכב בלי לדעת כיצד נוסעים, מגיע לו עונש, מפני שמי שלא למד לנסע, אסור לו לנסע על רכב.

כך גם מי שעבר על שלוש עברות חמורות אלו, הרי זה בגלל שלא ידע עד כמה הם חמורות, ומה גרם לו לא לדעת זאת? חסר למוד התורה, שהרי אם הי' לומד תורה, הי' מגלה עד כמה העברות חמורות, והי' נמנע מלעשותם.

וכעין זה מצינו במסכת ברכות (דף ה.): "אם רואה אדם שיסורין באין עליו, יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא, יתלה בבטול תורה". והקשה הגאון מוילנא, והלא גם בטול תורה נקרא עוון, ואם כן, כיצד יתכן שפשפש ולא מצא את עוון בטול תורה. ובאר, שמי שפשפש ולא מצא, יתלה שמחמת בטול תורה לא מצא, דהינו שלא למד, ומחמת זה אינו יודע אם יש לו עון.

משנה יד

רבי נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה
ואל תאמר שהיא תבוא אחריך, שחברריך
יקימוה בידך. ואל בינתך אל תשען :

במדרש מספר על רבי אלעזר בן ערז, שהלך עם אשתו למקום שהמים
יפים והנוי יפה, ולאחר מכן בקש לחזור לחבריו כדי ללמד עמהם תורה,
ולא הניחה לו אשתו, ושאלה אותו: מי צריך את מי? אמר לה: הם
צריכים אותי [מפני שהיה אדם גדול כפי שאמרו באבות ופרק במשנה יב], שאם יהיו כל חכמי ישראל
בכף מאזניים, ורבי אלעזר בן ערז בכף שניה, מכריע את כלם].

אמרה לו אשתו בדרך משל: אם יש במקום אחד מזון ובמקום שני
עכברים, דרכו של מי ללכת למי? הוי אומר שהעכברים הולכים אצל
המזון, לכן גם אתה תשאיר כאן, וחברריך יבואו אליך. שמע לה בעלה, וישב
שם עד ששכח תלמודו.

כשהזר לעירו ובא לקרא בספר תורה, טעה וקרא "החרש היה לבס"
במקום לומר "החדש הזה לכם", עד שבקשו עליו רחמים וחרז לו
תלמודו. ועל זה אמר התנא אל תאמר שהיא (החכמה) תבוא אליך, אלא
חברריך יקימוה בידך, ואל תשען על בינתך.

וכתב הגאון רבי חיים פלאגיי זצ"ל בספר "עיני כל חי", שאף על פי שפונת
רבי אלעזר בן ערז היתה לטובה, שהרי מקום יפה ומים יפים ואויר זך,
מועיל מאד להתחכם בתורה, עם כל זה שכח את תלמודו. ולכן מקדים
התנא ואומר "הוי גולה למקום תורה", ולא למקום מעינות ותהומות.

דבוק חברים

הסגולה האמתית והדרגה האמתית של עסק התורה, היא דוקא בדבוק
חברים, כמו שאמרו חכמינו ז"ל: שנים שיושבים ועוסקים בדברי תורה,
שכינה שרויה ביניהם" - או חברותא או מיתותא.

על החשיבות של ה"בית", נלמד מהמעשה על הבעל שם טוב הקדוש,
שהיה מתפלל עם חבריו באהבה גדולה ורבה, והאריך הרבה בתפלת
שמונה עשרה, ולחבריו לא היתה אפשרות להמתין כל כך, ולכן פנה כל
אחד מהם לדרכו, ולאחר שכל אחד עשה את אשר היה לו לעשות, חזרו
ונקבצו לאותו מקום.

כשנודע הדבר לבעל שם טוב, אמר להם שגרמו בכך פרווד גדול בזה שעזבו
אותו והלכו להם. וספר להם משל בענין זה:

ידוע שטבע העופות, שבכל חרף הם פורחים למדינות החמות, ודרים שם
כל ימי החרף. פעם אחת ראו בני המדינה שבא עוף אחד, ולו מיני גונים
שונים, וישב לו על אילו אחד גבוה מאד, עד שאין יד אדם יכולה להגיע
לראש האילן.

כששמע זאת המלך, צוה שיתקבצו כלם ויטפסו אחד על השני, עד
שהעליון גיע ויביא למלך את העוף, וכך עשו, עד אשר אלו שלמטה
התחילו להתנועע מרב כבד, ואז נפלו כלם, ולא יכלו להגיע ולהביא את
העוף למלך.

כך אמר להם הבעל שם טוב, אם הייתם מחברים אתי בתפלה, היה הדבר
טוב ומשלים, והיינו מגיעים בתפלה לרום המעלה. אך כאשר עזבתם
אותי, על ידי זה נפל הכל, ומה שרציתי להשיג פרח ממני.

והסביר להם, שהקדוש ברוך הוא ברא כל העולמות בשביל ישראל, וכך
אחד מישראל יש לו שרש באות אחת מן התורה, וכמו שכל העולמות
נבראו על ידי התורה ועל ידי זה הם עומדים קשורים ומחברים זה בזה, כך
ישראל הם קשורים ומחברים, ועל ידי התקשרות זו, הם יכולים להשיג
השגות ושפע על ידי מי שקרוב להשיג יותר חסד עליון.

וכשכל אחד מכם הלך ופרש מן החלל, נראה שאין ביניכם אהבה למי
שלמעלה מכם, ועקר התקון שעל ידו נתן להשיג את המטרה העליונה
הוא אהבת איש לחברו.

רַבִּי יִנְאִי אֹמֵר, אֵין בִּיְדֵינוּ לֹא מִשְׁלוֹת הַרְשָׁעִים וְאַף לֹא מִיִּסוּרֵי הַצְּדִיקִים.

בְּסַפְרֵי (דְּבָרִים פֶּסְקָא נג) מוּבָא מְשַׁל, לְאַחַד שְׁהֵיָה יוֹשֵׁב עַל פְּרֻשַׁת דְּרָכִים, וְהָיוּ
לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד שֶׁתְּחַלְתּוּ מִיִּשׁוּר [דְּרָךְ יְשִׁירָה] וְסוּפוֹ קוֹצִים, וְאֶחָד
שֶׁתְּחַלְתּוּ קוֹצִים וְסוּפוֹ מִיִּשׁוּר, וְהָיָה מוֹדִיעַ לְעוֹבְרִים וְלֹשְׁבִים וְאֹמֵר לָהֶם:
אַתֶּם רוֹאִים אֶת שְׁבִיל זֶה שֶׁתְּחַלְתּוּ מִיִּשׁוּר? דְּעוּ שְׁכַשְׁתִּים וְשִׁלְשׁ פְּסִיעוֹת
אַתֶּם מֵהַלְכִים בְּמִיִּשׁוּר, וְלֵאחֶר מִכֵּן סוּפוֹ אַתֶּם מְגִיעִים לְקוֹצִים. וְאַתֶּם
רוֹאִים אֶת הַשְּׁבִיל הַשְּׁנַי שֶׁתְּחַלְתּוּ קוֹצִים? דְּעוּ שְׁכַשְׁתִּים וְשִׁלְשׁ פְּסִיעוֹת
אַתֶּם מֵהַלְכִים בְּקוֹצִים, וְסוּפוֹ לְצֵאת לְמִיִּשׁוּר.

כִּד אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: אַתֶּם רוֹאִים אֶת הַרְשָׁעִים שֶׁמְצַלִּיחִים
בְּעוֹלָם הַזֶּה? דְּעוּ לָכֶם שְׁכַשְׁנִים וְשִׁלְשָׁה יָמִים הֵם מְצַלִּיחִים, וְסוּפָם לְהַעֲנִשׁ
וְלְהַתְחַרֵּט עַל מַעֲשֵׂיהֶם לְבִסּוּף. וְכִמוֹ כֵּן אַתֶּם רוֹאִים צְדִיקִים שֶׁמְצַטְעָרִים
בְּעוֹלָם הַזֶּה? דְּעוּ לָכֶם שְׁכַשְׁנִים וְשִׁלְשָׁה יָמִים הֵם מְצַטְעָרִים, וְסוּפָם לְשַׁמַּח
בְּאַחֲרוֹנָה.

שְׁלוֹת הַרְשָׁעִים וְיִסוּרֵי הַצְּדִיקִים

רַבֵּנוּ עוֹבְדֵיָה מְבַרְטְנוּרָא פִּרְשׁ אֶת מִשְׁנֵתֵינוּ, שְׁאֵין יְדוּעַ לָנוּ מַדּוּעַ דְּרָךְ
רְשָׁעִים צְלַחָה, וּמַפְנֵי מַה הַצְּדִיקִים מְדַכְּאִים בְּיִסוּרִים. בְּמַלְמֵל אַחֲרוֹת,
אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַדּוּעַ צְדִיק וְרַע לוֹ, רְשָׁע וְטוֹב לוֹ.

רַבִּי מְנַחֵם מְנַדֵּל מְקוֹצֵק הָיָה אֹמֵר: כַּח עֲלִיוֹן, שְׁכַל דְּרָכָיו נְהִירִים לִי, וְכַל
שְׁבִילֵי מַחְשַׁבְתּוֹ בְּרוּרִים לִי, וְכַל הַחֲחֻלְטוֹת שְׁלוֹ מוּבְנֹת לִי, אֵינְנִי יָכוֹל
לְסַגֵּד לוֹ. אֵילוּ הָיוּ פְּרוּשׁוֹת בְּפָנָי כָּל דְּרָכָיו, אִם הֵייתִי מְסַגֵּל לְתַרְץ אֶת כָּל
הַקְּשִׁיּוֹת, לֹא הָיָה זֶה אֱלֻקִּים, אִם אֲנִי יוֹדֵעַ עָלָיו הַכֹּל, אֵינְנִי יָכוֹל לְעַבְדּוֹ
בְּכָל לְבָבִי, אֵינְנִי יָכוֹל לְהַעֲרִיץ וּלְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ, שְׁהָרִי הוּא אֶחָד כְּמוֹנִי, כְּאֶחָד
הָאָדָם הַנִּשְׁאָל שְׁאֵלָה וּמִשִּׁיב הַסִּבְרִים.

עַל כֵּן, רֵאשִׁית דְּבַר עֲלִינוּ לְהַסְכִּים, כִּי אֵין סִפְק שְׁאֵינְנוּ מְסַגְלִים לְתַפְסֵי אֶת
עוֹמֵק הַנְּהַגְתּוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אוּלַם צְרִיכִים לְדַעַת בְּבִירוֹ, שְׁכַל
הַנְּהַגְתּוֹ הִיא יְשָׁרָה וּבְרוּרָה לְאֵין תְּכַלִּית.

כְּשֵׁי שֶׁלָנוּ בְּעִיּוֹת בְּחַיִּים, כָּל סוּגֵי הַבְּעִיּוֹת, אֵינְנוּ מְרַגִּישִׁים אֶת הַטוֹב שֶׁבָהֶן,
אֵינְנוּ מְרַגִּישִׁים שֶׁהִ' יְתַבְרַךְ הוּא זֶה שְׁנוֹתָן לָנוּ 'מִכָּה קְטַנָּה', כְּמוֹ רוֹפֵא

מְנַתֵּחַ, שְׁחוֹתֶיךָ וְקוֹרֵעַ עַל מְנַת לְרַפָּא אֶת הַחוּלָה. וְכִבֵּר הַתְּבַטָּא הַגָּאוֹן מוֹיְלָנָא וְאָמַר: כִּי אֱלֹמְלֵי יִסּוּרִים, לֹא מְצָאנוּ יְדִינוּ וְרַגְלֵינוּ בְּעוֹלָם הַבָּא.

מְסַפְּרִים שְׂיִהוּדֵי בָּא פְּעַם לְבַקֵּשׁ בְּרַכָּה מִהַרְבֵּי מְסַאטְמֶר זְצ"ל, אָמַר לוֹ הַרְבֵּי: מִי אֲנִי שְׂאֵתָן לְךָ בְּרַכָּה, צָא לְרַחוּב, וְתִמְצָא כָּל יְהוּדֵי שְׂיִישׁ לוֹ מְסַפֵּר עַל יְדוֹ [מְנַצּוּלֵי הַמַּחְנוֹת הַשְּׂמֵדָה], הוּא יְכוּל לְתַת לְךָ בְּרַכָּה, מְשׁוּם שְׂהִיִּסוּרִים שְׂעֵבֵר, נְקוּ וְזָכְכוּ אוֹתוֹ, וְהִבִּיאוּהוּ לְגַדְלוֹת.

כָּל אֶחָד שָׁמַע עַל ה"חֲתָם סוֹפֵר". רַבּוֹ שֶׁל הַחֲתָם סוֹפֵר, הָיָה יְהוּדֵי גְדוֹל וְקָדוֹשׁ, וְשָׁמוֹ רַבִּי נִתָּן אֲדָלָר זְצ"ל. פְּעַם הַתְּבַטָּא מִיִּשְׁהוּ בְּאוֹזְנֵי הַחֲתָם סוֹפֵר וְאָמַר: "רַבֶּךָ הָיָה מְלֹאֵךְ". הַחֲתָם סוֹפֵר הִקְפִּיד וְאָמַר: "מְעוֹלָם לֹא הָיָה מְלֹאֵךְ כְּמוֹ הַרְבֵּי שְׂלִי", כְּלוּמַר, הוּא הִרְגִּישׁ ש"מְלֹאֵךְ" הוּא בְּטוֹי פְּחוֹת שְׂעֵדִין אֵינוֹ מְבַטָּא אֶת גְּדֹל עֶרְכוֹ שֶׁל רַבּוֹ.

וּבְאֵר הַרְבֵּי שְׁמִשׁוֹן פִּינְקוּס זְצ"ל: אוֹמֵר לָכֶם מְדוּעַ הָיָה ר' נִתָּן אֲדָלָר גְּדוֹל מִמְלֹאֵךְ. הַחֲתָם סוֹפֵר מְתַאֵר אֶת גְּדֻלוֹתָו שֶׁל רַבּוֹ, וְכֵן בְּעֶרְךָ הוּא כּוֹתֵב: הָיְתָה לְרַבִּי נִתָּן בֵּת יְחִידָה, שְׂהִיְתָה צְדָקָת כְּמוֹ אִמָּה שְׂלָה, וְהִיא נִפְטָרָה בְּטָרָם זְכָתָה לְהַכְנִס לַחֲפָה.

כְּשֶׁבָרַךְ אָבִיהָ אֶת בְּרַכְתּוֹ "בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת", מְעוֹלָם לֹא רָאִיתִיו נִתָּן בְּכֹז שְׂמִחָה, חוּץ מֵאֲשֶׁר בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה בְּשַׁעַת הַהִקְפּוֹת. וּבְכָל יְמֵי ה'שְׂבָעָה' הוּא לֹא בָּכָה, וְלֹא רָאִינוּ בּוֹ שׁוּם צַעַר, חוּץ מִפְּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת, מֵאֲחֵר וְהוּא הָיָה רָגִיל לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה בְּכָל שַׁבָּת, הָיָה עֲלָיו לְקַבֵּל עֲלֵיהָ לַתּוֹרָה גַּם בְּשַׁבָּת זוֹ [עַל אֵף שְׂהִיָּה זֶה בְּאִמְצַע ה'שְׂבָעָה' וְאֵין אֲבָל עוֹלָה לַתּוֹרָה, אֲבָל מֵאֲחֵר שְׂאֵם לֹא יַעֲלָה, הָיָה מְרַאָּה אֲבָלוֹת בְּפִרְהִסְיָא, לְכוּן עֲלָה].

וְהִנֵּה ב"מִפְטִיר" כְּשֶׁבָרַךְ אֶת בְּרַכּוֹת הַהִפְטָרָה, נִפְלָה דְמַעָּה אַחַת מְעִינִיו, וּמִיַּד קִבְּלָהּ בְּיָדוֹ, הוּא רָסוֹן אֶת עֲצָמוֹ. זֶה הָיָה הַבְּטוֹי הַיְחִיד לְצַעֲרוֹ, וְחוּץ מִזֶּה לֹא רָאוּ עֲלָיו שׁוּם צַעַר.

אֲנִי פִּרְשֵׁתִי זֹאת כֵּן: הַמְלֹאֲכִים כְּשֶׁרָאוּ אֶת הָעֶקֶדָה, בָּכוּ כָּלָם. וְאֵלוֹ ר' נִתָּן אֲדָלָר לֹא בָּכָה, לְפִיכָךְ הוּא גְדוֹל מִמְלֹאֵךְ...

מי יכול לומר "לא הם ולא שחרם"

בְּמִסְכַּת בְּרַכּוֹת (דף ב:) מְסַפֵּר שְׂרַבֵּי חִיָּא בַּר אֲבָא חֲלָה, וְנִכְנַס רַבִּי יוֹחָנָן לְבַקְרוֹ. שָׁאַל אוֹתוֹ: הָאֵם חֲבִיבִים עֲלֶיךָ הַיִּסּוּרִים? אָמַר לוֹ: לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם. אָמַר לוֹ: הוֹשִׁט לִי יָדְךָ. הוֹשִׁיט לוֹ יְדוֹ וְהִקִּימוּ מִחֲלָיו.

וּמְסַפְּרִים עַל אָדָם יָרָא שְׁמִים אֶחָד שְׁחָלָה, וְסָבַל יְסוּרִים קָשִׁים וּמְרִים, וְנִפְגָּשׁ פַּעַם עִם הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק רַבִּי נְחוּם מֵהוֹרוּדְנָא, וְשָׁאַל אוֹתוֹ: הֲנִה בְּגִמְרָא כְּשִׁאֲמָרוּ הַחֲכָמִים עַל הַיְסוּרִים "לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם", חֲלָפוּ הַיְסוּרִים הִלְכוּ לָהֶם בְּרַגְעַה, וְאֵלּוּ אֲנִי יְסוּרִין גְּדוּלִים בָּאוּ עָלַי, וְצוּעַק אֲנִי יוֹם "לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם", וְאִין שׁוֹמֵעַ לִי, מִדּוּעַ?

עָנָהוּ הַצַּדִּיק מִדְּרָךְ מִשָּׁל: פַּעַם נָסַע שָׂר הַמְּשֻׁפָּטִים שֶׁל מְמִשְׁלָה אֲדִירָה, לְבַקֵּר אֶת בִּתֵּי הַמְּשֻׁפָּט וְאֶת בִּתֵּי הַסְּהָר אֲשֶׁר בְּמִדְיָנָה, כְּדִי לִרְאוֹת אִם הַכֹּל מִתְנַהֵג עַל פִּי חֻקֵּי הַמִּדְיָנָה, וְהוֹדִיעַ אֶל מוֹשֵׁל שֶׁל עִיר אַחַת, שְׂיָבֵא לְבַקֵּר בְּעִירוֹ בְּעוֹד שְׁבוּעַ יָמִים.

וְהִנֵּה בְּאוֹתָהּ הָעִיר בְּעֵת הַהִיא, לֹא הָיָה בְּבֵית הַסְּהָר אָף אִישׁ אֶחָד. פָּחַד הַמוֹשֵׁל פֶּן כְּשִׁיבֵא שָׂר הַמְּשֻׁפָּטִים לְבַקֵּר בְּבֵית הַסְּהָר וְיִרְאֶה שְׂאִין שָׁם אִישׁ, יַחֲשֹׁד בּוֹ שְׂאִינוֹ מְבַצֵּעַ אֶת חֻקֵּי הַמִּדְיָנָה, וְאוּלַי הוּא מְקַבֵּל שְׂחַד מֵהַנְּאֻשָּׁמִים וּמְשַׁלְּחֵם לַחֲפָשִׁי.

הַחֲלִיט הַמוֹשֵׁל לְשֹׁכֵר כַּמָּה אֲנָשִׁים עֲנִיִּים בְּכֶסֶף מְלֵא וּלְהוֹשִׁיבֵם בְּבֵית הַסְּהָר לְכַמָּה יָמִים, עַד שְׂיַעֲבֹר בְּקוּרוֹ שֶׁל שָׂר הַמְּשֻׁפָּטִים. הִבִּיאוּ לוֹ עֲנֵי אֶחָד, וְהִבְטִיחַ לוֹ שְׂיִתֵּן לוֹ מִיטֵב כְּסָפוֹ, לְמַעַן יֵשֵׁב יָמִים אֶחָדִים בְּבֵית הַסְּהָר, עַד אֲשֶׁר יִסַּע מִשָּׁם שָׂר הַמְּשֻׁפָּטִים.

מֵאַן הָעֲנִי וְאָמַר: "לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם", לֹא אַחֲפָץ לְשַׁבֵּת בְּבֵית הַסְּהָר אֲפִילוֹ יוֹם אֶחָד בְּעַד כָּל הוֹן! שְׁמַע זֹאת הַמוֹשֵׁל, וְשַׁלַּח אוֹתוֹ לְנַפְשׁוֹ.

וְהִנֵּה לְאַחַר שָׁנָה אַחַת, אוֹתוֹ עָנִי עָבַר עַל חֹק מְסִיָּם, וְהִגִּישׁוּ נִגְדוֹ תְּבִיעָה בְּבֵית הַמְּשֻׁפָּט, וְנִמְצָא אִשָּׁם בְּדִין, וּמִיָּד פָּסְקוּ שְׁעָלָיו לְהֶאֱסֹר בְּבֵית הַסְּהָר חֲדָשׁ יָמִים.

כְּשִׁבְּאוּ הַשׁוֹטְרִים לְקַחְתוֹ לְבֵית הַמֶּאֱסֹר, אָמַר לָהֶם הָעֲנִי: הַמוֹשֵׁל בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ בִּקֵּשׁ מִמֶּנִּי לְפָנַי כְּשִׁנָּה שְׂיִתֵּן לִי שְׂכָר כְּדִי שְׂאֵשֵׁב בְּבֵית הַסְּהָר יָמִים אֶחָדִים, וְסַרְבַּתִּי לוֹ, וְאָמַרְתִּי "לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם", וְהוּא הִרְפָּה מִמֶּנִּי, אִם כֵּן בְּוַדָּאִי שְׂעַכְשׂוּ שְׂאִינְכֶם נוֹתְנִים עַל כֶּף שְׂכָר, אִינִי מוֹכֵן לְלַקֵּת עִמְכֶם, וְלָכוֹ תִּנְיָחוּ לִי וְאַלְךָ לְדַרְכֵי.

צָחֲקוּ עָלָיו הַשׁוֹטְרִים וְאָמְרוּ: סָכַל שְׂכָמוֹתְךָ, לְפָנַי כְּשִׁנָּה הֵייתָ חָף מִפְּשָׁע, וְנָקִי מִכָּל עוֹן וְרָשָׁע, וְלָכוֹ הֵייתָ הַבְּרָרָה בְּיָדְךָ, אִם בְּרָצוֹנְךָ לְהֶאֱסֹר תִּמְוֹרֵת כְּסָף מְסִיָּם, אוֹ לֹא. אֲבָל עַתָּה, הֲרִי נִכְתֵּב עוֹנְךָ בְּעִבְרָה עַל הַחֹק, וְנִגְזַר עָלֶיךָ מִבֵּית הַמְּשֻׁפָּט לְרָצוֹת אֶת עוֹנְךָ עַל יָדַי שְׂיָיִבָה בְּבֵית הַסְּהָר, וְרַק בְּזֶה יְסוּר עוֹנְךָ וְחִטְאֲתְךָ תִּכְפֹּר, וּמִי שׁוֹאֵל אוֹתְךָ אִם רָצוֹנְךָ לְשַׁבֵּת בְּבֵית הַסְּהָר אוֹ לֹא.

הַנִּמְשָׁל הוּא; אוֹתָם צַדִּיקִים קְדוּשֵׁי עֲלִיוֹן שְׂקִבְלוּ יְסוּרִים, רָצוּ בְּשָׂמִים לְהַטִּיל עֲלֵיהֶם יְסוּרִים שֶׁל אֶהְבָּה וּלְכַפֵּר עַל הַדּוֹר, וּלְפִי שְׂיִסוּרִים אֵלּוּ גִרְמוּ

להם בטויל תורה, אמרו "לא הם ולא שכרם", מכיון שלא חטאו ולא פשעו.

אבל בדורנו זה, שאין אדם נקי מעונות וחטאים, וכל היד המרבה לבדוק ולפשפש במעשיו, ימצא שהוא מלא חטאים ועונות, ומי הוא אשר יאמר זכיתי לבבי, ואם כן, היסורין באים למחוק שטרי חובותינו ולמרק את פשעינו, ומה שיך לומר "לא הם ולא שכרם".

"הנסתרות לה' אלהינו"

לפנינו שני מעשים הקשורים אחד לשני, שעל ידם אפשר לראות בחוש, שכל מי שאינו מתערב בחשבונות שמים, אינו מפסיד מאומה, ומי שמנסה לשפר את מצבו הנוכחי בכח, גורם לעצמו וליוצאי חלציו נזק וצער.

מעשה באברך חסיד אחד, שהיה מחסידיו ומקרבו של הסבא קדישא רבי אריה ליב משפולי, והאברך היה חשוף בנים, וישב עם אשתו יותר מעשר שנים, ולא ילדה לו, והיה מצר מאד על כך.

בכל פעם שהיה נוסע לרבו הצדיק, והיה מתחנן לפניו שיתפלל עליו להשם יתברך שיפקדהו בזרע של קיימא, הרב הצדיק היה דוחה אותו בלך ושוב, באומרו שכבר אמרו חכמינו ז"ל (ברכות טז.) "הדוחק את השעה שעה דוחקתו, והנדחה מפני שעה, שעה נדחית מפניו". כלומר, כל מי שרואה שאינו מצליח במה שהוא חפץ, ואף על פי כן חוזר ומפציר ודוחק לקבל את מה שלבו חפץ, אינו מקבל את מבקשו.

אשתו של האברך היתה טוענת כלפיו, אם הרבי אינו מבטיח לה שנגזרה לפרי בטן, אם כן מה תועלת יש במה שאתה עוזב אותי לבדי בימי החגים, ונוסע אל הרבי הצדיק. והיתה מרבה לבכות בפניו על כך.

לבסוף החליט האברך כי הפעם שהוא נוסע לרבו, לא ינוח ולא ישקט מלהפציר ברבו שיבטיחהו להפקד בזרע של קיימא.

והנה בבואו אל הרבי, מצאו שהוא דבוק בתפלה וביחודים עם השם יתברך. הפסיק האברך את רבו, והפציר בו שיתפלל לה' שיחון אותו בבן זכר. הרבי דחה אותו כדרךכו, ואמר לו: עכשו אני עוסק בדברים הקשורים לכלל ישראל, ולא אפנה עצמי אליך.

האברך ממשיך בהפצרותיו, ואמר: לא אזוז מכאן עד שכבודו יגזר אומר שאפקד בן זכר!!! הסבא משפולי פעס על האברך על כך שהטרידו

הַרְבֵּה, וְאָמַר לוֹ: הִנְנִי נֹשֵׁב בַּשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא יִהְיוּ לְךָ בָּנִים, מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה דוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה...

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הָאֲבִירָד, הִלְךְ אֶל בֵּיתוֹ שָׁבוּר וְרְצוּץ מִלֵּא יָגוֹן וְאֲנָחָה, וְסִפֵּר לְאִשְׁתּוֹ אֶת מַה שֶּׁנִּעְשָׂה, וְהִחֵל לִבְכוֹת לִפְנֵיהָ בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ, כִּי אָמַר, בְּיָדָי שֶׁדְּבָרֵי הָרַב הַצַּדִּיק יַעֲשׂוּ רוּשִׁם גָּדוֹל בַּשָּׁמַיִם, וְלֹא נִשְׁאַרָה תִּקְוָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִפְקְדֵהוּ בְּפָרִי בְּטוֹן.

לְיָמִים פָּנָה הָאֲבִירָד הַחֲסִיד לְרַגֵּל מִסְתָּרוֹ, לְעִיר קוֹרָץ, וַיְהִי אִישׁ מִצְּלִיחַ, וְהִתְעַשֵּׂר מְאֹד, וְהָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי פִּינְחָס מִקּוֹרֵץ [תַּלְמִיד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב], הָיָה חַי בְּעֵנִיּוֹת, כִּי הָיָה שֶׁקָּדוֹן בַּתּוֹרָה, וּבֵיתוֹ הָיָה רִיק מִכָּל, וְהַיָּמִים יָמֵי נִיסוֹן, וַיְמִי חַג הַפֶּסַח קָרְבוּ וּבָאוּ וְלָרַב אֵין כְּלוּם בַּבַּיִת, לֹא יֵין וְלֹא מִצָּה וּמְרוֹר, וְכָל צָרְכֵי הַחֵג.

הַדָּבָר נוֹדַע לְאֲבִירָד הַחֲסִיד, וְהִלְךְ אֶל בֵּיתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק רַבִּי פִּינְחָס, וְרָאָה בְּמוֹ עֵינָיו שֶׁהַבַּיִת רִיק מִכָּל. שֶׁאֵל אֶת הַרְבֵּנִית מַה חֲסַר לָהֶם לַחֵג? אָמְרָה לוֹ הַרְבֵּנִית: אֵין בְּבֵיתִי אֲפִילוֹ פְּרוּטָה אַחַת, וַיִּמְאַן יָבֵא עֲזָרָי?

אָמַר לָהּ הָאֲבִירָד: אֵל תִּדְאַגִּי, עָלַי כָּל מַחְסוֹרְכֶם, רַק לֹא תוֹדִיעֵי לְרַבְּנוֹ הַצַּדִּיק שׁוּם דָּבָר, וְתִשְׁאַרֵי הַדְּבָרִים בְּסוֹד, וְאַנִּי מִבְּקֵשׁ רְשׁוּת לְהִתְאַרַח בְּבֵיתְכֶם בְּלֵיל הַסֵּדֶר. עֲשֵׂתָה הַרְבֵּנִית כְּדְבָרֵי, וְהָאֲבִירָד מֵהָר לְדָאג לְצָרְכֵי הַחֵג.

כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ עָרַב פֶּסַח, הָיָה הָרַב הַצַּדִּיק בְּצַעַר גָּדוֹל, בְּרֵאוֹתוֹ שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם דָּבָר מִצָּרְכֵי הַחֵג, וְהוּא תַּנְמָה אֵיךְ הַרְבֵּנִית נוֹתֶנֶת לוֹ מְנוּחָה, וּמִשְׁאַרְהָ אוֹתוֹ לְלַמֵּד תּוֹרָה. אֵךְ לֹא שֶׁאֵל אוֹתָהּ מְאוּמָה, כִּי בַתּוֹרַת ה' חִפְצוֹ, וְהִלְךְ בְּמַר נִפְשׁוֹ לְבֵית הַמְדָרֶשׁ, וְשֵׁם שֵׁם כָּל מַעֲנֵנוֹ בַּתּוֹרָה, וּבְטַח בָּהִי שֶׁלֹּא יַעֲזוֹב אֶת חֲסִידָיו.

הָאֲבִירָד הַחֲסִיד שֶׁהָיָה מִפְּלֵג בְּעֵשֶׂר, הִכִּין מִצָּה וּמְרוֹר וַיֵּין רַב לְאַרְבַּע כּוֹסוֹת לוֹ וּלְרַעֲיָתוֹ, וַיּוֹבִילֵם אֶל בֵּית הַצַּדִּיק בְּעָרַב חַג הַפֶּסַח. גַּם הִבִּיא לְכַבּוֹד הַחֵג מִלְּבוּשִׁים נְאִים לָרַב הַצַּדִּיק וּלְרַעֲיָתוֹ, וְהִחְלִיף אֶת כְּלֵי הַבַּיִת וְכֵלֵי הַמְטָה, לְמִטּוֹת נְאוֹת וּמִצָּעוֹת מְשִׁי וְרַקְמָה, וְהִדְלִיק נְרוֹת גָּדוֹלוֹת וַיַּפּוֹת לְהַרְבּוֹת אוֹרָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי פִּינְחָס.

וַיְהִי בַּלַּיְלָה, הוּא לַיִל שְׁמוֹרִים, כְּשֶׁבָּא הַצַּדִּיק רַבִּי פִּינְחָס אֶל בֵּיתוֹ, הִפְתַּע לְרֵאוֹת שֶׁכָּל הַבַּיִת נִתְמַלֵּא אוֹרָה, וְעַל הַשֶּׁלְחָן יֵין וּמִצָּה שְׁמוֹנָה וְכָל צָרְכֵי הַפֶּסַח אֲשֶׁר לֹא צָפָה לָהֶם, וַיִּתְמַלֵּא שְׂמֵחָה וְחֻדּוּהָ.

שֶׁאֵל הָרַב אֶת הַרְבֵּנִית: מֵהֵיכֵן כָּל אֵלֶּה? סִפְרָה לוֹ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֲבִירָד הַחֲסִיד, וְהִרְאָתָה לוֹ גַּם אֶת הַמְטָה וְהַמְלָבוּשִׁים הַחֲשׂוּבִים וְהַנְּאִים, אֲשֶׁר הִבִּיא לְכַבּוֹד הַחֵג.

באין אומר ואין דברים, התחיל מיד הרב הצדיק לומר הקדוש, ושתו היין בהסבה פדת, על מצעות משי ורקמה, והגיעו להגדה, ולסיפור יציאת מצרים, והרב הצדיק ספר בהתלהבות וברב שמחה בספור יציאת מצרים.

האברך החסיד החריש ולא דבר מאומה, רק היה מקשיב ושומע איך הרב הצדיק שמח וטוב לב. והנה פטוב לבו של רבי פינחס, מתוך הרחבת הדעת, אמר לאברך: אמור לי מה שאלתך ממני ואתן לך.

ספר לו האברך על מצוקתו שהוא חשוך בנים, ולצערו הסבא קדישא משפולי, כעס עליו ונשבע שלא יהיו לו בנים, ולכן מתחנן הוא שיזכה לבנים.

כשמע הרב הצדיק רבי פינחס את הדבר הזה, קם ונשבע לאמר: "אם יש לי זכות בשמים, אני נשבע בשבועת התורה, שעוד השנה תזכה להפקד מאשתך בן זכר".

נעשה רעש גדול בשמים, ולבסוף בדקו בספרם של צדיקים, וימצאו כי הרב הצדיק רבי פינחס מקוריץ, מעולם לא נשבע אפילו על אמת, ולכן פסקו לקיים את שבועתו, ובאותה שנה נפקד האברך בן זכר, (כל המעשה הזה ספר הרב הקדוש רבי ישראל מרוזין, והובא בספר "דרך הנשר" עמוד נא).

והנה לפנינו הספור הבא, שהוא קשור מאד לספור הקודם:

מעשה ברבי משה בנו של רבי פינחס מקוריץ, ובניו רבי שמואל ורבי פינחס, שהתאמנו והתמחו במלאכת הדפוס, ויעצו להם ליסד בעיר סלאוויטא בית דפוס, ולהדפיס שם את כל ספרי התלמוד כולם, בהוד והדר, כמו שנאמר: "זה אלי ואנוהו".

כשנגשו רבי משה ובניו לעבודת קודש זו, פנו לגדולי הדור ממזרח וממערב לכתב להם הסכמה, שבמשך עשר שנים מיום סיום הדפסת התלמוד בדפוס סלאוויטא, לא יוכל שום אדם להדפיס את הש"ס, כי יהיה בזה משום השגת גבול. וכן הסכימו גדולי הרבנים, ומתוכם, החתם סופר, והגאון רבי עקיבא איגר, ועוד רבנים.

ואכן זכו רבי משה ובניו והדפיסו את כל התלמוד בהדור רב, במשך כחמש שנים. ורבו הקופצים הקונים את הש"ס, ובמשך שנים אחדות נמכרו כמעט כל העתקים שהיו ברשותם.

רבי משה ובניו שהיו שתפים למפעל ההדפסה, חשבו לחזר ולהדפיס את התלמוד בדפוס שלהם. אך נודע להם כי רבי מנחם מן, מעיר וילנא, נגש גם הוא להדפיס את התלמוד בוילנא, אף שעדין לא מלאו עשר שנים מיום גמר הדפסת התלמוד בסלאוויטא.

מדפיסי סלאוויטא פנו אל גדולי הרבנים, ובתוכם גם להגאון רבי עקיבא איגר, בדרישה שיכריזו אסור על דפוס וילנא להדפיס את הש"ס, על סמך הסכמתם הראשונה שאסרו על בתי הדפוס להדפיס את הש"ס במשך עשר שנים.

הגאון רבי עקיבא איגר, אשר למוצא פיו היו מינחלים כל בני הגולה, אחר ששמע טענת שני הצדדים, פסק הלכה למעשה, כי מאחר שמדפיסי סלאוויטא מכרו כמעט את כל העתקים של התלמוד שהדפיסו, ואחר שהמדפיס של וילנא הביע את נכונותו לקנות את כל העתקים הנשארים בדפוס סלאוויטא, במחיר אשר יושת עליו, אין מדפיסי סלאוויטא יכולים לעכב את ההדפסה בוילנא, והרשות בידי דפוס וילנא להדפיס מחדש את כל התלמוד, להגדיל תורה ולהאדירה.

אמנם היו כמה רבנים שהצדיקו את מדפיסי סלאוויטא, אבל דברי רבי עקיבא איגר הכריעו את הכף לטובת מדפיסי וילנא. אבל ר' משה ובניו, בראותם שיש רבנים שעמדו לימנם, שגו ושמעו לעצת אנשים בלתי מהגנים, ופרסמו ברבים, שאין לסמוך על ההיתר של רבי עקיבא איגר למדפיסי וילנא, כי הוא כבר זקן בא בימים, וכל מעשיו נעשים על פי רצון בנו רבי שלמה איגר.

דברים אלו הרתיחו מאד את הגאון רבי עקיבא איגר, והוציאוהו מגדר ענותנותו, והביע דעתו הברורה במכתב בזו הלשון: מאד הומה לבי, על העזות והחצפה של מדפיסי סלאוויטא, ודבריהם דברי נאצה הם, לא בלבד על בני הגאון נר"ו שהטה את לבבי, אלא גם עלי, שיכולים לפתות אותי לפסק שלא כדיו, ובאמת שבכל ההסכמות ששלחו אלי מדפיסי סלאוויטא, לא מצאתי בהם שום ממש לזכותם, אפילו על אחד מאלף, ומה הם רוצים ללכת בחזקה, אינני מוחל להם כלל וכלל, כי על בזיון התורה אי אפשר למחול.

ואז עמד רבי עקיבא איגר מול היכל הקדש, ואמר מתוך צער ועגמת נפש: רבוננו של עולם, תורתך אני לומד, ועל פי תורתך אני פוסק, אפילו אם אני מוחל על כבודי, על כבוד תורתך אתה לא תמחול!

בימים ההם ארע דבר נורא ואיום: פועל אחד שהיה כורך ספרים במקצועו, והיה עוסק בכריכת ספרי התלמוד של סלאוויטא, מתוך שכרותו וקלות דעתו, תלה את עצמו בבית הדפוס, ומת. המשפילים שהיה דפוס סלאוויטא שנואים מאד בעיניהם [משום שנדפסו שם כל מיני ספרי קודש], הלכו והעלילו בפני המלכות, שהפועל התלוי נתלה באשמת האחים בעלי הדפוס שהתעללו בו ומררו את חיו.

מיד אסרו באזיקים את האחים [את האב רבי משה לא אסרו מפני זקנותו המפלגת], ובמשך שלש שנים, היו מטלים בבית הסהר עם שודדים ורוצחים, ובעינויים קשים ומרים, ולבסוף נתן פסק דין אכזרי מבית המשפט,

שְׁהָאֲחִים יַעֲבְרוּ בֵּין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל חֲזִילִים רוֹסִים שְׁכָל אֶחָד שׁוֹט בְּיָדוֹ,
וְעַל הָאֲחִים לְקַבֵּל מִיַּד הַחֲזִילִים אֶלְף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת מִכּוֹת בְּשׁוֹטִים, וְאִם
יִשְׁאַרוּ בַּחַיִּים, יִגְלוּ לְסִיבִיר לְכָל יְמֵי חַיֵּיהֶם...

וְאִכּוֹן עֲמָדוֹ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל חֲזִילִים, שׁוּרָה מוֹל שׁוּרָה, וְכָל שׁוּרָה בֵּת מְאֵתִים
וְחֲמִשִּׁים חֲזִילִים, וּבְגִדֵם מְאֵתִים וְחֲמִשִּׁים שׁוֹטִים, וּבִתְוֶדֶד הַמַּעֲבָר הַצָּר
שֶׁבֵּין הַשׁוּרוֹת צָרִיךְ הָיָה כָּל אֶחָד מֵהָאֲחִים לְעָבוֹר שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְלִסְפֹּג אֶת
הַמִּכּוֹת וְהַהֲצִלְפוֹת.

הַשׁוֹטְרִים נִגְשׁוּ אֶל אֶחָד הָאֲחִים פְּשֻׁטוֹ אֶת מַלְבוּשָׁיו, וְרַק כְּפָתוֹ נִשְׁאַרָה
עַל רֵאשׁוֹ, עַל פִּי בִקְשָׁתוֹ, וּבִלְחַשׁ הַפְּקִיד אֶת רוּחוֹ בְּיַד אֱלֹהָיו. הַשׁוֹטִים
הַיּוֹרְמוֹ וְהַיּוֹרְדוֹ וְהַצְּלִיפוֹ עַל גְּבוֹ. וּפְתָאוֹם עֲמֵד מְלַכֵּת מְשׁוּם שְׁכַפְתּוֹ צָנְחָה
מֵעַל רֵאשׁוֹ, וּבְגִלּוֹי רֵאשׁ אָסוּר לְלַכֵּת, וְנִדְיוֹ כְּבוֹלוֹת בְּאַזְיָקִים וְאֵינּוּ יָכוֹל
לְהַרְיָמָה.

הַשׁוֹט שֶׁל אֶחָד הַחֲזִילִים פָּגַע בְּעֵינָיו הַיְמָנִית, וְנִשְׁאַר צִלְקָת עַל עֵינָיו הַיְמָנִית
כָּל יְמֵי חַיָּיו. הַרְגִּישׁ אֶחָד מִן הַחֲזִילִים בְּדַבָּר, הָרִים לוֹ אֶת כְּפָתוֹ וְחָבְשָׁה
לְרֵאשׁוֹ הַמִּכָּה, וְאִזּוֹ הִלְךְ הִלָּאָה. שְׁלֹשׁ פְּעָמִים עָבַר דָּרֶךְ שׁוּרוֹת הַחֲזִילִים,
וְנִשְׁאַר בַּחַיִּים.

לְאַחַר שְׁלִקְחוּהוּ לְבֵית הַחוֹלִים, הֶעֱבִירוּ אֶת הָאִחַ הַשֵּׁנִי, אֲשֶׁר גַּם הוּא קִבֵּל
אֶלְף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת מִכּוֹת בְּשׁוֹטִים. גִּזְרָה זֹאת עַל הָאֲחִים הַחִישָׁה אֶת קִצּוֹ שֶׁל
אָבִיהֶם, וְיִזְמוּן קִצֵּר לְאַחַר מִכּוֹן הִלְךְ לְעוֹלָמוֹ.

אַחֲרֵי הַשְׁתַּדְּלִיּוֹת רַבּוֹת וְשִׁחַד מִצַּד חֲסִידֵי קוֹרֶץ וְ סְלֵאוּוִיטָא, קִבְּלוּ
הָאֲחִים "חֲנִינָה" מֵאֵת נִיקוֹלַאי הָעֲרִיץ שֶׁם רְשָׁעִים יִרְקָב, וְגִלוֹת סִיבִיר
הַחֲלָפָה בְּמֵאֶסֶר עוֹלָם בְּמוֹסְקָבָה, וְרַק אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל נִיקוֹלַאי, כְּשֶׁעָלָה
אֶלְכְּסַנְדֵּר הַשֵּׁנִי עַל כִּסֵּא מְלָכוֹת רוֹסְיָה, קָרָא לְאַחִים דְּרוֹר.

וְהִנֵּה אוֹתוֹ "מוֹסֵר" שֶׁהֶעֱלִיל עַל מִשְׁפַּחַת קוֹרֶץ שֶׁגָּרְמוּ לְמוֹתוֹ שֶׁל הַפּוֹעֵל,
הָיָה בְּנוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חֲסִיד שְׁבִירֶךְ רַבִּי פִּנְחָס מְקוֹרִיץ. אֵילוֹ הָיָה מֵאֲמִין רַבִּי
פִּנְחָס שְׁכָל הָעֶכּוֹב שֶׁל אוֹתוֹ חֲסִיד הוּא לְטוֹבָה, וְלֹא מִתְעַרֵּב בְּחֻשְׁבוֹנוֹת
שְׂמִים וְלֹא דוֹחֵק אֶת הַקֶּץ, לֹא הִיָּתֵה יוֹצֵאת תִּקְלָה כְּזֹאת לְיוֹצֵאֵי חֲלָצִיו.

רַבִּי מִתְיָא בֶּן חֲרָשׁ אוֹמֵר, הָיוּ מִקְדָּיִם
בְּשָׁלוֹם כָּל אָדָם. וְהָיוּ זָנָב לְאַרְיֹת, וְאֵל
תְּהִי רֵאשׁ לְשׁוֹעָלִים:

כֹּתֵב הַ"תּוֹפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל", שָׂאף עַל פִּי שְׂיֵשׁ לְהַקְדִּים שְׁלוֹם לְכָל אָדָם וְלִנְהַג בּוֹ בְּכַבּוּד הָרְאוּי לוֹ, עִם כָּל זֶה מְזַהֵר אוֹתֵנוּ הַתְּנָא וְאוֹמֵר, שְׂאִין לְהִתְחַבֵּר לְכָל אֶחָד. אֲמַנֵּם יֵשׁ לְדְרוֹשׁ בְּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל כָּל בֶּן תְּמוּתָהּ, וְאֵף לְכַבְּדוֹ וְלְהֵאִיר לוֹ פָּנִים, אוּלַּם אֵל לָנוּ לְהִתְחַבֵּר לְכָל אֶחָד, אֲלֵא עָלִינוּ לְהִתְחַבֵּר לְאֲרִיּוֹת שֶׁהֵם הַתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, וְלְהִתְרַחֵק מֵהַשּׂוֹעֲלִים שֶׁהֵם עִמֵּי הָאֲרָץ.

עונשו של מי שלא נעשה זנב לאריות

רבוֹתֵינוּ מְסַפְּרִים בְּמִסְכַּת מְגִלָּה (דף יג.), שְׂכַאֲשֶׁר בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוֹשׁ שְׂוֹשְׁתֵּי תְבוּאָה לְמִשְׁתָּהּ לְלֹא בְּגָדִים, אָכַן רָצְתָה אוֹתָהּ מִרְשַׁעַת לְבוֹא כָּךְ לְמִשְׁתָּהּ, אֲלֵא שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא גְבְרִיאֵל וְעָשָׂה לָהּ זָנָב, וְלָכֵן מֵאַנְהָ לְבוֹ. וּבְסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר כָּעֵס עָלֶיהָ הַמֶּלֶךְ וְהִרְגָּהּ.

וְצָרִיךְ לְהַבִּין, מִדּוּעַ עָשָׂה לָהּ הַמֶּלֶךְ גְּבְרִיאֵל דְּוָקָא "זָנָב", וּמָה הַמִּדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה שְׂיֵשׁ בָּזֶה?

וְנִרְאֶה בְּס"ד לְבֵאֵר זֹאת עַל פִּי דְבָרֵי מִשְׁנֵתֵנוּ "הוּי זָנָב לְאֲרִיּוֹת וְאֵל תְּהִיָּה רֹאשׁ לְשׂוֹעֲלִים", וּפְרַשׁ רַש"י; טוֹב לְאָדָם לְהִיּוֹת תְּלַמִּיד לְמִי שֶׁהוּא טוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ כְּדֵי שְׂיִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו, מֵאַשֶׁר לְהִיּוֹת רֹאשׁ לְאֲנָשִׁים פּוֹחֲזִים וְרִקִּים.

וּלְפִי זֶה אֲפָשֶׁר לְבֵאֵר, שְׂמֵאַחַר שְׂוֹשְׁתֵּי הַיְתָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת זָנָב לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל, דְּהֵינּוּ לְהִיּוֹת תְּלַמִּידָה שְׂלָהֶם, כְּדֵי לְלַמַּד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים וּמִצְנִיעוֹתָם הַגְּדוֹלָה. אֵךְ בְּמִקּוֹם לְהִיּוֹת זָנָב שְׂלָהֶן, הַיְתָה מִתְגַּדֶּלֶת עָלֵיהֶם וּמְבַזָּה וּמְשַׁפִּילָה אוֹתָן, כְּפִי שְׂאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה בְּגִמְרָא (שם).

לְפִיכֵךְ עָשָׂה לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דְּוָקָא זָנָב, כְּדֵי לְהַשְׁפִּיל אוֹתָהּ בְּעַל כְּרַחֲמָהּ, וְלִרְמוֹז לָהּ שֶׁהַשְׁפִּילָה נִגְרַמָּה לָהּ בְּגַלְל שְׂלֵא עָשְׂתָה עֲצָמָה זָנָב לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׂאֵם הַיְתָה נַעֲשִׂית לָהּ זָנָב, הַיְתָה מִמְּשִׁיכָה לְהַשְׂאֵר בְּרֹאשׁ, וְלֹא הַיְתָה מְזַמְנֶת לְהַגִּיעַ לְלֹא בְּגָדִים לְמֶלֶךְ אַחֲשׁוּרוֹשׁ.

רַבִּי יַעֲקֹב אֹמֵר, הָעוֹלָם הַזֶּה דוֹמָה
לְפָרוֹזְדוֹר בְּפָנֵי הָעוֹלָם הַבָּא. הַתִּקּוֹן עֲצֻמָּה
בְּפָרוֹזְדוֹר, כְּדֵי שְׂתַכַּנֵּס לְטָרְקָלִין:

אָדָם שֶׁמְכִין אֶת עֲצָמוֹ לְפָנֵי שְׂיַכְנֵס לְאַרְמוֹן הַמְּלָךְ, יוֹכֵל לְהַכְנִס עִם רֹאשׁ
מוֹרָם לְאַרְמוֹן. אֲבָל אָדָם שֶׁלֹּא הִתְכוּנֵן כְּרֹאוֹי, אֲזִי תַחֲטֹף אוֹתוֹ בּוֹשָׁה
וְכַלְמָה כְּשִׁיגִיעַ זְמַנוֹ לְהַכְנִס אֶל אַרְמוֹן הַמְּלָךְ. כִּדְּ גַם מִי שֶׁלֹּא הִכִּין עֲצָמוֹ
בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי־צַד יַעֲלֶה לְעוֹלָם הַזֶּה.

בְּסֵפֶר "אִמְרֵי יַחֲזַקְאֵל" יֵשְׁנוּ עַל כֵּךְ מִשָּׁל נֶאֱמָר: לְעֵתִים אֲנוּ רוֹאִים אָדָם זָר
שֶׁמְרַגֵּשׁ רָעַב, וְנִכְנָס לְאוֹלָם שְׂמֵחוֹת לְאָכּוֹל לֵלֵא כֹּל הַזְּמַנָּה, אֲמַנֵּם בְּכֹל
מִהֲלָךְ הָאֲרוּעַ הוּא אוֹכֵל, אֲךָ הוּא לֹא נִהְנֶה הַנְּאָה מִשְׂלֵמַת מִהֲאֵכֵל, מִשּׁוּם
שֶׁתְּמִיד מְלִיחָה אוֹתוֹ הַרְגֵּשָׁה לֹא נִעִימָה - "אֲנִי אוֹכֵל לֶחֶם שֶׁל חֶסֶד, אֲנִי
יודֵעַ שֶׁאֲנִי לֹא שִׂיף לְכֹאן, וְאוֹלֵי עוֹד מַעֲט וַיִּזְרְקוּ אוֹתִי, זְמַן קָצֵר בְּלִבֵּד אֲנִי
יְכוֹל לְהֵנוֹת מִהֲאֵכֵל".

כֹּל הַזְּמַן הוּא יוֹשֵׁב בְּאֵי נוֹחוֹת עַל הַכֶּסֶּא, מִתְנַדְּנֵד מִצַּד אֶל צַד, וּמְדִי פַעַם
הוּא גַם "פּוֹזֵל" עִם הָעֵינַיִם אַחוֹרָה, כְּדֵי לְרֹאוֹת אִם מִסְתַּכְּלִים עָלָיו בְּעֵלֵי
הַשְּׂמָחָה.

וְאוֹלָם יֵשׁ אָדָם מִסּוּג אַחַר לְגַמְרֵי. הוּא נִכְנָס לְאוֹלָם הַחֲתָנָה עִם "רֹאשׁ
מוֹרָם" לְמַעֲלָה, וְכֹל כֵּלּוֹ שְׂמִיחָה וּבִטּוּחַ בְּעֲצָמוֹ, וּמִדּוּעַ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַזְּמַן
לְחֲתָנָה עַל פִּי דִין, הוּא גַם הִבִּיא עִמּוֹ מִתְּנָה קֶרֶת עֶרְךָ, וְעוֹד זֶרֶק לְמַלְצָרִים
"טִיפ" מִן הַצַּד, הוּא אוֹכֵל בְּהַנְּאָה מִשְׂלֵמַת בְּשִׂמְחָה, וְנִהְנֶה מִכָּל רִגַע
בְּאֲרוּעַ, וּבַעַל הַשְּׂמָחָה חֲפֵץ בִּיקּוּרוֹ.

הַנִּמְשָׁל; אוֹתָהּ הַרְגֵּשָׁה בְּדִיּוֹק נִרְגֵּשׁ אֲנוּ בְּאוֹלָם הַתְּעַנּוּגִים הַנִּצְחָי שֶׁל
הָעוֹלָם הַבָּא. הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרָא בְּשִׁבְלֵנוּ אֶת גֵּן עֵדֶן, וְהִבְטִיחַ לָנוּ
שֶׁלְכָל יִשְׂרָאֵל מִבְּטַח חֵלֶק בְּעוֹלָם הַבָּא, רַק מֵה, כֹּל אֶחָד יִרְגֵּשׁ שֶׁם הַרְגֵּשָׁה
אַחֲרָת.

יֵשְׁנָם אֲנָשִׁים שֶׁמְרַב בּוֹשָׁה יִסְתִּירוּ אֶת עֲצָמָם בְּקֶרֶן זְוִית וַיֵּאֲכְלוּ מִהַצַּד,
הֵם יִרְגֵּשׁוּ כֹּל הַזְּמַן שֶׁהֵם אוֹכְלִים לֶחֶם שֶׁל חֶסֶד, שֶׁרִיחָמוֹ עֲלֵיהֶם,
וְהַכְּנִיסוּ אוֹתָם לְתוֹךְ אוֹלָם הַמַּעֲדָנִים רַק כְּדֵי לְהַשְׁקִיט אֶת רַעְבוֹנָם. מִרַב
בוֹשָׁה הֵם לֹא יִרְגֵּשׁוּ כֹּל מֵה הֵם בּוֹלְעִים, תְּמִיד תְּלִיחָה אוֹתָם הַהַרְגֵּשָׁה
שֶׁהֵם מִסְכְּנִים וְתִלּוּיִים בְּחֶסֶדֵי הַשֵּׁנִי, וּמִי יוֹדֵעַ מֵה הַזְּמַן הַקָּצוּב לָהֶם שָׁם.

אוֹלָם אוֹתָם שֶׁטָּרְחוּ וְעָבְדוּ קִשָּׁה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, אֲזִי בּוֹא יְבוֹאוּ
לְעוֹלָם הַבָּא עִם רֹאשׁ מוֹרָם לְמַעֲלָה, וַיֵּאמְרוּ: מִגִּיעַ לָנוּ, נִתְּבַע אֶת חֵלְקֵנוּ

בְּשֹׁכֵר, בְּפֶה מֵלֵא, וְלֹא נִרְגֵישׁ כָּלֵל שְׁמִיּוֹשֶׁהוּ "מֵרַחֵם" עָלֵינוּ פֶּה, וּמִמֵּילֵא
הַנְּאָתָם תִּהְיֶה מִשְׁלֵמָת.

צוּחַק מִי שְׂצוּחַק אַחֲרוֹן

מִסְפָּרִים עַל מִלְךְ אֶחָד שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלוֹשָׁה בָּנִים, וּכְשֶׁהֲרִגִישׁ שְׁיֹום מוֹתוֹ
מִמִּשְׁמֵשׁ וּבֵא, קָרָא לְשִׁלְשֵׁת בָּנָיו וְאָמַר לָהֶם: בְּנֵי הַיְקָרִים רְצוּנִי שְׂאֶחָד
מִכֶּם יִמְלֵא אֶת מְקוֹמִי לְאַחַר מוֹתִי, וְעַל כֵּן עָלִיכֶם לְלַקֵּת וּלְהַסְתוֹבֵב בְּעוֹלָם
כְּדִי לְלַמֵּד חֻכְמָה, וּמִי שִׁילְמַד וְיִהְיֶה לוֹ חֻכְמָה וַיַּדַּע רַב יוֹתֵר, הוּא יִזְכֶּה
לְשִׁבֵת עַל כְּסֵאֵי לְאַחַר מוֹתִי.

שָׁמְעוּ זֹאת בָּנָיו, וְעָלוּ שְׁלִשְׁתָּם עַל סְפִינָה וְהִפְלִיגוּ בַיָּם. וְהִנֵּה רוֹאִים הֵם
בְּאֲמֻצֵּעַ הַיָּם אֵי גְדוֹל וַיִּפְּהָ מְאֹד, וְהִחְלִיטוּ לָרֶדֶת עָלָיו. הֵם יָצְאוּ מִהַסְפִּינָה,
וְעָלוּ עַל הָאֵי, וְהִנֵּה רָאוּ שְׁעָרִים גְּדוֹלִים, וּבְשַׁעֲרֵים הָיוּ שׁוֹמְרִים שְׂאֲמָרוּ
לָהֶם: רְשָׁאִים אַתֶּם לְהַכְנִס לָאֵי וּלְאֹכַל וּלְשִׁתוֹת כְּפִי שְׁתַּחֲפְצוּ, וְהַכֵּל "לֵלֵא
תְשֻׁלוּם", אֲבָל אֵין לְהוֹצִיא מִחוּץ לָאֵי אֲפִילוֹ גְרָגִיר אֶחָד שֶׁל אוֹכֵל וְכַדוּמָה.

שָׁמְחוּ הָאֲחִים, וַנִּכְנְסוּ לָאֵי, וַרְאוּ בּוֹ הַרְבֵּה אֵילָנוֹת וְעֲצֵי מֵאֹכֵל מִיַּחַדִּים
בְּמִינָם, וְשִׁפְעַ שֶׁל אוֹכֵל, וּנְהָרוֹת וּמַעֲיָנוֹת נִפְלְאִים, וְכֶסֶף וְזָהָב מִשְׁלָכִים
בְּכָל יַעֲבֵר.

אֶחָד הָאֲחִים הִיָּתֶה לוֹ תַּאֲוֹת מְמוֹן, וְהִחֵל לְאָסוֹף כֶּסֶף וְזָהָב, וּמֵלֵא שְׂקִים
וְאַרְגָּזִים כְּכֹל שְׂיָכֵל. הָאֵחַ הַשֵּׁנִי הִיָּתֶה לוֹ תַּאֲוֹת הָאֲכִילָה, וְהָיָה זוֹלֵל וְאוֹכֵל
מִכָּל הַבָּא לְיָד, מִמֵּשׁ "לֵא פֶסֶק פּוּמִיָּה מְלַעִיסָה". אֲבָל הָאֵחַ הַשְּׁלִישִׁי הָיָה
חָכֵם יוֹתֵר, וְהָיָה בּוֹדֵק וּמִתְבּוֹנֵן בְּאֵילָנוֹת הַיָּפִים, וְחוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ כִּיֻּצַּד הֵם
נַעֲשׂוּ, וְכִיֻּצַּד הַפְּרוֹת גְּדֻלִים בְּצוּרָה יָפָה וּמִשְׁפָּרַת בְּיוֹתֵר, וְהָיָה רוֹשֵׁם כֹּל
דָּבָר, כְּדִי לְדַעַת כִּיֻּצַּד לְשַׁפֵּר אֶת הַחֻקְלָאוֹת בְּאַרְצָם, וְהָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה
מַעֲט, וּמִמִּשִׁיךְ בְּחֻקִּירוֹת.

וְהִנֵּה, לְאַחַר שְׁבוּעַ מַגִּיעַ מִכְּתָב מִהַמֶּלֶךְ שִׁיחֲזָרוּ לְאַרְמוֹנוֹ, וְלָכֵן הִתְכַּוְּנוּ
הָאֲחִים לְעֹזֵב אֶת הָאֵי. הָאֵחַ הָרִאשׁוֹן שְׂאָסַף כָּל אוֹתוֹ הַזְּמַן כֶּסֶף וְזָהָב,
הָעֵמִיס אֶת הַשְּׂקִים הַמְּלֵאִים עַל כֶּתֶפָיו וּבֵא לְצֵאת מִשַּׁעֲרֵי הָאֵי, אֵד לְצַעְרוֹ
תִּפְסוּ אוֹתוֹ שׁוֹמְרֵי הָאֵי וְלָקְחוּ מִיָּדוֹ אֶת כָּל מַה שְׂאָסַף, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לְהוֹצִיא
מִחוּץ לָאֵי שׁוֹם דָּבָר, וְלָכֵן עָלָה לְסַפִּינָה לֵלֵא שׁוֹם דָּבָר.

הָאֵחַ הַשֵּׁנִי שֶׁהִתְרַגֵּל לְאֹכֹל לֵלֵא הַפֶּסֶקָה, עָלָה לְסַפִּינָה וְהִחֵל לְחוֹשׁ בְּרַעֲב,
וּלְאַחַר זְמַן קָצֵר "מֵת מְרַעֲב". וְהָאֵחַ הַשְּׁלִישִׁי עָלָה לְסַפִּינָה עִם כָּל הַחֻמְר
שְׂאָסַף וְרִשָּׁם בְּמִשְׁךְ אוֹתוֹ הַזְּמַן, וּכְשֶׁהֲגִיעַ לְאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ שָׁטַח בְּפָנָיו אֶת
כָּל חֻכְמָתוֹ וְסוּדוֹתָיו, וּבָזָה נִתְגַּדֵּל שְׁמוֹ מַעַל כָּל אַחָיו, וְזָכָה לְשִׁבֵת עַל כְּסֵא
הַמְּלָכוֹת שֶׁל אָבִיו.

הנמשל הוא: שלושת האחים כנגד שלושה סוגים של בני אדם. ישנם אנשים שמבלים רוב ימיהם באכילה ושתייה, ובסופו של דבר לא לוקחים עמם את מה שאכלו. וישנם שרודפים אחרים הממון, ואתו ממון נשאר לאחרים [ובתלמוד ירושלמי אמרו: "אדם אוסף ממון בשביל הבעל השני של אשתו"]. אולם אותו האיש שרודף לדעת את ה' וללמד תורה, הרי הוא מלך המולך על תאוותיו ועל יצריו והוא המאשר האמתי, ועליו נאמר: "ותשחק ליום אחרון".

וידוע מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה במסכת עבודה זרה (דף ג.) : מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, ומי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת? כלומר, מי שטרח בעולם הזה, יהיה לו מה לאכול בעולם הבא, אבל מי שלא טרח כאן, אזי לא יהיה לו מה לאכול בעולם הבא. וחבל!!!

לא לשכח את המפתחות

ישנו משל מפרסם, שיעזר לנו להבין היטב את דברי משנתינו: היו שלושה שתפים, ששכרו דירה בקומה ה-60 בבנין גורד שחקים. ביום היו עובדים ובערב היו מבליים.

יום אחד לאחר בלוי משתף, חזרו בשעת לילה מאחרת לדירתם, ולתמהנם הודיעו להם שהמעלית מקלקלת... הבררה היחידה היא לעלות 60 קומות ברגל...

אמר השתף הראשון, אני מוכן בעשרים הקומות הראשונות לבדח אתכם, וכך לא נרגיש במאמץ. השני אמר, אני מוכן לשיר לכם שירים ולהנעים את זמנכם בעשרים הקומות הבאות. השלישי אמר, אני מוכן לספר לכם ספורי מתח ועלילה בקומות הנותרות.

ואכן, עשרים קומות ראשונות עברו חיש מהר, מרב צחוק ובדור. עשרים הבאות עברו בקול נעימה וזמרה. את הקומות האחרונות עברו עם ספורים מסמרי שער וספורים עצובים.

כשהגיעו לקומה ה-59 הודיע להם השתף השלישי: רבותיי, יש לי לספר לכם ספור עצוב מאד שניצליח להוריד לכם דמעות מרב צער ויגון: שכחנו את המפתח של הדירה למטה באוטו!!!

הנמשל ברור עד מאד: עשרים שנים הראשונות של האדם, עוברות על האדם בצחוק וקלות ראש. עשרים שנים הבאות בשירה וזמרה ושמחה. מכאן ואילך, באות שנים של מתח וחרדה, ולאחר אריכות ימים ושנים נוכח אדם לדעת את האמת המרה: את המפתחות לעולם הבא שכח כאן למטה בעולם הזה. מי שלא הכין את עצמו כאן, לא יהיה לו מפתח כניסה

למעלה...

כלנו אורחים בעולם הזה

מספר על אחד מגדולי ישראל, שהזדמן אל ביתו אורח עשיר ממדינה זרה. אותו אדם הגיע כדי לראות את מוסדות התורה להם תרם, והחליט באותה הזדמנות להכניס אצל אותו אדם גדול ששמו יצא למרחוק.

כשנכנס לביתו, ראה לתמהונו רהוט דל ועלוב, במדה כזו שלא עלתה על דעתו שפך דר אדם מן הישוב, ובודאי לא אדם מורם מעם כאותו גדול.

שאל האורח בפליאה: רבי, אדם גדול כמותו גר בבית ללא רהיטים, ואף ללא רהוט מינימאלי כדי לכבד את אורחיו. הכיצד?

חיך אותו גדול והשיב: והיכן רהיטיו של כבודו? מדוע איני רואה אותו מתרוח בכרסתו הנאה? מדוע אינו מכבדני ברהיטיו היפים?

השיב האורח בתמיהה: עובר אורח אני כאן, ולמה לי רהיטים, יבוא כבודו לביתי, ויראה את רהיטי...

'אף אני כן', השיב אותו גדול, 'גם אני עובר אורח בזה העולם, יבוא נא מר כבודו לביתי המוכן לי בעולם העליון, ושם תראה את רהיטי המהדרים והנפלאים...'

משנה יז

הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה:

הגאון מוילנא זצ"ל כתב דברים נוראים על חשבון הנפש שעושה כל אחד כשמוליכים אותו לקבר וז"ל בעת שמוליכים את האדם מביתו לקברו, אז תפקחנה כל חושיו, ורואה מה שלא היה יכול לראות בעת חייו, ומראים לו עונשי הגיהנם ותענוגי הגן עדן, ורואה איך כלה ימיו בהבל, וכך כספו וזהבו אשר עמל עליהם, לצנינים ולחוחים בעיניו, כי בעבורם קנה לנפשו עונשי הגיהנם, וגם הפסיד תענוגי הגן עדן.

ויתבונן אז בשכלו הנדף כמה תענוגי גן עדן הפסיד בעולם הזה, כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, וכמה שעות היה בכל ימי חייו אשר הלכו בבטלה, אשר בכל שעה ושעה היה יכול להרויח גן עדן בתענוגים נפלאים, אשר אין לא ראתה, ומחמת גדל התשוקה אשר הוא רוצה להתעדן שם, והוא אינו יכול להכנס לשם מחמת שהוא מלקלף בצואת עונותיו, הוא מוכן להעניש בגיהנם בעונשים קשים ומרים, רק כדי לבוא אחר כך לתענוגי הגן עדן.

אין בכח אדם לציר גדל שבירת לבו וחרטתו, ואם היה לאדם בעולם הזה אחד מאלף אלפים חלק מהצער שיש לו שם בעולם הבא, יהיה מכרח למות מחמת שלא היה יכול לסבל גדל הצער, רק בעולם הבא נותן לו הקדוש ברוך הוא כח שיוכל לסבל זה הצער, ואז גודלת תשוקתו שיתנו לו רשות לחזור לביתו ולעסק בתורה ועבודה כל ימי חייו, וממרט שערות ראשו, וקורע את בשרו, ואומר: אוי לי, איך החלפתי עולם בתענוגים נצחיים, על עולם החשך. והצער הזה קשה לו מצל יסורי גיהנם. ישמע חכם ויוסף לקח.

מעלת התשובה

בורא עולם חפץ שבניו יחזרו בתשובה, כמו האב המצפה ומיחל לראות את בניו האובדים אשר נמצאים בשביה תחת ידם של אויבים אכזרים. כמה שמחה יש לאב הרואה את בנו שנפדה מהשבי, ולא לחנם אמרו רבותינו במסכת ברכות (דף לד): שבמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים לא יכולים לעמוד.

לפנינו משל נפלא שימחיש לנו את הדברים: מעשה באדם עשיר גדול שהיה ירא שמים וצדיק, אולם דבר אחד היה חסר לו - ילדים! במשך שנים התפללו הוא וזוגתו להפקד בזרע של קיימא, ואכן התפללות המרבות עליו למרומים, ובני הזוג נפקדו לעת זקנה בבו זכר נחמד ויפה תאר.

את השמחה אשר שררה בביתם לא נתן לתאר במלים. אין צורך לומר כי בנם היה עבורם הדבר החשוב ביותר בעולמם. כבר בעודו תינוק השפיעו עליו רוב פנוק, וגם שגדל ונכנס לתלמוד תורה, הוא התבלט תמיד בבגדיו ובשאר מותרות אשר הוריו ספקו לו בשפע, וכמוכן שגם לעת בחרותו לא חסכו ממנו דבר. וכך גדל הוא לילד מפנק, פנוק אשר השחית את טבעו.

ההורים הזקנים טעו כאמור בטעות בה טעו כבר רבים לפניו - פנקו אותו וצידו אותו בסכומי כסף גבוהים, על מנת שיוכל לרפוש כל דבר שיחפץ, ודבר זה גרם לחברים רעים להתחבר אליו, וכך הלך הון והתדרדר עד שיצא לתרבות רעה, והיה משוטט כל היום ברחובות עם אנשים ריקים ופוחזים כמותו, וההורים היקרים אשר תלו תקוות מרבות בבנם יקירם - לא ידעו את נפשם.

לאחר תקופה של שברון לב ועגמת נפש, הכריע הצער את אמו של הנער, והיא נפטרה לבית עולמה. בלונה עמד הילד ואמר קדיש לשם נימוס, מבלי רגש או פיונה, וקל היה לנחש כי יהיה זה הקדיש האחרון אותו יאמר במהלך שנת האבל.

עבר שנתים, והאב הזקן החל מרגיש כי יומו קרב ובא, ועל בן החליט לתרם את כל רכושו העצום עבור מוסדות צדקה וחסד, כדי שפנו לא יבזבו את כספו להוללות ועברות.

אולם בצנאותו הותיר לבנו כמה אלפי דולרים, ונתן לו רשות להפנס לביתו המפאר פעם אחת בלבד - ביום השנה הראשון לפטירתו של האב. הן לא נראה עצוב על כך שאביו נפטר, אלא המשיך לחיות חיי הוללות וראותנות, ולשוטט בשוקים וברחובות כאחד הריקים והפוחזים.

לאחר חדש ימים פלה הן את הסכום אשר הותיר לו אביו בצנאותו, ומכאן ואילך הוא החל ללוות כספים לצורך מלוי רצונותיו. בתקופה הראשונה הלוו לו בשמחה, אולם אט אט החל מצטמצם מעגל המלוים, ולפתע הוא נאלץ להתמודד עם תחושת המחסור, אותה הוא לא הכיר מעודו. מהדירה ששכר, השליכו אותו כאשר לא שלם שכירות, ובמכירת לא הסכימו למכור לו בהקפה, וכך נאלץ לישון ברחובות ולמצא את מזונו בין פחי הזבל.

בתקופה הראשונה, נהגו עמו הנושים שהיה חייב להם כסף בעדינות, אולם ברבות הימים פקעה סבלנותם, וכחדש לפני יום השנה לפטירת אביו, הגיעו אליו הנושים והזהירוהו אזתרה אחרונה ואמרו:

זו הפעם האחרונה בא אנו באים לדרוש את חובנו. אנו מתאזרים בסבלנות רק משום שגילינו כי ביום השנה לפטירת אביך, תוכל להפנס לבית אביך, ואנו מקוים שתמצא שם כסף כדי לפרע את חובותיך. ודע לך שאם לא תשלם את חובך, רע ומר יהיה גורלך! אנו נצטיד בספינים

וְנַעֲשֶׂה בְּךָ שְׁפָטִים - אֶחָד יַחַתְךָ אֶת אֲזָנְךָ, וְאֶחָד אֶת יָדְךָ, עַד שֶׁתַּפֵּח אֶת נִשְׁמָתְךָ...

וְהִנֵּה הַגִּיעַ הַיּוֹם הַמֵּיָעֵד, עִם שְׁחַר הַשְּׁפִים הַבֵּן לְבֵית אָבִיו, שֶׁם הַמִּתִּינוּ לוֹ כְּבָר הַנּוֹשִׁים הַרְבִּים. הַשׁוֹמֵר שֶׁשְׁמַר עַל בֵּית אָבִיו, פֶּתַח עֲבוּרוֹ אֶת הַשַּׁעַר וְהוּא נִכְנָס לְתוֹכוֹ, אֵךְ לְהַפְתָּעְתּוֹ מִצָּא שֶׁהַבֵּית רִיק מִתְכוּלָתוֹ.

הוּא הַחַל לְעֲבוֹר בֵּין הַחֲדָרִים, וְנִסָּה לְחַפֵּשׂ בַּחוּרִים וּבִסְדָּקִים אוֹלֵי נוֹתֵר שֶׁם סְכוּם כֶּסֶף אוֹתוֹ יוּכַל לְתֵת לְנוֹשָׁיו, אֵךְ לְשׂוֹא, בְּכָל הַבֵּית הוּא לֹא מִצָּא מֵאוּמָה, עַד אֲשֶׁר הַגִּיעַ אֶל חֲדָר לְמוֹדוֹ שֶׁל אָבִיו. בְּחֲדָר זֶה נִרְאָה כְּאִלוֹ אִישׁ לֹא נָגַע, וְעַל הַשְּׁלֶחַן שָׁבוֹא הָיָה אָבִיו יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד, נֹצֵבָה לָהּ מַעֲטָפָה וְעַלֶּיהָ הָיָה רָשׁוּם: "עֲבוֹר בְּנֵי יַחֲיִדֵי הַיָּקָר לִי מִכָּל"...

בְּיָדִים רוֹעֲדוֹת פֶּתַח אֶת הַמַּעֲטָפָה, וּמוֹצֵא בָּהּ מִכְּתָב מֵאָבִיו. וְכֵן כָּתַב לוֹ אָבִיו לְפָנַי מוֹתוֹ:

בְּנֵי יַקִּירִי, אֶת הַמְּכָתֵב הַזֶּה אֶתֵּה קוֹרָא בְּיָדֵי בְּיוֹם הַשְּׁנָה לְפִטְרִיתִי. אֲנִי כְּבָר לֹא בַּחַיִּים, נְבִיא מַעוֹלָם לֹא הָיִיתִי, אֲבָל אֲנִסָּה לְתַאֵר אֶת מִצְבֶּךָ כְּפִי שְׂאֲנִי רוֹאָה בְּעֵינַי רוּחִי.

וּבְכוֹ, אֲנִי מִתַּאֵר לְעֲצָמֵי כִּי אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר הִתְרַתִּי לָךְ - כְּלִית תּוֹךְ זָמַן קָצֵר, לְאַחַר מִכּוֹן הַתְּחִלָּתְךָ לְלוֹוֹת כֶּסֶפִּים מִיְדֵיְךָ, וְכַמוֹכָן לֹא הִיָּתֵה לָךְ אֲפִשְׁרוֹת לְשִׁלְמָם. אֲנִי מִתַּאֵר לְעֲצָמֵי כִּי בְּרַגַע זֶה מִמֶּשׁ, מִמִּתִּינִים לָךְ מִחוּץ לְבֵית כָּל נוֹשֵׁף, וּמֵאִימִים עֲלֶיךָ אִיוּמִים שְׂאֵם לֹא תִשְׁלַם אֶת חוֹבוֹתֶיךָ, הֵם יַעֲשׂוּ בְּךָ שְׁפָטִים, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה וְאוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלָמָה.

עַל כֵּן, מִבְּקֵשׁ אֲנִי מִמֶּךָ שֶׁתִּכְנַס לְחֲדָר הַסָּמוּךְ, שֶׁם תִּמְצָא דָבָר מֵה אֲשֶׁר יִפְתֹּר לָךְ אֶת כָּל בְּעִיּוֹתֶיךָ, וְיִשְׁחַרֵּר אוֹתְךָ מִכָּל הַצָּרוֹת, הַכְּנִיתִי לָךְ שֶׁם חֲבֵל תְּלִיָּה... תְּלִיָּה אֶת עֲצָמֶךָ בְּנִי, וְשִׁים קֶץ לְתִלְאוֹתֶיךָ... לְפָחוֹת תִּהְיֶה מִיתְתְּךָ מִכְּבֻדַּת מִבְּלֵי יְסוּרִים וּבְזִיוֹנוֹת...

אֵל נָא תִכְעַס עָלַי בְּנֵי יַקִּירִי, אֵל תִּחַשְׁב אֲפִילוֹ לְרַגַע שְׁמִתוֹךְ אַכְזָרִיוֹת פְּעֻלָּתִי כְּאֲשֶׁר הִחְלַטְתִּי לְהוֹתִיר אֶת כָּל כֶּסְפִּי לְאַחֲרִים. דַּע לָךְ, כִּי יִדְעָתִי שֶׁלֹּא יַעֲזֹר לָךְ אֲפִילוֹ אִם הוֹתִרְתִּי לָךְ אֶת כָּל כֶּסְפִּי, מִפְּנֵי שְׁמֵרָב פְּזִיזוֹתֶיךָ, הִיִּית מְכֻלָּה וּמִבְּזָבֵז אֶת כָּל מְמוֹנֵי לְהַבֵּל וְלָרִיק. וְלָכוֹן עֲבוֹר לְחֲדָר הַשְּׁנִי וְשִׁים קֶץ לְחִיָּיָה, רַק אֵל תִּשְׁפַּח לְהַתְּנוּדוֹת עַל חֲטָאֶיךָ לְפָנַי מוֹתְךָ...

הַבֵּן עֲבֹר לְחֲדָר הַסָּמוּךְ, וּמִצָּא שֶׁם חֲבֵל תְּלִיָּה. עֲלֶה עַל הַכֶּסֶא וְכַרְךָ אֶת הַחֲבֵל סָבִיב צְנֹאוֹרוֹ, וְהַחֵל לְמַלְמֵל אֶת מִילוֹת הַיְּהוּדִי בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ, וְלֹאֲחַר מִכּוֹן קֶפֶץ מִהַכֶּסֶא.

אֵךְ לְתִדְהֻמָּתוֹ הַחֲבֵל נִתַּק מִמְּקוֹמוֹ, וְהוּא נָפַל עַל הַקֶּרְקַע. וְהִנֵּה רָאָה פֶּתַק נוֹסֵף נוֹפֵל מִתְּקֵרֵת הַבֵּית, וְשֶׁם הָיָה כְּתוּב: לְבְנֵי הַיָּקָר, לְאַחַר שְׁגִילִית אֶת

טעויות וחרפות בתשובה בלב שלם, שוב אין הקדוש ברוך הוא חפץ במוותך, אלא שמח הוא שקבלת על עצמך להשתנות ולהתחיל דף חדש בחיים.

וכעת אגלה לך סוד שייעשה אותך מאשר. בפנת החדר יש בליטה רפואה, ושם מסתר אוצר גדול מאד, לך וקח אותו, ושלים את חובותיך, והתחל את חייך בדרך הישרה והטובה, ללא חיי הוללות והפקרות.

הנמשל ברור - הקדוש ברוך הוא אינו חפץ במוותו של הרשע, אלא רוצה הוא שיחזור בתשובה, ואז יקבל מאת ה' את האושר הגדול ביותר, ויהיה לו גם חיי עולם הזה וגם חיי עולם הבא. אבל אם אין האדם חפץ לשנות את דרכו הרעה, אזי מחכים לו הרבה נושים שעתידים לפרוע ממנו את כל החובות שצבר פה בעולם הזה. אשר האיש אשר יודע לנצל הזדמנות פז כזאת - לחזור בתשובה ולעלות בדרך הישרה המובילה אל האושר האמיתי.

יפה שעה של תורה ומעשים טובים בעולם הזה

בספר "זקניך ויאמרו לך", הביא ספור בשם המגיד מקלם: יום אחד יצא ברוך גדול ברקיע, המבשר ואומר: עגרה פלוגית ופלוגית נמצאו זכאים, ועל כן מגיע לה שכר מיחד, ומהו השכר?

יוצא הכרוז ואומר: נותנים אנו בזה שכר לכל הנשמות שבעולם האמת שגרו באותה קהלה למן היום שנוסדה ועד היום - "שעה אחת של חיים", כלם יקומו לתחיה לשעה אחת, ואחר כך ישובו אל עפרם.

השעה היעודה הגיעה. רעש והמולה בשמים, כל הנשמות של אותה עגרה נקבצו והתאספו, והכינו עצמם לקבל את השכר האמור. מובן שתושבי העגרה החיים בארץ, לא יודעים דבר מכל זה.

השעה עשר בבקר, ואזניהם של בני העגרה החיים נחרשו מן הרעש. כלם נתקפו בהלה ופחד של רעש מוזר, עד מהרה התפשטה לה השמועה ועשתה לה כנפים. בית הקברות השוכן בקצה העגרה, היה הומה אדם. בפחד ובהתרגשות רצו כל בני העגרה לראות את מחזה הפלא.

ככל שהתקרבו יותר ויותר את בית הקברות, הבהר להם שהמתים קמו מקברייהם לבושים בתכריכים לבנים.

וְאִזְ הַשְּׂאָגָה הַרְאֵשׁוֹנָה פִּלְחָה אֶת הָאֹוִיר : הִנֵּה סָבָא, הִנֵּה סָבָא, שׂוֹאֵג אָדָם
שֶׁהִגִּיעַ רֵאשׁוֹן לְמָקוֹם בְּהִתְרַגְּשׁוֹת. וְהִנֵּה אָבִי הַסָּבָא, נִשְׁמַעַת קְרִיאָה
נוֹסֶפֶת. וְהִנֵּה... וְהִנֵּה...

אֵט אֵט כָּלֵם הִתְקַרְבוּ וְרָאוּ אֶת כָּל מַפְרִיָּהֶם וּקְרוּבֵיהֶם מִסֵּפֶר דְּוֵרוֹת
אֲחוּרָה. וְהִנֵּה בְּעוֹד שְׁבָנֵי הָאָדָם הַחַיִּים שׂוֹאֵגִים בְּהִתְרַגְּשׁוֹת וְהוֹלְכִים
בְּמְרוּצָה לְתֵת שְׁלוֹם לְקְרוּבֵיהֶם, אֵצֶל הַמֵּתִים קוֹרָה בְּדִיוֹק אֶת הַהֶפְדָּ,
כְּאִלוּ הֵם לֹא מַפְרִים אֶף אֶחָד, וּבְמָקוֹם לְהַגִּיד שְׁלוֹם, הֵם פּוֹנִים
וְאוֹמְרִים: מַה אַתֶּם רוֹצִים? תָּנוּ לָנוּ לְעֵבוֹר וְלִלְכָת, זִוְזוּ!!

אֶחָד הַמֵּתִים נֶעְצָר לְרַגַע, וְהַסִּבִּיר לְקְרוּבוֹ שֶׁדָּהָר אַחֲרָיו: נָתַנוּ לָנוּ שְׁעָה
אֶחָת לַחַיּוֹת מִהַשְּׁעָה עֶשֶׂר עַד הַשְּׁעָה אֶחָת עֶשְׂרֵה בְּלִבָּד, וְכִבֵּר עֶשֶׂר וְשָׁלוֹשׁ
דְּקוֹת וְאַתֶּם מְעַכְּבִים אוֹתָנוּ, עֲלִינוּ לְנַצֵּל אֶת הַזְּמַן, אָנוּ רְצִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת
הַקְּרוֹב בְּיֹתֵר לַחֲטוּף וְלַחֲטוּף...

וְאִזְ הִבִּינוּ כָּלֵם, שֶׁלֹּא תַחֲזִית הַמֵּתִים הֵיטָה כָּאֵן, אֶלָּא תַחֲזִיהַ זֹו לְשְׁעָה
חוֹלְפֵת בְּלִבָּד, וְאִין זְמַן כְּעֵת לְנִשְׁק נְכָדִים וּקְרוּבִים. רְצִים כָּלֵם בְּבִהְלָה
לְבֵיתִי מְדַרְשׁ שֶׁל הָעֵינְיָה אֲשֶׁר הִתְמַלְאוּ עַד אֶפְס מָקוֹם, וּבְעוֹד בְּנֵי הַקְּהֵלָה
הַחַיִּים מְנַסִּים לְעַכֵּל אֶת הַמִּתְרַחֵשׁ, כִּבֵּר הָיוּ כָּל הַמֵּתִים רְחוּקִים
מֵעֵינֵיהֶם, כָּלֵם נֶעְלְמוּ בֵּין קִירוֹת בְּתֵי הַמְּדַרְשׁ שֶׁל הָעֵינְיָה, לֹא נוֹתֵר לְבָנֵי
הָאָדָם הַחַיִּים אֶלָּא לְצַעַד אַחֲרֵיהֶם, וְלַחֲזוֹת בָּמוֹ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶׁהִתְרַחֵשׁ.

הַשְּׁעָה כִּבֵּר עֶשֶׂר וְעֶשֶׂר עֶשֶׂר דְּקוֹת יְקָרוֹת מִפּוֹ כִּבֵּר חֲלָפוֹ, וְעַדִּין לֹא כָּל
הַמֵּתִים מְצָאוּ סֵפֶר לְהַגּוֹת בּוֹ, וְהַמְחִזָּה הָיָה נוֹרָא. בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עוֹמְדִים
אֲנָשִׁים בְּתַכְרִיכִים לְבָנִים, וְכָל אֲרוֹנוֹת הַסִּפְרִים הִתְרוֹקְנוּ וְלֹא נִשְׂאָר אֶפְיִלוּ
סֵפֶר אֶחָד שֶׁלֹּא בָּא לִיַּדִּי שְׁמוּשׁ.

כְּמוֹבוֹן שְׂאֵף אֶחָד לֹא חִפֵּשׂ מָקוֹם מְרוּחַ לִישִׁיבָה, שׁוֹם דָּבָר לֹא עָנִין אוֹתָם
מִלְּבַד שִׁיְהִיָּה סֵפֶר קוֹדֵשׁ בְּגֵדֵם כִּדִּי לַחֲטוּף וְלַחֲטוּף עוֹד מִיָּלָה שֶׁל תּוֹרָה.

שְׁעוֹן בֵּית הַכְּנֶסֶת כִּבֵּר מִרְאָה עַל הַשְּׁעָה עֶשֶׂר שְׁלוֹשִׁים וְחֲמִשׁ, כָּלֵם בְּלַחֲץ
אִידָ לְנַצֵּל שְׁשִׁים שְׁנִיּוֹת בְּכָל דְּקָה. הַשְּׁעָה כִּבֵּר רְבַע לְאֶחָד עֶשְׂרֵה, וְכִדָּ
עוֹבְרֵת לָהּ דְּקָה וְעוֹד דְּקָה.

וְהִנֵּה הָיָה אֶחָד שֶׁהִבְחִין בְּשְׁעָה הַמִּתְקַדְּמֵת, וְדָפַק עַל הַבִּימָה, וְשָׂאֵג:
הַשְּׁעָה כִּבֵּר עֶשְׂרֵה לְאֶחָת עֶשְׂרֵה, לְהִתְחַזֵּק בְּלִמּוּד... וְהַקּוֹלוֹת גָּבְרוּ בִּיְתֵר
שְׂאֵת וְיֵתֵר עוֹז בְּכָפֵל כְּפָלִים.

הַלֵּב דוֹפַק וְהַמִּתַּח קוֹרַע שְׁחֻקִים - נוֹתְרוּ שֵׁשׁ דְּקוֹת, נוֹתְרוּ שְׁתֵּים וְחֲצִי
דְּקוֹת, "קוֹלוֹת וּבְרָקִים" שֶׁל לִמּוּד עִם נְצוּל מְרַבִּי שֶׁל הַזְּמַן. נוֹתְרוּ עֶשֶׂר
שְׁנִיּוֹת, תִּשְׁעַ, שְׁמוֹנֵה, שְׁבַע... הַבְּכִיּוֹת שֶׁנִּשְׁמְעוּ וְקוֹלוֹת הַלִּמּוּד רַק גָּבְרוּ
וְהִלְכוּ.

נותרו ארבע שניות, שלוש, שתיים, עד סוף השניה האחרונה המשיכו ללמד, ולאחר מכן כולם שבו למנוחות, די שקט.

השעה הסתיימה לאחר שנוצלה עד תום, המתים מלאו את נפשם באוצרות נצח של עשרות אלפי חלקיקי שניות מלאים וגדושים במצוות, ותלמוד תורה, תפלה ותשובה. שבו לעפרם מדשני ענג, למויל עיניהם הפעורות של יקיריהם.

המגיד מקלם עוצר לשניה קלה, ו"מצליף" את המשפט האחרון הממצה והמספם: "הקשיבו היטב, ומה גרוע בכך שאנו חיים יותר משעה אחת, מדוע שילך זמננו לריק רק משום שיש לו את השעה היקרה הזו עשרים וארבע שעות בכל יום, שלוש ימים בחדש"...

מה נחשב לקורת רוח בעולם הבא

כתוב בספר "נוטרי אמן": בשם תלמידי הסבא מקלם: באחת משיחותיו של הסבא בליל שבועות, כשרצה הסבא לעורר את בני הישיבה לחזוק בתורה, פתח במשנה באבות ואמר: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מפל חיי עולם הזה", הוא המשיך ושאל, עבור מה זוכים לקורת רוח בעולם הבא?

שפא תאמרו עבור אמירת "ברוך הוא וברוך שמו"!! חס ושלום, השיב הסבא, עבור "ברוך הוא וברוך שמו" הרי זוכה האדם לתן שבח לבורא עולם, ובעבור זה כל העולם וכל ההנאות לא יוכלו למלאות את שכרו, וכדאי היה להקדוש ברוך הוא לברא את העולם למשך ששת אלפים שנה, רק כדי שיהודי אחד יזכה לענות "ברוך הוא וברוך שמו" פעם אחת!

אלא לקורת רוח, זוכה אדם ששכב בצורת אפרקדון (על הבטן או על הגב), ונזכר ב"שוייתי די לנגדי תמיד", ומתישב מיד באימה. וכן מי שישב על כסא בצורה זקופה, וכשנזכר שבורא עולם נצב מולו, יושב על הכסא בענוה, על כך אמרו במשנה "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא".

רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את
חברך בשעת כעסו, ואל תנחמנו בשעה
שמיתו מטל לפניו, ואל תשאל לו בשעת
נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת
קלקלתו:

אל תשתדל לראות את חברך בשעת קלקלתו

במדרש ילקוט שמעוני שאלו, מנין אתה למד כן? מאדם הראשון וכו' וזה
שאכלו מעץ הדעת, וידעו כי ערומים הם, באותה שעה לא נגלה עליהם
הקדוש ברוך הוא, אלא לאחר שתפרו עליה תאנה ועשו להם חגורות, אחר
כך שמעו את קול ה' מתהלך בגן לרוח היום, וזאת כדי שלא יתבישו
בשעת קלקלתם.

הגאון רבי יצחק אלחנן רבה של קובנא, היה הולך לבית המדרש בשבת,
יחד עם מזכירו הרב רבי יעקב ליפשיץ, ראה מרחוק יהודי אחד הולך
לקראתו וסיגריה בפיו, כשהתקרב מעט האיש ההוא והבחין ברבי יצחק
אלחנן, השליך מיד את הסיגריה מידו, לבל יראהו הרב בקלקלתו,
וכשנפגש עם רבי יצחק אלחנן, הקדימו הרב בברכת "שבת שלום", והלה
ענה שבת שלום בכבוד ראש כראוי.

לאחר שהלכו משם, התרגז רבי יעקב ליפשיץ וטען, רבנו! הלא ראה
מרחוק שהאיש ההוא היה מעשן סיגריה בשבת, והיה צריך לנזוף בו
ולחטיף לו מוסר, ולא היה לרבנו להקדים לו "שבת שלום".

החזיר לו רבי יצחק אלחנן: אני סביר שכאשר הקדמתי לו "שבת שלום",
נראה שחשב בלבו, בודאי שהרב לא ראה אותי מעשן, שאלו ראני לא היה
מקדים לי שלום, לכן עלי להזהר להבא לא לעשן ברחוב, פן יפגשני
פתאום ויראה שאני מחלל שבת, ויסור החן שלי ממנו.

דבר זה למדים ממה שאמרו חז"ל באבות דרבי נתן (פרק יב): כשהיה אהרן
הכהן מהלך בדרך, פגש בו אדם רשע, ואהרן הקדים לו שלום, למחרת
בקש אותו איש לעבור עברה, אבל אמר בלבו: אוי לי, היאך אשא עיני

אחר כך וּרְאָה אֶת אֶהְרֹן? בּוֹשְׁתִי מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא הַקֹּדֵים לִי שְׁלוֹם. נִמְצָא
אוֹתוֹ אִישׁ מוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִן הָעֵבֶרָה בְּגִלְל שֶׁאֶהְרֹן עָשָׂה עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ לֹא רָאָה
בְּקִלְקֻלָּתוֹ.

מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה עִם הַגָּאוֹן הָרַב אֲבָרְהָם גְּנִיחוּבְסָקִי מֵרֹאשֵׁי יְשִׁיבַת טְשִׁיבִין
בִּירוּשָׁלַיִם. מֵדֵי לַיִל שֶׁבַת לּוֹמֵד הַגָּאוֹן בְּחִבְרוּתָא עִם אֲבָרְדָּ תִלְמִיד חֲכָם.
בְּאוֹתוֹ לַיִל שֶׁבַת שְׁעָלִיו אֲנַחְנוּ מְדַבְּרִים, הַגִּיעַ הַחִבְרוּתָא כְּרָגִיל לְבֵיתוֹ שֶׁל
הָרַב גְּנִיחוּבְסָקִי, וְאַרְע לּוֹ מְקָרָה מְצַעַר: הוּא לְחָץ בְּטַעוֹת עַל כְּפִתוֹר
הַפְּעָמוֹן שֶׁלִיד הַדְּלֵת, וְקוֹלוֹ שֶׁל הַצְּלָצוֹל נִשְׁמַע בְּכָל הַבַּיִת.

וְהִנֵּה, לְמִרוֹת קוֹלוֹ הַחֲזָק שֶׁל הַפְּעָמוֹן, לֹא נִגַּשׁ בְּעַל הַבַּיִת לְפִתַח אֶת הַדְּלֵת
כְּהַרְגֵלוֹ מֵדֵי לַיִל שֶׁבַת. הָאֲבָרְדָּ הַמְתִּין זְמַן מָה, וּמִשְׁלֵא פָתַחוּ לוֹ, סָבַר
הַחִבְרוּתָא שֶׁהָרַב לֹא שָׁמַע מִשׁוּם מָה אֶת הַצְּלָצוֹל, וְהַחֵל לְדַפֵּק עַל הַדְּלֵת
פַּעַם וּפַעַמִּים. אָבֵל גַּם אִזּוֹ לֹא נִשְׁמַע רַחֵשׁ כְּלִשְׁהוּ מִן הַבַּיִת, וְאִישׁ לֹא נִגַּשׁ
לְפִתוֹחַ.

כִּיּוֹן שְׁהִיָּה בְּטוֹחַ שֶׁהָרַב גְּנִיחוּבְסָקִי נִמְצָא בְּבֵיתוֹ, הַמְּשִׁיד הַתִּלְמִיד חֲכָם
לְדַפֵּק וְלְדַפֵּק. וְאִכּוֹ, הַמֵּאֲמָצִים נִשְׂאוּ פְרִי... לְאַחַר דְּקוֹת אֲרָכּוֹת שֶׁל
נְקִישׁוֹת, פּוֹתַח הַגָּאוֹן אֶת הַדְּלֵת, בְּבִגְדֵי שִׁינָה, וְעוֹשֶׂה רוֹשֵׁם כְּמִי שֶׁמֵתַמְתַּח
לְאַחַר שֶׁקָּם מִן הַשִּׁינָה, תּוֹדֵ כְּדֵי שֶׁפְּשׁוּף הַעֵינַיִם, וּפְעֻלוֹת נוֹסְפוֹת הַנְּעֻשׂוֹת
בְּעַת שֶׁהָאָדָם קָם מִמִּטָּתוֹ.

וְאִזּוֹ הוּא אוֹמֵר לַחִבְרוּתָא בְּנִימָה שֶׁל הַתְּנַצְלוֹת: אֲנִי מִבְּקֵשׁ סְלִיחָה אִם
נִצְלַצְתָּ לְדַפֵּק זְמַן רַב בְּדְלֵת. הָרַב עָשָׂה כָּל טַעֲדָקִי כְּדֵי לְהוֹכִיחַ לְאוֹרְחוֹ
שֶׁהוּא נִרְדָּם עַל מִטָּתוֹ וְלָכֵן לֹא פָתַח אֶת הַדְּלֵת.

הַדְּבָר הַזֶּה נִרְאָה מוֹזֵר עַד מְאֹד, אֲמַר הַחִבְרוּתָא, כִּיּוֹן שֶׁמַּעוֹלָם לֹא קָרָה
לִי כְּדָבָר הַזֶּה, שְׁיָבוֹא לְבֵיתוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן וְאִמְצָא שֶׁהוּא יָשׁוּן... הַשְּׁעָה הַזֵּאת
יַחֲסִית מְקַדְמַת בְּסָבִיבוֹת תִּשְׁעַ וְחָצִי בְּלִילָה, וְלֹא אִישׁ כְּהָרַב גְּנִיחוּבְסָקִי
יִלְדֵ לִישׁוֹן עַל מִטָּתוֹ בְּשָׁעָה כְּזוֹ, וְעוֹד בְּבִגְדֵי שִׁינָה...

אִין זֶה אֵלֶּה שֶׁהָרַב גְּנִיחוּבְסָקִי שָׁמַע אֶת צְלָצוֹל הַפְּעָמוֹן, וְהִבִּין שֶׁאִם יִפְתַּח
אֶת הַדְּלֵת מִיַּד כְּמוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה תְּמִיד, הַחִבְרוּתָא יִרְגִּישׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּמַצַּב
מְאֹד לֹא נוֹחַ עַל חִלּוֹל הַשְּׁבַת בְּשׁוֹגֵג, וְלָכֵן כְּדֵי לְמַנוּעַ זֹאת, עָשָׂה עֲצָמוֹ כְּמִי
שֶׁנִּרְדָּם עַל מִטָּתוֹ, וְאִם כֵּן, הַחִבְרוּתָא יְהִיָּה בְּטוֹחַ שֶׁהָרַב לֹא שָׁמַע אֶת
הַצְּלָצוֹל וְלֹא יָבוֹא לִיַּדִּי בְּזִיוֹן!

יִתְרָה מִזֹּאת, עֲדִיף הָיָה לָרַב גְּנִיחוּבְסָקִי לְבִישׁ כְּבִיכּוֹל אֶת עֲצָמוֹ, עַל
שֶׁנִּרְדָּם עַל מִטָּתוֹ, וְהַעֲקָר לֹא לְגָרִם לְבִזְיוֹן לַחִבְרוּתָא...

משנה יט

שְׁמוּאֵל הַקָּטָן אָמַר, (משלי כד) בְּנֶפֶל אוֹיְבֶיךָ
אַל תִּשְׁמַח וּבְכַשְׁלוֹ אַל יִגַּל לְבָבְךָ, פֶּן יִרְאֶה יי
וְרַע בְּעֵינָיו וְהִשִּׁיב מֵעָלָיו אָפוֹ:

בתלמוד ירושלמי (פתיבות פרק יא) מספר על רבי יוסי הגלילי, שהיתה אשתו מצערת אותו הרבה, עלה רבי אלעזר בן עזריה אצלו, וכשראה כיצד היא מתחזקת לבעלה, אמר לו: רבי, גרשה, שאין זה כבודך לדור עם אשה כזאת.

אמר לו רבי יוסי: כתבתה מרבה עלי, ואין לי כסף לשלם כתבתה. אמר לו: אני אתן לך סך הכתובה וגרש אותה. וכן עשה, נתן לה סך כתבתה וגרשה, והלכה ונשאת ליהודי אחד שהיה שומר העיר.

לאחר מכן ירד השומר הזה מנכסיו, וגם נעשה עור בשתי עיניו, והיתה אשתו הנזכרת מוליקה אותו כדי לחזר על בתי אנשי העיר לקבץ נדבות.

פעם אחת חזרו בכל בתי העיר ולא נתנו להם כלום, אמר לה בעלה: אין כאן רחוב אחר עוד שנחזר אליו לקבץ? אמרה לו: יש כאן רחוב אחד שבעלי הראשון שגרשני הוא דר בתוכו, ואיני יכולה להפנס לשם מחמת הבושה. התחיל בעלה להתקוטט עמה ולהכותה, כדי שתפנס בתוך אותו רחוב לקבץ נדבות.

בינתיים עבר רבי יוסי הגלילי, ושמע את קולם וראה שמתבזים בשוקים וברחובות, ולקחם ונתנם בבית אחד מן הבתים שלו, והיה מעלה להם מזונות ומפרנסם כל ימי חייהם.

כל המתבונן על מעשה זה, יתפעל כיצד אדם שסבל רבות מאשתו, עד כדי כך שחכמים הורו לו לגרשה [על אף שאמרו בגמרא (גיטין דף טז.) שכל המגרש אשתו ראשונה, אפילו מזבח מוריד עליו דמעות], ועם כל זה פאשר ראה את הבזיונות שמקבלת, לא רק שלא שמח על כך, אלא עוד חש לעזר לה ולבעלה כל ימי חייה.

משנה כ

רבי אומר, אל תסתכל בקנקו, אלא במה שיש בו. יש קנקו חדש מלא ישו, וישו שאפלו חדש אין בו:

אל תסתכל בקנקו

דרך של בני אדם להתלהב מבני אדם שיש להם זקן ארוך, וכובע גדול, וכרס רחבה וכיוצא בזה, אבל מבני אדם צנומים ולבושים בבגדים פשוטים ובלויים אינם מתרשמים.

וכמו שמספרים על מלך ספרד, שלח אדם צעיר וחכם בשליחות חשובה, לביתו של מלך פורטוגל. בראות המלך את הצעיר שנשלח אליו, אמר המלך בכעס: האם אין די אנשים למלך בספרד שהוא שולח אלי נער שטרם צמח זקנו?

החכם הצעיר השתחוה ואמר: אדוני המלך, אילו ידע מלכי שכבודו משתוקק לראות משהו עם זקן, ללא ספק היה שולח במקומי תיש...

ובדרך מליצה אמרו: "אל תסתכל בקנקו אלא במה שיש בו", הכוונה היא - שאל לו לאדם לקבע קביעות ומנחים בהתאם למראה או גיל או מעמדו של האדם, אלא יש להשיג ולבקש את החכמה ולקנותה מכל אדם, בכל גיל ובכל צורה שהיא.

לא הכובע קובע ולא המעיל מועיל

מעשה בשופט שהיה חכם ונבון, ותמיד קלע לאמת. פעם בא אליו אדם בוכה, וספר את המעשה הבא:

יש לי בת ששדכתי והכנתי לה את כל בגדיה ותכשיטיה, החתנה קרובה והכל מוכן בבית, אלא שחדר גנב ולקח הכל, ועתה נמצא הוא בחסר אונים. השופט עודד את האיש, ובקש שיוליכו עמו לביתו.

כשהגיע למקום משם נגנבו החפצים, מצא שמקומו של החדר נמצא בקומה שניה, ולו חלון יחיד, ותחת החלון גדל עץ קוצני. השופט שאל את הנגנב, מי הוא שכנו הגר מתחתיו? ותשובת האיש הייתה: איש תם חסיד וישר, הדור בלבשו, חזן המופר לכל ביושרו וצדקותו.

בבקר הזמין השופט את החזן לבית המשפט, החזן תמה על מה ולמה, והרי הוא ידוע כצדיק וחסיד. גם אנשי הסביבה שנקהלו לבית המשפט גדל תמהונם. השופט החכם לא שת לבו לחזן ולאנשים המצטופפים בבית המשפט, ופקד עליו לפשט את בגדיו לעיני כל הקהל...

החזן ניסה להתנגד, אך כשהרעים השופט בקולו, החל החזן מוריד את בגדיו, וחשף את חלק גופו העליון, וראו כלם בברור, שגופו היה מכסה בשריטות ופצעים טריים.

מיד החל השופט לנזוף בו: גנב שכמותך, החזר את הגנבה אשר גנבת! החזן הבין שנתפס בקלקלתו, וכי השריטות שעל גופו מעידים על מעשיו שטיפס על העץ הקוצני כדי לגנב משכנו את כספו. החל החזן מודה על מעשיו, והחזיר את הגנבה, ואף שלם קנס הגון. מאותו יום נודע קלונו ברבים, והבינו הכל שכל מעשיו לא היו אלא בצביעות.

ועל כן צריכים לדעת, שאם רואים איזה אדם בעל זקן גדול וחליפה ארצה, וכרס רחבה, אין זה אומר שהוא אחד מליי צדיקים נסתרים, מפני שהכובע לא קובע והמעיל לא מועיל וגם לתיש יש זקן ארוך.

כדי להמחיש זאת ביתר שאת, יש להתבונן במעשה הבא: מספרים על רבנו האבן עזרא זצ"ל, אשר הגיע פעם למדינה מסוימת, לשם עריכת מגבית לטובת מוסדות תורה וצדקה שהיה ממנה עליהם.

כידוע, היה הרב עני מרוד, ובשל צורתו ומלבושו הפשוט והמרושל, חש פגיעה שהכל זלזלו בו, ולא הטו און קשבת לא לדרשותיו ולא לדרשותיו. הרב שנפגע עד עומק נשמתו וראה עד כמה הצבור מיחס כבוד והערכה לקומה ולצורה, החליט ללמד את אנשי המקום לקח ומוסר.

עברו ימים, והרב חפש ומצא סבל בור ועם הארץ, שהיה גבוה וחסון, נשוא פנים שזקן צחור מעטר את פניו. נגש אליו הרב, ובקש לשאול מה משפחתו ליום עבודה. ענה הסבל, שהוא מרויח ביום עבודה, סך של עשרה זהובים.

שאל הרב: האם אתה מוכן להתלוות אלי בנסיעתי מספר ימים, ואני אדאג לכל מחסורך, וגם אלביש אותך בגדים הדורים, ולא זו בלבד שלא תצטרך לעבוד קשה, אלא אף תנחל כבוד רב, ובנוסף אשלם לך סך של מאה זהובים לכל יום שתהיה איתי.

אותו סבל שהפיר את הרב והוקירו מאד, הביע את הסכמתו בכל לב. לקחו הרב, וסרק את זקנו היפה והארך, והלבישו גלימה יפה ומשפצת, וחבש לו כובע הדור הראוי לרפנים מפלגים, ונתן בידו מקל מכסף, והרב עצמו לבש בגדי שמש פשוטים, והלכו לאותה מדינה ששם לא כבדו את האבן עזרא.

לפני שהגיע למדינה, התנה הרב עם הסבל והזהירו, לבל יפצה פה, ולא ידבר עם שום אדם, אלא אם כן הרב יורה לו לעשות כן. בהגיעם למקום, החל "השמש" לפרסם את גדלת "הרב" ואת גאונותו וגדלתו, ואנשים שראו את גובה קומתו והדרת פניו, התפעלו והתרשמו מאד מהרב, והחלו הגבאים ואנשי הקהלה לחפש לרב בית ומקום מתאים.

כלם קבלוהו בכבוד מלכים, כאשר כלם מצפים לשמוע דרשה ודברי תורה בשבת מפי "הרב". ואכן, ביום השבת, הגיע הרב לבית פנסת כשקהל גדול של אנשים נשים וטף התאספו עד אפס מקום. הרב התכבד וישב במזרח כשהקהל דרוך מצפה לשמוע את דברי קדשו.

אולם הזדרז "השמש" [האבן עזרא], ועלה על הבמה, והתנצל שהרב חולה ואינו מרגיש טוב, והדבור קשה עליו מאד, עד כדי כך שאינו מסגל לפצות פה, ולכן למד אותי איזו דרשה קצרה, ואני חזרתי על דרשה זו במשך כל הלילה, ואנסה להעבירה לצבור הנכבד את דברי הרב.

"השמש" אכן החל עובר מפסוקים למדרשים, מקשה ומתרח, מסביר וממחיש, ועובר מענין לענין באותו ענין בטוב טעם ודעת ובמתק שפתים, עד שהפליא את כל שומעיו, וכלם עומדים ומשתאים: אם מדבר פה נכבדות "בשמש של הרב", הרי ש"הרב" עצמו על אחת כמה וכמה.

ואז החלו התרומות, והקהל תרם בעין טובה וברוח נדיבה, ונאספו סכומים גדולים לטובת "הרב". לאחר שנאספו כל התרומות, "השמש" הודה בשם "הרב" לכל הגבאים והעסקנים.

לאחר מכן נגש הרב לסבל, ואמר לו: סימנו את השליחות ועלינו לעזב את המקום. אולם הסבל סרב לעשות כן, ובקש שיניח לו להשאר במקום הזה, מפני שטעם את הכבוד הרב שעשו לו, וקשה לו להפרד ממקום זה.

אולם גם הסבל ידע שעלול להתגלות קלונו ויכירו את בורותו, ועל כן בקש הסבל מהרב שילמדו על רגל אחת את עקרי הפסיקה ההלכתית, ואת מלאכת רב קהלה בנושאי "אסור והתיר".

לְאַחַר הַרְהוּר קל, אָמַר לוֹ הָרַב: בְּדַרְךָ כָּלֵל הַבְּעִיּוֹת הַמְצוּיּוֹת בְּיוֹתֵר אֶצֶל רַב בְּקַהֲלָה, הֵם נוֹשְׂא טְרָפוֹת, שֶׁבָּאִים לְשִׂאֹל אִם הַבְּהִמָּה כְּשֶׁרָה אוֹ לֹא, וְעַל כֵּן, כְּשֶׁתְּדַרֵּשׁ לְעֲנוּת עַל נוֹשֵׂא זֶה, אָמַר לָהֶם "תִּנְפְּחוּ", כְּלוֹמַר תִּנְפְּחוּ אֶת הַרְאָה וְתֵרְאוּ אִם יֵשׁ חוֹר אוֹ לֹא.

וְאִם הַבְּעִיּוֹת הַמְגִיעוֹת אֵלַיךְ יִהְיוּ בְּנוֹשְׂאֵי כְּשָׁרוֹת הַכֵּלִים, כְּגוֹן שֶׁבִּשְׁלֹו דָּבָר אֲסוּר בְּסִיר וְכִדּוּמָה, תֹּאמַר לָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ הַגְּעָלָה. וְאִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים בָּאִים לְהִתְדַיֵּן בְּעִנְיַי כְּסָפִים, פָּסַק לָהֶם "תַּחֲלִקוּ", כְּלוֹמַר שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בְּגִיחָם וַיַּחֲלִקוּ חֲצֵי חֲצֵי בַּכֶּסֶף.

הַסֵּבֵל שֶׁנֶּן אֶת הַדְּבָרִים, וְהֵאָפוֹן עֲזָרָא שְׁלֵם לוֹ אֶת חוּבוֹ שֶׁהִתְחַיַּב לוֹ, וְהִלְךְ לוֹ לְדַרְכּוֹ.

לְאַחַר יָמִים, בָּאוּ אֲנָשִׁים לְשִׂאֹל אֶת הָרַב מֵה דִין הַרְאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סְרָכוֹת כְּאֵלֶּה וְכֵאלֶּה. אוֹתוֹ סָבַל הַתְּבַלְבֵּל בֵּין הַתְּשׁוּבוֹת, וְאָמַר לָהֶם: "תַּעֲשׂוּ הַגְּעָלָה", נִדְּהֵמוּ הָאֲנָשִׁים לְמִשְׁמַע אֲזָנָם וְלֹא יָרְדוּ לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל "הָרַב".

לְאַחַר מִכּוֹן בָּאוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים לְקַבֵּל פְּסָק עַל תְּבִיעָה מְמוֹנִית, וְהָרַב לְאַחַר שְׁמִיעַת הַטְּעָנוֹת, פָּסַק: "תִּנְפְּחוּ!" שׁוּב לֹא הִשְׁפִּילוּ הָאֲנָשִׁים לְהַבִּין אֶת פְּנֵי הָרַב.

שׁוּב בָּאוּ אֲנָשִׁים לְשִׂאֹל בְּקֶשֶׁר לְכֵלִים, שֶׁיֵּשׁ סָפֵק אִם נִטְרָפוּ, מֵה עֲלִיחָם לְעֲשׂוֹת? שְׁמַע הָרַב וּפָסַק: "תַּחֲלִקוּ!" כְּשֶׁרָאוּ כָּךְ, עֲמָדוּ חֲכָמֵי אוֹתָהּ הָעִיר בְּאֵמֶץ, וְהַחֲלִיטוּ: תּוֹרָה הִיא וְלִלְמַד אָנוּ צָרִיכִים, נִשְׁבּוּ וְנִדְּוֹן עִם הָרַב בְּפִרוּטְרוּט, וְנִרְדַּד לְסוֹף דַּעַת הָרַב.

וְאִכּוֹן כְּשֶׁיֵּשְׁבוּ בְּכַבֵּד רֹאשׁ וְהַחֲלוּ לְתַהוֹת עַל קִנְקֵנוּ, מְצָאוּ שְׂאִין עוֹמֵד לְפָנֵיהֶם אֶלָּא עִם הָאֶרֶץ שְׂאִינוּ מְכִיר בֵּין יָמֵינוּ לְשִׁמְאָלוֹ, וְאִין שׁוּם קֶשֶׁר בֵּינוּ לְבֵין תּוֹרָה וְהַלְכָה.

לְאַחַר בְּדִיקָה, הִבִּינוּ שְׂאוֹתוֹ שֶׁמֶשׁ כְּבִיכּוֹל הָיָה רַב גְּדוֹל מְאֹד שֶׁלֹּא רָצָה אֶלָּא לְלַמְּדֵם, שְׂאִין לִיחַס כְּבוֹד וְלַהֲתַרְשֵׁם רַק מַחִיצוֹנִיּוֹת בְּלִבָּד, וְעֲלִיחָם לְהַשְׁפִּיל שְׂאִין לְהַסְתַּפֵּל בְּקִנְקוֹן אֶלָּא בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ.

חכמה מפארה בכלי מכער

בְּמַסְכַּת תַּעֲנִית (דף טו.) מוּבָא, שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה הִצְטִין בְּחֻכְמָה יִתְרָה, וּבְמַעֲנָה לְשׁוֹן, אֵךְ לֹא הִיָּתָה צוּרַת פְּנִיּוֹ נְאֻהָ. פְּעַם אָמְרָה לוֹ בְּתוֹ שֶׁל הַקִּיסָר: כִּיצַד יִתְכּוֹן חֻכְמָה כְּזוֹ מִפְּאָרָה כְּמוֹ שְׁלֵף, בְּכֵלֵי מְכַעַר כְּמוֹךְ?

אָמַר לָהּ: בְּתִי, אָמְרִי לִי, אָבִיךָ הִמְלִיךְ בְּמָה הוּא שֵׁם אֶת הַיִּינוֹ? אָמְרָה לוֹ: בְּכֵלֵי חָרָס. אָמַר לָהּ: כָּל הָעוֹלָם נוֹתְנִים יֵינָם בְּכֵלֵי חָרָס, וְאַתָּם בְּבֵית

המלכות נותנים גם כן בכלי חרס? אמרה לו: אלא במה נתן? אמר לה: תנוהו בכלי כסף וזהב.

קראה לעבדיה, ונתנו את היין בכלי כסף וזהב, והחמיץ היין. אמר לה הקיסר לבתו, מדוע עשית כן? אמרה לו: רבי יהושע בן חנניה אמר לי כך. קראו הקיסר ואמר לו: מדוע אמרת כך לבתי? אמר לו, כשם שאמרה לי "חכמה מפארה בכלי מלכר", כך אמרתי לה.

ואף על פי שאנו רואים שיש אנשים נאים וחכמים, בכל זאת אומרים חז"ל, שאלו לא היו נאים, היו חכמים יותר. שוב רואים אנו שאין המראה החיצוני קובע מאומה.

משנה כא

רבי אלעזר הקפא אומר, הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם:

הקנאה התאוה והכבוד הם בלתי מגבילים, והרדיפה אחריהם לא תפסק לעולם. לאחר שהאדם יכבש את פסגת חלומותיו הראשונה, הוא יוכח שבהמשך נצבת פסגה רמה יותר, ומפתה יותר.

כך למשל במדת הקנאה, בתחלה הוא מקנא רק בשכן שיש לו מכונית נאה יותר, הוא חושב לעצמו: לא נורא, אעבוד קצת יותר קשה, ארויח עוד כמה שקלים, ואקנה מכונית יפה יותר משל שכני, ובכך אבוא על ספוקי.

אולם לאחר מכן הוא מגלה, שלשכן השני ישנה דירה נאה יותר משלו. בהמשך הוא נוכח שלאיש פלוני יש חשבון בנק מנפח יותר, ולאמוני מעמד נשא יותר, וכך נפשו לעולם לא תמלא. הקנאה תמשיך ליסרו, ולהעבירו על דעתו ועל דתו.

הנה לפנינו דגמא ידועה ומפרסמת לאדם שחי עם קנאה תאוה וכבוד, ובגלל זה יצא מהעולם הזה ואבד את כל מה שיש לו בחיים.

במגלת אסתר מספר שהמלך אחשוורוש גדל את המן האגגי, וינשאהו, וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו, וכל עבדי המלך אשר בשער המלך פרעים ומשתחוים להמן, ורק יהודי אחד זקן ששמו מרדכי, לא יכרע ולא ישתחוה. כשראה זאת המן, אמר: כל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני ראה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך.

עומד לפנינו אדם ששליטתו היתה על כל העולם בלו ללא יוצא מהכלל. כסף לא היה חסר לו, בנים היו לו לרוב, כבוד בשפע, אף דבר אחד העיק עליו - מדוע מרדכי היהודי איננו משתחוה לו, ובגלל כך, כל מה שיש לו איננו שוה לו דבר וחצי דבר...

למה הדבר דומה, לאדם שנכנס לאולם שמחות, והגישו לפניו מאכלים מכל המינים בשפע רב ובאיכות מעלה, אשר מעולם לא טעם מאכלים ערבים וטעימים כאלו, אף לפני שיצא מהאולם אמר: כל האולם הזה אינו שוה כלום והאוכל על הפנים!

וכששאלוהו מדוע? השיב, שכאשר אכל את האורז, היה שם גרגיר אורז אחד שרוף, ולכן כל האולם הזה לא שוה מאומה...

הרי כל מי שישמע זאת, יבוז לאותו אדם, ויטען שנטרפה עליו דעתו, וכי בגלל גרגיר אורז אחד פוסלים את כל הפאר וההדר שבאולם?!

כך בדיוק היתה התנהגותו של המן הרשע, כל הכבוד וההדר נתן לו, אף דבר אחד מציק לו - מדוע מכל המיליארדים שמשתחוים לו, מרדכי אינו משתחוה. מפאן רואים כמה משפל ונבזה הוא האדם שרודף אחר הכבוד והתאוה.

ועל המן הרשע אמרו במסכת סוטה (דף טו), שכל מי שנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנים לו, ומה שבידו נוטלים ממנו. שהמן חשק בכבוד משלם שכלם ישתחוו לו, וסופו היה שלא קבל את מה שרצה וגם מה שהיה בידו אבד.

וכן מצינו בנחש הקדמוני, שנתן עיניו בחנה וחשק בה ורצה אותה, מה שבקש לקבל לא נתנו לו, ומה שבידו נטלו ממנו. אמר הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי שהנחש יהיה מלך על כל בהמה וחיה, ועכשו ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה. אני אמרתי שיהלך בקומה זקופה, עכשו על גחונו ילך. אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם, עכשו עפר יאכל. הנחש אמר אהרוג את אדם ואשא את חנה, עכשו איבה אשית בינך ובין האשה, ובין זרעך ובין זרעה, הוא ישופך ראש, ואתה תשופנו עקב.

וְכֵן מְצִינֵנוּ בְּקִיּוֹן, שְׁנוֹלְדָה עִמּוֹ תְּאוֹמָה, וְעַם אָחִיו הֶבֶל נוֹלְדוּ שְׁתֵּי תְּאוֹמוֹת,
וְנָתַן עֵינָיו בְּתְּאוֹמָה יִתְּרָה שְׁנוֹלְדָה עִם הֶבֶל, וְלָכֵן הִרְגוּ. וּבַעֲבוּר זֶה, קָלְלוּ
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וַיְמַה שְׁהִיָּה בְּיָדוֹ הַפְּסִיד, וַיְמַה שְׁרָצָה לְקַבֵּל לֹא קִבַּל.

וְכֵן מְצִינֵנוּ בְּקִרְחַת שְׁרָצָה אֶת הַכְּהוֹנֵה, וְסוֹפוֹ שְׁנִבְלַע בְּאֲדָמָה. וְכֵן בִּלְעַם חָשַׁק
בְּמִמוֹנוֹ שֶׁל בָּלַק, וְלָכֵן הִלְךְ לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְסוֹפוֹ שְׁנִהְרַג בְּמִדְּוָן כְּשֶׁהִלְךְ
לְטוֹל אֶת הַשָּׂכָר הַמְּגִיעַ לוֹ עֲבוּר כֶּד שְׁנִפְלוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל
בְּעֶצְתוֹ.

וְכֵן דּוֹאֵג הָאֲדוֹמִי שְׁהִיָּה אֲבִיר הַרוּעִים וְגִדּוֹל שְׁבַת־לְמִידִים, נִתְקַנָּא בְּדוֹד
שְׁהִיָּה נְבוֹן, וְאִישׁ תְּאֵר, וַיִּמְרָאֵה פְּנִים בְּהִלְכָה, וְסוֹפוֹ שְׁנִנְאָבַד מִהָעוֹלָם הַזֶּה
וַיִּמְהָעוֹלָם הַבָּא.

וְכֵן אֲחִיתֶּפֶל נָתַן עֵינָיו בְּמִלּוּכָה וְרָצָה לְמַלְךְ בְּמִקּוֹם דָּוִד, וְסוֹפוֹ הִיָּה שְׂמַת
בְּחִצֵי יָמָיו. וְכֵן גַּחְזִי חָמַד בְּמִמוֹנוֹ שֶׁל נַעֲמָן וְנִצְטָרַע, וְאֲדוֹנֵיהָ חָשַׁק בְּאֲבִישָׁג
הַשׁוֹנְמִית, וְנִהְרַג.

נִמְצְאוּנוּ לְמִדִּים, שְׁהַמְסַתְּפֵק בְּמָה שֵׁיֵשׁ לוֹ, וְאִינוּ מִתְּאוּהָ לְדַבְּרִים שְׂאִינָם
שְׁלוֹ, הִרִי הוּא הַמְּאֻשֶׁר וְהַשְּׂמִיחַ בְּיוֹתֵר, וְאוֹתוֹ קִנְאִי וּבַעַל תְּאוּהָ שְׂאִינוּ
שְׂאִינוּ שְׂמִיחַ בְּמָה שְׁחַנֵּן אוֹתוֹ ה', הִרִי הוּא אֲמִלָּל וּמְסַכֵּן מֵאִין כְּמוֹהוּ.

העין לא שבעה

חֲכָמֵינוּ ז"ל מְסַפְּרִים עַל אֶלְכָסְנִדְרוֹס מוֹקְדוֹן שְׁמַלְךְ מְסוּף הָעוֹלָם וְעַד
סוֹפוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁבִקְשׁ לַעֲלוֹת לְשָׁמַיִם וְלִידַע מָה יֵשׁ שָׁם, וְעָשָׂה לוֹ
מְטָה, וְקִשֶׁר בְּהַ שְׁנֵי נְשָׁרִים, וְתִלָּה בָּהֶם בְּשָׂר מְלִמְעָלָה מֵהוֹן, וּכְשֶׁהָיוּ הַנְּשָׁרִים
רוֹאִים אֶת אוֹתוֹ בְּשָׂר, הָיוּ עֹפִים וְעוֹלִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, עַד שְׁרָאָה כָּל הַיְשׁוּב
לְפָנָיו כְּטַבַּעַת בֵּיד.

פַּעַם אַחַת הִלְךְ אֶל אֶרֶץ הַחֹשֶׁךְ [מִקּוֹם שְׂאִין הַשְּׂמֵשׁ זורחת], כְּדִי לִידַע מָה יֵשׁ שָׁם,
וּבְדַרְכּוֹ נִכְנַס לְמִדְיָנָה שְׁכַלְהָ נְשִׁים, וְרָצָה לְהִלָּחֵם בָּהֶם כְּדִי לְכַבּוֹשׁ אֶת
אֶרֶץ.

אָמְרוּ לוֹ הַנְּשִׁים : זֹאת אֵינָה גְבוּרָה אִם תִּלָּחֵם עִמָּנוּ, שְׁהִרִי אִם תִּהְרַג אוֹתָנוּ,
יִאֲמְרוּ הָעוֹלָם שְׂיִשְׁמְעוּ זֹאת, שְׁנִשְׁמֵים הִרַג, וְזֹאת אֵינָה גְבוּרָה. וְאִם אָנוּ נִהְרַג
אוֹתָךְ, יִאֲמְרוּ הַשׁוֹמְעִים כְּמָה גְרוּעַ מְלָךְ זֶה, שְׁנִשְׁמֵים גְּבָרוּ עָלָיו וְהִרְגוּהוּ,
לָכֵן מוּטָב שְׁתַּמְנַע אֶת עַצְמְךָ, וְאַל תִּלָּחֵם עִמָּנוּ פֶּן תִּהְיֶה לְבוֹז. אָמַר לָהֶן :
הִרִינִי שׁוֹמֵעַ לַעֲצַתְכֶם, וְלֹא אֲזִיק לָכֶם. וּבִקְשׁ מֵהוֹן שְׂיִבִיאוּ לוֹ לָחֵם לֶאֱכוֹל.
הִלְכוּ הַנְּשִׁים, וְהִבִּיאוּ לוֹ לָחֵם שֶׁל זָהָב מִנַּח עַל שֶׁלְחָן שֶׁל זָהָב.

כְּשֶׁרָאָה זֹאת הַמְּלָךְ, אָמַר לָהֶן : וְכִי הִמְנַהֵג כָּאֵן לֶאֱכוֹל לָחֵם שֶׁל זָהָב?

אָמְרוּ לוֹ : אִין מְנַהֲגֵנוּ כָּאן לְאָכוֹל לֶחֶם שֶׁל זֶהָב, אָבֵל בְּשִׁבִיל כֶּף שִׁמְנוּ זֶהָב
לְפָנֶיךָ לְאָכוֹל, שְׁהָרִי זֶה פֶּלֶא לָנוּ שֶׁבָּאתָ לְכָאן בְּשִׁבִיל אֲכִילְתֶּךָ, וְכִי לֹא הָיָה
לְךָ לֶחֶם לְאָכוֹל בְּמִקוֹמְךָ עַד כִּדִּי כֶּף שֶׁהֵייתָ צָרִיךְ לְהִתְרַחֵק מִמְּלֻכוֹתֶיךָ,
וְלָבוֹא עַד לְכָאן כִּדִּי לְבַקֵּשׁ לֶחֶם לְאָכוֹל. לָכֵן נִתְּנָנוּ לְךָ זֶהָב וְכֶסֶף, מְשׁוּם
שֶׁחֲשַׁבְנוּ שֶׁבָּאתָ לְכָאן בְּגִלְלֵי זֶהָב וְכֶסֶף.

וְרָצוּ לְרַמֵּז לוֹ בְּזֶה שֶׁאִין צָרֶךְ לְהִסְתוֹבֵב וְלִכְבֹּשׁ אֶת כָּל הָעוֹלָם, שְׁהָרִי
בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר הַלֶּחֶם שִׁיאֲכַל לְפָנֶי כֵּן וְהַלֶּחֶם שִׁיאֲכַל לְאַחַר מִכֵּן הוּא אוֹתוֹ
הַלֶּחֶם, וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה לוֹ בְּכֶף שׁוּם דְּבַר, וְאִם כֵּן מָה הִתּוֹעֵלֶת לְכַבּוֹשׁ עוֹד וְעוֹד
מִדִּינוֹת.

כְּשִׁיצֵא מִן הָעִיר, כָּתַב עַל שַׁעַר הָעִיר : אֲנִי אֶלְכָסְנִדְרוֹס הֵייתִי שׁוֹטָה מִבְּלִי
לֵב לְהִבִּין, עַד שֶׁבָּאתִי לְמָקוֹם הַזֶּה שֶׁל הַנְּשִׁים וְלִמְדוּנֵי חֲכָמָה.

לְאַחַר מִכֵּן הִמְשִׁיךְ בְּדַרְכּוֹ, וּבְאִמְצַע הַדָּרָךְ עָצְרוּ לֵיד מַעַן כִּדִּי לְאָכוֹל
וְלִשְׁתוֹת. הָיָה לָהֶם דְּגִים מְלוּחִים וְרָצוּ לְרַחֵץ מֵהֶם אֶת הַפֶּלֶח, וְהִנֵּה בְּעוֹד
שֶׁהָיוּ רוֹחֲצִים בְּמַיִם כִּדִּי לְהִסִּיר מְלִיחוּתָם, נִדְּבַק בְּדָגִים רִיחַ טוֹב, מִפְּנֵי
שֶׁאוֹתוֹ מַעַן הָיָה מִגֵּן יַעֲדוּן.

הַלֵּךְ הַפֶּלֶךְ בְּכִדִּי לְרֹאוֹת מַהִיכֵן בָּאִים מִי הַמַּעַן, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְגֵן יַעֲדוּן שֶׁמִּשָּׁם
הָיָה נוֹבֵעַ הַמַּעַן. אָמַר הַפֶּלֶךְ : פְּתַחוּ לִי אֶת הַשַּׁעַר! אָמְרוּ לוֹ : זֶה הַשַּׁעַר
לְהַ - צְדִיקִים יָבֹאוּ בוֹ!

אָמַר לָהֶם אֲנִי מֵלֶךְ חָשׁוּב, וְלָכֵן רָצוּנִי שֶׁתִּתְּנוּ לִי דְבַר אֶחָד מִגֵּן יַעֲדוּן, הוֹאִיל
וְאִינְכֶם רוֹצִים לְפַתּוֹחַ לִי אֶת הַשַּׁעַר. נִתְּנוּ לוֹ רֹאשׁ גּוֹלְגוֹלֶת.

כְּשֶׁהִגִּיעַ לְעִירוֹ שָׁם אֶת הַגְּלִגְלֶת עַל כֶּף אַחַת שֶׁל הַמַּאֲזָנִים, וּבְצֵד הַשְּׁנַי הַנִּיחַ
אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב שָׁלוֹ, וְאִף עַל פִּי כֵּן הָיָה מְכַבֵּיד יוֹתֵר הַצֵּד שֶׁל הַגְּלִגְלֶת,
וְלֹא הָיָה מוֹצֵא דְבַר שֶׁשׁוֹקֵל כְּנִגְדָּה.

אָמַר לָהֶם הַפֶּלֶךְ לְחֲכָמִים : מָה זֶה הַדְּבַר הַזֶּה שֶׁהַגְּלִגְלֶת שׁוֹקֵל יוֹתֵר מִכָּל
הַזָּהָב שְׁלִי? אָמְרוּ לוֹ : - גְּלִגְלֶת שֶׁל אֲנוּשׁ בְּשָׂר וְדָם, לֹא יִשְׁבַּע לְעוֹלָם מִכֶּסֶף
וְזָהָב שֶׁתִּשְׂשִׂים לְפָנָיו, לְפִיכֶךָ מִשְׁקָלָהּ כָּל כֶּף כָּבֵד, שְׁהָרִי אֶת כָּל הַכֶּסֶף
וְהַזָּהָב הִיא מוֹשֶׁכֶת אֵלֶיךָ.

שָׁאַל אֶת הַחֲכָמִים : כִּיצַד אֲבַחִין אִם אָמַת אַתֶּם מְדַבְּרִים? אָמְרוּ לוֹ : קַח
מַעֵט עֶפֶר, וְתַכְסֶה אֶת הַגְּלִגְלֶת שֶׁלֹּא תוּכַל לְרֹאוֹת מָה יֵשׁ מִסְּבִיבָה, וְאִז
תִּשְׁבַּע, וְלֹא יוּכַל שׁוּם דְּבַר לְהַמְשִׁיךְ אֵלֶיךָ, וְאִז תוּכַל לְדַעַת אֶת מִשְׁקָלָהּ
הָאִמְתִּי. וְאִכּוֹן עֲשֵׂה כֵּן וּמִצָּא כְּדַבְּרִיהֶם. (מִסְּכַת תְּמִיד דָּף ל"ב).

[הַרוֹדֵף כְּבוֹד מִקְבֵּל בַּזִּיּוֹנוֹת](#)

ספר רבנו יוסף חיים זצ"ל: מעשה ביהודי אחד עם הארץ, שהיה דר באחד הכפרים רחוק משוב יהודי, אך ביום ההזכרה של אביו, היה משתדל להגיע מקדם לעיר בערב שבת כדי להתפלל במנוח, וכדי לעלות לתורה ולומר קדיש והשכבה.

מאחר שאותו האיש היה מחפש כבוד, נגש לשמש, ונתן לו סכום כסף הגון, ובקש ממנו שיבטיח לו מקום ישיבה ליד הרב. השמש הבטיחו שיושיבו ליד הרב, ואכן כך עשה.

אותו כפרי לא הסתפק בכך, אלא היה חפץ שגם אחרים יראו בו כראוי לשבת ליד הרב, ולכן חפש להתחכם ולמצא שאלה קשה כל שהיא, ולשאל את הרב בנוכחות קהל עם ועדה, כדי להראות את "החמתו".

אך מאחר ובקשי ידע להתפלל, במשך כל תפלת ליל שבת דפדף וחפש איזו קשיא, אך לא מצא. בלית ברירה נאלץ בליל שבת ללכת לביתו ללא שום קשיא.

למחרת בתפלת שחרית, שוב דפדף כל התפלה בסדור, ולאחר מאמצים וטרח רב, מצא פסוק הנאמר במנחה של שבת "אדם ובהמה תושיע השם", וחשב לעצמו: הנה יש כאן קשיא חזקה, מה פתאום שמו את הבהמה ליד האדם, והרי זה לא כבוד לעשות כן?!

המתין האיש עד שעת תפילת מנחה כשהוא יושב סמוך לכסא הרב. קהל המתפללים מלאו את בית הכנסת, ואז קם האיש על רגליו, הרים את קולו ואמר:

ברשות הרב, זה מכבר נתקשיתי בקשיא עצומה, ולא מצאתי עליה שום מענה, ומסופקני אם יש אדם בכלל שיודע תשובה על קשיתי זו. ובכל זאת, בהזדמנות זו הנני מפנה את קשיתי לכבוד הרב. אנוחנו נאמר במנחה של שבת "אדם ובהמה תושיע השם", ושאלתי היא - מי הביא את הבהמה אצל האדם, וכי זה כבוד לעשות כן?

מיד השיב לו הרב: השמש הביא את הבהמה ליד האדם!

כל הצבור פרצו בצחוק בשמעם את תשובת הרב, וכך במקום לנחל כבוד, יצא האיש בבשת פנים.

משל זה, הוא מוסר השכל גדול, שכל מי שרודף אחר הכבוד והגדולה, הרי בסופו של דבר יוצא חפוי ראש, ללא כבוד וללא משרה. ואלו אותו הבורח מהכבוד, הרי הכבוד רודף אחריו.

מספר על הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל, ששמע בצעירותו שעור מתלמיד חכם מפרסם שהתארח אצלם, ודבריו נעמו לו. לאחר כמה ימים, התעוררו אצלו כמה הערות והארות כדרכה של תורה, והעלם על הכתב, ושלחם לאותו תלמיד חכם.

לאחר זמן רב, נפגש ר' אלחנן עם אותו תלמיד חכם, ושאלו האם הוא קבל את מכתבו, ומדוע לא זכה לקבל ממנו תשובה. אמר לו: אתה כתבת לי 'לכבוד רב פלוני', אצלי במקומי אני נקרא 'הרב הגאון', אם היית פונה אלי וכותב לי 'לכבוד הרב הגאון', הייתי יודע שאכן פנית אלי...

מעלת הבורח מהכבוד

במדרש "עשרת הדברות" כתוב, שכל האותיות נכנסו לפני ה' יתברך קודם בריאת העולם, ובקשו ממנו שבהן יתחילו את התורה. נכנסו מאות תי"ו עד אות ביי"ת, והקדוש ברוך הוא הסכים להתחיל התורה בבי"ת "בראשית".

האות א' לא נכנסה. שאל אותה הקדוש ברוך הוא: מדוע לא נכנסת? ענתה האל"ף, כי האותיות שלפניה עולות בחשבון גדול יותר ממנה [בגימטריא].

אמר לה הקדוש ברוך הוא: בגלל שהשפלת את עצמך, אני מגדל אותך, שפשאתן את התורה, בך אפתח ותחלה. לכן פתח הקדוש ברוך הוא את עשרת הדברות ב"אנכי ה' אלהיך".

מספרים על הגאון רבי שמואל שמלקא הורביץ זצ"ל, כשנתקבל להיות רבה של העיר ניקלשבורג, בהופעתו הראשונה לעיר, הסתגר בחדר אחד, והיה ממלמל לעצמו: ברוך הבא גאון עויני, פאר הדור והדרו, וכו'.

אחד מאנשי העיר התחבא באותו החדר שבו שעה הרב, וכשנודע כיצד הרב מדבר אל עצמו, תמה מאד ונגש אליו ושאלו, מה פשר דבריו אלו?

ענה לו הרב: הדבר פשוט מאד, עוד מעט קט יערכו לי קבלת פנים, ויפזרו שבחים ותארים, ושפא תזוח דעתי עלי, קימתי בעצמי את מאמר רבותינו: "יהי כבוד חברך חביב עליך כשליך", שהכבוד שיחלקו לך חברך, יהיה בעיניך כמו הכבוד שאתה מחלק לעצמך, שפשם שאין טעם בכבוד זה שאני משבח את עצמי, כך גם כשמחלק לי חברי תארים נשגבים, לא אתפעל ולא אתרשם, ולכן כבדתי את עצמי בכל דברי כבוד ושבח...

תאווה

די אם נזכיר את התאווה לעשון, לרבוץ אכילה, לנשים, תאווה לצבירת ממון, וכד' ישנן עוד תאווות רבות ומגוונות שאינן משפרות את איכות חינו של האדם.

ישנם אנשים רבים העמלים יומם וליילה ללא מנוחה, שרויים במתח אינסופי, והכל כדי להשיג את תאוותם. הם מונעים מעצמם שעות נחת וחייו שלווה, הם אינם חיים בחיק המשפחה, הם כלל לא מכירים במה שיש להם, אלא חושבים כל היום על מה שעדין חסר להם, כל ימיהם יחלפו במאמץ להגדיל את חשבון הבנק, או לזכות לעוד כמה טפוחות של כבוד, זו דרך בטוחה לתוחלת חיים נמוכה, לאיכות חיים גרועה, ולאבוד טעמים של חיים אמתיים.

בספר "שבט מוסר" (פרק כז), מביאים משל מספר "אבן בוחן": העולם דומה לבור עמוק, אשר בתוכו ישנן חיות טורפות. מישהו נפל ונאחז בשיח אשר צמח בכתלי הבור, ועל ידו מצא דבש. ביד אחת אחז בשיח, ובשניה התפרנס מאכילת דבש.

והנה ראה חלדות מכרסמות את השיח, ואם לא יפסיק לאכול מהדבש כדי לגרש את החלדות, הרי פול לבור, והחיות יטרפו אותו. הנמשל ברור: הלהיטות אחרי הזלילה, מביאה את האדם לאבדון ולמות.

משנה כב

הוא הִיָּה אומר, הילודים למות, והמתים להחיות, והחיים לדון. לידע להודיע ולהודיע שהוא אל, הוא היוצר, הוא הבורא, הוא המבין, הוא הדין, הוא עד,

הוא בעל דין, והוא עתיד לדון. ברוך הוא, שאין לפניו לא עולה ולא שכה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד, שהכל שלו. ודע שהכל לפי החשבון. ואל יבטיח יצרר שהשאול בית מנוס לך, שעל כרחך אתה נוצר, ועל כרחך אתה נולד, ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

הילודים למות והמתים לחיות

רבותינו מלמדים אותנו, שפאשר האדם נפטר לבית עולמו, הוא בעצם אינו מת אלא אדרבה, כעת מתחילים החיים האמתיים שלו, שהרי מי שנולד הוא עתיד למות, וכל יום שעובר, אותו היום מת. אבל לאחר מותו, הוא מגיע לעולם שכלו טוב, ומשם מתחילים חיו.

ואמר על כך הרב פינקוס זצ"ל משל למה הדבר דומה: ישנו עבר, שהרופא אומר שכליותיו אינן פועלות, וצריך לנתח את אמו כדי להוציאן בדחיפות. אותו עבר נמצא כעת בחדש השביעי, וכבר אמרו חכמינו ז"ל במסכת נדה (נדף ל:), שאין זמן יפה לאדם יותר מהזמן שהוא במעי אמו, ששם הוא יושב ונר דלוק מעל ראשו, ומלאך מלמדו את כל התורה כלה.

והנה לפתע, מגיע איש גברתו [המנחת], חותך באכזריות נוראה את הרחם של האשה, ומוציא את העבר משם. "מה אתה עושה לי", זועק העבר, "אני יושב ולומד את כל התורה כלה, ואתה מוציאני בכח ממקום נפלא זה!!!"

אומר לו האיש בנחת: אל לך להתרגז ילד חמוד, יש עולם מלא לפניך, אתה הולך לחיות מאה ועשרים שנה עכשו, ולקיים תורה מצוות! אבל העבר אינו מכיר יותר מהעולם בו הוא הנה.

אָדָם צָרִיךְ לְהִבּוֹן, שֶׁהוּא כְּמוֹ עֵבֶר בְּמַעֲי אָמוּ. יִשְׁנוּ עוֹלָם שְׁלָם שֶׁהוּא עֲדִין
אֵינוֹ מַכִּיר, וְנֶאֱפִילוּ אֵינוֹ מְסַגֵּל לְדַמְיוֹן כִּיצַד הוּא נִרְאֶה. יִשְׁנֶה גְדֻלוֹת שֶׁהוּא
אֵינוֹ יָכוֹל לְתַאֲר לְעַצְמוֹ.

בְּעוֹלָם הַזֶּה כָּל אָדָם הוּא כְּבִיכּוֹל כְּמוֹ עֵבֶר, וְאַחַר כֵּן בְּסוּף יָמָיו עָלִי
אֲדָמוֹת, הוּא יוֹלֵד לְתוֹךְ עוֹלָמוֹ שֶׁל ה' יִתְבָּרֵךְ, וְיִפְגַּשׁ שָׁם אֶת אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב, אֶת רִשְׁ"י וְהַרְמַב"ם, וְאֶת כָּל שְׂאֵר גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת, וְאִזּוּ יָבִין מַה הֵם
חַיִּים אֲמִתִּיִּים, חַיֵּי הַנְּצִחַת.

בְּזַמְנֵינוּ הַרוֹפְאִים מְסַפְּרִים לְחוֹלִים בְּלִי כָּל שְׂמֵחַ שֶׁל הַסְּתֵרָה, כַּמָּה זָמַן
נוֹתֵר לָהֶם לְחַיּוֹת. אֵךְ בְּזַמְנוֹ שֶׁל הַסַּבָּא מְקַלֵּם, הַרוֹפְאִים לֹא הִיוּ מְסַפְּרִים
זֹאת לְחוֹלִים, וְנֶאֱפֵי עַל פִּי כֵּן, רוֹפְאוֹ שֶׁל הַסַּבָּא מְקַלֵּם, הוֹדִיעוּ שֶׁהוּא עוֹמֵד
לְמוֹת.

שְׂאֵלוֹ מְקַרְבִּיו שֶׁל הַסַּבָּא אֶת הַרוֹפֵא: אֵיךְ אַתָּה אוֹמֵר לוֹ דָּבָר כֵּזֶה? עֲנֵה
לָהֶם הַרוֹפֵא: אֲנִי מַכִּיר אֶת הַיְהוּדִי הַזֶּה, עֲבוּרוֹ מִיְתָה הִיא כְּמַעֲבֵר מִחֻדָּר
לְחֻדָּר, לֹא הוֹסַפְתִּי לוֹ בְּמָה שֶׁסִּפְּרַתִּי לוֹ שׁוּם דָּבָר, הוּא רַק רוֹצֵה לְדַעַת
מִתִּי הַדָּבָר קִרְה...
מִתִּי הַדָּבָר

על כרחך אתה נולד

מִדְּבָרֵי הַתֵּנָא מִתְבָּאֵר, שֶׁיִּצְיָרְתוֹ וְלִידְתוֹ וְחַיּוֹ שֶׁל הָאָדָם, הֵם עַל כְּרַחוּ וְנִגְדָּ
רְצוֹנוֹ, וְאִם כֵּן, מִתְעוֹרְרֵת תְּמִיחָה גְדוֹלָה, מַהוּ הַהֲגִיוֹן שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְתוֹן
דִּין וְחֻשְׁבוֹן עַל חַיִּים שֶׁאֵינוֹ חֹפֵץ בָּהֶם, מִדּוּעַ עָלִיו לְשֵׁלֵם עַל דָּבָר שֶׁלֹּא רָצָה
בּוֹ.

עוֹנֶה עַל כֵּן הַמַּגִּיד מְדוּבְנָא עַל פִּי מְשָׁל: בְּעִיר אַחַת חָיו שְׁתֵּי אַחֵי, אֶשֶׁר
אִישׁ לֹא רָצָה לְשֵׂאת אוֹתוֹן לְאִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן סְבָלָה מִמְּגֻרְעַת
אַחַת חֲמוּרָה. הָאֶחָת הִיְתָה מְכַעֲרֵת בְּמִיחָד עַד שֶׁלֹּא נִמְצָא מְכַעֲרֵת כְּמוֹהָ
בְּכָל הָאָרֶץ. וְאֵלוֹ הָאֶחָת הִיְתָה צְעֻקָנִית וְכַעֲסָנִית עִם פֶּה גְדוֹל, וְכָל מִי
שֶׁנִּפְגַּשׁ עִמָּה "זָכָה" לְקַבֵּל צְרוּרוֹת שֶׁל קְלָלוֹת מְכָל הַסּוּגִים.

אֲבִיָּהוֹן שֶׁל הַבְּחוּרוֹת, הִזָּה בְּצַעַר גְּדוֹל עַל כֵּן שֶׁאֵינוֹ מְצַלִּיחַ לְחַתֵּן אֶת
בְּנוֹתָיו, אֶת טוֹבֵי הַשְּׂדֻכָּנִים הַזְּמַיִן אֲבִיָּהוֹן וּבִקֵּשׁ מֵהֶם לְמַצוֹא אֶת בְּנֵי זִוְגוֹן,
וְלֹא עָלָה בְּיָדָם.

רק שדכן אחד, חפץ ומצא שדוכים מתאימים לשתייהו, חתן אחד עור בשתי עיניו בשביל הבת המכערת. וחתן אחד חרש בשתי אזניו בשביל הבת הצעקנית והמקללת.

ההצעה מצאה חן בעיני אבי הבנות. שתי הזוגות באו בברית הנשואין, וחיו בשלום ובעשר. החרש לא שמע את קללות אשתו, והעור לא ראה שאשתו מכערת. עברו ימים ושנים וההצלחה האירה להם פנים, הם התעשרו ורכושם גדל.

והנה נזדמן לעירם רופא ממחה למחלות העין והאזן, ולאחר שבדק את העור והחרש, קבל על עצמו לרפא את שניהם בשכר רב. שניהם הסכימו לשלם לו את הסכום הדרוש, אחרי שיעלה להם ארוכה ומרפא.

נגש הרופא לעבודת הרפוי, ולאחר כמה חדשים נפקחו עיני העור והחל לראות, ואזני החרש החלו לשמוע. אבל כמה גדול היה כאבו של העור שנתפסק, בראותו בפעם הראשונה את בת זוגו, שהיא מכערת מאד. וכמה התחלחל החרש שנתרפא, בשמעו את קללות אשתו, חרופיה וגדופיה. השלום בביתם השבת, והמריבות לא פסקו מבתי שניהם.

כאשר בא הרופא לתבע את שכרו, התנפלו עליו שני הבעלים בשצף קצף, ולא רצו לשלם לו את דמי הרפוי כפי שהתנה מראש, באמרם: קלקלת יותר ממה שתקנת, והבאת רעה אל ביתנו.

תבע הרופא אותם למשפט, והשופט אחר ששמע טענות הצדדים, פנה אל הרופא ואמר לו: הלא תודה אדוני הרופא, שברפואתך הביאת עליהם רעה תחת טובה, ולכן מחיב אתה להסיר את הרעה מנגד עיניהם ואזניהם ולהחזירם למצבם הראשון.

קבל עליו הרופא את פסק הדין. אולם הנתבעים מחו בכל תוקף נגד פסק דין זה, העור צווח שלא ירשה למישוהו לחזר ולעור את עיניו. והשני אף הוא צווח כי בשום אופן לא יניח לרופא לעשות אותו חרש.

אז הוציא השופט את פסק דינו ואמר: עליכם לשלם לרופא דמי הרפוי כפי מה שהבטחתם, הואיל וגליתם דעתכם כי טוב לכם עתה יותר מאז, ואין אתם רוצים לחזר למצבכם הקודם, ולכן מי שנהנה צריך לשלם.

מסים ה"מגיד מדובנא" ואומר: כך הדין גם ביחס לכל בן תמותה עם בוראו. אכן הבורא יתברך הוריד את נשמתו לעולם הזה נגד רצונו של האדם. אולם איזה בר דעת מוכן לעזוב את העולם הזה מרצונו, מי מאתנו רוצה להשיב את פקדונו לבורא עולם בטרם בוא עתו. גם אדם חולה ומלמד ביסורים, פונה לממחים הגדולים ביותר, ונאבק על כל יום של חיים. רצוננו לחיות כאן בעולם הזה, מוכיח כי אמנם על פרחנו ירדנו לעולם, אך בדיעבד אנו מרוצים מ"הסחורה", ואיננו מוכנים לוותר עליה,

אם כן, ברור מדוע עלינו לתת בעל כורחנו "דין וחשבון" על חיינו.

פרק ה

משנה א

בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וְיָמָה
תִּלְמוּד לֹמֵר, וְהֵלֵא בְּמֵאֵמָר אֶחָד יָכוֹל
לְהַבְרִיאוֹת? אֵלֵא לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים
שְׂמֵאֲבָדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה
מְאֻמְרוֹת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים
שְׂמֵמְקִימִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה
מְאֻמְרוֹת:

הרשעים מאבדים את העולם

כתב רבנו עובדיה מברטנורא, שֶׁהַרְשָׁעִים מְאֻבְדִים אֶת הָעוֹלָם מִמֶּשׁ, מִפְּנֵי
שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, מִכְרִיעִים אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ לְכַף חוּבָה, וְנִמְצָא
הָעוֹלָם אוֹבֵד בְּגִלְגָּלָם.

ומאידיך, הצדיקים מקימים את העולם, ומכריעים אותו לכף זכות על ידי מעשיהם הטובים, ונמצא שהעולם מתקים בשבילם, וכמו שאומר שלמה המלך במשלי, שהצדיק הוא היסוד של העולם.

מכאן ילמד האדם, כמה אחריות צריך להיות לו על מעשיו, שמעשיו אינם פרטיים כלל, אלא הם שיכים לכלל ישראל, וכל מעשה טוב משפיע עליו ועל כל העולם, וחס ושלוש מעשה רע גורם להפך.

מספר שכפאשר הגיעה שמועה על עגרה רחוקה שבה מחללים שבת, בא הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל לכולל שלו בקובנא, אשר שם למדו גדולי ישראל, כרבי יצחק בלאזר, רבי נפתלי אמסטורדס, רבי אברהם שינקר, ורבי יוסף יוזיל מנובהרדוק ועוד. נתן דפיקה על השלחן, והחל לדרוש דרשה ארכה חוצצת להבות אש, בענין שמירת שבת וחלולה.

לאחר שסיים את דרשתו, נגשו אליו תלמידיו ושאלוהו: ילמדנו רבנו, מפני מה כבודו דרש דרשה זו? ענה ואמר: הרי שמענו שבעגרה רחוקה זו וזו חללו את השבת...

שאלו אותו: רבנו, אם כן מה זה נוגע לנו? ענה להם ר' ישראל: בודאי זה נוגע לכלנו, אם כלנו היינו חזקים יותר בשמירת השבת, היהודים שם לא היו מחללים אותה. דעו לכם, שבכם תלויה כל היהדות, אם מישהו בפריו משתמד, הרי זה בגלל שכאן נחלשה מעט שמירת היהדות. לכל יהודי יש השפעה על כל היהודים בעולם הן לטוב והן למוטב.

השפעת הצדיקים על כל העולם

הנה, כמו שהרשעים על ידי מעשיהם הרעים, מכריעים את כל העולם כלו לכף חובה, ומאבדים את העולם במעשיהם. כך גם להפך - הצדיקים משפיעים שפע של טובה ובכרה לכל העולם כלו, בזכות למויד תורתם.

ופעם שאלו את הגאון הרב שטינמן שליט"א, להיכן עדיף יותר לתרם, האם לישיבה לבעלי תשובה, או לישיבה של בני תורה מבטן ומלידה. השיב להם הרב, שעדיף לתרם לבני תורה מלידה, מפני שבזכות למויד תורתם, התעוררו אותם בעלי תשובה לשוב בתשובה...

מעשה באדם אחד שבא לוולוז'ין, וראה את מרון הרב מבריסק לומד עם תלמידיו, ומפלפל בדברי הרמב"ם. הוא התפעל מגאונותו של מרון זצ"ל, והתבטא: חבל על אשר כבודו יושב בוולוז'ין, כי חבורה זו שכבודו מלמד,

הלא ממילא יהיו לומדים בין אם הפרוש ברמב"ם הוא כך או כן, ואלו
היתה בפאריז או בבבלי, היה בכחך למנוע הרבה מישראל מלהשתמד
חלילה.

ענה לו הרב: טועה אתה. בלימודי פאן בישיבת וולוז'ין, הנני מונע בזה
שלא ישתמדו בפאריז ובבבלי...

משנה ב

עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע כמה
ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו
מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי
המבול. עשרה דורות מנח ועד אברהם,
להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל
הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא
אברהם וקבל עליו שכר כלם:

ספור לידת אברהם וכיצד פרסם את ה' בעולם

כתב בספר "שבט מוסר": היות ואברהם אבינו עליו השלום, הכיר את
בורא עולם ללא שום מורה, וללא שום השפעה מהזולת, אלא על ידי שכלו
הנזק והישר, וזאת כבר בהיותו תינוק, לכן פדאי להתבונן בקורות חייו,
בכדי שנטע בנו את הכרת הבורא ותברך, שהוא האדון היחיד והמיוחד:

לפני שנולד אברהם אבינו, היה נמרוד כופר באמונת האל ותברך, והיה
מתגאה ואומר שהוא אלוה, ואנשי זמנו הקדמונים, היו עובדים

ומשתחוים לו. המלך הזה היה חכם, וראה בחכמת הכוכבים, שיולד אדם אחד בימיו שיצמד כנגדו להכחישו מאמונתו ולנצחו, ופחד פחד נורא.

מה עשה? ספר זאת לשריו ועבדיו, ובקש מהם עצה מה לעשות בולד שעתיד להולד. יעצו לו לבנות בית גדול, ולהזמין שם את כל הנשים המעברות, ולהעמיד שם מילדות. כל מי שתלד בן, ישחטוהו על בטנה. ואם בת היא, ישאירה בחיים, ואמה תקבל מתנות, וילבישה בגדי מלכות, ויקראו בפניה: ככה יעשה לאשה אשר תלד בת!

כששמע את עצתם, שמח שמחה גדולה, וכן עשה. נהרגו אז יותר משבעים אלף זכרים. בזמן ההוא, הרתה אמתלאי אמו של אברהם אבינו ע"ה, ויהי כמלאת שלושה חדשים להריונה, נפרו בה סימנים, ופניה נהיו מוריקות.

אמר לה תרח בעלה: מדוע פניך מוריקות ובטנך גדולה? אמרה לו בכל שנה יש לי את החולי הזה שנקרא שמו קולצניי, אמר לה תרח: הראיני את בטנך, משום שנראה לי שאת מעברת, ואם כן, אין ראוי לעבור מצות אלהינו נמרוד. כששם ידו על בטנה, עשה לה הקדוש ברוך הוא נס, ובטנה עלתה למעלה עד החזה, וכשלא מצא כלום, אמר לה: צדקת.

והנה נשלמו חודשי הריונה, ומרב פחדה, יצאה מן העיר אל המדבר קרוב לנהר אחד, ומצאה מערה גדולה, וילדה שם. וכשנולד בנה, האירה המערה כלה כשמש מאור פני היולד, ושמחה שמחה גדולה. אותו היולד היה אברהם אבינו ע"ה.

התחילה האם לדבר עם בנה: אוי לי שילדתיך בזמן כזה, יותר טוב שתמות במערה הזאת, ואל אראה איך ששוחטים אותך על בטני. ולקחה מלבוש אחד שעליה, והלבישה אותו ועזבתו במערה, ואמרה: "יהי אלהיך עמך, לא ירפך ולא יעזבך", והלכה לדרכה.

בינתיים תקוף הרעב את אברהם, ולא היתה לו מנקה שתניק אותו. התחיל לבכות, ושמע השם יתברך את בכיתו, ושלח את מלאך גבריאל לתן לו חלב, והיה מוציא לו חלב מאצבעו הימנית. כשנהיה אברהם בן עשרה ימים, התחיל ללכת, ויצא מהמערה והלך על שפת הנהר.

כששקעה השמש ויצאו הכוכבים, אמר: אלו הם האלהים. אחר כך כשעלה עמוד השחר ולא ראה הכוכבים, אמר לא אעבוד לאלו, כי אינם אלהים. אחר כך כשראה את השמש, אמר זה אלי ואנוהו. וכששקעה, אמר: אין זה אלוה. תוך כדי כך, בא אליו המלאך גבריאל, והודיעו שהוא שליח מן הקדוש ברוך הוא. באותה שעה, הלך אברהם למען, ורחץ ידיו ורגליו, והתפלל שם לאל בכריעה והשתחוה.

אמתלאי, זכרה שהשאירה את בנה במערה, והלכה לחפשו ולא מצאתו. הרבתה לבכות ואמרה: שמה אכלוהו דבים ואריות! תוך כדי כך, מצאה

אותו על שפת הנהר, ולא הכירה אותו מרב שגדל מאד בקומה. אמרה לו: שלום עליך, וספרה לו את מה שעבר עליה מפני גזרת נמרוד.

שאל אותה אברהם: בגיל כמה צריך להיות בנך? אמרה לו: כעשרים יום. אמר לה: אני בנך! אמרה לו: בני, גדלת מאד, איך זה שתוך עשרים יום גדלת כל כך, והלכת על רגליך, ודברת בפיה?!

אמר לה: וכי את לא יודעת שיש בעולם אל גדול ונורא, חי וקיים, רואה ואינו נראה, והוא יושב בשמים ומלא כל הארץ כבודו!! אמרה לו: בני, וכי יש אל אחר מבלעדי נמרוד? אמר לה: כן אמי, לכי והגידי לנמרוד שיש אלהים בשמים, שהוא אדון לכלם.

חזרה לעיר, וספרה לתרח בעלה איך שמצאה את בנה, וספרה לו את דבריו. הלך תרח, וספר לנמרוד את כל אשר ארע עם אשתו, ואת דברי בנו. כשמע נמרוד את דבריו, חרד חרדה גדולה, והתנעץ עם יועציו מה לעשות עם הילד.

אמרו לו: מה לך לפחד מהילד הקטן הזה, ויש בכל מלכותך אלפים של שרים, הקטן שבשרים ילך ויביאו. תוך כדי כך, בא השטן בדמות אדם לבוש משי שחור, ואמר למלך: מה אתה דואג, ותשלח את כל השרים והסגנים והפחות עם כלי המלחמה, ויביאו את הילד שישתחוה לפניך. וכן עשה המלך.

כשהגיעו השרים לאברהם, אחז אותו פחד, והתחיל להתפלל ולבכות לבורא עולם. מיד שלח השם לתברך את מלאך גבריאאל להצילו. ואז צוה הקדוש ברוך הוא את גבריאאל, שישים ענו וערפל בינו לביניהם. כשראו את הענו והחושך והערפל, פחדו ושבו אל נמרוד מלפס, ואמרו לו מה שארע להם.

אמר ה' אל המלאך גבריאאל, שיאמר לאברהם שילך אחרי האויב נמרוד לבבל. צוה המלאך גבריאאל את אברהם, שיכרב על כתפו, וכהרף עין מצא את עצמו בשערי מדינת בבל. נכנס אברהם בצווי המלאך, וקרא בקול גדול: "ה' הוא האלהים בשמים מפעל ועל הארץ מתחת, ואין עוד אחר, אחד ואין שני לו, אין לו גוף ולא דמות הגוף, והוא אלהי האלהים ואלהי נמרוד".

ספר אברהם לאביו, שהמלאך הביאו מהלך ארבעים יום בין רגע. כששמע זאת נמרוד, חרד חרדה גדולה. והנה ראו יועצי המלך שאברהם הגיע, עשו שמחה ומשתה גדול למלך, בכדי שכלם ידעו שהוא המלך, וגם תרח בא למסבה עם בנו אברהם. כשראה אברהם את כל הכבוד שעושים לנמרוד, כאלו שהוא האדון.

עבר אברהם בין הפחות והסגנים, עד שהגיע לכסא המלך אשר הוא יושב עליו, ויתפש בכסא, וינענע אותו, וצעק בקול: נמרוד הנגעל, הכופר בעקר

באל חי וקיים. וכשָׁרְאוּ כָּךְ, כּוֹלֵם נָפְלוּ עַל פְּנֵיהֶם עִם מַלְכָם נִמְרוֹד, וְנָמְסוּ לְבָבָם.

לְאַחַר שְׁעֵתִים כְּשֶׁשָׁב נִמְרוֹד לְרוּחוֹ, אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: דַּע לָךְ שֶׁהַקּוֹל שֶׁלִּי זֶה קוֹל שֶׁל בְּרִיָּה קֹטֵנָה מִכָּל בְּרִיּוֹת שֶׁבָּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. בְּשָׁעָה זֹאת אָמַר נִמְרוֹד: אֲמַת שְׁאֵלְהִי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי גְדוֹל וְחֹזֵק. בִּקְשׁ נִמְרוֹד מִתַּרְח אָבִיו, שִׁישָׂא אֶת בְּנוֹ, וְיִלְךְ לַעִירוֹ. וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּיו.

לְאַחַר מִכּוֹן גְּדַל אַבְרָהָם, עַד שֶׁנִּהְיָה כָּבוֹן עֶשְׂרִים שָׁנָה. תַּרְח אָבִיו חָלָה, וְאָמַר לְבָנָיו הֵרֵן וְאַבְרָהָם: תִּמְכְּרוּ אֶת הַשְּׁתֵי דַמּוּיּוֹת הַפְּסָלִים, כִּי אֵין לִי מַעוֹת לְהוֹצֵאתֶנּוּ. הֵרֵן מָכַר אֶת שְׁתֵּי הַדַּמּוּיּוֹת, וְהֵבִיא אֶת הַמַּעוֹת לְאַבְרָם. אַבְרָהָם גַּם לָקַח שְׁנֵי דַמּוּיּוֹת אַחֲרָיו לְמוֹכָרִים, אִךְ מָה עָשָׂה? קֶשֶׁר חָבַל בְּגֵרוֹנָם וּפְנִיָּהֶם אֲרָצָה, וְהִיָּה סוֹחֵב אוֹתָם וְצוֹעֵק: מִי רוֹצֵה לְקַנּוֹת דַּמּוּיּוֹת שֶׁאֵין בּוֹ תוֹעֵלֶת לֹא לַעֲצָמוֹ וְלֹא לְמִי שִׁיקְנָהוּ, וְגַם יֵשׁ לוֹ פֶּה וְלֹא מְדַבֵּר, עֵין וְלֹא רוֹאֶה, רַגְלָיִם וְלֹא הוֹלֵךְ, אֵזוֹן וְלֹא שׁוֹמֵעַ...

פְּנִתָה זְקֵנָה אַחַת אֶל אַבְרָהָם וְאָמְרָה לוֹ: בְּחִיָּךְ תִּבְחַר לִי דַמּוּיּוֹת טוֹבָה וְגִדּוּלָה וְנִעְבְּדָה. אָמַר לָהּ אַבְרָהָם: הֵיכֵן הַדַּמּוּיּוֹת שֶׁקִּנִּית מִהֵרֵן אַחִי לַעֲבֹדוֹ? אָמְרָה לוֹ: בָּאוּ גִנְבִים בְּלִילָה הַהוּא, וְגִנְבוּהוּ בְּעוֹדִי בְּבֵית הַמְּרֹחֵץ. אָמַר לָהּ: אִם כֵּן, אֵיךְ אֶתְּ מִבְּקִשְׁתְּ לַעֲבֹד דַּמּוּיּוֹת שֶׁכְּזוֹ שָׂאָף אֶת עַצְמוֹ לֹא הִצִּיל מִגְּנָבִים, כָּל שֶׁכֵּן שְׁלֹא יִצִּיל אַחֲרָיו!?

אָמְרָה הַזְּקֵנָה: אִם כֵּן אַבְרָהָם כְּדַבְּרִיךָ, לְמִי אֶעֱבֹד? אָמַר לָהּ: תַּעֲבֹדִי לְאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוּגֵי הָאֲדוּגִים, בּוֹרָא שָׁמַיִם וְאָרֶץ אֶת הַיָּם וְכָל אֲשֶׁר בָּם, וְהוּא אֱלֹהֵי נִמְרוֹד, וְאֱלֹהֵי תַרְח, וְאֱלֹהֵי מִזְרַח וּמַעֲרֵב דְרוֹם וְצָפוֹן, וּמִי הוּא נִמְרוֹד שִׁיעֲשֶׂה עַצְמוֹ אֱלֹהֵי לַעֲבֹד אוֹתוֹ.

וּמֵאֵז, אוֹתָהּ אִשָּׁה חֲזָרָה בְּתִשׁוּבָה, וְהִתְחַרְטָה. מָה עָשִׂתָּה? לָקַחְתָּ אָבוֹן בְּיָדָהּ, וְהִכְתָּה עַל רֹאשׁ הַפְּסָל, וְאָמְרָה: אוֹי לָךְ, וּמִי יַעֲבֹד אוֹתָךְ עוֹד, כִּי אֵין בְּךָ תוֹעֵלֶת, וְלֹא לְמִי שִׁיעֲבֹד אוֹתָךְ. וְיִצְאָה לְשׁוֹקִים וְלְרַחוּבוֹת וְצַעֲקָה: מִי שְׂרוּצָה לְהִצִּיל נַפְשׁוֹ מִשַּׁחַת וְיִצְלִיחַ בְּכָל מַעֲשָׂיו, יַעֲבֹד לְאֱלֹהֵי אַבְרָהָם. וּבְכָל יוֹם הֵיטָה צוֹעֵקֶת כָּךְ עַד שֶׁזָּכְתָה הַזְּקֵנָה לְהִשִּׁיב הַרְבֵּה אֲנָשִׁים וְנָשִׁים בְּתִשׁוּבָה.

וַיְהִי הַיּוֹם, כְּשֶׁהִלְךְ תַּרְח לְמִשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ נִמְרוֹד, בִּקְשׁ מֵאַבְרָהָם בְּנוֹ שִׁישָׂאָר עִם הַדַּמּוּיּוֹת שֶׁהָיָה רָגִיל לְמוֹכָרָם עַד שִׁיחֲזַר. הָיוּ שָׁם הַרְבֵּה דַמּוּיּוֹת שֶׁל פְּסָלִים יָחַד עִם דַּמּוּיּוֹת הַמֶּלֶךְ. מָה עָשָׂה אַבְרָהָם? לָקַח בְּיָדוֹ גֵרְזוֹן וְאָמַר: "ה' הוּא הָאֱלֹהִים", וַיִּךְ בָּהֶם מַכָּה גְדוֹלָה, בַּגְּדוֹל הַחַל וּבִבְקִטּוֹן כְּלֵה, לָזֶה קָטַע רָגְלוֹ, וְלָזֶה כָּרַת אֶת רֹאשׁוֹ, וְלָזֶה שָׁבַר עֵינָיו.

לְאַחַר מִכּוֹן הַנִּיחַ אֶת הַגֵרְזוֹן בְּיַד גְּדוֹל הַדַּמּוּיּוֹת, כְּשֶׁשָׁלְמוֹ יָמֵי הַמִּשְׁתָּה, רָאֶה הַמֶּלֶךְ אֶת צְלָמָיו שְׁבוּרִים. אָמַר: מִי הִיָּה כָּאן, וּמִי הוּא אֲשֶׁר מָלְאוּ

לבּוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן? וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ בְּבִכָּיָה: אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, תִּדַע לָךְ שְׂאֲבָרָהֶם הָיָה יוֹשֵׁב אֶצְלָם, וְשָׁמַעְנוּ שֶׁהָיָה מְשַׁבֵּר אוֹתָם.

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנִי לֹא שְׂבָרְתִּי אוֹתָם כִּי אִם הִגְדוּל שְׂבָהֶם, הֲלֹא תִרְאֶה שְׁעָדֶיךָ הַגְּרֹזִים בְּיָדוֹ, וְאִם לֹא תֵאֱמִין, בִּי תִשְׁאַל אוֹתוֹ וְהוּא יַגִּיד לָךְ. כַּעַס מְאֹד הַמֶּלֶךְ, וְצָוָה לְהַנִּיחוֹ בְּבֵית הַסֵּהַר. וְהַמֶּלֶךְ גְּבָרִיָּאל הָיָה מְמַצִּיא לוֹ מַעֲנֵן מִיַּם חַיִּים, וְכָל מִינֵי מַאֲכָל לֶאֱכֹל.

לְאַחַר שָׁנָה, צָוָה הַמֶּלֶךְ שְׂבִיבֵיאוּ עֲצִים לְהַבְעִיר אֵשׁ וּלְזַרֵּק אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ אִם עֲדֶיךָ עוֹדְנוּ בְּחַיִּים. וְכֵן הָיָה. הִלָּךְ שָׁר בֵּית הַסֵּהַר לְפִתּוֹחַ אֶת הַבּוֹר, וְקָרָא: אַבְרָהָם אַבְרָהָם אֵתָּה חַי אוֹ מֵת? וַיַּעַן אַבְרָהָם: אֲנֹכִי חַי! אָמַר לוֹ: מִי נָתַן לָךְ אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה עַד עַכְשָׁיו? אָמַר לוֹ: מִי שֶׁהוּא יָכוֹל, אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים שְׁעוֹשֵׂה נִפְלְאוֹת לְבָדוֹ.

כְּשֶׁלָּקְחוּ אֶת אַבְרָהָם לְזוֹרְקוֹ לְתוֹךְ הָאֵשׁ, כָּל מִי שֶׁהָיָה לוֹקֵחַ אוֹתוֹ, הָיָה נִשְׂרָף, וְאַבְרָהָם הָיָה נִשְׂאָר חַי, עַד שֶׁמָּתוּ רַבִּים לְאִין מִסָּפֵר. בָּא הַשֵּׁטֶן בְּדַמּוֹת אָדָם, וַיַּעַץ לְמֶלֶךְ לְזַרֵּק אֶת אַבְרָהָם לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ עַל יְדֵי חֲבֵלֵי בְרִזָּל.

כְּשֶׁרָאוּ בְּשָׂמִים שְׂאֲבָרָהֶם בְּצַעַר, נַעֲשֶׂה לוֹ נֶס, שֶׁהָאֵשׁ כָּבְתָה בְּלֵי מַיִם, וְהַעֲצִים הַבוֹעֲרִים הִצִּיצוּ צִיץ, וְכָלֶם הוֹצִיאוּ פְרוֹת, וְנַעֲשֶׂה הַכַּבֵּשׁן כְּמוֹ גֵינַת בֵּיתוֹ הַמֶּלֶךְ. וְאִז כָּלֶם יָרְאוּ מִמֶּנּוּ, כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלָיו וְהַשִּׁיב רַבִּים תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׂכִינָה.

משנה ג

עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִתְּנָה אַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלָיו
הַשְּׁלוֹם וְעָמַד בְּכָלֶם, לְהוֹדִיעַ כְּמָה חֲבָתוֹ
שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם:

עשרת הנסיונות

א. אור פְּשָׁדִים : שם השליכו נמרוד לכבשן האש על היותו מאמין באל אחד כפי שנתבאר במשנה הקודמת.

ב. לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר ארצך : בגיל שבועים וחמש, אברהם נוטש על פי צווי ה', את בית אביו, את משפנו הקבוע, ומטלטל בדרכים אל ארץ לא נודעת.

ג. ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה : אברהם יורד למצרים בעקבות הרעב בארץ כנען, הקדוש ברוך הוא הבטיח לו: "לך לך מארצך, ואעשה לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך". לאחר מכן פשהגיע לארץ כנען, מבטיח לו הקדוש ברוך הוא: "לזרעה אתן את הארץ הזאת". והנה המציאות טופחת על פניו, במקום ארץ מברכת, הוא מוצא ארץ שאין בה אפילו מה לאכול, אך אברהם אינו בא בטרוניא לבורא עולם, ודבק בו באמונה שלמה.

ד. ותקח האשה בית פרעה : שרה נלקחת לבית פרעה בעל כרחיה, אך אברהם אינו קורא תגר על הנהגת ה'.

ה. מלחמת המלכים : בתורה מספר שארבעה מלכים שנחשבו כמעצמות גדולות של אותם ימים, נלחמו עם חמשת מלכי סדום וסביבותיה, והארבעה נצחו, ולקחו את לוט בשבי. אברהם שמע כי נשבה לוט בן אחיו, ויצא להושיעו מהשבי למרות ששמע על גבורתם, ונלחם בהם כדי לקיים מצות פדיון שבויים, אמונתו בבורא עולם שיעזרהו, היא שעמדה לו. גם בנסיון זה עמד מתוך מסירות נפש גדולה.

ו. נסיון ברית בין הבתרים : בברית זו, הקדוש ברוך הוא הראה לאברהם שעבוד מלכיות, והודיע לו "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה".

אברהם אבינו אינו מקשה ואינו רוטן מדוע ירדו בניו לגלות מהארץ אשר אליה הגיע בצווי ה', הוא אינו אומר "זו תורה וזה שְׁכָרָה" אלא אדרבא הוא שמח על ההבטחה שיהיו לו צאצאים, ושיקבל את הארץ, "והאמין בה' ויחשבה לו לצדקה". הוא הרגיש שמקבל מיתת חסד, וכי למעשה לא מגיע לו כלום.

מספר הרב שמשון פינקוס זצ"ל: פעם הייתה תאוונה קשה שנהרג בה ילד בן 18. אמו הגיעה פעם ראשונה בחייה לבית כנסת, ושם היא פנתה אלי בשאלה "מדוע הי עשה לי זאת?" אמרה את הדברים בלשון של טרוניא. לא יכלתי להתאפק, ואמרתי לה: שמונה עשרה שנה נהנית מהילד, האם פעם שאלת מדוע הי נתן לך אותו? אם פעם אחת היית אומרת תודה לה', אולי לא היה לוקח אותו...

והוספתיו ואמרתיו לה: באמת, אין לי מטרה להכאיב לך, אך יש לך דברים אחרים טובים בחיים, תתחילי לשאול מדוע יש לך אותם, מדוע יש לי ילדים אחרים, מדוע אני זוכה לפתח סדור, וכן על זה הדרך, אם תעשי כן להי' יתברך לא תהיה סבה לקחתם ממך. וזה מה שעשה אברהם אבינו.

ז. **נסיון המילה**: אברהם אבינו זקן בן תשעים ותשע שנה, והקדוש ברוך הוא נגלה אליו ואומר לו: ואתה את בריתי תשמר, זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך, המול לך כל זכר". אברהם אבינו מל את עצמו בשמחה על אף הסכנה הברוכה בעשית הברית בגיל מתקדם כל כך, הוא מביא על עצמו כאבי גוף כדי לעשות רצון קונו והכל בשמחה ובאהבה.

ח. **לקיחת שרה על ידי אבימלך**. שוב אברהם גולה ממקומו לארץ אחרת, שוב נלקחת שרה בעל כרחו לאבימלך השליט באותה ארץ, אך אברהם ושרה עומדים בגבורה גם בנסיון הזה.

ט. **גרוש הגר וישמעאל**: לאחר שאברהם ושרה לא זכו לבנים, שמע אברהם לקול אשתו, ולקח את הגר אמתה לאשה, בגיל שמונים ושש נולד לו בן ישמעאל, אך לאחר ארבע עשרה שנה, נולד לו יצחק, וישמעאל היה מצחק עם יצחק ופוגם בנפשו הטהורה של יצחק הצעיר. שרה אומרת לאברהם: "גרש האמה הזאת ואת בנה", הקדוש ברוך הוא אומר לו "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה", ואכן אברהם מתגבר על רגשותיו כלפי בנו בכורו, ושולח אותו ואת אמו למדבר השומם, עם מעט לחם ומים, וזאת משום אהבתו לבוראו.

י. **עקדת יצחק**: כאשר אומר לו הקדוש ברוך הוא: "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק והעלהו לעלה", מיד נאמר: "וישכם אברהם בפקר" בזריות ובשמחה לקים רצון אביו שבשמים. אחרי נסיון זה האחרון והקשה שבעשרת הנסיונות, מעיד עליו הקדוש ברוך הוא: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, ולא חשכת את בנך את יחידך ממני".

רואים אנו, שכל חייו של אברהם אבינו היו מלאים נסיונות, ובזרא עולם רצה לבחון אותו בכל האופנים ובכל הצדדים, כדי לראות האם בכלם היו ישאר נאמן אליו או לא.

ומספרים על אחד מעשירי בריסק שירד מנכסיו, ובאו ושאלו את הגאון רבי חיים סולוביצ'יק, מדוע עלה כן בגורלו של אותו עשיר? והשיב להם במשל: אב השאיל לבנו ספין, וכשנוכח לראות שהבן חותך בו את ידיו, לקחו ממנו. כן הקדוש ברוך הוא נותן עשירות לאדם, וכשאינו יודע כיצד להשתמש בה, נוטל זאת ממנו.

שָׁאֲלוּ אֶת בְּנוֹ הַגְּרִי"ז זַצ"ל, לְפִי הַהֶסֶבֶר הַנֶּזְכָּר לְעִיל, מִדּוּעַ רַבִּי פְּלוֹנִי
שָׁהָיָה יָרָא וְחָרַד וּמְרַבֶּה בְּצַדִּיקוֹת, אָף הוּא יָרַד מִנְכָּסָיו? הַשֵּׁיב הָרַב:
כְּשֶׁמְסִימִים לְהִשְׁתַּלֵּם בְּאוּנִיבֶרְסִיטָה בְּמַחְלָקָה פְּלוֹנִית, עוֹבְרִים לְמַחְלָקָה
נוֹסֶפֶת. הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּחוּן אֶת רַבִּי פְּלוֹנִי בְּמַחְלָקַת עֲשִׂירוֹת, וְרָאָה
שְׂסִים מַחְלָקָה זוֹ בְּהַצְלָחָה רַבָּה, וְלָכֵן הֶעֱבִירוּ לְמַחְלָקַת הָעֲנִיּוֹת, לְבַחֲנוּ
כִּיצַד יִשְׁתַּלֵּם שָׁם...

משנה ד

עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם
וְעֲשֶׂרָה עַל הַיָּם. (עֲשֶׂר מִכּוֹת הַבֵּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם
בְּמִצְרַיִם וְעֲשֶׂר עַל הַיָּם). עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ אַבוֹתֵינוּ
אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא בְּמִדְבָּר, שְׁנֶאֱמַר
(בְּמִדְבָּר יד), וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עֲשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא
שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

משנה ה

עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.
לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מִרִיחַ בָּשָׂר הַקְּדוֹשׁ, וְלֹא

הסֵרִיחַ בְּשֵׁר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה
זָבוּב בְּבֵית הַמְטַבְּחִים, וְלֹא אֶרֶע קָרִי לִכְהֹן
גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא כָבוּ גְשָׁמִים אִשׁ
שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת
עַמּוּד הָעֶשֶׂן, וְלֹא נִמְצָא פָּסוּל בְּעֹמֶר וּבְשִׁתֵּי
הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים
וּמְשִׁתְּחוּיִם רוּחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחֹשׁ וְעַקְרָב
בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ
צַר לִי הַמָּקוֹם שְׂאֵלֶיךָ בִּירוּשָׁלַיִם:

משנה ו

עֲשֶׂרָה דְבָרִים נִבְרָאוּ בְּעֶרְבַת שַׁבָּת בֵּין
הַשָּׁמַיִם, וְאֵלּוּ הֵן, פִּי הָאָרֶץ, וּפִי הַבְּאֵר,
וּפִי הָאֵתוֹן, וְהַקֶּשֶׁת, וְהַמָּן, וְהַמַּטָּה,
וְהַשָּׁמִיר, וְהַכֶּתֵב, וְהַמְּכַתֵּב, וְהַלּוּחֹת. וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים, אֵף הַמַּזִּיקִין, וְקַבּוּרְתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,
וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, אֵף
צָבַת בְּצָבַת עֲשׂוּיָה:

משנה ז

שְׁבַעַה דְּבָרִים בְּגִלְס וְשְׁבַעַה בְּחֶכֶם. חֶכֶם
אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנָי מִי שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ
בְּחֶכְמָה וּבְמִנְיָן, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי
חֵבְרוֹ, וְאֵינוֹ נִבְהַל לְהִשְׁיב, שׂוֹאֵל כְּעִנְיָן
וְיִשְׁיב כְּהִלְכָה, וְאוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן
וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְעַל מָה שֶׁלֹּא שָׁמַע,
אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי, וּמוֹדָה עַל הָאֵמֶת.
וְחִלּוּפִיהֶן בְּגִלְס :

משנה ח

שְׁבַעַה מִיַּי פְּרַעֲנִיּוֹת בָּאִין לְעוֹלָם עַל שְׁבַעַה
גוֹפֵי עֵיבָרָה. מְקַצְתָּן מְעַשְׂרִין וּמְקַצְתָּן אֵינָן
מְעַשְׂרִין, רָעַב שֶׁל בְּצֻרַת בָּאָה, מְקַצְתָּן
רָעִבִים וּמְקַצְתָּן שְׁבַעִים. גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעִשֹּׂר,
רָעַב שֶׁל מְהוּמָה וְשֶׁל בְּצֻרַת בָּאָה. וְשֶׁלֹּא
לְטוֹל אֶת הַחִלָּה, רָעַב שֶׁל כְּלִיָּה בָּאָה. דְּבָר

בָּא לְעוֹלָם עַל מִיתוֹת הָאֲמוֹרוֹת בְּתוֹרָה
שְׁלֹא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין, וְעַל פְּרוֹת שְׁבִיעִית.
חָרַב בָּאָה לְעוֹלָם עַל עֲנוּי הַדִּין, וְעַל עוֹוֹת
הַדִּין, וְעַל הַמּוֹרִים בְּתוֹרָה שְׁלֹא כִהְלָכָה :

משנה ט

חֲפִיָּה רָעָה בָּאָה לְעוֹלָם עַל שְׁבוּעַת שְׁוֹא, וְעַל
חֲלוּל הַשֵּׁם. גְּלוּת בָּאָה לְעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי
עֲבוֹדָה זָרָה, וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת, וְעַל שְׁפִיכוֹת
דָּמִים, וְעַל הַשְּׁמִטַּת הָאָרֶץ. בְּאֲרַבְעָה
פְּרָקִים הַדָּבָר מְתַרְבֶּה. בְּרַב־יְעִית,
וּבְשִׁבְעִית, וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי
הַחֹג שֶׁבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. בְּרַב־יְעִית, מִפְּנֵי
מַעֲשֵׂר עָנִי שֶׁבְשָׁלִישִׁית. בְּשִׁבְעִית, מִפְּנֵי
מַעֲשֵׂר עָנִי שֶׁבְשָׁלִישִׁית. וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית,
מִפְּנֵי פְרוֹת שְׁבִיעִית. וּבְמוֹצָאֵי הַחֹג שֶׁבְכָל
שָׁנָה וְשָׁנָה, מִפְּנֵי גִזַּל מִתְּנוֹת עֲנִיִּים :

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם. הָאוֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ
שְׁלְךָ, זוֹ מִדָּה בִּינוּנִית. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, זוֹ
מִדַּת סְדוּם. שְׁלִי שְׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי, עִם
הָאֶרֶץ. שְׁלִי שְׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלְךָ, חֲסִיד. שְׁלִי
שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלִי, רָשָׁע:

תן משלך לאחרים

משנתינו מלמדת אותנו, שמי שחושב שמשהו שנידן לו, אין זה מראה על מדות טובות, ויתכן לומר שטבוע בו אף מדות רעות כפי מדתם של אנשי סדום, שהיו רכושניים, ולא רצו שאחרים יהנו מפמוןם.

פעם ראה הסבא מנובהרדוק, שאחד התלמידים מהסס להשאיל לחברו את חליפתו החדשה שזה עתה קבלה, הוא התרגז מאד, וקרא בקול: היאך יכול אדם להרגיש בעלות ולהוציא מפיו את המילה "שלי"...

דרךם של בני ישראל להיות רחמנים ונדיבים, מפני שהם בני מלכים, ומי שחסר לו במדת הנדיבות, וחושב רק על ממון עצמו ולא על ממון זולתו, הרי חסר לו באצילות של בן מלך.

בהקשר לזה, מספרים על בן מלך אחד, שחפש יועץ חכם ומכשר לממלכתו. רבים הם האנשים שחשקה נפשם לזכות במשרה הנעלה, במיוחד לאור העבדה כי אלפי דולרים מדי חודש מבטחים לאדם הראוי לתפקיד זה. ואכן כפי הצפוי מאות אנשים נעותרו לפניו ובאו לראיון.

בין הפונים, היה יהודי חכם שאמר שהוא ממחה בשלושה נושאים: בסוסיים, בניהלומים, ובבני אדם. מיד יצאו בן המלך והיהודי לבחור סוס. בן המלך שם עינו על סוס שהיה אביר במיוחד, יפה וחזק, וכלו עטור

בְּמִדְלוֹת זֶהָב. אֵד יוֹעֵצוֹ הַפְּצִיר בּוֹ לֹא לְקַחַת סוּס זֶה, וְאָמַר: הַסּוּס הַזֶּה
אֵינוֹ בְּשִׁבְלֶךְ!

בֶּן הַמֶּלֶךְ לֹא וַתֵּר, נִפְשׁוֹ חֲשָׁקָה בְּסוּס מִיַּחַד זֶה, הוּא לֹא הִרְפָּה מִיוֹעֵצוֹ.
אָמַר לוֹ הַיּוֹעֵץ: רְצוֹנִי לְבַחֵן אֶת הַסּוּס בְּהַקְפַּת הָאֶצְטִדִיוֹן, וּלְאַחַר הַמְרוֹץ
תּוּכַל לְזַכּוֹת בּוֹ.

סוֹחַר הַסּוּסִים קִפֵּץ עַל הַסּוּס, וְהַחֵל לְהַקִּיף אֶת הָאֶצְטִדִיוֹן. לְפִתְעַ הִנִּיף
הַסּוּס אֶת רֹכְבוֹ מֵעֲלָיו, הִפִּילוֹ אֶרְצָה, וְתוֹךְ שְׁנֵי שָׁעֵט עַל רֹכְבוֹ וְהִרְגוּ
בְּמָקוֹם...

בֶּן הַמֶּלֶךְ נִחְרַד מְאֹד לְמַרְאֵה עֵינָיו, הוּא קָרָא לְיוֹעֵצוֹ וְאָמַר לוֹ: אֲנִי רוֹצֶה
לְהוֹדוֹת לְךָ עַל שֶׁהֲצַלַּתְתָּ אֶת חַיֵּי, כִּתְשׁוּרָה אֲנִי רוֹצֶה לְהַעֲנִיק לְךָ פָּרֶס. בֶּן
הַמֶּלֶךְ הוֹשִׁיט יָדוֹ לְכִיסוֹ, וְהוֹצִיא דוֹלָר אֶחָד בְּלֶבֶד, וְהַעֲנִיק אוֹתוֹ לְיוֹעֵצוֹ.

הַיּוֹעֵץ נִדְהַם מִקְמַצְנוּתוֹ שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ, אֵד לֹא הִגִּיב, הוּא יָדַע כִּי בְּעוֹד שְׁבוּעַ
הוּא עֲתִיד לְהַפְגִּיב לְתַפְקִידוֹ, וְאֵז יִקְבֹּל שָׂכָר שֶׁל עֲשָׂרוֹת אֲלָפֵי דוֹלָרִים
כִּיּוֹעֵץ מְלָכוּתִי, וְלִכֵּן לֹא הִגִּיב הַפַּעַם.

בֶּן הַמֶּלֶךְ שֶׁנּוֹכַח כִּי הַיּוֹעֵץ פָּקַח וְנָבוֹן, בִּקֵּשׁ לְבַחֵנוּ בְּדָבָר נוֹסֵף. לְקִרְאָת
הַבְּחָרוֹ לְתַפְקִיד הַמֶּלֶךְ בְּמָקוֹם אָבִיו, הוּא רָכַשׁ כֶּתֶר מִיַּהְלוּמִים בְּשׁוּי
מְלִיוֹן דוֹלָר, וְעַל מְנַת לְהַעֲרִיף אֶת שְׁוִיו הָאֲמִתִּי, בִּקֵּשׁ הוּא אֶת חוֹת דַּעְתּוֹ
שֶׁל יוֹעֵצוֹ.

הַיּוֹעֵץ הַעִיף מִבֵּט קַל עַל הַכֶּתֶר, וְגִילָה כִּי מְדַבֵּר אֵד וְרַק בְּזִכּוּכִיּוֹת נוֹצְצוֹת
וְלֹא בִיַּהְלוּמִים אֲמִתִּיִּים כָּלֵל, וְהַכֶּתֶר אֵינוֹ עוֹלָה יוֹתֵר מֵאֶלֶף דוֹלָר. בֶּן
הַמֶּלֶךְ נִחְרַד עַל שֶׁהוֹלִיכוֹ אוֹתוֹ שׁוֹלָל, וְשָׁלַח אֶת הַכֶּתֶר לְבִדְיֻקַּת מְמַחִים,
וְאִכּוֹ נִתְבָּרַר כִּי הַיּוֹעֵץ צָדֵק. הַחֲבָרָה שֶׁמְכַרָּה אֶת הַכֶּתֶר הַשִּׁיבָה אֶת כֶּסֶפוֹ
שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ בְּתוֹסֶפֶת קָנֶס כְּבֹד.

גַּם הַפַּעַם הוּא הַחֲלִיט לְפַצוֹת אֶת יוֹעֵצוֹ הַנְּאִמּוֹן, וּכְתְשׁוּרָה נָתַן לוֹ שׁוֹב שְׁטֵר
שֶׁל דוֹלָר אֶחָד... הַיּוֹעֵץ שֶׁכִּמְעַט שָׁבַק חַיִּים מִהַבִּיזָיוֹן, שָׁמַר עַל אִפּוֹק,
וְהִמְתִּין בְּסִבְלָנוּת לְבַחֲרֵתוֹ הַקְּרוֹבָה כִּיּוֹעֵץ הַמֶּלֶךְ.

לְבַסּוֹף בִּקֵּשׁ בֶּן הַמֶּלֶךְ לְבַחֵן אֶת יוֹעֵצוֹ בְּמוֹמַחִיּוֹתוֹ בְּבִנֵי אָדָם, וּפְנָה לְיוֹעֵץ
וְאָמַר לוֹ: אֲנִי מְבַקֵּשׁ שֶׁתִּגְלֶה אֶת אוֹזְנִי, וְתֹאמַר מַה דַּעְתְּךָ עָלַי, הֲרִי אֲמַרְתָּ
שֶׁהִנֵּךְ מִבֵּין בְּבִנֵי אָדָם.

הַיּוֹעֵץ שֶׁלֹּא רָצָה לְפַגֵּעַ בְּבֶן הַמֶּלֶךְ, בִּקֵּשׁ לְהִמָּנַע מִכָּף אֵד לְשׁוֹא. אָמַר לוֹ
הַמֶּלֶךְ: אִם לֹא תֹאמַר לִי אֶת דַּעְתְּךָ עָלַי, לֹא תִזְכָּה בְּמִשְׁרָה... אָמַר לוֹ
הַיּוֹעֵץ: בּוֹא נִפְגֵּס לְחֹדֵר, וְשֵׁם אוֹמֵר לְךָ מִי אַתָּה.

כְּשֶׁהָיוּ לְבִדָּם, אָמַר לוֹ הַיּוֹעֵץ: דַּע לְךָ שֶׁאַתָּה לֹא בֶּן הַמֶּלֶךְ... לְךָ וּשְׂאֵל אֶת
אֲמֵךְ מִי אַתָּה...

מיד נסע בן המלך לבית אמו ושאלה: אמי היקרה, אנא אמרי לי האם אני בגד האמתי? מה נזפרת עכשו בשאלה זו לאחר שלוש שנה שגדלת בביתנו, תמהה האם. אמר הבן: אני חיב לדעת, אנא ספרי לי.

"אכן אינך בני הטבעי", השיבה האם, "ואם רוצה אתה לדעת על עברך, בוא ואספר לך. לפני כשלושים שנה, המלך סיר בממלכתו, ואתה נעזבת על ידי הורך שהיו כפריים עלובים ודלים, ולא רצו לגדלך. בבקורו ראה המלך שהיית זרוק באחת הבקתות, והחלטנו לקחתך לארמון כדי שתגדל בן מלך. כל השנים שגדלת בביתנו לא רצינו לגלות לך זאת.

"בן המלך" ההמום, לא הבין מנין ידע זאת יועצו, הוא לא יכל להתאפק. חזר לארמון ושאלו: "אמור לי מנין ידעת זאת?" אמר היועץ: הסכת ושמע, אני פעמים הצלתיך, פעם ממות בטוח, ופעם מהפסד הון עתק. התמורה שנתת לי היתה דולר אחד בלבד, זה מעיד כי הנך קמץ פשוט ועלוב, ואינך ראוי כלל להיות בן המלך, לו היית בן המלך האמתי, היית נותן ביד רחבה לפחות כמה עשרות אלפי דולרים... והנמשל ברור מאליו.

קמצנות

בן ישיבה הזמן על ידי אחד מבעלי הבתים שבעירה לסעד על שלחנו בלילי הסדר, הלילה הנכבד הזה אשר את סדרו פותח כל איש יהודי בהכרזה המרוממת: כל דכפין - ייתי ויכול! כל דצריך - ייתי ויפסח!

אלא שאותו בעל הבית, אשר עמיד היה ובעל בעמיו, היה אף קמץ לא קטן, ואם בכל הנוגע אליו עצמו לא חסד במאומה, וערף את הסדר בפאר והדר כראוי לאדם במעמדו, הרי שבאשר לאורחו בן הישיבה, השתדל הוא לחסד כמדת יכלתו...

למנוע מהאורח מלסעד את לבו, ידע המארח כי לא יוכל, לאפשר לו לקיים את מצוות היום בארבע כוסות יין ובמצות מהדרות, הוא הלא היה מחיב, אולם הוא חשב לעצמו כי אין כל סבה להציב לפני האורח כוס גדולה, אשר היין שימזג לתוכה יעלה בדמים מרבים, די לו לאורח העני בכוס קטנה המכילה שעור מצמצם! כך הוא הרהר בלבו.

וממחשבה - למעשה, לפני האורח הנחה כוס קטנה, אשר היה בה שעור מצמצם מאד, והאורח לא ידע את נפשו. לבקש כוס גדולה יותר, הוא לא העז, הלא בעל הבית עשה לו טובה בהספימו בכלל לאפשר לו להסב עמו בביתו, וכי יכול הוא להרשות לעצמו עתה לדרוש דרישות נוספות, כמו כוס גדולה?

בְּלִית בְּרִירָה נֶאֱלָץ הוּא לְהִסְתַּפֵּק בַּמוּעָט, כְּאֲשֶׁר בְּלִבּוֹ מְקוּוֹה הוּא כִּי קַיִם
לְפָחוֹת אֶת הַמְצָוָה בְּשִׁעוֹר הַמְחִיב מִצַּד הַדִּין...

אוּלָם בְּמַהֲלָךְ קְרִיאַת הַהֲגָדָה, כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ בְּעַל הַבַּיִת אֶל אוֹתָם סִימָנִים
אֲשֶׁר הָיָה ר' יְהוּדָה נוֹתֵן בְּעֵשְׂרֵת הַמַּכּוֹת [דצ"ד עד"ש באח"ב], מְצָא בּוֹ הַיְשִׁיבָה
מְקוֹם לְגִבּוֹת אֶת חוּבוֹ מִמְאָרְחוֹ...

כְּאֲשֶׁר קָרָא בְּעַל הַבַּיִת אֶת סִימָנָיו שֶׁל ר' יְהוּדָה, פָּנָה הוּא אֶל אוֹרְחוֹ,
וְהִקְשָׁה: אָמּוֹר נָא לִי אוֹרְחֵי הַיְקָר, הֲלֹא בּוֹ יְשִׁיבָה הַנֶּדֶךְ, וּבּוֹדַאי יוֹדֵעַ אֶתָּה
לְהִשִּׁיב עַל שְׂאֵלוֹתַי, וּבְכֹן, אָמּוֹר נָא לִי, מִדּוּעַ נִזְקַק ר' יְהוּדָה לִתֵּן סִימָנִים
בְּעֵשְׂרֵת הַמַּכּוֹת? מַה הוֹעִיל הוּא בְּכָךְ, וּמַה הָיָה נִגְרַע אִילּוּ הָיָה מוֹתִיר אֶת
הַמַּכּוֹת כְּסִדְרוֹן מִבְּלִי לְרַמְזוֹן בְּרֵאשֵׁי הַתְּבּוֹת הַלְלוּ...

הַאוֹרֵחַ הַשִּׁיב מִיָּד: פְּשׁוּט מְאֹד, ר' יְהוּדָה הָיָה כְּמוֹכֵן בּוֹ יְשִׁיבָה כְּמוֹנִי, הוּא
הִזְמִין לְסַעֵד עַל שְׁלַחְנוֹ שֶׁל אֶחָד מִגְּבִירֵי הָעִירָה, אוּלָם גַּם לְפָנָיו הִנְחָה כּוֹס
קִטְנָה בְּעֵלֶת שְׁעוֹר מְצַמְצֵם, בְּדִיוֹק כְּפִי הַכּוֹס שֶׁהִנְחָה לְפָנָיו...

חָשַׁב ר' יְהוּדָה בְּלִבּוֹ: אִם אוֹמֵר אֶת כָּל עֵשְׂרֵת הַמַּכּוֹת, וְאֶשְׁפָּךְ מְעַט מְכּוֹס
הַיַּיִן בְּכָל מִכָּה וּמִכָּה כְּמִקְבֵּל, הֲרִי שְׁלֵא יִשְׁאַר לִי מְאוּמָה לְשִׁתּוֹת! הֲלֹא
לְאַחַר הַטְּפַת הַטְּפוֹת הַלְלוּ, בּוֹדַאי לֹא יִשְׁאַר שְׁעוֹר בְּכוֹסֵי...

מַה עָשָׂה ר' יְהוּדָה? הוּא אָמַר אֶת עֵשְׂרֵת הַמַּכּוֹת בְּרֵאשֵׁי תְּבּוֹת, כֵּךְ שְׁלֵא
הָיָה עָלָיו לְשִׁפּוֹךְ מִן הַכּוֹס אֶלָּא שְׁלֵשׁ פְּעֻמִּים בְּמְקוֹם עֲשָׂר! סִיִּם הַאוֹרֵחַ
אֶת דְּבָרָיו בְּחִיוּךְ, וּפָנִי בְּעַל הַבַּיִת חָפוּ.

מְעֵשָׂה בְּר' אֵיִיזִיק חָרִיף, שֶׁנִּכְנַס אֶצֶל אֶחָד הָעֲשִׁירִים שֶׁהָיָה יְדוּעַ
בְּקִמְצָנוֹתוֹ, לְהַתְרִימוֹ לְצָרְכֵי צְדָקָה. כִּיּוֹן שֶׁנּוֹדַע לְעֲשִׂיר כִּי הָרַב נִכְנַס
בְּשִׁעְרֵי בֵּיתוֹ, הִבִּין מַהִי מִטְרָתוֹ, וּמַהֵר לְהִסְתַּתֵּר בְּתוֹךְ הָאָרוֹן שֶׁבַּבֵּית.

ר' אֵיִיזִיק הִבְחִין בְּכָךְ, פָּנָה אֶל אֲנָשֵׁי הַבַּיִת וְאָמַר: כָּל יָמֵי הַיִּתִּי מִתְקַשָּׁה
לְהִבִּין פֶּשֶׁר מֵאִמֵּר חֲכָמֵינוּ ז"ל "גְּדוּלָּה הַכְּנָסַת אוֹרְחִים מִקְבֵּלַת פְּנֵי
שְׂכִינָה", אֲבָל עֲתָה נִתְיָשֵׁב לִי הַדְּבָר, שֶׁהָרִי מִשָּׂה רִבְנוּ בְּרֵאוֹתוֹ אֶת זֶהר
הַשְּׂכִינָה בְּדַמוֹת הַסְּנֵה הַבוּעֵר בְּאֵשׁ, נֶאֱמַר עָלָיו "וַיִּסְתֵּר מִשָּׂה פְּנֵיו",
כְּלוּמַר שֶׁהִסְתִּיר רַק אֶת פְּנֵיו בְּלִבָּד. וְאִלּוּ בְּעַל הַבַּיִת שָׁלְנוּ, כְּשֶׁמְדַבֵּר
בְּהַכְּנַסַת אוֹרְחִים, הוּא מִסְתִּיר אֶת כָּל גּוּפוֹ...

[זהירות מהקמצן](#)

שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם אוֹמֵר בְּסֵפֶר "מִשְׁלֵי": "אֵל תִּלְחֶם אֶת לֶחֶם רַע עֵין וְאֵל תִּתְנָאֵין לְמִטְעַמְתֵּינוּ", וְהִסְבִּירוּ הַמְּפָרְשִׁים, שְׁאֵדָם שֶׁהוּא רַע עֵין, וְאֵינוֹ אוֹהֵב לְתֵת מִשְׁלוֹ לְאַחֲרִים, אֵין לְאֹכֹל אֶצְלוֹ, מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בְּמֵאֲכָלוֹ אָרֶס שְׁמִסְגֵּל לְהֵמִית, כִּי נִיצוּצוֹת רָעוֹת יוֹצְאוֹת מֵעֵינָיו הָרְעוֹת, וּמִי שְׁאֹכֵל אוֹכֵל זֶה, נִזְוֵק.

וּמַעֲשֵׂה בְּאוֹרַח אֶחָד, שֶׁהִתְאַרַח אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה צָר עֵין מְאֹד, וּבַעַל פָּרְחוֹ הִגִּישׁ לְפָנָיו אוֹרְחוֹ קֶעֱרָה גְדוֹלָה שֶׁל תְּבַשִּׁיל לְאֹכֹל. אַךְ בַּעַל הַבַּיִת לֹא יָשָׁב עִם הָאוֹרַח, אֶלָּא עָלָה לְעֵלִית הַגֶּג.

אוֹתוֹ אוֹרַח הָיָה יוֹשֵׁב עַל הַשִּׁלְחָן בְּחֶצֶר לְמִטָּה, וּבַעַל הַבַּיִת הָיָה יוֹשֵׁב עַל הַגֶּג, וּמִבֵּיט בְּמִנַּת הָאוֹרַח לְרֵאוֹת כַּמָּה כַּפּוֹת מְכַנִּיס לְפָנָיו. אוֹתוֹ הָאוֹרַח הִרְגִישׁ שְׁנוּי גְדוֹל בְּגוּפוֹ, שֶׁכָּל כֶּף וְכֶף שֶׁהָיָה מְכַנִּיס לְתוֹךְ פִּיו, כְּשֶׁבָּא לְבוֹלְעוֹ הָיָה עוֹמֵד לוֹ הָאוֹכֵל בְּאִמְצַע גְּרוֹנוֹ וְאֵינוֹ יוֹרֵד בְּמִהְרָה אֶלָּא רַק בְּקִשֵׁי גְדוֹל, וְגַם לְאַחַר שֶׁכָּבַר יָרַד הַמֵּאֲכָל לְבִטְנוֹ, הָיָה מְרַגֵּישׁ בְּעֶצְמוֹ שֶׁכָּאֵלוֹ יֵשׁ לוֹ בְּבִטְנוֹ אֲבָנִים וְסִלְעִים.

אוֹתוֹ אוֹרַח הִצְטַעַר מְאֹד עַל הַדְּבָר שֶׁקָּרָה לוֹ, וְחָשַׁב שֶׁאוּלַי יֵשׁ לוֹ אֵיזָה חֲלִי בְּגְרוֹנוֹ וּבְבִטְנוֹ חֵס וְשְׁלוֹם, וַיִּמְרַב מוֹרָאוֹ וְדַאֲגָתוֹ, הָרִים רֹאשׁוֹ וְעֵינָיו לְשָׁמַיִם כְּדִי לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִלְּפָנָיו ה' שְׁיִוְשִׁיעוּ, וְהִנֵּה רוֹאֶה הוּא אֶת בַּעַל הַבַּיִת יוֹשֵׁב עַל הַגֶּג כְּנִגְדּוֹ, וּמִבֵּיט בְּקֶעֱרַת הָאוֹכֵל שֶׁלוֹ בְּפָנָיו רָעוֹת.

אִז הִרְגִישׁ שֶׁכָּל זֶה נִגְרַם לוֹ בְּגִלְל צְרוּת עֵין שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְהִיא זֹאת שֶׁנִּרְמָה לוֹ אֶת אוֹתוֹ הַנְּזֻק. (אוֹרַח חִיִּים לְרַבְּנוֹ יוֹסֵף חִיִּים זִיע"א).

הַקְּמִצוֹן רוֹאֶה רַק אֶת עֲצֻמוֹ

מִסֵּפֶר עַל אִישׁ אֶחָד, אֲשֶׁר הָיָה עֹשִׂיר כְּקֶרַח, אַךְ קִמְצוֹן בְּיוֹתֵר. לְמֵרוֹת הַפְּצָרוֹת חוֹזְרוֹת וְנִשְׁנוֹת שֶׁל הָרֵב, הוּא סָרַב לְתֵרֵם מִכֶּסֶפּוֹ לְנִזְקָקִים, וּלְסִיעַ לָהֶם בַּעַל פְּרִנְסָתָם.

יוֹם אֶחָד, כְּאֲשֶׁר שָׁהָה בְּבֵית הָרֵב, הֶעֱמִיד הָרֵב אֶת הָעֹשִׂיר מוּל רְאִי, וְאָמַר לוֹ: מַה אַתָּה רוֹאֶה? עֲנֵה הָעֹשִׂיר: אֲנִי רוֹאֶה אֶת עֲצָמֵי כְּמוֹבָן. לְאַחַר מִכּוֹן, הוֹבִיל אוֹתוֹ הָרֵב אֶל מוּל חִלּוֹן הַמִּשְׁקִיף הַחוּצָה אֶל הָרְחוּב, וְשָׂאֵל אוֹתוֹ: עֲכָשׁוּ מַה אַתָּה רוֹאֶה? הַשִּׁיב הָאִישׁ: אֲנִי רוֹאֶה פְּרָצוּפֵיהֶם שֶׁל אֲנָשִׁים שׁוֹנִים, אֲשֶׁר זָקְנָה חוּצָה אֶת הַכְּבִישׁ, וְאִישׁ עֵנִי נֶאֱנַק תַּחַת מִשְׁאוֹ.

אָמַר לוֹ הָרֵב: אַתָּה יוֹדֵעַ מַהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי הַמְּרָאוֹת שֶׁרְאִיתָ? מַדּוּעַ רְאִיתָ בְּמִקְרָה הָרֹאשׁוֹן אֶת פְּנִיָּה בְּלִבָּד, וּבְמִקְרָה הַשְּׁנִי יָכַלְתָּ לְרֹאוֹת אֶת פְּנִיָּהֶם וּמִשְׁאֵם הַכְּבִיד שֶׁל הָאַחֲרִים?

ההסבר לכך הוא פשוט. הזכויות הראשונה שהיתה מול פניך, היתה מצפה מצדה האחורי בשכבה דקה של כסף, ואלו החלון דרכו ראית את העולם, היה פשוט ו שקוף. כל עוד הזכויות אינה מצפה בכסף אפשר לראות אחרים, אבל כשהכסף מצפה את הזכויות, כבר אי אפשר לראות אחרים, אלא רק את עצמך...

משנה יא

אַרְבַּע מִדּוֹת בִּדְעוֹת. נוֹחַ לְכַעוֹס וְנוֹחַ לְרָצוֹת, יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהִפְסָדוֹ, קָשָׁה לְכַעוֹס וְקָשָׁה לְרָצוֹת, יֵצֵא הִפְסָדוֹ בְּשְׂכָרוֹ קָשָׁה לְכַעוֹס וְנוֹחַ לְרָצוֹת חֲסִיד. נוֹחַ לְכַעוֹס וְקָשָׁה לְרָצוֹת רָשָׁע:

רבותינו פנו את הפעסן בתאר של "רשע" עם כל הזקן והכפה והציציות שעליו, וזאת משום שהכועס מאבד כל צלם אנוש, ומביש בכך את הכפה והציציות והזקן שעליו, וגורם לחלול ה' נוראי.

דגמא לכך מציינו במסכת יבמות (דף צו:), עד להיכן נתן להגיע על ידי הפעס. מובא בגמרא מעשה בשני תלמידי חכמים גדולים שישבו בבית כנסת בטבריה, ולמדו מתוך ספר תורה באותם ימים לא היו ספרים מדפסים כפי שיש בלמינו, ולכן היו לומדים מספר תורה].

והנה תוך כדי הלמוד, נחלקו ביניהם בענין מסים, עד שקרעו ספר תורה מחמת הפעס שנוצר ביניהם.

באותה שעה נוכח שם רבי יוסי בן קסמא, וכשראה את המתרחש, אמר: תמה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו לבית שעובדים בו עבודה זרה! ואכן כך היה. מקום בו פועלים, אין לדעת עד להיכן יתדרדר בסופו.

מגרעתו של מי שאינו נח להתרצות

יש להוסיף, כי המגרעת של "קשה לרצות", היא מגרעת קשה. אדם ששומר טינה בלבו ואינו מוכן להרגע מזעמו ולסלח, נגוע במדה מגנה מאד, אין בו מן הרחמנות היהודית.

כך אנו מוצאים אצל הגבועונים שלא קבלו פיוס, עד שהפסוק מעיד עליהם בספר "שמואל ב'": "והגבועונים לא מבני ישראל המה", מה עשו הגבועונים עד שהכתוב חורץ עליהם משפט כה קשה?

מספר בספר "שמואל", שהיה רעב בימי דוד המלך, אשר נמשך שלוש שנים רצופות. שאל דוד את ה' באורים ותמים, מדוע נגזר על בני ישראל רעב זה? ענה לו הקדוש ברוך הוא: "אל שאול על אשר המית את הגבועונים".

מסבירה הגמרא במסכת יבמות (דף ע"ח), הגבועונים שמשו כחוטבי עצים ושואבי מים בנוב עיר הכהנים, כאשר הרג שאול את כהני נוב, הוא שבר את מטה לחמם של שבעת הגבועונים שהיו בנוב, ועל כך נענשו כעת בני ישראל ברעב.

שמע דוד המלך דברים אלה, ומיד קרא לגבועונים להם על מנת לפייסם שימחלו לבני ישראל. אולם ממשיך הפסוק ואומר: "והגבועונים לא מבני ישראל המה", לכן לא הסכימו להתפייס ולמחול, עד שהצרכו לתת להם שבעה מבני שאול להורגם תחת שבעת הגבועונים.

אמר דוד: שלשה סימנים יש בעם ישראל: רחמנים, בישנים, וגומלי חסדים, מי שיש בו שלשה סימנים הללו, ראוי להדבק בו, אולם הגבועונים הוכיחו שאין בהם רחמנות, והם אינם מוכנים למחול, לכן אין ראוי להדבק בהם.

כך גם כל אדם שהוא "קשה לרצות", חסר לו את אחד מסימני הזהוי הבסיסיים של היהודי, משום שהוא נטול רחמנות.

קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד

המשנה לא אומרת שחסיד נקרא מי שאינו כועס כלל, אלא מי שקשה לו לכעוס, אבל לפעמים אכן הוא כועס.

ולכאורה מדוע לא אמרו שחסיד הוא מי שאינו כועס כלל, הרי מעלה זו שלא לכעוס כלל היא גדולה ונשגבה מאד, וראוי לכנות אדם כזה בתואר "חסיד".

ונראה, שאכן לפעמים אדם צריך להשתמש קצת במדת הפעס במנון נכון, כגון שרואה את אחד מפני ביתו מתנהג בצורה שאינה הגונה, או בחסר צניעות וכדומה, הרי אם לא ישתמש קצת בכעס כדי לעצר את אותה התנהגות, הרי יצא שכרו בהפסדו. ולכן ישתמש לכל הפחות בהבעת פנים כועסות, אבל בתוך תוכו יזהר שלא לכעוס.

וכיוצא בזה אמרו חכמינו ז"ל במסכת גיטין (דף 101:): לעולם אל יטיל אדם אימה יתרה בתוך ביתו. כל המטיל אימה יתרה בתוך ביתו, סוף הוא בא לידי שלש עברות: גלוי עריות, ושפיכות דמים, וחלול שבת. ומבאר שד"קא אימה יתרה אסור להטיל בבית, אבל קצת אימה במקום הצורך מתיר.

דגמא לכך אנו מוצאים אצל פנחס, שפעס כדי לקנא לכבוד ה', באשר זמרי בן סלוא נשיא בית אב של שבט שמעון, לקח את כזבי בת צור, ועבר על אסור גלוי עריות לעיני כל העם, נאמר בתורה: "וירא פניחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו... ודקר למות את החוטאים הללו.

פנחס לא עשה זאת לכבודו האישי, אלא קינא לכבוד ה', על כך קבל גם שכר, כפי שאומר ה' למשה: "פנחס בן אלעזר השבי את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם, תחת אשר קנא לאלהיו, ויכפר על בני ישראל".

גם באשר מענישים את הילד, צריכים ההורים לעשות זאת אך ורק לשם חנוך, ולא חלילה פנקמה או כפורקן לזעם ההורה, כיון שהילדים משפעים לטובה מהענש רק באשר מבחינים הם שהענש הוא לשם חנוך.

ולכן אם מרגישים ההורים על עצמם שהם כועסים מאד, עליהם להפגע מלהעניש את ילדיהם באותו זמן, כיון שעלולים הם לשחרר כל רסן, ולהתבטא בבטויים לא נעימים ולא רצויים, שלאחר שיירגעו, יתחרטו עליהם.

ולכן צריכים ההורים להרגיל ולאמן את עצמם, שאם הפעס הראשון והגערה הנוקבת העומדת על קצה הלשון, לבלע, ולאחר ההבלגה, השלב הבא יהיה עונש שמטרתו באמת אך ורק לחנך, בבחינת "פעס הפנים ולא כעס הלב".

ומספר על הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שהלך פעם לבקר חולה שהיה מבני הישיבה, ומצאו שוכב על ערש דוי. לא היה אפילו אחד מבעלי הבתים חברי ועד הקהלה שהיה מתענג בחולה לדעת מה שלומו, האם יש תרופה לחוליו, או שמא יש לדאג לרופא ממחה שיבוא לבדוק אותו, אלא היה מנח בקרון זוית מבלי חוקר ודורש.

כששאל אותם רבי ישראל מסלנט, מדוע הם מזניחים נפש מישראל? ענו לו: אין מעות כדי לעזור לו. אז הרים הרב את קולו בכעס גדול וזוח: חיבים למכור את הפרכת של ארון הקדש, כדי לרפא את החולה, ובתוך הצעקה, הסב פניו אל הקיר ושנן לעצמו כמה וכמה פעמים: "כעס הפנים ולא כעס הלב..."

מעין זה מספר על הגאון רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, כי מעולם לא יסר את בניו או אחרים תכף כשראה אותם בקלקלתם, כי חשש שמא יוכיחם מתוך כעס. הוא היה מחכה עד שיהיה בטוח כי אין בלבו על החוטא שום כעס ורגז, ורק אז היה מוכיח ומיסר.

פעם קרה שאחד מילדיו של רבי אליהו עשה עולה גדולה, וחכה רבי אליהו שבועים, עד שהרגיש בעצמו שלא נשאר בלבו אפילו שמץ של כעס, ורק אז יסר אותו.

שאלו פעם את הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל, על מה צריך להכות את הבנים משום חנוף? והשיב הרב, שזה תלוי בטבעו של הילד, אם הוא ילד נוח, או ילד עקשן. וכשמכים, להכות קצת ולא בשעת כעס, מפני שכתוב באגרת הגר"א, שהכאה בשעת כעס, יש בזה צד אסור.

משנה יב

אַרְבַּע מְדוֹת בְּתַלְמִידִים. מֵהָר לְשִׁמוּעַ
וּמֵהָר לְאַבְד, יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהִפְסָדוֹ. קִשָּׁה
לְשִׁמוּעַ וְקִשָּׁה לְאַבְד, יֵצֵא הִפְסָדוֹ בְּשְׂכָרוֹ.

מֵהָר לְשִׁמוּעַ וְקִשָּׁה לְאַבְד, חָכָם. קִשָּׁה
לְשִׁמוּעַ וּמֵהָר לְאַבְד, זֶה חֶלֶק רַע:

לא הכשרון קובע אלא השקידה קובעת

משנתינו מונה סדר עדיפויות בתלמידים, שכל מי שהוא בעל כשרון יותר, עדיף יותר.

אולם גם מי שלא חננו ה' יתברך בשכל מבריק ובזכרון חזק, אין לו לפול בגלל זה ליאוש ועצבות, שהרי רבים מגדולי ישראל לא היו בצעירותם בעלי כשרונות גדולים, ועל ידי שעמלו בתורה יומם ולילה במסירות נפש, זכו לחכמה וזכרון גדול.

ומספרים על רבי ישראל מסלנט, ששאל פעם - מה בין תלמיד בעל תפיסה מהירה, לבין תלמיד שאינו בעל כשרון?

הוא שאל והוא ענה: ההבדל ביניהם הוא - "מטבע אחת זולה". מדוע? כי במטבע אחת, אפשר לקנות נר ארוך יותר. תלמיד שאינו בעל כשרון, צריך לישוב וללמד עוד שעה לאור הנר כדי להשיג את מה שרעהו הכשרוני תפס זה מכבר, ואם ילמד ויתמיד, הרי ישיג את מבקשו.

מכאן יש מסר לתלמיד בעל כשרון, המתגאה על חברו שאינו בעל כשרון, במה גאותך? הלא כל ההבדל בינך לזולתך, הוא בסך הכל חתיכת נר...

כעין זה מצינו גם אצל הנשר הגדול הרמב"ם זצ"ל, כפי שכתב במדרש תלפיות: קבלתי מזקן אחד, שזה המעשה ראה בקנטרס ישן, כי ר' מימון אביו של הרמב"ם, לא היה רוצה לקחת אשה. ויהי כמו בחצי ימיו, בא לו בחלום איש אחד, וצוה לו שיקח לאשה בת קצב פלוני שהיה דר בעיר אחת קרובה לקורדובה.

רבי מימון היה צוחק על זה החלום, ונגלה אליו בחלום פעמים רבות, עד שלקחה, ופתה לו ופלד לו את הרמב"ם, ותקש בלדתה ותמת. אחר כך לקח ר' מימון אשה אחרת, ויהי לו בנים ממנה.

הרמב"ם היה קשה הבנה מאד, ומעט רצון היה לו ללמד, ואביו היה מכהו, עד כי נואש ממנו, וקראו "בן הקצב" ויגרשהו מביתו. הרמב"ם הלך לו לבית הכנסת וישן, וייקח, ומצא עצמו נהפך לאיש אחר, וברח מפני אביו, והלך אל עיר שהיה שם רבי יוסף בן מיגא"ש והתחיל ללמד ממנו והפליג להתחכם.

אַחֲרֵי יָמִים רַבִּים, שָׁב אֶל קוֹרְדוּבָה וְלֹא הִלֵּךְ לְבֵית אָבִיו, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיט
הִתְחִיל לְדַרוֹשׁ בְּרַבִּים דְּבָרִים נוֹרָאִים וְנִשְׁגָּבִים, וְאַחַר הִדְרָשָׁה קָמוּ אָבִיו
וְאָחָיו וְנִשְׁקוּוּהוּ, וְקִבְלוּהוּ בְּסֹבֵר פְּנִים יָפוֹת.

וּמוֹסִיף הַמְדַרְשׁ תַּלְפִּיּוֹת: "קִבַּלְתִּי מִחֲכָמֵי הַדּוֹר, שֶׁנִּמְצָא כְּתוּב,
שֶׁהַרְמַב"ם עָמַד עִם רַבּוֹ סָגוּר בַּמַּעֲרָה 12 שָׁנִים רְצוּפוֹת, וְשֵׁם קִבַּל תּוֹרָתוֹ,
וּבְגִיל 34 לַחַיָּו, הִתְחִיל לְחַבֵּר אֶת סֵפֶרוֹ "מִשְׁנֵה תּוֹרָה", וְעָשָׂר שָׁנִים הָיָה
יוֹשֵׁב רַבֵּנוּ מִשָּׁה בְּחֻדְרוֹ, וְלֹא יָצָא מִפְּתָחוֹ עַד שֶׁסִּיְמוּ.

וּבְלִילָה שֶׁהִשְׁלִימוּ, בָּא לוֹ בְּמַרְאֵה רַבֵּנוּ מִיְמוֹן אָבִיו וְאָדָם אַחֵר עִמוֹ, וְאָמַר
לוֹ אָבִיו: הִנֵּה לָךְ זֶה מִשָּׁה רַבֵּנוּ! וְנִבְהַל הַרְמַב"ם. וְאָמַר לוֹ מִשָּׁה רַבֵּנוּ:
בְּאֵתֵי לְרֵאוֹת מָה שֶׁעָשִׂיתָ. וּכְשֶׁרָאָה אָמַר "יֵישֵׁר כְּחָד".

עוֹד מְסַפֵּר עַל הַגָּאוֹן מֵהַר"ם שִׁיק זְצ"ל, שֶׁבְּיַלְדוּתוֹ הָיָה שֶׁקָּדוֹן עָצוּם, אוֹלָם
הָיָה קָשָׁה תַּפְּיִסָּה, וְכֵה סֵפֶר פֶּעַם לְחַתְּנוֹ; שֶׁבְּיַלְדוּתוֹ הָיָה כַּחַ תַּפְּיִסָּתוֹ חֲלָשׁ
מְאֹד, וְלֹא הָבִין אֲפִילוֹ דָּף גְּמָרָא שֶׁלְּמַדּוֹ עִמוֹ, וְעַם כָּל זֹאת לֹא הִשְׁגִּיחַ עַל
כְּלוּם, וְשֶׁקָּד מְאֹד בְּלַמּוּדוֹ, וְנִדְּד שִׁנָּה מְעִינָיו, וְחִזַּר פְּעָמִים רַבּוֹת מָה
שֶׁלְּמַד אִף שֶׁלֹּא הָבִין הֵיטֵב אֶת הָעֲנָן, וְרַק בְּזָכוֹת שֶׁקִּידָתוֹ הַמְרַבָּה, נִפְתָּחוּ
לוֹ מְעִינוֹת הַחֲכָמָה, כִּי הֶעֱקַר הִיא הַהֲתַמְדָּה.

וְעַל כֵּן צָרִיךְ לְבָאֵר, שֶׁכָּל דְּבָרֵי מִשְׁנֵתֵינוּ אֲמוּרִים בְּכִלְיֹת לְמִי שֶׁלּוֹמַד
כְּרָגִיל וְאִינוּ מִשְׁקִיעַ עֲמַל וְיִגִיעָה וְשֶׁקִּידָה כְּדִי לְהָבִין וּלְזַכּוֹת אֶת תַּלְמוּדוֹ.
אֲבָל מִי שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל לְקַנּוֹת אֶת הַחֲכָמָה, בּוֹרָא עוֹלָם מְסִיעַ לוֹ גַּם בְּהִבְנָה וְגַם
בְּזָכִירָה.

וְשֶׁמְעֵנוּ מִמּוֹרְנוּ רֵאשׁ הַשִּׁיבָה הָרַב יַצְחָק יוֹסֵף שְׁלִיט"א, שֶׁסֵּפֶר עַל מו"ר
אָבִיו מֶרֶן הָרַב עוֹבְדָה יוֹסֵף שְׁלִיט"א, שֶׁפֶּעַם אַחַת אָמַר לוֹ, שֶׁבְּהִיּוֹתוֹ
צָעִיר, לֹא הָיָה בְּעַל זְכָרוֹן כָּל כֶּף חֲזָק, אֲבָל בְּרַבּוֹת הַיָּמִים לְאַחַר שֶׁעֲמַל
וְשֶׁקָּד עַל תַּלְמוּדוֹ לִילָה וַיּוֹם, זָכָה לְזַכָּרוֹן, וְתַלְמוּדוֹ יִתְקַים בְּיָדוֹ.

משנה יג

אַרְבַּע מְדוֹת בְּנוֹתַי צְדָקָה. הַרוּצָה שְׂיִתֵּן
וְלֹא יִתְּנוּ אַחֲרֵים, עֵינֵנו רָעָה בְּשָׁל אַחֲרֵים.

יתנו אחרים והוא לא יתן, עינו רעה בשלו.
יתן ויתנו אחרים, חסיד. לא יתן ולא יתנו
אחרים, רשע:

יתן ויתנו אחרים חסיד

מעלתו של החסיד, שאינו עושה מצוות לבדו, אלא דואג גם שאחרים יזכו לעשות צדקה וחסד, כדי שגם הם יקבלו על כף שָׂכָר טוב מאת ה', והוא משבח הרבה יותר ממי שנותן הרבה צדקה, אבל אינו חפץ לשתף אחרים במצוה יקרה זו.

ומספר על רבי יהונתן אייבשיץ, שהתחתן עם בת גביר אחד, שהעניק לו נדונה של שלושת אלפים זהובים. אחר החתונה, הקדיש את עצמו יום ולילה לתורה, הוא למד בבית המדרש עם חברותא בהתמדה עצומה.

הטמאה פידוע, מרגישה בקדשה וקמה להאבק כנגדה. הגויים הרשעים הקימו כנסיה מול בית המדרש. כמובן שהדבר הציק לכל באי בית המדרש ובפרט לחברותא של רבי יהונתן שהיה חס מזג, מתוך חמו וכעסו, הלך ועשה מעשה: טפס בלילה לגג הכנסיה, ושבר את הצלם שהיה שם.

מעשה שטן הצליח שהוא נתגלה ונתפס בידי הגויים, אף אחד לא ידע על הענין רק ידעו שהאיש נעלם. בתוך כך, בא הגוי ששמר על הכנסיה לאחד מפרנסי הקהלה, וספר שדרך אפשר להברית את היהודי. אלא שבשביל מלאכה זו שכרוכה במאמץ ובסיכון אדיר, הוא מבקש שלושת אלפים דינרי זהב.

אנשי הקהלה שמעו על הסכום העצום, ונרתמו לאסוף כספים למען פדיון השבוי. כשהגיעה השמועה לרבי יהונתן אמר מיד לעצמו, שאסור להמתין אפילו רגע, מי יודע מה עוד עלול לקרות. הוא הלך לביתו למקום ששם נמצא הכסף, והביא אותו במלואו לשומר הכנסיה הזקן.

השומר אכן נשאר נאמן להבטחתו, והברית את היהודי מהכנסיה, ומשם ברח לעיר אחרת. המתרימים המשיכו במלאכתם, וכשהגיעו לרבי יהונתן, אמרו לו: אספנו חלק מהסכום. אמר להם הרב: אין צורך בכסף, היהודי כבר שחרר.

כִּאֲנִי הִתְחִיל דִּין וּדְבָרִים בֵּין גִּבְאֵי הַצְדָּקָה לְבֵין רַבֵּי יְהוֹנָתָן : אֲמַנְסֵם נִכּוֹן אֶתְּהָ נִתְּתָ אֶת כָּל הַכֶּסֶף, אֲבָל בֵּינֵתִים אֲסַפְנוּ מֵה שְׂאֲסַפְנוּ, וְתִקַּח אֶת זֶה בְּחִזְרָה, מִשּׁוּם שֶׁגַּם אָנּוּ רוֹצִים חֶלֶק בְּמִצְוֹת פְּדִיּוֹן שְׂבוּיִים, אֲבָל הָרַב סָרַב לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף מֵאִנְשֵׁי הַקְּהָלָה, וְרָצָה לְזָכוֹת בְּמִצְוָה זוֹ לְבַדּוֹ.

לְאַחַר הַמַּעֲשֵׂה, רַבֵּי יְהוֹנָתָן הִתְחִיל לְהִתְיַשֵּׁב בְּדַעְתּוֹ וְחָשַׁב; מַה יִּקְרָה בְּאִשְׁרֵי אֲשֶׁתּוֹ תִּגְלֶה שֶׁהוּא הֵלֶךְ וְנָתַן אֶת כָּל הַמַּטְמוֹן, הֲרִי תִרְעִישׁ עוֹלָמוֹת, הֵן מְדַבֵּר בְּסִכּוּס עֵתֶק, עֵמֶד וְהַחֲלִיט שֶׁהוּא יִסַּע לְכַמָּה יָמִים מִחוּץ לְעִיר, וְאִם בֵּינֵתִים הִיא תִּגְלֶה אֶת הַחֲסָרוֹן בְּהַעֲדָרוֹ, וְדַאי תִּקְיָם קוֹל זַעֲקָה שֶׁהִיָּתָה פְּרִיצָה וְהַמַּמּוֹן נִגְנַב, אֲבָל עַד שֶׁהוּא יִחְזֹר, הִיא תִּסְפִּיק לְהַרְגֵעַ קִצָּת.

קָם וְנִגַּשׁ לְבֵיתוֹ, וּלְשִׁמְחָתוֹ רָאָה שֶׂאֲשֶׁתּוֹ עָדִין לֹא גִלְתָּה דְבָר, וְסִפֵּר לָהּ עַל רְצוֹנוֹ לְנַסֵּעַ לְכַמָּה יָמִים לְצַרְף גְּדוֹל מִחוּץ לְעִיר. בֵּינֵתִים, גִּילּוֹ הַכְּמָרִים שֶׁהִנְדוֹן לְמָוֹת נִמְלֵט, וְעַד מִהֲרָה הִגִּיעוּ לְמַסְקָנָה שֶׁהַשּׁוֹמֵר הִזְקֵן מֵעַל בְּאִמּוֹן וְהוּא שֶׁהִבְרִיחוּ, עֵמֶדוֹ וְנִדְבָרוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת לְשׁוֹמֵר מַה שְׂזָמְמוּ לַעֲשׂוֹת לְיְהוּדִי.

הַשּׁוֹמֵר שֶׁהִרְגִישׁ שֶׁהִטְבַּעַת הוֹלְכָת וּמִתְהַדְּקָת סְבִיבוֹ, הַחֲלִיט לְבָרַח. הֵיּוֹת וְהָיָה אֲרַבְעִים שָׁנָה שׁוֹמֵר וְהַצְלִיחַ לְגַנֵּב כֶּסֶף וְזָהָב מִהַכְּנִסְיָה, לְקַח הַכֶּלֶל, וְרָץ לְבֵית שֶׁל רַבֵּי יְהוֹנָתָן, סִפֵּר לְרַבֵּינֵי כָּל מַה שֶׁקְרָה, וְאָמַר לָהּ: גְּלִיתִי יְהוּדִי אֲצִיל כְּזֶה שֶׁהוּא מוֹכֵן לְתֵת מִכֶּסֶפוֹ שְׁלוֹשֶׁת אֲלָפִים זָהָבִים בְּשָׂבִיל לְהַצִּיל חֲבֵרוֹ, לָכֵן אֲנִי בְּטוֹחַ שֶׁהוּא אָדָם יָשָׁר וְנֶאֱמָן.

אִם כֵּן, דְּבָר רֵאשׁוֹן אֲנִי נוֹתֵן לָכֵם מִתְּנָה אֶת שְׁלוֹשֶׁת אֲלָפִים הַזָּהָבִים, וְכָל הַשָּׂאָר שֶׁנִּמְצָא בְּקַפְסָא זוֹ, אִם אֶחָזֵר בְּשָׁלוֹם, הוּא בּוֹדֵאֵי יִחְזֹר לִי אֶת זֶה, וְאִם לֹא, אֲזִי כְּדַאי שֶׁהַכֶּלֶל יִשָּׂאָר אֲצִל יְהוּדִי כְּזֶה שֶׁיּוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים טוֹבִים בְּכֶסֶפוֹ.

עָתָה כְּבָר יִדְעָה אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל רַבֵּי יְהוֹנָתָן אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂה, הִיא יִדְעָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁלַם לָהֶם עַל הַמַּעֲשֵׂה הַטּוֹב וְהַנֶּאֱצֵל אֲשֶׁר עָשָׂה בְּעֵלְהָ, לָכֵן חִכְתָּה בְּצַפְיָה דְרוּכָה שֶׁיִּחְזֹר בְּעֵלְהָ, כְּדִי שֶׁתּוֹכַל לְבַשֵּׁר לוֹ אֶת הַבְּשׂוּרָה הַגְּדוֹלָה.

כְּשֶׁהִגִּיעַ רַבֵּי יְהוֹנָתָן לְבֵיתוֹ, פָּרְצָה אֲשֶׁתּוֹ בְּשִׂמְחָה וְצִהָלָה וְאָמְרָה לוֹ: "הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁלַם לָנוּ בְּכַפְלֵי כְּפָלִים", וְעֵמֶדָה וְסִפְרָה לוֹ אֶת כָּל הַסִּפּוּר. הָרַב שָׁמַע, אֲבָל בְּמָקוֹם לְשִׁמוּחַ, פָּרַץ בְּבִכֵי עֵז וְלֹא יָכַל לְהַרְגֵעַ. הָאִשָּׁה עוֹמֶדֶת הַמוֹמָה וְלֹא מְבִינָה.

הַסִּבִּיר לָהּ רַבֵּי יְהוֹנָתָן לָמָּה הוּא בּוֹכָה: מִכָּאֵן רָאָה שֶׁמְשָׁלִיכִים לִי אֶת הַמִּצְוָה בְּפָנִים! כִּי אִילוֹ הָיוּ מְרוֹצִים מִמִּצְוָה זוֹ, הָיוּ מְנִיחִים לִי אוֹתָהּ לְעוֹלָם הַבָּא, שְׂכָן יְדוּעַ שֶׁמִּתֵּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת רַק בְּעוֹלָם הַבָּא, רַק מִצְוָה שֶׁאֵינָה רְצוּיָה, נוֹתְנִים אֶת שְׂכָרָהּ כָּאֵן.

רבי יהונתן בוכה ובוכה ואינו מסגל להרגע, עד שהחליט לעשות תענית חלום כדי לדעת על מה ולמה לא רוצים את המצוה שלו, ומשמים השיבו לו: אכן צדקת בבכיך, וכל זה מפני שענייך היתה צרה בחבריך ולא נתת להם שיהיה גם להם חלק במצוה הזו. רצית את כל המצוה לבד, בבקשה לך!!!

משנה יד

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי לְבַיִת הַמְדַרְשׁ. הוֹלֵךְ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה, שֹׁכֵר הֶלִיכָה בְיָדוֹ. עוֹשֶׂה וְאִינוֹ הוֹלֵךְ, שֹׁכֵר מַעֲשֶׂה בְיָדוֹ. הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה, חָסִיד. לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה, רָשָׁע:

חכמינו ז"ל במסכת שבת (דף פג:) אומרים: לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש, ואפילו שעה אחת, ואפילו בשעת מיתה. ולכאורה מה יועיל לו שיהיה בבית המדרש בשעת מיתה, והרי בלאו הכי אינו יכול ללמד באותה שעה מפני שדעתו מטורפת ומבלבלת, וכבר עומד להשיב את נפשו לבוראו, ואם כן מה הצורך להיות שם באותה שעה.

ואפשר לבאר, שכפי הידוע, שינה - היא אחד מששים למיתה (ברכות דף נ:), ורבותינו באו לרמוז לנו, שגם מי שעניף וידוע לו שירדם בבית המדרש, ולא ישמע את השעור, בכל זאת עדיף לו לבוא לבית המדרש אפילו בשעת מיתה, כלומר, גם בשעה שיודע שישן, מפני שגם על זה יש לו שכר.

וספר תלמיד חכם אחד, שכאשר נסע באחד הפעמים במונית, ספר לו הנהג, שהיתה לו הזכות פעם אחת בחייו להסיע את מרן הסטייפלר זצ"ל, בדרך שאל אותו מרן זצ"ל, האם הוא קובע עתים לתורה לאחר יום עבודתו?

השיב לו הנהג, שאמנם משתדל הוא ללכת לשעור גמרא, אבל מאד כואב לו שכבר בתחלת השעור פחותיו אינם עומדים לו, ומרב עיפותו הוא נרדם על הגמרא, ומתעורר רק כשמגיד השעור מסיים את דבריו.

הנהג הוסיף לתאר כיצד שפך את מר לבו לפני הרב, על כך שאינו מסוגל להשאיר ער בשעור, ועל אחת כמה וכמה על כך שאינו מבין את דף הגמרא הנלמד.

מרו זצ"ל האיר לו פנים, ואף עודד אותו מאד, וכשירד מהמונית, לטף אותו בחביבות רבה ואמר: דע לך, שאמנם כאן בעולם הזה נראה לך שאינך שווה הרבה, אבל יכול אני להבטיח לך נאמנה, שבשמים אתה גנרל גדול, בגלל שהנך עושה כפי יכולתך, ויותר מכך אין בך להפעל מאומה, המשך והמשך לבוא לשעור גם אם תרדם על הגמרא, כי בשמים מחשיבים אותך לצדיק גדול...

משנה טו

ארבע מדות ביושבים לפני חכמים. ספוג, ומשפך, משמרת, ונפה. ספוג, שהוא סופג את הכל. משפך, שמכניס בזו ומוציא בזו. משמרת, שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. ונפה, שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת:

כָּל אֶהְבָּה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְדָבָר, בְּטֵל דָּבָר,
בְּטֵלָה אֶהְבָּה. וְשִׂאִינָה תְלוּיָה בְדָבָר, אֵינָה
בְּטֵלָה לְעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא אֶהְבָּה הַתְלוּיָה
בְדָבָר, זוֹ אֶהְבֵּת אֲמִנוֹן וְתָמָר. וְשִׂאִינָה
תְלוּיָה בְדָבָר, זוֹ אֶהְבֵּת דָּוִד וִיהוֹנָתָן:

בְּחַיֵּי הַיּוֹם יוֹם, אָנוּ מְשַׁתְּמָשִׁים פְּעָמִים רַבּוֹת בְּמִילָה "אֶהְבָּה", אָנוּ
אוֹהֲבִים אֲנָשִׁים מְסִימִים, 'אֲנִי אוֹהֵב לְאָכּוֹל', 'אֲנִי אוֹהֵב לְשִׁתּוֹת', וְכִיּוֹצֵא
בָּזֶה. יֵשׁ הַמְרַחֲקִים לְכַתּוּב, וּמְשַׁתְּמָשִׁים בְּמִילָה אֶהְבָּה גַם בַּיַּחֲס לְבַעֲלֵי
חַיִּים אוֹ דּוֹמָמִים, לְמִשָּׁל: 'אֲנִי אוֹהֵב כְּלָבִים', 'אֲנִי אוֹהֵב כֶּסֶף' וְכדוֹמָה.

הַשִּׁימוּשׁ הַנֶּרְחָב בְּמִילָה זוֹ, מְטַשְׁטֵשׁ אֶת הַמִּשָּׁג "אֶהְבָּה". מַה זֹאת אֶהְבָּה?
בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ "אֶהְבָּה" פְּרוּשׁוֹ - "חֲבוּר". אָדָם הַמְרַגֵּיֵשׁ קֶשֶׁר אֲשֵׁי לְזוּלָתוֹ,
הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ, כְּלוּמַר, הָאֶהְבָּה מְבִטָּאת תְּחוּשָׁה שֶׁל חֲבוּר. הַדָּבָר
הָאֶהוּב הוּא חֵלֶק מֵהָאוֹהֵב.

לֹא בְּחִנָּם הַגִּימְטְרִיָּה שֶׁל "אֶהְבָּה" הִיא - שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְכֵן הַגִּימְטְרִיָּה שֶׁל
הַמִּילָה "אֶחָד" הִיא 13. הָאוֹהֵב וְהָאֶהוּב אֶחָד הֵם, וְהֵם מְשַׁלְּמִים זֶה אֶת
זֶה.

וּמִסְפָּר עַל הַצְּדִיק רַבִּי מֹשֶׁה לֵיב מְסַאסוֹב זַ"ל, שֶׁהַתְּפָרֶסֶם בְּאֶהְבָּה רַבָּה
שֶׁהָיָה אוֹהֵב כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְכֵן הָיָה אוֹמֵר: אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל לְמִדְּתֵי מַגּוּי
אֶחָד.

פְּעַם עֶבְרַתִּי לִיד מְסַבָּאָה (פאב), וְרִאִיתִי שְׁנֵי גּוֹיִים מְחַבְּקִים וּמְנַשְׁקִים זֶה
אֶת זֶה. שָׂאל הָאֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ: הֲאִמְנָם אוֹהֵב אֶתְּהוּ אוֹתִי בְּאֶמֶת? הַשִּׁיב לוֹ
חֲבֵרוֹ: וַדָּאִי, בְּאֶמֶת וּבִתְמִים. אָמַר הָרִאשׁוֹן: אֵיךְ תֹּאמַר שֶׁאֶתְּהוּ אוֹהֵב
אוֹתִי בְּאֶמֶת אִם אֵינְךָ יוֹדֵעַ מַה חֶסֶר לִי!! בְּאוֹתָהּ שְׁעָה לְמִדְּתֵי שְׂאִין אָדָם
מִיִּשְׂרָאֵל אוֹהֵב אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶמֶת, אֵלֶּא אִם כֵּן הוּא יוֹדֵעַ מַה שְׁחָסַר לוֹ.

המשנה שלנו, מחלקת בין אהבה נצחית לבין אהבה חולפת. מהי אהבה חולפת? "כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר בטלה אהבה". רבנו עובדיה מברטנורא מוסיף מילה למשנה, וכך הוא גורס: כל אהבה שהיא תלויה ב"דבר בטל", בטל דבר בטלה אהבה.

דהינו, אהבה שתלויה בדבר בטל, בדבר רגעי וחולף, אהבה כזו לבסוף מתבטלת, ואינה קיימת עוד. כל אהבה שהיא תלויה בדברים גשמיים, כפי חיצוני, כח, עשר, או בשאר דברים, כשבטל הדבר, מתבטלת האהבה.

לעמית זאת ישנה אהבה נצחית, זו אהבה "שאינה תלויה בדבר", אהבה זו אינה בטלה לעולם, כלומר, אם האהבה תלויה בדבר נצחי, בדבר שאינו חולף, היא נחשבת לאהבה שאינה תלויה בדבר, משום שהדבר שבו תלויה האהבה, הוא דבר נצחי וקיים, ולכן גם האהבה היא נצחית.

דגמא לאהבה שאינה בטלה לעולם, היא - "אהבת החכמים והצדיקים", מדוע היא אינה בטלה? משום שמדבר באדם האוהב אותם בגלל חכמתם, ובגלל צדקתם, דברים אלו הם קבועים ועומדים שאינם בטלים לעולם.

אהבת אמנו ותמר

בספר "שמואל ב" (פרק יג), מובא המעשה המפרסם על אמנו ותמר. אמנו היה בנו של דוד המלך, וגם תמר היתה בתו של דוד. אולם אמנו ותמר לא היו אחים, מפני שאמה של תמר היתה גויה שנשבתה בזמן המלחמה, ולדוד התר לקחת אותה לאשה [כפי שכתוב בתורה בפרשת "פי תצא"]. שמה של אותה גויה היה 'מעכה'.

דוד המלך לקח את מעכה, ולאחר שנלקחה, היתה צריכה לעבור גיור. ברגע שאדם מתגייר, הרי הוא נחשב כתינוק שנולד, והרי הוא כברייה חדשה, ולכן אין לו יותר קשר ביולוגי עם הוריו, אלא הרי הוא כבנו של אברהם אבינו.

כאשר מעכה עברה גיור, היא היתה מעברת, וממילא גם התינוקות שבבטנה עברה גיור, ושוב אינה נחשבת לבתו של דוד.

נמצאנו למדים; שלתמר ולאמנו יש אותו אב ביולוגי - דוד המלך, אך למעשה תמר גיורת היא, ואינה נחשבת עוד על פי ההלכה בתו של דוד, ולכן אילו היו רוצים אמנו ותמר להתחתן כדת משה וישראל, יכלו לעשות זאת, שהרי לפי ההלכה הם אינם נחשבים ככלל לאח ואחות.

והנה מאחר שתמר היתה יפה, חשק בה אמנון, ומרב האהבה התלויה ביופיה, נעשה חולה. באחד הימים פגש אותו יונדב חברו, וכשראה יונדב את אמנון, שאל אותו: מדוע אתה דל ככה? אמר לו אמנון: את תמר אחות אבשלום אני אוהב.

אמר לו יונדב: עשה עצמך כחולה, וכשיבוא אביך לראותך, תאמר לו שביקש מתמר שתעשה לעיניך אוכל כדי שיפתח תאבונה ותהיה תאב למאכל, ואז כשתבוא תמר לביתה כדי להכין לך אוכל, תבקש לאכול את האוכל מיידה, ואז עשה לה כאשר תחפץ.

וישכב אמנון, ויבוא המלך לראותו, ויאמר אמנון אל המלך: תבוא נא אחותי ותעשה לעיני שתי לבבות. וישלח דוד את תמר הביתה לאמר, לכי נא בית אמנון אחיך ועשי לו מאכל.

ותלך תמר בית אמנון אחיה, והוא שוכב, ותקח את הבצק ותלוש לעיניו ותבשל את הלביבות. לאחר שסיימה לבשל, הגישה לו לאכול, וסרב לאכול. ויאמר אמנון: "הוציאו כל איש מעלי", ויצאו כל איש מעליו. לאחר שהיו לבד בחדר, הגישה לו תמר את האוכל, ואז החזיק בה אמנון ואמר לה בואי שכבי עמי אחותי.

ותאמר לו, אל אחי אל תענני, כי לא יעשה כן בישראל, אל תעשה את הנבלה הזאת. ואני אנה אוליך את חרפתי, ואתה תהיה כאחד הנבלים בישראל, ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך. ולא אבה לשמע בקולה, ויחזק ממנה ויענה וישכב אתה.

מיד לאחר מכן כתוב: וישנאה אמנון שנאה גדולה מאד, כי גדולה השנאה אשר שנאה מאהבה אשר אהבה, ויאמר לה אמנון: קומי לכי. וכאשר סרבה ללכת, קרא למשרת, וצוה אותו לזרק אותה החוצה ולנעל את הדלת אחריה.

פיצד יתכן שאהבתו העזה של אמנון, הפכה בבת אחת לשנאה כזו חזקה?

אומרים על כך חכמי המוסר בדרך משל: שאל חכם אחד את תלמידו: רואה אני שאהב אוכל הרבה דגים, האם אתה אוהב דגים? השיב לו התלמיד: אני אוהב דגים מאד מאד. העיר לו החכם: לא נכון הדבר אשר ענית לי, אתה אוהב את עצמך לא את הדגים, אם היית אוהב אותם באמת, לא היית אוכל אותם... אתה אוהב לאכול דגים להנאתך, אך אינך אוהב את הדגים...

כך היה הדבר אצל אמנון. מעולם לא אהב אמנון את תמר, אלא אהב את עצמו ואת תאוותיו, ולאחר שקבל את מה שרצה, הרי שוב אין לו שום צורך בתמר, ולכן זרק אותה מלפניו.

אהבת דוד ויהונתן

אם נתבונן באהבה המפלאה והנדירה של דוד ויהונתן, נבחין שהתרחש כאן דבר שהוא הפוך מן ההגיון הישר. הכתוב מתאר מתי החלה אהבה נפלאה זו, עוד בימים ששאול היה מלך ישראל, כך שבאופן טבעי, צריך להיות בנו בכורו יהונתן יורש העצר אחריו.

באותם ימים, צצה פתאום דמות חדשה, רועה צאן בלתי מפר, הנער דוד. נצחונו במאבק עם גלית, מביא אותו לבית שאול המלך, שם הוא נשאל על ידי שאול "בן מי אתה?" והוא עונה: "דוד בן עבדך ישי בית הלחמי".

במעמד זה, פוגש אותו לראשונה יהונתן. הכתוב מעיד ואומר: "ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד, ויאהבהו יהונתן כנפשו". יהונתן לא הפיר את דוד עד לאותו רגע, אך מיד כשראהו, החל אוהב אותו אהבת נפש. הוא לא שואל את עצמו אם כדאי לו לאהב את דוד, ואיזו תמורה תצמח לו מאהבה זו. אהבת נפש היא אהבה אמיתית ללא תנאים. אהבת נפש פרושה - אהבת האדם כמות שהוא ללא סבה חיצונית.

יהונתן היה אמור למלך אחרי אביו הוא וזרעו אחריו, שהרי המלוכה עוברת בירושה. שאול המלך רודף אחר דוד ומבקש להמיתו, מאחר שהוא רואה בו כ"מורד במלכות" ולכן דינו גזר דין מות.

יהונתן מנסה ללמד סגוריה על דוד לפני אביו, ואז אומר לו שאול: מדוע אתה מנסה לסגור עליו וללמד עליו זכות, והרי "כל הימים אשר בן ישי חי על האדמה, לא תכון אתה ומלכותך", כלומר, למען מלכותך, אתה צריך להאבק נגדו. והוא מוסיף ומצוה עליו: "ועתה שלח וקח אותו אלי כי בן מות הוא".

יהונתן ממשיך לדבר טובות על דוד, ומעלה את חמת אביו, עד שנאמר: "ויטל שאול את החנית עליו להכותו". יהונתן נוכח כי פלטה הרעה מעם אביו להרוג את דוד, ונעצב אל לבו עד כי אינו יכול לאכול. הוא קם מעם השלחן, ויוצא אל דוד המחכה לו בשדה, במטרה להזהירו מפני חרב שאול אביו.

כשנפגשו, וישקו איש את רעהו, ויבכו איש את רעהו, ויאמר יהונתן לדוד: לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם ה', השבועה בינינו שנעזר איש לרעהו, תהיה קיימת עד עולם. יהונתן מסכן את מלכותו, ומסכן גם את חייו בשביל דוד, והכל כי אהבת נפש אהבו.

אהבה זו מתבטאת ביתר שאת, בפגישתם האחרונה לפני שיהונתן נהרג בהר הגלבע. יהונתן הולך אל החרשה אשר בה הסתתר דוד מפני שאול, ויאמר אליו: אל תירא, כי לא תמצאך יד שאול אבי, ואתה תמלך על ישראל, ואנכי אהיה לך למשנה. לא רק שיהונתן אינו מתקנא בדוד על

המלכות הנטלת מִמֶנּוּ וְנִתְּנָת לְרַעוּ, הוּא אָף עוֹזֵר לוֹ וּמְעוֹדֵד אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: אַתָּה תִּגְדֹּל וְתִהְיֶה יוֹתֵר מִמֶּנִּי, וְאֲנִי אֶהְיֶה פְּחוּת מִמֶּךָ.

וְהִנֵּה לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע דָּוִד הַמֶּלֶךְ אֶת הַבְּשׂוּרָה הַמְּרָה עַל הַרִיגַת שָׂאוּל וַיְהוֹנְתָן, פּוֹרֵץ בְּקִינָה וְאוֹמֵר: "צַר לִי עַלֶיךָ אָחִי יְהוֹנָתָן, נְעַמְתָּ לִּי מְאֹד, נִפְלְאַתָּה אֶהְבֶּתְךָ לִי מֵאַהֲבַת נָשִׁים", 'נִפְלְאַתָּה מִלְּשׁוֹן פֶּלֶא - מִיַּחַדָּת הָאֶהְבָּה שְׁלֶכָה יוֹתֵר מֵאַהֲבַת נָשִׁים, כִּי אֶהְבֵּתֵנוּ לֹא הֵיטֵה תְּלוּיָהּ בְּשׂוּם דָּבָר.

משנה יז

כָּל מַחְלוּקַת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. וְשֶׁאִינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. אִיזוֹ הִיא מַחְלוּקַת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹ מַחְלוּקַת הַלֵּל וְשֶׁמַּיִ. וְשֶׁאִינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹ מַחְלוּקַת קָרַח וְכָל עֲדָתוֹ:

שׂוֹאֵל הַגָּאוֹן רַבִּי יוֹסֵף מְשַׁאשׁ זַ"ל בְּסִפְרוֹ "נִחְלַת אַבוֹת", מְדוּעַ כּוֹתֶבֶת הַמְּשֻׁנָּה שֶׁמַּחְלֶקֶת שְׁלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹ מַחְלֶקֶת קָרַח וְכָל עֲדָתוֹ, לְכַאוּרָה הִיא צָרִיךְ לְכַתֵּב שֶׁזוֹ מַחְלֶקֶת קָרַח וּמִשָּׁה רַבֵּנוּ ע"ה.

וְתִרְצֶה זֶאת הָרַב עַל פִּי סִפּוּר שֶׁהִיא בְּעִיר לִיּוֹרְנוֹ בְּאִיטַלְיָה. בְּעִיר הִיוּ שְׁבַעַה פְּרָנְסִים שֶׁנִּהְלּוּ אֶת חַיֵּי הַקְּהֵלָה הַיְּהוּדִית. יוֹם אֶחָד קָם אַחַר הַפְּרָנְסִים, וְהֶעֱלָה הַצָּעָה: מֵאַחַר שֶׁהַמְּקוֹנְאוֹת בְּעִיר שׂוֹכְנוֹת בְּמִבְנֵי רְעוּעִים וּמְטִים לְנֶפֶל, וּמֵאֵז בְּנֵייתָם רַבְתָּה הָאוּכְלוּסִיָּה, וּמִשְׁפָּחוֹת רַבּוֹת נוֹסְפוּ לְעִיר, עֲנִין טְהָרַת הַמְּשֻׁפָּחָה הִלֵּא הוּא מְעַקְרֵי וַיִּסּוּדוֹת הַבֵּית הַיְּהוּדִי, וְטְהָרַת נְשָׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל יְלָדֵינוּ תְּלוּיָהּ בָּהּ, עַל כֵּן יֵשׁ לְבָנוֹת מְקוּהָ טְהָרָה חֲדִישׁ וּמְשַׁכְּלָל רַחֲבֵי יָדַיִם וְיָפָה, שְׁעָה אַחַת קוֹדֵם.

שָׁאֵלוּ שְׂאֵר הַפְּרָנְסִים : הֵיכֵן נִבְנְהָ אֶת הַמְּקוֹה הַחֲדָשׁ? הַשִּׁיב הַפְּרָנְס : כָּבֵר חֲשַׁבְתִּי בַדָּבָר, וְאֵיתְרֵתִי מִגֶּרֶשׁ שׁוֹמֵם בְּמִרְכֹּז הָעִיר, וְדַבַּרְתִּי עִם בְּעָלָיו, וְכֵן הוּא מְחִיר הַמִּגְרָשׁ. מִיַּד הַצְּטֻרְפוּ שְׁנַיִם מִהַפְּרָנְסִים וְתִמְכּוּ בַהֲצָעָה.

קָם נָשִׂיא הַנּוֹעֵד וְקָרָא בְּרִגְשׁ : מְחִיר הַמִּגְרָשׁ יָקָר מְאֹד, וּמְמוֹן הַקְּהֵלָה אֵינוֹ הַפְּקָר, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁזֶה הַמְּחִיר בְּמִרְכֹּז הָעִיר, אֲבָל מְקוֹה יֵשׁ לְבָנוֹת בְּמִקּוֹם שֶׁאֵינוֹ כֹּה מִרְכֹּזִי, וְנִרְוִיחַ בְּכֵן שְׁנֵי דְבָרִים. א'. הַמְּבִנָה יָקוּם בְּמִקּוֹם צְנוּעַ וְשִׁקְט. ב'. מְחִיר הַמִּגְרָשׁ יִהְיֶה נְמוּדָה בְּהִרְבֵּה. בְּרִגְעָה זֶה עָלָה בְּדַעְתִּי, שֶׁיֵּשׁ מִגֶּרֶשׁ פְּנוּי בְּסֻמוּדָה לְחֻמַּת הָעִיר, וְאֲנִי מוֹכֵן לְבוֹא בְּדְבָרִים עִם בְּעָלָיו.

נִזְעַק הַמְּצִיעַ הָרֵאשׁוֹן וְטָעַן, שֶׁהַנָּשִׂים יִצְטָרְכוּ לְלַכֵּת בְּאִישׁוֹן לְיֵלֶה עַד לְקִצָּה הָעִיר, וְאִין זֶה רָאוּי וְרָצוּי לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל הַצְּנוּעוֹת.

הַחֲלִיטוּ לַעֲשׂוֹת בְּחִירוֹת, וְהַמְּצִיעַ הָרֵאשׁוֹן זָכָה בְּתַמִּיכַת שְׁלוֹשָׁה מַחְבְּרָיו, וְהַנָּשִׂיא נוֹתֵר בְּמַעוּט. אֲבָל הוּא לֹא אָמַר נוֹאֵשׁ, הֲלֵךְ לַגְּבִירִים בְּעָלֵי הַהֲשָׁפָעָה בְּקֵהֵלָה, וְדַרְשׁ שֶׁיַּעֲמִדוּ לִימִינוֹ כְּדִי שְׁקַפֵּת הַקְּהֵלָה לֹא תִתְרוֹקֵן.

גַּם הֵצֵד שֶׁכִּנְגְדוּ הֲלֵךְ וְהִתְסִיס אֶת הַמּוֹן הָעַם : רָאוּ, הַנָּשִׂיא מְבַקֵּשׁ לְהִרְחִיק אֶת הַמְּקוֹה לְפִאֲתֵי הָעִיר. הַעֲשִׂירִים אָמְנָם גִּיעוּ לְשֵׁם בְּמִרְכָּבוֹתֵיהֶם, אֲבָל הַעֲנִים יִכְתְּתוּ רַגְלֵיהֶם בַּחֲשָׁף וְעָלוּלִים לְבוֹא חֲלִילָה לִיַּדֵי סַכְנָה.

נַחֲלָקָה הַקְּהֵלָה לְשֵׁתֵי מַפְלָגוֹת, כָּל מַפְלָגָה נִשְׂאָה נְאוּמִים חוֹצְבֵי לְהַבּוֹת, וְהַדְּבָרִים הַגִּיעוּ לְתִיגְרוֹת וּמְהֻלוּמוֹת, עַד שֶׁנוֹדַע לְשִׁלְטוֹנוֹת דְּבַר הַתְּסִיסָה. קָרָא הַמוֹשֵׁל לְרַב הָעִיר וּשְׁאֵלוֹ לְחֻוֹת דַּעְתּוֹ. הָרַב יָדַע שֶׁבְּשֵׁנֵי הַמַּחְנוֹת אֲנָשִׁים קָשִׁים וְנִרְגָנִים, וְלִכְלֹל צַד שְׁיִטָּה, יַעֲזֹרֵר עָלָיו אֶת חֲמַת הֵצֵד הָאַחֵר, וְלָכֵן הוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ מִתְעַרֵּב.

הַמוֹשֵׁל לֹא קִבֵּל זֹאת, וְהִטִּיל עָלָיו לְהַשְׁכִּיחַ שְׁלוֹם בְּקֵהֵלָה. הֲלֵךְ הָרַב לְשׁוֹחַח עִם הַנָּשִׂיא, וְהַנָּשִׂיא חָחַל לְזַעַק : כְּסָפִי הַקָּדָשׁ, כְּסָף קָדָשִׁים הוּא, וַיֵּשׁ לְשִׁמּוֹר עַל גְּדָרֵי הַצְּנִיעוּת!!! הֲלֵךְ לַפְּרָנְס הַשְּׁנֵי, וּשְׁמַע שֶׁאִין בְּדַעְתּוֹ לְוֹתֵר עַל נוֹחוֹת הַתּוֹשָׁבִים וְרוֹחֲתָם.

נֶאֱנַחַ הָרַב. בְּלִית בְּרִירָה, הֲלֵךְ אֶל בְּעַל הַמִּגְרָשׁ שֶׁבְּמִרְכֹּז הָעִיר, וּשְׁאֵל : הֵאֵם בְּרָצוֹנוֹ לְמוֹכְרוֹ, וּבְכַמָּה? אָמַר הָאִישׁ לְרַב : הָאֲמַת הִיא שֶׁאֲנִי נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּנִדּוֹן, אֲנִי חַיֵּב כְּסָף רַב לְיִהוּדֵי מְסִיָּם, וְאִין יָדֵי מְשָׁגַת לְפָרַע אֶת חוּבֵי, וְלָכֵן שֶׁעַבְדְּתִי מִגֶּרֶשׁ זֶה לְבַעַל חוּבֵי, וּבַעַל חוּבֵי הַצִּיעַ אֶת הַמִּגְרָשׁ לְאַחַד הַפְּרָנְסִים, כְּדִי שֶׁהַקְּהֵלָה תִקְנֶהוּ בְּמַחִיר גְּבוּהָ, וְתִקְיָם עָלָיו מְבִנָה צְבוּרִי. מִהַסְּכּוּם שֶׁאֲקַבֵּל אֲצֻטְרוּ לְהַפְרִישׁ 'דְּמֵי תוֹוֹד' לְשְׁנַיִם מִהַפְּרָנְסִים שֶׁבְּתַמִּיכָתָם תִּתְאַפְּשֵׁר הַמְּכִירָה.

אָמַר הָרַב בְּלָבוֹ : כְּאֲשֶׁר שֶׁעֲרֵתִי כֹן מְצֵאתִי, אֲכֹן נוֹדַע הַדְּבַר. מִשֵּׁם הֲלֵךְ הָרַב וְחָקַר מִיְהוּ בְּעַל הַקְּרָקַע בְּפִאֲתֵי הָעִיר, נוֹדַע לוֹ שֶׁהַמִּגְרָשׁ שֶׁיָּד לְיִהוּדֵי שֶׁהֲלֵךְ לְצַרְפֵּת. שָׁגַר הָרַב מְכַתֵּב אֵלָיו, וּשְׁאֵל אִם נָתַן לְרַכֵּשׁ אֶת הַקְּרָקַע שְׁלוֹ. הֵלָה עָנָה בְּמַכְתָּב, שֶׁהַמִּגְרָשׁ מִמְשַׁכֵּן לְנָשִׂיא הַקְּהֵלָה...

עָלָה הָרֵב אֶל הַמוֹשֵׁל עִם הַמַּמְצָאִים שֶׁבִּידּוֹ, וְהַמוֹשֵׁל הִדִּיחַ אֶת כָּל הַפְּרָנְסִים וְאֶת נְשֵׂי הַקְּהֵלָה, וְהַעֲמִיד אַחֲרֵים בְּמִקּוֹמָם, עֲלֵיהֶם יֵשׁ כְּנִרְאָה סְפוּרִים אַחֲרֵים...

זֶה עֲנִין מַחְלֶקֶת "קִרְחַ וְעֵדְתוֹ", לְכֹל אֶחָד מֵהֶם הָיוּ אֵינְטֵרְסִים מְשֻׁלוֹ, וְלָכֵן הִתְקַבְּצוּ כָּלָם לְחַלֵּק עַל מִשָּׁה רַבָּנוּ. אָבֵל מִשָּׁה שֶׁהָיָה זָדוּ וְטָהוֹר וְנָקִי מִכָּל חֲשֵׁשׁ נִגְיָעָה, לֹא הָיָה מְעֲרָב כָּלָל וּכְלָל בְּאוֹתָהּ מַחְלֶקֶת.

מחלקת הלל ושמאי

בְּסֵפֶר "מְאוּר וְשִׁמְשׁ" (פְּרֻשַׁת קִרְחַ) הַקְּשָׁה, מִדּוּעַ לֹא אָמְרָה הַמְּשֻׁנָּה "מַחְלֶקֶת שֶׁהָיָה לְשֵׁם שְׁמַיִם זֶה מַחְלֶקֶת בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל", לָמָּה נִקְטָה דְּוָקָא אֶת "שְׁמַאי וְהַלֵּל"?

אֵלָּא, שְׁמַאי וְהַלֵּל חִלְּקוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, שֶׁכֵּן זֶה אָמַר 'הַלְּכָה כָּדָּהּ הִיא', וְזֶה אָמַר 'לֹא כָּדָּהּ, אֵלָּא כָּדָּהּ הִיא הַהַלְּכָה', וְלֹא הָיְתָה כְּוֹנֵתָם לְשׁוּם פְּנִיָּה בְּעוֹלָם כָּלָל אֵלָּא רַק לְשֵׁם שְׁמַיִם. לֹא כֵּן תַּלְמִידֵיהֶם, דְּהֵינּוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל, לְמַרְבֵּה הַמְּחִילָה הָיוּ נִמְצָאִים בִּינֵיהֶם כְּמָה וְכְמָה תַּלְמִידִים שֶׁכְּוֹנֵתָם הָיְתָה לְאִיזָה פְּנִיָּה, שֶׁזֶּה אָמַר "הַרְבֵּי שְׁלִי גְדוֹל בְּיוֹתֵר וְאִישׁ אֶלְקִים הוּא", וְזֶה אָמַר "הַרְבֵּי שְׁלִי גְדוֹל בְּיוֹתֵר", וְהָיְתָה הַמַּחְלֶקֶת מְעֲרַבֶת בְּגָאוֹת וְגִדְלוֹת וּבְפִנְיּוֹת אַחֲרוֹת, וְלָכֵן לֹא נִקְרְאוּ מַחְלֶקֶת מַחְלֶקֶת לְשֵׁם שְׁמַיִם.

וּמִסְפָּרִים שֶׁלִּפְנֵי כְּמַאתִים שָׁנָה, הָיְתָה מַחְלֶקֶת דּוֹמָה בֵּין רַבִּי יְהוֹנָתָן וּבֵין רַבִּי יַעֲקֹב עֲמֵדִין [נְהַיְעִיב"ץ], רַבִּי יְהוֹנָתָן הָיָה נוֹתֵן קְמִיעִים לְחוּלִים וְלְזָקוּקִים שֶׁהָיוּ בָּאִים אֶל בֵּיתוֹ, וְאֵלוֹ רַבִּי יַעֲקֹב עֲמֵדִין הִתְנַגֵּד לְכָדָּהּ נַחֲרָצוֹת, וְסָבַר שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מְשׁוּם עֲבוּדָה זָרָה...

עַד מִהֲרָה הַחֲלוּ לְהַגִּיס בְּקִדְרָה גַם תַּלְמִידֵיהֶם שֶׁל שְׁנֵי הַצַּדִּיקִים שֶׁהִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּרַכִּילוֹת וְלָשׁוֹן הָרַע, וְהִבְעִירוּ אֶת הַמְּדוּרָה. לְאַחַר שְׁנַיִם שָׁהֲלָכוּ אוֹתָם שְׁנֵי גְדוֹלִים לְעוֹלָם שֶׁכָּלוּ טוֹב, בָּאוּ בְּחִלוּם לְאַחַד מִגְדוֹלֵי הַדּוֹר וְאָמְרוּ לוֹ: אָנּוּ שׁוֹכְנִים אַחַר כְּבוֹד בְּגוֹן עֵדוֹן הָעֲלִיוֹן, וְנִהְנִים מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה. אָבֵל כָּל הַתַּלְמִידִים שֶׁבָּחְשׁוּ בְּקִדְרָה וְלִיבּוּ אֶת אֵשׁ הַמַּחְלֶקֶת, יָרְדוּ לְגִיהֲנוֹם לְדוֹרֵי דוֹרוֹת!!!

משנה יח

כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הַרְבִּים, אֵין חֲטָא בָּא עַל יָדוֹ. וְכָל הַמַּחְטִיא אֶת הַרְבִּים, אֵין מְסַפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מִשָּׁה זָכָה וְזִיכָה אֶת הַרְבִּים, זְכוּת הַרְבִּים תְּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל". יִרְבְּעַם חֲטָא וְהַחְטִיא אֶת הַרְבִּים, חֲטָא הַרְבִּים תְּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל חַטָּאוֹת יִרְבְּעַם אֲשֶׁר חֲטָא וְאֲשֶׁר הַחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל".

מעלת מזכה הרבים

בְּסֵפֶר "לֵב שָׁלוֹם", מוֹפִיעַ מַעֲשֵׂה נִפְלָא עַל מַעֲלַת זְכוּי הַרְבִּים שֶׁל ה"חֲפֵץ חַיִּים". בְּעָרוֹב יָמָיו שֶׁל מֶרֶן הַחֲפֵץ חַיִּים זַצ"ל, נִתְבַּקֵּשׁ פֶּעַם עַל יָדֵי הַגָּאוֹן ר' חַיִּים עוֹזֵר זַצ"ל, לְבוֹא מִהָעִיר רֵאדִין לָעִיר וּיְלַנָּא, עַל מְנַת לְדַבֵּר וּלְחַזֵּק בְּעֵינָיו טְהֵרַת הַמִּשְׁפָּחָה. הַחֲפֵץ חַיִּים שֶׁמִּפְּנֵי זְקֻנוֹתוֹ הַמִּמְלָגַת וְחִלְשָׁתוֹ הַגְּדוּלָה כָּבֵד לֹא יָצָא לְשׁוֹם מְקוֹם, הַחֲלִיט הַפֶּעַם לְצֵאתוֹ, וְאָמַר: "אִם ר' חַיִּים עוֹזֵר מִבְּקֵשׁ, צָרִיךְ לְבוֹא".

בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל הַחֲפֵץ חַיִּים, שֶׁיָּדְעוּ כִּמָּה טְרַחַח וְקִשֵׁי וְאוּלַי אֵף סַכְּנָה לְבְרִיאֹתוֹ כְּרוּכָה בְּנִסְיָעָה זֹ, שֶׁהִיְתָה אִזּוֹ כְּמוֹבֵן עַל עֲגָלָה וְסוּסִים, וְעֵלּוּלָה הִיְתָה לְהַחֲלִישׁ אוֹתוֹ מְאֹד, אָמְרוּ לוֹ כִּי אֵינָם מוֹכְנִים בְּשׁוֹם אוֹפֵן לְסַיֵּעַ לוֹ בְּנִסְיָעָה זֹ, מִחֲשֵׁשׁ לְבְרִיאֹתוֹ. וְאֵלוֹ הַחֲפֵץ חַיִּים אָמַר: "אַלְדֵּךְ לְבַד!"

אָמַר וְעָשָׂה. קָם לְאֵטוֹ מִן הַכֶּסֶא, וּפָסַע לְכוּוֹן הַיְצִיאָה, וְכָל כֶּף חֲלָשׁ הָיָה, עַד שֶׁלֹּא יָכַל לְלַכֵּת לְבַדּוֹ, וְהִצְרִיךְ לְהַשְׁעִין עַל קִירוֹת הַבַּיִת כְּשֶׁפָּנּוּ מוֹל הַקִּיר, וּשְׁנֵי יָדָיו נִתְמַכִּים בְּקִירוֹת הַבַּיִת, וְכֵן פָּסַע בְּקִשֵׁי פְּסִיעָה אַחֵר פְּסִיעָה. בְּנֵי הַבַּיִת שֶׁנִּדְהָמוּ מִרְצוֹנוֹ הָעֵז לְנִסְעַ, וְרָאוּ כִּמָּה חֲשׁוּבָה בְּעֵינָיו נִסְיָעָה זֹ, נִעְתְּרוּ לְבִסּוּף, וְסִדְּרוּ לוֹ אֶת כָּל הַדְּרוֹשׁ לְנִסְיָעָה, וְהֵרַב נִסְעַ לְוִילְנָא.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְוִילְנָא, כְּמוֹבֵן שֶׁהַחֲמוּלָה הִיְתָה גְּדוּלָה. רַבֵּי חַיִּים עוֹזֵר בָּא לְקַבְּלוֹ, וְהוֹדָה לוֹ עַל טְרַחַתוֹ הַמְרַבָּה. סִדְּרוּ לוֹ מְקוֹם לְמִשְׁדֵּךְ הַשַּׁבָּת, וּבִיּוֹם שִׁישִׁי תָּלוּ מוֹדְעוֹת עֵנֶק בְּכָל וּיְלַנָּא, שֶׁהַחֲפֵץ חַיִּים יִשָּׂא אֶת דְּבָרָיו בְּלִיל שַׁבָּת לְנָשִׁים, וּבְשַׁבָּת בְּבִקְרָה לְגַבְרִים.

בְּלִיל שַׁבָּת דְּבַר הַרְבֵּי לְפָנָי כְּשֶׁשֶׁת אֲלָפִים נָשִׁים, וְכֵן גַּם בִּיּוֹם הַשַּׁבָּת דְּבַר לְפָנָי שֶׁשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ. בְּשַׁבָּת אַחֵר הַצְּהָרִים, לְאַחַר שֶׁהַחֲפֵץ חַיִּים נָח מְעַט, קָבַל חֵלֶק מִהַקְהָל הַרְבֵּי שֶׁגִּדַּשׁ אֶת הַחֲצָר. אַחַד מִן הַנִּכְנָסִים, הָיָה אָדָם מְבַגֵּר שָׂבָא לְבִקֵּשׁ עֲצָה וּבְרָכָה.

החפץ חיים ענה לו על משאלתו, ולאחר שסיים, תפס את ידיו של אותו זקן, ושוחח עמו כמה דקות על עניני אמונה. החפץ חיים הרגיש שדבריו פעלו בלבבו של אותו זקן, סיים את דברו וברכו לשלום.

כשיצא האיש מן הבית, ראה משמשו של החפץ חיים, ש הרב מתפעל ממשו, ולוחש לעצמו דבר מה, וכך אמר: אכן היה כדאי לבוא ולטרוח מראדיון עד וילנא ולחזר, כדי לחזק יהודי אחד באמונה...

כלומר, שכל הדרךשה הארצה והקהל הגדול שנוכח שמה, עדין לא הספיק לחפץ חיים כדי להצדיק את מטרת הנסיעה, כי מי יודע אם פעל בדברו משהו, אך משהרגיש בברור על יהודי אחד שהתחזק באמונה, אם כן, הרי פעל ועשה משהו מועיל לחזק יהודי באמונה, על כן אומר החפץ חיים שהיה כדאי כל הנסיעה.

מכאן נלמד, שלא כמות המשתתפים בשעור היא הקובעת, אלא עצם זה שמזכים אפילו יהודי אחר להתחזק יותר בעבודת ה', הרי זה זכוי הרבים שאין כמוהו.

המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו

מספרים על רבי אלימלך מליז'נסק [בעל ח"נעם אלימלך], אשר היה מפרסם באהבת ישראל שלו, ועסק כל ימיו בזכוי הרבים, והשיב רבים מעוון.

יום אחד בא אליו היצר הרע עם הצעה מפתה: בוא נעשה הסכם, אני אעזב אותך לנפשך ותוכל לעסק בתורה ובעבודת ה' באין מפריע, ובתמורה, אתה תעזב את כל אותם אנשים שאתה דואג להחזירם למוטב. הנה נתנת לך האפשרות לעלות במעלות התורה ויראת שמים ללא כל הפרעה, מה אכפת לך מאחרים!?

השיב לו רבי אלימלך: אני מכיר אותך, אינך דובר אלא שקר, אתה טוען שאני אעזב את האחרים, ואתה תעזב אותי. אולם אני יודע כי תפקידך הוא לא לעזב אף אחד, אתה לעולם לא תעזב אותי לבטח, מחר תמצא סבה חדשה להחטיא אותי. כשם שהתפקיד שלך לא להניח לי, כך גם אני לא אניח לאחרים. אתה נבראת להכשיל ולהחטיא, ואני נבראתי לזכות.

כאשר יש לאדם אחריות לזכות את הרבים, יש לו באפן טבעי נשק יעיל נגד שכנועי היצר הרע, ולכן אמרו במשנה, שהמזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו.

נצל בזכות זכוי הרבים

כתב בספר "קב הישר" (פרק יח) ; בא וראה מה שהעיד על עצמו הרב החסיד רבי אברהם מחבר ספר "שבולי הלקט", בהקדמת ספרו : אמר הכותב, אזכיר כאן נפלאות שעשה ה' עמדי בעת עברי עלי תלאות בימי חליי, חליתי על ערש דוי, ומרב כאבי לא עליכם, רבו עלי מכאובים, עד שרחקו ממני קרובי, כי הייתי למשא לבני ביתי ולפני אבותי. והמו מעי בי, ולבי יחיל בקרבי, בזכרי שהדרך לפני ארכה והצידה שהכנתי מועטה.

והנה כאשר ראו בי שנתקרו אברי ובשרי והגעתי עד הגסיסה, ועד שער מיתה, העומדים עלי דחקו החוצה את אשתי וזרעי, וגם את שאר קרובים שראו אותי בסימני מיתה בדרך צאת הנשמה מהגוף, ופני נשתנו.

וה' ברחמיו "יסר יסרני ולמות לא נתנני", ולא בזכותי רק בזכות אבותי הקדושים, ובמראה ראיתי בעיני אדם קצר עמד לפני, ונר דולק בידו, וכהרף עין התחיל להפכות, וחזר ודלק מהר לעיני. אמרתי לו : במחילה, יגיד לי אדוני מה זה שאתה עושה לפני בנר הזה?

והשיב האיש : הנר רמז לנשמה שלך, שימי חייך כבר עברו, כי הנר הוא רמז נשמת אדם, והנה כאשר מהר חזר הנר לדלוק, רמזתי לך בזה שפך מהרה תהיה לך רפואה. ונדוע תדע שיש במשפט שלך מימינים ומשמאילים, ושקלו במאזנים זכיות שלך, ובאתי לבשרך שהאל הרחמן הוסיף ימים על ימך, ואמר למלאך : הֲרֹף יָדְךָ מִמְנוּ, כִּי עוֹד לָאֵל יָדוֹ לְזִכּוֹת אֶת הַרְבִּים, חֵק חִקְתִּי לְךָ שְׁבִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַעֲמֹד מֵחֲלִי זֶה.

זה המעשה היה 3 ימים קודם חג השבועות. וכאשר פתר לי כך היה, שביום חג השבועות, הלכתי לבית הכנסת, וממש נעשיתי בריה חדשה, ומיד אזרתי כגבר חלצי, קמתי על משמרת הקדש לחבר פרוש על התורה ונביאים וכתובים, וקראתי לחבור "שבולי הלקט" לזכרון.

ראה נא, שלא הועיל לאותו גדול, לא למוד תורתו שלמד, ולא המעשים טובים שעשה, ולא צדקותו וחסידותו, אלא אף ורק זכוי הרבים שהיה עתיד לעשות על ידי חבורו.

חטא הרבים של ירבעם

מובא בספר "מלכים א'", ששלמה המלך רצה לבנות ארמון לבת פרעה, ולשם כך סגר את הפרצה שנעשתה בחומת ירושלים עבור עולי הרגל שהיו עוברים דרך אותה פרצה, על מנת שלא יאלצו לסובב את החומה כדי להכניס לעיר.

וְהָיָה בְּמִסְכַּת סִנְהֶדְרִין (קא:) מְבֹאָר, שְׁיִרְבְּעַם רָאָה בְּמַעֲשָׂיו שֶׁל שְׁלֹמֹה נִזְק לְצַבּוֹר, וְהוֹכִיחַ עַל כֵּן אֶת שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בְּרִבִּים, וְכֵן אָמַר לוֹ: אָבִיךָ פָּרַץ פְּרָצוֹת בַּחוּמָה כְּדִי שִׁיעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לְרִגְלָהּ, וְאַתָּה גִדַּרְתָּ וְסַתַּמְתָּ אוֹתָם כְּדִי לַעֲשׂוֹת אַרְמוֹן לְבַת פְּרָעָה, הַעֲדַפְתָּ נֹחִיוֹת אִישִׁית, עַל פְּנֵי טוֹבַת הָעַם.

אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ ז"ל, שֶׁבְּזָכוֹת זֶה שֶׁהוֹכִיחַ יִרְבְּעַם אֶת שְׁלֹמֹה, זָכָה לְמְלוּכָה לְאַחַר מוֹתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. מִיַּד לְאַחַר שִׁיזָא יִרְבְּעַם מִירוּשָׁלַיִם, פָּגַשׁ אוֹתוֹ אַחֲרָיָה הַשִּׁילוֹנִי הַנְּבִיא, וְהוּא הָיָה מְכַסֶּה בְּשִׁמְלָה חֲדָשָׁה, וְשָׂנִיָּהֵם הָיוּ לְבָדָם בְּשֻׁדָּה.

הַנְּבִיא תַפֵּס אֶת הַשִּׁמְלָה, וְקָרַע אוֹתָהּ לְשָׁנַיִם עֶשֶׂר חִלְקִים, בְּכֵן הוּא רִמָּז שְׁמֵלְכוֹת יִשְׂרָאֵל תִּקְרַע וְתִתְפַּצֵּל, וְאָמַר לִירְבְּעָם: קַח לָךְ עֲשָׂרָה קָרְעִים מִהַבְּגָד, כִּי כֹה אָמַר ה', הַנְּנִי קוֹרַע אֶת הַמַּמְלָכָה מִיַּד שְׁלֹמֹה, וְנִתְתִּי לָךְ אֶת עֲשָׂרָה הַשְּׁבָטִים.

מִמֶּשֶׁיךְ הַנְּבִיא וְאָמַר בְּשֵׁם ה' לִירְבְּעָם: "וְהָיָה אִם תִּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ, וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵי וְעֲשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינַי לְשִׁמּוֹר חֻקוֹתַי וּמִצְוֹתַי כְּאֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד עַבְדִּי, וְהִיִּיתִי עִמָּךְ, וּבְנִיתִי לָךְ בַּיִת נֶאֱמָן כְּאֲשֶׁר בְּנִיתִי לְדָוִד, וְנִתְתִּי לָךְ אֶת יִשְׂרָאֵל".

לְאַחַר מָוֶן, בָּרַח יִרְבְּעָם לְמִצְרַיִם, וְשָׁהָה שָׁם עַד מוֹת שְׁלֹמֹה. כְּשֶׁרְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו, הִגִּיעָה מְשַׁלַּחַת מִכָּל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל לְבִקֵּשׁ שִׁיקָל אֶת עַל הַמַּסִּים. רְחַבְעָם הִשִּׁיב לָהֶם בְּשִׁלְיָהּ, כִּי הָיְתָה סִבָּה מֵעַם ה' לְקַיֵּם אֶת הַהִבְטָחָה אֲשֶׁר הִבְטִיחַ לִירְבְּעָם בֶּן נְבִט.

כְּאֲשֶׁר נֹכַחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הַמֶּלֶךְ לֹא נִעְתֵר לְהַפְצֵרוֹתֵיהֶם, הִחֲלָה תִּסְיָסָה בָּעַם, וְנִאָּמַר בַּפְּסוּק: וַיֵּרָא כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם, וַיָּשׁוּבוּ הָעַם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר, מַה לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נִחְלָה בְּבֶן יִשִׁי, וַיִּפְשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד.

בְּאוֹתָם יָמִים שָׁב יִרְבְּעָם מִמִּצְרַיִם, וַיִּכְשַׁשְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל כִּי שָׁב יִרְבְּעָם, שָׁלְחוּ וְקָרְאוּ לוֹ, וַיִּמְלִיכוּ אוֹתוֹ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. מְלָכוֹת יִשְׂרָאֵל הִתְפַּצְּלָה אַז לְשִׁתִּי מְמָלְכוֹת. יְהוּדָה נֹתְרָה תַּחַת שְׁלֹטוֹן רְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה, וּמְלָכוֹת יִשְׂרָאֵל הִחֲדָשָׁה עֲבָרָה תַּחַת שְׁלֹטוֹן יִרְבְּעָם בֶּן נְבִט.

כָּאֵן הִתְעוֹרָר יֶצֶר הַשְּׂרָרָה שֶׁל יִרְבְּעָם. שְׁלֹטוֹן עַל עֲשָׂרָה שְׁבָטִים לֹא הִסְפִּיק לוֹ, הוּא חָשַׁשׁ שֶׁהַשְּׁבָטִים שֶׁתַּחַת שְׁלֹטוֹנוֹ יַעֲזְבוּ אוֹתוֹ, וַיַּעֲבְרוּ לְשִׁלְטוֹנוֹ שֶׁל רְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה.

חָשְׁשׁוּ הַתְּגַבֵּר בְּגִלְלַת הָעֲבָדָה שֶׁבְּרִגְלָיִם עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְרִגְלֵי לִירוּשָׁלַיִם כְּדִי לְהַבִּיא אֶת קְרִבְנוֹת הַחֵג, הַהֲלָכָה קוֹבַעַת שָׂרָק מִי שֶׁהוּא מְלָךְ מִזְרַעוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, רִשָּׁאֵי לְשִׁבְתָּ בְּעֶזְרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמֵאַחַר שִׁיִּרְבְּעָם לֹא הָיָה מִזְרַעוֹ שֶׁל דָּוִד, הָיָה אֲסוּר לוֹ לְשִׁבְתָּ שָׁם, וְאֵלּוּ רְחַבְעָם הָיָה רִשָּׁאֵי לְשִׁבְתָּ. לָכֵן חָשַׁשׁ יִרְבְּעָם שָׂאֵם עִם יִשְׂרָאֵל יֵרָאוּ שֶׁהוּא עוֹמֵד וּרְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה

יושב, יאמרו שרחבעם גדול ממנו, ויעזבו אותו וימליכו את רחבעם עליהם.

לכן החליט ירבעם לעשות עבודה זרה, אשר תשמש תחליף לעבודת בית המקדש, וכך לא יצטרכו ישראל לעלות לבית המקדש, וכבודו ישאר במקומו. הוא עשה שני עגלי זהב, את האחד שם בבית אל שבדרום, ואת השני בדרך שבצפון, ואמר לעם, שמעתה אין צורך לעלות לירושלים - "הנה אלהיך ישראל אשר העלוד מארץ מצרים".

בתחלה שכנע את העם שזה לשם שמים, וכך החזיר בעם את העבודה הזרה, והנהיג רפורמה ביהדות, והחטיא בפרהסייה ובזדון את כל העם, ואף המציא חג חדש בט"ו בחשוון, ודרש לעם שזהו חג האסיף האמתי, תחליף לחג הסכות שהיו עושים בבית המקדש. ובגלל שהחטיא את הרבים, עונשו היה שאבד את העולם הבא שלו לנצח נצחים.

ענשם של מחטיאי הרבים

כתב בספר "קב הישר" (פרק ה): העידו תלמידיו של הרב האר"י ז"ל, שהיה אומר להם: דעו, כי האויר של העולם, מלא בנשמות נדחים שאינם יכולים לבא עדין למנוחתם. ופעם אחת הלך האר"י ז"ל ללמד תורה בשדה, וראה הוא בעצמו שכל האילנות היו מלאים נשמות בלי מספר, וכן היו על פני השדה, וגם על פני המים היו כמה רבבות נשמות.

שאל אותם הרב האר"י ז"ל, מה הם עושים כאן? והשיבו לו, שנדחו מחוץ לפרגוד הקדוש, בעבור שלא עשו תשובה על פשעיהם והיו מונעים את חבריהם מלעשות תשובה, והם נעים ונדים בארץ, ובאויר הרקיע.

ועכשו הם שמעו בת קול המכריזה בכל העולמות, שיש איש אחד צדיק בארץ - האר"י ז"ל, אשר יש פח בידו לתקן הנשמות הנדחות. ועל כן נאספו לכאן לבקש ממנו לרחם עליהם, לתקן אותם, כדי שיוכלו לבא למקום מנוחתם ולא יסבלו עוד צער גדול כזה, והבטיח האר"י ז"ל, לעשות לטובתם מה שהוא יכול.

כָּל מִי שֵׁישׁ בִּידוֹ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הֶלְלוּ,
מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְשְׁלֹשָׁה
דְבָרִים אַחֲרַיִם, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל בְּלָעַם
הָרָשָׁע. עֵין טוֹבָה, וְרוּחַ נְמוּכָה, וְנִפְשׁ שְׁפָלָה,
מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. עֵין רָעָה,
וְרוּחַ גְּבוּהָה, וְנִפְשׁ רְחֹבָה, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל
בְּלָעַם הָרָשָׁע. מֵה בֵּין תְּלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם
אָבִינוּ לְתַלְמִידוֹ שֶׁל בְּלָעַם הָרָשָׁע. תְּלַמְּדוֹ
שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אוֹכְלִין בְּעוֹלָם הַזֶּה
וְנוֹחְלִין בְּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי ח), לְהַנְחִיל
אֶהְבִּי יֵשׁ, וְאַצְרִיתֵיהֶם אֱמֶלֶא. אָבִל
תְּלַמְּדוֹ שֶׁל בְּלָעַם הָרָשָׁע יוֹרְשִׁין גִּיהֶנֶם
וְיִוֹרְדִין לְבָאָר שַׁחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים נה), וְאַתָּה
אֱלֹהִים תּוֹרִידִם לְבָאָר שַׁחַת, אֲנָשֵׁי דָמִים
וּמְרָמָה לֹא יִחָצוּ יְמֵיהֶם, וְאֲנִי אֶבְטַח בְּךָ:

רוח נמוכה ורוח גבוה

כְּתַב רַבֵּנוּ עוֹבְדֵי מִבְּרִטְנוֹרָא, שְׁרוּחַ נְמוּכָה פְּרוּשׁוֹ - עֲנֹה יִתְרָה, וְכִמוֹ
שֶׁמְצִינוּ שֶׁנֶּאֱמַר אֶצֶל אַבְרָהָם אָבִינוּ "וְאַנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר". וְלַעֲמַת זֹאת,
בְּלָעַם הַשְׂתַּבַּח וְהַתְּגָאָה בְּעֶצְמוֹ וְאָמַר: "נָאִם שָׁמַע אֲמָרִי אֵל, אֲשֶׁר מִחֲזָה
שְׂדֵי יַחֲזָה, וְיִדְעַ דְּעַת עֲלִיוֹן".

וּבֵּא הַתְּנָא לְלַמְּדֵנוּ, שְׁמִי שְׁמִתְנַהֵג בְּעֲנֹה, הֵרִי הוּא מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם
אָבִינוּ. אָבִל מִי שְׁמִתְנַהֵג בְּגִאָוָה וּבְגִסוּת הָרוּחַ, הֵרִי הוּא מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל
בְּלָעַם הָרָשָׁע.

פעם נסע האדמו"ר מסאטמער זצ"ל ברכבו. בדרך ראה יהודי הדור מראה עומד על המדרכה ונראה כאחד האדמו"רים הגדולים. פנה אליו האדמו"ר מסאטמער ושאל: מי כבודו? השיב האיש: אני נכד של... אדם גדול.

שאל הרב: נכד של מי? השיב האיש: נכד של אברהם אבינו... אמר לו הרב: מאיזו אשה...

כלומר אם אכן אתה מיחס לאברהם שהביא בן משרה, הרי שניהם היו ענוים ובורחים מהכבוד, ואלו אתה מתנהג כמו בן של הגר, שהגביה עצמה על שרה גבירתה...

לפנינו כמה מעשים, שימחשו לנו עד כמה אדם צריך להתנהג ברוח נמוכה, ולפעמים יש לו לבטל דעתו לדעתם של אחרים, אפילו אם על ידי כך יורד כבודו והשפל מעמדו.

אבנר בן נר ויואב בן צריה

יואב בן צריה, היה שר צבאו של דוד המלך. אבנר בן נר לעמת זאת היה שר צבאו של שאול. ועל אותו אבנר מספרים לנו רבותינו במדרש, שהיה בטוח בכחו ואמר "אלולי היה לארץ מקום לאחז בו, הייתי מזעזע את כל כבוד הארץ" (נלקוט רמיהו רמז רפה).

כאשר חלפה תקופת מלכותו של שאול, ודוד תפס את המלכות לחלוטין, החליט אבנר לשתף פעולה עם דוד ולעבר למחנהו. ואכן, הוא הגיע לפגישה עם המלך החדש - פגישה בה כבדו המלך בכבוד הראוי לו, ולאחר מכן פנה והלך לו לדרכו.

בשלב זה, הגיע יואב שר צבאו של דוד, והמלך מהר לספר לו על האורח אשר פקד את ארמונו, ועל כך שאבנר החליט להצטרף לשורותיהם של חילות בית דוד.

אלא שליואב, היה חשבון לסגור עם אבנר... באחת המלחמות הרג אבנר את עשהאל אחיו של יואב, ויואב ראה מתפקידו לנקם את דמו ולהיות לגואל הדם. על כן מיד כאשר שמע יואב כי אבנר נמצא בסביבה, וכי עזב את הארמון לא מזמן, מהר לקרא לו בחזרה, ומשהגיע החל קושר עמו שיחה.

אנו בודאי חושבים כי כאשר נפגשו שני שרי הצבא הללו, שני הרמטכ"לים, הם שוחחו אודות תכסיסי מלחמה או כלי נשק חדישים... אולם טועים אנו טעות חמורה... כאשר נפגשו יואב ואבנר, היו להם

עניינים אחרים לדבר בהם, עניינים חשובים בהרבה, עניינים העומדים
ברומו של עולם...

מיד לאחר ברכות שלום שגרתיות, שקעו השנים בהיות התורה
הקדושה, והחלו מדברים בלמוד כאלו היו עומדים פעת בבית המדרש
ומתנצחים בהלכה...

"מה דינה של יבמה גדמת?" שאל יואב, כאשר פונתו לשאול מה תוכל
לעשות יבמה שאין לה ידים, ולפיקד היא אינה יכולה לחלץ את נעלו של
היבם כמצות החליצה.

"מה הבעיה?" - השיב אבנר, הלא היא יכולה לחלץ בשניה! אמר לו יואב:
האם נתן לחלץ נעל בשנים? ואבנר השיב בחיוב, ואף הציע להמחיש את
הדבר במציאות. הוא התכופף לארץ, ובקש לחלץ בשניו את נעלו של
יואב.

להזדמנות הזו בדיוק המתין יואב, הוא נצל את העבדה שאבנר היה כפוף
וחסר הגנה, שלף את חרבו מעל ירכו, ודקר את שר הצבא הדגול למות,
בסברו כי כך מקים הוא את מצותו כגואל הדם.

(הערה: לכאורה קשה, איך לא חשד אבנר, כי יואב טומן לו מלכודת, והוא לא נזהר מפניו ומתכופף
מול מבקש נפשו! הרי כל בר דעת היה מרגיש שמערימים עליו ורוצים להרע לו. ואפשר לפרש,
שבדרגות של אבנר, קשה היה מתחיל להתעסק בדבר הלכה, לא היה שם לב לנעשה מסביבו ומחשבתו
על הדברים הגשמיים היתה מתנתקת ממנו, וכל כולו היה נמצא בעולמה של תורה, וקצו מה שאמרו במסכת
תענית (י: על אחי יוסף), ולא חישיו והרגשותיו הגשמיים לא עבדו באותה שעה)

באותה שעה, תפש אבנר את יואב, וכפתו ביזו כפקעת של שתי, ורצה
להורגו. מיד עמדו כל ישראל לפניו ואמרו לו: אדוננו, אם אתה הורגו,
אנו נשאר כיתומים אשר אין להם אב, ויבואו הפלשתים ויבזו את נשינו
ואת כל אשר לנו.

אמר להם: ומה אעשה, הרי הוא כבה את נרי? אמרו לו: תדון עמו לפני
דן האמת! השליך אותו אבנר מידו, ונפל ומת, ויואב נשאר חי.

כל המתבונן במעשה זה, יראה עד כמה גדלה כח הענוה של אבנר בן נר,
שברגעים הכי קשים שכבר עומד להשיב את נפשו לבוראו בגלל יואב בן
צריה, ורצונו עז לנקם בו על מה שעשה לו, וכידוע הנקמה מתוקה מדבש,
ועם כל זה כשבאים ישראל ואומרים לו שניח לו, מבטל הוא את רצונו
ותשוקתו, ועושה את בקשת ישראל, ומשיב את נפשו לבוראו. כך נראים
גדולי ישראל האמתיים.

התעלה בגלל כבוד

ספר מֶרֶן הָרֵב שֶׁדָּ זצ"ל: אַרְע פֵּעַם שְׁשָׁנֵי שָׁרֵי הַתּוֹרָה הַגְּאוֹנִים רַבֵּי עֲקִיבָא אִיגְר וְרַבֵּי יַעֲקֹב מְלִיסָא [בַּעַל "נְתִיבוֹת הַמִּשְׁפָּט"], נִפְגְּשׁוּ בְּאִיזוֹ עֲנָה, וְהַתְּפִלָּה בְּשֶׁבֶת קוֹדֵשׁ בְּאוֹתוֹ בֵּית כְּנֶסֶת. וְהִנֵּה כְּבָדוֹ אֶת הַגְּאוֹן רַבֵּי עֲקִיבָא אִיגְר, לְעֵלוֹת לְתוֹרָה לְ"שְׁלִישֵׁי" שֶׁהִיא הָעֲלִיָּה הַיּוֹתֵר מְכַבֶּדֶת, וּמִיָּד כְּשֶׁקָּרְאוּ בְּשֵׁמוֹ לְעֵלוֹת לְתוֹרָה, הִתְעַלֶּף...

כְּמוֹכֵן שֶׁנֶּעֱשֶׂה רַעַשׁ גָּדוֹל, וְהִיָּתָה בְּהִלָּה גְּדוֹלָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, חֶלֶק מֵהַצְּבוּר צָעֲקוּ וְצָוּחוּ, וְחֶלֶקֶם רָצוּ לְהִבִּיא מִיָּם לְשִׁפּוֹף עָלָיו כְּדִי לְעוֹרְרוֹ, אֶדְ דְּבַר לֹא עָזַר, וְהָרֵב לֹא הִקִּיץ מֵעֲלָפוֹנוֹ הָעֵמֶק, וְהִבְהִלָּה עֲלֵתָה וְגֹאֲתָה.

אוּלָּם רַבֵּי יַעֲקֹב מְלִיסָא, הֵבִין מִיָּד לְסִבַּת הַהִתְעַלְפוֹת, שֶׁרַבֵּי עֲקִיבָא הִתְעַלֶּף מֵרַב צַעַר וְעִגְמַת נֶפֶשׁ, בְּגִלְל שֶׁכְּבָדוֹ אוֹתוֹ בְּעֲלִיָּה הַיּוֹתֵר חֲשׂוּבָה, וְלֹא הִשְׁפִּילוּ לְכַבֵּד בָּהּ אֶת רַעוּ רַבֵּי יַעֲקֹב.

מִיָּד מֵהָר רַבֵּי יַעֲקֹב אֶל רַבֵּי עֲקִיבָא, וְלַחֵשׁ בְּאִזְנוֹ דְּבַר מָה. שְׁמַע רַבֵּי עֲקִיבָא, וְהִתְאוּשֵׁשׁ מִיָּד, וְקַם וְעָלָה לְתוֹרָה כְּאֵלוֹ לֹא אַרְע כְּלוּם.

תְּמַהוּ כְּלָם, וְלֹאֲחַר הַתְּפִלָּה שֶׁאָלוֹ אֶת רַבֵּי יַעֲקֹב מָה לַחֵשׁ בְּאִזְנוֹ? הַשִּׁיב: פְּשׁוּט מְאֹד, לְחֲשַׁתִּי בְּאִזְנוֹ כֵּן: יִדַּע נָא כְּבוֹדוֹ, שֶׁכְּבָדוֹ אוֹתוֹ בְּעֲלִיָּת 'שְׁלִישֵׁי' מְשׁוּם שֶׁהוּא רַבָּה שֶׁל פּוֹזְנָא שֶׁהִיא עִיר גְּדוֹלָה יוֹתֵר מֵעִירֵי לִיסָא, וְלֹא בְּגִלְל שֶׁכְּבוֹדוֹ יוֹתֵר גְּדוֹל מִמֶּנִּי...

וּמִכֵּיּוֹן שֶׁשָּׁמַע רַבֵּי עֲקִיבָא שֶׁהִעִיר' הִיא זֹו שֶׁזְּכָתָה בְּכַבּוּד וְלֹא הוּא, מִיָּד נָחָה דַּעְתּוֹ, וְהִקִּיץ מֵעֲלָפוֹנוֹ.

כִּיּוֹם לְצַעֲרֵנוּ, יִשָּׁנִם אֲנָשִׁים שֶׁ"מִתְעַלְפִּים" כְּאִשֶּׁר לֹא עָשׂוּ לָהֶם אֶת הַכְּבוֹד הַמְּתָאִים לָהֶם לְפִי הַבְּנָתָם, וְכֵאֵן רוּאִים אֲנִי, שֶׁאֲדָם עֵנֶק וְגֹאוֹן כְּרַבֵּי עֲקִיבָא אִיגְר שֶׁאֲכֹן לוֹ יָאָה וְלוֹ נָאָה לְקַבֵּל כְּבוֹד עֲבוּר תּוֹרָתוֹ וְקִדְשָׁתוֹ, הִתְעַלֶּף בְּגִלְל שֶׁחֲשַׁב שֶׁעוֹשִׂים לוֹ כְּבוֹד יוֹתֵר מִדָּאִי. וְאִם כֵּן, כִּמָּה צָרִיכִים אֲנִי לְהִתְעַלֶּף כְּאִשֶּׁר מְכַבְּדִים אוֹתָנוּ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁבְּאֻמַּת מִגִּיעַ לָנוּ...

גאות אדם תשפילנו

כְּתַב הַגְּאוֹן רַבֵּי יְהוֹנָתָן אִיִּבְשִׁיץ בְּסִפְר "יְעָרוֹת דְּבִשׁ" (דף כג): צְוֹת מְכַבֵּי אִשׁ זָרִיז וְיַעֲלִל, יִצְלִיחַ בְּמַהֲרָה לְהַשְׁתַּלֵּט עַל הָאִשׁ וּלְכַבּוֹת אוֹתָהּ. אוּלָּם שֶׁטְפוֹן מִן הַיָּם קָשָׁה לְעַצֵּר, כִּי הוּא יִגְרֹף וְיִסְחֹף אֶת כָּל אִשֶּׁר עוֹמֵד בְּדַרְכּוֹ, מִפְּרֵק הָרִים וּמִשְׁבַּר סְלָעִים, וְהוֹפֵף מְגִדְלִים, וְעוֹקֵר אֲרָזִים.

וּמָה הַהֲבִדֵּל בֵּין הָאִשׁ לְמַיִם? הָאִשׁ הוּא גְּבִיהַ רוּחַ, וְשֶׁלְּהֶבֶת הָאִשׁ מִתְּלַהֶטֶת כְּלָפִי מֵעֵלָה, וְלָכֵן עַל יְדֵי כַּבּוּי, תִּשְׁקַע הָאִשׁ וְתַעֲלֵם. מָה שֶׁאִין כֵּן הַמַּיִם, "מַיִם שֶׁקִּטִּים חוֹדְרִים עֲמוּק", הֵם הוֹרְסִים יְסוּדוֹת, וּמְפַלְסִים נְתִיבוֹת,

זוהלים ושוטפים את כל אשר יעמוד בדרךכם, עד כי כל גבורי כח לא יוכלו לעמוד בנגדם.

וסים הרב, שמכאן יש ללמוד, שאין לך חזק כמו מדת הענוה והכנעה, כי העניו והשפל רוח, אפילו רבים לוחמים בו, לא יוכלו לו, המה יאבדו והוא לעולם יעמוד. אבל הגאה, סופו לאבד את כבודו ותושפל גאותו.

על בעל התניא מספר, שפעם דפק על פתח ביתו אדם אחד, וכשהרב שאל "מי שם?" ענה היהודי: "אני!" הרב לא פתח לו, והיהודי דפק עוד פעם על הדלת, והרב שאל שוב: "מי שם?" ושוב ענה היהודי: "אני!" ושוב לא פתח הרב את הדלת. פנה היהודי והלך לדרך.

למחרת חזר ודפק היהודי על דלת הרב, והרב שאל: "מי שם?" אך הפעם ענה היהודי בשמו, ומיד פתח לו הרב את הדלת. תמה היהודי למעשהו של הרב, מדוע אתמול לא פתח לו והיום פתח?

השיב הרב ואמר: כתוב "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'", כלומר, אם מסתתר יהודי מאחרי הדלת ורוצה להכנס, וכששואלים "מי שם", הוא עונה "אני", "לא אראנו". אולם כאשר הוא עונה בשמו ולא אומר "אני", אזי "אראנו", שנקמר "ואני לא, אראנו!"

נתקלים אנחנו יום יום באנשים שה"אני" שלהם נודף מבגדיהם ותנועותיהם, ואם חס ושלום יעזו מישהו לדבר עמו כדרך כל הארץ, או שיזמין אותו לחתנה בפוגשו אותו ברחוב ולא יבוא להזמין בצורה מכבדת בתוך ביתו, הוא לא יגיע לחתנה וכהנה וכהנה רבות.

מדוע אין חשק ללמד

ספר חכם אחד: פעם אחת נכנסתי אל מרן הסטיפלר זצ"ל, יחד עם בחור אחד שלא ראה סימן יפה בתלמודו. רבנו הורה לנו לשבת, ועוד לפני שמסרתי לו את הפתק, כבר פנה אל הבחור ופתח ואמר במתק לשונו:

אתה יודע למה יש בחורים שינשבר להם בלמוד, ושפתאום מקבלים משבר? יש לזה רק סבה אחת - מפני שלומדים וחושבים על כבוד, שרוצה שהראש ישיבה יחזיק ממנו, ושיכבדו אותו, וכואב לו שחברו יודע יותר ממנו, ושחבריו שואלים שאלות טובות באמצע השעור והוא אינו שואל, וכל זה גורם לו צער, והקנאה אוכלתו ומקבל משבר.

אבל דע לך, שהאמת היא, שלומדים תורה רק בשביל דבר אחד ויחיד, שאחרי מאה ועשרים שנה באים לעולם האמת עולם הנצח, ושם לא תופס שום חשיבות שום ענין שבעולם, לא רכוש, ולא נכסים, ולא שום דבר, רק דבר אחד ויחיד - תורה. ושם כל המשא ומתן הוא רק בתורה, ושם יבחנו כל אחד ואחד על ידיעותיו בתורה, ויאמרו לו: עמד וערוך מקרא שקרית, ומשנה ששנית.

וכל התורה שפן אדם לומד כל ימי חייו, צריך להיות רק לתכלית זה שלא יבוש ולא יפלים לעולם ועד בעולם האמת והנצחי. וכאשר לומד לתכלית הזו בלבד אז לא אכפת לו שום עניני כבוד, ושום קנאה לא תעלה על לבו, ולא אכפת לו אם מחזיקים ממנו כאן, ואם מכבדים אותו כאן, שום דבר לא אכפת לו, כי כל מחשבותיו נתונים רק להוסיף עוד ועוד תורה לעולם שכלו תורה, ואז אין לו משברים והוא תמיד בשמחה...

משנה כ

יהודה בן תימא אומר, הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר, עז פנים לגיהנם, ובשת פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

עז פנים לגיהנם

העזות היא מדה רעה מאד, וכתב בספר "קב הישר" (פרק לד) שבית דין של מעלה, מנדים את מי שהוא מעיז פניו בפני בני אדם ואין לו בשת כלל. ולא די בכך שהוא בחרם ונדוי, אלא בנוסף לכך עונשו הוא להתגלגל בכבל, וזה שאמר הכתוב "והכלבים עזי נפש". ועונשו כענש של מי שחטא עם אשת איש. רח"ל.

רבנו החפץ חיים, היה רחום וחנון מאד. פעם אחת ספרו לו על תלמיד אחד בשיבה שאינו מתפלל ואינו לומד כראוי, אמר החפץ חיים: לא נורא, אל דאגה, בחור זה עוד יהיה רב באיזו עירה.

והנה פעם אחרת ספרו לו, שאחד מבני הישיבה התחצף לבעלת האכסניה שלו, והרב הורה לסלקו מן הישיבה! הבחור בקש סליחה, אבל הדבר לא הועיל. באו ושאלו את הרב על מה הקצף, והרי בעבר סלח על דברים חמורים יותר!?

השיב הרב: המשנה אומרת כי "עז פנים - לגיהנם". ויש להבין, הרי על כל עברה שעושים נדונים בסוף בגיהנם, ואם כן, מדוע הדגישו זאת אצל מי שיש בו עזות פנים?

התשובה היא, שחכמינו ז"ל רצו לומר לנו, כי העזות פנים הורסת את כל הסיגים והגדרות, וממילא דרכו סלולה להגיע לגיהנם, מפני שאין לו מעצורים על מעשיו. אבל אדם שנגוע בשאר עברות, אין זה מחייב שיגיע לגיהנם, מפני שיש לו אפשרות לתקן את מעשיו ולעשות להם סיגים וגדרים.

עזות טובה ועזות רעה

הנה מצד אחד אומר לנו התנא, להיות עז כנמר, ומצד שני מודיע לנו שעז פנים סופו ללקת לגיהנם, כיצד מסתדרים פני הדברים?

אולם יש לבאר זאת על פי משל: עשיר אחד נסע עם מרכבתו למקום מרחקים 3 ימים ו- 3 יללות. לאחר נסיעה ממשכת, ירד מן המרכבה, ונכנס לחנות אחת, וכעבור שעה קלה יצא משם ובגדו כלוב זעיר ובו צפור קטנה, וחזר לביתו.

תמה העגלון: נסיעה כזו ארכה עבור צפור כה קטנה? שאל את העשיר על כך, ענה לו העשיר: צפור זעירה זו נקראת 'זמיר', והיא שוה הרבה בסוף.

העגלון לא הבין מאומה, ולא ידע מה זה זמיר. הוא שב ושאל: מה מחירה? ענה לו העשיר: 500 דינרים!

כשהגיע העגלון לביתו אמר לאשתו: אספר לך דבר פלא. אדונינו העשיר נסע עמי למרחקים, וקנה שם צפור קטנה ב- 500 דינרים, אין זאת אלא שטעמה טעם גן עדן, מגיע לנו גם כן פעם להרגיש טעם של עשירים, אני עמל קשה כל ימי חיי, ומותר לי פעם להנות גם כן מכספי.

הסכימה עמו אשתו ואמרה: הרי חסכנו 300 דינרים לעת זקנה, נלוה עוד 200, ונקנה את הצפור. כאשר חשב כן עשה. נסע העגלון שלושה ימים, והגיע לאותו מקום, קנה את הצפור המדברת, והגיע לביתו שמח וטוב לב.

הורה לאשתו שתכין קדרה גדולה עם בצלים ותפוחי אדמה, ותתן חצי צפור לתוך הקדרה, ודאי יתן בשרה של הצפור טעם בכל התבשיל. וחצי צפור תשמרי למחר, שנהרגיש טעם עשירות 2 ימים. עשתה אשתו כאשר אמר.

כשנגמר הבשול, ערכה את השלחן מעין דגמת העשירים, והזמינה את בעלה להתענג במעדן הטעים. ישבו שניהם בשמחה, ובאו לאכול, והנה הם לא מרגישים שום טעם. אמר לה בעלה: כנראה שהסבה לך היא שערבנו בתבשיל בצלים מחר תצלי את החצי הנותר בפני עצמו. כאשר אמר כן עשתה. צלתה את חצי הצפור הזעירה, וערכה את השלחן כאתמול.

ישבו שניהם בשמחה לאכול, נגסו בבשר המועט שחלקו לשניהם, והנה טעמו כטעם צלתה ישנה, צמיג מריר וישן.

חשכו עיני העגלון, והוא מרט את שערוֹתיו: אוי לי, אללי לי, את כל חסכוֹנותי הוצאתי והלואות רבות נטלתי, ולבסוף לא נהנינו מכלום, אוילי לא ידענו להכין את התבשיל כראוי, אוילי שכחנו לשים איזה תבלין, אוילי נתן עוד להציל את ההשקעה ולחוש את הטעם הנפלא.

רץ במהירות לארמון העשיר, ואמר לו: ראיתי שאדוני קנה צפור קטנה במחיר פה רב, והתאויתי אף אני וקניתי צפור כזאת, ובקשתי להרגיש לרגע כמו עשיר, אבל כאשר בישלתי אותה, לא מצאתי בה כל טעם. את האמת אומר, לו הייתי קונה אנוז בשני זהובים, היה ערב לחפי פי מאה...

צחק העשיר ואמר: פתי ושוטה מטופש, צפור זו אינה לאכילה, אלא כדי לשמוע את זמירותיה, ולהנות מקולה, אם רצית צפור לאכילה, יש גדולות וטעימות ממנה עשרת מונים, אבל אם לשירה, אין כשירת הזמיר.

הנמשל הוא, שלפעמים העזות היא מדה טובה ומשבחת, כגון להיות עז פנים נגד עוברי רצון ה', ולא להתבייש מהלועגים עליו בעבודת ה', אלא

יתנהג בעזות של קדושה לעשות רצון אבינו שבשמים. אמנם יש עזות רעה, כגון חצפה וכדומה, שיש להתרחק ממנה מאד. נמצא שהכל לפי המקום ולפי הזמן, ובלבד שיכון את לבו לאבינו שבשמים.

מדות בטבע

הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, בספרו 'קול יהודה', כתב לבאר, מדוע נקט התנא והזכיר דגמאות של בעלי חיים על המצות הנזכרות: "עז כנמר, קל כנשר, רץ כצבי, גבור כארי", לכאורה היה די אם היה אומר: "הוי עז, קל, רץ, וגבור, לעשות רצון אביך שבשמים".

והסביר הרב יסוד גדול. על האדם להתחנך לתכונות אלה, ולהתרגל בהם בהתמדה, עד כדי שיהפך אותו לקנן ולחלק טבעי בלתי נמנע ממנו, מבלי התאמצות יתר, כדגמת הנמר, שתכונת העזות היא אצלו בטבע, וכן האריה הנו גבור בטבע, וכן יתר בעלי החיים.

משנה כא

הוא היה אומר, בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה עשרה לחפה, בן עשרים לרדוף, בן שלשים לכח, בן ארבעים לבינה, בן חמשים לעצה, בן ששים לזקנה, בן שבעים לשיבה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשוח, בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם:

משנה כב

בן בג בג אומר, הפך בה והפך בה, דכלא
בה. ובה תחזי, וסיב ובלה בה, ומנה לא
תזוע, שאין לך מדה טובה הימנה:

משנה כג

בן הא הא אומר, לפום צערא אגרא : (לפי הצער,
כך גודל השקר).

לפום צערא אגרא

משל למלך אדיר, שהיה חכם גדול, ומלכים ונשיאים רבים היו סרים
למשמעתו, ומשפטים לפתחו מדי פעם בפעם להתייעץ עמו בעניינים
מדיניים וצבאיים וכלכליים, והיה משיב להם בטוב טעם ודעת כיד הי'
הטובה עליו.

פעם אחת, יעצו לו שריו ואוהביו שלכבוד המלכים דופקו דלתותיו, צריף לבנות לו ארמון גדול ומפאר כליל תפארת בנוי לתלפיות, כדי לקבל בו את אורחיו המלכים. ומיד פתחו במכרז, והגיע לשם אדריכל ממחה לפני השרים, והציע לפניהם את התכנית לבניית הארמון הנכבד הזה.

משזכה במכרז, נגש מיד לעבודה, והביא פועלים רבים וחרוצים למהר ולסיים את בנין הארמון בהקדם האפשרי, ובמשך שנה תמימה, קם הבנין של הארמון על מכונו.

יעצו השרים, כי את כתלי הטרקלין יש למסר לידי אנשים ממחים לציר אותם בצבעים מרהיבי עין, ונגשו למלאכה זו ארבעה אנשים ממחים במלאכת הצבעות, כדי לצבע את כתלי הארמון, והוטל על כל אחד מהם לצבע כתל אחד מארבעת כתלי הבית, ולסיים את מלאכתם במשך חדש ימים, לא יאחר.

והנה שלשה מן האמנים האלה, נגשו מיד למלאכתם עם פועלים רבים, לסיים מלאכתם בזמן המיעד, כדי לחנך את בנין הארמון לפני כל המלכים והנשיאים המכבדים בתם החדש, ועשו מלאכתם בחריצות ובזריזות רבה יום יום.

ואלו האמן הרביעי, לא שת לבו גם לזאת, רק היה מבקר מדי פעם, ורואה את מלאכת חבריו, מסתכל בהם, מעשן סיגריה, והולך. ויתמהו איש אל אחיו על האמן העצל הזה. גם המלך אשר היה עוקב אחר מעשה האמנים ונדע את אשר נעשה, חרה אפו על האמן הרביעי שאינו עושה מלאכתו כאשר התחייב למלך.

ויהי כאשר הגיעו הימים האחרונים של החדש, וכל אמנים סימו כמעט את כל מלאכתם, התבונן האמן וראה כי לא יוכל לסיים מלאכת הצבע ביום המיעד מאפס פנאי.

מה עשה? הלך ומשח את הכתל שלו בצבע כסף, ונעשה כל הקיר כמו מראה, ובעשותו כן, כל הצוירים היפים של שלושת הכתלים ויפי ציורם, היו נראים בכתל הזה, וכל מי שקרב להסתכל בכתל ההוא, ראה את כל הצוירים הנפלאים אשר בקירות הבית, וכלם נצבים למראה היפי וההדר המשתקף מהמראה.

התבונן המלך על מעשיהם, וכלם מצאו חן בעיניו. קרא לשלשת האמנים הראשונים, והעניק להם מתנות נכבדות כיד המלך, מלבד משכרת שלמה על כל ימי החדש. אבל לא נתן להם את המשכרת ביד, אלא תלה ארנקים של זהובים על כל כתל משלשת הכתלים, ולאומן הרביעי אמר: הנה גם על הכתל שלך, תלויים ועומדים דמוות שלשה ארנקי זהב, לך וקח אותם...

הַנְּמָשֶׁל בְּרוּר, גַּם בּוֹרָא עוֹלָם יִשְׁתַּבַּח שְׁמוֹ, מִתְנַהֵג עִם הָאָדָם בְּאוֹתָהּ צָרָה,
שֶׁלְּפִי הַעֲמַל וְהִיגִיעָה שֶׁהִשְׁקִיעָה הָאָדָם כְּדִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִינוּ שְׁבַשְׁמִים,
כִּי יִקְבַּל אֶת שְׁכָרוֹ לַעֲתִיד לְבוֹא.

מִסְפָּר בְּסִפּוֹר "קוֹל חוֹצֵב", עַל בְּחוֹר אֶחָד שֶׁהִשְׁתַּתַּף בְּקִבְעוֹת בְּשַׁעוֹר שֶׁהָיָה
מוֹסֵר רַבִּי שְׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן ז"ל. אוֹתוֹ בְּחוֹר הֵחַל לְהַחֲסִיר כַּמָּה יָמִים
מִהַשְׁעוֹר. רַבִּי שְׁלוֹם הִחְלִיט שֶׁמִּתְּפַקִּידוֹ לְאַתֵּר אֶת הַנְּעַר, וְלִהְשִׁיבוֹ לְחִיק
הַתּוֹרָה.

נִקְשׁ הָרַב עַל דָּלֶת בֵּיתוֹ, וְהַנְּעַר נִרְאָה בְּפֶתַח. פָּנָה הָרַב לְבְּחוֹר וְאָמַר: שְׁלוֹם
עֲלֶיךָ יְקִירִי, בְּיָמִים הָאֲחֵרוֹנִים לֹא רָאִינוּ אוֹתְךָ, חֲשַׁשְׁנוּ שֶׁמָּא מִשָּׁהוּ מֵצִיק
לְךָ.

אָמַר הַבְּחוֹר: בְּרוּךְ ה' אֵין לִי כְלוּם, וְאֲנִי מְאֹד אוֹהֵב לְלַמֵּד גְּמָרָא, אֶלָּא
שֶׁהִשְׁבּוּעַ אַחֲסִיר כַּמָּה יָמִים, וּבְשָׁבוּעַ הַבָּא אָשׁוּב לְסִפְסָל הַלְמוּדִים בְּיַתֵּר
שָׂאת.

שָׁאַל הָרַב: מַה קָרָה, מִיִּשְׁהוּ חוֹלָה בְּמִשְׁפָּחָה? לֹא, אָמַר הַתַּלְמִיד, חֲלִילָה,
יֵשׁ לִי סִבָּה צְדָדִית שֶׁמוֹנַעַת מִמֶּנִּי לְהִשְׁתַּתַּף בְּשַׁעוֹר, אִךְ כְּמוֹ שֶׁכָּבַר אֲמַרְתִּי,
אֲנִי מִבְּטִיחַ לְהִשְׁתַּתַּף בְּשִׁקְיָה מִיַּד עִם סְלוּק הַטְרָדָה.

שָׁאַל הָרַב: מַעֲנִין מַה הִיא הַטְרָדָה שֶׁמְצַלִּיחָה לְהַפְרִיעַ לְךָ דְּוִקָא בְּאוֹתָהּ
שְׁעַת עָרֵב מִקְדָּמַת שֶׁל הַשַּׁעוֹר. אָמַר הַבְּחוֹר: קִשָּׁה לִי לְסִפּוֹר, אֲנִי מִתְבַּיֵּשׁ,
אֲבָל אֶסְפָּר אֶת הָאֲמֹת, הַשְּׁבוּעַ מִתְקִיִּים הַמְשַׁחֵק הַמְרַכְזִי ב"כַּדּוֹר רָגְלִי"
(מוֹנִידִיאֵל), שְׁעוֹת הַמְשַׁחֵק חוֹפְפוֹת לְשַׁעוֹת הַשַּׁעוֹר, וְאֲנִי לֹא מְסַגֵּל לוֹתֵר עַל
רְגָעִים אֶלּוֹ, בְּגִלְל שְׁאֲנִי "מְכוֹר" לְמִשְׁחָקִי כַּדּוֹר!

ר' שְׁלוֹם שָׁמַע אֶת הַדְּבָרִים, וְאָמַר: יְדִידִי הִיָּקֵר, שְׁמַעְתִּי וְהִבְנַתִּי, רַק
שְׁמַעְנִין אוֹתִי מַה סוֹד הָאֲשֶׁר בְּמִשְׁחָק הַכַּדּוֹר, הִיִּיתִי שְׂמִחַ מְאֹד לְשִׁמוּעַ
מִקְרוֹב עַל מִהְלֵךְ הַמְשַׁחֵק.

הַתַּלְמִיד הֵחַל לְסִפּוֹר בְּהִנָּאָה אִישִׁית, וְכִי אָמַר: הַמְשַׁחֵק מִתְחַלֵּק לְשִׁתִּי
קְבוּצוֹת, וְאִם נִרְצָה לְהַגְדִּיר אֶת הַהֲצַלְחָה עַל רָגְלֵי אַחַת, נֹאמַר שְׁמִי
שְׁמִבְקִיעַ אֶת הַשַּׁעַר, הוּא הַמְאֲשֶׁר. זֹאת אוֹמְרַת, בְּצַדִּי הַמְגַרֵּשׁ יֵשׁ שַׁעַר
רַחֵב מִימֵדִים, וּמִי שְׁבוּעַט בְּכַדּוֹר וּמְכַנִּיסוֹ לְשַׁעַר, הוּא הַמְנַצֵּחַ. הַרְגַע
שֶׁהַכַּדּוֹר נִכְנָס לְשָׁם, הוּא הַרְגַע שֶׁל הַמְשַׁחֵק.

רַבִּי שְׁלוֹם הַעֲמִיד פָּנִי תָם כְּמִי שְׁאִינוֹ מִבִּין כָּלֵל בְּכַדּוֹר, וְשָׁאַל שְׁאֵלָה: מַה
הַחֲכָמָה הַגְּדוֹלָה לְהַכְנִיס כַּדּוֹר לְתוֹךְ הַשַּׁעַר, בְּאֵ עֲמִי וְאֲנִי אֲרָאָה לְךָ אֵיךְ
שְׁאֲנִי בּוֹעֵט לְתוֹךְ הַשַּׁעַר, עֲשָׂרִים כַּדּוֹרִים בְּמַהִירוֹת הַבְּזָק...

הבחור חיך ואמר: את העקר שכחתי לספר לרב. ליד השער עומד שומר, והוא משתדל למנוע את כניסת הפדור לשער, והחכמה היא להתגבר עליו, ולהכניס את הפדור.

ואיך באמת מצליחים להתגבר עליו, שאל רבי שלום? אמר הבחור: זו החכמה במשחק, ומי שמצליח, הוא השמח, וזה הספוק הגדול של המשחק.

אני רוצה להבין, בקשר ר' שלום, השוער לא הולך לישון, הוא נמצא ליד השער עשרים וארבע שעות ביממה, אוכל שם וישן שם? מה פתאום, צחק הבחור, ודאי שהוא הולך לישון, הוא עומד שם רק בשעת המשחק, ואחר כך הוא שב לחיי היום יום.

אם כך, שאל הרב, אז מה הבעיה, נבוא בליילה כשהשומר הולך, ונבקייע את השער ללא שום בעיה?! אמר לו הבחור: דוקא משום כך, דוקא בגלל שהשומר מסתלק, ואין קשי להכניס את הפדור, אין זו חכמה להכניס את הפדור, החכמה והגבורה היא רק בשעת הקשי. עומדים שם במגרש עוד נערים שמונעים להכניס את הפדור, ולמעשה כל הקבוצה מונעת מנערי הקבוצה השנייה להכניס את הפדור.

ר' שלום הביט בבחור ואמר: ישמעו אוזניך מה שפיד מדבר, האם לבא לשעור בשבוע הבא זו גבורה? אתה הרי רוצה ללמד, ובשבוע הבא אין לך שום מניעה לבוא לשעור, אם כן, החכמה היא לא גדולה במיוחד.

החכמה הגדולה היא - בשעה שיש מפריע שעומד בשערי בית המדרש ומונע את הכניסה, בשעה זו נקודת האשר היא להבקייע את השער, ולבוא לשעור דוקא כשקשה, ולפום צערא אגרא.

פרק ו

רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה,
זוֹכֶה לְדַבְרֵי הַרְבֵּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁכַל
הָעוֹלָם כִּלּוֹ כִּדְאִי הוּא לוֹ, נִקְרָא רַע, אֶהוּב,
אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת,
מְשַׁמַּח אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׁמַּח אֶת הַבְּרִיּוֹת,
וּמְלַבֵּשְׁתוֹ עֲנֹה וְיִרְאָה, וּמְכַשְׁרֵתוֹ לְהִיּוֹת
צַדִּיק חָסִיד יֵשֶׁר וְנֶאֱמָן, וּמְרַחֲקֵתוֹ מִן
הַחֲטָא, וּמְקַרְבֵּתוֹ לִידֵי זְכוּת, וְנֶהֱנִין מִמֶּנּוּ
עֲצָה וְתוֹשִׁיָּה בִּינָה וְגִבּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשַׁלֵּי ח) לִי
עֲצָה וְתוֹשִׁיָּה אֲנִי בִּינָה לִי גִבּוֹרָה, וְנוֹתַנְתָּ לּוֹ
מַלְכוּת וּמְמַשְׁלָה וְחַקּוֹר דִּין, וּמַגְלִין לוֹ רְזִי
תּוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כַּמַּעֲיָן הַמְתַּגַּבֵּר וְכִנְהָר שְׂאִינוֹ
פּוֹסֵק, וְהוּהוּ צָנוּעַ וְאַרְדָּ רוּחַ, וּמוֹחֵל עַל
עֲלָבוֹנוֹ, וּמַגְדִּילָתוֹ וּמְרוֹמְמֵתוֹ עַל כָּל
הַמַּעֲשִׂים :

תורה לשמה

הגאון ר' יצחק מאיר האדמו"ר הראשון של חסידות "גור", עבד בזמנו כעשר שנים, וחבר חבר נפלא שבו מיישב את כל קשיות ה"שפתי כהן" בחשן משפט. בטרם מסר את החבור לדפוס, הלך לרבו האדמו"ר מקוצק וצ"ל, כדי לקבל את ברכתו.

אך הרב מקוצק שאל אותו: ר' מאיר, האם בטוח אתה בעצמך שבזמן שעסקת בחבור נפלא זה, כל פונותיך היו לשם שמים בלי שום שמץ רעיון להראות את למדנותך, או שמא היה באיזה שהוא מקום שמץ מחשבה

שְׁאַתָּה אֲכֹן מִבֵּינ יוֹתֵר מֵהַגָּאוֹן הַשֹּׁפֵתִי כִּהְיֶה? דַּע לָךְ כִּי הַשֹּׁפֵתִי כִּהְיֶה לְמִד
תְּמִיד תּוֹרָה לְשִׁמָּה!

רַבִּי יִצְחָק מֵאִיר לֹא הִסֵּס וְלֹא שָׁאַל שְׁאֵלוֹת, לֹא הִתְנַפַּח וְלֹא מָצָא
אֲמִתְּלוֹת, אֶלָּא יָצָא הַחוּצָה, אָסַף שְׁבָבֵי עֲצִים, הִצִּית מְדוּרָה, וַיִּבְרָךְ
”אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ לְשִׁמוּעַ בְּקוֹל חֲכָמִים”, וְהִשְׁלִיךְ אֶת פְּרֵי עֵמֶל שֶׁל עֵשֶׂר שָׁנִים
לְתוֹךְ הַמְּדוּרָה, וְזֹאת לְמַרְוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ שֶׁלְּשָׁה עֵשֶׂר בְּנִים שִׁמְתוּ כָּלֶם עַל פְּנֵיו
בְּחַיָּו, וּבְיָדָיו הָיוּ לוֹ רְצוֹנוֹת עֲזִים לְהִשְׁאִיר חֲבוּר בְּעוֹלָם.

כְּשֶׁרָאָה זֹאת הָאֲדָמוּ”ר מְקוֹצֵק, בָּרַכּוּ עַל מַעֲשָׂהּ, וְאַחַל לוֹ שִׁיחְבֵּר חֲבוּרִים
שֶׁל חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה לְשִׁמָּה. וְאֲכֹן הִשְׁאִיר הָאֲדָמוּ”ר רַבִּי יִצְחָק מֵאִיר, סִפְרִים
שֶׁהֵם לְמוֹפֵת עַד הַיּוֹם הַזֶּה הַיְדוּעִים בְּשֵׁם ”חֲדוּשֵׁי הָרִי”מ”.

וּמוֹחַל עַל עֵלְבוֹנוֹ

מִסְפָּר עַל רַב אֶחָד, שֶׁהִתְאוּנָן בְּמִרְיוֹת לְפָנֵי הָאֲדָמוּ”ר רַבִּי יוֹאֵל מִסְטָמֵר
זַ”ל, עַל אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת פּוֹחֲזִים וְרִיקִים, שׁוֹפְכִים אֶת דָּמוֹ, וּמְבַזִּים
וּמְלַבֵּינִים פְּנֵיו בְּרַבִּים.

אָמַר לוֹ הָרַב: בְּמִסְכֵּת אָבוֹת שְׁנֵינוּ, רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה
לְשִׁמָּה זֹכֶה לְדַבְרֵי הָרַבֵּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כָּלוּ כְּדָאֵי הוּא לוֹ
וְכוֹ, וְעוֹד מְפַלְיָה הַמְּשַׁנָּה בְּמַעֲלוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ אֲדָם.

וְהִנֵּה מָה הִיא הַמַּעֲלָה הָאַחֲרוֹנָה וְהָעֲלִיוֹנָה בְּיוֹתֵר - ”וּמוֹחַל עַל עֵלְבוֹנוֹ”,
זֹאת אוֹמֶרֶת, כִּי אַחֲרֵי כָּכֵל הַכֹּל, אַחֲרֵי שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ אֲדָם לְהִיּוֹת מַעֲיָן
הַמְתַּגַּבֵּר וְלַמְלָכוּת וּמְמַשְׁלָה, וְנִהְיֶה מִמֶּנּוּ עֲצָה וְתִשְׁיָה הוֹרָאָה וְהַנְּהָגָה, עִם
כָּל זֹאת, אֲדָם מֵאֲשֶׁר כָּזֶה צָרִיךְ לְהִיּוֹת מוֹכֵן לְקַבֵּל בְּזִיוּנוֹת וְעֵלְבוֹנוֹת, לְכֹן
הִתְנַא רַבִּי מֵאִיר אֵינּוּ מְבַטֵּחַ לוֹ שֶׁלֹּא יִגִּיעוּ אֵלָיו בְּזִיוּנוֹת, אֶלָּא מְבַטֵּחַ
לְמִי שֶׁלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמָּה, שִׁיְהִיָּה ”מוֹחַל עַל עֵלְבוֹנוֹ”, לְלַמְּדוֹ כִּי גַם הַגָּדוֹל
בְּעִנְקִים, עָלוּל לְסַפּוֹג עֵלְבוֹנוֹת מִבְּנֵי אֲדָם.

נִכְנַס פְּעַם רַב שֶׁל עֵינָה מְסִימָת אֶל מֶרֶן הָרַב שֵׁךְ זַ”ל, וְתָנָה לְפָנָיו אֶת מַר
לְבוֹ, וְסִפֵּר לוֹ עַל הַחֲרוּפִים וְגִדּוּפִים שֶׁעוֹשִׂים לוֹ תוֹשְׁבֵי הָעֵינָה, וְעַל מוֹדְעוֹת
הַגִּנָּאֵי שֶׁהִשְׁמַץ בָּהֶם, וְאָמְרוּ לוֹ לַעֲזֹב אֶת הָעֵינָה, וְכָל זֶה מִחֲמַת שֶׁעָשָׂה
תְּקִנּוֹת חֲדָשׁוֹת בְּעֵינָיו הַכְּשָׁרוֹת שֶׁל הָעִיר.

אמר לו הרב שך, מדוע אתה מתפעל מהם, אתה לוחם מלחמת קודש, ובמלחמה מקבלים גם חצים, חיבים להיות גבורים על כל המלחמות האלה, ועוד תזכה בשכר נצחי עצום ורב.

לאחר הרהור קצר, קם הרב שך ממקומו, נטל את ידיו, ואמר: בוא עמי. הוא הובילו אל ארון הספרים שהיה בחדר השני, התכופף מעט, ופתח את אחת המגרות. עשרות מודעות היו מנחות שם זו על גבי זו. ראה, הנה כאן מנחים כל מודעות הגנאי ("פשוטילים") שכתבו עלי, אוסף אני מודעות אלו אחת לאחת, ושומרו כאן במגרה הזאת.

שאל אותו רב העיירה: לשם מה שומר אותן הרב, וכי לא היה ראוי לקורען לגזרים?

השיב הרב שך בחינה: יש רבנים שחברו ספרים, ובקשו בצואתם שלאחר פטירתם יניחו בשעת הלונה את ספריהם על מטתם, כי הספרים עליהם עמלו, ודאי יכולים להגן עליהם. אני אינני מבקש שיניחו את ספרי על מטתי, אם הייתי מבקש משהו, הייתי מבקש שיניחו את כל המודעות הללו על גבי מטתי, בטוח אני שמודעות אלו בהן ירו עלי חצים, בהן רדפוני ובישוני על עמדי בתקיפות במלחמת הקודש, הן תהיינה לי למגן למחסה לעולם הבא...

משנה ב

אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף, שנאמר (שם יא) נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם, ואומר (שמות לב), והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין

לָדָּ בֶן חוֹרִין אֵלֶּא מִי שְׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד
תוֹרָה, וְכֹל מִי שְׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תוֹרָה הֵרִי
זֶה מִתְעַלֶּה, שְׁנֵאמַר (בַּמִּדְבָּר כ"א) וּמִמִּתְנָה
נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת:

לא נאמר 'אוי לה לתורה', אלא 'אוי להם לבריות', התורה אינה מתמעטת ואינה נפגמת ואינה נזוקה, בין אם לומדים בה ובין אם לא לומדים, התורה היא השלמות, היא האמת הנצחית הבלתי משתנית, אבל אוי להם לבריות, מפני שעלבון התורה משפיע אף ורק עליהם לרעה, אבל כבוד התורה במקומו עומד.

החסיד יעב"ץ, ממשיל זאת לאדם שהמלך היה אוהבו, ועל בן החליט להעניק לו שי. הוא נתן לו פרק זמן קצוב של שעותים בו הוא יכול להכנס לאוצר המלך, ולקחת דינרי זהב ככל שישפיק. אולם אותו אדם במקום לנצל את אותן שעות יקרות, זנח את הדינרים בפנתם, ופנה לעסוקים אחרים, אכל, שתה, וישן.

האם נתן לומר כי הדינרים "נעלבו", האם ערכם נרד בעיני העולם? בודאי שלא! הדבר היחיד שקרה הוא - שהאיש הלך הוכיח במעשיו, כי הוא שוטה מפלג, ואינו מבין ערכם של דינרים, ומעשהו מעורר לעג וקלס בעיני כולם.

כך הוא מצבו של האיש שאינו מנצל את פרק הזמן שנקצב לו בעולם הזה, כדי "לאסוף" דברי תורה ככל שביכולתו, אלא מבזבז את זמנו בעסוקים טפלים, במעשיו הוא מוכיח את קוצר דעתו, ואת אי רצונו להשיג את למוד התורה, אשר מכל סחורה יקרה.

הצרות באות מעלבונה של תורה

כתב רבנו יצחק אברבנאל: "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה", כוונת הדברים היא - שהאוי והרעות כולם שיבואו על הבריות (בי"מ), ומשך עליהם מעלבונה של תורה, כלומר, בגלל העלבון שמעליבים את התורה, שפאשר מניחים אותה מקפלת בזוית הבית ככלי שאין בו חפץ, ואין אדם עוסק בה, הוא עלבון גדול לתורה, וזה הסבה הראשונה לצרות ישראל ורעותיהם!

ספר על רבי רפאל מברשיד: מעשה בשני אחים שאחד מהם היה עשיר והשני עני, והיו אוהבים זה לזה. העשיר היה תומך מכספו באחיו העני שישב כל ימיו ועסק בתורה.

והנה האחד הימים כשבא העני לקבל את תמיכתו של אחיו, אמר לו העשיר: לא טוב הדבר שאתה זקוק לבוא אלי כל הזמן כדי לקבל נדבה, מפני שאתה נשאר עני כבתחלה, הצעתי היא לתת בידך הפעם סכום נכבד שתוכל לסחור בו, אולי יעזרך השם ולא תצטרך עוד למתנות.

עמד האח והעניק לעני ממון רב, והעני החל לסחור במעות ועשה חיל, עד שתוף זמן קצר התעשר עשר גדול מאד.

לימים בקר האח העשיר את האח העני, וראה שנתעשר, ונתמלא לבו שמחה כי טוב יעץ לאחיו בשעתו. ואז שאל את אחיו: העוד אתה שוקד כבתחלה על דלתות התורה?

השיבו האח בנימה של לגלוג: הי, אלמלי אני ממשיך בלמודים, הרי לעולם לא הייתי מגיע אל העשר, כי מי שלומד תורה, לא יכול להגיע למה שהגעתי!

ויהי כהוציאו מפיו את הדברים האלה, מיד נתקף בשטף דם קשה ובא לידי סכנה, עד שהזעיקו רופאים ממחים להצילו, אך כל תחבולותיהם לא הועילו מאומה. שעות ארכות היה מוטל העני שהתעשר על מטתו, וקילוח הדם לא פסק, עד שהרגיש כי קצו קרב. ואז פקח את עיניו ואמר לאנשים שעמדו סביבו: אל תטרחו ברפואתי, מפני שלא תועילו מאומה, כי שמעתי את התורה הקדושה אומרת: כיון שהעלבת אותי, באמרך שהלמוד מונע את האדם מהעשר, לפיכך לא תוסיף לחיות. וכעבר רגעים אחדים שבק חיים.

כשספר זאת רבי רפאל, הוסיף לומר, שאלו היה אותו האיש מצטער על כך שאין באפשרותו ללמוד תורה כבתחלה מפני על הפרנסה, לא היה נענש עונש כזה חמור, אבל בגלל שלא הביע צער וכאב על כך שאינו לומד תורה, הרי הוא העליב את התורה.

מהו עלבונה של תורה

התבטא הגאון רבי אהרן יהודה ליב שטיינמן שליט"א: הנה בזמנינו כל אחד יודע שאם בכל המצות יש התרשלות, הרי למוד תורה זה הדבר שהכי קל לאדם להתרשל, ואני יודע מקרים כמו למשל, אם אחד רוצה

ללכת לעבוד בחנות או בפקידות וכדומה, ובינתיים יקראו לו לבוא להשלים מנין בבית האבל, יאמר שהוא לא יכול, כי הוא צריך ללכת לעבוד, ויבינו את זה.

אבל אם אחר לומד, חושבים כי בודאי שהוא צריך ללכת להשלים מנין, ואם לא ילך, יתפלאו - מה זה? האם הוא לא יכול להשלים מנין בבית האבל? ואפילו שבינתיים על ידי זה שישלים להם מנין יבטל תורה, בכל זאת בני אדם חושבים שאין דבר, כי תורה אפשר לבטל אפילו בשביל דבר הכי קטן.

וזהו מה שחכמינו אומרים: "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה", מה שתורה זה הדבר הקל ביותר לבטל, ובשביל דבר הכי קטן אפשר לבטל תורה, אבל שאר דברים לא מבטלים, זה עצמו עלבון לתורה שאין כמוהו.

עזבו מקור מים חיים

מספר על דינגוף [ראש עיריית תל אביב הראשון], שהלך לבקר אצל הבדוים יושבי האהלים. לאחר שסיים את הבקור העניקו לו במתנה "נרגילה" ובקשו גם כן לבוא אליו ולבקרו בקור גומלין.

כשהגיעו, ראו דבר פלא, היה זה "ברז" שממנו יוצא מים, והם התפעלו מאד כיצד יוצא מהברז הזה מים, כמו שהוציא משה רבנו מים מהסלע...

לאחר שסיימו את הבקור, בקשו שיתן להם גם כן מתנה כמו שהם העניקו לו. שאל אותם: מה תרצו? את הברז, אמרו הבדוים. נגש ראש העיר למחסן, והביא משם ברז חדש.

כשחזרו הבדוים למקומם, אסף ראש השבט את כל בני שבטו, וערך מסבה גדולה - "חג הברז". באמצע המסבה הביאו מקל, ותקעו אותו באדמה, ותלו עליו את הברז. ראש השבט התכבד בפתחת הברז, אך בפתחו את הברז, לא יצא אפילו טפת מים אחת.

אמר אחד מהזקנים המכבדים: נראה שרמו אותנו כאן, אנחנו בקשנו את הברז שבמטבח, והוא נתן לנו ברז אחר שלא מוציא מים...

שבו הבדוים לראש העיר, ואמרו לו: לא נתת לנו את הברז שבקשנו, אנחנו מבקשים את הברז שבמטבח. כדי לא להסתבך בצרות עם הבדוים, בקש ראש העיר שיפרקו את הברז מהמטבח, ויתנו אותו להם.

בשובם, ערכו שוב מסבה גדולה, אך גם הפעם לא יצאו מים. מאוכזבים שבו לראש העיר כדי שיסביר להם את פשר הדבר, מדוע לא יוצאים מים מהברז? הסביר להם ראש העיר: וכי הברז הוא שמוציא מים, הרי ישנם

צינורות המוטמנים בתוך הקיר, ומשם הם מחברים עד לחברת "מקורות", שם שואבים מים מהכנרת, והברז אינו אלא כלי שדרכו עוברים המים.

ישנם אנשים, המחפשים את טעם החיים בכל מיני 'ברזים' למיניהם, אך אינם יודעים שהם עוזבים מקור מים חיים, וחוצבים בורות נשברים אשר לא יכילו המים. הברז האמתי שממנו יוצאים המים, הוא - התורה הקדושה אשר היא מקור מים חיים ונוזלים, ומי שדבק בה, מרויח.

משנה ג

הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שכן מצינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, שנאמר (תהילים נה), ואתה אנוש כערכי אלופי ומידעי, והלא דברים קל וחומר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומידעו, הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד,

שְׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁלְמַד דָּוִד הַמֶּלֶךְ מֵאַחִיתֹפֵל, מוּבָא בְּחַז"ל: לְפִי שֶׁמִּצָּאוּ אַחִיתֹפֵל לְדָוִד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק יְחִידִי בַּתּוֹרָה, אָמַר לוֹ: לָמָּה אַתָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה יְחִידִי, וְהֵלֵא כָּבֵר נֹאמֵר "חֲרַב אֶל הַבְּדִים וְנוֹאֲלוּ". שׁוּב פְּעַם אַחֲרַת מִצָּאוּ שֶׁהָיָה נִכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, אָמַר לוֹ: וְהֵלֵא כָּבֵר נֹאמֵר שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לֵאדָם לְכַנֵּס שֵׁם בְּמוֹרָא, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה אֵימַת שָׁמַיִם עֲלָיו. הָרִי לְפָנֵינוּ, שֶׁבְּשִׁבִיל שְׁנֵי דְבָרִים שֶׁאֵינָם נִרְאִים לְעֵינֵינוּ כְּחֲדוּשִׁים גְּדוּלִים, דִּי הָיָה לְדָוִד הַמֶּלֶךְ לְקָרוֹתוֹ עַל כֵּן "רַבִּי אֱלוֹפִי וּמִיִּדְעִי", כֵּן הִיְתָה הַעֲרָכָתָם שֶׁל גְּדוּלֵי הָאָמָה לְכָל חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה שֶׁלְמַדוּ.

משנה ד

כֵּן הִיא דִּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, פֶּת בַּמַּלְחָה תֹאכֵל וּמַיִם בַּמִּשׁוּרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן וְחַיִּי צַעַר תַּחֲיֶה וּבַתּוֹרָה אַתָּה עֹמֵל, אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, (תְּהִלִּים קכח) אֲשֶׁרִיךְ וְטוֹב לָךְ. אֲשֶׁרִיךְ בְּעוֹלָם הִזָּה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא:

כיצד למד רבי עקיבא תורה

ידוע ומְפָרְסָמֶת הַשְּׂאֵלָה, כִּיצַד אֹמֵר הַתַּנָּא "וְחַיִּי צַעַר תַּחֲיֶה וְכוּ' וְאִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, אֲשֶׁרִיךְ בְּעוֹלָם הִזָּה", וְכִי אֵיזָה אֲשֶׁר יֵשׁ לֵאדָם בְּעוֹלָם הִזָּה, אִם הוּא חַי חַיִּים שֶׁל צַעַר כְּאֵלֶּה.

וְאֶפְשָׁר לְבָאֵר, שֶׁהַתַּנָּא אֹמֵר שֶׁכֵּן הִיא דִּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, כְּלוּמַר הַדְּרָךְ לְהַגִּיעַ לַתּוֹרָה שֶׁהִיא הַנּוֹתֵן אֲשֶׁר וְעֶשֶׂר, זֶה עַל יְדֵי שֶׁעוֹבְרִים קְשִׁיִּים וְחַיִּי צַעַר בַּתַּחֲלָה, אֲבָל לְאַחַר שֶׁכָּבֵר עָבַר אֶת הַדְּרָךְ הַקָּשָׁה, וְזָכָה לְקִנּוּת אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, הָרִי הִיא תַעֲנִיק לוֹ אֶת הָאוֹר הָאֱמִתִּי בְּעוֹלָם הִזָּה, וְאֶת הַטוֹב הַנִּצְחִי בְּעוֹלָם הַבָּא.

דגמא לאדם שחי חיי צער בתחלת דרכו, ולאחר מכן זכה לאשר ועשר גדול בעולם הזה, הלא הוא רבי עקיבא, שבתחלה היה רועה צאן של כלבא שבוע. באחד הימים ראתה רחל בתו של כלבא שבוע, שהוא צנוע ובעל מדות תרומיות. אמרה לו: אם אתקדש לך, תלך לבית המדרש ללמד תורה? אמר לה, כן. הלכה והתקדשה לו בצנעה.

שמע זאת כלבא שבוע, והוציאה מביתו, והדיר אותה מכל נכסיו. לאחר החתונה, היו ישנים במתבן, והיה מלקט התבן מתוך שערותיה. אמר לה: אלמלי היה בידי, הייתי נוטן לך ירושלים של זהב, לעטרת זהב שמצירת בה ירושלים]. בא אליהו הנביא, ודפק על הדלת, ואמר להם: תנו לי קצת תבן, שאשתי ילדה ואין לי במה להשכיבה. אמר רבי עקיבא לאשתו: ראי אדם זה, שאפילו תבן אין לו. ונתנו לו מעט תבן.

לאחר מכן, אמרה לו רחל: לך ולמד בבית המדרש. הלך וישב עשרים וארבע שנה בבית המדרש. לאחר מכן חזר לביתו, והביא עמו עשרים וארבע אלף תלמידים. יצאו כלם לקראתו, שמעה אשתו ויצאה אף היא לקראתו, אמרו לה השכנות, שאלי לך בגדים ותלבשי והתכסי כראוי. אמרה להם: יודע צדיק נפש בהמתו.

כשהגיעה אצלו, נפלה על פניה לפניו, והיתה מנשקת את רגליו, דחפוה תלמידיו. אמר להם: הניחוה, שלי ושלכם שלה הוא. שמע אביה שאדם גדול בא לעיר, אמר: אלך אצלו, כדי שיתיר את נדרי שנדרתי לא לתת כלום לבתי.

בא לפני רבי עקיבא. אמר לו רבי עקיבא: אילו ידעת שיהא בעלה אדם גדול היית מדירה? אמר לו: אפילו אם ידע פרק אחד, ואפילו הלכה אחת, לא הייתי מדירה. אמר לו: אני הוא, נפל על פניו ונשקו לרבי עקיבא על רגליו, ונתן לו חצי ממונו (פתובות דף ס"ב).

ואמרו באבות דרבי נתן: לא נפטר רבי עקיבא מן העולם, עד שהיו לו שלחנות של כסף ושל זהב, ועד שעלה למטתו בסלמות של זהב. היתה אשתו יוצאה במעילים יקרים, ובעיר של זהב. אמרו לו תלמידיו: רבי, בישתנו ממה שעשית לאשתך, שהרי לנו אין אפשרות לעשות כן לנשותינו. אמר להם: הרבה צער הצטערה עמי בתורה. הרי לפנינו דגמא מוחשית לקיום דברי משנתנו.

תחלת דרכו של ה"טורי זהב"

מספרים על גאון ישראל רבי דוד סגל [בעל ה"טורי זהב" על ארבעת חלקי שלחן ערוך], שחי לפני כ-300 שנה. רבי דוד היה אברך צעיר, ועלוי עצום וגדול בתורה. כאשר כהן ברבנות בעירה קטנה ושמה פרוביז'נא, העירה היתה קטנה,

ואנשיה דלים, והם לא יכלו להקציב לרבים משפרת המספיקה אף לצרכים הבסיסיים.

אולם משפרתו הדלה ויתנאי הקיום הקשים, לא הפריעו לו כהוא זה מלישב בהתמדה ולעסק בתורה יומם ולילה.

לילה אחד, כאשר כל בני הבית כבר עלו על יצועם, והרב כדרך יושב ולמד, הוא החל חש בכאב שנים שהלך והתעצם. תחלה הוא ניסה להתעלם, אך הכאב היה כה חזק, עד שהקשה על הרפוי. הוא ידע כי ישנה אפשרות להרגיע כאב שנים על ידי ספירט או אלפיהול.

קם הרב מכסאו, והחל מחפש בארונות משקה חריף, אך כמובן הארונות היו ריקים. בצר לו, פנה לבית המרוח ('פאב') אשר היה פתוח כל הלילה, מתוך תקווה כי שם ישיג את מבקשו. הוא התעטף במעילו ויצא לבית המרוח.

בעל בית המרוח, נענה מיד למבקשו של הרב, ונתן לו פוסית משקה. הכאב נרגע מעט, והרב את המוזג: כמה עלי לשלם? עונה המוזג: 'קופיקה אחת' (שם של מטבע). הרב התנצל ואמר: אין לי כרגע אף קופיקה, תרשם את חובי, ואשלם לך בעתיד.

למוזג לא היה פנקס חובות, רוב השותים פוסית או שתים, שלמו את מחירן הזעים מיד, אמנם אותם שהיו חייבים כמה מטבעות, היו רושמים את שמם על קיר בית המרוח, שהיה משמש כלוח רשימות, וכתמרוור אזהרה בדבר החוב התופח.

גם הפעם כהרגלו, הלך המוזג ורשם על הקיר "הרב שליט"א חייב קופיקה אחת". בעלות השחר, הגיעו מספר עגלונים יהודים לשותות פוסית משקה, ולחמם את גופם לפני התפלה.

בין כה וכה עד שהמוזג מסתובב למזג עבורם, הם קוראים את הרשימה על הקיר, ונחרדים לראות את שמו של רבם מופיע על הקיר...

הביטו זה בזה והתאוננו: אבוי, איזה רב יש לנו, חשבנו שרבנו יושב ועוסק בתורה, והנה מתברר שהוא משתפר בחבורת הגויים הללו... הרוחות החלו סוערות, והשמועה עשתה לה כנפים, וכך בלי לשמוע מה יש לרב לומר, התכנסו מספר גבאים לשיבה, והחלט על פטוריו המידיים של הרב.

הם שלחו את השמש להודיע לרב על ההחלטה. השמש הפיר והעריץ את הרב, ולא נשאו לבו לומר לו את הבשורה המרה. כאשר נכנס לביתו של הרב, מצאו כרגיל כשהוא לומד. הסתובב השמש אנה ואנה בחדר, ועיניו כבושות בקרקע. הבחין בכך הרב ושאלו: מה אתה מחפש? ענה לו השמש: את הרבנות של פרוביזנא אני מחפש, היא הלכה לאבוד...

הרב הבין מייד את אשר ארע. ללא אומר, הוא סגר את הספר, ארו את מעט ספריו ושאר מטלטליו הדלים, ועלה עם בני משפחתו על עגלה, כדי לפנות את מקומו מבלי שיידע אנה יפנה.

כך היתה ראשית דרכו של רבנו דוד סגל. והנה לאחר מעשה זה, זכה להתמנות כרבה של העיר הגדולה 'לבוב', ונחשב לגדול הדור בדורו, ואף לאחד מגדולי הפוסקים בכל הדורות. הוא הפוסק הראשון אשר פרושו מתנוסס על הדף בכל ארבעת חלקי ה"ש"לחן ערוך".

החכם המפלא שאת מימיו אנו שותים עד היום הזה, התחיל בפת במלח ומים במשורה, עד שאף קופיקה אחת עבור כוסית ספירט לא היתה ברשותו. וסופו היה עשר וכבוד והרבצת תורה שאין כמוה.

עשה זאת בעצמד

מהי הדגשת של המשנה: "אם אתה עושה כן"? הסבר לכך נתן על פי מעשה שהיה עם רבנו החזון איש, שפעם נגש אליו אב "דואג", אשר בנו הצעיר חפץ לשקד על התורה וסרב לשמוע על הצורך לדאג לפרנסתו ולעתידו הכלכלי.

האב בא לפני החזון איש, וטענתו בפיו: אינני חפץ כי בני יחיה חיי צער, בהם כל הוצאה של מה בכך, ותהיה בבחינת "כאב ראש", חיים בהם הוא לא יהיה מסוגל להרשות לעצמו מעבר לקיום הבסיסי של "פת במלח ומים במשורה", איזה חיים אלה ללא בשר ודגים, ללא בגוד ראוי, בלא יציאה לנופש מידי פעם, ועם צפיפות דיור...

ענה לו החזון איש: האם אתה זוכר את המשנה המדברת על "דרכה של תורה"? שם נאמר: "וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כך, אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא".

הנה על כך שיהיה טוב לו לעולם הבא, ניחא, במקומות רבים הבטיחו הכתובים ואף דרשו חכמינו ז"ל, על השכר הצפוי לעוסק בתורה. אולם, היאך נתן לומר "אשריך בעולם הזה", כיצד הדברים מתישבים עם ההוראה הקודמת של "חיי צער תחיה"?

את התשובה לכך, נותן התנא בהדגישו "אם אתה עושה כן אשריך", כלומר, רק אם תעשה כן, תבין כיצד זה יתכן לחיות חיי צער ולהיות מאשר. אשרי מי שעמלו בתורה, וזכה לטעם ממתיקות התורה, ולראות כי טוב סחרה מפל סחורה, וכל חפצי העולם לא ישוו בה.

אם אתה עושה כך אשריך

צריך ביאור, מה היא ההדגשה של המשנה "אם אתה עושה כן", והרי ברור שאם לא יעשה זאת, לא יגיע לקנין התורה?

אולם מספרים על רבי מאיר שפירא מלבלין זצ"ל, שהיה מסתובב במרכז ארופה, והפיץ את הרעיון החדשני של הקמת ישיבה מסודרת ומפארת, עם חדר אוכל, ועם פנימיה מטפחת, וספריה עשירה, וכיוצא בזה.

היו יהודים רבים שנדרשו לתרם לכך, ותרמו בעין יפה, ובנפש חפצה. אך היו עשירים שסרבו לתת צדקה, וכדי להצדיק את סרובם, ואולי להשקיט את מצפונם, נזכרו הללו לרבי מאיר שפירא בדברי המשנה שלנו, וטענו: מה פתאום להוציא כל כך הרבה כספים עבור ישיבה, הרי כתוב במפרש "פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה", ואם כן, כיצד מתישבים דברי המשנה עם הקמת ישיבה מפארת?

השיב הרב: אכן המלים הללו נכתבו במשנה, אולם במחילה בכבודכם, לא קראתם את המשנה בנגון הנכון, שהרי יש לקרא זאת בתמיהה, ולהציב סימני שאלה במקומות הנכונים - "כן היא דרכה של תורה? פת במלח תאכל? ומים במשורה תשתה? ועל הארץ תישן? וחי צער תחיה? ובתורה אתה עמל? האם אפשר כן לעסק בתורה מתוך עמל ויגיעה? הרי לא יתכן ללמוד בתנאים כה ירודים, וגם להיות מרכז כל כלי בתורה.

ולכן אומר התנא בסיום דבריו: "אם אתה עושה כן, אשריך בעולם הזה", כלומר, אתה תעשה זאת לעצמך, אבל לאחרים, תדאג שיהיה את כל מה שחסר, כדי שיוכלו ללמוד תורה בישוב הדעת...

משנה ה

אל תבקש גדלה לעצמך, ואל תחמוד כבוד, יותר מלמודך עשה, ואל תתאנה לשלחנם של שרים, ששלחנך גדול משלחנם וכתרך

גְּדוּל מִכֶּתֶרֶם, וְנֶאֱמָן הוּא בַעַל מְלֵאכֶתֶךָ שִׁישְׁלֶם לְךָ שְׂכָר פְּעֻלָּתֶךָ:

שלחנך גדול משלחנם

בְּמִסְכַּת תַּעֲנִית (דף כד:) מְסַפֵּר עַל רַבֵּי חֲנִינְא בֶן דּוּסָא, שֶׁהָיָה בְּדַרְגָּה גְּדוּלָה וְעֲצוּמָה, עַד כְּדֵי כֶּךָ שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם בֵּית קוֹל הָיְתָה יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: "כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ נִזּוֹן בְּשִׁבִיל חֲנִינְא בְּנִי, וְחֲנִינְא בְּנִי דִּיּוּ בְּקַב חֲרוּבִים מֵעֶרֶב שַׁבַּת לְעֶרֶב שַׁבַּת". כְּלוּמַר שְׁגַם בְּשַׁבַּת לֹא הָיָה לוֹ לֶחֶם לֵאכּוֹל, וְהָיָה נִזּוֹן מִהַחֲרוּבִים.

כָּל עֶרֶב שַׁבַּת, הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבֵּי חֲנִינְא בֶן דּוּסָא רְגִילָה לְהַסִּיק הַתַּנּוּר, וְלִהְטִיל בּוֹ אֵיזָה דָּבָר שֶׁמַּעֲלָה עִשָּׁן כְּקִיטוֹר, מִשּׁוּם שֶׁהָיְתָה מִתְבַּיֶּשֶׁת שֶׁכָּל שְׁכֵנוֹתֶיהָ הָיוּ אוֹפוֹת עֶסָה לְכַבּוֹד שַׁבַּת, וְלֹא הָיָה כְּלוּם לְאִפּוֹת.

יוֹם אֶחָד אָמְרָה לְבַעֲלָהּ: עַד אֵימָתִי אָנוּ מְצַטְעָרִים וְהוֹלְכִים כָּל כֶּךָ? אָמַר לָהּ: וַיְמָה נַעֲשֶׂה? אָמְרָה לוֹ: בְּקֶשׁ רַחֲמִים שִׁיְתַּנּוּ לְךָ דָּבָר מִן הַטּוֹבָה הַגְּנוּזָה לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא.

הַתַּפְּלֵל הָרַב, וַיֵּצֵאָה כְּמִין פֶּסֶת יָד, וַנִּתְּנָה לוֹ רֶגֶל אַחַת שֶׁל שְׁלַחַן מְשֻׁבָּצָת זָהָב וְאַבְנִים טוֹבוֹת. וְהִנֵּה רָאָה בְּחִלּוּמוֹ, שֶׁכָּל הַצַּדִּיקִים אוֹכְלִים עַל שְׁלַחַן זָהָב שֶׁל שְׁלֹשׁ רִגְלִים, וְהֵם עַל שְׁלַחַן שֶׁל שְׁתֵּי רִגְלִים. אָמַר לְאִשְׁתּוֹ: נוּחַ לְךָ שֶׁכָּל הַצַּדִּיקִים יֹאכְלוּ עַל שְׁלַחַן שֶׁל שְׁלֹשׁ רִגְלִים, וְאָנוּ נֹאכְלֵי עַל שְׁלַחַן שְׁנַיִתָּה אַחַת מִרְגְּלָיו.

אָמְרָה לוֹ: וַיְמָה נַעֲשֶׂה? תַּתְּפַּלֵּל וְיִטְלוּ אוֹתוֹ מִמֶּךָ! הַתַּפְּלֵל וַיִּטְלוּהָ בַּחֲזָרָה. שְׁנִינּוּ; גְּדוּל הַגֵּס הָאֲחֵרוֹן יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, שֶׁכֶּךָ מְקַבְּלִים אֶנְחָנוּ, שְׁמֹן הַשָּׁמַיִם נוֹתְנִים, אֲבָל אֵין נוֹטְלִין בַּחֲזָרָה. (מִסְכַּת תַּעֲנִית דף כה.).

וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה מְסַפֵּר בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (פְּרָשַׁת פְּקוּדֵי), מַעֲשֶׂה בְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן חִלְפַּתָּא שֶׁבָּא עֶרֶב שַׁבַּת, וְלֹא הָיָה לוֹ כְּלוּם לְצַרְכֵי שַׁבַּת. יָצָא חוּץ לְעִיר וְהַתַּפְּלֵל לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וַנִּתְּנָה לוֹ אֶבֶן טוֹבָה מִן הַשָּׁמַיִם, נִתְּנָה לְשִׁלְחָנִי לְפִקְדוֹן, וְנָתַן לוֹ דָּמֵי קַדִּימָה עַל חֲשִׁבוֹן הָאֶבֶן, וְקִנְיָה בָהֶם צַרְכֵי שַׁבַּת.

כְּשֶׁהִבִּיאָם הַבְּיָתָה, אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: מֵהֵיכָן אֵלָיו? אִם לֹא תֹאמַר לִי, אֵינְנִי טוֹעֲמֶת מֵהֶם כְּלוּם! סִפֵּר לָהּ מֵהֵיכָן הִמָּמוֹן, אָמְרָה לוֹ: אֵינְנִי טוֹעֲמֶת כְּלוּם עַד שֶׁתְּבַטִּיחַ לִי שֶׁתַּחֲזִיר אוֹתָהּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת. אָמַר לָהּ: לָמָּה? אָמְרָה לוֹ: הֲאִם אִתָּה רוּצָה שִׁיְהִיָּה שְׁלַחְנֶךָ בְּעוֹלָם הַבָּא חָסֵר, וְשְׁלַחַן חִבְרֶךָ מְלֵא?

הלך רבי שמעון, וספר לרבו הקדוש את כל הספור. אמר לו הרב: לך ואמר לאשתך, שאם שלחנך יהיה חסר, אני אשלים אותו משלי. הלך ואמר לה זאת. אמרה לו: בא עמי אצל רבו הקדוש. באה ואמרה לו: רבי, וכי בעולם הבא אדם רואה את חברו? והלא נאמר בקהלת "כי הולך האדם אל בית עולמו", אל בית עולמים אין פתוב פאן, אלא אל בית עולמו, מלמד שכל צדיק וצדיק נותנים לו מדור לפי כבודו.

כיון ששמע זאת רבי שמעון בן חלפתא, הלך והחזיר את האבן. אמרו רבותינו, גדול הנס האחרון מן הראשון, שכיון שפשט ידו כדי להחזירה, ירד המלאך ונטלה הימנו, לפי שאין מתן שכרה של התורה אלא לעולם הבא, שנאמר: "ותשחק ליום אחרון".

נמצאנו למדים, שכל השלחנות הערוכים בכל טוב, והבתים המלאים בכל מיני מעדנים ותפנוקים, אינם שוים מאומה לעמת השלחן המחכה לצדיקים לעתיד לבוא.

לעתים, הקדוש ברוך הוא מונע מן הצדיק טובה בעולם הזה, כדי לשמור את שכרו לעולם הבא. המשיל על כך ה"חפץ חיים" משל לבעל אחוזה עשיר, שעמד להשיא את בנו. הוא ידע, כי בין המזמנים, עליו להזמין גם את האפרים הפשוטים העובדים באחזתו, ובמקביל את כל ידידיו האצילים והמכבדים.

בעל השמחה חשש בצדק, כי שלובם של קרואים ממעמדות כה מנגדים, לא יעלה יפה, והבין ש"זה לא ילך ביחד", השמחה לא תהיה משלמת, ואף מאד לא מצלחת, אם יסבו לשמחה האפרים המגשמים והפשוטים, לצד העשירים והאצילים, הכל יחישו שלא בנוח זה לצד זה.

מה עשה? תחלה הזמין בעל האחוזה את האפרים לסעודה דשנה, וערך לפנייהם שלחן ערוך בכל טוב ובשפע. האפרים חשו חפשיים להתהלל באות נפשם, אכלו ושתו שמחו, והללו את בעל האחוזה על היחס הנאה שהעניק להם.

אדם שאינו חכם במיוחד, היה לבטח תמה; כיצד זה לא הזמין בעל האחוזה את חבריו האצילים לשמחה, האמנם אפרים פשוטים אלו חשובים בעיניו יותר מאוהביו ומכיריו?

אך זה שענינו בראשו, יבין מיד שאת האפרים הוא הזמין וכבד בכל טוב רק כדי להפטר מהם, כל השפע שהגש לאפרים המגשמים, היה רק הקדמה לחתנה. בשמחת החתנה עצמה, ישבו ליד שלחנות מלאים בכל טוב רק ידידיו הקרובים והאמתיים של בעל השמחה.

הנמשל מדבר בעד עצמו, אמנם כעת ידידיו של המלך נזונים מפת במלח, וממים במשורה, וחיים חיי צער, אך זאת משום שבפעתיד מצפה להם שלחן גדול יותר, ומכבד בהרבה יותר משל האחרים. אשר על כן "אל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנה גדול משלחנם וכו', ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך".

כתר גדול מכתרם

אם נתבונן היטב, נבחין כי העמלים בתורה, מכתרים בכתרים גדולים ומכבדים, יותר משל מלכים ידועי שם, שהיו בשעתם בעלי שלטון ועצמה גדולה.

הנה למשל - הלל הזקן, בצעירותו סבל מעוני רב, ואף כמעט קפא למות על גג בית המדרש בגלל שלא היה לו כסף להכניס פנימה. בערך באותה תקופה, חיו אלכסנדר מוקדון, ינאי המלך, הורקנוס העשיר הגדול.

נתבונן מעט, מי זוכר או מי מזכיר את אותם מלכים ועשירים נכבדים אשר לא היה פמוהם. ומנגד, מי אינו יודע על הלל, מי לא שמע על "בית הלל"? ה"ש מי שאינו יודע לצטט ממאמריו של הלל, כמו: "אם אין אני לי מי לי ואם לא עכשו אימתי", וכן "הוי מתלמידיו של אהרן הכהן", או "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך".

לעמית זאת, מי יכול לחזור על משפט אחד של מלך ממלכי אותה תקופה. אם כן, במבט ארוך טווח, נפרים באפן מוחשי דברי המשנה "שלחנה גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם", לכן - "אל תתאוה לשלחנם או לכתרם של מלכים".

משנה ו

גְּדוּלָה תִּזְכָּר יוֹתֵר מִן הַכְּהוֹנָה וּמִן
הַמַּלְכוּת, שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים
מַעְלוֹת, וְהַכְּהוֹנָה בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע, וְהַתִּזְכָּר
נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֵה דְבָרִים, וְאֵלוֹ הֵן,
בְּתַלְמוּד, בְּשִׁמְיַעַת הָאֶזְוָן, בְּעִרְיַכַת שְׁפַתַיִם,
בְּבִינַת הַלֵּב, בְּאִימָה, בְּיִרְאָה, בְּעִנְוָה,
בְּשִׁמְחָה, בְּטְהָרָה, בְּשִׁמוּשׁ חֲכָמִים,
בְּדִקְדוּקַת חֲבָרִים, בְּפִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים,
בְּיִשׁוּב, בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמַעוֹט סְחוּרָה,
בְּמַעוֹט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג, בְּמַעוֹט
שְׁנָה, בְּמַעוֹט שִׁיחָה, בְּמַעוֹט שְׁחוּק, בְּאֶרֶץ
אֲפִים, בְּלֵב טוֹב, בְּאַמוּנַת חֲכָמִים, בְּקִבְלַת
הַיְסוּרִין, הַמִּכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְהַשִּׁמַּח
בְּחֻלְקוֹ, וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְּרֵיוֹ, וְאֵינוֹ מַחֲזִיק
טוֹבָה לְעַצְמוֹ, אֶהוּב, אוֹהֵב אֶת הַמְּקוֹם,
אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, אוֹהֵב אֶת הַצְּדָקוֹת,
אוֹהֵב אֶת הַמִּישְׁרִים, אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכָחוֹת,
וּמִתְרַחֵק מִן הַכְּבוֹד, וְלֹא מִגִּיס לְבוֹ
בְּתַלְמוּדוֹ, וְאֵינוֹ שִׁמַּח בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְּעַל
עִם חֲבֵרוֹ, וּמְכַרְיֵעוֹ לְכַף זְכוּת, וּמַעֲמִידוֹ עַל
הָאֵמֶת, וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשְּׁלוֹם, וּמִתְיָשֵׁב לְבוֹ
בְּתַלְמוּדוֹ, שׂוֹאֵל וּמְשִׁיב שׂוֹמֵעַ וּמוֹסִיף,
הַלּוֹמֵד עַל מְנַת לְלַמֵּד וְהַלּוֹמֵד עַל מְנַת
לַעֲשׂוֹת, הַמְּחַכֵּים אֶת רַבּוֹ, וְהַמְּכַוֵּן אֶת
שְׁמוּעָתוֹ, וְהַאֲמִיר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, הָאֵל
לְמַדַּת כָּל הַאֲמִיר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מִבִּיא

גִּאֲלָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (אֶסְתֵּר ב), וְתֹאמַר אֶסְתֵּר
לְמַלְךְ בְּשֵׁם מְרַדְכִי:

משנה ז

גְּדוּלָה תוֹרָה שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעֹשֶׂיהָ
בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ד), כִּי
חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מֵרֶפֶא,
וְאוֹמַר (שֵׁם א), רַפְאוֹת תִּהְיֶי לְשַׁרְף וְשִׁקוּי
לְעַצְמוֹתֶיךָ, וְאוֹמַר (שֵׁם ס), עֵץ חַיִּים הִיא
לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מֵאֲשֶׁר, וְאוֹמַר (שֵׁם
א), כִּי לֹוֹת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וְעֲנֻקִים
לְגִרְגְּרֹתֶיךָ, וְאוֹמַר (שֵׁם ד), תִּתֵּן לְרֹאשֶׁךָ לֹוֹת
חֵן עֲטָרַת תִּפְאֶרֶת תִּמְגֶנֶךָ, וְאוֹמַר (שֵׁם ט), כִּי
בִי יִרְבוּ יְמֶיךָ וְיִוָּסִיפוּ לְךָ שָׁנוֹת חַיִּים,
וְאוֹמַר (שֵׁם א), אֲרָךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשִׂמְאוֹלָהּ
עֲשֶׂר וְכָבוֹד, וְאוֹמַר (שֵׁם ס), כִּי אֲרָךְ יָמִים וּשְׁנוֹת
חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לְךָ, וְאוֹמַר (שֵׁם ס), דְּרָכֶיהָ
דְּרָכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:

הַתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה נוֹתֶנֶת לְאָדָם חַיִּוֹת וְכַח, וְכִמוֹ שֶׁהִדָּג הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר בְּעוֹלָם
וְהַחֲזָק בְּיוֹתֵר אֵינּוּ יָכוֹל לְהִסְתַּדֵּר לְלֹא מַיִם, וְהַמַּיִם הֵם אֵלוֹ שְׁנוֹתָנִים לוֹ

את החיות, כך גם למוד התורה מחיי את האדם כמו אור לנשימה, וללא התורה, חיי האדם אינם חיים.

מספר על רבי שלמה הכהן מוילנא [מחבר ספר "חשק שלמה"], שכבר בהיותו בן שבע עשרה שנה, ידע בעל פה את כל הש"ס והפוסקים על בריים. ידידו מנער היה רבנו ה"חפץ חיים", והוא העיד עליו, שאהבת התורה שלו הרקיעה שחקים, עד כדי מסירות נפש ממש.

לאחר בר המצוה שלו, חלה ר' שלמה במחלה אנושה, שנמשכה כארבע שנים. הרופאים הזהירו אותו שלא יתאמץ יתר על המדה בלמודו, כי גופו אינו מסוגל לעמוד בנטל. אולם הוא בשלו המשיך בלמודיו תמידים כסדרן, בלי להתחשב במצב גופו.

ואכן, גופו המשיך ונחלש, עד שהרופאים הזהירו אותו, כי עליו לחזל מלמודו כליל, לבו חלוש כבר מאד, וכך מאמץ קל עלול לעלות לו בחייו, המצב הוא מצב של סכנת חיים, ואם לא ישמע להם, סופו ודאי קרוב.

ר' שלמה היה אז רק בן שבע עשרה שנים, הפל חרדו לשלמו ודאגו לבריאותו, ונסו לשכנעו להשמע לעצת הרופאים, אך הוא נאנח וענה לקרוביו המדאגים: התורה היא תמצית חיי, אם לא אלמד תורה, הרי בסוף אמות מאי למודה, כי אינני מסוגל לחיות ללא תורה, מוטב לי למות מתוך למוד תורה, מאשר למות מבטול תורה...

רבי שלמה המשיך ללמד ולהתיגע בתורה. בסופו של דבר התאושש מחליו בארח מופתי, הוא האריך ימים עד לגיל שבעים וחמש, וזכה להקים משפחה ענפה, ולהעמיד דורות של תלמידים ולכתב ספרים.

לפני עשרות שנים, חי בירושלים רופא ידוע בשם פרופסור משה רחמילביץ', רופא זה התבטא פעם על אחד מגדולי התורה בדורו, שאם הוא חי למעלה משמונים שנה, יש לשרף את כל ספרי הרפואה.

על מי הוא אמר זאת? על הרב איסר זלמן מלצר [בעל ה"אבן האזל"], בהיות ר' איסר זלמן בחור צעיר, התמדתו היתה מפלאה. הוא אכל מעט, וישן מעט, וככל לא השגיח על צרכי גופו. גם לאחר ארוסיו, המשיך בלמודיו בימים ימימה, עד שנחלש מאד.

באותם ימים הוא לקה במחלת השחפת, ובהיות גופו חלוש ובלתי מחסן, הרופאים לא הותירו לו תקווה, הם נתנו לקרוביו להבין, שהסכויים

להצלת חייו הם אפסיים. ר' איסר זלמן הבין את המצב, ושלח להודיע לארוסתו את המצב לאשורו. הוא הבחיר לה שלא יקפיד עליה כלל אם תבטל את השדוך.

קרובי הפלה קבלו את הידיעה בצער, אך נאחזו בהצעה שבאה מצדו של החתן לבטל את השדוך לאלתר, ול"שחרר" את הפלה מצרה זו. ההפתעה הגיעה ממקור בלתי צפוי, הפלה סרבה בכל תוקף לבטל את השדוך. בצר הם, פנו בני המשפחה ל"חפץ חיים", לטול עצה כדת מה לעשות.

ה"חפץ חיים" שמע את טענות קרובי הפלה, הם תארו את מצבו הרפואי של החתן ותאור אמת ומדיק. במקביל שמע את טענות הפלה המתעקשת להמשיך ולקיים את קשרי השדוכין. תשובתו היתה: "ישנם אנשים שהם בריאים, וישנם אנשים שמאריכים ימים אף על פי שאינם בריאים".

הפלה הבינה מכך שהחתן יבריא, וראתה בכך אשור לתקוּתה. ואכן זמן מה לאחר מכן החתן החל להתאושש ממחלתו, והנשואין נערכו כמתכנן. ר' איסר זלמן מלצר הספיק לשמש כר"מ בישיבת סלבודקה, אב בית הדין בסלוצק ובקליק, לאחר מכן זכה לעלות לארץ ישראל, וכהן קרוב לשלטים שנה כראש ישיבת "עץ חיים" בירושלים.

הרופאים שאמרו עליו שהוא ימות, כבר מתו מזמן, והוא האריך ימים, ונפטר בגיל שמונים וארבע!!!

נמצאנו למדים, שתורת ה' היא כמו קרש הצלה, הנועד להציל את האדם ממשברי החיים. כל האוחז בתורה נצול, ואלו הפורש ממנה, הרי הוא כמי שפורש מן החיים. כי הם חיינו ואורח ימינו.

העולם עמד על לומדי התורה

מספרים שפעם בא לביתו של החפץ חיים זיע"א, עשיר אחד, והרב לקח אותו אל ישיבתו, כדי שיתרם משהו לישיבה. האורח העשיר נכנס לישיבה ושמע את קול התורה מהדהד בעוז. לאחר שיצא, אמר לחפץ חיים: יאמר לי רבנו, מדוע בחורי הישיבה כלם לובשים שחורים, וכך הזמן צועקים בקול רעש גדול, אי אפשר ללמוד יותר בשקט? ומה התועלת שתצמח מאותם בחורי ישיבות?

אמר לו מרן החפץ חיים: אמשל לך משל למה הדבר דומה: עשיר אחד זקן, הרגיש שקצו קרב, ולא ידע כיצד לבלות את שארית חייו. יעצו לו אוהביו שירכש אניה גדולה, ויערוך מסע תענוגים ברחבי העולם, וכך יתנה מכספו בימים שעוד נותרו לו לחיות.

הַעֲשִׂיר שָׁמַע שְׁרוּצִים לְמִכּוֹר אֲנִיָּה, וְהִלֵּךְ לְרֵאוֹת. וְאָכַן הָאֲנִיָּה תְּאֻמָּה לְהַפְלִיא לְדַרְשׁוֹתָיו. אַרְבַּע קוֹמוֹת שָׁבְהוּ כָּל הַנְּאוֹת וְהַבְּלִי הָעוֹלָם הִזָּה. מִיֵּטֵב הַטְּכָנוֹלוֹגְיָה וְהַשְּׂכָלוּלִים. בְּקוֹמָה הַרְבִּיעִית הִיָּה חֵדֵר הָאוֹכֵל, וּמִשְׁרָתִים וּמְלַצְרִים עוֹמְדִים לְרֵשוֹתוֹ לְשִׁמוּעַ מוֹצֵא פִּיו. בְּקוֹמָה הַשְּׁלִישִׁית הָיוּ חֵדְרִים מְפֹאָרִים וּמְהַדְרִים. יָרַד לְקוֹמָה הַשְּׁנֵיָה, וְשָׁם הָיוּ מְגֻרְשֵׁי כְּדוֹרָגֵל וְכְדוֹרָסֵל וּבְרַכַּת שְׁחִיָּה וְעוֹד מֵיָנִי תַּפְנוּקִים.

לְאַחַר מִכּוֹן רָצָה לְרַדֵּת לְקוֹמָה הָרֵאוֹשׁוֹנָה, אֲדָּ אֲנִשֵׁי הַצְּנוֹת נָסוּ לְשַׁכְנַע אוֹתוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת זֹאת, מְשׁוּם שֶׁשָׁם הַכֹּל שְׁחוֹר וּמְפִיחַ, רַעַשׁ מְחַרֵּשׁ אֲזִנִּים מִמְּנוּעִים עֲנָקִים וּמִמְדַּחְפִּים מְפַלְצָתִים. שָׁם כָּל הַטְּכָנָאִים וְהַעוֹבְדִים מְפַחְמִים וּמְשַׁחֲרִים מִהַשְּׁמוֹן וְהַדֶּלֶק.

אָבֵל הָאִישׁ הִתְעַקֵּשׁ. הָרִי אֲנִי קוֹנֶה אַרְבַּע קוֹמוֹת וְלֹא שְׁלוֹשׁ, רוֹצָה אֲנִי לְרֵאוֹת וּלְבַקֵּר הַכֹּל. כְּשֶׁרָאָה אֶת הַקוֹמָה הָרֵאוֹשׁוֹנָה חֲשָׁכוּ עֵינָיו. אָכֵן רַעַשׁ אֲדִיר נִשְׁמַע מִהַמְּנוּעִים, הַכֹּל שְׁחוֹר מְפַחֵם וְשִׁמְנוֹנִי. אָמַר לָהֶם: וְכִי אַתֶּם רוֹצִים לְשַׁקֵּר וּלְשַׁטּוֹת בִּי? שְׁלוֹשׁ קוֹמוֹת מְפֹאָרוֹת, וְכֵאֵן הַכֹּל שְׁחוֹר וְרוֹעֵשׁ?

אָמְרוּ לוֹ: וּמָה לַעֲשׂוֹת שְׁבָלִי הַקוֹמָה הַזֹּאת, הָאֲנִיָּה לֹא תִזוּז מִמְּקוֹמָהּ, מִבְּלַעֲדֵי הַשְּׁחוֹר וְהַרַעַשׁ הַזֶּה, כָּל הָאֲנִיָּה תִהְיֶה כְּמוֹ גּוֹשׁ אֲבֹן וּבְרִזָּל בְּתוֹךְ הַיָּם!

זֶה הַמְּשָׁל. וְהַנְּמָשָׁל הוּא הַתְּשׁוּבָה לְשִׂאֲלַתְּךָ, אָמַר הַחֶפֶץ חַיִּים לַעֲשִׂיר. בְּלִי "הַשְּׁחוֹר" וְ"הַרַעַשׁ" הַזֶּה שֶׁאַתָּה רוֹצָה וְשׁוֹמֵעַ כְּאֵן בִּישִׁיבָה, הָעוֹלָם לֹא יַעֲמוֹד אֶפְּלוֹ רְגַע אֶחָד, וְכֵאֵן זֶה יַעַץ הַחַיִּים הַמְּחַזֵּיר אֶת כָּל הָעוֹלָם וְאוֹתְךָ בִּינְיָהֶם!

משנה ח

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אוֹמֵר, הַנּוֹי וְהַכַּחַ וְהָעוֹשֵׁר וְהַכְּבוֹד וְהַחֲכָמָה וְהַזְּקִנָּה וְהַשִּׁיבָּה וְהַבְּנִים, נֶאֱמָר לְצַדִּיקִים וְנֶאֱמָר לְעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר (שם טז),

עֲטַרְתַּ תִּפְאֶרֶת שְׂיִבָּה בְּדַרְךְ צְדָקָה תִּמְצֵא.
וְאוֹמֵר (שם כ), תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כּוֹחַס וְהִדְר
זְקֵנִים שְׂיִבָּה. וְאוֹמֵר (שם יד), עֲטַרְתַּ חֲכָמִים
עֲשָׂרָם. וְאוֹמֵר (שם יז), עֲטַרְתַּ זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים
וְתִפְאֶרֶת בְּנִים אֲבוֹתָם. וְאוֹמֵר (ישעיה כד),
וְחִפְרָה הַלְּבָנָה וּבּוֹשָׁה הַחֲמָה, כִּי מֶלֶךְ יִהְיֶה
צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְנִגַּד זְקֵנָיו
כְּבוֹד רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן מְנַסֵּיָא אוֹמֵר, אֵלּוּ שְׁבַע
מִדּוֹת שְׁמָנוּ חֲכָמִים לְצַדִּיקִים, כָּלֵם
נִתְקַיְמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו :

משנה ט

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִסְמָא, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי
מֵהַלֵּךְ בְּדַרְךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד, וְנָתַן לִי
שָׁלוֹם, וְהִחֲזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם, אָמַר לִי, רַבִּי
מֵאִי־זֶה מְקוֹם אַתָּה? אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר
גְּדוֹלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי, אָמַר
לִי, רַבִּי רְצוֹנָךְ שֶׁתִּדְוֹר עִמָּנוּ בְּמִקְוֵמָנוּ וְאַנִּי
אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֶלְפִים דְּנָרִי זָהָב וְאַבְנִים
טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת? אָמַרְתִּי לוֹ אִם אַתָּה נוֹתֵן
לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת

שְׁבַע עוֹלָם, אֵינִי דֹר אֶלָּא בְּמִקוֹם תּוֹרָה, וְכֵן
כָּתוּב בְּסֵפֶר "תְּהִלִּים" עַל יְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל, טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלֹפֵי זָהָב
וְכֶסֶף, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שְׁבַשְׁעַת פְּטִירְתּוֹ שֶׁל
אָדָם אֵין מְלוּיִן לוֹ לְאָדָם לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב
וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלִבָּד.

דְּבָרֵי הַתְּנָא כָּאן הִם גְּדוֹלִים וְנִשְׁגָּבִים, וְטָמוּן בְּהֵם הַרְבֵּה מוֹסֵר, וְכִפֵּי
שְׁמִסְפָּרִים עַל מְרֵן הַחֲזוֹן אִישׁ זַצ"ל, שֶׁפָּעַם אַחַת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הִפְצִירוּ בּוֹ
שִׁישָׁא דְּבָרִים מְעַנִּינֵי דִּיּוֹמָא, וּמִשְׁהַכְּרַח לּוֹמֵר, אֲמַר אֶת הַמְּשָׁנָה שְׁלָנוּ:
"אֲמַר רַבִּי יוֹסִי בֶן קִסְמָא פֻּעַם אַחַת הֵייתִי מֵהֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ וְכוּ' אֲמַרְתִּי לוֹ:
אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וְאַבְנֵים טוֹבוֹת שְׁבַע עוֹלָם אֵינִי דֹר אֶלָּא
בְּמִקוֹם תּוֹרָה", וְאֲמַר הַחֲזוֹן אִישׁ אֶת כָּל הַמַּאֲמָר הַיָּאֵד שֶׁהוּא כָּתוּב, וְשׁוֹב
חֲזָר עַל הַמַּאֲמָר כְּמוֹ שֶׁהוּא, בְּהִטְעִימוֹ כָּל תְּבָה וְתַבָּה, וּבְזָה יֵצֵא הַחֲזוֹן
אִישׁ יְדִי חוֹבְתוֹ..."

איני דר אלא במקום תורה

לְכַאוּרָה יִפְלֵא, מַדּוּעַ סִרְבַּ רַבִּי יוֹסִי לְהַצָּעָה נִפְלְאָה זוֹ, וְהָרִי הָיָה לוֹ לְקַחַת
כָּל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב, וּלְהַקִּים שָׁם מִקוֹם תּוֹרָה, וּלְהַמְשִׁיךְ שָׁם אֶת לַמּוֹדוֹ,
וּלְהַגְדִּיל תּוֹרָה וּלְהַאֲדִירָה.

אֶלָּא, אוֹמֵר הָרַב דְּסֵלָר זַצ"ל בְּסֵפֶרוֹ "מִכְתָּב מֵאֵלֶיהוּ", לְרַבִּי יוֹסִי הָיָה
בְּרוּר, שֶׁאִם יֵלֵךְ לְדוֹר בְּשִׁכּוּנָה שְׂאִין בָּהּ תּוֹרָה, הוּא יְהִיָּה מְשַׁפֵּעַ מֵהֵם עוֹד
לְפָנָי שֶׁהוּא יִסְפִּיק לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם, וְלִכֵּן אֶצְלוֹ נִחְשְׁבַת הַצָּעָה זוֹ כְּבִקְשָׁה
לְהַפְסִיק לְעֵסֶק בְּתוֹרָה, וְעַל כֵּן סִרְבַּ בְּכָל תּוֹקֵף לְהַצָּעָה זוֹ.

וּמִכָּאן לְמַד הָרַב דְּסֵלָר מְסַר עֲצוּם בְּעִנְיַן שֶׁל קְרוּב רְחוּקִים, כְּשֶׁרוֹצִים
לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם, אֵין לְהַתְּיָשֵׁב וּלְהַתְּגוֹרֵר בְּמִקוֹמָם, אֶלָּא הוּא יִשְׂאֵר
בְּמִקוֹמוֹ וְיִשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם מֵאוֹר תּוֹרְתּוֹ, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁהוּא נִמְצָא בְּמִקוֹם תּוֹרָה,
אֵין כָּל כָּד סִפְּנָה שִׁישְׁפַע מֵהֵם, כִּי סְבִיבְתוֹ תִּגַּן עָלָיו.

מספרים על תלמיד חכם גדול, שהיה גר שנים רבות בסביבה חלונית, במשך זמן זה, עמל ויגע רבות בשמירה על בניו, לבל יהיה להם קשר עם הסביבה. ביתו היה בודד בלי שכנים, ואת החצר שסביב הבית הקיף בגדר עם שער ומנעול.

כאשר הילדים היו יוצאים, היה אביהם מלווה אותם כדי לשמור שלא יתחברו עם ילדי הרחוב. מובן שטרחה רבה זו, הייתה קשה לו מאד בנוסף לביטול תורה הגדול שנגרם לו מכך. יום אחד הגיע האיש למסקנה שאי אפשר לגדל ילדים לתורה וליהדות אמתית במקום שהוא, והחליט לעבור למקום תורה.

כאשר נודע הדבר לידידיו במקום מגוריו, נודעו ובראו אליו בטענה שאל לו להפקיר את המקום, ועליו להתחשב גם בחזיקי יהדות התורה שם, שהרי מלבד הנזק הישיר שנגרם למקום על ידי העדרו ממנו, יראו רבים ויעשו כמוהו. על כן בקשו ממנו שישאר ב"שב ואל תעשה".

השיב להם החכם: צריך אני להציג שאלה חמורה זו לפני מרן הרב ברסק! קם האיש ועלה ירושלימה. נכנס אצל הרב זצ"ל, והציע לפניו את כל הענין. מצד אחד העלה את הטענות כנגדו, ומאידך טען שנראה לו שלמען חנוך ילדיו מכרח הוא לעקור למקום תורה.

השיב לו הרב מברסק זצ"ל: טעות היא לחשב שרק בשביל חנוך הבנים צריך לעבור לגור במקום תורה, הרי בשביל הרוחניות שלך בעצמך עליך לעזוב את הסביבה החלונית, שהרי גם לך בעצמך יש נזק במה שאתה רואה במקום מגוריך...
מקום
מגוריך...

זהירות מהתלהבות מפרות

רבי יוסי דוחה את הצעתו של אותו אדם שהציע לו אלף אלפים דגרי זהב וכו', וזאת משום שאינו דר אלא במקום תורה. וצריך להבין, מדוע דחה אותו רבי יוסי מיד, ולא התעניין אולי באותו מקום יש תלמידי חכמים והוא מקום של תורה?

אלא מכיון שאותו אדם הפריז יותר מדאי בסכום שרצה להעניק לו, ואמר אתו לך אלף אלפים וכו', משמע שזהו מעשה שטן, כי אם באמת היה שם בני תורה, ואותו האיש בא בשליחות היצר הטוב, לא היה אותו האיש מתלהב כל כך, ולא היה מבטיח סכום גדול כזה בשביל שעוד תלמיד חכם יבוא לדור בעירם, מפני שבדברים של מצוה וקדושה, יצר הרע גורם לאדם חלישות ואינו נותן לו לעשותם בהתלהבות, ולכן הבין רבי יוסי שאותה התלהבות באה מצד היצר הרע ולא מהיצר הטוב.

וּכְבֹּר הַזְכָּרָנוּ אֶת הַמַּעֲשֵׂה עִם רַבֵּי חַיִּים מוֹלָאז'וֹן, שֶׁפָּעַם אַחַת הִגִּיעַ בְּהַתְּלַהּבוֹת לְרַבּוֹ הַגָּאוֹן מוֹיִלְנָא זצ"ל, וּשְׁאָלוּ הָאִם לְבָנוֹת יְשִׁיבָה וּלְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים? וְהָרַב לֹא עָנָה לוֹ כְּלוּם. לְאַחַר זְמַן בָּא אֵלָיו שׁוֹב וּשְׁאָלוּ אֶת אוֹתָהּ שְׂאֵלָה, וְעָנָה לוֹ הָרַב בְּחַיּוּב, וְדָרְבַן אוֹתוֹ לְפָתַח יְשִׁיבָה.

וּכְשֶׁשָּׂאֵל רַבֵּי חַיִּים אֶת רַבּוֹ מִדּוּעַ בְּתַחֲלָה סָרַב וּלְאַחַר מִכֵּן הִסְכִּים לְכַדּוֹ בְּחִפְזָא לֵב. אָמַר לוֹ הָרַב: בְּפָעַם הָרֵאשׁוֹנָה רָאִיתִי אוֹתְךָ בְּהַתְּלַהּבוֹת גְּדוּלָה, וְחִשְׁשָׁתִּי שֶׁהֵיכָר הָרַע הוּא הַמְּנִיעַ אוֹתְךָ לְפַעֲלָהּ זוֹ, לְכֹן סָרַבְתִּי לָךְ. אָבֵל כָּעֵת רָאִיתִי שֶׁבָּאתָ לְלֹא הַתְּלַהּבוֹת, וְהִבְנַתִּי שֶׁכָּעֵת וְדַאי שֶׁיֵּצֵר הַטוֹב הוּא זֶה שֶׁמְּנִיעַ אוֹתְךָ לְפָתַח יְשִׁיבָה, וְלְכֹן נָתַתִּי לָךְ אֶת הַסְּכָמְתִּי.

במקום של תורה לא מדברים על כסף

מִסְפָּרִים עַל הַגָּאוֹן הָרַב מֵאִיר דָּן פְּלוֹצְקֵי זצ"ל [בַּעַל הַ"פְּלִי חֲמֻדָּה"], שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְצוֹת הַבְּרִית לְאַסּוֹף כֶּסֶף לְיְשִׁיבָה שֶׁל וּרְשָׁא, וּבְהִיּוֹת שָׁה' יַתְבָּרַךְ חָנּוּן אוֹתוֹ בְּכֶשֶׁר דְּבוּר נִפְלָא, בְּכֹל מְקוֹם אֵלָיו הִגִּיעַ, הַתְּבַקֵּשׁ לְשִׁמּוֹשׁ כָּרַב בְּמְקוֹם.

בְּמְקוֹם אֶחָד הִבְטַח לוֹ מִשְׁכָּרְתָּ שֶׁל חֲמֻשֵׁת אֲלָפִים דוֹלָר לְחֻדָּשׁ, וּבְמְקוֹם הַשְּׁנִי שֶׁבַעֲת אֲלָפִים, וְהוּא עָנָה לָהֶם כְּתוֹשׁוּבָתוֹ שֶׁל רַבֵּי יוֹסִי בֶּן קֶסְמָא "אֵינִי דָר אֶלָּא בְּמְקוֹם תּוֹרָה".

אָמְרוּ לוֹ רֵאשֵׁי הַקְּהֵלָה: הֵיאָךְ הָרַב חוֹשֵׁב שֶׁכָּאֵן אֵינוֹ מְקוֹם תּוֹרָה, וְהָרִי יֵשׁ לָנוּ כָּאֵן מְתִיבְתָא, יְשִׁיבָה קִטְנָה, שְׁעוּרֵי תּוֹרָה וְכוּ'?

הַשִּׁיב לָהֶם הָרַב: אָבִיא לָכֶם רֵאִיָּה מְרַבֵּי יוֹסִי בֶּן קֶסְמָא שֶׁהִמְקוֹם כָּאֵן אֵינוֹ מְקוֹם תּוֹרָה, שֶׁהָרִי עַל בְּקֻשְׁתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם שֶׁאָמַר לְרַבֵּי יוֹסִי "רְצוֹנְךָ שֶׁתְּדוּר עִמָּנוּ בְּמְקוֹמָנוּ וְאֵנִי אֶתֶּן לָךְ אֶלְף אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת", הַשִּׁיב לוֹ רַבֵּי יוֹסִי: "אִם אֶתָּה נוֹתֵן לִי כֹל כֶּסֶף וְזָהָב וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם אֵינִי דָר אֶלָּא בְּמְקוֹם תּוֹרָה".

וְצָרִיךְ לְהַבִּין, אֵיךְ הִבִּין רַבֵּי יוֹסִי בֶּן קֶסְמָא שֶׁמְקוֹמוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם אֵינוֹ מְקוֹם תּוֹרָה, אוֹלַי הוּא מְקוֹם תּוֹרָה שֶׁיּוֹדְעִים וּמוֹקִירִים בְּעֵלֵי תּוֹרָה, וְרוֹצִים גַּם לְשַׁלֵּם עַל כֶּדַּ מִשְׁכָּרְתָּ שְׁמִנָּה?

אֶלָּא, שֶׁמִּתּוֹךְ בְּקֻשְׁתּוֹ שֶׁאָמַר "רְצוֹנְךָ שֶׁתְּדוּר עִמָּנוּ בְּמְקוֹמָנוּ וְאֵנִי אֶתֶּן לָךְ אֶלְף אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת", יָדַע רַבֵּי יוֹסִי שֶׁבְּמְקוֹם זֶה אֵין תּוֹרָה, כִּי בְּמְקוֹם שֶׁל תּוֹרָה, לֹא מְדַבְּרִים שָׁם עַל כֶּסֶף וְזָהָב, וְאִם הוּא מְצִיעַ לִי מְלִיוֹנִים, סִימָן שֶׁאֵין שָׁם כְּלוּם, וְרַק כֶּסֶף עוֹמֵד בְּרֵאשׁ מְעִינִיהֶם.

אָמַר לָהֶם הַרְבֵּי: אִם הֵייתֶם בָּאִים אֵלַי, וּמִבְקָשִׁים מִמֶּנִּי לָבוֹא אֵלֵיכֶם כְּדֵי לְחַזֵּק אֶתְכֶם בַּתּוֹרָה וְיִרְאֵת שָׁמַיִם, וְהֵייתֶם אוֹמְרִים לִי שְׂאִין לָכֶם כֶּסֶף לְשֵׁלֶם אֲבָל יֵשׁ לָכֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׂרוּצִים לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד, אַכּוֹ הֵייתָה זֶה סִבָּה לָבוֹא אֵלֵיכֶם. אֲבָל כֶּסֶף לֹא מְדַבֵּר אֶצֶל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה...

משנה י

חֲמֹשֶׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, וְאֵלוֹ הֵן, תּוֹרָה קִנְיֹן אֶחָד, שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיֹן אֶחָד, אֲבִרְהָם קִנְיֹן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיֹן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיֹן אֶחָד. תּוֹרָה מִנִּין, דְּכַתִּיב (מְשָׁלִי ח), יְהוָה קִנְיֵי רֵאשִׁית דְּרִכּוֹ קָדָם מִפְּעֻלָּיו מֵאֵז, שָׁמַיִם וָאָרֶץ מִנִּין, דְּכַתִּיב (יִשְׁעִיָּה סו), כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כֶּסֶף אֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רִגְלֵי אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים קד), מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה כָּל־כֶּלֶם בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ מְלָאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָה. אֲבִרְהָם מִנִּין, דְּכַתִּיב (בְּרֵאשִׁית יד), וַיִּבְרָכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אֲבִרְהָם לְאֵל עֲלִיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. יִשְׂרָאֵל מִנִּין, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת טו), עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָתָ, וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים טז), לְקָדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הַמָּה וְאֲדִירֵי כָּל חִפְצֵי בָּם, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנִּין, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת טו), מָכוֹן לְשִׁבְתָּךְ פְּעֻלָּתָ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדָנִי כוֹנֵנוּ יְדִידָךְ. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים

ע"ח), וַיְבִיֵאֵם אֶל גְּבוּל קְדֻשׁוֹ הַר זֶה קִנְיָתָה
יְמִינוֹ:

משנה יא

כָּל מֵה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ,
לֹא בָּרָאוּ אֱלֹהִים לְכַבּוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ"ג), כָּל
הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלְכַבּוֹדִי בְּרֵאתִיו יִצְרֵתִיו אֶף
עָשִׂיתִיו, וְאוֹמֵר (שמות טו), יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם
וָעֶד: רַבִּי חֲנִנְיָא בֶן עֲקִישָׁי אָמַר: רָצָה
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל,
לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמַר:
הִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר.

התועלת שיש לנו ברבוי המצוות

נוהגים לסיים את מסכת אבות באמירת משנה זו, המלמדת אותנו עד
כמה ה' יתברך אוהב את עמו ישראל, ולכן הרבה להם תורה ומצוות על
מנת לזכות אותם ולזכך אותם בעולם הזה, ולהנחיל להם טובה וברכה
לעולם הבא.

ובאמת יש להתבונן, מה התועלת הגדולה שיש לנו ברבוי המצוות, והרי
רבוי המצוות גורם לנו יותר מחיובות, ואלו הנה לנו מצוות מועטות, הנה

לנו יותר קל לקימם, ועל ידי כך היו לנו יותר ספויים להגיע לעולם הבא בקלות.

ותרצו המפרשים קשיא זו על פי מה שמספרים על רבי מנחם מנדל מקוצק, שפעם בא אליו אחד מחסידיו, ושפך לפניו את מר לבו, וכה אמר: עד לאחרונה הייתי מתפרנס מעסק קטן שלא הטריד את מנוחתי, היו לי דירות להשכרה, והשקעות שנשאו פרי, בלא שאצטרך להקדיש להם מזמני, ולכן היה לי זמן רב שבו הייתי יכול לשבת כל היום בבית המדרש, וללמד בלי טרדות של פרנסה.

והנה לאחרונה נתהפך עלי הגלגל, וירדתי מנכסי, ונאלצתי להפרד ממקור ההכנסה הנח שהיה לי. פעת אני עוסק במסחר כדי לפרנס את ביתי, וכמעט לא נותר לי זמן לקבע עתים לתורה, ורק בקשי אני מצליח "לגנב" לעצמי שעת למוד בבקר, ועוד שעת למוד בערב, ואינני יכול לשאת את עגמת הנפש, ואת המחשבה על ההפסד הנגרם לי מכך שאינני יכול לעסוק בתורה כפי שהייתי עוסק בעבר.

שמע הרבי מקוצק את צערו של האיש, ופתח במלות נחום ובדברי עדיד ואמר: ראה, רבי חנניא בן עקשיא אומר, שפדי "לזכות את ישראל" מתוך רצון להרבות את שכרם, לא זו בלבד שהקדוש ברוך הוא לא הוריד מהם מטלות ותפקידים, אלא עוד הרבה להם תורה ומצוות, האם זו תוספת זכות או אולי דוקא תוספת חובה?

אלא שאם נעיין בדבר נבין כי רבוי המצוות זוהי זכות עצומה, חסד וטובה שעשה עמנו הבורא. תאר לך שהייתה לנו רק מצוה אחת - מצוות למוד תורה, האם הדבר היה לטובה!?

קח כדגמא את מצבך הנוכחי, הלא לא היית יכול לקיים מצוה זו פנאות, וכך היית מנתק מעבודת הבורא כמעט כליל.

אך הקדוש ברוך הוא בחסדיו זכה אותנו במצוות רבות, מצוות המתפרשות על פני כל שטחי החיים. יש מצוות בשדה, ומצוות בעיר, מצוות ברחוב, ומצוות בבית, בכל מקום יכול היהודי למצוא מזור לנשמתו.

הנה, פעת אתה עוסק במסחר, ובדרךך אתה נתקל במצוות רבות שלא קימת בהיותך בבית המדרש, כגון מצוות של ישר והגינות במשא ומתן, "אל תונו איש את אחיו", "איפת צדק יהיה לך", "לא תהיה לו פנושה", אסור גזל, אסורי השגת גבול, ועוד ועוד.

זאת נתן לך הקדוש ברוך הוא מלבד מצוות נוספות שבין אדם לחברו השייכות בכל מקום ובכל מצב, אהבת הזולת, חסד, השבת אבדה, ועוד. כמו כן ישנן מצוות תמידיות שנתן לקיים בכל רגע, אהבת ה', יראת ה', אמונה ביחוד ה', ועוד.

יוצא, שגם באשר נאלץ אתה לעסק במסחר לפרנסתך, אתה מסבב ומקור בשפע מצוות, ויכול לעבוד את ה'.

אמת כי האדם איננו פטור מקביעת עתים לתורה ומקיום שאר מצוות שיש בגדו לקים, והוא יתבע על בטולן, אך גם מי שיש לו אלוצים המעכבים בעדו לקים מצוות מסוימות, מכל מקום תמיד תהיינה בהשג ידו מצוות אחרות שימלאו את זמנו ויעשירו את נשמתו בתכן רוחני.

הגאון ר' יוסף משאש זצ"ל עמד על השאלה הקודמת, אם אכן ה' מבקש ורוצה לזכות את ישראל, וכי יטיל עליהם יותר ויותר חובות, לכאורה היה עדיף שיביא לנו שבע מצוות בני נח, וממילא יקל עלינו הדבר שלא נפשל בעברות חלילה?

ובאר זאת על פי משל: אחד מגדולי הסוחרים העשירים, נקלע לכפר נדח. בדרך מסעו, ראה את דלות הכפר, ובקש לנהג ברחב לב. פנה אל הראשון שהזדמן בדרך, הושיט לו מטבע זהב ואמר: מבקש אני אכסניה לסעודה וללינה, ומוכן אני לשלם חמשה דינרי זהב לכל פריט מן הסעודה.

אמר לו האיש: המתן מעט, ואחפש לך אכסניה. דפק על פתחי הבתים, ונענה בשלילה, מפני שכלם חשבו שבא להתלוץ עליהם, שהרי מי ישלם דינר זהב בעבור סעודה? ובודאי שלא ישלם חמשה דינרים על כל פריט ופריט.

אך בהגיעו לבקתה בקצה הכפר, חשב בעל הבקתה; להפסיד לא אפסיד אפילו אם ישלם לי מעט. לכן נענה בעל הבית ואמר: הנה ביתי לפניו. שב השליח, וספר לעשיר כי מצא אכסניה, ובעל הבית טרח להכין את בקתתו.

הגיע העשיר, ובעודו פורק את חפציו, מהר העני לקנות מצרכי מזון, ערך את השלחן והציע את המטה. וכן בבקר הכין סעודה מכבדת, וכך נהג גם בצ'הרים.

בהגיע שעת הפרידה, אמר לו האורח: שהותי ערבה לי, ועתה, הגש לי רשימה של כל פריטי הסעודה. עמד העני וערך רשימה: לחם, חמאה, ירקות, ביצים, דג ופשטידה...

אמר האורח: לא כן. במקום ירקות, כתוב עגבניה, מלפפון, בצל וכיו. במקום פשטידה, כתוב את המרכיבים שלה: תפוחי אדמה, קמח, וכיו, וכן על זה הדרך. ועוד, הוסף את כל כלי הסעודה - המפה, המזלג, הסכין והכף וכיו, והרשימה ככל כפלים. האורח הוציא כסף, ועל כל דבר שלם לו חמשה דינרי זהב, והעני הפך לגביר העגרה.

כֵּן הוּא בְּעֵינֵינוּ: "רָצָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶךָ הַרְבֵּה
לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת", וְהַרְבֵּה ה' לְשֵׁלֵם שְׂכָר עַל כָּל פְּרִט שֶׁבְכָל מִצְוָה
וּמִצְוָה, עַל כָּל מַעֲשֵׂה וּתְנוּעָה.

הָאָדָם סְבוּר שֶׁעַל תְּפִלָּה בְּבִקּוּר מְקַבְּלִים שְׂכָר תְּפִלָּה בְּלִבָּד?! אֵין הַדְּבָר כֵּן!
מְקַבְּלִים שְׂכָר עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת, עֲבוּר כָּל מְזֻמּוֹר
בְּפִסּוּקֵי דְזִמְרָה, עֲבוּר כָּל פְּסוּק וְכָל מִילָה, עֲבוּר כָּל אֱמֹן וְכָל בְּרָכָה, עַל כָּל
כְּרִיעָה וְעַל כָּל הַשְׁתַּחֲוּיָה, עַל כָּל נְשִׁיקָה לְתַפְלִין לְצִיצִית וּלְסֹפֶר תּוֹרָה, וְעַל
כָּל קִימָה וְהַדּוּר פְּנֵי זָקֵן וְחָכֵם. הַשְׂכָּר נִתֵּן עַל כָּל פְּרִט, לֹא יִמָּדָד וְלֹא יִסְפָּר
מְרַב. לֹא יֵאֱמֹן כִּי יִסְפָּר. הִישׁ זְכוּת גְּדוּלָה מִזֹּו!?